

ISSN 1811-900X

Biblio Polis

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” Vol. 51 (2014) Nr. 1

The logo for BiblioPolis is a grey square containing the words "Biblio" and "Polis" in a white, stylized, serif font. "Biblio" is positioned above "Polis".

Biblio Polis

Revistă de biblioteconomie,
științe ale informării și de cultură,
editată de Biblioteca Municipală
„B.P. Hasdeu” din Chișinău

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”

BiblioPolis

Apare din anul 2002

Vol. 51 (2014) Nr. 1

Director fondator:

conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

Director:

Mariana HARJEVSCHI

Redactor-șef:

Vlad POHILĂ

Colegiul de redacție:

Leons BRIEDIS, membru de onoare al Academiei Letone (Riga);

Elena BUTUCEL (*Activități rețea, Manifestări culturale*);

acad. Mihai CIMPOI;

Iurie COLESNIC (*Bibliologi, bibliofili și colecționari*);

Tatiana COȘERI (*Dezvoltare și servicii*);

Lucia CULEV;

Nicolae DABIJA, membru de onoare al Academiei Române;

Elena DRAGALIN (Raleigh, NC, SUA);

dr. Iulian FILIP;

conf. univ. dr. Natalia GOIAN (*Cartea de specialitate*);

Mariana HARJEVSCHI (*Legislație, Politici*);

Valeriu HERȚA (*Design*);

Tatiana ISCHIMJI (*Biblioteci ale minorităților etnoculturale*);

conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI (*Studii și cercetări*);

conf. univ. dr. George LATEȘ (Galați);

prof. univ. dr. Zamfira MIHAIL (București);

Ludmila PÂNZARU (*Tehnologii, Resurse, Traduceri*);

Vlad POHILĂ (*Editorial, Cultură și spiritualitate*);

dr. Vitalie RĂILEANU (*Procesul literar contemporan*);

Genoveva SCOBIOALĂ (*Imagine, Relații publice*);

prof. univ. dr. Ion STOICA (București);

conf. univ. dr. Vasile ȘOIMARU;

conf. univ. dr. Nelly ȚURCAN (*Teorie și practică*);

prof. univ. dr. Dumitru URSU (Odesa, Ucraina)

Secretariat:

Tatiana BORODATÎI;

Valeriu RAȚĂ

Coperta:

Valeriu HERȚA

Machetare:

Valeriu RUSNAC

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 148, MD-2012, Chișinău, Republica Moldova

Tel. redacției: 022 210 812; e-mail: bibliopolis@hasdeu.md;

www.hasdeu.md; http://bibliopolis.hasdeu.md

CUPRINS / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

EDITORIAL / ПЕРЕДОВАЯ СТАТЬЯ / EDITORIAL

<i>Vlad POHILĂ</i>	
Scrierile risipite, scrierile adunate	
Разрозненные труды, собранные труды	
Scattered works, gathered works	7

STUDII ȘI CERCETĂRI / ИССЛЕДОВАНИЯ / STUDIES AND RESEARCH

<i>Nelly ȚURCAN</i>	
Comunicarea științifică în contextul accesului deschis la informație	
Научное общение в контексте открытого доступа к информации	
Scientific communication in the context of open access to information	10

<i>Veronica BOLDIȘOR</i>	
File din viața unei biserici și a unui mitropolit (I)	
Страницы из деятельности бессарабской церкви и ее митрополита (I)	
Pages from the life of one church and one metropolitan (I)	45

<i>Ecaterina NEDZELSCI</i>	
Polonezii în cultura Republicii Moldova	
Поляки в культуре Республики Молдова	
The Poles in the culture of the Republic of Moldova	55

TEORIE ȘI PRACTICĂ / ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА / THEORY AND PRACTICE

<i>Lidia KULIKOVSKI</i>	
Paradigma designului în activitatea biblioteconomică	
Парадигма дизайна в библиотечной деятельности	
The design paradigm in library activity	61

<i>Mila ȘEREMET</i>	
Relații de comunicare interrelaționare generaționale	
Коммуникационные отношения между поколениями	
The communication relations between generations	70

<i>Deanna M. DAY</i>	
The James B. Hunt, Jr. Library. A Library for the Future: Today	
The James B. Hunt, Jr. Library. Biblioteca viitorului: astăzi	
The James B. Hunt, Jr. Library. Библиотека будущего: сегодня	73

<i>Catherine MULLER</i>	
Pratiques de lecture et nouveaux supports numériques: des évolutions convergentes?	
Practici de lectură și noi suporturi numerice: evoluții convergente	
Практика чтения и новые цифровые форматы: конвергентная эволюция	76

BILANȚ / ИТОГИ / REVIEW

<i>Mariana HARJEVSCHI</i>	
Din inimă pentru colegi	
Коллегам, от всего сердца	
From the bottom of my heart for colleagues	79
Lista subdiviziunilor și colaboratorilor BM „B.P. Hasdeu” care au fost menționate / menționați conform rezultatelor activității în anul 2013	
Список подразделений и работников МБ «Б.П. Хашдеу», премированных по результатам деятельности в 2013 г.	
The list of subdivisions and employees that have been mentioned according to the results in 2013	81

DE ZIUA BIBLIOTECARULUI / ДЕНЬ БИБЛИОТЕКАРЯ / LIBRARIAN'S DAY

<i>Lidia Kulikovski</i> : „Scopul nostru este ca bibliotecarii să învețe cum să facă din bibliotecă creierul comunității” (<i>Consemnare – Liliana POPUȘOI</i>)	
«Наша цель – чтобы библиотекари научились как сделать из библиотеки мозг сообщества»	
<i>Lidia Kulikovski</i> : „Our goal is to learn librarians how to make the library a community brain”	83

VIAȚA FILIALELOR / ЖИЗНЬ ФИЛИАЛОВ / LIBRARY'S BRANCHES LIFE

<i>Lidia KULIKOVSKI</i>	
Biblioteca modernă – biblioteca de azi, biblioteca viitorului...	
Современная библиотека – это библиотека сегодняшнего дня, но и библиотека будущего	
The modern library – a today library or a future library	86

<i>Mariana HARJEVSCHI</i>	
Bibliotecarii, gata pentru a reinventa profesia	
Библиотекари готовы к преобразованию профессии	
The librarians ready to reinvent the profession	88

Elena CEBOTARI

O nouă subdiviziune la BM „B.P. Hasdeu”
Новое подразделение МБ «Б.П. Хашдеу»
A new subdivision at the Municipal Library
„B.P. Hasdeu” 90

Mariana HARJEVSCHI

Mai multe cărți, mai multe șanse pentru un oraș
intelligent
Больше книг, больше шансов для
интеллигентного города
More books, more chances for a smart city 92

Diana UNGUREANU

Trendul lecturii marca BM: programul *Chișinăul
citește o carte*
Тенденция чтения в МБ: программа *Кишинэу
читает книгу*
The reading trend of the ML brand: the
programme *Chișinău is reading a book* 93

Liuba CIOBANU

O conferință despre un război necunoscut
Конференция о неизвестной войне
A conference about an unknown war 96

Diana UNGUREANU

Priorități acute de cultură: reabilitarea cititorului
activ
Острые культурные приоритеты:
привлечение активного читателя
Important culture priorities: regaining the
active user 99

Elena ROȘCA

Conferința de suflet *Familia creștină astăzi într-o
lume bulversată*
Конференция *Современная семья в
перевернутом мире*
A soul conference *Christian family
in the upset world* 103

Elena CALDARE

Pios omagiu celui care a fost Dumitru Matcovschi
Посвящение незабываемому писателю
Думитру Матковски
An homage to the poet
Dumitru Matcovschi 105

**MANIFESTĂRI CULTURALE / КУЛЬТУРНЫЕ
МЕРОПРИЯТИЯ / EVENTS**

Diana UNGUREANU

Bogdan Petriceicu Hasdeu – spiritul ocrotitor al
Bibliotecii Municipale
Богдан Петричейку Хашдеу – духовный
покровитель Муниципальной библиотеки
Bogdan Petriceicu Hasdeu – the spiritual patron
of the Municipal Library 108

Petru PARASCHIVU

Iurie Colesnic despre Chișinăul din inimile noastre
Юрие Колесник о Кишинэу из наших сердец
Iurie Colesnic about the Chișinău from
our heart 111

Margareta CEBOTARI, Diana ȘONTEA, Irina ABABII

Ghenar poetic la Biblioteca „Onisifor Ghibu”
Поэтический январь в библиотеке
«Онисифор Гибу»
January poems at the library
„Onisifor Ghibu” 115

Nina SLUTU-SOROCEANU

Lecție de viață
Жизненный урок
A life lesson 121

Diana ȘONTEA

Zina Izbaș – poeta cu fața ascunsă în poeme
confesive
Зина Избаш – поэтесса с лицом, спрятанным
в конфессиональных поэмах
Zina Izbaș is a poet hidden in confessional
poems 123

Andrei BUTUCENEANU

Poeta care își face din viața sa o sărbătoare
Поэтесса, превратившая свою жизнь в
праздник
The poet who makes her life a celebration .. 125

OMAGIERI / ГОДОВЩИНЫ / ANNIVERSARY

Vlad POHILĂ

Aurel Dănilă, mai mult decât un medic
Аурел Дэнила больше чем врач
Aurel Dănilă, more than a doctor 129

Ionel CĂPIȚĂ

Laurii neîngenuncherii
Лавры непокорности
The laurels of disobedience 132

Valeriu RAȚĂ

Risipitorul de învățători
Человек, щедро делящийся знаниями
He is generously sharing his knowledge 132

Ioan CALINIUC

Învingătorul
Победитель
The winner 133

Valentina COPTILEȚ, Mihai TAȘCĂ

Prima femeie profesor universitar, doctor
habilitat în drept, în Basarabia postbelică
Первая женщина университетский
профессор, доктор хабилитат в праве,
послевоенной Бессарабии
The first woman professor, PhD in law in
postwar Bessarabia 134

Probitatea *hispanistului* Sergiu Pavlicencu
(*Consemnare – Vitalie RĂILEANU*)
Честность испаниста Серджиу Павличенку
The probity of Hispanist Sergiu Pavlicencu.. 139

Vitalie RĂILEANU

Nicanor Țurcanu – profesorul mai multor generații
Никанор Цуркану – профессор многих поколений
Nicanor Țurcanu – professor for many generations.....144

Valeriu RAȚĂ

În labirintul producțiilor scriitoricești
В лабиринте писательских сочинений
In the labyrinth of writers' works..... 145

Victoria ȘCOLNIC

Pasiunea și entuziasmul bibliotecarei noastre
Страсть и энтузиазм нашего библиотекаря
The passion and the enthusiasm of our librarian 149

EMINESCIANA 2014 / ЭМИНЕСЧИАНА 2014 / EMINESCIANA 2014

Elena DABIJA

Eminescu-i nemurire!
Эминеску – бессмертен!
The immortality of Eminescu works 151

PATRONUL NOSTRU SPIRITUAL / НАШ ДУХОВНЫЙ ПОКРОВИТЕЛЬ / OUR SPIRITUAL PATRON

Radu MOȚOC

Etymologicum Magnum Romaniae, lucrare fundamentală a învățatului B.P. Hasdeu (I)
Etymologicum Magnum Romaniae, фундаментальный труд ученого Б.П. Хашдеу (I)
Etymologicum Magnum Romaniae, fundamental work of the scholar B.P. Hasdeu (I)..... 159

LA COLEGIU NOȘTRI / У НАШИХ КОЛЛЕГ / OURS ABROAD

Valentina CIOBANU

Păstrarea memoriei și a valorilor poporului român reprezintă un gest de justiție istorică
Сохранение памяти и весомости румынского народа представляют собой жест исторической справедливости
The preserving of the Roumanian people memory and values is an act of historical justice 178

INVITAȚIE LA DEZBATERE / ПРИГЛАШЕНИЕ К ДИСКУССИИ / INVITATION TO DISCUSSION

Alexandru-Horațiu FRIȘCU

În sus pe scara ce duce-n jos sau Biblioteca – melestulul încăpățînării noastre
Вверх по лестнице что ведет вниз или Библиотека и наше упрямство
Up the staircase going down or the library is our obstinacy 181

CULTURA PE GLOB / КУЛЬТУРА НА ГЛОБУСЕ / ROUND THE WORLD

Matei Vișniec: „Nu trebuie ratați Tournier, Le Clézio și Houellebecq”
Румынский взгляд из Парижа на современную французскую литературу
Matei Vișniec: „Tournier, Le Clézio și Houellebecq should not be missed” 194

Vlad POHILĂ

Cele mai îndrăgite anotimpuri ale Lituaniei
Самые любимые времена года Литвы
The most popular seasons of Lithuania..... 196

REMEMBER

Liuba-Drăgostița BUJOR

Dumitru Matcovschi – scriitorul, omul, patriotul...
Думитру Матковски – писатель, человек и патриот...
Dumitru Matcovschi – the writer, man, patriot..... 201

Viorel COJOCARU

Dumnezeu ne vrea mereu împreună
Бог хочет чтобы мы были вместе
God wants us always together..... 204

BIBLIOLOGI, BIBLIOFILOȘI ȘI COLECȚIONARI / БИБЛИОЛОГИ, БИБЛИОФИЛЫ, КОЛЛЕКЦИОНЕРЫ / LIBRARIUS, BIBLIOPHILES, COLLECTORS

Iurie COLESNIC

Bibliofil, editor, scriitor și istoric de referință
Библиофил, издатель и значимый историк
Bibliophile, editor, writer and a significant historian 207

CARTEA DE SPECIALITATE / КНИГИ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ / PROFESSIONAL BOOKS

Pași spre cunoaștere, pași spre reîntîlniri (note de lectură) (*Lidia KULIKOVSKI*)
Шаги к познанию, новые встречи с знакомыми (заметки о процессе чтения)
Steps to the knowledge, new meetings with old knowledge (reading notes)..... 214

RECENZII ȘI CONSEMĂRI / РЕЦЕНЗИИ И ЗАМЕТКИ / REVIEWS AND NOTES

Știință, mirodenii, plante medicinale, condimente și gastronomie... (*Lidia KULIKOVSKI*)
 Наука, специи, лекарственные травы, приправы и гастрономия...
 Science, spices, herbs and cookery 222

Regalitatea unui „roman” între dramă și elegie... (*Tudor PALLADI*)
 Прелести автобиографического романа
 The royalty of a novel between drama and elegy 225

Discursul liric în rondelurile de dragoste ale Steliane Grama (*Valeriu RAȚĂ*)
 Лирический стиль ронделей о любви
 Стелианы Грама
 The lyric style in the Steliana Grama rondels..... 237

Picajul înălțării (*Nicolae RUSU*)
 Погружение возвышения
 The ascension's dive 240

Provocările culturii audiovizuale (*Larisa UNGUREANU*)
 Вызовы аудиовизуальной культуры
 The challenges of visual culture 244

Leul boem și arcul editorial (*Victoria FONARI*)
 Богемский лев и издательская новинка
 The bohemian lion and new issues..... 246

Studiu monografic de o stringentă actualitate (*Dumitru APETRI*)
 Монографическое исследование большой актуальности
 A monographic study of great relevance 250

IMPRESII DE LECTURĂ / О ПРОЧИТАННОМ / IMPRESSIONS

La Tanais – pe urmele celor care nu mai sînt (*Valeriu RAȚĂ*)
 К Танаису – по следам тех которые ушли в мир иной
 At Tanais in the footsteps of those who are no longer..... 252

O exegeză literară binevenită (*Dumitru APETRI*)
 Своевременная литературная интерпретация
 An important literary exegesis 257

Un balans între ficțiune și realitate (sau) *Al șaptelea simț*, romanul unui povestitor al timpului său (*Gheorghe PĂRLEA*)

Субъективные заметки о новом романе Николае Русу
 About the novel *The seventh sens*
 of Nicolae Rusu..... 259

Îșirea la mare (*Grigore CHIPER*)
 Выход к морю
 Access to the sea..... 265

Un gest pentru istorie (*Radu THEODORU*)
 Жест для истории
 A gesture for the history 266

PROCESUL LITERAR CONTEMPORAN / СОВРЕМЕННЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС / THE CONTEMPORARY LITERATURE PROCESS

Un panoramic al aparițiilor editoriale (I) (*Vitalie RĂILEANU*)
 Панорама издательских новинок (I)
 A panoramic of the new publications (I) 267

ALȚII DESPRE NOI / ДРУГИЕ О НАС / OTHER ABOUT US

O revistă a spovedaniilor curate (*Iulia SCUTARU-CRISTEA*)
 Журнал истинных исповедей
 The journal of confessions..... 278

BiblioPolis, plin de învățături (*Victor HADĂRCĂ*)
БиблиоПолис, полный наставлений
BiblioPolis, full of lessons 280

IN MEMORIAM

Eugeniu Grebenicov a revenit acasă... pentru totdeauna (*Tatiana ROTARU*)
 Еуджениу Гребеников возвратился домой... навсегда
 Eugeniu Grebenicov returned home ... forever..... 282

Ultimul drum al lui Dumitru Fusu
 Последний путь Думитру Фусу
 Dumitru Fusu's last journey..... 284

S-a stins renumita actriță și interpretă
 Marica Bălan
 Умерла знаменитая артистка и певица
 Марика Бэлан
 Died the famous actress and singer
 Marica Balan 285

MISCELLANEA

Ne vom întoarce într-o zi (*Radu GYR*)
 Вернемся однажды
 We'll be back one day..... 286

SCRIERILE RISIPITE, SCRIERILE ADUNATE

Vlad POHILĂ

Odată și odată, fiecare din noi devine... scriitor. Adică, este pus în situația de a scrie ceva: o cerere, o reclamație, o notă explicativă, o declarație, în fine, pur și simplu, o scrisoare „clasică” sau un mesaj electronic. Și este formidabil că ajungem în această situație, pentru că exprimarea gândurilor în scris implică nu numai o concentrare, o mobilizare sporită, dar și respectarea unor „reguli ale jocului” pe care le neglijăm în vorbirea cotidiană. Mă refer, în primul rând, la normele ortografice ale limbii – dacă nu le respectăm în scris, apoi textul alcătuit „țipă”, devine problematic, poate avea cele mai nebanuite consecințe: elementar, riscă a nu fi luat în seamă, dacă nu chiar să fie aruncat la coșul de gunoi. Persoana care se apucă de scris, mai ales dacă demersul său are un anumit succes, de obicei prinde gustul acestei îndeletniciri. La rîndu-i, cel care prinde gustul scrisului începe a-și dezvolta și anumite abilități în acest sens dar, esențial, devine mai atent la formulări, la respectarea regulilor ortografice; face eforturi pentru ca pornirile, căutările, ideile, intențiile sale să fie demne de atenția destinatarului, să nu ajungă a fi „un glas în pustie”. Să mai spună cineva că nu e bine să scriem, că nu trebuie sprijinită dorința de a scrie!

Există specialități în care a scrie este o parte importantă a activității, a existenței însăși. Fac abstracție – intenționat, aici – de scriitori, ziariști, traducători. La fel, vom evita să ne referim la munca scribilor, ca și la cea a judecătorilor sau medicilor care, în exercițiul funcțiunii sînt obligați să umple cu cuvinte și fraze, uneori cotidian, zeci de foi imaculate. Așadar, ne vom reține

atenția la reprezentanții acelor profesii pentru care a scrie ceva este mai mult o necesitate decît o obligație. O necesitate pentru a-și ilustra activitatea, pentru a comunica astfel cu alți colegi de breaslă despre împlinirile și problemele profesionale, pentru a-și împărtăși impresiile despre vreo implicare remarcabilă sau despre un eveniment memorabil. Printre aceștia, se numără și bibliotecarii, dar nici pe departe lucrătorii bibliotecii nu sînt unici la acest compartiment; dimpotrivă, am zice, există zeci de specialități în care a scrie este și necesitate, și satisfacție, și obligație, și mod de afirmare.

Omul scrisului este, de regulă, un risipitor: în căutarea modalităților de a se afirma, el lasă textele scrise la discreția diferitor instanțe, diferitor redacții de instituții media. Cum cel care scrie este de obicei și o fire nerăbdătoare, este firesc să încredințeze un articol (un eseu, o tableță, un studiu etc.) instanței ce-i va accelera apariția. Iar instanța potrivită în această ordine de idei este un ziar sau un site / portal cu postări zilnice sau de cîteva ori pe săptămînă. Însă acest soi de publicații au veșnic probleme cu spațiul, mai simplu spus – nu agreează scrierile mai lungi de o pagină-două, maximum trei. Și atunci, înarmîndu-se cu puțină răbdare, autorul nostru încredințează scrierea unei reviste – săptămînală sau lunară, acestea fiind mai generoase, cu mai mult spațiu, iar în consecință – și mai îngăduitoare cu volumul de patru-cinci, poate chiar și zece pagini.

Cu regret, viața ziarelor este, în general, cam de o zi; cea a săptămînalelor – de o săptămînă, a revistelor lunare – respec-

tiv de o lună. Observația rămîne valabilă și pentru portaluri: chiar și cea mai captivantă scriere se menține doar cîteva zile, cel mult cîteva săptămîni în topul celor mai citite texte de pe respectivul site, după care sînt împinse în plan secund, apoi terț, apoi... și mai departe. Pentru că aceasta este implacabila realitate, mai exact – asta e regula nescrisă a ființării în „jungla presei”, a funcționării mass-media în condițiile unei avalanșe neoprite, în continuă creștere, de informație. Într-o lume atît de agitată, este firesc să fie o fluctuație nebună a informației, iar criteriile de selectare, de reținere, de conservare a segmentelor de flux informațional nefiind bine stabilite, devin automat labile, neconsecvente, nesigure. Însă, chiar dacă ar fi mai statornicite aceste criterii, după cum am observat ceva mai sus, scurgerea timpului oricum hărăzește termene reduse pentru existența „în văzul lumii” a scrierilor publicate în ziare și reviste, postate pe site-uri ce se înnoiesc cu o ritmicitate cotidiană ori săptămînală. Astfel, apare iminența risipirii definitive a textelor încredințate acestei categorii de publicații, care nu e altceva decît o tristă, dar sigură modalitate de a le îngropa într-un trecut efemer, fără șanse de revenire la orizontul zilei. Nimeni însă nu scrie pentru o oră, o zi, o săptămîină – chiar și autorul cel mai indiferent la destinul lucrării sale, dacă admitem că nu dorește, cu certitudine se bucură atunci cînd vede că se lungeste viața textului elaborat.

Din fericire, există însă modalități, șanse reale de a lungi viața unei / unor scrieri risipite, de a le salva de la pieire prin uitare. Șansa aceasta se numește – și de aceasta dată! – cartea. Dar cum să aduni într-o carte scrierile risipite și, cel mai important și mai dificil aspect – cum să tipărești o asemenea carte? Ca și în numeroase alte situații de viață, nu este simplu, însă nici imposibil nu este. La modul ideal, elaborarea unei cărți din texte

împrăștiate prin presa periodică se face la solicitarea unei edituri sau a altei instituții abilitate cu tipărirea cărților. Pentru a vedea atîta generozitate cu ochii proprii trebuie să ai mare noroc, dar și mai bine e să scrii texte de o calitate indubitabilă, cu un demers ce ar avea numeroși simpatizanți, părtași, oameni pur și simplu interesați de abordările ce se conțin în lucrările tale. Nu este defel neglijabilă nici ambiția autorului – mai întii, de a aduna scrierile risipite prin periodică, apoi și de a le edita în volum. O ambiție soră cu dorința arzătoare îl ajută pe autor să găsească editori, iar de e cazul – și sponsori; apoi, să opteze pentru o formulă cît mai atractivă a cărții în curs de apariție. Același sentiment îl ajută pe autor să devină nițel și promotor al creației sale: să organizeze o lansare de carte, să ofere un anumit număr de exemplare unor persoane ce ar binevoi să o citească, să o recomande spre lectură și altora sau ar simți de datoria lor să-i facă o prezentare, o recenzie, găsind, eventual, și alte modalități de a o „pomoni de bine”.

Să revenim însă la faza cînd volumul e în curs de apariție: un manuscris bun de tipar, citit de un lector sau redactor, recitat pe machetă de autor, trecut prin filtrul designerului. Textele adunate într-un volum capătă o nouă configurație, un surprinzător aspect nou. Ordonate cronologic sau tematic, aceste texte, chiar cunoscute de la prima lectură în ziar (revistă, blog, site, portal etc.), ne prilejuiesc o nouă lectură, o altă percepere a mesajului, a desfășurării subiectelor, a zugrăvirii personajelor. Adunarea unor scrieri disparate într-un volum este o fațetă în general cunoscută, cel puțin – bănuită, intuită de multă lume, dar încă insuficient apreciată. Apariția în volum a unui mănunchi de lucrări vădesc însușiri neobservate anterior și totuși intrinseci ale autorului, inclusiv (dis)continuitatea demersului, fermitatea (sau, mai rar, unicitatea) abordărilor,

diversitatea modalităților de a vedea și a prezenta și altora lucrurile, faptele, întâmplările, oamenii din jur. Iese la suprafață și profunzimea, respectiv, superficialitatea observațiilor, rafinamentul psihologic, harul de narator etc. Așa ceva este posibil inclusiv datorită faptului că elaborarea unei cărți este adoma distilării apei sau a vinului: cele scrise cîndva – în goana derulării unui eveniment sau în graba necesității de a onora o „comandă” (o sugestie, o rugăminte, o colaborare, o promisiune etc.) – sînt revizuite sau rebutate, făcînd loc, într-un volum – restrîns, totuși, dintr-un motiv sau altul – doar lucrărilor ce răspund anumitor rigori impuse fie de editură, fie de spiritul de emulație, fie de bunul-simț.

Această revelație – a miraculoasei metamorfoze prin care trec textele risipite în presa periodică atunci cînd sînt adunate într-o carte de autor – am avut-o de foarte multe ori în experiența de redactor, lector, prefațator, coordonator – o muncă și o satisfacție profesională cu o vechime de cîteva decenii deja. Cu mulți ani în urmă am tras și o concluzie pe care țin să o spun și altor colegi pasionați de meșteșugul scrisului. Anume: dacă un articol de ziar sau de revistă este o recomandare pentru cîteva zile-săptămîni-luni, apoi o carte este o carte de vizită pentru mulți ani, poate chiar și pentru o viață de om. Inițial cumva intuitiv, pe urmă și din aceste rațiuni, am sprijinit întotdeauna nu numai dorința (aspirația, plăcerea, pasiunea) altora de a scrie, dar și dorința – de regulă,

timidă, șovăitoare, la debuturi – de a edita o carte. Tot din proprie experiență pot spune cu mîna pe inimă că numai cîrcoșii acreditează ideea că pasiunea pentru scris, respectiv, dorința de a tipări o carte, ar fi manifestări de grafomanie. Grafomania ține mai puțin de pasiune, de dragoste și mai mult de bunul-simț, adică de lipsa acestuia. Pe cînd o scriere ieșită din suflet și trecută prin inimă se întemeiază obligatoriu pe gust și bun-simț, tocmai ceea ce lipsește grafomanilor.

Poate au spus-o și alții, nu pretind că aș fi primul afirmînd că scrisul e un chin, dar și un mod inedit de realizare a omului. Pentru mulți, e și o mare satisfacție sufletească, estetică, morală. O carte nu e numai un bilanț, o împlinire, dar și o sursă sigură de bucurii. Cunosced cazuri cînd scrisul și editarea cărților au lungit viața autorului. Sau, cel puțin, i-au înseninat niște ani de viață, ajunși a fi și ultimii, conferindu-le un rost pe care se părea că-l pierduse. Dar e puțin oare așa ceva?

În concluzie, nu-mi rămîne decît să-mi îndemn colegii pasionați de cuvîntul scris, din biblioteci, căci lor le-am dedicat această pledoarie: scrieți în continuare, trimiteți la redacții articolele ce vă par semnificative, apoi selectați textele, ordonați-le și scoateți cărți. Veți deveni martori la toate metamorfozele, una mai miraculoasă decît alta, despre care v-am relatat în textul de față. Care, cine știe, peste o habă, va nimeri într-un volum ce va reține atenția destinatarului – intuit, dar foarte posibil, cu totul nebănuit.

COMUNICAREA ȘTIINȚIFICĂ ÎN CONTEXTUL ACCESULUI DESCHIS LA INFORMAȚIE

(autoreferatul tezei de doctor habilitat în sociologie)

*Conf. univ. dr. hab. Nelly ȚURCAN,
Universitatea de Stat din Moldova*

Annotation

Țurcan, Nelly. *Scientific communication in the context of Open Access to information. Thesis of habilitated doctor in sociology, the speciality code: 10.01.10 – Journalism and Communication Sciences. Chișinău, 2013.*

Keywords: *scientific communication, open access, models of scholarly communication, scientific communication paradigm, sociological research, academic library, scientific production, scientific journals, open access journals, digital repositories, scientific visibility.*

Domain of research: Communication Sciences.

Aim of the thesis: Trends determination of the evolution of scientific communication, elucidate and analyze features of scientific communication process in the context of open access to information.

Objectives of the thesis: revealing the essence of scientific communication; analysis of the traditional paradigm of scholarly communication and transformation of the paradigm under Open Access; research of the policies and strategies of Open Access to scientific information; social assessment of scientific communication system transformations; assessing the crisis effects of scholarly communication system; studying the mechanism of scientific communication through the scientific journals system of the Republic of

Moldova; studying the perception of the scientific communication role for the scientific community of the Republic of Moldova; clear up the role of libraries as social factor in the scientific communication process; emphasizing the impact of Open Access on expanding the visibility of science and social interactions through citations.

Basically new obtained results for science and practice: multidimensional examination of the scientific communication phenomenon; development of the scientific communication model in the context of Open Access; scientific demonstration of the Scientific Communication and the determination of a new direction of research in Communication Science.

Theoretical significance of the thesis lie in the conceptualization of the scientific communication phenomenon and the scientific communication innovative paradigm, based on Open Access; in the development of a new scientific communication model, based on the concept of Open Access; in the creating of the explanatory theoretical framework for scientific communication in the context of changes in the distribution and the access to the scientific information; in the identification of the scientific communication as a new direction of research in communication science.

Practical value of the paper consists in use of the recommendations that will al-

low to improve the scholarly communication system in the Republic of Moldova by implementing Open Access strategies. The study results can serve as a methodological foundation for the open access institutional policy and for the implementation of alternative methods of publication and access to scientific information.

Implementation of the scientific results: The scientific research results have been applied to promote innovative models of dissemination and access to scientific information. The conclusions and recommendations presented in this thesis have been applied to develop strategies for the development of the institutional repositories in several universities of the country. In addition, this study underlies some university courses.

* * *

Actualitatea temei. În contextul dezvoltării economiei bazate pe cunoaștere, inovarea și capacitatea sistemului de cercetare-dezvoltare în crearea și difuzarea celor mai noi informații științifice devin tot mai importante pentru progresul societății. Într-adevăr, evoluția unei societăți bazate pe cunoaștere depinde atât de productivitatea științifică a cercetătorilor, cât și de capacitatea de distribuție a cunoștințelor științifice.

Comunitățile științifice se dezvoltă rapid și sunt în continuă creștere, formând rețele științifice care depășesc barierele instituționale, geografice și disciplinare. Una din necesitățile vitale ale oamenilor de știință este de a comunica unul cu celălalt pentru a discuta ideile științifice, pentru a disemina rezultatele cercetărilor, pentru a facilita cât mai mult schimbul de informații prin diverse mijloace de comunicare și a primi o apreciere a rezultatelor activității științifice. Mai mulți autori au subliniat importanța comunicării științifice. Astfel, W.

Garvey menționa că esența științei rezidă în comunicare [15].

Piatra de temelie a comunicării științifice o constituie comunicarea formală realizată prin intermediul revistelor științifice care asigură diseminarea, validarea, certificarea calității și arhivarea informației științifice. Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, creșterea globală a numărului de publicații științifice a provocat obstacole considerabile în diseminarea și accesul la informația științifică și, în același timp, a produs mari dificultăți pentru toți actanții procesului comunicațional: autori, editori, biblioteci și utilizatori în vederea difuzării, regăsirii și arhivării informației științifice. Această creștere a determinat o evoluție contradictorie: sporirea numărului de publicații științifice, soldată cu *explozia informațională* și, totodată, imposibilitatea, incapacitatea oamenilor de știință de a găsi informația științifică în volumul enorm de publicații științifice, ceea ce provoacă o *criză informațională*. Ca atare, această creștere ar trebui să însemne progrese mari în cercetările științifice, creșterea pronunțată a calității lor, cu condiția că informația elaborată să nu se piardă, ci să fie prelucrată în producție științifică [37, p. 274]. Din păcate, actuala stare de lucruri este de așa natură, încât pierderile de informație științifică sunt inevitabile și sporesc odată cu creșterea volumului ei. Situația dificilă pe piața informațională este agravată de extinderea numărului de publicații științifice în formatul digital. Conform datelor *Ulrich's Periodicals Directory*, în anul 2010 au fost înregistrate circa 26 de mii de reviste științifice recenzate, numărul lor fiind în creștere cu peste 3% anual [38, p. 24]. Actualmente, circa 17 mii de reviste științifice sunt accesibile în formatul electronic, dintre care aproximativ 10% sunt reviste cu acces deschis [39, p. 20]. Lucrările științifice sunt protejate de legislația privind copyrightul, iar accesul la

publicațiile științifice este din ce în ce mai dificil. Problemele de acces la informația științifică sunt agravate și de creșterea continuă a costurilor la revistele științifice, ceea ce provoacă o altă criză, numită *criza serialelor*. Constatăm că, în prezent, accesul la informație este îngreunat nu doar din cauza barierelor juridice, dar și din cauza celor financiare. Atât bibliotecile, cât și oamenii de știință se află în dificultate în ceea ce privește accesul și difuzarea informației științifice. Aceste obstacole influențează, de asemenea, și relațiile în cadrul comunității științifice care sunt stabilite prin citarea lucrărilor științifice.

Accesul Deschis este o cale inovațională de difuzare și utilizare a informației științifice, promovată pentru a oferi utilizatorilor acces gratuit la informație. Accesul Deschis este o alternativă pentru modelul tradițional de comunicare științifică, realizată pe baza tehnologiilor digitale în rețea. Acești factori influențează transformarea sistemului de comunicare științifică și schimbă interacțiunile sociale în mediul academic, precum și între actorii procesului comunicational – savant, editor, bibliotecă, utilizator, iar strategiile Accesului Deschis transformă relațiile dintre actorii procesului comunicational, conferind o vizibilitate publică mai mare rezultatelor cercetărilor și o creștere a ratingului savanților și a țării datorită sporirii numărului de citări. Deopotrivă cu aceasta, publicarea, accesul și diseminarea informației în baza modelelor Accesului Deschis se încadrează în una din direcțiile strategice lansate de Comisia Europeană „Agenda digitală pentru Europa”, care trebuie să favorizeze crearea unei piețe digitale unice, caracterizate printr-un nivel ridicat de securitate și un cadru juridic clar. Agenda digitală pentru Europa a instituit o politică a „datelor deschise”, care acoperă întreaga gamă de informații produse, colectate sau plătite de către organismele publice din întreaga Uniune

Europeană. Inițiativa simbolică a UE „Uniunea inovării” sprijină, de asemenea, în mod explicit, accesul liber ca element esențial în realizarea Spațiului european de cercetare. De asemenea, în cadrul programului Uniunii Europene *Orizont 2020*, regimul de tip „Green”, precum și cel de tip „Gold”, sunt considerate abordări valabile pentru concretizarea accesului deschis.

Comunitatea susține domeniul științific prin taxele din banii publici și deci este o datorie morală a savanților să asigure un acces public la rezultatele cercetărilor științifice, iar societatea, la rândul ei, trebuie să aibă acces gratuit și nerestricționat la informația cu privire la știință.

În baza celor expuse se impune necesitatea de a studia evoluția sistemului, procesului și structurii comunicării științifice în condițiile accesului deschis la informația științifică.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Problema investigației complexe rezidă în relevarea contradicției care există între sistemul tradițional de comunicare științifică și cerințele comunității academice, a societății, în ansamblu, privind accesul nerestricționat și public la informația privind cercetările științifice.

Cercetarea interdisciplinară întreprinsă se axează pe o problemă importantă, interpretată, inclusiv, prin prisma percepției problemelor comunicării științifice de către comunitatea academică din Republica Moldova. Amploarea subiectului cercetat necesită o dezbateră științifică multidimensională, studiul de față venind, la rândul său, cu propria contribuție la elucidarea unor aspecte inerente fenomenului comunicării științifice. Argumentele aduse în favoarea actualității temei investigate se bazează pe studierea unui număr impunător de publicații științifice străine, precum și a celor autohtone.

Fenomenul comunicării științifice a devenit un obiect de analiză relativ recent, primii pași în studierea profundă a sistemului, proceselor și structurilor comunicării științifice fiind întreprinși în a doua jumătate a secolului trecut. Referiri privind esența, evoluția și funcțiile comunicării științifice sunt făcute în lucrările specialiștilor din sfera sociologiei și filozofiei științei: R. Merton, H. Menzel, B. Latour, W. Garvey, B. Griffith, D. de Sola Price.

Problema înțelegerii procesului de comunicare științifică prin examinarea modelelor de comunicare științifică, a componentelor structurale ale acestuia a fost abordată în studiile autorilor A. Meadows, J. Mackenzie Owen, L. Lievrouw, J. Hurd, Bo-C. Björk, N. Roosendaal. Abordarea subiectelor privind funcționarea sistemului de comunicare științifică este unul de mare interes pentru specialiștii din domeniul biblioteconomiei și științei informării care au abordat studiul artefactelor și al utilizatorilor informației științifice – C. Borgman, B. Cronin, C. Tenopir, A.I. Mihailov, A.I. Ciornâi și R.S. Ghilearevski, T. Iaroșenko. Evoluția comunicării științifice în condițiile progreselor tehnologice a constituit obiectul de studiu al cercetătorilor R. Kling, G. McKin, D. King, M. Nentwich, A. Odlyzko, C. Tenopir.

În studiul comunicării științifice o pondere esențială o are examinarea rolurilor și funcțiilor actanților procesului comunicațional în vederea asigurării difuzării și arhivării informației științifice care a fost întreprinsă de R. Atkinson, J. Mackenzie Owen, A. Meadows, R. Kling, E. Callahan, C. Borgman, O. Lavrik. Dimensiunea socială a comunicării științifice evidențiază relațiile și interacțiunile sociale între actanții procesului comunicațional atât la nivel de sistem, cât și în cadrul structurii și rețelelor de comunicare științifică. În această ordine de idei menționăm studiile cercetătorilor L. Leydesdorff, D. Craine, B. Latour, N. Mullins.

O importanță mare pentru studierea interacțiunilor sociale în cadrul comunității științifice prin intermediul citărilor au lucrările autorilor care abordează aplicarea metodelor scientometrice și bibliometrice în contextul comunicării științifice. Remarcăm, în special, studiile efectuate de E. Garfield, C. Borgman, J. Furner, B. Cronin, A. Dicusar, K. Kousha, M. Norris, W. Paisley. Prin importanța sa, inițiativa *Accesul Deschis* reprezintă un factor important în transformarea sistemului de comunicare științifică. Din aceste considerente studierea problemelor privind evoluția comunicării științifice, promovarea producției științifice prin modele inovatoare cu *Acces Deschis*, impactul acestuia pentru extinderea citării au devenit obiectul cercetărilor speciale ale savanților S. Lawrence, S. Harnad, J. Houghton, M. Kurtz, A. Repanovici, A. Swan, J. Willinsky, P. Suber, D. Prosser, V. Moskovkin.

Analiza subiectului cercetat a arătat că în R. Moldova nu s-au realizat cercetări cu privire la sistemul comunicării științifice, la motivațiile comunității academice în vederea difuzării și accesului la informația științifică, precum și cu privire la impactul modelelor noi de comunicare științifică pentru evoluția și funcționarea acestui sistem. Cu toate acestea, o serie de publicații ale savanților din R. Moldova – V. Canțer, Gh. Cuciureanu, Gh. Duca, A. Dicusar, V. Mîndru – privind sistemul de cercetare științifică din țară și analiza scientometrică a productivității științifice a savanților au servit drept suport pentru interpretarea proceselor din sistemul de comunicare științifică din R. Moldova.

Toate acestea au sugerat oportunitatea realizării unui studiu special, ce ar conține o viziune integratoare a evoluției comunicării științifice în contextul schimbărilor privind difuzarea și accesul la informația științifică. Teza se axează pe o problematică importantă, interpretată in-

clusiv prin prisma percepției problemelor comunicării științifice de către comunitatea academică din Republica Moldova. Amploarea subiectului cercetat necesită o tratare științifică multidimensională, studiul de față venind, la rândul său, cu propria abordare a unor aspecte inerente fenomenului comunicării științifice.

Obiectul cercetării îl constituie sistemul comunicării științifice. **Subiectul cercetării** înglobează particularitățile evoluției comunicării științifice în contextul asigurării nerestricționate a difuzării și a accesului la informația științifică. **Ipoteza generală** conține următoarea presupunere: constituirea unei paradigme noi de comunicare științifică în baza accesului deschis implică multiple perspective privind publicarea, accesul și diseminarea informației științifice, care contribuie la depășirea atât a crizei serialelor, cât și a obstacolelor privind restricțiile de acces la informație, iar impactul accesului deschis se manifestă prin creșterea vizibilității științifice și sporirea interacțiunilor sociale prin intermediul citărilor. **Ipotezele de lucru:** implementarea modelelor inovatoare de diseminare și acces la informația științifică modifică paradigma tradițională a comunicării științifice, transformând-o într-un sistem democratic și deschis pentru schimbul de cunoștințe; sistemul actual de comunicare științifică din Moldova necesită modificări la nivelul difuzării și al accesului la informația științifică; procesul de comunicare, prin intermediul articolelor publicate în revistele științifice acreditate, nu se realizează la un nivel eficient; nivelul scăzut de reflectare a publicațiilor cercetătorilor din R. Moldova în bazele de date internaționale nu permite o poziționare mai bună a țării, a organizațiilor din sfera științei și inovării în clasamentele internaționale, precum și o vizibilitate a rezultatelor cercetărilor științifice; bibliotecile din țară, în calitate de element al sistemului de comunicare științifică, nu satisfac cerin-

țele actuale ale utilizatorilor privind accesul la resursele informaționale științifice; gradul scăzut de cunoștințe privind oportunitățile *Accesului Deschis* nu permite cercetătorilor din R. Moldova să intensifice comunicarea și să faciliteze accesul și diseminarea informației științifice.

Scopul lucrării: a determina tendințele evoluției comunicării științifice, a elucida și a analiza particularitățile procesului de comunicare științifică în condițiile *Accesului Deschis* la informație. Pentru atingerea acestui scop ne-am propus realizarea următoarelor **obiective:** (1) dezvăluirea esenței comunicării științifice și a tipurilor de comunicare științifică; (2) analiza paradigmei tradiționale și a transformărilor paradigmactice ale comunicării științifice în condițiile *Accesului Deschis* la informație; (3) studiul politicilor și strategiilor *Accesului Deschis* la informația științifică; (4) evaluarea socială a transformărilor sistemului de comunicare științifică; (5) estimarea efectelor crizei sistemului de comunicare științifică pentru difuzarea și accesul la informația științifică; (6) elucidarea funcțiilor comunicării științifice prin prisma revistelor științifice; (7) studierea mecanismului de comunicare științifică prin prisma sistemului revistelor științifice din Republica Moldova; (8) analiza percepției rolului comunicării științifice pentru comunitatea științifică din Republica Moldova; (9) elucidarea rolului bibliotecii în calitate de intermediar social în procesul de comunicare științifică; (10) relevarea perspectivelor tehnologiilor informaționale în transformarea sistemului de comunicare științifică; (11) elucidarea rolului indicatorilor bibliometrici pentru studierea comunicării în știință; (12) relevarea impactului *Accesului Deschis* asupra extinderii vizibilității științei și a interacțiunilor sociale prin intermediul citărilor.

Metodologia cercetării științifice. Suportul teoretico-științific și metodologic, aplicat la realizarea prezentei cer-

cetări, a fost determinat de caracterul complex și multidisciplinar al temei investigate. Abordarea sistemică a permis examinarea complexă a sistemului comunicării științifice prin aplicarea conjugată a diverselor metode, cum ar fi: metoda istorică, metoda sistemică, metoda comparativă, metoda structural-funcțională, metoda bibliometrică, precum și metodele și tehnicile sociologice de cercetare. Astfel, prin aplicarea metodei istorice autorul a reușit, pe de o parte, să construiască o reflecție evolutivă a fenomenului și a sistemului de comunicare științifică, iar pe de altă parte, a obținut o imagine obiectivă în desfășurarea crizei serialelor și a politicilor de implementare a Accesului Deschis care au fost aprobate pe parcursul procesului de evoluție a mișcării Accesul Deschis la informația științifică.

Baza empirică a lucrării o constituie cinci studii elaborate de autor în perioada 2007-2012. În cadrul primului studiu – *Comunicarea științifică prin sistemul de reviste științifice din Republica Moldova (2007-2011)* –, autorul a efectuat analiza de conținut a revistelor științifice din Republica Moldova sub aspectul realizării funcțiilor comunicaționale, precum și din punctul de vedere al interacțiunii sociale prin publicarea comună. Cel de-al doilea studiu – *Eficiențizarea mecanismului de comunicare științifică pe baza revistelor științifice electronice din Republica Moldova* – a avut drept obiectiv evaluarea transformărilor în comunicarea științifică prin aplicarea mijloacelor digitale în comunicarea formală. Întru realizarea acestui scop, autorul a examinat variantele electronice ale tuturor revistelor științifice acreditate. Astfel, în total au fost supuse analizei de conținut 67 de site-uri și pagini web ale revistelor științifice acreditate. Următorul studiu – *Efectele crizei serialelor și rolul bibliotecii în comunicarea științifică* – a avut drept obiectiv evaluarea efectelor crizei în

comunicarea științifică. Cel de-al patrulea studiu – *Analiza participării savanților din Moldova în fluxul informațional mondial* – a avut în vizor productivitatea științifică a savanților din Republica Moldova, citarea lucrărilor acestora și publicarea articolelor cercetătorilor în revistele cu factor de impact. Ultimul studiu – *Tendențele și practicile în comunicarea științifică din Republica Moldova* – a fost realizat în perioada decembrie 2010 – iulie 2012. Scopul acestui studiu a fost de a analiza starea actuală a sistemului de comunicare științifică în Republica Moldova și de a determina nivelul de utilizare a diferitor mijloace de comunicare științifică.

Baza informațională a lucrării o constituie datele *Anuarului statistic al Republicii Moldova, Rapoartele Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării*. De asemenea, în studiu s-a operat cu datele din rapoartele și studiile realizate la nivel european și național. O sursă importantă de culegere a datelor privind productivitatea științifică a savanților din R. Moldova, citarea lucrărilor acestora și publicațiile cercetătorilor din R. Moldova în revistele cu factor de impact au constituit bazele de date *Thomson Reuters: Web of Science și Journal Citation Report și SCImago Journal & Country Rank*.

Caracterul multidisciplinar al cercetării comunicării științifice a dictat necesitatea aplicării în calitate de bază teoretico-științifică și metodologică a lucrărilor în domeniul istoriei și sociologiei științei, științelor, comunicării, biblioteconomiei și științei informației. Drept bază teoretică a cercetării au servit operele clasicilor sociologiei și filosofiei științei R. Merton, H. Menzel, B. Latour, T. Kuhn, W. Garvey, B. Griffith, D. de Sola Price. De asemenea, studiul se bazează pe rezultatele cercetărilor savanților din domeniul comunicării care au servit drept bază pentru argumentarea

teoretică a fenomenului social al comunicării științifice. În această ordine de idei menționăm, în special, lucrările autorilor I. Drăgan, J. Fiske, D. McQuail.

Noutatea și originalitatea științifică este determinată de faptul că în mediul științific autohton a fost întreprinsă pentru prima dată o abordare atât din punctul de vedere al obiectului de studiu, cât și din perspectiva examinării complexe a fenomenului comunicării științifice.

Rezultatele principale noi pentru știință și practică obținute: examinarea multiaspectuală a fenomenului comunicării științifice; elaborarea modelului de comunicare științifică în condițiile Accesului Deschis; fundamentarea științifică a comunicării științifice și determinarea unei noi direcții de cercetare în cadrul științelor comunicării.

Semnificația teoretică a tezei constă în conceptualizarea fenomenului comunicării științifice și a paradigmei inovatoare a comunicării științifice bazată pe conceptul Accesului Deschis; crearea unui cadru teoretico-explicativ al comunicării științifice în contextul transformărilor în difuzarea și accesul la informația științifică; identificarea comunicării științifice ca direcție de cercetare în cadrul științelor comunicării.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că utilizarea recomandărilor propuse va permite eficientizarea sistemului de comunicare științifică din Republica Moldova prin implementarea strategiilor Accesului Deschis. Rezultatele studiului pot servi drept bază metodologică pentru elaborarea politicilor instituționale de acces deschis, precum și pentru implementarea modalităților alternative de publicare și acces la informația științifică.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în cadrul seminarelor, meselor rotunde și atelierelor privind *Accesul Deschis* și resursele informaționale, desfășurate în străinătate și în instituții-

le infodocumentare din țară în perioada 2008-2013. Concluziile și recomandările prezentate în teză au fost aplicate pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare a arhivelor instituționale în câteva universități din țară.

Analizele, descrierile și concluziile investigațiilor din prezenta lucrare stau la baza unor cursuri universitare de la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării a USM. Punerea în circuitul public a lucrării ar putea servi ca izvor documentar, informativ și conceptual pentru profesorii și studenții de la instituțiile de învățământ superior care au cursuri în domeniile *Comunicare publică*, *Jurnalismul de știință*, *Resurse informaționale*. Rezultatele investigației pot să contribuie la elaborarea unor cursuri de perfecționare pentru specialiștii din domeniul infodocumentar și cel al comunicării.

INTRODUCEREA abordează actualitatea prin evidențierea conceptelor de bază. Ea include descrierea situației din domeniu, identificarea problemelor de cercetare, expunerea scopului și obiectivelor lucrării, a metodologiei cercetării. În conformitate cu principiile metodologice sunt înaintate ipotezele cercetării. De asemenea, sunt descrise noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și semnificația practică, implementarea și aprobarea rezultatelor științifice, volumul și structura lucrării.

CAPITOLUL 1 Conceptualizarea comunicării științifice ca fenomen social prezintă studiul teoretic al fenomenului comunicării științifice, punând în valoare aspectul social, funcțiile și tipologia comunicării științifice.

În timp ce cunoașterea în general este legată de un individ, cercetarea științifică, scopul căreia constă în obținerea, acumularea și interpretarea informației științifice, este o activitate colectivă, ce este legată de interacțiunea comunicativă între cer-

cetători. Numai atunci când cunoștințele sunt transmise și sunt accesibile comunității științifice pentru validare și utilizare în cercetările ulterioare, această cunoaștere devine științifică și furnizează cunoștințe. Pentru ca știința să satisfacă necesitățile producției contemporane „cunoștințele științifice trebuie să devină un patrimoniu al unui număr mare de specialiști” [36, p. 54]. Iată de ce știința, în viziunea lui R. Stichweh, depinde de comunicare [13, p. 307]. Concluzia lui D. McQuail, privind analiza comunicațională a societății, care putem să o atribuim și științei în calitate de fenomen social, este exprimată în felul următor: „orice structură culturală, orice act individual care ține de comportamentul social implică [...] comunicarea” [23, p. 18]. În același timp, justificând constituirea studiului comunicării în cadrul sociologiei, D. McQuail aduce câteva argumente, inclusiv că toate fenomenele sociale implică și un proces de comunicare [23, p. 13]. Astfel, știința, în calitate de sistem social, se constituie și se menține datorită și prin intermediul numeroaselor procese și rețele de comunicare. În conformitate cu definiția antropologului Clifford Geertz „știința poate fi considerată drept o cultură cu propria limbă și moduri convenționale de comunicare în scopul de interacțiune socială în cadrul comunității savanților” [1, p. 24]. Deci, comunicarea este esența științei [15, p. 148], pentru că știința este un efort cooperativ [25].

Literalmente, prin *comunicarea științifică* se înțelege un proces de comunicare între savanți și alți actori ai activității științifice. *Comunicarea științifică* se explică ca un proces de comunicare între savanți și alți actori ai activității științifice. Analiza mai multor definiții privind comunicarea științifică, autorii cărora abordează noțiunea în funcție de obiectul studiat și contextul studiului, denotă că marea majoritate a acestor definiții abordează termenul din perspectiva transmiterii informației.

Una dintre formulele tipice definește comunicarea științifică ca „fenomen social prin care activitatea intelectuală și de creație este transmisă de la un savant către celălalt” [30, p. 69] sau ca „totalitatea publicațiilor, mijloacelor, filierelor, activităților instituționale și obiceiurilor care direct sau indirect afectează transmiterea mesajelor științifice între savanți” [19, p. 112]. I. Drăgan subliniază că este firesc ca în era marilor mijloace de transmitere la distanță a informației și comunicărilor să predomine teoria comunicării ca transmitere de informație [11, p. 21]. Din această perspectivă, comunicarea științifică se încadrează într-un model simplu – cel al transmiterii. În același timp, sunt puncte de vedere privind transformarea lanțului liniar al informației științifice într-o „rețea” interactivă de comunicare științifică. În sensul cel mai general o comunicare științifică are loc între cercetătorii care, în majoritatea cazurilor, acționează atât în calitate de autori, cât și în calitate de cititori. Obiectivul lor este de a face schimb de informații [28].

Literatura din domeniu propune abordarea comunicării științifice prin prisma procesului de comunicare în cadrul lanțului informațional. A.I. Mihailov, A.I. Ciornâi și R.S. Ghilearevski definesc comunicarea științifică ca un proces complex „de prezentare, livrare, precum și de recepționare a informației științifice în societatea umană, care constituie esența dezvoltării științei” [44, p. 45]. Aceași idee se regăsește și în definiția propusă de Anna Maria Tammaro: „Comunicarea științifică este un proces în care savanții produc, comunică, evaluează, difuzează și păstrează rezultatele cercetării științifice” [33, p. 78]. În ambele definiții se evidențiază ideea că actorul principal al comunicării științifice este savantul. V.P. Leonov consideră că actualmente noțiunea de comunicare științifică poate fi abordată prin prisma comunicării ca fenomen social, și nu prin prisma informațio-

nală. Din această perspectivă B.П. Леонов tratează comunicarea științifică ca pe o legătură relativ durabilă între subiecții actului comunicațional în procesul transmiterii informației științifice [42, p. 19]. Prin urmare, fiind un fenomen social, comunicarea științifică este determinată de activitatea specifică a oamenilor.

La fel ca și alte forme de comunicare, comunicarea științifică există în cel puțin două dimensiuni – o dimensiune se referă la conținut, iar cealaltă se referă la funcția socială a comunicării. În viziunea lui Paul Watzlawick [40] comunicarea științifică poate fi definită ca transmiterea cunoștințelor științifice (dimensiune care se referă la conținut) și ca o comunicare între savanți (în acest caz este o dimensiune socială). În cazul în care ambele condiții există concomitent, se obține ceea ce numim comunicare științifică internă, în timp ce comunicarea științifică externă poate fi obținută în cazul procesului de comunicare ce se bazează doar pe transmiterea cunoștințelor.

Generalizând opiniile privind noțiunea de „comunicare științifică” și noțiunile înrudite, precum și funcțiile realizate de această comunicare, propunem punctul nostru de vedere asupra subiectului în cauză. Termenul *comunicarea științifică* este unul complex, care acoperă două dimensiuni ale comunicării: comunicarea în știință și comunicarea despre știință. Din această perspectivă definim *comunicarea științifică* ca o interacțiune durabilă a actanților procesului de circulație a informației științifice în societate care este asigurată de totalitatea mijloacelor, filierelor, activităților instituționale. Comunicarea științifică este un proces atât în cadrul comunității științifice, cât și un proces bidirecțional de comunicare între comunitatea științifică și societate. Ea este partajarea informațiilor sau / și construirea unui dialog atât științific, cât și despre știință într-un mod (inter)activ prin intermediul unor strategii diferite, adaptate la grupurile-

ștință specifice în următoarele scopuri: sporirea cunoașterii, transferul de cunoștințe, formarea opiniei, schimbarea de atitudine, schimbarea de comportament etc.

Comunicarea științifică este abordată atât din perspectiva proceselor comunicaționale în cadrul cărora actorii construiesc relații cu ceilalți actanți în mod direct sau intermediat în momentul transmiterii informației științifice, cât și din perspectiva teoriei sistemelor și structurii sociale. Structura sistemului de comunicare științifică constă în felul în care componentele acestui sistem se leagă și interacționează între ele. Din aceasta rezultă că, dacă dorim să determinăm structura comunicării științifice, trebuie să determinăm componentele sistemului de comunicare științifică și relațiile reciproce dintre aceste componente.

În cadrul sistemului de comunicare științifică putem distinge patru grupuri mari de actori: (1) cercetătorii, care realizează cercetările științifice, materializate în publicații științifice, (2) editorii, care creează produse informaționale (publicații), (3) bibliotecile, care colectează, difuzează și conservă (arhivează) cercetarea științifică documentară, (4) utilizatorii, care consumă rezultatele cercetărilor, le aplică pentru realizarea cercetărilor noi, transpun cercetarea în inițiative noi de cercetare, politici publice, produse comerciale, servicii publice etc. Cunoștințele circulă în cadrul acestui sistem, fiind difuzate în societate prin interpretarea (tălmăcirea) cunoștințelor, prin transfer tehnologic și comercializare. Asupra sistemului comunicării științifice, ca și asupra oricărui alt sistem social, influențează câțiva factori externi: economia, globalizarea, tehnologiile informaționale, schimbarea metodelor de cercetare, politicile publice.

Literatura din domeniu propune o examinare foarte profundă a comunicării științifice formale și informale, fiecare dintre aceste tipuri de comunicare având

forme distincte. Deși, dacă de multe ori se presupune că formele de comunicare formală și informală se completează reciproc, cercetările remarcă că aceasta este „o chestiune de accent” [35, p. 495], precum și un conflict între comunicarea formală și cea informală [7, p. 54]. Aceste argumente sunt făcute pe baza următoarelor: (1) dimensiunea explicită versus dimensiunea tacită de difuzare sau de diseminare a cercetării; (2) potențialul și necesitatea de inovații în sistemul de comunicare științifică. De exemplu, W. Garvey și B. Griffith au declarat că „partea publică cu privire la comunicarea științifică se dovedește a fi mai mică” în raport cu domeniul informal al comunicării științifice [16, p. 1011].

În ultimele decenii utilizarea mijloacelor electronice, cu scopul de a sprijini comunicarea științifică, este una dintre schimbările majore în practica științei. Utilizarea canalelor electronice de comunicare (de exemplu, a revistelor electronice) au schimbat și continuă să transforme procesele de comunicare științifică. Christine Borgman și Jonathan Furner au remarcat că numărul și volumul comunicațiilor electronice universitare se apropie de masa critică și că asistăm la schimbări calitative și cantitative în modalitatea savanților de a comunica unii cu ceilalți, nu doar pentru conversații informale, pentru colaborarea la nivel local și la distanță, dar și pentru publicarea și difuzarea publicațiilor științifice [8, p. 3-4]. Ca urmare a folosirii mijloacelor electronice de comunicare se produce mixarea comunicării științifice informale și celei formale, iar în viitorul apropiat se va produce integrarea acestor forme de comunicare dialectic opuse [3, p. 10]. Dezvoltarea tehnologiilor informaționale contribuie la apariția unor forme integrate de comunicare, iar evoluția comunicării științifice în condițiile științei electronice va anula, probabil, divizarea în comunicarea informală și cea formală.

CAPITOLUL 2 Transformarea comunicării științifice în condițiile Accesului Deschis la informație prezintă argumentele științifice pentru necesitatea aprobării politicilor noi de difuzare și acces la informația științifică și modificarea paradigmei comunicării științifice.

Accesul Deschis propune modalități alternative de publicare a rezultatelor științifice și de acces la informația științifică. Există o varietate mare de definiții ale *Accesului Deschis* (Open Access), iar conceptul despre el este încă în evoluție. Mai multe documente-cheie, referitoare la acest subiect, conțin definiții privind termenul *Acces Deschis*. Declarațiile de la Budapesta (februarie 2002), Bethesda (iunie 2003) și Berlin (octombrie 2003) sunt cele mai importante și influente pentru circulația *Accesului Deschis*. Definițiile *Accesului Deschis* din aceste documente diferă foarte puțin, fiind în mare măsură similare. În esență, *Accesul Deschis este accesul gratuit la literatura de cercetare, la copiile online ale articolelor de revistă recenzate (peer review), la lucrările conferințelor, precum și la rapoartele tehnice, tezele și documentele de lucru. În majoritatea cazurilor nu există restricții de acordare a licențelor cu privire la utilizarea lor de către cititori. Ele pot fi utilizate în mod liber pentru cercetare, instruire și în alte scopuri.*

Mișcarea pentru accesul deschis include aspecte politice, tehnologice, juridice și economice. Acțiunile politice ale diverselor organisme sunt menite să susțină și să promoveze dorința savanților de a publica fără plată rezultatele cercetărilor în revistele recenzate, precum și de a oferi acces liber și gratuit savanților și societății la rezultatele acestor cercetări. Acțiunile politice întreprinse, în primul rând, la nivel internațional au dus la adoptarea unei serii de declarații: *Inițiativa Accesului Deschis de la Budapesta; Declarația de la Berlin privind Accesul Deschis la Cunoștințe în domeniul Științei și Științelor Umanitare;*

Declarația de la Bethesda privind politica editorială, precum și a altor documente ale organismelor internaționale, de exemplu, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Comisia Europeană (CE), *Federația Internațională a Asociațiilor și Instituțiilor Bibliotecare* (IFLA) etc. Ideea centrală a acestor politici prevede o circulație fără bariere a informației științifice, inclusiv prin garantarea accesului public la cercetările finanțate din fonduri publice imediat după publicare.

În Republica Moldova politica de stat în sfera științei și inovării este realizată în baza *Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova*, aprobat în iulie 2004 [9]. Câteva articole ale acestui Cod prevăd garantarea accesului la informația științifică. Statul, în conformitate cu legislația în vigoare, garantează: susținere prin asigurarea accesului la informații, prin diseminarea acestora în conformitate cu legislația în vigoare (articolul 63); asigurarea informațională a subiectelor activității din sfera științei și inovării conform legislației în vigoare (articolul 66); dreptul de acces liber și nediscriminatoriu la resursele de informații științifico-tehnologice (articolul 116). De asemenea, Codul prevede mai multe atribuții ale organizațiilor de informații științifico-tehnologice (articolul 122): obținerea, colectarea, stocarea, prelucrarea, utilizarea și diseminarea informațiilor științifico-tehnologice; monitorizarea, înregistrarea și evidența lucrărilor din sfera științei și inovării, finanțate de la bugetul de stat și din alte surse, inclusiv în cadrul proiectelor internaționale; asigurarea accesului liber la resursele de informații științifico-tehnologice etc. Însă, putem constata că la nivelul politicii de stat în R. Moldova nu este garantat accesul deschis la cercetările științifice, în primul rând, la ale celor finanțate din banii publici.

Analiza celor trei tipuri de politici instituționale de acces deschis sugerează că

este necesar a elabora o politică instituțională de acces deschis pentru bibliotecile academice și științifice, dat fiind faptul că bibliotecile sunt o verigă importantă în procesul de comunicare științifică. Cu păreare de rău, nu există nicio politică instituțională a bibliotecilor privind accesul deschis. Toate politicile pot fi prezentate în forma unui sistem ce include politicile aprobate la nivel internațional, național și instituțional.

Cu scopul de a redobândi un acces larg la rezultatele cercetărilor sunt dezvoltate modalități alternative de publicare a lucrărilor științifice, mai multe opinii privind formele accesului deschis [6]. Există, însă, de fapt, două modalități de a obține un acces „adevărat”, real deschis: autoarhivarea realizată de autori (*Green Road – Calea Verde*) și revistele cu acces deschis (*Golden Road – Calea de Aur*).

Prima strategie, numită *Calea Verde*, este autoarhivarea. Ea prevede plasarea publicațiilor electronice (atât a lucrărilor editate, cât și a nonpublicațiilor) în arhivele electronice deschise, susținute de instituțiile de cercetare, învățământ și cultură. Aceste arhive sunt numite arhive ale publicațiilor electronice sau depozitarii (repositorii) instituționale. A doua strategie, revistele electronice științifice cu acces deschis (*open access publishing*) – *Calea de Aur* –, dezvoltă modele alternative de publicare a lucrărilor științifice, a revistelor științifice, a materialelor conferințelor. Pentru finanțarea acestor modele sunt atrase investițiile organizațiilor, instituțiilor de cercetare și a universităților. Revistele electronice efectuează, de asemenea, expertiza textelor, dar publică în acces deschis doar materialele aprobate. În registrele internaționale ale resurselor cu acces deschis este înregistrată o arhivă digitală din R. Moldova (tezele de doctor și de doctor habilitat înregistrate la CNAA); mai figurează și șase reviste cu acces deschis (*Buletinul Academiei de Științe a Moldovei*).

Matematica, Computer Science Journal of Moldova, Glotodidactica, Limbaj și context, Economie și sociologie și Problemele energiei regionale).

Paradigma oferă posibilitate membrilor unei comunități științifice să convină asupra a ceea ce este important și asupra a ceea ce este adevăr [43]. În literatura de specialitate, în special, se examinează paradigma comunicării științifice din perspectiva transmiterii. Diversitatea modelelor se distinge în funcție de examinarea tipurilor de comunicare științifică (formală sau informală), precum și în funcție de dimensiunea internă sau externă a fenomenului. Paradigma comunicării științifice este dezvoltată pentru a înțelege și a îmbunătăți procesul de comunicare.

Marea majoritate a modelelor comunicării științifice tradiționale (formale) pot fi exprimate ca un model liniar pe verticală. A.J. Meadows [20] și A.S. Duff [12] susțin că acest model de comunicare descrie procesele informaționale prin care sunt transmise cunoștințele științifice de la cercetători la utilizatori. Autorii menționați consideră că modelul liniar are un rol important pentru publicarea științifică, precum și faptul că procesul de comunicare formală trebuie considerat ca fiind o comunicare documentară tradițională. John Mackenzie Owen sugerează că geneza modelului lanțului informațional de comunicare științifică vine din era tiparului, unde cunoștințele sunt difuzate prin intermediul unor produse informaționale „fizice” [22, p. 276], care sunt create și distribuite ca orice alt produs tangibil. Argumentul său principal este că responsabilitatea pentru comunicarea științifică trece de la actorii funcționali, cum ar fi editurile și bibliotecile, la o mai mare responsabilitate integrantă care îi revine comunității academice. În calitate de exemple pot servi modelele de comunicare științifică UNISIST; Lancaster F.W.;

Garvei W. și Griffith B.; Mackenzie Owen J.; Björk Bo-C. etc.

Noile media abia au început să joace un rol central într-o gamă largă de activități științifice, precum și în ceea ce privește cadrul instituțional. Nu numai în comunicarea academică, în sens restrâns, dar și în distribuția de cunoștințe și, cel mai important, chiar și în producerea de cunoștințe este afectată de tehnologiile informaționale. Anume digitizarea provoacă schimbările structurale în cadrul lanțului informațional, ceea ce a contribuit la elaborarea unor modele noi de comunicare științifică (de ex.: T. Aitchison, N. Fjällbrant etc.). O abordare mult mai radicală a fost prezentată de Julie Hurd [18] ca un posibil model pentru viitor. În acest model tehnologiile informaționale sunt catalizatorul schimbărilor sistemului comunicării științifice. J. Hurd subliniază faptul că valorile științifice, sistemul de evaluare a diferitor domenii, comunitățile științifice, instituțiile academice sunt factori decisivi în activitatea de cercetare, însă schimbarea acestora este mult mai lentă decât TIC care oferă noi oportunități pentru difuzarea cunoștințelor.

Pe parcursul ultimilor zeci de ani suntem martorii unor schimbări majore în societate în ansamblu, pe de o parte, și în știință și tehnologie, pe de altă parte. Esența etapei contemporane de dezvoltare a comunității mondiale este asociată cu globalizarea progresivă. În acest context este propus un model care vizează o nouă producere a cunoștințelor, bazată pe ideea tranziției de la o paradigmă tradițională de producere a cunoștințelor (numită Metoda 1 / *Mode 1*, caracterizată prin hegemonia teoretică sau știința experimentală și prin autonomia cercetătorilor) la o paradigmă nouă „post-modernă” de producere a cunoștințelor, numită Metoda 2 / *Mode 2*, orientată spre aplicabilitate, distribuție socială, transdisciplinaritate, cu multiple responsabilități [17]. În Metoda 2, producerea cunoștin-

țelor a fost transformată în interacțiunea dintre comunitățile științifice. Comunicarea a devenit liberă atât de constrângerile fizice (posibilitatea întrunirilor), cât și de cele tehnice (telefon, scrisori). Drept rezultat al progresului în tehnologia informației și de comunicare, interacțiunea este fără restricții. Iar ierarhiile ordinare, impuse de tehnologiile de interacțiune „vechi”, sunt erodate de comunicarea deschisă pentru toți [26, p. 187]. Principala caracteristică a acestui model este complexitatea relațiilor dintre cercetarea științifică și tehnologică și alte sfere sociale, de exemplu, guvern, economie, întreprinderi, ONG-uri etc.

Pentru constituirea unui sistem de schimb al cunoștințelor este necesar de a implementa anumite cerințe academice: dezvoltarea inovatoare, discriminarea calitativă, difuzarea eficientă, participarea democratică și competența autorilor. Considerăm că realizarea acestui obiectiv este posibilă prin acceptarea strategiilor accesului deschis care modifică modelul comunicării științifice nu doar la nivel de eliminare a restricțiilor de acces, dar „rein-

ventează publicarea academică ca un sistem democratic deschis pentru schimbul de cunoștințe” [41]. Analiza structurii modelului tradițional de comunicare științifică și a modelului bazat pe *Accesul Deschis* ne permite să constatăm o serie de diferențe la etapa de achitare a costului publicării, deținerea dreptului de autor, arhivarea, acces la informație și diseminare (fig. 1).

Astfel, în modelul tradițional costul publicării este achitat de editor; copyrightul, de asemenea, îi aparține editorului. În modelul Acces Deschis autorul este atât posesor de copyright, cât și plătitor pentru costul publicării. La nivelul realizării funcției de arhivare sunt, de asemenea, deosebiri care prevăd diferite formate pentru păstrarea informației științifice. În modelul tradițional informația științifică este publicată, stocată și arhivată în formatul tipărit (în reviste tradiționale și biblioteci tradiționale), precum și în formatul digital (reviste electronice, biblioteci digitale). În modelul Acces Deschis atât publicarea, cât și stocarea pe termen scurt și arhivarea pe termen lung sunt doar în formatul digital (reviste

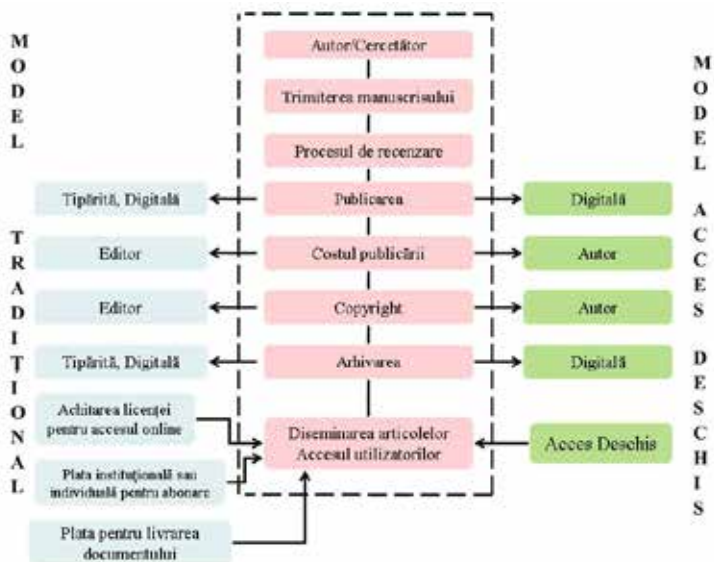

Fig. 1. Deosebirile dintre modelul tradițional de comunicare științifică și modelul Acces Deschis

electronice, servere de preprinturi, agregatoare, biblioteci digitale, arhive electronice). Cele mai mari diferențe sunt remarcate la nivelul diseminării informației și al accesului utilizatorilor. Astfel, modelul Acces Deschis prevede un acces gratuit, liber, fără restricții sau bariere. În modelul tradițional accesul la informația științifică este contra cost care se achită fie de instituția prestatoare de servicii (bibliotecă) pentru licența de acces și abonarea la reviste, fie de utilizator pentru licență, abonare sau livrarea documentului.

În contextul celor expuse mai sus propunem un model propriu al comunicării științifice în condițiile accesului deschis (fig. 2), care prevede participarea activă a tuturor actorilor principali la procesul de comunicare științifică: autori (cercetători), editori, biblioteci și utilizatori.

Acest model, spre deosebire de modelul tradițional de comunicare științifică, prevede accesul și diseminarea informației științifice într-un format activ pentru toți actorii la procesul de comunicare științifică. Autorii lucrărilor științifice publică lucrările în reviste științifice (inclusiv în reviste cu acces deschis), apelând la

intermedierea editurilor, dar, în același timp, autoarhivează publicațiile în repozitorii. Editorii, aplicând politicile accesului deschis, oferă acces deschis la articole din reviste, iar variantele electronice ale revistelor tradiționale sunt accesibile prin web. Bibliotecile, de asemenea, participă la crearea conținutului științific prin organizarea repozitoriilor și oferirea accesului la resursele științifice digitale. Utilizatorul are libertatea de a selecta informația științifică expusă în rețea de autor, editor și bibliotecă, fiind, astfel, un actor activ prin alegerea pe care poate să o facă.

Cercetările sociologice privind studierea procesului de comunicare științifică se deosebesc prin diversitatea abordărilor care nu limitează domeniul lor de studiu la aspectele sociale externe, ce au un impact asupra științei și tehnologiei, nici, exclusiv, la impactul pe care evoluțiile științifice și tehnologice îl au asupra societății, dar, mai degrabă, ele se concentrează pe procesele complexe care decurg în interiorul cercetării, inclusiv pe procesele de comunicare și relații sociale.

Analizele cercetărilor anterioare demonstrează că ele au fost axate pe stu-

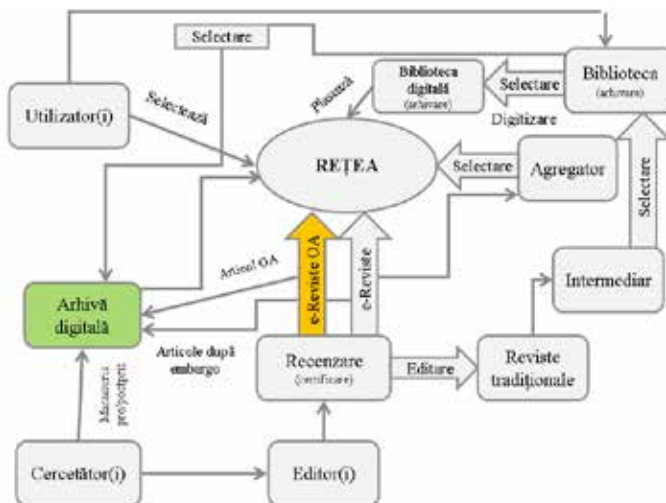

Fig. 2. Modelul comunicării științifice în condițiile Accesului Deschis

diul actorilor, mijloacelor, proceselor, rezultatelor și a efectelor comunicării științifice. Cu scopul de a elucida transformările la nivelul relațiilor și al interacțiunilor sociale ale actorilor sistemului de comunicare științifică în condițiile implementării unei paradigme noi au fost desfășurate cinci investigații sociologice care au constituit baza empirică a tezei (tabelul 1).

Îmbinarea acestor metode de cercetare sociologică a permis elucidarea problemelor din cadrul sistemului de comunicare științifică din R. Moldova, determinarea nivelului de utilizare a diferitor mijloace de comunicare științifică, identificarea factorilor care afectează comunicarea formală în domeniul științei, evaluarea efectelor crizei în comunicarea științifică. De asemenea, studiile sociologice desfășurate au permis evaluarea transformărilor în comunicarea științifică prin aplicarea mijloacelor

digitale în comunicarea formală, studierea productivității științifice a savanților din Moldova, precum și identificarea căilor de eficientizare a procesului de comunicare științifică prin aplicarea modelelor alternative de difuzare și acces la informație.

CAPITOLUL 3 Rolul revistelor științifice în funcționarea eficientă a sistemului de comunicare științifică relevă problemele sistemului de comunicare științifică din Republica Moldova, prezintă analiza detaliată a cercetărilor de specialitate asupra dezvoltării revistelor științifice, relevă mecanismul de comunicare științifică prin sistemul de reviste științifice naționale, precum și rolul revistelor științifice electronice, al modelelor alternative de publicare pentru comunicarea științifică în Republica Moldova.

Structura sistemului național de cercetare-dezvoltare include diferite tipuri

Tabelul 1. Baza empirică a cercetării

Denumirea studiului	Metoda de investigare	Perioada	Eșantion	Volumul eșantionului	Numărul localităților
Comunicarea științifică prin sistemul de reviste științifice din Republica Moldova	analiza de conținut	august 2010 – ianuarie 2012	teoretic	1200 de numere de reviste	71 de reviste științifice acreditate de CNA
Eficientizarea mecanismului de comunicare științifică pe baza revistelor științifice electronice din Republica Moldova	analiza de conținut	noiembrie 2007 – iunie 2013	teoretic	67 de site-uri și pagini web ale revistelor științifice	42 de instituții din sfera științei și inovării din țară
Efectele crizei seriilor și rolul bibliotecii în comunicarea științifică	metoda interviului; metoda anchetei pe bază de chestionar; analiza de conținut	mai 2008; ianuarie 2011	local	5 respondenți instituționali (2008); 10 respondenți instituționali (2011); 4 experți (interviuri); rapoartele statistice a 9 biblioteci universitare	5 biblioteci din mun. Chișinău; 10 biblioteci din mun. Chișinău și Bălți 4 biblioteci: BNRM; BM; BȘ ASEM; BȘC AȘM; 9 biblioteci universitare
Analiza participării savanților din Moldova în fluxul informațional mondial	analiza bibliometrică	22-25 martie 2011	teoretic	3 baze de date internaționale	SCImago Journal & Country Rank; Web of Science și Journal Citation Report
Tendențele și practicile în comunicarea științifică din Republica Moldova	metoda anchetei pe bază de chestionar; metoda interviului	decembrie 2010 – iulie 2012	național	890 de cercetători; 7 experți (interviuri)	AȘM, 9 instituții de învățământ superior și 13 instituții din sectorul de ramură din sfera științei și inovării

de organizații. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2012 activitatea de cercetare-dezvoltare s-a desfășurat în 69 de organizații, dintre care 43 de centre de cercetare, 15 instituții de învățământ superior și 11 alte tipuri de organizații. Pentru comunicarea rezultatelor cercetărilor științifice oamenii de știință din R. Moldova folosesc diverse mijloace formale și informale de comunicare, una din principalele filiere de diseminare a informației științifice fiind cea formală. Analiza datelor statistice pentru perioada 2010-2012 atestă o creștere nesemnificativă a numărului de articole în revistele naționale, precum și în revistele cu factor de impact. Atât vizibilitatea scăzută a producției științifice a Republicii Moldova, cât și finanțarea insuficientă a sferei cercetare-dezvoltare și criza serialelor creează o serie de probleme privind comunicarea rezultatelor cercetărilor științifice. În *Strategia de cercetare-inovare a Republicii Moldova* se menționează că în ultimii ani organizațiile din cercetare-inovare au înregistrat rezultate apreciabile, însă una din problemele principale pentru eficiența sistemului ține de implementarea rezultatelor științifice în sectorul real al economiei [31, p. 10]. În acest context rolul unui

sistem eficient de comunicare științifică este incontestabil. Acesta prevede nu doar diseminarea operativă a rezultatelor cercetărilor, dar și evaluarea calității cercetării, colaborarea internațională prin publicarea comună, participarea în fluxul informațional științific internațional și creșterea vizibilității științifice a R. Moldova.

Analiza opiniilor oamenilor de știință demonstrează faptul că marea majoritate (85%) din cercetătorii participanți la sondajul prin chestionare optează pentru modificarea sistemului de comunicare științifică din R. Moldova. Astfel, potrivit rezultatelor obținute, 48,0% din respondenți consideră că este necesar de a opera unele modificări nesemnificative pentru a eficientiza funcționarea sistemului de comunicare științifică; 38,2% de cercetători susțin necesitatea unor modificări substanțiale; circa patru la sută din cercetători apreciază drept satisfăcătoare starea actuală a sistemului de comunicare ce nu necesită niciun fel de schimbări.

Rezultatele chestionării au demonstrat că cel mai frecvent cercetătorii comunică asupra problemelor științifice cu colegii de la catedră sau laborator (58,3%). Astfel, amploarea proceselor comunicaționale este

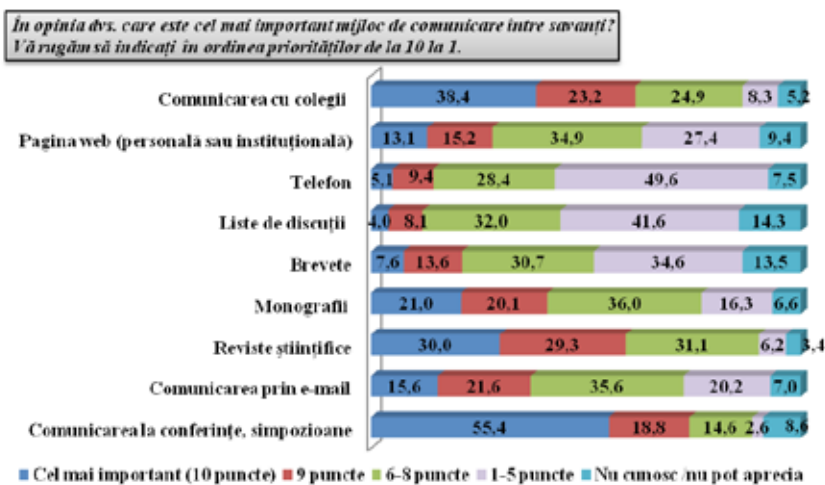

Fig. 3. *Aprecierea gradului de importanță a mijloacelor de comunicare științifică (%)*

înregistrată în interiorul comunităților științifice care realizează investigații științifice pe aceeași temă sau pe subiecte înrudite. În același timp, menționăm că doar 38,4% de respondenți apreciază comunicarea cu colegii ca fiind cel mai important mijloc de comunicare științifică. Cel mai înalt grad de apreciere a obținut comunicarea interpersonală din cadrul conferințelor, simpoziunilor și al altor foruri științifice (55,4%). Peste 50% din participanții la sondaj au remarcat că mijloacele formale (revistele și monografiile) sunt cele mai importante mijloace de comunicare între savanți (fig. 3).

Unul din motivele importante care afectează comunicarea în știință și creează anumite dificultăți pentru funcționarea sistemului de comunicare științifică în diferite domenii de cercetare este criza serialelor. Marea majoritate (85,4%) dintre cercetătorii participanți la sondaj au remarcat că sporirea costurilor revistelor științifice este un obstacol foarte mare sau destul de mare în realizarea accesului la informația științifică și funcționarea sistemului de comunicare științifică.

Deopotrivă cu aceasta, cercetătorii consideră că bibliotecile se confruntă cu probleme serioase privind crearea colecțiilor documentare, deoarece nu se pot abona la revistele necesare pentru prestarea serviciilor informaționale și nu pot oferi acces la informația științifică. Astfel, 72,3% din respondenți sunt în totalitate sau parțial de acord că majorarea prețurilor constituie un obstacol în funcționarea eficientă a bibliotecii în cadrul sistemului de comunicare științifică.

În același timp, remarcăm că participanții la sondaj au susținut necesitatea aplicării mijloacelor alternative de publicare și acces la informația științifică (autoarhivarea și revistele cu acces deschis). Astfel, 68,3% de cercetători sunt dispuși să publice lucrările științifice în revistele electronice cu acces deschis, iar 64,8% – să ofere

acces la lucrările științifice prin arhivele instituționale digitale.

Sistemul modern de comunicare științifică s-a format aproximativ cu 300 de ani în urmă, când dezvoltarea rapidă a științei avea nevoie de o formă instituțională care ar oferi savanților informații privind rezultatele cercetărilor noi. Din acel moment, revista științifică, ca o modalitate de liberă circulație a cunoștințelor științifice, joacă un rol important în asigurarea schimbului de informații între părțile interesate în comunitatea științifică și constituie un mediu integrat de dialog. Publicațiile, fiind un raport public despre cercetare, fac parte dintr-un ciclu continuu de lecturare, scriere, discuție, căutare, cercetare, prezentare, depunere și revizuire. Nicio publicație științifică nu este în afara procesului de cercetare. Orice cercetare nouă într-un domeniu este relativ conectată cu altele prin citarea literaturii relevante din domeniul specialității. Acest sistem este în permanentă schimbare, fiind influențat în ultimii ani de TIC. A.J. Meadows menționează că, spre deosebire de comunicarea informală care „adesea este efemeră [...] și la care participă numai un public restrâns”, mijloacele formale „de obicei sunt disponibile pentru o perioadă lungă de timp și pentru o audiență extinsă” [24, p. IX]. El a identificat revistele și cărțile ca „exemple arhetipice ale comunicării formale” [24, p. IX].

Funcțiile revistelor științifice pot fi rezumate după cum urmează: (1) să acorde prioritate oamenilor de știință, (2) să facă publice rezultatele originale, (3) să asigure o garanție a calității, (4) să asigure arhivarea cercetării. Nu există o ierarhie a acestor funcții, o funcție nu are în mod categoric primordialitate față de celelalte.

Analiza opiniilor cercetătorilor din instituțiile științifice din R. Moldova denotă faptul că revistele științifice sunt considerate drept cel mai important mijloc formal de comunicare în știință. Astfel, 30,5% din

respondenți au apreciat importanța revistelor științifice cu 10 puncte după scala din 10 puncte, iar 29,6% – cu 9 puncte. În topul funcțiilor atribuite revistelor științifice sunt diseminarea informației științifice (65%), certificarea calității cercetării (47,4%), validarea rezultatelor cercetării științifice (47,2%), crearea imaginii cercetătorului (36,8%) și arhivarea cunoștințelor științifice (36,2%). Constatăm deci că oamenii de știință din R. Moldova atribuie și apreciază aceleași funcții ale revistelor științifice.

Există mai multe surse ce confirmă creșterea numărului de publicații științifice, în primul rând, al revistelor științifice. Astfel, la nivel global există 2000 de edituri de reviste. Actualmente, în topul producătorilor de reviste științifice sunt 11 edituri (2% din numărul total de editori ai revistelor științifice) care editează peste 70% din revistele științifice comerciale (35% din numărul total de reviste). Numai două edituri – „Elsevier” și „Springer” – editează aproximativ câte 2000 de reviste fiecare [32, p. 11].

În R. Moldova, de asemenea, se constată o creștere semnificativă a numărului de publicații în comparație cu numărul de cercetători, care a fost în descreștere. Astfel, conform raportului privind rezultatele principale în sfera științei și inovării, în perioada anilor 2006-2010 numărul publicațiilor științifice (articole științifice în reviste recenzate naționale și internaționale și monografii) a înregistrat o creștere cu aproximativ 600 de publicații, de la 2576 publicații în 2006 la 3174 în 2009, iar în anul 2010 a fost înregistrată o micșorare cu 843 de publicații. Dacă raportăm numărul de publicații la numărul de cercetători din sfera științei și inovării, constatăm că în anul 2010 numărul cercetătorilor din sfera dată s-a micșorat cu aproximativ 200 în comparație cu anul 2008, iar numărul de articole publicate în revistele recenzate, naționale și internaționale, s-a micșorat cu peste 300. Dacă în perioada anilor 2006-2008 unui cercetă-

tor în medie îi revenea de la 0,84 (în 2006) până la 0,73 (în 2008) publicații (articole în reviste naționale și internaționale), în anul 2009 fiecărui cercetător îi revenea câte 0,85 publicații. În anul 2010 fiecărui cercetător îi revenea doar câte 0,67 publicații.

Revistele științifice determină nivelul de cercetare în diferite discipline academice. Există o interacțiune între nivelul de dezvoltare instituțională, de recunoaștere socială, numărul și diversitatea revistelor științifice. Acest lucru este evident și în cazul revistelor științifice din R. Moldova.

Pentru R. Moldova este actuală problema monitorizării producției științifice și a evaluării performanțelor în cercetare la nivel internațional. Cu scopul asigurării sistemului de calitate în prezentarea producției științifice, în anul 2008, prin hotărârea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei, în comun cu Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare a fost aprobat *Regulamentul cu privire la evaluarea și clasificarea revistelor științifice* [27]. Acest Regulament a marcat un moment de referință în evaluarea periodicii științifice din R. Moldova. În urma evaluării, 71 de reviste au obținut statutul de publicație științifică de profil. Actualmente, sunt acreditate 74 de reviste științifice, dintre care din categoria A fac parte două reviste; din categoria B – 21 de reviste, și din categoria C – 51 de reviste. Revistele acreditate acoperă 23 de profiluri științifice.

Monitorizarea sistemului revistelor științifice acreditate de CNAA pentru perioada 2006-2010 ne permit să constatăm că pentru perioada de cinci ani circa 83,6% din volumul revistelor reprezintă articolele științifice. În această perioadă în revistele acreditate au fost publicate 22 129 de articole (fig. 4). Rata articolelor dintr-un anumit domeniu științific în perioada 2006-2010 este practic constantă. Astfel, articolele din domeniul științelor socioumane reprezintă circa 44% din totalul ar-

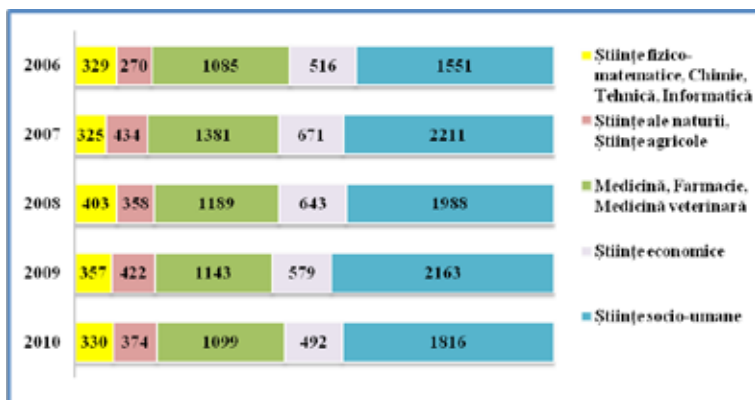

Fig. 4. Rata articolelor din diferite domenii științifice

ticoalelor publicate în revistele analizate. Acest fapt demonstrează că la nivel național cercetarea științifică este dominată de științele socioumane.

De la începutul anilor '80 comunitatea academică tot mai mult intensifică utilizarea TIC. Aplicarea mijloacelor electronice pentru sprijinirea comunicării științifice este una dintre schimbările majore în practica științei din această epocă. Publicarea electronică a lucrărilor științifice a sporit foarte mult audiența globală pentru activitățile de cercetare [14] și, de asemenea, a sporit productivitatea academică [5]. Inițiativele privind *accesul deschis* au și ele un impact mare și în următorii ani comunicarea științifică se va schimba.

Analiza cantitativ-calitativă a site-urilor și paginilor web ale revistelor a demonstrat că în diferite perioade 58 de reviste au oferit pentru utilizatori accesul la full text. Majoritatea revistelor științifice electronice au început publicarea electronică în anul 2006. În perioada 2006-2013 se înregistrează sporirea numărului de reviste care oferă acces la varianta electronică a revistei, inclusiv la cuprins, rezumat sau la articol. Cu toate acestea, remarcăm că varianta electronică a revistelor este plasată pe site sau pagina web cu întârziere.

Cercetarea sociologică privind comunicarea științifică în R. Moldova a constatat că

84,9% din cei chestionați utilizează revistele științifice ca mijloc de informare și comunicare științifică. Datele studiului sociologic demonstrează că cercetătorii din toate organizațiile din sfera științei și inovării preferă utilizarea revistelor științifice electronice. Analizând opiniile segmentului minoritar al cercetătorilor (14,8%) care au declarat că nu utilizează revistele științifice electronice, s-a constatat că 37,6% din aceștia nu cred că revistele electronice sunt la fel de calitative ca și revistele tradiționale, iar 16,70% nu cred că standardele de recenzare sunt la fel de înalte ca și în revistele tradiționale. Astfel, marea majoritate din cei care nu apelează la revistele științifice electronice au anumite rezerve legate de calitatea acestor surse de informare.

Deși la ora actuală se deschid noi și noi perspective ce prezintă alternative credibile în toate domeniile cunoașterii privind diseminarea informației, majoritatea revistelor științifice, inclusiv în R. Moldova, se bazează pe modelul tradițional, unele din ele având și copia în formatul digital. Cu toate acestea, sunt în evoluție modelele alternative de publicare și de comunicare științifică – arhivele digitale și revistele electronice cu acces deschis.

În cadrul cercetării sociologice a fost important să determinăm care sunt cunoștințele cercetătorilor din R. Moldova despre

modelele alternative de comunicare științifică. Răspunsurile s-au repartizat astfel: 56,2% din cei chestionați au auzit sau cunosc despre posibilitățile noi de publicare și comunicare științifică – autoarhivarea și revistele electronice cu acces deschis, inclusiv 18,3% consideră că arhivele electronice instituționale sau cele tematice conțin publicații științifice cu Acces Deschis, iar 37,9% apreciază revistele electronice cu acces deschis în calitate de surse disponibile în mod liber pentru toți. Nu cunosc nimic despre posibilitățile alternative de comunicare științifică 40,9% din cei chestionați.

Strategiile Open Access au deschis oportunități fără precedent pentru diseminarea cunoștințelor științifice. Majoritatea covârșitoare (90,5%) s-au pronunțat pentru accesul deschis la informația științifică, 5,4% din cercetători sunt indeciși privind necesitatea oferirii accesului liber la informație și doar 4,0% s-au pronunțat negativ.

Cu toate că rata celor care susțin accesul deschis la informație este destul de mare (90,5%), această poziție fiind confirmată și de experți, datele sondajului atestă opinii contradictorii privind acceptarea de a publica lucrările științifice într-o arhivă cu acces deschis sau într-o revistă OA. Astfel, 71,23% din cercetători ar accepta publicarea într-o revistă cu acces deschis

Tabelul 2. *Opinia privind publicarea în reviste cu acces deschis (%)*

Domeniul de cercetare	Ați accepta publicarea într-o revistă electronică cu acces deschis?		
	Da	Nu	Nu știu
Științe ale naturii și vieții	73,9	12,2	13,9
Științe exacte, economice și tehnice	69,4	9,1	21,5
Științe socio-umane	65,0	7,4	27,6
Total	68,8	9,2	22,0

și 68,0% sunt dispuși să prezinte lucrările științifice pentru arhivare și acces deschis într-un repository. Împotriva publicării în acces deschis într-o revistă s-au pronunțat 7,4%, iar 11,8% din respondenți nu acceptă autoarhivarea. De asemenea, majoritatea celor care nu ar accepta publicarea într-o revistă cu acces deschis sunt cercetătorii din domeniul științelor exacte, științelor naturii și tehnicii (tabelul 2). Nu ar accepta depunerea lucrărilor științifice în arhivele instituționale pentru a oferi acces tuturor utilizatorilor fără bariere de cost și permisiune nu doar savanții din domeniul științelor exacte, ale naturii și tehnicii, dar și cei din științele umanitare (tabelul 3).

Majoritatea celor care nu sunt decizi de a oferi acces deschis la lucrările lor sunt cercetătorii care optează pentru accesul deschis. De asemenea, din grupul celor care nu acceptă publicarea în acces deschis majoritatea sunt cei care doresc un asemenea acces. Astfel, există un paradox: pe de o parte, cercetătorii doresc un acces liber la informația științifică, iar pe de altă parte, nu acceptă să ofere un astfel de acces la lucrările lor. Experiența multor instituții, care deja au organizat arhive instituționale, precum și opiniile specialiștilor din instituțiile infodocumentare din R. Moldova, care intenționează crearea acestor resurse, confir-

Tabelul 3. *Opinia privind publicarea în arhive electronice cu acces deschis (%)*

Domeniul de cercetare	Ați accepta să depuneți lucrarea dvs. (articol, monografie, manual etc.) într-o arhivă electronică cu acces deschis?		
	Da	Nu	Nu știu
Științe ale naturii și vieții	72,0	14,0	14,0
Științe exacte, economice și tehnice	68,1	12,6	19,3
Științe socio-umane	59,5	14,0	26,5
Total	65,7	13,5	20,8

mă că una din problemele majore este de a convinge cercetătorii să depună benevol lucrările științifice pentru arhivare și să ofere acces deschis (gratuit și fără bariere de copyright) pentru alți savanți și studenți.

CAPITOLUL 4 Locul și rolul bibliotecii în funcționarea eficientă a sistemului actual de comunicare științifică elucidează rolul și locul bibliotecii în sistemul de comunicare științifică, fiind prezentate câteva scenarii posibile pentru dezvoltarea bibliotecilor în cadrul sistemului de comunicare științifică, influențate de schimbările din cadrul acestui sistem (modelul tradițional, modelul tradițional și electronic, modelul fără participarea bibliotecii, modelul cu participarea bibliotecii, modelul perspectiv și modelul virtual). Analizele confirmă că pentru a rămâne și a se consolida pe piața informațională bibliotecile trebuie să fie tot mai mult deschise pentru conținuturi digitale, iar modificările să forțeze schimbările care trebuie să se concentreze nu pe produsele informaționale, dar pe prestarea serviciilor orientate pentru anumite categorii de cercetători.

Cel mai mare neajuns al sistemului actual de comunicare științifică este costul excesiv al abonamentelor pentru revistele științifice. În prezent, o creștere a costurilor la revistele se înregistrează în domeniul științelor sociale, cu toate că cifrele absolute rămân cu mult mai joase decât în științele reale. Prețul revistelor, în medie, a crescut cu 200%. Atât creșterea numărului de reviste, cât și scumpirea abonamentelor a provocat *criza serialelor*.

Bibliotecile și instituțiile de cercetare din R. Moldova sunt în situații similare, când se reduce numărul revistelor abonate din motivul creșterii prețurilor la abonamente. În același timp se micșorează bugetul bibliotecii pentru abonare. Iar în cazurile în care bugetul este în creștere sau rămâne constant, biblioteca se poate abona la un număr mai mic de reviste științifice.

În contextul studierii resurselor informaționale ale bibliotecilor pentru susținerea cercetării au fost studiate practicile de abonare atât la publicațiile periodice în 11 biblioteci din R. Moldova pentru perioada 2006-2010. În baza unui chestionar a fost analizată abonarea la revistele științifice în opt biblioteci științifice universitare (BCU a USM, BRȘA a UASM, BȘ a ASEM, BȘ a UPS, „Ion Creangă”, BȘ a US, „Alec Russo” din Bălți, BȘM a USMF, „N. Testemițanu”, BTȘ a UTM, DIB ULIM), cât și la trei biblioteci care dețin colecții universale: BȘC „A. Lupan” a AȘM, BNRM și BM „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Studiul a arătat că în majoritatea bibliotecilor modificările la nivelul colecțiilor de periodice pentru perioada 2006-2010 se datorează în principal creșterii prețurilor. Constatăm că în toate bibliotecile universitare, cu excepția BȘM a USMF, se înregistrează o micșorare a numărului de titluri de reviste științifice, abonate de biblioteci. De exemplu, BCU a USM a redus numărul abonamentelor de la 189 în 2006 la 172 în 2010. O situație foarte dificilă se atestă la BNRM, care a redus cel mai mult numărul de abonamente ale revistelor științifice abonate, de la 138 în 2006 la 45 în 2010.

Paralel cu reducerea numărului de abonamente a fost înregistrată creșterea alocațiilor din bugetul bibliotecii pentru același număr de titluri ori s-a purces la reducerea considerabilă a finanțării pentru abonare.

Datele relevă că în anul 2006 finanțarea pentru abonare la BȘU a USM și BȘC a AȘM a fost la același nivel, fiind rezervate în jur de 350 mii de lei. O situație similară a fost la BNRM și BM, ambele biblioteci rezervând pentru abonare la revistele științifice aproximativ aceeași sumă, circa 160 mii de lei. În anul 2010 situația este cardinal diferită: la BȘC a AȘM finanțarea abonării a crescut de patru ori, la BM finanțarea a crescut nesemnificativ, practic menținându-se la același nivel, iar la

BCU a USM și la BNRM a scăzut de două ori. Astfel, creșterea rapidă a prețurilor la abonamentele pentru revistele științifice și tendințele economice în editarea lucrărilor științifice au erodat posibilitățile financiare ale bibliotecilor, instituțiilor de cercetare, universităților, creând obstacole în achiziționarea publicațiilor necesare în procesul de instruire și cercetare.

Oamenii de știință din instituțiile de cercetare din R. Moldova care au participat la chestionare au confirmat, de asemenea, că problema costurilor la revistele științifice este o barieră în accesul la informația științifică. Astfel, 48,8% din savanți au remarcat că sunt în totalitate de acord cu opinia că majorarea continuă a prețurilor la revistele științifice a făcut dificil accesul la literatura de specialitate, inclusiv în cadrul bibliotecilor. Savanții au menționat, de asemenea, că scumpirea revistelor științifice este o povară pentru instituțiile științifice. Aceasta se manifestă în sporirea alocațiilor pentru abonare care este condiționată nu de majorarea numărului de titluri de reviste, dar de costurile mari la abonamentele periodicele științifice. Astfel, 70,6% din cercetători au fost de acord că instituția se confruntă cu anumite probleme din cauza creșterii continue a prețurilor, iar 72,3% din respondenți au menționat că din cauza prețurilor mari biblioteca nu se abonează la cele mai importante reviste din domeniul de cercetare al savanților.

Modificările în sistemul comunicării științifice și dezvoltarea bibliotecilor digitale, ca element al acestui sistem nou, contribuie la diversificarea serviciilor informaționale pentru diferite categorii de utilizatori, extinderea activităților centrate pe utilizator. Diversificarea ofertei informaționale are loc atât în baza resurselor informaționale tradiționale și digitale proprii, cât și în baza resurselor informaționale digitale ale altor instituții infodocumentare. Dat fiind faptul că bibliotecile digitale,

ca element al sistemului de comunicare științifică din R. Moldova, se află abia în etapa de constituire, este foarte important a menține și a dezvolta în continuare colecțiile resurselor informaționale științifice atât în formatul tradițional, cât și în cel electronic. Întrebați dacă sunt satisfăcuți de calitatea revistelor la care se abonează biblioteca, 62,7% din respondenți au răspuns că sunt satisfăcuți de accesul pe care îl oferă biblioteca la colecțiile de reviste științifice. Cu toate acestea, 27,3% de cercetători s-au pronunțat negativ cu privire la oferta informațională a bibliotecilor vizând presa periodică științifică, iar 10% sunt parțial satisfăcuți de revistele accesibile în bibliotecile științifice.

Criza în sistemul de comunicare științifică impune bibliotecile să propună noi paradigme de funcționare. În primul rând, tehnologiile informaționale și modelele alternative de publicare științifică oferă bibliotecilor posibilitatea de a plasa pe piața serviciilor informaționale oferte noi, cum ar fi crearea repozitoriilor – arhivelor digitale tematice sau instituționale, precum și oferirea accesului la revistele OA. Toate bibliotecile chestionate au răspuns că promovează revistele OA prin diverse materiale promoționale, în cadrul activităților de instruire, iar în perspectivă se prevede a oferi acces la revistele cu acces deschis prin intermediul site-urilor web ale bibliotecilor. Actualmente, prin linkurile de pe site-urile web ale bibliotecilor (BȘ a ASEM, BRȘA a UASM, BȘ a USB, BȘM a USMF, BTȘ a UTM, BȘC a AȘM, DIB a ULIM, BM), pot fi accesate full text resursele informaționale științifice abonate de consorțiul REM (BD Ebsco Publishing), resursele oferite în cadrul proiectelor de grant (pentru o anumită perioadă, de exemplu, SpringerLink), care sunt puse la dispoziție gratuit și temporar de editurile științifice în cadrul acțiunilor de promovare etc. Constatăm că puține biblioteci din R. Moldova promovează

prin intermediul site-urilor instituționale și plasează linkul *Directorial revistelor cu Acces Deschis* (DOAJ).

Un alt serviciu informațional, pe larg oferit de bibliotecile științifice, în special de cele universitare, este crearea arhivelor electronice instituționale sau tematice. În etapa actuală, bibliotecile se află în situație critică ca urmare a dezvoltării infrastructurii informaționale științifice. Tehnologiile care stau la baza utilizării informației au avansat mult prea repede, iar bibliotecile din R. Moldova nu au nici resurse financiare, nici resurse tehnologice pentru a moderniza repede serviciile prestate. La capitolul constituirii arhivelor electronice instituționale bibliotecile autohtone sunt la început de cale. Unele se află în etapa planificării și elaborării proiectelor, altele recunosc că dețin prea puține informații pentru crearea repozitoriilor instituționale. Toate bibliotecile universitare, participante la chestionare, au menționat că planifică în timpul apropiat să organizeze repozitoriile instituționale cu acces la publicațiile colaboratorilor instituției.

CAPITOLUL 5 Impactul Accesului Deschis la informație asupra comunicării științifice este axat pe elucidarea rolului indicatorilor bibliometrici pentru studierea comunicării în știință, relevă rolul revistelor științifice electronice și al arhivelor electronice cu acces deschis pentru extinderea comunicării științifice, creșterea citărilor și a vizibilității științifice.

În ultimul deceniu, bibliometria a devenit un instrument standard atât în dezvoltarea politicilor în domeniul științei, cât și în managementul cercetării științifice. Ca o consecință a acestei evoluții, a fost dezvoltat un set de indicatori pentru măsurarea activităților științifice și tehnologice și a productivității academice. Bibliometria oferă un set de metode și indicatori importanți pentru studierea structurii și procesului de comunicare științifică.

În cadrul cercetării noastre ne-am propus să analizăm dezvoltarea proceselor comunicaționale privind prezența producției științifice din R. Moldova în circuitul mondial de informație științifică pentru perioada 2001-2010, realizarea interacțiunilor sociale în procesul de colaborare prin publicarea comună a articolelor, precum și citarea publicațiilor științifice ale savanților autohtoni. Ca suport de analiză au servit bazele de date *Web of Science* (*WoS*) a Thomson Reuters ISI și portalul *SCImago Journal & Country Rank*. Analiza a fost realizată în perioada 22-25 martie 2011. Conform datelor *SCImago Journal & Country Rank*, pentru perioada 1996-2009, după numărul de publicații R. Moldova a fost plasată pe locul 93 (3347 de publicații) din 235 de țări în clasamentul mondial al producției și vizibilității științifice. Datele actualizate pentru perioada 1996-2010 confirmă menținerea R. Moldova în clasamentul mondial al producției și vizibilității științifice pe aceeași poziție, pe locul 94 din 236 de țări. Datele privind producția științifică a țărilor prezentate de *SCImago Journal & Country Rank* au fost confruntate cu cele din *WoS*. Analiza datelor demonstrează că R. Moldova rămâne pe aceeași poziție, depășind după indicatori aceleași țări: Luxemburg, Macedonia, Albania, Kârgâzstan și Tadjikistan.

Examinarea bazelor de date *WoS* a permis abordarea mai multor probleme referitoare la comunicarea științifică: productivitatea științifică, citarea publicațiilor, publicarea în cooperare, publicarea în revistele cu factor de impact etc. Analiza rezultatelor, obținute din bazele de date, a permis să observăm că publicațiile savanților din Moldova sunt înregistrate în *WoS* din anul 1970. Documentul publicat în anul 1970 și înregistrat în această bază de date este o scrisoare publicată în revista *Soviet Education*. Iar articolele sunt înregistrate în *WoS* din anul 1972. În total, în perioada 1970-2011, au fost înregistrate 9420 de

documente. Se evidențiază două perioade de prezență mai activă a savanților din Moldova în fluxul informațional mondial. Prima perioadă – 1983-1990 –, când știința autohtonă a fost pe poziții bune în cadrul URSS, iar numărul de publicații înregistrate în *WoS* ajungea până la 302 în anul 1990. Cea de-a doua perioadă – 2005-2009 –, când este constatată înregistrarea maximală a publicațiilor în *WoS* – 351 în anul 2009. În perioada 1991-2004 este sesizată o scădere a publicațiilor în revistele științifice valoroase, fiind un rezultat al declinului în cercetarea științifică după destrămarea URSS și exodul masiv al savanților.

În cadrul cercetării a fost realizată o analiză desfășurată privind prezența publicațiilor științifice ale savanților din Moldova în fluxul informațional mondial în perioada 2001-2010. Motivarea examinării acestei perioade se explică prin schimbări esențiale în managementul științei din R. Moldova, precum și atestarea creșterii numărului de înregistrări în *WoS* după o perioadă de regres. În același timp, este remarcată o creștere intensivă a citărilor publicațiilor cercetătorilor din Moldova. În perioada respectivă în bazele de date *WoS* au fost înregistrate 2727 de documente, iar numărul de citări la toate documentele cercetătorilor din Moldova a atins cifra de 12 454 de citări, media per document constituind 4,57. Din totalul documentelor, înregistrate în această perioadă, 1674, adică 61,39%, sunt articole din revistele cu factor de impact sau cotate ISI, 730, sau 26,77%, sunt materiale ale conferințelor și 260, sau 9,53%, sunt rezumate ale diverselor manifestări științifice, celelalte genuri de documente însumând 64 de înregistrări, ceea ce reprezintă 2,31%. Astfel, încă o dată subliniem faptul că articolul științific din revistă este principalul mijloc de difuzare a informației științifice, precum și de comunicare despre rezultatele științifice obținute. Numărul de articole publicate

de cercetătorii din Moldova în revistele cu factor de impact și cotate ISI este într-o creștere lentă. Analiza producției științifice a savanților din Moldova a arătat că cei mai productivi autori în perioada 2001-2010 sunt V. Simonov – 165 de publicații, I. Tighineanu cu 125 de publicații și V. Ursachi cu 88 de lucrări.

Analiza comparată a datelor *SCImago Journal & Country Rank* și a celor din *WoS* demonstrează că în R. Moldova cercetările în mare parte țin de fizică, chimie, inginerie și tehnologii. Astfel, de exemplu, pentru anul 2010 circa 80% din publicații indexate în *WoS* sunt din aceste domenii. Comparăția cu datele pentru anii precedenți nu atestă o evoluție în ceea ce privește publicarea textelor științifice în alte domenii.

Factorul de impact este un instrument de măsurare a frecvenței cu care articolul dintr-o revistă a fost citat într-un anumit an sau perioadă. Factorul de impact se calculează anual și reprezintă raportul dintre numărul de citări și numărul total al articolelor publicate de revista respectivă în minimum doi ani precedenți. Baza de date *Journal Citation Report (JCR)* a Thomson ISI oferă informații cuantificabile și instrumente cantitative pentru clasamentul, evaluarea, clasificarea, compararea revistelor. Ediția din anul 2010 a JCR include peste 10 196 de reviste în 238 de discipline științifice, editate de 2494 editori din 84 de țări. În versiunea JCR din anul 2010 au fost incluse 1075 de reviste noi cu factor de impact. În această ediție a fost inclusă o revistă din R. Moldova – *Surface Engineering and Applied Electrochemistry*. Din anul 2008 revista respectivă este inclusă și în baza de date *SCImago Journal & Country Rank*.

Baza de date JCR a fost analizată din perspectiva publicării în revistele cu factor de impact a articolelor savanților din R. Moldova. Limitele cronologice ale analizei cuprind perioada 2001-2010. În general, publicațiile savanților din Moldova au fost

publicate în 876 de surse. Analiza a constatat că în 59 de surse au fost publicate 1336 de documente sau 48,99% din toate publicațiile apărute în perioada 2001-2010 și indexate în WoS. Din numărul total de publicații din această perioadă, 1674 sunt articole care au fost publicate în 463 de reviste cu factor de impact sau cotate ISI, în medie câte 3,62 articole per revistă.

Sub aspectul publicării în revistele cu factor de impact au fost supuse analizei și cele mai citate publicații, în care cel puțin un autor este din R. Moldova. A fost deja menționat că în WoS sunt indexate 2727 de documente, publicate în perioada 2001-2010, care au fost citate de 12 454 ori. Media citării per document constituie 4,57. Din cele 2727 de documente indexate în WoS au fost citate doar 1390 documente (50,97%). Intensitatea citării documentelor de asemenea este diferită. În urma analizei documentelor citate s-a constatat că 1049 de documente au fost citate mai puțin de 10 ori, din ele, de exemplu, 314 documente au fost citate o singură dată, 189 de documente – de două ori, 134 de documente – de trei ori. Au fost identificate 306 documente citate între 10 și 49 de ori, în timp ce doar 35 de documente (2,52%) din documentele citate au acumulat mai mult de 50 de citări.

Analiza bazelor de date WoS a demonstrat că, deși foarte lent, numărul publicațiilor savanților din R. Moldova se încadrează în fluxul informațional mondial. Însă prezența internațională a publicațiilor cercetătorilor din țara noastră este foarte modestă și neuniformă, marea majoritate a publicațiilor acoperind doar câteva discipline științifice din domeniul fizicii, chimiei și tehnologiilor.

În R. Moldova nu există un Instrumentar Bibliometric Național (IBN) care ar permite măsurarea productivității științifice la nivel național. În opinia noastră, IBN va oferi posibilități mult mai extinse pentru comunicarea științifică la nivel național

privind publicațiile științifice, citarea publicațiilor, precum și informarea comunității științifice despre rezultatele cercetărilor din diverse discipline științifice.

Analiza literaturii de specialitate scoate în evidență diferite opinii privind prioritățile accesului deschis. Majoritatea rezultatelor demonstrează că există un impact pozitiv semnificativ de la implementarea strategiilor accesului deschis, că citarea publicațiilor științifice disponibile în accesul deschis este în creștere, iar *Accesul Deschis* servește intereselor multor grupuri sociale: autori, cititori, profesori, studenți, bibliotecari, universități, editori de reviste, agenții finanțatoare, guverne, cetățeni.

Stive Lawrence a investigat impactul accesului gratuit la publicațiile online și a constatat că media citărilor pentru articolele online este de 7,03 ori, deci este atestată o creștere de 157 la sută [21]. Kristin Antelman a studiat impactul articolelor disponibile în acces deschis în diferite domenii și a ajuns la concluzia că majorarea relativă a citării pentru articolele cu acces deschis variază de la 45% în filosofie, 51% în inginerie la 86% în științe politice și 91% în matematică [4]. Unul din studiile recente a încercat să răspundă la întrebarea dacă accesul deschis contribuie la o difuzare mai operativă a cunoștințelor [10]. Studiul s-a axat pe analiza a 36 de reviste cu acces deschis în domeniul științelor fundamentale și exacte, științelor sociale și umanitare. Efectul accesului deschis a fost raportat la descărcarea și citarea articolelor. Studiul a constatat că articolele plasate în acces deschis au fost considerabil mai mult descărcate și mai accesibile pentru o audiență mult mai largă în primul an după publicare.

Cu toate acestea, unele studii demonstrează că nu există avantaje pentru articolele din revistele cu acces deschis, unii autori consideră că aceasta este mai mult o problemă socială, care se referă nu doar la revistele cu acces deschis, dar și la toa-

te celelalte reviste electronice, deoarece unii consideră că în revistele electronice se publică mai mult, dar ele sunt considerate de calitate inferioară și sunt folosite mai puțin, în special de abonați mai săraci. **Aceeași idee este susținută și într-un alt studiu, ai cărui autori afirmă că unul din avantajele accesului deschis este citarea surselor cu acces deschis de către autorii din țările în curs de dezvoltare care dispun de resurse foarte modeste pentru abonarea la reviste științifice.** Una din ultimele sinteze a studiilor privind impactul accesului deschis asupra comunicării în știință [32] a evidențiat 27 de studii care elucidează rezultatele pozitive ale accesului deschis pentru beneficiul citării, precum și patru studii care nu au constatat astfel de avantaje.

Analiza opiniilor cercetătorilor din R. Moldova a reliefat că peste 77 la sută din respondenți sunt de acord că numărul de citări ale unui articol constituie un bun indicator al utilității cercetării (33,8% – în totalitate de acord; 43,5% – parțial de acord), iar circa 70% de subiecți sunt de acord că descărcarea unui articol electronic este un bun indicator al utilității cercetării (28,1% – în totalitate de acord; 43,8% – parțial de acord). Astfel, acești indicatori, importanți în aprecierea cercetătorilor, ar putea confirma utilitatea, vizibilitatea cercetărilor oamenilor de știință din R. Moldova dacă instituțiile de cercetare ar implementa modelele inovatoare de publicare și acces la informație.

Generalizând rezultatele pozitive privind impactul accesului deschis asupra citării, putem menționa că avantajele posibile ale accesului deschis variază în funcție de domeniul științific și se rezumă la un avantaj complex care include: (a) **avantajul general** – rezultă din citarea articolelor disponibile pentru publicul care nu a avut acces la aceste articole mai înainte; (b) **avantajul prematur** – cu cât mai devreme un articol este accesibil pentru comunita-

tea științifică, cu atât mai repede ar putea fi citat acest articol la nivel mondial; (c) **selecția influențată** – autorii au opțiunea de a selecta și de a plasa în accesul deschis articole de o calitate mai înaltă și nu publică în acces deschis articolele pe care le consideră de o calitate mai joasă; (d) **avantajul de utilizare sau de descărcare** – articolele OA sunt descărcate mult mai des, iar aceasta permite să presupunem că în viitor vor fi citate; (e) **avantajul de calitate** – articolele calitative au mai multe beneficii de la accesul deschis, deoarece acestea sunt mai des citate în comparație cu articolele de o calitate mai joasă; (f) **avantajul competitiv** – articolele OA sunt în concurență cu articolele non OA, iar în măsura în care articolele OA sunt relativ mai accesibile decât articolele non OA, acestea pot fi folosite și citate mult mai des; (g) **avantajul de accesibilitate** – rezultă în accesul utilizatorilor la articolele OA, atunci când instituțiile, în care activează acești utilizatori, nu se abonează la revistele în care sunt publicate articolele respective.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Știința se dezvoltă după legile proprii, dar cercetările științifice nu pot fi realizate în afara procesului comunicațional. Tehnologiile informaționale au provocat o situație de ambiguitate, dintr-o parte au contribuit la difuzarea operativă și au facilitat accesul la informația științifică, dar, din altă parte, au generat probleme mai mari privind volumul și costurile informației științifice. Modelele alternative de publicare, difuzare și de acces la informația științifică contribuie la depășirea crizei în sistemul de comunicare științifică. Prin implementarea modelelor noi de comunicare în știință se creează premise favorabile pentru accesul democratic, nerestricționat la publicațiile științifice. Este important că publicarea electronică, diseminarea informației în formatul digital nu presupune o

calitate mai inferioară a lucrărilor științifice. Procesul de comunicare în știință este mai problematic în cazurile când publicațiile din revistele cotate la nivel internațional nu sunt accesibile din cauza costurilor mari, precum și nu este vizibilă cercetarea științifică realizată într-o țară, instituție sau de un cercetător. În acest sens, problema științifică care a fost soluționată prin acest demers științific se referă la particularitățile comunicării științifice în condițiile implementării unui model inovațional de publicare, acces, difuzare și de arhivare a informației științifice.

Ideile autorului expuse în teză au caracter științifico-aplicativ și sunt exprimate prin elaborări teoretico-metodologice și recomandări practice, constituie un rezultat al activității personale a autorului timp de 10 ani. Ideile științifice și propunerile practice au fost perfectate de sine stătător și sunt reflectate în 64 de publicații care, în marea lor majoritate, sunt fără coautori. O parte dintre materiale au fost prezentate la circa 30 de foruri științifice de nivel național și internațional. Implementarea lor în practică s-a manifestat în elaborarea politicilor accesului deschis, a strategiilor de dezvoltare a arhivelor instituționale în câteva universități din țară, precum și se regăsesc în *Declarația privind Accesul Deschis*, aprobată de Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova. Rezultatele cercetării sunt folosite pentru perfectarea programelor academice, ținerea cursurilor universitare, elaborarea strategiilor bibliotecilor, realizarea proiectelor științifice naționale și internaționale ș.a. De asemenea, autorul și-a adus contribuția la cercetarea *UNESCO's Global Open Access Portal (GOAP) Quality Evaluation*.

Prin realizarea scopului și a obiectivelor propuse s-a relevat oportunitatea elaborării și prezentării ansamblului teoretic al comunicării științifice drept direcție novatoare în știința și practica contempora-

nă. În baza studiului realizat se pot trage următoarele concluzii:

- valorificarea scopului și obiectivelor propuse pentru a fi cercetate, au permis să constatăm că înțelegerea și explicarea *comunicării științifice* poate fi realizată doar prin fundamentarea socială. Ea este, în primul rând, un fenomen social, dar nu o simplă totalitate a proceselor de acumulare, transmitere și recepționare a informației științifice. Analiza diverselor abordări ale comunicării științifice au determinat autorul să prezinte propria definire, prin care comunicarea științifică este percepută ca o interacțiune durabilă a actanților procesului de circulație a informației științifice atât în cadrul comunității științifice, cât și între mediul academic și societate, care este asigurată de totalitatea mijloacelor, filierelor, activităților comunicaționale;

- *Accesul Deschis* la informație reprezintă cea mai notabilă abordare la nivel mondial a problemelor din domeniul funcționării sistemului de comunicare științifică prin aplicarea căreia se transformă paradigma comunicării științifice. S-a demonstrat că *Accesul Deschis* este nu doar un model de succes de comunicare științifică, dar și o condiție esențială pentru sporirea rolului științific, social și economic al cercetărilor științifice, pentru dezvoltarea cercetărilor comune și integrarea în comunitatea academică internațională. Cercetarea a favorizat abordarea la nivel teoretic și metodologic a subiectului dimensiunii comunicării științifice în vederea reconfigurării în ansamblu a paradigmei sistemului de comunicare științifică;

- acceptarea și implementarea modelelor alternative de comunicare în știință (revistele electronice cu acces deschis și arhivele digitale cu acces deschis) modifică modelul actual al comunicării științifice la nivel de diseminare și acces la informația științifică, transformă publicarea științifică într-un sistem democratic și deschis pen-

tru schimbul de cunoștințe, care creează o serie de avantaje pentru diferite categorii de actori sociali: savanți (autori), cititori, universități (instituții de cercetare), edituri, biblioteci, guverne, finanțatori, cadre didactice, studenți în vederea utilizării nerestricționate (gratuit și fără copyright) a informației științifice;

– caracterul inovator al rezultatelor obținute se exprimă prin elaborarea unui model nou de comunicare științifică, bazat pe politica Accesului Deschis. Impactul real al cercetării științifice poate fi sesizat doar prin accesul liber și nerestricționat la informația științifică a unui număr mare de actori sociali, iar obiectivul principal al modelelor Accesului Deschis este de a oferi un astfel de acces. Astfel, pentru desfășurarea eficientă a procesului de comunicare științifică, este necesar a dezvolta noi modele, care vor folosi și vor beneficia de infrastructura domeniului public în scopul sprijinirii accesului la cunoștințe științifice. De asemenea, trebuie folosite la maximum resursele tehnologice și informaționale ale bibliotecilor în vederea creării în cadrul instituțiilor științifice a arhivelor electronice cu acces deschis prin care se vor colecta și se vor distribui toate documentele științifice create de membrii instituției;

– cercetarea desfășurată la tema tezei de doctor habilitat permite validarea ipotezelor lansate în cadrul studiului. Astfel, ipoteza conform căreia *constituirea unei paradigme noi de comunicare științifică în baza Accesului Deschis implică multiple perspective privind publicarea, accesul și diseminarea informației științifice, care contribuie la depășirea atât a crizei serialelor, cât și a obstacolelor privind restricțiile de acces la informație, iar impactul accesului deschis se manifestă prin creșterea vizibilității științifice și sporirea interacțiunilor sociale prin intermediul citărilor* a fost confirmată prin rezultatele cercetării. Prin urmare, accesul deschis la informația științifică este o

condiție esențială pentru integrarea în comunitatea academică internațională prin faptul că sunt depășite barierele informaționale și cele de copyright. Datele cercetării stabilesc faptul că actualul sistem de comunicare, bazat pe paradigma tradițională, trebuie transformat, iar paradigma nouă permite un acces liber și deschis la informația științifică. Astfel, majoritatea participanților la sondaj au manifestat insatisfacția privind starea actuală de editare, acces, difuzare și arhivare a informației științifice. Pe de altă parte, oamenii de știință optează pentru un acces liber și nerestricționat la informația științifică (90,5%), considerând că există un șir de avantaje de comunicare în baza tehnologiilor informaționale: accesibilitate mai mare la informația științifică, difuzare a informației în afara teritoriului țării, publicare mai operativă, vizibilitate mai mare a activității de cercetare științifică etc.;

– datele studiului demonstrează necesitatea transformării sistemului de comunicare științifică din Republica Moldova la nivel de publicare, diseminare, acces și arhivare a informației științifice. Astfel, 85% dintre cercetători optează pentru transformări esențiale sau parțiale ale sistemului de comunicare științifică. Aceste transformări trebuie operate atât la nivel calitativ (recenzarea articolelor, acreditarea revistelor), cât și la nivelul interacțiunilor sociale ale participanților în procesul comunicațional. Interacțiunea socială eficientă poate fi asigurată prin extinderea posibilităților de acces și diseminare a informației științifice (constituirea arhivelor digitale instituționale sau tematice, organizarea unei baze de date bibliometrice). Din cele 74 de reviste științifice acreditate doar circa 50 au o prezență în internet, multe din acestea nu sunt actualizate. Variantele tipărite, de asemenea, nu sunt accesibile și nu contribuie la buna diseminare a informației din cauza că nu sunt incluse în cataloagele de abonare,

apar neoperativ, au tiraj mic. În același timp, la nivel național nu există o bază de date bibliometrică care ar permite evaluarea impactului și a eficienței publicațiilor științifice. Rezultatele cercetărilor desfășurate au permis validarea ipotezei conform căreia *sistemul actual de comunicare științifică din R. Moldova necesită modificări la nivelul difuzării și accesului la informația științifică*. Aceasta se confirmă prin următoarele date: 85% din participanții la sondaj consideră necesar de a opera transformări majore sau nesemnificative în sistemul autohton de comunicare științifică, fapt ce denotă o atitudine critică față de sistemul actual de comunicare științifică din Republica Moldova. De asemenea, pentru 61,9% de cercetători este important să nu plătească taxa de publicare, iar pentru 75,1% – să nu achite costurile de acces la publicațiile științifice. În condițiile unui model tradițional de comunicare științifică, care se confruntă cu dificultăți generate de criza informațională și cea a serialelor, este imposibil de a soluționa aceste probleme și de a realiza o comunicare eficientă și democratică. Soluția poate fi oferită de modelele inovative de publicare, acces și difuzare a informației;

– *implementarea modelelor inovative de diseminare și acces la informația științifică modifică paradigma tradițională a comunicării științifice, transformând-o într-un sistem democratic și deschis pentru schimbul de cunoștințe, este o altă ipoteză lansată în cadrul lucrării. Validarea acestei ipoteze este confirmată prin numărul mare de cercetători care optează pentru un acces liber, dar în același timp acceptă să ofere un acces deschis și la propriile publicații. De asemenea, preferințele cercetătorilor se manifestă în alegerea publicațiilor științifice electronice în calitate de surse de documentare. În același timp, aceste publicații mai puțin depind de aspectul comercial, oferă posibilități mai mari de publicare, publicațiile pot fi citite la calculator etc.;*

– datele studiului de față relevă că *procesul de comunicare prin intermediul articolelor publicate în revistele științifice acreditate nu se realizează la un nivel eficient. Astfel, doar 19 reviste științifice sunt incluse în catalogul „Moldpresa” pentru abonare, tirajul mediu al revistelor este de 150 de exemplare, ceea ce nu permite o difuzare extinsă și acces liber la informație. O pătrime din reviste apar cu întârziere, iar editarea unor numere este temporar sistată. De asemenea, s-a constatat că 67 de reviste au site-uri sau pagini web, dar actualmente doar 58 de reviste oferă accesul la textul integral al articolelor. În același timp, vizibilitatea la nivel național a productivității științifice a cercetătorilor și a instituțiilor din sfera științei și inovării, precum și citarea publicațiilor nu pot fi efectuate din cauza lipsei unei baze de date bibliometrice naționale;*

– rezultatele studiului au confirmat că *nivelul scăzut de reflectare a publicațiilor cercetătorilor din Moldova în bazele de date internaționale, nu permite o poziționare mai bună a țării, a organizațiilor din sfera științei și inovării în clasamentele internaționale, precum și o vizibilitate a rezultatelor cercetărilor științifice. 84,1% din respondenți consideră important și foarte important să publice într-o revistă cu vizibilitate internațională, iar 84,7% optează pentru publicarea într-o revistă cu factor de impact. Cu toate acestea, cota R. Moldova în procesul informațional științific mondial reprezintă 0,02%. În perioada 2006-2010, în revistele științifice acreditate au fost publicate 22 129 de articole care nu sunt puse în circuitul informațional mondial. Din cele 74 de reviste științifice acreditate doar opt sunt indexate în baze de date internaționale, dintre care șase sunt reviste cu acces deschis, ceea ce nu permite o comunicare eficientă a rezultatelor cercetărilor științifice și accesul la produsul informațional științific autohton, precum și o vizibilitate a producției științifice a cercetătorilor din Moldova la nivel*

internațional. Dezvoltarea modelelor accesului deschis amplifică comunicarea între savanți, mărește vizibilitatea științifică atât la nivel național, cât și la cel internațional, contribuie la sporirea numărului de citări ale publicațiilor științifice, la creșterea impactului cercetării științifice prin promovarea producției științifice;

– cercetarea a scos în evidență că un rol important în procesul de comunicare științifică îi revine bibliotecii care participă în calitate de actor activ în diseminarea, arhivarea și oferirea accesului la informația științifică. Odată cu schimbarea paradigmei comunicării științifice, implementarea tehnologiilor informaționale în procesul de creare, diseminare, arhivare și acces la informația științifică, precum și pentru depășirea crizei generate de costurile publicațiilor științifice, biblioteca își transformă participarea în procesul comunicațional. Studiul a demonstrat că bibliotecile din Republica Moldova se confruntă cu probleme serioase în ceea ce privește abonarea la publicațiile periodice științifice – se constată o dinamică negativă în alocațiile bugetare pentru achiziție și o tendință negativă privind numărul publicațiilor abonate. Din cauza costurilor exagerate bibliotecile nu se pot abona la reviste științifice cu factor de impact și rating înalt. Această situație este confirmată și de cercetători: 85,4% dintre ei consideră că majorarea prețurilor la revistele științifice au făcut dificil accesul la informația științifică, iar 72,3% consideră că din cauza costurilor exagerate biblioteca nu se abonează la cele mai importante publicații științifice. Ipoteza conform căreia *bibliotecile din țară în calitate de element al sistemului de comunicare științifică nu satisfac pe deplin cerințele actuale ale utilizatorilor privind accesul la resursele informaționale științifice* a fost validată prin faptul că doar 12,8% din cercetători consideră că politica de achiziție a bibliotecii trebuie să rămână neschim-

bată. Astfel, 83,3% de cercetători sunt de părere că biblioteca trebuie să aboneze mai multe reviste științifice cu rating mare, 90,7% dintre respondenți au menționat că este necesar să fie consultați specialiștii privind abonarea la revistele științifice, iar în calitate de cele mai importante criterii care trebuie luate în calcul pentru abonare sunt calitatea materialelor publicate, reputația și ratingul revistei;

– *gradul scăzut de cunoștințe privind oportunitățile Accesului Deschis nu permite cercetătorilor din R. Moldova să amplifice comunicarea și să faciliteze accesul și diseminarea informației științifice*, este o altă ipoteză care a fost parțial validată prin următoarele date: 40,9% din cercetători nu cunosc nimic despre inițiativa *Accesul Deschis*, despre posibilitățile de comunicare gratuită și nerestricționată atât despre rezultatele cercetărilor proprii, cât și privind utilizarea altor cercetări științifice. Doar circa jumătate dintre cercetători au folosit pentru căutarea informației științifice revistele și arhivele cu acces deschis. În același timp, o parte din cei circa 56 la sută care au confirmat că au anumite cunoștințe despre accesul deschis confundă publicațiile accesibile liber pe internet cu cele accesibile prin modelele alternative. Acest fapt a fost confirmat prin interviurile aprofundate cu experții și cu cercetătorii în cadrul atelierelor și a meselor rotunde. Rezultatele studiului demonstrează că membrii comunității științifice din R. Moldova, în dubla ipostază de autori și utilizatori de informație științifică, acceptă accesul deschis la informația științifică (90,5%), dar există o reticență în vederea oferirii unui astfel de acces la propriile publicații, 50,7% dintre cercetători sunt îngrijorați cu privire la integritatea publicațiilor științifice și ocrotirea drepturilor de autor în cazul informației științifice în formatul electronic.

Rezultatele obținute au importanță atât teoretică, în ceea ce privește promovarea unui domeniu interdisciplinar, precum

și practică. Avantajele cercetării realizate pot fi estimate ca fiind importante, având valoare pentru evoluarea teoretică a comunicării științifice, în special a paradigmei moderne de comunicare. Totodată, latura direct practică a elaborării ține să-și aducă contribuția în soluționarea numeroaselor probleme privind diseminarea și accesul la informația științifică, precum și vizibilitatea producției științifice a Republicii Moldova.

Plecând de la concluziile care s-au conturat, se impun următoarele recomandări.

La nivelul factorilor de decizie de nivel național (Parlament, Guvern):

- introducerea amendamentelor în *Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova* prin stipularea mecanismelor de asigurare a diseminării și accesului deschis la rezultatele cercetărilor susținute din banii publici;
- în scopul asigurării durabilității dezvoltării Societății informaționale în *Strategia națională de dezvoltare a Societății informaționale în Republica Moldova – „Moldova electronică 2020”* a prevedea acțiuni privind asigurarea accesului deschis la rezultatele cercetărilor științifice și crearea conținuturilor digitale, crearea condițiilor și garantarea accesului online, liber și nerestricționat la informația științifică;
- îmbunătățirea sistemului de comunicare științifică prin definirea în *Strategia de dezvoltare a cercetării-inovării 2020: Moldova cunoașterii* a politicilor de acces deschis la informația științifică.

La nivelul factorilor de decizie din sfera științei și inovării de nivel național (Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, Academia de Științe a Moldovei, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare):

- în calitate de țară asociată a Programului *Cadrul 7 al Uniunii Europene pentru cercetare și dezvoltare tehnologică* a susține inițiativa lansată în cadrul Programului UE *Orizont 2020* și a institui

Accesul Deschis (de tip „Green” și de tip „Gold”) la publicațiile științifice ca principiu general și de a crea condiții optime pentru un acces mai extins și mai rapid la date și informații științifice începând cu 2014;

- stabilirea accesului deschis la publicațiile științifice în calitate de principiu general pentru toate proiectele finanțate din banii publici și susținerea activităților de sensibilizare a Accesului Deschis și a e-științei;
- în scopul internaționalizării cercetării, integrării în spațiul european de cercetare și crearea vizibilității internaționale a producției științifice a R. Moldova a susține revistele științifice și a crea condiții pentru indexarea în bazele de date internaționale de tipul Web of Science, Scopus, Ebsco etc.;
- pentru asigurarea informațională calitativă a cercetărilor științifice a contribui la susținerea financiară adecvată a dezvoltării resurselor informaționale ale bibliotecilor;
- instituirea unei baze de date bibliometrice naționale pentru monitorizarea revistelor științifice, evaluarea impactului cercetării prin aplicarea indicatorilor de vizibilitate, citare, factor de impact.

Pentru factori de decizie din sfera științei și inovării de nivel instituțional (instituții academice, universități, instituții de cercetare științifică din sectorul de ramură ș.a.):

- în scopul susținerii accesului liber la rezultatele activității de cercetare și stimulării capacității de inovare a aproba la nivelul instituției de cercetare politica instituțională privind *Accesul Deschis* și a înregistra această politică în registrele internaționale;
- implementarea și promovarea serviciilor digitale de publicare, acces, difuzare și arhivare a informației științifice prin organizarea arhivelor instituționale digitale;

- susținerea financiară a publicării electronice și promovarea politicii de acces deschis privind revistele științifice;
- întru sporirea vizibilității științei la nivel internațional și asigurarea accesului mai extins la informația științifică este necesar a consolida eforturile pentru înregistrarea revistelor științifice editate de instituțiile din sfera științei și inovării în bazele de date internaționale;
- Consiliul Rectorilor, senatele universităților sunt chemate să susțină ideea constituirii la universitățile din țară a depozitelor instituționale cu text integral în Acces Deschis, care să satisfacă nevoile de informare ale tuturor categoriilor de utilizatori de informație științifică. Un astfel de demers ar asigura creșterea vizibilității producției științifice și a prestigiului universităților din R. Moldova. Totodată, prin Accesul Deschis, ar fi mai bine cunoscute realizările științifice ale membrilor comunității academice și de cercetare din R. Moldova;
- în vederea asigurării accesului la informația științifică a cercetătorilor din R. Moldova a prevedea în bugetele instituțiilor resurse financiare necesare pentru abonarea la revistele cu factor de impact și la bazele de date internaționale prin intermediul consorțiului *Resurse Electronice pentru Moldova* (REM);
- consolidarea parteneriatelor în crearea resurselor digitale de informație științifică.

Pentru cercetători:

- în scopul asigurării accesului liber la documente și date științifice ceea ce va accelera realizarea progresului și va stimula cunoașterea și competitivitatea, cercetătorii trebuie să susțină acest demers prin publicarea articolelor în revistele cu Acces Deschis și în arhivele digitale cu Acces Deschis;
- implicarea activă a cercetătorilor în organizarea arhivelor instituționale

digitale prin autopublicarea lucrărilor științifice.

Pentru editori de reviste științifice:

- aprobarea politicii de acces deschis pentru revistele științifice care va garanta accesul online (prin accesul liber de tipul „Gold”) la articolele științifice și va contribui la o vizibilitate mai mare a producției științifice la nivel internațional;
- aprobarea unor criterii standardizate și unice privind politica de *peer review*, redactare și de citare care ar contribui nu doar la sporirea calității revistelor științifice, dar și la eficientizarea întregului sistem de comunicare științifică;
- pentru a extinde vizibilitatea științei la nivel internațional și a spori aportul R. Moldova în procesul științific mondial este necesar de a înregistra și a indexa revistele științifice în bazele de date internaționale (de ex.: *Ebsco*, *Scopus*, *SpringerLink* etc.);
- dezvoltarea și actualizarea operativă a variantelor electronice ale revistelor științifice.

Pentru bibliotecii:

- eficientizarea procesului de comunicare științifică la nivel de acces și diseminare a informației științifice prin modificarea politicii de achiziție la publicațiile periodice științifice, folosind în calitate de criterii de bază pentru abonare: factorul de impact, ratingul revistei, gradul de solicitare de către utilizatori. De asemenea, este recomandabilă extinderea parteneriatelor și participarea în consorții pentru abonarea atât la bazele de date, cât și la revistele științifice;
- în scopul satisfacerii necesităților informaționale ale cercetătorilor și cadrelor didactico-științifice bibliotecile trebuie să pună accentul pe diversificarea formelor și metodelor de acces și diseminare a informației științifice prin crearea depozitelor instituționale digitale;

- promovarea pe toate căile (organizarea meselor rotunde, atelierelor, seminarelor de instruire etc.) a accesului deschis la informație în propriile comunități și în rândul cercetătorilor și cadrelor didactico-științifice, precum și implementarea măsurilor care vor contribui la creșterea impactului accesului deschis;
- asistența în elaborarea politicilor instituționale privind accesul deschis la cunoaștere, inclusiv la cercetare și patrimoniul cultural finanțat public;
- atragerea și implicarea activă a cercetătorilor și cadrelor didactico-științifice în autoarhivarea lucrărilor științifice și didactice în repozitoriile instituționale și tematice, asigurând în acest fel o vizibilitate mai mare a publicațiilor științifice, sporirea citării, creșterea ratingului instituției de cercetare.

Referințe bibliografice

1. AIKENHEAD, G.S. Science communication with the public: a cross-cultural event. In: *Science communication in theory and practice*. Dordrecht; Boston; London. 2001, pp. 23-45.
2. BACKHAUS, Jurgen G. The Elgar companion to law and economics. 2nd Edition. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005. 763 p.
3. BALL, Rafael. The Scholarly Communication of the future: From book information to problem solving. In: *Publishing Research Quarterly*. 2011, vol. 27, nr. 1, pp. 1-12.
4. BAR-ILAN, J.; PERITZ, B.C.; WOLMAN, Y. A survey on the use of electronic databases and electronic journals accessed through the web by the academic staff of Israeli universities. In: *Journal of Academic Librarianship*. 2003, vol. 29, nr. 6, pp. 346-361.
5. BARJAK, Franz. Research productivity in the internet era. In: *Scientometrics*. 2006, vol. 68, nr. 3, pp. 343-360.
6. BERNIUS, Steffen et al. Open Access models and their implications for the players on the scientific publishing market. In: *Economic analysis & policy*. 2009, vol. 39, nr. 1, pp. 103-115.
7. BORGMAN, C. Scholarship in the Digital Age: Information, Infrastructure, and the Internet. Cambridge: MIT Press, 2007. 336 p.
8. BORGMAN, C.; FURNER, J. Scholarly communication and bibliometrics. In: *Annual Review of Information Science and Technology*. 2002, vol. 36, pp 3-72.
9. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial*. 2004, nr. 125-129, 30 iulie, pp. 1479-1483.
10. DAVIS, P.M. Open access, readership, citations: a randomized controlled trial of scientific journal publishing. In: *The FASEB Journal* [online]. 2011, vol. 25, nr. 7, pp. 2129-2134 [citată pe 14.09.2013]. Disponibil: <http://www.fasebj.org/content/early/2011/03/29/fj.11-183988.abstract>
11. DRĂGAN, Ioan. Comunicarea – paradigme și teorii. București: RAO International Publishing Company, 2007. Vol. 1-2. 1387 p.
12. DUFF, A.S. Some post-war models of the information chain. In: *Journal of librarianship and information science*. 1997, vol. 29, nr. 4, pp. 179-187.
13. EISEND, Martin. The Internet as a new medium for the sciences? The effects of Internet use on traditional scientific communication media among social scientists in Germany. In: *Online Information Review*. 2002, vol. 26, nr. 5, pp. 307-317.
14. EVANS, J.A. Electronic publication and the narrowing of science and scholarship. In: *Science*. 2008, vol. 321, nr. 5887, pp. 395-399.
15. GARVEY, W. D. Communication: The essence of science. Facilitating information exchange among librarians, scientists, engineers and students. Oxford: Pergamon Press, 1979. 332 p.
16. GARVEY, W.; GRIFFITH, B. Scientific communication as a social system. In: *Science*. 1967, vol. 157, nr. 3792, pp. 1011-1016.
17. GIBBONS, Michael et al. The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. London: Sage, 1994. 179 p.
18. HURD, Julie M. The Transformation of Scientific Communication: A Model for 2020. In: *Journal of the American Society for Information Science*. 2000, vol. 51, nr. 14, pp. 1279-1283.
19. KAPLAN, Norman; STORER, Norman W. Scientific communication. In: *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan, 1968, vol. 14, pp. 112-117.
20. Knowledge and communication: essays on the information chain / Ed.: A. J. Meadows. London: Library Association Publishing, 1991. 186 p.

21. LAWRENCE, S. Free online availability substantially increases a paper's impact. In: *Nature*. 2001, Vol. 411, nr. 6837, pp. 521.

22. MACKENZIE OWEN, J.S. The new dissemination of knowledge: digital libraries and institutional roles in scholarly publishing. In: *Journal of Economic Methodology*. 2002, vol. 9, nr. 3, p. 275-288.

23. MCQUAIL, D. Comunicarea. Iași: Institutul European, 1999. 270 p.

24. MEADOWS, A. J. Communicating Research. London: Academic Press. 1998. 226 p.

25. MERTON, Robert K. The sociology of science: theoretical and empirical investigations. Chicago: University of Chicago Press, 1979. 636 p.

26. NOWOTNY, Helga; SCOTT, Peter; GIBBONS, Michael. Introduction. "Mode 2" revisited: The new production of knowledge. In: *Minerva*. 2003, nr. 41, pp. 179-194.

27. Regulamentul cu privire la evaluarea și clasificarea revistelor științifice [online]. 2012, [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/>

28. ROSENDAAL, H.E.; GEURTS, P.A.T.M. Forces and functions in scientific communication: an analysis of their interplay [online]. 1999, [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: <http://doc.utwente.nl/60395/1/Roosendaal97forces.pdf>

29. Scientific publishing in transition: An overview of current developments [online]. Bristol, 2006. 30 p., [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: http://www.stm-assoc.org/2006_09_01_Scientific_Publishing_in_Transition_White_Paper.pdf

30. SHAUGHNESSY, T.W. Scholarly communication: The need for an agenda for action - a Symposium. In: *The Journal of Academic Librarianship*. 1989, vol. 15, nr. 2, pp. 68-78.

31. Strategia de dezvoltare a cercetării inovării 2020: Moldova cunoașterii [online]. Chișinău, 2012 [citat 07.08.2013]. Disponibil: <http://www.iefs.md/ro/activitatea-iefs/rapoartetiificice/248-strategia-de-dezvoltare-a-cercetrii-inovarii-2020-moldova-cunoaterii.html>

32. SWAN, A. The Open Access citation advantage: Studies and results to date [online]. University of Southampton, 2010 [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: http://eprints.ecs.soton.ac.uk/18516/2/Citation_advantage_paper.pdf

33. TAMMARO, Anna Maria. La comunicazione scientifica e il ruolo delle biblioteche: Verso sistemi alternativi di pubblicazione. In: *Biblioteche oggi*. 1999, nr. 10, pp. 78-82.

34. The Global Research Village: How information and communication technologies affect the science system [online]. OECD, 1998. 81 p. [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: <http://www.oecd.org/dataoecd/9/30/2754574.pdf>

35. TUIRE, P.; ERNO, L. Exploring invisible scientific communities: Studying networking relations within an educational research community. In: *Higher Education*. 2001, nr. 42, pp. 493-513.

36. ȚAPOC, Vasile; CAPCELEA, Valeriu. Cercetarea științifică. Chișinău: Arc, 2008. 311 p.

37. VOLCOV, G. N. Sociologia științei: Eșuri sociologice despre activitatea științifică-tehnică. București: Editura Politică, 1969. 336 p.

38. WARE, Mark. Peer Review: Recent Experience and Future Directions. In: *New Review of Information Networking*. 2011, vol. 16, nr. 1, pp. 23-53.

39. WARE, Mark; MABE, Michael. An overview of scientific and scholarly journal publishing: Report for the International STM Association [online]. 2009, 68 p. [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: www.markwareconsulting.com

40. WATZLAWICK, P. Pragmatics of the human communication. New York: Norton, 1967. 296 p.

41. WHITWORTH, B.; FRIEDMAN, R. Reinventing academic publishing online. Part I: Rigor, Relevance and Practice. In: *First Monday* [online]. 2009, vol. 14, nr. 8 [citat pe 14.09.2013]. Disponibil: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2609/2248>

42. ЛЕОHOB, В. П. Библиотечно-библиографический процессы в системе научных коммуникаций. СПб: БРАН, 1995. 139 с.

43. ЛОНГО, Бернадетт. Что такое парадигмы и как они изменяются? В: Международный форум по информации. 2002, т. 27, № 4, с. 19-21.

44. МИХАЙЛОВ, А.И.; ЧЕРНЫЙ, А.И.; ГИЛЯРЕВСКИЙ, Р. С. Научные коммуникации и информатика. Москва: Наука, 1976. 436 с.

Lista principalelor lucrări publicate pe tema tezei

Monografii

1. ȚURCAN, Nelly. Comunicarea științifică în contextul Accesului Deschis la informație. Chișinău: CEP USM, 2012. 323 p. ISBN: 978-9975-71-253-8. (22,0 c.a.)

Articole științifice în reviste de profil recunoscute

2. ȚURCAN, Nelly. Probleme privind dezvoltarea sistemului de comunicare științifică din Republica Moldova și accesul deschis la informație. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Ser. Științe sociale*. 2013, nr. 3(63), pp. 13-27. ISSN: 1814-3199. (1,48 c.a.)

3. ȚURCAN, Nelly. Cultura științifică și comunicarea științifică – valori ale societății cunoașterii. În: *Akados*. 2011, nr. 1 (20), pp. 35-39. ISSN: 1857-0461. (0,63 c.a.)

4. ȚURCAN, Nelly. Evaluarea statistică a publicațiilor științifice ale Moldovei în revistele ISI. În: *Intellectus*. 2011, nr. 3, pp. 72-76. ISSN: 1810-7079. (0,52 c.a.)

5. ȚURCAN, Nelly. Estimarea productivității științifice a savanților din Republica Moldova. În: *Studia Universitatis*. 2011, nr. 8 (48), pp. 206-212. ISSN: 1814-3199. (0,65 c.a.)

6. ȚURCAN, Nelly. Oportunitățile revistelor științifice electronice și a modelelor alternative de publicare pentru comunicarea științifică. În: *Analele USMF*. 2011, vol. I, pp. 69-76. ISBN: 978-9975-913-74-4. (0,78 c.a.)

7. ȚURCAN, Nelly; MARIN, Constantin. Rolul jurnalismului științific în comunicarea științei. În: *Studia Universitatis*. 2011, nr. 3 (43), pp. 99-113. ISSN: 1814-3199. (1,67 c.a.)

8. ȚURCAN, Nelly. Comunicare științifică: abordări teoretice. În: *Studia Universitatis*. 2010, nr. 8 (38), pp. 26-41. ISSN: 1857-2081. (1,96 c.a.)

9. ȚURCAN, Nelly; MARIN, Constantin. Paradigme ale comunicării științifice În: *Studia Universitatis*. 2010, nr. 8 (38), pp. 42-61. ISSN: 1857-2081. (1,96 c.a.)

10. ȚURCAN, Nelly. Politicile accesului deschis. În: *Studia Universitatis*. 2010, nr. 3 (33), pp. 41-56. ISSN: 1857-2081. (1,95 c.a.)

Articole științifice în reviste internaționale

11. ȚURCAN, Nelly. Atribuțiile bibliotecii în funcționarea sistemului de comunicare științifică. În: *Revista română de biblioteconomie și știința in-*

formării (București, România). 2013, nr. 1, pp. 17-23. ISSN: 1841-1940. (0,88 c.a.)

12. ȚURCAN, Nelly. Revistele științifice electronice și modelele alternative de comunicare științifică. În: *Revista română de biblioteconomie și știința informării* (București, România). 2012, nr. 2, pp. 57-64. ISSN: 1841-1940. (0,71 c.a.)

13. ȚURCAN, Nelly. Efectele crizei comunicării științifice și accesul la resursele informaționale științifice din bibliotecile Republicii Moldova. În: *Libraria* (Târgu-Mureș, România). 2011, vol. 10, pp. 69-86. ISSN: 1583-4468. (0,75 c.a.)

14. ȚURCAN, Nelly. Transformările sistemului comunicării științifice și biblioteca academică. În: *Libraria* (Târgu-Mureș, România). 2010, vol. 9, pp. 26-43. ISSN: 1583-4468. (0,77 c.a.)

15. ȚURCAN, Nelly; CHERADI, Natalia. Extinderea serviciilor electronice: reconsiderări în servirea utilizatorilor bibliotecii. În: *Curier: Rev. de cultură și bibliologie* (Dâmbovița, România). 2006, nr. 1, pp. 30-31. ISSN: 1223-9712. (0,4 c.a.)

16. ȚURCAN, Nelly; CHERADI, Natalia. Modelul conceptual al bibliotecii electronice în cadrul sistemului de instruire și cercetare. În: *Lectura* (Cluj-Napoca, România). 2006, nr. 3-4, pp. 36-38. ISSN: 1220-7179. (0,42 c.a.)

17. ȚURCAN, Nelly. Library attributions within the scientific communication system. In: *Romanian Review of Library and Information Science* (București, România). 2013, nr. 1, pp. 24-30. ISSN: 1841-1940. (0,88 c.a.)

18. ȚURCAN, Nelly. The electronic scientific journals and the alternative patterns of the scientific communication. In: *Romanian Review of Library and Information Science* (București, România). 2012, nr. 2, pp. 65-72. ISSN: 1841-1940. (0,71 c.a.)

19. ЦУРКАН, Нелли. Научные журналы Республики Молдова. În: Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии: *Herald of the library assembly of eurasia: Научно-практический журнал* (Москва). 2011, nr. 2, pp. 75-77. (0,3 c.a.)

20. ЦУРКАН, Нелли; КЕРАДИ, Наталия. Использование электронных ресурсов в библиотеках Республики Молдова. În: Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии: *Научно-практический журнал* (Москва). 2007, nr. 2, pp. 78-79. (0,2 c.a.)

FILE DIN VIAȚA UNEI BISERICI ȘI A UNUI MITROPOLIT (I)

Veronica BOLDIȘOR
istoric, colaborator la Muzeul Literaturii Române „M. Kogălniceanu”

**Dedic acest studiu memoriei românilor,
printre ei numărându-se și Gurie Grosu,
care au făurit Unirea din anul 1918.
Luminoasă fie-le amintirea!**

Abstract

The author is presenting the situation around the Metropolitan Church of Bessarabia in the interwar years through the activity of the Mitropolit Gurie Grosu. In the first chapter is elucidated the problem of canonical subordination of the Church of Bessarabia after the union of the province with Romania, in 1918. Is thorough presented the statistic of the events of that period. The author analyses the difficulties in the way of Bessarabian Church unification with the Church of Old Kingdom of Romania.

Keywords: Ecclesiastical autonomy, canonical subordination, Diocese congress, Regional Mitropolis, international dialogue, national and ecclesiastical union.

* * *

I. BISERICA DINTRE PRUT ȘI NISTRU ÎN PRIMII ANI DUPĂ UNIREA BASARABIEI CU PATRIA-MAMĂ

§ 1. Problema subordonării canonice a Bisericii din Basarabia

Zguduit de profunda și îndelungata criză economică, socială, națională și religioasă, întinsul imperiu țarist, ce părea invincibil la începutul sec. XX, în februarie 1917 s-a destrămat în uriașe valuri centrifuge, provocând haos și anarhie, amplificate de lovitura de stat din 25 octombrie / 7 noiembrie 1917. La început timid, apoi din ce în ce mai îndrăzneț, popoarele împilate de la periferiile imperiului au început

să-și ceară dreptul la autodeterminare. Nici preoțimea din Basarabia n-a prețat să-și revendice drepturile naționale, mai întâi la Congresul Extraordinar al Clerului și Mirenților din Eparhia Chișinăului (19-25 aprilie 1917), apoi la cel din 24 august al aceluiași an. Majoritatea clerului basarabean, de proveniență țărănească și cu studii medii speciale, ținută mai bine de 100 de ani în eroare ideologică, nu era pregătită pentru revendicarea autocefaliei. Programele ambelor congrese preoțești cereau doar autonomie în cadrul Bisericii Pravoslavnice Ruse, preoți autohtoni, ierarhi autohtoni, slujbe în locașurile sfinte în limba băștinașilor, editarea literaturii cu caracter religios, de asemenea în „limba moldovenească” etc. Revendicarea privind autonomia a fost speculată din start de către emisarii ideologiei panslaviste, care au încercat să compromită această formidabilă cerință, inoculând preoțimii basarabene ideea caracterului ei „anticanonice”. După Unirea Basarabiei cu România, ei au speculat în continuare sintagma „autonomie bisericască”, dar i-au schimbat macazul. Astfel, preoțimea basarabeană trebuia să lupte mai departe, de data aceasta militând cu ardoare pentru autonomie în raport cu Biserica Ortodoxă Română. În acest scop, dușmanii Statului Român au folosit toate mijloacele și pârghiile posibile: ignoranța clerului și a mirenților, dezinformarea celor mai lucizi dintre aceștia, propaganda românofobă în mass-media de limbă rusă,

preponderentă în Basarabia, diversiunea, problema stilului calendaristic etc., etc. Efectul acestor diversiuni a fost devastator. Clerul basarabean a fost atras într-o cursă din care a ieșit cu greu, tardiv. O parte dintre preoți n-a mai înțeles nimic din frământările religioase din Basarabia, până în clipa când a venit peste ea fatidicul an 1940.

După Unirea cu Țara-mamă, ultimul ierarh rus al Basarabiei, Anastasie Gribanovski (1915-1918), și-a lăsat „turma” de izbeliște, părăsind-o în luna mai 1918, fără să anunțe noile autorități bisericești în slujba cărora n-a dorit să se angajeze. A plecat la Moscova, iar de acolo, doi ani mai târziu, a emigrat în Serbia, deși Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române i-a propus colaborarea în mai multe rânduri. Tocmai de aceea miră afirmația istoricilor ruși contemporani, precum că nu Anastasie a ales să plece, ci autoritățile române l-au obligat s-o facă: „Deoarece în anul 1918 Basarabia a intrat în componența Regatului Român, peste hotarele țării noastre [ale Rusiei – n.n.] s-a pomenit și o mare parte a eparhiei Chișinăului. Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului în această perioadă era remarcabilul slujitor al Bisericii Ruse, participant activ la Înaltul Sobor din 1917-1918 – Î.P.S. Anastasie (Gribanovski). În anul 1918 autoritățile române i-au propus să părăsească Chișinăul, în locul lui a fost instalat un arhieru român, iar eparhia a trecut în gestiunea Bisericii Române.”¹

Pe parcursul întregului an 1918 problema subordonării canonice a Bisericii din Basarabia a constituit subiectul principal al articolelor publicate în revista *Luminătorul* de către redactorul ei, protoiereul Constantin Popovici. Înțeleptul teolog scria într-un limbaj simplu, pe înțelesul tuturor, dar preoțimea basarabeană sau nu citea, sau nu înțelegea, sau – și mai rău – nu voia să înțeleagă adevărul. Iată, de pil-

dă, ce scria părintele Constantin în articolul *Atârnările noastre cele bisericești după alipirea Basarabiei la România*: „Canonul 8 al Soborului III a toată lumea (Sinodul ecumenic de la Efes din anul 431 – n.n.) glăsuiește: «Nimeni din episcopi să nu întindă stăpânirea sa asupra altei eparhii, care n-a fost sub mâna lui ori a înaintașilor lui; iar dacă oarecine a întins și cu silnicie și-a supus sie oarecare eparhie, apoi să o întoarcă pre ea, ca să nu calce pravilele sfinților părinți și sub chipul sfințeniei să aibă loc trufia stăpânirii lumesti.» Și așa Sfântului Sobor a toată lumea îi este plăcut, ca fiecare eparhie să păstreze în curățenie și fără strâmtorare drepturile ei cele de la început, după obiceiul din vechime întărit. Acest canon se repetă la toate soboarele vechi, începând de la Sfinții Apostoli. Canoanele opresc a alătura nu numai eparhii străine, dar și popoare deosebite, care nu fac o eparhie întreagă. De exemplu, canonul 17 al Soborului IV a toată lumea (Sinodul ecumenic de la Calcedon din anul 451 – n.n.) poruncește: «În fiecare eparhie popoarele de prin sate ori împrejurimea orașelor trebuie să fie neschimbat sub stăpânirea episcopilor, care le ocârmuiesc pre ele și mai deosebit dacă în curgerea de 30 de ani fără pricire le-au avut în ocârmuirea sa. Iar dacă mai puțin de 30 de ani (au ocârmuit) ori au fost pricire, apoi să fie dezlegat celor ce se socot obijduiți să-și caute dreptatea înaintea soborului

Catedrala „Nașterea Maicii Domnului” din Chișinău în perioada interbelică

¹ *История Русской Православной Церкви. Новый Патриарший период. Том I. 1917-1970. Sankt Petersburg, 1997, p. 588.*

de oblastie.» Se vede că se oprește a lua nu numai eparhii întregi străine, dar și popoare deosebite, mai ales, dacă ele în curgera de 30 de ani au fost sub ocârmuirea unui episcop fără nicio ceartă. Basarabienii au fost sub ocârmuirea arhierilor români nu 30, dar sute de ani și, fiind alăturați de Biserica rusească împotriva acestui canon, trebuie să revină la biserica românească. [...] Unii zic că, fiindcă biserica rusească a avut în purtare de grijă Basarabia în curgera de 100 de ani, apoi ea, după canonul acesta nu mai poate fi alăturată bisericește de România. Dar vom lua seama că Basarabia a fost alăturată bisericește de biserica rusească nu pentru că n-au fost bine știute hotarele ei, după cum era în vechime, dar din pricina alăturării politicești a Basarabiei la Rusia și cu totul împotriva canoanelor. Pentru aceasta vechimea de 100 de ani după Rusia n-are putere canonică și pe dânsa nu poate fi întărit dreptul bisericii rusești asupra Basarabiei. Pe de altă parte, care vechime e mai însemnată, cea de 100 de ani ori cea de 600-700 de ani, în curgera cărora Basarabia a făcut parte din Biserica Română?²

Abia pe 21 februarie 1920 delegații Congresului Eparhial Extraordinar din Chișinău au votat Unirea Bisericii basarabene cu Biserica Țării. Ei au alcătuit și un *Memoriu*, adresat Patriarhului Rusiei Tihon, răspunzându-i astfel la *Gramota* din 23 mai 1918, trimisă de acesta Mitropolitului Moldovei Pimen, prin care Bisericii din Basarabia i se propunea să hotărască singură cui să i se subordoneze canonic. *Memoriul* a rămas însă în analele Bisericii Ortodoxe Române, basarabienii neputându-l expedea Patriarhului moscovit, care era ținut la acea vreme în domiciliu forțat.

Arestarea Patriarhului Tihon și impunerea domiciliului forțat intrase deja în obișnuința autorităților bolșevice de la

Kremlin. Pentru prima oară acest lucru s-a întâmplat pe 24 noiembrie 1918, cauza fiind *Anatema* alcătuită de Tihon și expediată Consiliului Comisarilor Poporului la împlinirea unui an de la lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917. Iată doar câteva spicuiuri din acea nesfârșită și răscolitoare acuză: „... Voi ați împărțit poporul în tabere care se dușmănesc între ele și le-ați împins într-un război fratricid nemaiîntâlnit în cruzime. Dragostea hristică voi ați înlocuit-o deschis cu ura și în locul păcii ați aprins în mod artificial dușmănia de clasă. Și nu se vede sfârșitul războiului încins, pentru că voi vă străduiți să ajungeți la triumful fantomei revoluției mondiale cu mâinile muncitorilor și țăranilor ruși. Nu Rusiei i-a trebuit pacea rușinoasă încheiată de voi cu dușmanul extern, ci vouă, celor care ați pus la cale distrugerea definitivă a păcii în interiorul țării. Nimeni nu se simte în siguranță, toți trăiesc cu frica permanentă de a fi percheziționați, prădați, deportați, arestați, împușcați. Îi înșfăcați cu sutele pe neajutoratii, care lăncezesc cu lunile în închisori, îi condamnați la moarte adeseori fără anchetă și fără judecată, chiar și fără simplificata, introdusă de voi procedură de judecată. [...] Sunt executați episcopii, preoții, călugării și călugărițele, care nu s-au făcut vinovați cu nimic, ci, pur și simplu, prin acuzația gratuită, vagă și incertă de contrarevoluție. Pedeapsa neomenească se agravează pentru ortodocși prin lipsirea lor de ultima mângâiere de dinainte de moarte – Sfintele Maslu, iar trupurile celor uciși nu sunt predate rudelor pentru înmormântare creștinească. [...] Seducând poporul întunecat și analfabet cu posibilitatea înavușirii ușoare și nepedepsite, voi i-ați întunecat rușinea și i-ați înăbușit conștiința păcatului, însă oricare ar fi faptele cu care se acoperă crimele, omorul, violența, furtul vor rămâne întotdeauna păcate și crime ce vor implora Cerului răzbunarea. [...] Voi ați promis libertatea.

² *Luminătorul*. 1918, mai, 5-14.

Aceasta să fie libertate, când nimeni nu-și poate exprima deschis atitudinea, fără teama de a cădea sub acuzare de contra-revoluție? [...] Voi ați pus mâna pe averea bisericească, adunată de generații întregi de credincioși și nu v-ați gândit că le încălcați voința lor testamentară. Voi ați închis o serie de mănăstiri și de biserici fără niciun motiv pentru aceasta. Voi ați îngădit accesul la Kremlin – la acest patrimoniu sfânt al întregului popor credincios. Voi distrugeți forma străveche a comunității bisericești – parohia, distrugeți frățiile și alte așezăminte bisericești de caritate și de iluminare, împrăștiați adunările eparhiale bisericești, vă amestecați în administrarea internă a Bisericii Ortodoxe. [...] Nu este în dreptul Nostru să judecăm puterea pământescă: oricare putere, dată de la Dumnezeu, ar atrage asupra sa binecuvântarea Noastră, dacă ar fi cu adevărat «sluga Domnului» spre binele celor supuși ei și ar fi «de temut nu pentru faptele bune, ci pentru cele rele» (Romani, 13: 3). Dar pentru voi, cei care folosiți puterea pentru a-i persecuta pe cei apropiați și a-i distruge pe cei nevinovați, Noi venim cu povața Noastră: sărbătoriți-vă prima aniversare a aflării voastre la putere prin eliberarea întemnițaților, prin întreruperea vărsărilor de sânge, a violențelor, a ruinărilor, a îngădirii credinței. Îndreptați-vă nu spre distrugere, ci spre aranjarea ordinii și a legalității, dați poporului dorita și meritata de el odihnă de la luptele interne. În caz contrar, se va cere de la voi tot sângele cel fără de prihană, pe care voi l-ați vărsat (Luca, 11: 50), și de sabie veți pieri voi, cei ce ați scos sabia (Matei, 26: 52).

*Tihon, Patriarhul Moscovei
și al întregii Rusii*

*25 octombrie / 7 noiembrie 1918*³

Din nefericire, majoritatea frunțașilor Bisericii din Basarabia a rămas prinsă în mrejele seducătoare ale primei faze a revoluției anului 1917 din Rusia. Dacă în Basarabia s-ar fi instaurat, fie și pentru câteva luni, puterea sovietică, nici un om cu mintea trează nu ar mai fi privit visător peste Nistru, râvnind la traiul „liber” și „înfloritor” din Țara Sovietelor.

Așadar, delegații Congresului Eparhial Extraordinar din Chișinău din februarie 1920 nu au mai reușit să expedieze Patriarhului Tihon *Memoriul* prin care Biserica din Basarabia își anunța Unirea cu Biserica Ortodoxă Română. Dar acest lucru nici nu mai era necesar. Războiul mondial care a schimbat harta Europei, a întrerupt și legăturile eparhiilor rămase în afara hotarelor fostului imperiu țarist cu centrul Bisericii Ruse. Astfel, la 20 noiembrie 1920, Sfântul Sinod Rus, prezidat de Patriarhul Tihon, a emis un ucaz cu privire la autoadministrarea eparhiilor în cazul în care lipsește dirijarea canonică din partea organelor superioare bisericești sau în cazul imposibilității reluării legăturilor bisericești cu acestea. Ucazul patriarhal nr. 362, fără precedent în istoria Bisericii Ruse, prin punctul 2, glăsuia: „În cazul în care eparhia, în urma deplasării frontului, a schimbării graniței de stat etc., se va pomeni în afara oricărei legături de comunicare cu Conducerea Bisericească Superioară sau în cazul în care aceasta își încetează activitatea din motive necunoscute, Arhiepiscopul Eparhial intră pe dată în legătură cu Arhiepiscopii Eparhiilor învecinate în vederea organizării instanței superioare a puterii bisericești pentru câteva Eparhii, aflate în condiții egale sub forma Guvernului Superior Bisericesc Temporar sau a Mitropoliei regionale, sau a altor forme.”⁴

³ Акты Святейшего Тихона, Патриарха Московского и всея России. Москва, 1994, сс. 149-151.

⁴ ТРОИЦКИЙ, С.В. Размежевание или раскол. Paris, 1932, p. 46.

Acest document, de care clerul din Basarabia n-a avut știre în anii interbelici, rămâne actual și azi în disputa bisericească din Republica Moldova.

Un alt măr al discordiei între clerul basarabean și administrația bisericească română în primii ani de după Unire l-a constituit aplicarea principiului eligibilității în viața Bisericii.

Încă în secolul IV (anul 364) Sinodul din Laodiceea, prin Canonul 13, a abolit principiul „democratic” de alegere a episcopilor, oprind „grămezii norodului să aleagă pre cei care se aferosesc pre sine stradei bisericești, fiindcă la alegerea episcopului se întâmplau neorânduiele și învăluire în norod”⁵. Atât în Rusia țaristă, cât și în România regală ierarhii nu erau aleși de către forurile reprezentative ale credincioșilor, ci numiți în scaunul arhipăstoresc de către Sfântul Sinod.

Basarabienii însă, precum spuneam mai sus, au rămas învăluiti pentru multă vreme, unii dintre ei pe durata întregii perioade interbelice, în mrejele ideilor revoluției ruse din februarie 1917. Ei perseverau cu încăpățănare în aceste idei, de multe ori chiar și atunci când realitățile Rusiei bolșevizate le dezmințea oportunitatea, fiind încurajați abil de către dușmanii ascunși ai Bisericii Române și ai Statului Român.

Pe data de 15 august 1917, la Moscova, în Catedrala „Adormirea Maicii Domnului” din Kremlin a avut loc deschiderea solemnă a Înaltului Sobor al Bisericii Ortodoxe Ruse, care și-a ținut lucrările mai bine de un an, cu mici întreruperi între cele trei sesiuni. Pentru prima dată în istoria Rusiei ortodoxe la lucrările Sf. Sinod au participat **cu drept de vot** (*sublinierea noastră*) nu doar reprezentanți ai clerului, ci și mireni. Din cei 564 de membri ai Sinodului, 299, adică mai bine de jumătate, îl constituiau mireni.⁶

Organizatorii acestui Sinod, care i-a marcat profund și pe basarabeni prin ideile „democratice”, au motivat în felul următor prezența masivă a mirenilor la lucrările lui: „Soborul urmează să elaboreze și să adopte hotărâri de o însemnătate principală pentru viitorul Bisericii Ruse, de a căror responsabilitate trebuie să se pătrundă toți supușii Ei. De aceea, Înaltul Sobor este chemat să exprime voința întregii Biserici Ruse, a tuturor straturilor societății bisericești din Rusia. Acest lucru e cu atât mai remarcabil, cu cât el înseamnă întoarcerea la izvoarele tradiției apostolice, când Biserica însăși, ca organism unic, prin trupul membrilor săi fiind păstrătoarea Adevărului Suprem, lua decizii privitoare la existența ei de fiecă zi, decizii nu doar obligatorii pentru toți, ci și apropiate inimii fiecărui membru credincios al Ei. Drept exemplu servește Soborul Apostolic din Ierusalim.”⁷

Întoarcerea la izvoarele creștinismului a fascinat pe majoritatea covârșitoare a clericilor basarabeni. Astfel, protoiereul Serghie Bejan, unul dintre cei mai aprigi apărători ai principiilor democratice în viața bisericească, va scrie mai târziu într-un articol de polemică pe această temă: „Biserica Basarabeană a avut dreptul de a-și alege episcopii săi cu mult mai înainte de Unirea Basarabiei cu Patria-mamă, și acest drept este indiscutabil, legal și canonic. [...] Autonomia bisericească se înțelege nu numai ca dezlănțuirea bisericii de sub jugul și apăsările statului, dar ca singura ocârmuire a Bisericii prin reprezentanții clerului și ai poporului dreptcredincios care trebuie să fie chemați a lua parte mai activă în administrarea și viața Bisericii, slăbind prin aceasta, dacă nu înlăturând cu totul, absolutismul și centralismul atât al statului în persoana Ministerului de Culte, cât și pe cel bisericesc în persoana episcopilor, pentru că, după cum vedem din istoria Bisericii, absolutismul bi-

⁵ *Luminătorul*. 1917, mart., 9.

⁶ *История Русской Православной Церкви...*, p. 95.

⁷ *Idem*.

sericesc poate să fie mai puternic și să introducă în viața bisericii mai multe neînțelegeri și greutăți chiar decât absolutismul și despotismul statului.”⁸

Anticipând evenimentele, vom spune că, la scurt timp după ce în ședința din 1 ianuarie 1920 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a încredințat în mod provizoriu conducerea și girarea afacerilor Eparhiei Chișinăului și Hotinului Arhiepiscopului Gurie al Botoșanilor, basarabenii au hotărât, după modelul „Înaltului Sobor” de la Moscova din anul 1917, **să-și aleagă** (*subl. n.*) ierarhii. La 21 februarie ei convoacă Congresul Eparhial Extraordinar, în a cărui componență intrau atât clerici, cât și mireni, aleși în cadrul adunărilor electorale. La congresul Î.P.S. Gurie Grosu a fost ales Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, iar P.S. Dionisie Erhan – Arhiepiscop-vicar cu titlul „al Ismailului”. Pentru că cei doi ierarhi ai Basarabiei au fost aleși de un for nerecunoscut de legile Statului Român și pentru că în practica Bisericii Ortodoxe Române a apărut un caz fără precedent, au apărut, desigur, și suspiciuni față de clerul din Basarabia.

Elocventă pentru înțelegerea stării de spirit a fruntașilor clerului basaraban din acei ani este și cuvântarea pe care a ținut-o la sosire, la Catedrala din Chișinău, Î.P.S. Gurie, după ce Sf. Sinod al B.O.R. i-a încredințat conducerea provizorie a afacerilor bisericești în Basarabia: „Noi, episcopii basarabeni, cu întreg clerul, ne simțim români, fiii României Mari, voim să conlucrăm la așezarea lucrurilor în această casă în așa fel ca să ne convină și nouă. Biserica basarabeană, după cum veți vedea, e ca o floare proaspătă, plină de viață și parfum. **Clerul și mireni iau parte activă la deliberările chestiilor economice** (*subl. n.*). Veți vedea bisericile frumos împodobite de evlavie credincioșilor și în toate sărbătorile pline de credincioși. Aceste instituții

și obiceiuri am vrea să le păstrăm și să le introducem și în România Mare.”⁹ Din nefericire, nu vor trece decât 16 ani și din cauza participării din cale afară de activă a mirenilor la „deliberările chestiunilor economice”, primul Mitropolit al Basarabiei reîntregite va fi suspendat din scaunul arhieresc. În cartea *Procesul și apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic*, Î.P.S. Gurie va constata cu regret: „Basarabeni sub regim țarist nu-și puteau alege pe păstoritul lor în chip liber, nesilit și neimpus din altă parte. Ei au înțeles și au hotărât ca acum, sub regim românesc, să-și realizeze această veche și scumpă dorință a sufletului lor. Așa au și făcut. Acest lucru – se vede acum clar! – au înțeles să-l facă spre a putea după aceea să confiște în folosul lor atributele și puterea chiriarhală, făcând din chiriarh unealta și prizonierul lor.”¹⁰

Până atunci însă o voce prea cumințea pentru a fi auzită susținea aproape în fiecare număr al *Luminătorului* că nu e bine, că este prea devreme pentru românii basarabeni să introducă principii democratice în Biserică, după o perioadă atât de îndelungată de absolutism bisericesc, că nici clerul, nici mireni nu aveau pentru asta pregătirea și experiența necesare. Era vocea sus-pomenitului protoiereu Constantin Popovici: „Revoluția rusească a răsturnat stăpânirea veche și a dat tuturor cetățenilor drepturi și slobozenii. Însă nu toți cetățenii știu ce va să zică slobozeniile. Mulți socotesc, că de acum sunt slobozii să facă tot ce le va veni în minte.”¹¹ Dacă articolele lui ar fi fost citite cu luare-aminte de către cei pentru care erau scrise, multe dintre animozitățile apărute între clerul basarabean și autoritățile bisericești române nici nu s-ar fi iscat.

⁹ *Luminătorul*. 1919, dec., 4.

¹⁰ GROSU, Gurie. *Procesul și apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic*. București, 1937, p. 34.

¹¹ *Luminătorul*. 1917, iun., 53.

⁸ *Luminătorul*. 1920, iun., 17.

§ 2. Ce a găsit și ce a lăsat P.S. Nicodim Munteanu al Hușilor în Basarabia

La 11 iunie 1918, la Iași sosește o delegație bisericească, formată din preoții basarabeni Serghie Bejan, Ioan Andronic, Iustin Frățiman, Teodor Dumbravă și avocatul Teodor Păduraru, pentru a obține aprobarea convocării Sinodului local, la care urma să se aleagă (*subl. n.*) întâistătorul eparhiei și episcopii vicari. Mitropolitul Pimen a refuzat însă să-și dea acordul, răspunzându-le că Basarabia face parte integrantă din Statul Român și că trebuie să se supună legilor acestuia, inclusiv celor bisericești. S-a convenit totuși ca problema desemnării cu titlu provizoriu a unui chiriarh să fie cât mai curând soluționată, dată fiind situația problematică a Bisericii basarabene, rămasă fără arhiepiscop. Într-adevăr, nu vor trece decât trei zile de la vizita delegației basarabene și Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române va decide să-l trimită la Chișinău pe Nicodim, Episcop al Hușilor, care va conduce afacerile bisericești ale arhiepiscopatului basarabean până la numirea titularului.

Iată cum descrie *Luminătorul* sosirea P.S. Nicodim la Chișinău: „Potrivit programului de primire, Preasfințitul Nicodim, Episcop al Hușilor, numit locțiitor de Arhiepiscop al Basarabiei, a sosit sâmbătă, 23 iunie, la ora 9 dimineața, în gara Chișinău. [...] Frumos și cu căldură a hiritisit apoi cuviosul arhimandrit Gurie, în numele bisericii vii din Basarabia pe noul ocârmuitor. Îndeosebi bine a arătat că Basarabia se ținea bisericește de Episcopia Hușilor care, prin răpirea de la 1812, și-a pierdut toți credincioșii ce-i avea dincoace de Prut. Acum a vrut Dumnezeu ca chiar de la Huși să vină Arhiepiscopul care să pună la loc legătura ruptă la 1812.”¹²

În timpul uneia dintre numeroasele vizite canonice, făcute de P.S. Nicodim

al Chișinăului și Hotinului în Eparhia păstorită, și anume în predica ținută în Catedrala din Bălți, Preasfinția Sa afirmă, printre altele: „Cu deosebită mulțumire sufletească am ținut să cercetez toate enoriile din cuprinsul frumoasei Moldove dintre Prut și Nistru, care acum 100 și mai bine de ani a fost smulsă de la sânul Patriei-mume. Am cercetat rând pe rând frumoasele orașe și sate și mai pretutindeni, spre marea mea mulțumire sufletească, am găsit poporul nostru vechi moldovenesc în limba și obiceiurile lui, cu toate greutățile și apăsările ce au trecut peste el.”¹³

Vom ilustra cele afirmate de P.S. Nicodim prin câteva tablouri statistice ale așezămintelor bisericești din Basarabia, așa cum le-a găsit Episcopul atunci când a sosit în această provincie românească.

Tabloul statistic al mănăstirilor de călugări în Basarabia anulului 1918

1. Mănăstirea Căpriana, județul Chișinău, întemeiată de Ștefan cel Mare, cu prima biserică întemeiată de Petru Rareș (1545), cu 73 de călugări, dintre care un arhimandrit, un protosinghel, doi ieromonahi, cinci ierodiaconi, 13 monahi, 30 de coriști, zece cântăreți de strană, 15 frați rasofori, 86 de frați de ascultare. Mănăstirea are două biserici.

2. Mănăstirea Condrița, județul Chișinău, întemeiată de ieromonahul Iosif în anul 1783, fără arhimandrit, cu un protosinghel și patru ieromonahi, în total 67 de călugări. Mănăstirea are două biserici.

3. Mănăstirea Curchi, județul Orhei, întemeiată de lordache Curcă în 1773 cu 145 de călugări, cu schitul Pripiceni, întemeiat de Teodor Soba în 1810. Mănăstirea are patru biserici.

4. Mănăstirea Dobrușa, județul Orhei, întemeiată de monahul Iosaf din Moldova în 1742, cu 109 călugări. Mănăstirea are trei biserici.

¹² *Luminătorul*. 1918, iun., 78.

¹³ *Luminătorul*. 1919, sept., 8.

5. Mănăstirea Frumoasa, județul Orhei, întemeiată de Efrem și Iordache Iurcu în 1804, cu 70 de călugări. Mănăstirea are două biserici.

6. Mănăstirea Hârbovăț, județul Orhei, întemeiată de monahi fugiți din mănăstirea Berșad (Podolia) în sec. XVIII, cu 88 de călugări. Mănăstirea are două biserici.

7. Mănăstirea Hâncu, județul Chișinău, întemeiată de stolnicul Mihail Hâncu în 1678, cu 74 de călugări. Mănăstirea are două biserici.

8. Mănăstirea Hârjauca, județul Orhei, întemeiată de monahul Teodosie în 1740, cu 77 de călugări, cu schitul Bocancea. Mănăstirea are trei biserici.

9. Mănăstirea Cetatea, județul Ismail, întemeiată prin ucuzul nr. 1014 al Sfântului Sinod din Sankt Petersburg în 1910, cu schiturile Terapont (1835) și Borisovca (1915). Mănăstirea are doar un protosinghel. Mănăstirea are trei biserici.

10. Mănăstirea Noul Neamț, județul Tighina, întemeiată de monahul Teofan Cristea și Andronic duhovnicul în anul 1859, cu 131 de călugări. Mănăstirea are patru biserici.

11. Mănăstirea Saharna, județul Soroca, înființată de monahul Bartolomeu în anul 1776, cu 60 de călugări, cu schiturile Horodiște (sec. XIII) și Țâpova, întemeiat de boierul Radu Racoviță în anul 1756. Mănăstirea are trei biserici.

12. Mănăstirea Suruceni, județul Chișinău, întemeiată de pitarul Casian Suruceanu în anul 1785, cu 60 de călugări. Mănăstirea are două biserici.

13. Mănăstirea Țigănești, județul Orhei, întemeiată de serdarul Lupu Diacul în anul 1725, cu 54 de călugări. Mănăstirea are două biserici.

Totaluri: cinci – arhimandriți, 13 – protosingheli, 107 – ieromonahi, 53 – ierodiaconi, 247 – monahi, 126 – coriști, 76 – cântăreți de strană, 115 – frați rasofoari, 463 – frați de ascultare.

Pe naționalități: 947 – români; 48 – ruși; nouă – bulgari; patru – găgăuzi.

În total, în cele 13 mănăstiri și șapte schituri de monahi erau 1008 slujitori.

Tablou statistic al mănăstirilor de călugărițe în Basarabia anului 1918

1. Mănăstirea Călărășauca, județul Soroca, întemeiată de un călugăr cu nume necunoscut de la mănăstirea Sf. Sava din Iași. Primul ctitor cunoscut – Hagi Marcu Donici (1782). Mănăstirea are 209 călugărițe (201 rusoaice și opt românce) și două biserici.

2. Mănăstirea Cușelăuca (Coșula), județul Soroca, întemeiată de Mitrodora Tocanos în 1786, cu 149 de călugărițe (128 – românce și 21 – rusoaice). Mănăstirea are două biserici.

3. Mănăstirea Hirova, județul Orhei, întemeiată în 1803, cu 167 de călugărițe românce. Mănăstirea are două biserici.

4. Mănăstirea Japca (Șapca), județul Soroca, întemeiată de monahul Iezechiel de la mănăstirea Deleni din Moldova în sec. XVIII, cu 209 călugărițe (șase românce, 211 rusoaice, două evreice). Mănăstirea are trei biserici.

5. Mănăstirea Răciula, județul Orhei, întemeiată de Andrei și Ioan Roșca în 1795, cu 261 de călugărițe (240 de românce, 14 rusoaice, cinci bulgăroaice și două evreice). Mănăstirea are două biserici.

6. Mănăstirea Tabăra, județul Orhei, întemeiată de vătaful Darie Carp în 1779, cu 250 de călugărițe (244 de românce, patru rusoaice și două bulgăroaice).

7. Mănăstirea Vărzărești, județul Chișinău, întemeiată pe timpul lui Alexandru cel Bun, în 1415. Primul ctitor cunoscut – protoiereul Constantin Măcărescu (1776), cu 136 de călugărițe (107 românce, 13 rusoaice și 16 bulgăroaice).

Totaluri: șapte – starețe, 281 – monahii, 417 – surori cu aprobare, 697 – surori de ascultare, 182 – cântărețe. În total

Tabloul statistic al bisericilor și preoților în Basarabia anului 1918

Județul	Numărul cercurilor	Numărul perechilor din cerc	Numărul bisericilor					Licențiați	Absolvenți ai seminarelor teologice	Fără studii, fără seminar	Numărul preoților parohi	Numărul preoților „al doilea”	Numărul preoților ajutători și supranumiți	Numărul total de preoți	Numărul diaconilor cu școala de cântăreți	Numărul cântăreților
			urbane	rurale	parohiale	filiale l de licee	Numărul total al bisericilor de cerc									
Bălți	4	125	1	145	125	21	140	-	118	10	125	3	-	128	1	128
Cahul	3	56	3	63	56	10	66	-	54	8	56	6	-	62	1	62
Cetatea Albă	4+1 cerc urban	92	12	85	92	5	97	-	107	7	92	15	5	92	1	107
Chișinău	4+ orașul	117	26	115	117	24	140	7	142	12	117	26	5	161	8	143
Hotin	5	142	3	159	142	20	162	-	131	19	142	8	-	150	2	150
Ismail	3	65	13	57	65	5	70	-	70	7	65	11	1	77	4	76
Orhei	5	156	2	176	156	22	178	-	156	3	156	3	-	159	1	159
Soroca	4	108	2	131	108	25	133	-	104	6	108	1	-	110	-	109
Tighina	5	85	3	84	83	4	87	-	93	7	85	4	2	100	2	96

în cele șapte mănăstiri de călugărițe erau 1381 de slujitoare.¹⁴

Mănăstirile Răciula și Vărzărești au fost de călugări până în anul 1825, iar mănăstirile Japca și Călărășăuca – până în anul 1916. În acestea din urmă călugărițele au fost aduse din mănăstirea Virov, guvernământul Helm, în timpul evacuării rușilor din Polonia în Primul Război Mondial. În *Luminătorul*, din octombrie 1916, la rubrica Știri, preotul Constantin Popovici avea să remarce consternat: „După cum au arătat lucrurile, mănăstirile Călărășăuca și Japca s-au prefăcut în mănăstiri femeiești nu pentru călugărițele de pe loc, dar pentru cele venite din Rusia.”¹⁵ În aceeași revistă, în noiembrie 1918, preotul Nicolae Murea va completa: „Mănăstirile Japca, Hârbovăț, Călărășăuca (de călugări), Răciula și Vărzărești – din românești ce au fost, s-au făcut încetul cu încetul rusești.”¹⁶

Tabloul frățimilor de călugării în Basarabia anului 1918:

1. Mitropolia (Chișinău), întemeiată de Gavriil Bănulescu-Bodoni în 1814, cu 23 de călugări. Are o biserică.

2. Via arhierescă (Chișinău), cu 12 călugări. Are o biserică.

3. Casa arhierescă (Ismail), întemeiată de Melchisedec Ștefănescu în 1865, cu nouă călugări. Are o biserică.

Tabloul frățimilor de călugărițe în Basarabia anului 1918:

1. Azilul de orfani (Chișinău), întemeiat de Arhiepiscopul Platon în 1914, cu 41 de slujitoare și opt călugărițe.

2. Ospătăria populară a Catedralei (Chișinău), întemeiată de Arhiepiscopul Anastasie (1917), cu 13 slujitoare și două călugărițe.

Total general pe rubrici: 38 de cercuri; 946 de parohii de cerc; 65 de parohii urbane; 1015 parohii rurale; 944 de biserici parohiale; 136 de biserici filiale și de licee; șapte licențiați; 975 de absolvenți ai seminarelor teologice; 79 fără studii; 946 de preoți parohi; 84 de preoți „al doilea”; 15 preoți ajutători și supranumiți; 16 preoți profesori de religie la licee.

Prin urmare, la sosirea P.S. Nicodim în Basarabia, aici erau 1080 de biserici, 1061 de preoți, 21 de diaconi cu școală de cântăreți și 1030 de cântăreți.¹⁷

¹⁴ *Luminătorul*. 1919, apr., 3-6.

¹⁵ *Luminătorul*. 1916, oct., 67.

¹⁶ *Luminătorul*. 1918, noiem., 21.

¹⁷ *Luminătorul*. 1919, apr., 3-6.

Episcopul Nicodim Munteanu n-a fost ales întâmplător de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru diriguirea afacerilor bisericești în Basarabia. Absolvent al Academiei Teologice din Kiev, viitorul Mitropolit al Moldovei, apoi Patriarh al României (1939-1946), Nicodim era un bun cunoscător al culturii teologice ruse, precum și al formelor de organizare și de administrare în Biserica Rusă. El a reprezentat Biserica Română la Înaltul Sobor de la Moscova din anii 1917-1918 și tot el, timp de un an și jumătate cât s-a aflat în fruntea Eparhiei Basarabiei, nu doar a administrat-o cu pricepere, ci a avut și o bogată activitate misionară, pastorală și patriotică. Nicodim a început cu precauție, dar și cu fermitate, una dintre misiunile cele mai grele – reorganizarea administrativă a Bisericii din Basarabia, orientând-o spre apropierea de Biserica din Țară. Astfel, în timpul păstoririi Preasfinției Sale în Basarabia au fost desființate Consistoriul duhovnicesc, Sfatul eparhial superior, Consiliul școlar bisericesc, vechea administrație economică. Administrația Centrală Eparhială a fost organizată pe cinci direcții: 1) administrativă; 2) școlară și culturală; 3) economică; 4) judecătorească; 5) mitrală.

Arhiepiscopia Basarabiei urma să aibă trei episcopi vicari: de Ismail, de Cetatea Albă și de Bălți. Parohiile urmau să se organizeze în protopopiate. Arhiepiscopul Nicodim a stăruit ca în funcțiile importante din eparhie să fie prezent cvasitotal elementul autohton. Om de o aleasă cultură și de o ținută morală ireproșabilă, i-a fost foarte greu să păstorească într-o Basarabie dezorientată de începutul unei vieți noi, care nu le insufla păstoriiților prea mare încredere. Î.P.S. Gurie, în cartea *Procesul și apărarea mea...*, afirmă în cunoștință de cauză: „Ideea superioară a unirii și contopirii tuturor, fără nicio barieră locală, fără nicio autonomie provincială nu o puteau avea provinciile care fuseseră atâta amar

de vreme subjugate, care intrau într-o viață nouă și necunoscută, care se nășteau acum pentru o formă politică și socială despre care nu știau și nu-și puteau da seama cu precizie cum are să se dezvolte și ce viață are să le aducă. [...] Nu se putea cere de la provincialii veniți de sub jug să cugete, să lucreze și să se poarte ca cei crescuți și trăiți în libertate.”¹⁸

Or, Păstorul nou-venit cerea de la clerul basarabean nu doar disciplină și corectitudine, ci și ceea ce îi lipsea – spirit național și coeziune: „Țin îndeosebi ca preacucerniciilor voastre să vă atrag luarea aminte asupra mării sarcini ce aveți în această lature. Preoția îndeobște este o grea sarcină, iar aici e de două ori mai însemnată, pentru că aveți două moșteniri scumpe: aveți de apărut credința strămoșească și aveți de apărut și întărit națiunea noastră românească. Dacă vom lucra contrar tendințelor naționale, atunci nu numai că nu vom face nimic, dar Dumnezeu ne va pedepsi. [...] Națiunea română ocrotește atâtea națiuni străine, dar nici Dumnezeu, nici ea nu admite ca acestea să lucreze contra poporului român și voinței lui de a se dezvolta.”¹⁹

Nicodim Munteanu venise să păstorească în cea mai cosmopolită provincie românească, plină atât de nostalgici, de oameni complexați, cu un sentiment acut al frustrării, cât și de răuvoitori camuflați sau deschiși ai administrației române din Basarabia și ai Statului Român în general. În luna decembrie 1919, scârbit de intrigile pe care le urzeau în jurul lui o parte dintre politicienii locali, dar și o bună parte dintre clericii nemulțumiți de reforme, Arhiepiscopul Nicodim Munteanu pleacă la București și prezintă Sfântului Sinod cererea de demisie, pe care acesta i-o satisface.

(Va urma)

¹⁸ GROSU, Gurie. *Procesul și apărarea mea...*, p.35-36.

¹⁹ *Luminătorul*. 1919, sept., 9.

POLONEZII ÎN CULTURA REPUBLICII MOLDOVA

*Ecaterina NEDZELSCHI,
șef oficiu, Filiala „A. Mickiewicz”*

Abstract

The Poles have arrived in the Bessarabia after the defeat of many insurrections in the years against the occupants – 1794, 1830, 1863. The insurrections were suppressed and the Poles roamed in search of refuge. Those that came in Bessarabia formed several Polish settlements. A long time they were under special police surveillance. The historical situation and the linguistic policy of the communists deprived Poles to speak their language. The great personalities of Polish origin settled in Moldova had a significant role in the cultural life of the region. Intelligent, skilled, talented they occupied a special place in the Moldavian culture and imparted knowledge to the young generation. Among them: Pavel Șillingovski, Constantin Lodzieski, Vanda Zadnipru, Lidia Lipkovschi, Ludmila Nedremskaia, Galina Furdui, Nina Crulicovschi, Victoria Selitscaia, Victor Szimanowski.

Keywords: *The Poles in the Republic of Moldova, the Poles in Bessarabia, adaptation to local environment, Polish contribution to the evolution of science, culture, art.*

* * *

Polonezii au ajuns pe meleagurile Basarabiei după înfrângerea numeroaselor revolte și răscoale din anii 1794, 1830, 1863 îndreptate împotriva ocupanților – Rusiei, Austriei și Prusiei, care au dezmembrat Polonia. Agresiunea acestor imperii a ridicat polonezii la lupta pentru independență. Răscoalele au fost înăbușite, iar mulți polonezi au luat calea pibegiei. Cei ajunși în Basarabia au format un șir de localități populate preponderent de polonezi: Stârcea (Glodeni); Rașcov (Camenca); Grigorauca (Sângerei); Duruitoarea Nouă (Râșcani) ș.a. Locuitorii de origine poloneză sunt atestați în Chișinău, Bălți, Tiraspol,

Râbnia, Tighina. La Comrat trăiesc mulți dintre polonezii Bugeacului.

În secolele XIX-XX polonezii stabiliți în Imperiul Rus erau percepuți ca „instigaatori”, „diversioniști”, suspecti din punct de vedere politic. În gubernia Basarabia polonezii mult timp erau supuși unei supravegheeri speciale a poliției. Condițiile istorice nefaste și politica lingvistică totalitară promovată de regimul comunist au lipsit polonezii de dreptul de a-și vorbi limba maternă. Etnicii polonezi erau forțați să vorbească limba rusă sau ucraineană. Doar în familie și la biserica catolică se mai vorbea limba polonă și asta le-a permis să nu-și uite limba maternă.

Abia după proclamarea Independenței Republicii Moldova, polonezii au căpătat posibilitatea să învețe, să practice limba maternă, să repună în circulație cultura, tradițiile și obiceiurile lor naționale. Astăzi în Moldova activează numeroase societăți etnoculturale ale polonezilor, se organizează festivaluri ale culturii polone, sunt marcate sărbătorile naționale. Familiile își pot educa copiii în spirit polonez.

„Putem discuta în limba noastră, putem să ne bucurăm de copiii noștri, care ne moștenesc valorile. Și departe de țara-mamă e posibil să-ți păstrezi identitatea națională... Pentru un polonez, cea mai mare bogăție este credința”, spune Katharina Iajgunovicz¹.

Marile personalități de origine polonă, care s-au stabilit cu traiul pe teritoriul Moldovei, au avut un rol semnificativ în viața științifică și culturală a acestui ținut. Inteli-

¹ IAJGUNOVICI Katharina. *„Pentru polonezi credința e cea mai mare bogăție”*. În: Adevărul. 2013, 24 mai, p. 3.

NEDZELSCHI, Felicia. *Mica Varșovie de la Glodeni*. În: Adevărul. 2013, 24 mai, p. 2.

genți, pricepuți, talentați și cu o deosebită tărie de caracter, au ocupat un loc aparte în cultura Moldovei și au transmis cunoștințele generației mai tinere.

Pavel Șillingovski (1881-1942)

Artist plastic notoriu, originar din spațiul basarabean, s-a născut la 16 februarie

1891 în familia pictorului decorator Alexandru Șillingovski, de viță poloneză. Copilăria și-a petrecut-o în casa părintească situată pe strada Kupeceskaia 33 (astăzi str. Vasile Alecsandri).

Își face studiile la Școala de băieți nr. 2 din Chișinău. Primii pași în domeniul artei îi vor fi călăuziți de pictorul-profesor Terentie Zubcu. Va frecventa cursurile serale de desen timp de doi ani (1893-1894). La insistența tatălui, Pavel își continuă studiile la Colegiul de Arte Plastice din Odesa. Acolo își va petrece timpul liber frecventând muzeele, expozițiile, Teatrul de Operă.

Expozițiile *peredvijnicilor* ruși și ucraineni au avut un impact benefic asupra personalității tânărului artist. În toamna anului 1901 pleacă la Petersburg, unde este admis fără să susțină examene la Colegiul Academiei de Arte.

Petersburgul, umed și ploios, i-a subrezit sănătatea. Lipsit de căldură, de soarele basarabean, fără părinți și mijloace materiale – toate l-au făcut să se reîntoarcă în Basarabia. Aici și-a revenit, și-a revitalizat organismul slăbit și a pictat mult, cu pasiune: peisaje, portrete, două icoane pentru Mănăstirea Noul Neamț din Chițcani.

În anul 1903 este admis la Academia de Arte din Petersburg. Dar situația social-politică de la începutul secolului XX: *Duminica sângeroasă* (1905), violența aparatului represiv țarist, îl face pe Șillingovski

să întrerupă studiile și să se întoarcă în Basarabia. Aici pictorul realizează o serie de lucrări inspirate de natura meleagului natal: priveliști simple – o potecă de pădure, un drum de țară, râul Nistru, un copac în bătaia soarelui... Prin pictură autorul descoperă freamătul poetic al naturii. În perioada anilor 1907-1910 Pavel Șillingovski își petrece verile în Basarabia. Baștina va rămâne pe întreg parcursul vieții cel mai generos izvor de inspirație. *Peisaj cu troiță* (1910); *Basarabia. Nistru* (1910); *Basarabia. Mulsul oilor* (1910); *Basarabia. Oi.* (1912); *Basarabia. Râpa în furtună* (1913); *Pământul basarabean* (1913); *Basarabia. Ghicitul* (1911); *Basarabia. Poduri* (1916); *Basarabia. Cai* (1916). Aceste lucrări realizate în diferite tehnici – acvaforte, linogravuri, ulei pe pânză – sunt o odă locurilor natale. Frumusețea naturii, a peisajelor neobișnuite, pline de lumină, căldură, aerul unic ne pătrunde cu o vibrație poetică. Tablourile redau dragostea pictorului față de baștină. Ciclul basarabean de gravuri realizat în anii 1912-1916 evocă o lume purificată și calmă, amintind de un mod de viață arhaic, patriarhal, nealterat de scurgerea timpului.

În anul 1915 termină Academia de Arte din Petersburg. Lucrarea de diplomă a fost *Basarabia. Ghicitul*. Tot în acest an este trimis pe front în Primul Război Mondial, în calitate de infirmier și nu a mai vizitat Basarabia, unde i-au rămas părinții și fratele. Destinul artistic al lui Pavel Șillingovski a fost profund marcat de evenimentele istorice ale secolului XX. Deși și-a petrecut două treimi din viață la Petersburg (Leningrad), Pavel Șillingovski este unul din marii maeștri ai artei basarabene moderne. Este autor a peste 100 de tablouri în ulei și acuarelă, 300 de gravuri, 450 de desene, a ilustrat 19 cărți. A pictat peisaje, portrete, natură statică, grafică de carte... Operele sale se află în muzeele din Moscova, Sankt Petersburg, Pskov, Odesa, Ere-

van, Chișinău. A murit chinuit de foame, în Leningradul asediat, în 1942.

În conformitate cu testamentul pictorului, cea mai mare parte din lucrările realizate de Pavel Șillingovski și colecția de gravuri ce-i aparțineau au fost transmise în anul 1947 Muzeului de Arte Plastice din Chișinău.

Constantin Lodzieski (1913-1978)

În vara anului 2013, la 6 iunie, s-au împlinit 100 de ani de la nașterea cunoscutului pictor-scenograf Constantin Lodzieski. A venit în Moldova în 1948, după absolvirea Facultății de pictură scenică din orașul Herson (Ucraina). Constantin Lodzieski și-a consacrat toată activitatea

profesională teatrului. Amatorii de teatru, oamenii de vârstă a treia, probabil își amintesc spectacolele Teatrului de Operă și Balet din anii '60-'70 ai secolului XX. Scenografia teatrală a lui Lodzieski era o artă aparte – arta de a executa decoruri scenice și costume pentru artiști. Individualitatea creatoare a pictorului s-a manifestat în spectacolele: *Inima Domnicăi* de Alexei Stârcea (1960); *Bolero* de Maurice Ravel (1960); *Bărbierul din Sevilla* de Gioachino Rossini (1961); *Aurelia* de David Gherșfeld; *Mireasa țarului* de Rimski-Korsakov (1971) ș.a. În aceste spectacole Constantin Lodzieski a tins spre evitarea decorațiilor de operă și balet șablonarde, obținând o unitate a tratării plastice și a principiului muzical și aplicând creator posibilitățile expresive ale picturii teatrale.

Lucrările scenografice a lui C. Lodzieski au fost efectuate cu virtuozitate, construcția decorațiilor fiind complexă. Ele redau atmosfera spectacolului, expresivitatea reprezentației teatrale. În prezentarea

scenică a spectacolelor de operă și balet, autorul a putut găsi o armonie între muzică, decoruri scenice, costume și dramaturgie. Spectacolele de balet *Lacul lebedelor*, *Antoniou și Cleopatra*, *Don Quijote*, *Solveig* (spectacol-poveste) au cucerit publicul anilor '70 ai secolului XX.

Mihail Caftanat, Artist al Poporului din RSSM, fost solist de balet, își amintește: *„Părinții mei erau prieteni buni cu familia lui Constantin Lodzieski, cu fiul lor Igor sunt prieten din copilărie până acum. Am cele mai frumoase amintiri despre Constantin Lodzieski, ca pictor și ca om. Era echilibrat, blând la vorbă, cuminte, foarte muncitor. Înainte de fiecare spectacol ieșea pe scenă să verifice dacă totul e bine aranjat, pus la punct. Nu se rușina să repare ceva din decor, să coase, să treacă cu pensula înviorând culorile. Era foarte atent la detalii. Lăuda artiștii și le mulțumea după spectacol. La începutul carierei sale a lucrat în Teatrul dramatic rus «A. Cehov». A montat spectacole, dar a pictat și plafonul din sala teatrală – moldovenii prinși în horă. Cu părere de rău, nu s-a mai păstrat pictura, fiind schimbat decorul în timpul reparațiilor ulterioare. Mulțumesc că mi-ați dat posibilitatea să-mi împărtășesc amintirile despre acest minunat om al culturii naționale.”*

Constantin Lodzieski, pictor-scenograf, cu un gust rafinat, un mare profesionist, a participat la multiple expoziții și concursuri republicane și unionale (URSS), muzeistice. A fost pictor principal la festivalurile culturii artei moldovenești la Moscova. În anul 1979, la Londra, a fost organizată post-mortem expoziția pictorului. Lucrările sale de decor, bogate în culori, pline de expresie, se percep ca originale, de sine stătătoare.

În memoria talentatului scenograf, Pictor al Poporului din RSSM (1974), decorat cu ordinul „Drapelul Roșu de Muncă”, la 10 martie 2013, Muzeul Național de Arte Plastice din Chișinău a prezentat o expoziție a

lui Constantin Lodzieski. 55 de lucrări din fondul muzeului au ilustrat epoca teatrală a anilor 1950-1980. La organizarea acestei expoziții și selectarea lucrărilor, a participat fiul pictorului, Igor Lodzieski, pictor principal la Compania „Teleradio-Moldova”.

Vanda Zadnipru (1929-2007)

O Doamnă a culturii. Așa a numit-o regizorul și actorul Ion Ungureanu pe Vanda

Zadnipru. Soția cunoscutului scriitor Petru Zadnipru, în anii '60-'80 ai secolului trecut, a fost redactor-șef al redacției literare de la Radiodifuziune (astăzi Compania publică „Teleradio-Moldova”). Și-a

consacrat viața culturii române.

S-a născut în familia polonezului Stanislaw Portco și a Anei Capusteac din satul Vălcineț, județul Hotin. Tatăl era de religie catolică, fapt care a determinat-o pe soția Ana să treacă la catolicism. Familia Portco a păstrat tradițiile și obiceiurile catolice. Toți cei șase copii au urmat Școala catolică poloneză. Mezina Vanda (Wanda) și frații ei au fost educați în spiritul valorilor creștine universale. A învățat la Liceul „Regina Maria” (1944), apoi la Școala nr. 1 din Chișinău. În 1953 a terminat Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de filologie. Lucrează ca redactor-stilizator la cotidianul *Moldova socialistă* și șef secție literatură. Din 1957 și până în 1985 este redactor-șef la Radiodifuziunea Moldovenească.

„Avea un simț acut al valorii, o voință extraordinară, demnitate și mândrie de neam. Uite, aici mândria ei de poloneză”², își amintește ex-ministrul culturii, Ion Ungureanu.

Respecta lucrul bine făcut. Se îngrijea în permanență de calitatea textelor. Promova talentele, selecta o literatură cu sens aparte ca să nu polueze eterul cu texte proaste, vulgare sau ideologizate. „*Era inteligentă, înțeleaptă, cultă și rezervată. Își cunoștea prețul*”, spune astăzi Larisa Tălămbuță, redactor muzical la Radiodifuziunea Moldovenească.

De emisiunile literar-artistice din anii '70-'80 mulți își amintesc cu plăcere, inclusiv de *Teatru la microfon*, care era ascultat în toată Moldova, la sat și la oraș. Convorbirile Vandei cu scriitorii, critici literari, tineri participanți la olimpiade de literatură, provocau un interes deosebit al ascultătorilor. Mereu a susținut și a îndrumat tineretul talentat. Emisiunile Vandei Zadnipru educă gustul estetic, dorința de a citi cărți de valoare – literatură universală, poezie, dramaturgie.

„*A concentrat forțele jurnalistice, un nucleu fortificator de idei îndrăznețe... Emisiunile păstrate și astăzi în cadrul patrimoniului audio de la «Teleradio Moldova», constituie un amplu document, în continuă valorificare, al procesului literar artistic cultural al timpului respectiv, niște arhive ce-și așteaptă investigatorii*”, scrie poeta Galina Furdui în cartea *Tangențe policrome*³.

Iată câteva spectacole ale *Teatrului la microfon*: *Ivan Turbincă* de Ion Creangă (1955); *Apele primăverii* de I. Turgheniev (1959); *Sânziana și Pepelea* de V. Alecsandri (1956); *Casa Bernardei Alba* de Federico García Lorca (1973); *Păsările tinereții noastre* de I. Druță (1977); pagini înscenate din romanul *Don Quijote* de M. de Cervantes; *Colacul de salvare* de Ianusz Oszenko, autor polonez, ș.a. La microfon erau actorii Teatrului Muzical-Dramatic „A. Pușkin” și ai Teatrului Republican „Luceafărul”: Valeriu Cupcea, Domnica Darienco, Petru Baracci, Viorica Chirca, Vitalie Rusu, Victor Ciutac,

² *Analecta catholica* / Episcopia Romano-Catolică de Chișinău ; red. : E.S: Anton Coșa. Ch. : Reclama, 2010. Vol. IV, p. 305.

³ FURDUI, Galina. *Tangențe policrome : eseuri, portrete, creionări* / postfață Tudor Palladi. Ch. : Labirint, 2009, p. 57.

lurie Negoită, Anatol Răzmeriță, Mihai Curagău, Nina Vodă, Paulina Zavtoni, Nînela Caranfil, Ecaterina Malcoci, Valentina Izbeșciuc, Maria Urschi. Regizori ai spectacolelor radiofonice au fost: Valeriu Cupcea, Sandri-Ion Șcurea, Ilie Stratulat. Spectacolele și alte realizări au intrat în Fonoteca de Aur, fondată de Vanda Zadnîpru, patrimoniu care include emisiuni literare și teatrale de valoare aparte.

În anul 1967 Vandei Zadnîpru i s-a conferit titlul onorific de Lucrător Emerit din RSSM.

Talenta traducătoare, radiojurnalistă, o Doamnă cu educație aleasă și cunoștințe vaste, o aristocrată în toate – așa a rămas în memoria contemporanilor Vanda Zadnîpru.

* * *

Mulți oameni de cultură de origine polonă au avut o prezență activă în spațiul artistic basarabean. Printre ei se numără și următorii.

Lidia Lipcovschi (Lipkowska) (1884-1958) este cea mai vestită soprană născută în Moldova. A cântat alături de E. Caruso, F. Șaleapin, L. Sobinov ș.a. A concertat în Viena, Milano, Londra, Paris, Boston, New York etc.

Cu prilejul Expoziției Naționale la Chișinău în 1925, Lidia Lipcovschi a cântat în *Traviata*. Ziarul *Rampa*, din

7 septembrie 1925, scria: „*Reprezentarea «Traviatei» a fost reușită din toate punctele de vedere. Nu mai vorbim de interpretarea superioară, plină de inteligență, de nerv dramatic și de dragălașie, totodată, dată Violetei de Lidia Lipcovschi și vocea ei cristalină, de mare volum, care electrizează publicul.*”⁴

⁴ DĂNILĂ, Aurelian. *Opera basarabeană (1918-*

În anii 1937-1940 a fost profesoară de canto la Conservatorul „Unirea” din Chișinău. S-a stins din viață la Beirut, Liban, unde a fost nevoită să plece pentru a scăpa de teroarea sovietică, de deportare în Siberia.

Ludmila Nedremskaia, balerină, solistă a Teatrului de Operă și Balet în anii

’60-’70 ai secolului XX, actualmente pensionată. A fost soția celebrului baletist Vitalie Poclitaru (1934-2013). A dansat în spectacolele *Fântâna din Bahcisarai* (în rolul polonezei Maria); *Surorile de V. Anghel* (în rolul Dominicăi); *Noaptea Valpurgiei*; *În urma tunetului*, *Meșterul Manole* (după

motivele baladei). Acum se mândrește de reușitele fiului Radu Poclitaru (Moscova) și ale nepotului Eugen Poclitaru (Kiev), artiști de balet și ei.

Galina Furdui, pe linia mamei, Maria Topolinski, este de viță poloneză. O cunoaștem ca autoare a multor cărți de poezii, cântece, eseuri, portrete. Astăzi, dumneaei este colaborator la redacția muzicală „Teledradio Moldova”.

Cunoscută cântăreață de muzică ușoară **Nina Crulicovschi**, Maestru în Arte al RM, este poloneză pe linia tatălui. Bunicul ei, Simion Crulicovschi, născut în Polonia, a fost un bun gospodar, proprietar de pământuri și lacuri în județul Orhei. A fost deportat în Siberia, împreună cu soția Ana și cu fiul

1925). Ch. : Edit. Encicl. „Gh. Asachi”, 1995, p. 92.

Constantin, tatăl cântăreței. Nina Crulicovschi s-a născut în Siberia. Străbunicul Ninei, Franz Krulikowski a fost un nobil polonez, diplomat, însărcinat cu afaceri externe al Poloniei⁵.

Cântecele interpretate de Nina Crulicovschi au cucerit inimile ascultătorilor: *Cu numele tău, Basarabie; Vârsta dragostei; Rar de tot; Trandafirul meu; Ninge; Taci, inimă, taci; Lampa; Iubite drag; Autumnala* ș.a. A colaborat cu compozitorii Ion Aldea-Teodorovici, Petre Teodorovici, Mihai Toderașcu, Ion Enache etc. Vocea ei dramatică, adâncă și cântecele care abundă în dramatism și zbuțiu nu le poți uita. Mulți ani a fost despărțită de publicul din Moldova, lucrând la Teatrul de Estradă din Pitești. Recent s-a întors acasă, la Chișinău, și dorește să întemeieze un Teatru de Estradă în capitală.

Victoria Selitsaia, pictor, membru al Societății „Polska Wiosna w Moldowie”, autor al multor expoziții. În anul 2008, și-a expus tablourile în incinta Filialei polone „A. Mickiewicz”, cu prilejul Săptămânii ușilor deschise.

Victor Szymanowski (cunoscut în presa autohtonă ca Șimanovski). Fotojurnalist la ziarul *Vecerni Kișiniov*. Împreună cu Tadeusz Malinowski a inițiat mișcarea de renaștere a culturii polone, a tradițiilor și obiceiurilor în Moldova independentă.

Polonezii din Moldova s-au încadrat în societate, au câștigat stima și respectul tuturor prin munca lor pentru binele poporului, aportul la dezvoltarea culturii române, păstrarea tradițiilor sale naționale, a limbii

și credinței. De-a lungul anilor au rezistat tuturor greutăților, nu și-au pierdut demnitatea umană și nici identitatea etnică, chiar și trăind departe de Patria istorică.

Toată admirația noastră față de această mândră națiune!

Referințe bibliografice

1. Episcopia Romano-Catolică de Chișinău. *Analecta catholica*. Red. : E.S: Anton Coșa. Ch. : Reclama, 2010. Vol. IV.
2. BODRUG, Ion; DAMANCIUC, Gheorghe. *Diaspora poloneză din Moldova: revenire la valorile culturale și spirituale*. Acad. de Șt. a Moldovei. Inst. de Cercet. Interetnice. Ch. : ÎSFE-P Tipografia Centrală, 2006.
3. BRIGALDA-BARBAS, Eleonora. *Pavel Șillingovski*. Ch. : ARC, [s.a.]. – (Maeștri basarabeni din secolul XX).
4. COLESNIC, Iurie. *Legende de care avem nevoie*. În: Timpul. 2013, 8 martie, 22.
5. DĂNILĂ, Aurelian. *Opera basarabeană (1918-1925)*. Ch. : Encicl. Gh. Asachi, 1995.
6. *Femei din Moldova* : Enciclopedie / Ed. Iurie Colesnic. Ch. : Museum, 2000.
7. FURDUI, Galina. *Tangențe policrome* : eseuri, portrete, creionări. Postfață Tudor Palladi. Ch. : Labirint, 2009.
8. *Galina Furdui : Biobibliografie*. Bibl. Municipală „B. Hasdeu”, Centrul Academic Int. Eminescu ; ed. întocmită de Vladimir Furdui. Ch. : Grafema Libris SRL, 2008.
9. IAJGUNOVICI, Katharina. „Pentru polonezi credința e cea mai mare bogăție”. În: Adevărul. 2013, 24 mai, 3.
10. *Moșteniri comune. Tezaurul polonez în colecțiile muzeistice, arhivistice și bibliotecile moldave* : pliant. Ch., 2002.
11. NEDZELSCHI, Felicia. *Mica Varșovie de la Glodeni*. Felicia Nedzelschi. În: Adevărul. 2013, 24 mai.
12. АРАБАДЖИУ, Р. *Очарованная песней*. Ch. : Lit. Artistică, 1977.
13. КОРОЛЁВА, Э.А. *Молдавский балетный театр*. Кишинёв : Штинца, 1990.
14. ШОРИНА, Л. *Мир глазами театра* : история Гос. рус. драм. театра им. А.П. Чехова. Ch. : Inessa, 2001.
15. www.elonora-lisnic.blogspot.com

⁵ www.elonora-lisnic.blogspot.com

PARADIGMA DESIGNULUI ÎN ACTIVITATEA BIBLIOTECONOMICĂ

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

Abstract

The deep changes in the last decade have imposed the need to revive, reinvent the infodocumentary environment. The public libraries need to take a new way, to create new services innovative and valuable. The approach of the design paradigm in the library activity is built on the supposition that the design thinking transform libraries and inspires innovation.

The „B.P. Hasdeu” Municipal Library is the institution that understands the design. The library uses the transforming design, the design that brings users and leads the library to new dimensions. The author demonstrates that the library is responsive to the design by presenting examples. And the people outside the library recognize the design thinking in the library activity.

The article provides to the librarians a set of necessities tools to help them to implement the design in library activity.

Keywords: *public libraries, „B.P. Hasdeu” Municipal Library, innovation, analytical thinking, intuitive thinking, librarian designer.*

* * *

Gândirea design transformă bibliotecile și inspiră inovarea. Este supoziția pe care mi-am construit demersul / pledoaria pentru paradigma design în activitatea biblioteconomică. Mai mult de un deceniu, asistăm la o schimbare profundă în mediul infodocumentar cu (de) sorginte socială, prin deplasarea accentului de la stabilitatea seculară și ofertele anacronice la piețe

de servicii informaționale și către sporirea considerabilă a implicării energice a utilizatorului în activitatea noastră, în contrast cu rolul lui pasiv din trecut. În acest context, înțelegerea și găsirea răspunsurilor adecvate la necesitățile utilizatorului constituie răspunsul cel mai potrivit pentru transformarea bibliotecilor, adică schimbarea, adică inovarea. Suntem constrânși să evoluăm odată cu mediile aflate în schimbare. Nu întâmplător, un principiu al lumii de azi este: „Schimbă-te sau... dispari.”

Bibliotecile publice au nevoie de acțiuni care ar revigora, reinventa activitățile lor, au nevoie de un nou drum, de servicii care aduc, creează valoare. Modelul de creare a valorii solicită un echilibru între două perspective: analitică și intuitivă. Perspectiva *gândirii analitice* este perfecționarea, cu ajutorul unor procese analitice riguroase, repetate continuu. A doua perspectivă este centrată pe primatul creativității și al inovației și are la bază *gândirea intuitivă*. Traduse și raportate aceste două modele, la activitatea bibliotecii: (1) bibliotecile care susțin gândirea analitică sunt construite pentru a lucra așa cum au făcut-o dintotdeauna; se opun ideii de a se reinventa, reconstrui dinamic rămânând pe lucruri experimentate și validate; (2) bibliotecile conduse după gândirea intuitivă produc inovații rapid, dar tradiția, în acest caz, reprezintă o provocare.

Așadar, Analiza din prima perspectivă și Intuiția din a doua nu sunt de ajuns. Pentru a performa, biblioteca astăzi are

nevoie atât de elemente ale gândirii analitice, cât și de elemente ale gândirii intuitive. Combinarea abilităților analitice cu originalitatea intuitivă emerg o nouă paradigmă – *paradigma designului*. Concept relativ nou, despre care ne-am propus să discutăm în scopul echipării bibliotecarilor cu cunoștințe despre paradigma designului. Paradigma designului este acea formă de gândire care permite transformări (or, acesta este cuvântul tot mai prezent la BM). Bibliotecile care îmbrățișează paradigma designului se disting prin dorința de a-și reconfigura continuu activitatea (or, asta vrem toți, la BM „B.P. Hasdeu”!).

Specific gândirii analitice este exploatarea – căutăm modele din trecut și le exploatăm; gândirii intuitive îi e specifică explorarea – căutăm analogii, lucruri noi pentru a modifica activitatea. Echilibrul între aceste două îl asigură o a treia formă a gândirii – gândirea design. Adepții paradigmei designului permit bibliotecii să echilibreze exploatarea și explorarea, inventarea și administrarea, originalitatea și perfecționarea.

Ca și concept, paradigma designului s-a încheșat de-a lungul deceniului trecut. O definiție comună este aceea că paradigma designului înseamnă să gândești așa cum face un designer. Într-o versiune academică, paradigma designului reprezintă *o disciplină care folosește sensibilitatea și metodele designerului pentru a satisface nevoile oamenilor prin ceea ce este fezabil din punct de vedere tehnologic și prin ceea ce o strategie viabilă ar putea converti în aprecierea utilizatorilor și în oportunitate de piață*.

Or, asta își dorește fiecare bibliotecă. Cum sa ne transformăm în „designeri”?

Chiar dacă noi, inovatori aspiranți, am participat la câteva instruirii, am învățat câte ceva din inovare, rareori întâlnim materializarea cunoștințelor acumulate sub forma unor noi produse, servicii sau strategii; nu le prea întâlnim în domeniul

nostru, nemaivorbind de lumea largă, în care ar trebui să ajungem cu toate acestea. Avem nevoie de o abordare asupra inovației capabilă să fie puternică, eficientă și accesibilă, care să poată fi integrată în toate aspectele activității biblioteconomice. Gândirea design oferă o astfel de abordare. Gândirea design se bazează pe capacități pe care le avem cu toții, dar care sunt neglijate de către practicile biblioteconomice; se bazează pe abilitatea noastră de a fi intuitivi, de a recunoaște tipare, de a construi idei care au semnificație emoțională și totodată funcționalitate; de a ne exprima prin intermediul altor mijloace, în afară de cuvinte și simboluri.

Putem utiliza, chiar este recomandabil, dezvoltarea propriului sistem de cunoaștere¹ de designer. Roger Martin a introdus în cartea sa *The Oppozable Mind* conceptul de *sistem personal de cunoaștere* de designer ca metodă de gândire despre cum dobândim cunoaștere și expertiză. Deci, fiecare dintre noi are un sistem propriu de cunoaștere, fie că îl conștientizăm, fie nu. Unii dintre noi își dezvoltă sistemul propriu de cunoaștere orientat pe exploatare, alții pe explorare. Diferența e mare... Prin aceasta ne diferențiem.

Sistemul propriu de cunoaștere are trei componente care se susțin reciproc: *viziunea, instrumentele, experiența*.

Cel mai larg și, totodată, cel mai abstract element al acestui sistem este viziunea noastră, a fiecăruia, nu instituțională. Este cea parte a cunoașterii prin care ne definim cum vedem lumea din jurul nostru și cum ne vedem, pe noi, în această lume. Un bibliotecar „designer” vede lumea și biblioteca ca pe un loc care agreează ideile noi și nu condamnă schimbarea.

¹ Despre acest sistem, mai detaliat, și din alt punct de vedere citiți și: Kulikovski, Lidia. *Legile perfecționării între bibliotecă-formator-bibliotecar. Incursiune teoretică cu excurs praxiologic*. În: *BiblioPolis*. 2013, 50, (4), 84-89.

Etosul acestor bibliotecari este să producă activități semnificative. Ei pleacă de la convingerea că biblioteca se poate schimba și ei ca manageri sau bibliotecari pot contribui la această schimbare. Este un excelent mod de a aborda activitatea.

Designerul are o viziune care-l împinge către căutarea necunoscutului la acceptarea surprizei și este familiarizat cu sondarea dificultăților fără să știe ce va rezulta de acolo. Designul nu este artă. Să ne între asta în cap! Este mai aproape de un compromis pragmatic decât de perfecțiune. Adoptarea viziunii designerului ne conduce la descoperirea echilibrului între validitate și fiabilitate.

Pentru noi, managerii, primul pas în adoptarea viziunii designerului este să devenim conștienți de propria atitudine. Gândiți-vă la deciziile pe care le luați și întrebați-vă explicit în legătură cu presupunerile și supozițiile din spatele lor. Apoi comparați atitudinea cu pasiunea designerului pentru dificultate și cu dorința sa de a fi surprins. Vedeți vre o șansă de a vă apropia de viziunea designerului? Prima mișcare în acea direcție este să repețați neîncetat până când ideea devine a doua dvs. natură: „Rolul meu, munca mea constă în a echilibra fiabilitatea cu validitatea.”

Instrumentele-cheie ale designerului sunt observația, imaginația, configurația. Această triadă rezultă consecvent din adoptarea paradigmei designului. Observația – observația profundă, atentă și receptivă. Designerul caută noi abordări care i-ar putea permite să producă progrese în cunoaștere din acest motiv trebuie să fie capabil să vadă lucruri pe care alții nu le văd (de exemplu, modele care ar putea ajuta la transformarea unui mister într-o euristică). Acest lucru presupune să analizezi un subiect rezonând cu el. De exemplu, dacă vrei să înțelegi utilizatorii, necesitățile lor, gândește-te la ce fel de informații dorești să obții și modul în care preferi să le obții. Un sondaj cu trei-patru în-

trebări (de ce vii la bibliotecă, de când citești, ce citești și ce dorești să citești?) din start este compromis. Dar, de regulă, așa proiectăm și începem noi sondajele utilizatorilor. Ca designer acceptă ideea că vei petrece mai mult timp cu utilizatorii. Imaginează-ți că ești utilizator, că ascuți ce au de spus despre experiența de utilizare a bibliotecii, cum simt ei serviciile sau relația cu angajații bibliotecii. Numai așa veți putea distila abordări mai profunde ale misterului utilizatorilor dvs. schimbători, nelocali, nerecunosători, indiferenți decât ai putea vreodată cu ajutorul gândirii analitice – or, sondajul este o metodă analitică, cantitativă.

Al doilea instrument al designerului este imaginația. La prima vedere, ar putea părea că imaginația este mai degrabă un act natural al minții umane decât un instrument. Noi toți avem imaginație. Dar în cazul multora dintre noi, observația este subdezvoltată. Designerii transformă sistematic imaginația într-un instrument puternic, unul compus din indiferență și testare – adică produce imediat, imaginativ, un prototip, și se gândește dacă poate lucra sau nu...

Al treilea instrument este configurația. Adică, transformarea ideii într-un sistem de acțiune care va produce rezultatul dorit în activitate. Este acel design al activității care va transforma abordarea creată abductiv în roade. Fără asta, nici observația, și nici imaginația nu vor fi răsplătite.

Pentru un manager, pasul configurației înseamnă să te întrebi cum se integrează abordarea și noua ta soluție în schema mai largă a activității bibliotecii pentru care lucrezi. Acest sistem de activitate pe care îl crezi ar putea fi potrivit numai pentru un departament sau proiect. Însă, chiar și înăuntrul acelei sfere limitate, poți construi un model pe care îl poți testa și verifica.

Ultima componentă a sistemului personal de cunoaștere este experiența. Experiența noastră reprezintă cea mai practică și mai tangibilă formă de cunoaștere.

Experiențele pe care le acumulăm sunt produsul viziunii și al instrumentelor noastre, care ne îndreaptă către niște experiențe și ne îndepărtează de altele.

Pentru a fi un designer bun, folosește-ți conștient experiențele pentru a-ți întări competența și pentru a-ți hrăni originalitatea. Originalitatea cere disponibilitate pentru experiment, răspunsuri spontane pentru o situație nouă, flexibilitatea de a schimba direcțiile după cum o cer datele, contextul și reacția la oportunități. Este important să devii familiar cu exercițiile de încercare și eroare și cele de concepere a prototipurilor, astfel vei fi tentat să te concentrezi asupra soluției mai puțin riscante a competenței, până la excluderea originalității. Ciocan, ace, imagine... Specialistul care nu încearcă niciodată să gândească în feluri noi continuă să vadă același lucru în același fel. Originalitatea fără competență este o ciudățenie. Soluția este combinarea lor.

Designerii de succes își dedică timp desăvârșirii instrumentelor și competențelor; caută conștient și explicit oportunități pentru a încerca lucruri noi și pentru a le testa limitele lor. Deci, fă un efort continuu și conștient, antrenează-ți mușchii creativi, angajează-te să ieși din aria expertizei tale și lărgeste-ți aria competenței.

Per ansamblu, sistemul de cunoaștere al designerului – cineva obișnuit mai degrabă să conceapă designul unei activități decât să îl itereze pe cel existent – este compus din viziuni, instrumente și experiențe unice.

Cei de la „Procter & Gambel” realizează paradigma design pe trei dimensiuni esențiale: (1) înțelegerea profundă și holistică a utilizatorului; (2) conceperea de noi posibilități și modele și perfecționarea lor; (3) crearea unui sistem de lucru care să transforme ideea nouă în realitate și în activități valoroase. (Strategia este un exercițiu de design!) Bibliotecile trebuie să înțeleagă designul activității lor așa cum

înțelege designul mobilierului din bibliotecă. În urmă cu 10-15 ani, companiile se băteau prin prețuri. Astăzi, prin calitate. Măine, prin design (Robert Hayes, profesor, Harvard Business School).

Designul rămâne un tărâm necunoscut pentru unii bibliotecari, neexploatat și neexplorat, necunoscut pentru alții. De ce? Greu de răspuns. Are substrat individual, personal... creează decomodificare, derutinizare, neangajare... Unele biblioteci l-au descoperit, au înțeles, intuitiv că e timpul designului! Au înțeles... exemplele și au câștigat prin design. Pot face la fel și toate celelalte.

Noi, managerii bibliotecii, trebuie să plecăm de la premisa că toate produsele, serviciile altor biblioteci sunt aceleași – gratuite, cu aceleași performanțe, aceeași tehnologie, aceleași caracteristici. Designul este singurul lucru care ne diferențiază. „La Biblioteca Municipală «B.P. Hasdeu» îmi place... aici e altă atmosferă... modernă, altă metodologie, totul este altfel”, este părerea unui utilizator / scriitor, care așa a motivat de ce alege BM pentru a-și lansa cartea. Pentru el e metodologie, modernitate, dar pentru noi este design. Cuvântul care lipsește, dar se subînțelege că e designul.

Gândirea specifică designului este aplicabilă cu succes produselor, procesului de inovație în sine și nivelului conceptual. De ce design? Pentru că designul este centrat pe oameni. Designul ține cont de tehnologie, de rațiuni financiare, dar pleacă de la nevoile umane și necesită o anumită exigență în raport cu fiecare detaliu al experienței utilizatorilor. Deci, noi, bibliotecarii, pentru a ne reinventa, trebuie să ne concentrăm atenția asupra dimensiunii umane a instituțiilor noastre. În același mod gândirea specifică designului, centrată pe experiența umană, ne poate îndruma spre următorul pas: transferul abilității de a crea produse către generarea unei adevărate experiențe pentru utilizatori. O perspecti-

vă pur tehnocentrică asupra inovației nu e sustenabilă; o filosofie bazată pe strategiile existente va fi curând depășită de descoperiri, schimbări pe plan național și global. Avem nevoie de noi alegeri – de produse noi ca să echilibreze necesitățile utilizatorilor și a bibliotecii în ansamblu; de idei noi care să abordeze provocările globale sau naționale măcar; de strategii noi care să producă diferențe semnificative.

Design nu înseamnă doar înfrumusețare. Designul este o competență, astăzi, o competență-cheie. Când bibliotecarii vor avea această competență vor înțelege designul. Atunci designul face diferența, atunci designul devine un stil de activitate, un stil de viață.

Designul este astăzi avantaj distinct. Înțelegerea designului trebuie să fie prezentă în toate aspectele activității. Ilustrăm mai jos câteva exemple de sesizare a gândirii design în activitatea bibliotecii noastre:

Mihail Vakulovski

Felicitări pentru premiul TIUK! (http://www.tiuk.reea.net/index.php?option=com_content&view=article&id=2725)

Lidia Kulikovski

Mihai, surpriza surprizelor!!! Da ce înseamnă asta? Noi cum să ne comportăm ca TIUK-iști?? Toată ziua o să zbor... de bucurie... Dar sunt dintre cei care se trezesc ușor. Numai nebunii se bucură de bucurie. Eu, nu sunt cu totul nebună, doar ies mai ușor și mai des din context și din cotidian. Oare pentru asta? Pentru că nu sunt cu totul nebună în astfel de cazuri mă responsabilizez nu știu pentru ce, mă angajez în nu știu în ce, mă autoevaluez (ca instituție) și mă gândesc cum să port acest premiu? Mihai, te-ai legat cu noi, iar noi... suntem serioși... Suntem și bătrâni – 136 de ani – și m-am uitat, printre premianți... tot tinerei și tinerei... Mă bucur pentru toți câștigătorii premiilor TIUK! Dar, mai ales, mă bucur pentru TIUK, care încurajează și susține talente tinere, nonconformismul, originalitatea, ineditul, atitudinea! Felicitări și tuturor TIUK-iștilor!

Mihail Vakulovski

He-he, păi nici noi nu mai suntem tinerei, TIUK e prima revistă web din România, am făcut-o în 2000, când am venit din București la Brașov și simțeam nevoia de ceva nou-nou, iar primul nr. a apărut iarna, în 2001 deja, așa că suntem și noi vechi. Mi-a plăcut mult tot ce am văzut la Dvs., apoi v-am urmărit de la distanță și mi s-a părut incredibil ce puteți să faceți la bibliotecă... Din păcate, am ținut TIUK departe de bani, deși am avut propuneri, fac revista fără salariu, de plăcere, așa că și premiile sunt simbolice, de recunoaștere. La început premiul era un sac de cartofi și prietenia noastră, Brașovul fiind o zonă foarte bună pentru cartofi și – surpriză – toată lumea se bucura de cartofi, inclusiv scriitori mari și bătrâni, cum e Nora Luga, Daniel Pișcu etc., de poezii tinere ce să mai vorbim... Acum vor fi diplome (sper să v-o aduc în scurt timp, dacă nu vă găsesc i-o las lui Crudu – ciudat că nu v-a spus de premiu), în viitor poate voi găsi un sponsor pentru pasul următor. Mă bucur că vă bucurați de premiu. Multă sănătate, bucurii și numai bine!

Mihai, cu prietenie, respect și admirație (scuze de așa scrisoare lungă, așa a ieșit...)

Conversații pe Facebook

Svetlana Cernega

Doamna Lidia permanent ne uimește cu lucruri frumoase, utile pentru noi, bibliotecarii, pregătite minuțios și cu chibzuință, conform standardelor europene. Am avut ocazia să asist și eu la o întrunire la Crihana, unde am avut o deosebită plăcere și satisfacție sufletească. Sănătate și putere de muncă.

Silvia Lozinschi

Culoarea galbenă și albastră se potrivește de minune! E super!

Lenuța Ursachi

O lecție pentru noi toți. Felicitări!

Mariana Harjevschi

Dna Lidia Kulikovski, designer...

Hasmik Galstyan

Lovely design!

Svetlana Suveică

Cu cât gust este amenajată sala!

Lidia Kulikovski, mă bucur că ați sesizat designul... Asta înseamnă că aveți gândire-design... și e mare lucru...

Apariția albumului *Chișinăul în pictură* însumează voința de a clădi durabil a unor oameni (inițiatori, finanțatori, truditatori la acest proiect) care și-au înțeles exact misiunea: aceea de a pune în valoare nucleul de forță al bogatului tezaur artistic de pictură al acestui habitat binecuvântat de Dumnezeu și de a-l transmite generațiilor următoare. Autorii reprezentați dau culorii șansa de a comunica mesajul lor specific, inspirat de peisajul natural, arhitectural, dar și uman al locurilor de care se simt legați cu toată ființa. Materialul biobibliografic impresionant, acuratețea desăvârșită a reproducerilor fac, din însuși acest album, o operă de artă ce cumulează, pe lângă înalta dimensiune culturală și pe cea educativă și turistică. Un obiect cultural de cunoaștere și recunoaștere ce poate sta, fără niciun complex, pe raftul oricărei biblioteci din lume...

(A Xenia Hoge, Tulcea, România, 6.02.2013)

Catalogul-bibliografie *Chișinăul în pictură* este o lucrare interesantă, se poate spune că este un unicat. Ceva asemănător eu nu am întâlnit. Cartea este perfect prezentată! Ilustrațiile color spun multe fără cuvinte, dar articolul de prezentare generală ne ajută să înțelegem mai bine misiunea artiștilor. Lucrarea este utilă, în primul rând, pentru profesioniști, dar este accesibilă și publicului larg. Este admirabil, că s-au găsit mijloace pentru editare. Îi felicit pe autorii-entuziaști în frunte cu directorul Bibliotecii Municipale!

(Tatiana Timofeiov, jurnalist, Suceava, România)

Consider că BM, în mare, este instituția care înțelege designul. Folosește designul care transformă, care aduce utilizatori și duce biblioteca pe noi dimensiuni. BM nu se mulțumește cu calificativul „bun”. BM își rezervă angajamentul pentru calificativul „foarte bun”, „surpriză”, „Wow”!

Un designer celebru, Dewys Lasdon, a spus: „Treaba noastră este să oferim utilizatorului... ceea ce nu a visat niciodată că ar dori; iar când o va primi, va recunoaște că este exact ceea ce și-a dorit întotdeauna.”

Se pot aventura bibliotecile să sub-scrie la aceste cuvinte? Să utilizăm de-

signul pentru surpriză? Designul pentru surpriză... ne reprezintă? Reprezintă cumva proiectele la care lucrăm chiar acum? Dacă nu ratăm o mare oportunitate. Șocul recunoașterii „Wow!” este scopul suprem al designului. Este, recunosc, un standard suprem, dar singurul standard, teoretic, care merită a fi asumat în această lume-piață foarte, foarte aglomerată. Altfel cum ne-am face loc?

Oamenii, în general, și bibliotecarii, în particular, spun că nu înțeleg designul, dar știu sigur când designul este vinovat: vă cumpărați pantalonii și nu vă simțiți bine în ei (buzunare mici, se ridică între picioare) – designerul e de vină; am cumpărat scaune în sala de lectură, ne așezăm și stabilim că sunt incomode, nesigure – designerul de vină; ați fost prin hotel – ați putut citi vreodată pe sticlele expuse în baie ce scrie? Eu, nu! Intuiesc care-i șampon, care-i body locion, care-i săpun. Îmi amintesc că în delegația Novateca am stat la Hotelul „Cișmigiu” din inima Bucureștiului. Design interior de poveste. Dar o colegă ne-a mărturisit: în baie scrie că este șampon, dar eu nu l-am găsit, să nu zică că noi, basarabeni, l-am luat acasă... Ceilalți dintre noi, mai frecvenți prin hotel, au intuit și s-au folosit – de vină sunt designerii. De ce nu toate softurile sunt pe înțelesul utilizatorului? – de vină e designerul. În momentul când începem să învinuim designerul și nu mai dăm vina pe noi că ceva nu funcționează, am făcut primul pas către înțelegerea designului (colega de la hotelul „Cișmigiu” e încă prea departe de design și va rămâne foarte mult timp pe această dimensiune de neștire, de neînțelegere – ea și-a asumat vina...).

Întâi ne mâniem pe designul întâlnit în lucrurile comune, necesare vieții și apoi traducem această furie și nemulțumire pentru munca noastră! Ne asigurăm că ceea ce facem, producem, proiectăm să producem (formulare, sondaje, lucrări, ac-

tivități, politici, servicii) nu va stârni o reacție furioasă din partea utilizatorilor interni și externi. Asta-i ideea! Să utilizăm mecanismul **ce ție nu-ți place altuia nu-i face** – principiul călăuzitor în activitatea noastră, dar mai amănunțit la atelierul *Loalizarea utilizatorului*. Designul este un avantaj fenomenal dacă suntem continuu preocupați de el, în special, de cele mai minore manifestări ale lui, pe care le putem înlătura fără efort mare. Deci, punem defectele produselor pe seama designerilor, apoi ne amintim că noi și suntem designeri ai muncii noastre de zi cu zi. Problema rezidă în receptivitatea la design. Exemplele de feedback de la masa rotundă *Cercetarea contează!*, de la Premiul *Tiuk*, Brașov, și la albumul *Chișinăul în pictură* din casetele de mai sus, ne demonstrează că suntem receptivi la design. În unele cazuri noi creăm, cu bună știință, design, în altele oamenii din afara bibliotecii recunosc gândirea design în activitatea noastră.

Apoi, trebuie să învățăm a deschide ochii. Cum?

(1) Deschideți ochii: priviți în jurul dvs. oriunde v-ați afla – la restaurant, la talcioc, la piață, la supermarket, în parc, la patinoar (scriu exact în timpul când în Piața Marii Adunări Naționale funcționează un patinoar), la activități sau evenimente culturale – după chestii / lucruri care vă enervează, care vă încântă, care vă surprind sau vă mânie.

(2) Citiți: reviste, cărți despre design sau despre alte subiecte, chiar povești... Acum orice revistă are de toate – revistele despre sănătate scriu despre istorie și foamete, război; cele despre design – despre bucate, menaj, circ etc. Citiți orice și gândiți critic nu ca pe o imagine statică care nu vă privește... Educați-vă gândirea design.

(3) Păstrați, decupați dacă e cazul sau copiați, reclame bune, un slogan bun, căutați site-uri de publicitate, pagini Facebook de publicitate, dându-le un like! Vă trimit zilnic reclame, slogane, nici nu trebuie să-i căutați; memorați reclame de la televizor, acum putem reveni la emisiunea

online și copia ce nu dovedim când privim (exemplu: Tatiana Borodatii, pe care am premiat-o pentru parafraza la campania *Fii deștept, ia-ți un card inteligent*).

(4) Fiți cu ochii pe forme reușite, litere atrăgătoare (majoritatea oamenilor scriu cu *Times New Roman* și nici pe departe nu este cel mai atrăgător), cărți de vizită bune, forme de gratificare frumoase, elegante, interesante, originale rețineți-le, copiați-le, folosiți elemente pentru Dvs., fiți un fanat al formelor! Ori le judecați, ori le plăceți și vă îndrăgostiți.

(5) Creați două dosare: „de bun-gust” și „de prost-gust”. Luați notițe, păstrați în-registrările! De fiecare dată când întâlniți ceva ce ține de design de calitate – puneți-l deoparte; de fiecare dată când dați peste ceva ce ține de design de rahat, puneți-l deoparte. Construiți-vă propria bibliotecă de design opozabil bun / prost! Așa vă veți ajusta senzorii de design din mers.

(6) Faceți un tur al magazinelor *Totul de 15 lei* sau *Totul de 25 de lei*: căutați lucruri de „bun gust”, proiectate bine care costă puțin. Post-ituri, o agrafă, o ramă, clești-șoare / clame... Scopul este să vă obișnuiți cu ideea că designul scilpitor poate fi găsit în produse de un leu, dar și în produse de 1000 de lei (clamă – prietenii bibliotecii Cluj)!

(7) Faceți o agendă valet: de „bun gust” / „de prost gust” sau chiar scrieți „de rahat”: am o asemenea agendă și îmi notez de fiecare dată când dau de un design frumos, de design care mă intrigă (o sacoșă de cumpărături dintr-un magazin „Maestro”; adrese imagini care mă fascinează, adrese imagini pe care le voi folosi la activitățile de instruire / prezentări / politici / planuri / rapoarte / scrisori; am adunat zeci de „articole-design”. Ideea: cultivarea sensibilității la design.

(8) Traduceți: mă uit la Dvs. și știu că mulți dintre voi se gândesc: o să-mi distrug eu ziua mea de lucru căutând cai verzi pe

pereti... Nici nu mă gândeam să vă îndemn ca vă distrugeți ziua de muncă devenind sensibili la toate mostrele de design din jur. Ideea este, *bien sûr*, traducerea. Direct spus, atunci când vedeți un design de doi bani sau indicații stupide pentru utilizarea unui lucru, întrebați-vă, de fiecare dată: în ce măsură face și biblioteca Dvs. aceleași lucruri pentru utilizatori? (Fiți sinceri!) Poate le spuneți la toți din bibliotecă să înceapă un dosar / o agendă cu / despre design. Apoi să lucreze împreună la traducere: **cum ar fi o zi trimestrială a designului?** O zi întreagă dedicată designului, dedicată exclusiv „micilor” probleme de design de la biblioteca Dvs.? Sau o excursie în teren, de jumătate de zi, cu tema designului... la un mall! (după Seth Godin?). Sunt câțiva pașii prin care, utilizați, puteți orienta biblioteca Dvs. pe drumul spre înțelegerea / receptivitatea față de design.

Sunt câțiva pașii prin care, utilizați, puteți orienta biblioteca Dvs. pe drumul spre înțelegerea / receptivitatea față de design. Efortul interior de a-ți dezvolta viziunea, instrumentele, experiențele ca un designer va fi corelat cu efortul orientat către exterior de a comunica și de a colabora cu colegii care tind puternic către fiabilitate. Căutarea incitantă a soluțiilor pentru problemele paradoxale, pentru diversificarea, inovarea activității te responsabilizează să cauți echilibrul designului... Echilibrul te face ferm și te transformă într-un adept al designului. Și, pe măsura ce înveți numeroasele căi prin care paradigma designului creează valoare într-o activitate, vei descoperi, de asemenea, că ea dă sens vieții tale profesionale și personale...

Încheiere

Cauzele care explică interesul crescut față de design sunt clare: în lumea aflată în continuă dezvoltare inovația a ajuns să fie nimic mai puțin decât o strategie de supraviețuire. Alături de noi produse include procese, servicii, interacțiuni, noi forme de

divertisment și moduri de a comunica și a colabora. Acestea sunt exact genurile de sarcini centrate pe oameni, la care lucrăm în fiecare zi. Evoluția naturală de la *a face design* la *gândirea-design* reflectă recunoașterea tot mai mare că ceea ce fusese doar un exercițiu de design s-a transformat într-un exercițiu de gândire specifică designerului.

De multe ori bibliotecarii întreabă: „Dar cum să inovăm? Cum să dăm start procesului de inovare a bibliotecii?” Există puncte de pornire utile și reperi folositoare pe parcurs, însă continuumul inovației este cel mai bine descris ca fiind mai degrabă un sistem de spații care se suprapun decât o secvență de pași ordonați. Acestea sunt: *inspirația* – problema sau oportunitatea care motivează căutarea soluțiilor; *ideația* – procesul de generare, de dezvoltare și de testare a ideilor; *implementarea* – drumul spre utilizator al inovației. Motivul pentru că această călătorie *este una iterativă și neliniară* este faptul că gândirea-design este în mod fundamental un proces de explorare. Călătoria ideii de la inspirație prin ideație și implementare... ajunge invariabil să capete sens, aducând rezultate ce diferă în mod pregnant de procesele liniare, bazate pe puncte de răscruce, care definesc practicile tradiționale de activitate biblioteconomică².

Ca bibliotecarii să obțină un set de instrumente capabile să îi ajute să se miște prin cele trei spații ale inovației – inspirația, ideația, implementarea –, am lansat un ciclu de minitraininguri *Învățăm con-*

cepte inovative. Argumentul meu este că aceste abilități trebuie să fie dispersate în cadrul bibliotecilor, la toate nivelurile. Gândirea-design trebuie să ajungă până la directori, manageri, unde se iau deciziile strategice.

Organizațiile și indivizii se luptă pentru a se distinge prin ceva în acest talcioc numit lumea modernă. Timpul când diferența o făcea tehnologia a trecut. Nu mai este o dimensiune definitorie, iar dimensiunea design nu mai este una opțională. Dimensiunea design devine principala preocupare a organizațiilor și indivizilor! Asta au înțeles-o: Sediul Central al BM, filialele „I. Mangher”, „Adam Mickiewicz”, „Lesia Ukrainka”, „Transilvania”, „O. Ghibu”, „Ștefan cel Mare”, N. Titulescu, iar de la un timp – Filiala „Ovidius”, CAI Eminescu, precum și Tatiana Borodatii, Mila Șeremet, Aliona Nosatii, Vitalie Răileanu, Savela Starciuc...

Noi, la BM, am lansat provocarea de a încorpora designul în ADN-ul organizațional. Pentru că putem să conducem o bibliotecă de talia Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” pe baza sentimentului, a intuiției și inspirației. Nu o putem conduce nici bazați doar pe dimensiunea rațională și analitică. Abordarea integrată pe care se centrează procesul de design sugerează o a treia cale – gândirea-design.

Referință bibliografică

BRAUN, Tim. *Chage by design: cum transformă gândirea specifică designului organizațiile și inspiră inovația*. București : Publica, 2012. ISBN 978-606-8360-19-5.

² Mai detaliat citiți: Kulikovski, Lidia. *Capacitatea inovativă a bibliotecii – filosofia și fundamentul schimbării ei*. În: *BiblioPolis*. 2012, 42, (1), 10-16.

RELAȚII DE COMUNICARE INTERRELAȚIONARE GENERAȚIONALE

Mila ȘEREMET,
șef oficiu, Filiala „Transilvania”

Abstract

La Bibliothèque „Transilvania” vise à fournir un nouveau projet pour sa communauté, le projet "Je veux que tu me lises" dont je parlerai plus loin.

Le projet vise à augmenter l'attractivité de la lecture en développant la capacité d'interrelation entre les parents, grands-parents et les enfants.

Pourquoi? Parce que les parents et les grands-parents sont ceux qui devraient inspirer les enfants, la passion, l'amour pour les livres et la lecture. Ensemble, nous nous efforçons de présenter la lecture comme une activité attrayante. La lecture joue un rôle important dans la vie des adultes, mais surtout dans la vie des enfants.

Mots-clés: *Bibliothèque „Transilvania”, l'atelier, le projecteur, des matériaux démonstratives.*

* * *

Proiectul dat are menirea de a crește atractivitatea lecturii prin dezvoltarea capacității de interrelaționare între părinți, bunici și copii. Această tematică a aprins curiozitatea nu numai la bibliotecarii BM „B.P. Hasdeu”, ci și a celor din alte localități, care au asistat și au participat activ pe tot parcursul atelierului.

La finele anului 2013 la Biblioteca „Transilvania” s-a desfășurat Atelierul demonstrativ al Proiectului *Vreau să-mi citești*, condus de formatorii Bibliotecii Județene „Octavian Goga” din Cluj-Napoca Ana-Maria Dudescu și Aura Campan.

Proiectul *Vreau să-mi citești* a fost preluat de către Filiala „Transilvania” în baza parteneriatului cu Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj. Pentru moment avem realizate trei ateliere din cinci planificate. Primul Atelier a demarat pe 23 februarie

2014 cu *Lumea poveștilor lui Creangă* la care au participat cinci familii ce prezentau trei generații. De ce? Fiindcă anume părinții și bunicii sunt cei care ar trebui să insuflă copiilor, de timpuriu, pasiune, dragoste pentru carte și lectură. Împreună cu ei ne străduim prin acest proiect să prezentăm cititul ca pe o activitate atractivă. Lectura joacă un rol important în viața celor maturi, dar mai cu seamă pentru copii și adolescenți.

Cartea citită în copilărie lasă urme adânci pe tot parcursul vieții și influențează dezvoltarea ulterioară a copiilor. De aceea, lectura, indiferent de suport, dezvoltă imaginația și limbajul și îl introduce pe cititor în universuri fantastice, pregătindu-l pentru viață, iar biblioteca este locul ideal pentru cultivarea deprinderii de a citi.

Materialele demonstrative în timpul atelierului au fost: copacul lecturii, calendarul emoțiilor, mutrișoare-abțibilduri vesele și triste, imagini din povești, cartea ilustrată *Prostia omenească*, borcănașe pentru cuvintele necunoscute, coșul cu povești, bonetele pentru judecători, inculpații-marionete, dosare, hârtie, creioane ș.a. Copacul lecturii a înflorit prin genurile de lectură preferate de copii, a înverzit prin periodicitatea și cantitatea de carte citită și s-a copt prin descrierea așteptărilor de la acest proiect. Au urmat imaginile cu secvențe din povești din care participanții trebuiau să recunoască atât eroii, cât și povestea din care au venit și s-au povestit în lanț secvențe din ele. Citirea poveștii *Prostia omenească* s-a produs prin lectură predictivă. Textul ales a fost interesant, dar puțin complicat pentru micuți, abundând în arhaisme, care au fost identificate și scrise pe cartonașe, apoi puse în borcănașe, iar la finele lecturii tălmăcite pentru a fi înțelese de toată lumea. Astfel,

participanți au fost implicați mai mult, fiind curioși de ceea ce se va întâmpla. Am pregătit întrebări ajutătoare de tipul: *Cum ați proceda voi în locul omului care vroia să urce vaca pe casă ca să mănânce fân? În ce mod am putea ajuta sârmanul care vroia să ducă soarele în casă cu oborul?* Au fost copii care s-au apropiat de adevăr în predicțiile făcute, toate ideile fiind originale și făcând să zâmbească toate cele trei generații, inclusiv oaspeții, creând o atmosferă plăcută. În urma lecturii am depistat eroii negativi din poveștile lui Ion Creangă, care au fost puși pe „banca acuzaților”. A urmat un proces complicat, dar cu izbândă în final. Pronunțarea sentinței a fost prin idei foarte ingenioase: **lupul** drept pedeapsă a primit o lună de post negru și pe viață lecturarea tuturor cărților din Biblioteca „Transilvania” printre care și cele despre alimentația sănătoasă; **vulpea** să citească 100 de enciclopedii despre pești și urși; **boierul** „credem că-și va ispăși pedeapsa după ce va citi un număr

mare de cărți cu proverbe, parabole, maxime și cugetări timp de doi ani”; mama vitregă se supune unei pedepse precum lecturarea timp de zece ani a cărților despre machiaj și bunele maniere cu frecventarea saloanelor de frumusețe.

Al doilea Atelier s-a desfășurat la 16 martie 2014. De data aceasta interesul și entuziasmul copiilor a prins aripi, plănând ușor în lumea *Bunelor maniere*. Spre deosebire de primul atelier la care au participat cinci familii, al doilea a crescut numeric, opt familii cu 15 copii.

Cuvintele frumoase sunt nu numai fermecate, ci și niște coduri care ne sunt utile în orice moment, chiar și la întâlnirea noastră. Nu sunt simple vorbe, ținând cont de mijloacele folosite, de exemplu: diversele imagini ce elucidează maniere frumoase, precum și cele mai puțin frumoase pe care participanții noștri au lipit cartonașe pro sau contra, comentând de ce nu este frumos să rupi flori din parc, să bruschezi persoana de

alături, la masă să-ți pui spaghetti pe cap... S-au descurcat de minune și la capitolul *Situații*. Aici fiecare a demonstrat cât de bine știe să se comporte în stradă, în vizită, în transport, la masă, la bibliotecă, culminând cu *Reguli de aur*. Lectura textului ilustrat *Toma cel politicos* s-a desfășurat prin citirea în lanț. N-am uitat nici de sărbătoarea de 8 martie, care se marcase deja, dar ne-am gândit că o să fie binevenită prin surpriza făcută mamei, bunicii – modelarea unei lălele. Totodată, au fost puși în situația de a-și manifesta dragostea și respectul față de cei dragi. După emoțiile trăite am țesut pânza bunelor maniere, fredonând: „Un elefant se legăna pe o pânză de păianjen...” Emoțiile trăite și le-au manifestat din plin pe calendarul emoțiilor, care a fost inundat de zâmbete.

Relevant a fost și al treilea Atelier, desfășurat la 30 martie 2014, prin faptul că a fost dedicat Zilei mondiale a apei, având tema: *Apa – miracolul vieții*. Am convenit că este actual și important atât pentru cei maturi, cât și pentru tinerele generații. Familiarizarea corectă a micuților utilizatori cu natura este o necesitate reală, mai ales în condițiile lumii contemporane. Noi, am apelat la impactul experiențelor elementare asupra descoperirii legăturilor de tipul cauză-efect. Deoarece prin astfel de experimente copiii sunt provocați la studierea unor fenomene reale, verificarea cunoștințelor pe cale practică, experimentală, acumularea de informații științifice și demonstrarea adevărurilor deja transmise. Anume experiențele sunt acele metode care îl duc pe copil spre „descoperirea” legităților naturii, care vor fi respectate cu sfințenie numai dacă el va înțelege originea lor, evoluția lor și impactul pe care îl au asupra omului și asupra naturii în general.

Conținutul temei a fost selectat minuțios și adaptat la vârsta participanților noștri. Materialele utilizate: pahare, lingurițe, lapte, vase de diferite forme, oțet, sare, zahăr, făină, ulei, nisip, o seringă fără ac, topinambur, apă ș.a.

Concluzii

- Utilizarea unor experiențe simple pentru descoperirea legăturilor de tipul „cauză-efect” este pozitivă și majoră. Învățarea prin experiență este ușor implementabilă, deoarece în cadrul ei este utilizată experiența individului în cauză, reflexele personale, mijloace și tehnici care permit înțelegerea informațiilor primite, modalitatea de a trece cunoștințe și aptitudini dintr-o zonă de cunoaștere în altă zonă, mai puțin cunoscută.
- Problema noastră constă în a proiecta și a desfășura ore de lectură cu aplicarea diverselor metode de lectură, ca, de exemplu: photovoice – metodă de dezvoltare a interesului prin lectură, metoda cadranelor, microfonului magic, metoda celor trei C (C.C.C.), metoda experiențelor respectând metodologia desfășurării lor, tehnica 3-2-1 (tronul sau scaunul autorului) etc. Astfel am contribuit la activizarea și sporirea interesului, cogniției, motivației utilizatorilor, stimulându-le curiozitatea, creativitatea, gândirea critică, spiritul inovator și asigurarea unei educații de calitate.
- Succesul l-am resimțit și prin folosirea multor abțibilduri zâmbitoare lipite pe calendarul emoțiilor. Iar coșul cu povești urmează să se umple, pe parcursul fiecărui atelier, cu foi de hârtie semnate, de un membru al familiei, cu texte citite în timpul liber.
- Totalurile le vom afla la ultimul Atelier, când se va descoperi misterul celui mai citit participant.
- Ne impulsionează temele atelierelor ce vor avea loc în viitor, precum și comentariile, aprecierile de pe rețelele de socializare ale copiilor și părinților lor.
- Avem deja componenta completată pentru un nou grup care va participa la continuarea acestui proiect.

THE JAMES B. HUNT, JR. LIBRARY. A LIBRARY FOR THE FUTURE: TODAY

Deanna M. DAY,
North Carolina State University

Abstract

Since opening in January 2013, the James B. Hunt, Jr. Library has been regarded as a library of the future. Seamlessly integrating technology with an abundance of inspiring and thought provoking study and research spaces, natural light, and sustainable features, Hunt has become a destination for thousands of visitors who want to see and experience how the library of the future looks today.

Keywords: technology, visualization studios, GameLab, bookBot.

* * *

Soaring over former farmland, the five-story, glass-clad James B. Hunt, Jr. Library at North Carolina State University, USA demonstrates that research, teaching, and learning co-habit just as naturally with technology, as they do with monographs and microfilm. Known as "The Library of the Future" by students, scholars, and visitors, *the Hunt* (as it is referred to by students) has been featured in over 300 media pieces, been recognized in *American Libraries'* "2013 Library Design Showcase" and won numerous awards, including the prestigious 2013 "AIA/ALA Building Award" since it opened in January 2013. Visitors, more than 15,000 from dozens of countries, including Moldova, have made the trek to Raleigh, NC USA to be engaged and inspired by this library of the future.

Designed by Snohetta, the same firm that designed Norway's Oslo Opera House and the new library at Alexandria, Egypt, the 220,000 square foot building stands out on a campus that has seldom strayed from a tradition of neo-Georgian architec-

ture. Inside, patrons are treated to panoramic views and natural light afforded by a 360 degree expanse of windows. From the outside, the building appears to be encased in aluminum as a result of the vertical blades that deflect heat and solar glare, and the ceramic frits that are embedded in the glass.

Visitors who enter via the ground-floor entrance come face-to-face with a massive yellow staircase – the first of four that wind their way from floor-to-floor. To one side is Robot Alley, an area where onlookers can gather in front of floor-to-ceiling windows and observe the library's ARS (automated retrieval system) in action. Dubbed the bookBot, over 1.5 Million items, mostly engineering and textiles related, are stored in over 18,000 stainless steel bins. When an item is selected, one of four robotic arms is automatically deployed to pull the correct bin, and deliver it to a second-floor workstation where a staff member retrieves, scans, and delivers the item to a self-checkout station in less than five minutes.

Hunt Library overlooking Lake Raleigh at dusk. ©Jeff Goldberg-Esto

The bookBot inside the first floor entrance. ©Jeff Goldberg–Esto

In use by nearly two dozen libraries in North America, the bookBot system takes up only one-ninth the space used by traditional shelving. Items stored in the bookBot are at least five years old and represent less than one third of the NCSU Libraries total collection. Nearly 40,000 books, including faculty publications and new acquisitions specific to engineering and textiles, are located on open shelving in reading rooms on the 2nd and 4th floors. And, the NCSU Libraries entire collection, even monographs encased in stainless steel, can be viewed on our proprietary Virtual Browse system.

On the second floor the expansive and light-filled Rain Garden Reading Room was designed for quiet study, contemplation or collaboration. This area is home to semi-circular book shelves, an art-wall painted in situ by Jose Parla, and an extensive and colorful collection of furniture. Selected by library management, Hunt Library boasts over 80 different styles of seating in over 115 colors. While eclectic style and durability were key to selection, the color palette was chosen to reflect that seen in the garden just beyond the windows.

This floor also features two of the building's five Christie Micro-tile walls: one located in the Immersion Theater, the other just above the Ask Us Center. The

Ask Us Center is the central service point for the entire library. Staff members are encouraged to roam throughout the library, outfitted with mini-tablets and radios, to assist students and faculty at their workstations. In the Center, they assist with questions, locate reference librarians 24/7, and check out technology such as laptops and camcorders.

Immersion Theater users can choose from a variety of pre-programmed presentations including scientific research, art, and inspiration that can be projected onto the curved Micro-tile wall. The space can also be reserved by faculty and graduate students who might utilize the USB port and project content directly from their laptops.

A World of Technology

Yellow-tinted Roman steps, leading the way to the third and fourth floors, are portals to a technological wonderland – an environment designed to encourage the library of the future – an inevitable collaboration of technology, teaching, learning and research. A GameLab on the third floor, complete with privacy glass and noise barriers, provides support for a degree in game development. Designed for classroom use, up to eight different game images can be projected from the “bridge” or game console onto a 21-foot Christie Micro-tile wall that doubles as a giant touch screen. When the room is not reserved, students are welcome to check-

The Rain Garden Reading Room

out controllers and games from the Ask Us Center for recreational purposes.

Collaborative study rooms, reservable in two-hour increments and available 24 hours a day, are located throughout the building, but are especially visible on floor three, where they surround the GameLab and Next Gen Learning Commons. Designed to accommodate four to fourteen students, each room features markable walls and glass, flat screen projection, in-table or in-wall USB ports, wireless connectivity, and capabilities for teleconferencing. Larger rooms often have multiple flat screens and hanging microphones for large group teleconferences. Furnishings range from low-slung lounge chairs and beanbags to more traditional office style seating. Originally introduced at the D.H. Hill Library on the Main Campus, student demand for these spaces quickly exceeded availability. Utilizing space freed up by the bookBot allowed the libraries to expand the number of collaborative study rooms to nearly 100.

Another set of Roman stairs leads you to the learning commons, additional collaborative study rooms, media and music production studios, a graduate student

Reservable study rooms surrounding the Next Gen Learning Commons

Inside the Creativity Studio at the James B. Hunt, Jr. Library

study commons (no faculty or undergrads allowed!), a Makerspace, and visualization studios outfitted with Christie projectors and speakers. In the Teaching and Visualization Lab users can project a single desktop image in a 270 degree format that wraps around three walls of the room. Next door, in the Creativity Studio, nearly every surface, including the floor, can be projected upon. Walls, which are markable, can be moved along ceiling tracks to create any size or shape of room.

A Room with a View

But, library patrons aren't drawn to the library solely for the technology. On the fifth floor, a quiet reading room, faculty research commons, and staff area are surrounded by a rooftop garden and the Skyline Terrace. At 88-feet, the Terrace is the highest point on Centennial Campus providing a panoramic view of Lake Raleigh and the downtown skyline. But, even if the surroundings appear deceptive, a quick look around at the ample number of electrical outlets, markable desktops, and whiteboards will quickly remind you that you are still within the Library of the Future... today.

PRATIQUES DE LECTURE ET NOUVEAUX SUPPORTS NUMÉRIQUES: DES EVOLUTIONS CONVERGENTES?

Catherine MULLER

Rezumat

În articolul semnat de responsabilul pentru medierea științifică la ENSSIB, Catherine Muller, este abordată problema cărților electronice. Cercetătorii Benoit Epron, director de studii la ENSSIB, și sociologul Christophe Evans, responsabil de cercetări la BPI, au analizat evoluția practicilor de lectură și în special cea pe suport digital.

Benoit Epron menționează că lectura digitală se adaptează la dispozitivele care se schimbă des: calculator, e-readere, Ipad etc., scoate în relief probleme legate de conținutul electronic în context editorial, definește locul bibliotecilor în oferirea accesului la acest conținut nou.

Sociologul C. Evans analizează evoluția lecturii, menționând că astăzi calitatea lecturii s-a schimbat, identificând tipurile de lectură.

Cuvinte-cheie: carte electronică, dispozitive de lectură, e-reader, Ipad, lectură, lectură fragmentară, lectura socială, ofertă editorială, biblioteci.

* * *

Dans le cadre du rendez-vous territorial du CNFPT, une rencontre stimulante se tenait à l'Enssib¹ le 7 juin dernier autour du livre numérique. Faut-il supposer dans l'avenir une convergence entre l'évolution des pratiques de lecture et celle des nouveaux supports numériques – en particulier en bibliothèque? Éternelle question de la poule et de l'œuf à laquelle tentait de répondre le cher-

cheur Benoît Epron, directeur des études à l'Enssib, et le sociologue Christophe Evans, chargé d'études à la BPI².

Benoît Epron analysait les trois stades de déploiement des dispositifs à l'aune de l'interdépendance des contraintes techniques, éditoriales et économiques. En moins de trois décennies, la lecture numérique passe de l'ordinateur individuel multitâche à la tablette électronique portable, exclusivement réservée à la lecture avec l'apparition de la liseuse à encre électronique, ou non avec la tablette tactile connectée. À chaque stade de son évolution, la lecture numérique gagne en capacité d'adaptation à son dispositif, à moins que ce ne soit l'inverse, et que la spécialisation des dispositifs traduise la diversité des pratiques. La problématique souligne d'emblée la pluralité des acteurs en scène. La succession des phases de maturation montre comment l'approche des contraintes dans leur interconnexion finira par assurer aux acteurs des technologies la place de leader sur le marché du livre numérique.

Dans la première phase du déploiement, l'ordinateur est le seul dispositif de consultation des ressources numériques. Le contenu est exclusivement homothétique, lisible sur cédérom en local ou sur le web en mode connecté, qui propulse alors l'offre des revues numériques. On observe vite que le support de lecture contraint l'approche du contenu. Si le

¹ ENSSIB – École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques.

² BPI – Bibliothèque Publique de Informations (Centrul G. Pompidou, Paris, France).

terminal convient bien à la manipulation de l'information, il n'est pas adapté à la lecture de longue durée. Ainsi, le succès rencontré par la consultation de revues auprès de la communauté scientifique est inversement proportionnel au désintérêt que suscite le livre, dont le format n'est pas adapté à la lecture sur écran. L'incidence sur l'offre éditoriale et commerciale est immédiate et les éditeurs multiplient l'offre de bouquets de revues auprès des bibliothèques au détriment des livres.

Surgit alors, dans la deuxième génération des dispositifs, la première liseuse, le Cybook³, commercialisé par Cytale, exposé au Salon du livre de Paris en 2000. Avec ce nouveau support de lecture dédié, qui a tout d'un petit ordinateur portable au format livre, doté d'un stylet, d'un modem, et d'une bonne capacité de stockage, l'objectif est de faire basculer les pratiques de lecture vers le numérique dans un contexte de numérisation des pratiques sociales et professionnelles. Pour séduisante que soit l'invention technologique, cette fois plus adaptée au format livre, le Cybook manque la cible des gros lecteurs, statistiquement les moins proches des nouvelles technologies, qui sont réticents à acheter des livres stockés sur le serveur du fournisseur. Au-delà de l'échec, cette deuxième phase montre que l'offre éditoriale et tarifaire du livre numérique n'est pas au point et n'a pas pris toute la mesure symbolique du livre. Les deux problématiques, éditoriale et commerciale, vont de pair, et il s'agit tout autant de savoir ce qu'on vend et en quels termes juridiques (droit de disposer d'un fichier ou simple accès) que de savoir à quel coût, rien ne justifiant qu'un objet virtuel – le fichier numérique – soit vendu plus cher qu'un objet hautement symbolique, le livre.

³ Cybook – e-reader.

Avec l'arrivée de l'encre électronique qui ouvre le troisième cycle, le livre numérique gagne en confort de lecture. C'est aussi l'essor d'une offre grand public de tablettes électroniques, dont les modèles Kindle d'Amazon et iPad d'Apple sont les symboles. Cette phase, plus mûre, propose un écosystème numérique cohérent où les acteurs des technologies prennent la main et où les enjeux techniques, éditoriaux et commerciaux se synchronisent. L'offre éditoriale est couplée au dispositif, le modèle économique est plus attractif avec des coûts moins élevés fixés par le libraire, les dispositifs de lecture enfin sont plus aboutis, avec une forte spécialisation des pratiques de lecture.

Pour les bibliothèques, il reste toutefois beaucoup à faire si elles veulent tenir leur rôle privilégié d'expertise dans la médiation du livre numérique. D'abord résoudre la question des contenus dans un contexte éditorial majoritairement anglophone qui ne facilite pas la construction d'une offre et d'une politique documentaire. Cerner ensuite les types de dispositifs selon les modalités de lecture. Maîtriser enfin la gestion des accès et des modèles commerciaux pour répondre aux attentes de ses publics.

Quelle évolution des pratiques de lecture dans l'avenir ?

Pour Christophe Evans, il reste difficile d'interroger la convergence des pratiques et des dispositifs de lecture numérique en l'absence de données fiables. Les enquêtes barométriques ont du mal à rendre compte de pratiques encore émergentes, peu comparables aux effets de masse constatés en Amérique du Nord, et relevant en définitive assez peu de la lecture.

L'exemple de la presse est frappant, quand l'offre abondante de contenus multimédias sur les sites de presse réduit

la lecture au survol des dépêches et des flux RSS. Cependant, d'après les enquêtes récentes sur les pratiques de lectorat en France, on peut avancer que la majorité des lectures numériques se fait encore sur ordinateur, même si la part croissante des smartphones sur le marché risque de changer la donne. Et contrairement aux idées reçues, internet n'a pas été le fossoyeur du livre, le déclin de la lecture étant amorcé dès les années quatre-vingt. Dans les trois décennies suivantes, avec la féminisation et le vieillissement du lectorat, la baisse touche aussi la part des forts lecteurs, qui passe de 22 % à 11 %. Toutefois, ce sont aussi ceux qui s'intéressent prioritairement aux nouveaux dispositifs de lecture. On constate également des mutations dans les modes de lecture, avec l'essor des lectures dites utiles, au détriment des humanités classiques, autrefois portées par l'institution et l'école. Phénomène que Bernard Lahire qualifie de perte de foi artistique et littéraire⁴. On assiste conjointement au développement de la lecture fragmentée qui procède par prélèvement, rompt avec la tradition élitiste de la lecture savante, immersive et solitaire, et signe l'avènement de la « lecture sociale » pratiquée en réseau et en partage. D'après une enquête du CNL sur l'évolution de la lecture numérique réalisée par Ipsos entre 2009 et 2011, sur les 8 % de lecteurs de livres numériques en 2011 – contre 5 % en 2009 – 50 % les avaient lus sur ordinateur, 30 % sur smartphone, 15 % sur tablette et le reste sur liseuse.

Quant aux bibliothèques, largement impactées par ce déclin de la lecture dans une économie de l'information où l'attention se fait rare, elles enregistrent à la fois baisse des emprunts, féminisation et vieillissement de leurs inscrits. Mais elles sont aussi recherchées pour le cadre structurant qu'elles offrent. Elles connaissent également une évolution des pratiques de lecture numérique. Si globalement l'approche trop bibliothéconomique de l'offre des ressources électroniques a été un frein à la consultation, les services numériques qui jouent la carte de l'interactivité et des réseaux sociaux, comme le Guichet du Savoir⁵ ou Gallica⁶, permettent aux bibliothèques de gagner et de diversifier leur public. Ainsi que l'attestent l'expérience de prêt de liseuses menée à la BPI en 2010, ou encore celle des médiathèques d'Issy-les-Moulineaux, les publics des bibliothèques attendent beaucoup de ces services, et confirment le rôle stratégique de l'institution publique dans la diffusion des dispositifs et des pratiques de lecture numérique.

Référence bibliographique

MULLER, Catherine. *Pratiques de lecture et nouveaux supports numériques: des évolutions convergentes?* Bulletin des bibliothèques de France [en ligne], nr. 6, 2011 [consulté le 16 avril 2014]. Disponible sur le Web: <<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-06-0122-008>>. ISSN 1292-8399.

(<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-06-0122-008>)

⁴Bernard Lahire, *La culture des individus*, éditions de La Découverte, 2004, collection Repères.

⁵ Service de la bibliothèque municipale de Lyon : <http://www.guichetdusavoir.org>

⁶Gallica – biblioteca digitală a BNF.

DIN INIMĂ PENTRU COLEGI*

Astăzi vă voi prezenta mai mult o confesiune a mea față de Dvs. decât un raport pentru anul 2013 și asta pentru că am împărtășit împreună cu colegii – reușitele Dvs., succesele manageriale personale, dar și frământările organizatorice, chiar și statistice.

Anul 2013, anul numirii mele în funcția de director al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, părea a fi unul obișnuit la început. Dar a trebuit să iau o decizie. A fost să primesc, urmând încă mult, să dăruiesc, să ofer, să susțin, să împărtășesc, ca predecesor al *Testamentului Doamnei Lidia Kulikovski*.

Recunosc că 2013 va rămâne a fi istorie în viața mea, atât pentru schimbările majore în carieră, ca o poziție în zona profesională, dar, fără îndoială, și prin eforturile pe care mi le-am asumat să mențin o poziție binemeritată a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” în sistemul național de biblioteci, dar și prin elanul și profesionalismul Dvs. pentru aceeași bibliotecă.

Destinul meu profesional s-a identificat cu tot ceea ce faceți Dvs., și ați reușit să faceți bine. Iar echilibrul, emoțional sau profesional, pe care mereu îl caut, am început să îl găsesc fie în dialogul, fie în reușitele pe care Dvs. le-ați obținut.

Raportul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” – inserat în 128 de pagini, din-

tre care 116 pagini de analize, reflecții, de fapt, istorii de succes ale Dvs. ca ambascadori ai Bibliotecii Municipale – demonstrează că acționați cu dăruire pentru profesie, atașament față de Biblioteca Municipală și vreau să cred că și dorința de a fi camarazi de breaslă și colegi ai acelei instituții va rămâne în continuare. Această încredere, o desprind atât din cifrele și indicatorii de performanță, pe alocuri în creștere: cheltuieli total – cu 1 454 200 lei mai mult; utilizatori înscriși total – cu 24 062; vizite directe – cu 128 674; manifestări culturale – cu 574, împrumut electronic – cu 205 551. Dar și în declin la unele capitole: achiziții de carte – cu 654 600

lei mai puțin; comunicări – cu 57; acțiuni de formare – cu 68; filiale – cu trei unități mai puțin la capacitatea unei biblioteci; utilizatori noi – cu 26; împrumut direct – 52 740; titluri adăugate stocului – 10 245. Cred, totuși, în reușitele noastre, pentru a rămâne în continuare împreună.

Au fost și opriri, din motive firești sau birocratice, deși valoarea adusă la dezvoltarea și comunicarea colecțiilor, utilizarea bibliotecii cu filialele sale ca atare, informatizare, activitatea științifică și de cercetare, promovarea imaginii bibliotecii, diversificarea activităților cu publicul, managementul resurselor și altele au fost de succes.

Împărtășesc opinia că pe parcursul anului 2013 am avut multe situații încordate care mă obligau să răspund cu promptitudine, să dau măsură caracterului meu

* Discurs rostit pe 12 martie 2014, în cadrul ședinței de totalizare a activității Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” în anul precedent.

și pe alocuri să îl șlefuiesc, ca să valorific mai mult experiența profesională în cadrul Bibliotecii Municipale. Dar, dintr-o altă perspectivă, să fiu mai disciplinată, să am un orar mai bine pus la punct, să mențin o formă mai bună, pentru ca să fiu pe aceeași linie cu solicitările manageriale și așteptările Dvs. Poate s-ar părea că efortul profesional a fost mai mic, din perspectiva speranțelor Dvs., dar vă împărtășesc că efortul consecvenței a fost enorm. Recunosc că mi-a fost greu și uneori continuu să mă confrunt cu agenda, și asta poate pentru că sunt un Vărsător, care obișnuiește să își facă propriul program, în care își urmărește coerența și continuitatea lucrurilor, a conștiinciozității începutului unei idei, al unui proiect, al unei activități, al unor norme, al subordonării pe care trebuie să le respecte. A fost un exercițiu tipic profesional, pe care am încercat să îl realizez, oricâte variabile ar fi apărut.

Poate lucrurile par dificile la început, dar credeți-mă, efortul pe care am simțit că l-am făcut împreună, l-am simțit ca pe o sarcină comună și, astfel, am reușit ca direcțiile strategice ale Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” – *Carte, lectură, studiu și cultură; Biblioteca – serviciu public comunitar; Tinerii – prioritatea Chișinăului; Biblioteca digitală* – să fie susținute și realizate.

Din fericire, am moștenit onorabila experiență a Dvs., astfel am apelat la înțelepciunea Dvs. și fără îndoială la resorturile departamentelor Bibliotecii Municipale. Am simțit predispoziția Dvs. de a mă susține în această conjuncție a mea, pe care am ales-o cu destinul. Sper că ați și înțeles, aici, la Biblioteca Municipală, că uneori orice pornire, orice ieșire, orice severitate, orice scăpare a născut niște consecințe pe care, poate, nu le-ați acceptat – dar vă împărtășesc că am făcut pentru că știu că sunt anumite tipare birocratice sau, pur și simplu, că îmi sunteți toți egali. Am fost obligată prin *Testament* să apelez la mai multă înțelepciune, și cred că voi continua să o caut, doar alături de Dvs. Mă bucur că am știut să ținem bine linia ino-

vației, a parteneriatelor, a diversificării serviciilor, a originalității, a unicității, dar pe alocuri poate am avut omiteri involuntare, că a fost – recunosc – un moment care a ținut mai mult de zona macro, eu venind din micro: am organizat o filială, iar acum am a face cu o rețea de filiale.

Dar dincolo de emoțiile prin care am trecut, este faptul că am fost împreună suficient de înțelepți, fapt ce ne-a garantat menținerea cimentării poziției noastre într-o ierarhie chiar dacă încă mai traversam ani de criză economică și necesităm susținerea viziunii și misiunii Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din partea administrației publice locale.

Deși suntem deja în 2014, uneori mai consider că trec prin tranzitul managerial. Este esențial să știți, dragi colegi: puteți conta că veți beneficia de un mediu plăcut din partea departamentelor, așa cum îl așteptați, cum îl doriți. Din acest motiv, multe planuri și proiecte, inițiate, susținute instituțional, dar și individual, la nivel de fiecare filială, se vor realiza în 2014, pentru că trebuie să dau credit că au fost începute înainte de funcția pe care o dețin.

Ați fost generoși în activități, deși cu mai puține resurse. Tocmai de aceea vă sunt recunoscătoare pentru atitudinea de care ați dat dovadă, optând pentru a diversifica serviciile, de a rezolva problemele. A fost un an extrem de intens, poate cel mai intens în perioada aceasta de tranziție, dar a decurs cu succes. Așa ca anul s-a încheiat, așa spune, în forță, și are șanse să ne clădească o poziție în accesione și în 2014.

Să aveți grijă de oamenii ei, adică ai Bibliotecii Municipale, doar cu ei veți reuși. Vreau să cred că împreună cu Dvs., dragi colegi, am reușit acest lucru. Vreau să exprim mulțumiri fiecăruia dintre Dvs. pentru efort, dedicație și succes.

Cu drag,

*Mariana HARJEVSCHI
director general,
Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”*

LISTA SUBDIVIZIUNILOR ȘI COLABORATORILOR BIBLIOTECII MUNICIPALE „B.P. HASDEU” CARE AU FOST MENȚIONATE / MENȚIONAȚI CONFORM REZULTATELOR ACTIVITĂȚII ÎN ANUL 2013

În urma examinării rapoartelor de totalizare a activității subdiviziunilor Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” în anul de dare de seamă 2013, administrația BM a acordat *Diplome de excelență*, *Diplome de mențiune* și premii (sticuri și umbrele cu logoul BM).

Diplome de excelență au primit următoarele subdiviziuni și colaboratori:

- Departamentul studii și cercetări – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la cercetarea bibliotecologică;
- Departamentul „Memoria Chișinăului”, filialele „Alba Iulia”, „Ovidius”, „M. Lomonosov”, „Transilvania” – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la cercetarea bibliografică;
- Filiala „O. Ghibu” – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la cercetarea istorico-literară;
- Filiala „Ștefan cel Mare” – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la realizarea serviciului inovativ *Academia de scriere creativă în cinci zile*;
- Biblioteca Centrală – pentru contribuții substanțiale și metode originale de promovare în cadrul *Săptămânii ușilor deschise*;
- CAI Eminescu, filialele „Alba Iulia”, „I. Mangher”, M. Costin, A. Russo – pentru contribuții la organizarea și diversificarea activităților informațional-bibliografice;
- Filiala N. Titulescu – pentru diversificarea metodelor creative de susținere a lecturii în cadrul programului *Chișinăul citește o carte*;
- filialele „I. Mangher”, „Ovidius”, „M. Lomonosov” – pentru diversificarea metodelor creative de susținere a lecturii și contribuții substanțiale la organizarea Programului *Lecturile verii*;
- Filiala Traian – pentru implementarea modelelor inovatoare în susținerea lecturii și contribuții substanțiale la organizarea Programului *Ora poveștilor*;
- Filiala M. Costin – pentru contribuții originale și promovarea online a istoriei și culturii municipiului în cadrul Decadei *Chișinău, orașul meu*;
- Filiala „Ovidius” – pentru contribuții substanțiale la organizarea și multitudinea întâlnirilor cu scriitorii;
- Biblioteca Centrală – pentru contribuții substanțiale, multiple și variate la organizarea întâlnirilor cu personalități chișinăuene;
- Filiala „A. Mickiewicz” – pentru implementarea modelelor inovatoare și diversificarea expozițiilor în bibliotecă;

- Filiala „Maramureș” – pentru contribuții originale și implementarea modelelor inovatoare bazate pe lectură în cadrul discuțiilor-dezbaterilor;
- filialele „Maramureș”, Traian – pentru contribuții originale la organizarea campaniei *O vedetă în bibliotecă*;
- Filiala „Transilvania” – pentru diversificarea metodelor creative de susținere a lecturii și activităților ludice;
- Biblioteca Publică de Drept – pentru extinderea bugetului operațional al Bibliotecii Municipale;
- Departamentul „Memoria Chișinăului”, Filiala de Arte „T. Arghezi”, CAI Eminescu – pentru contribuții la promovarea și valorificarea online a patrimoniului Bibliotecii Municipale;
- Biblioteca Centrală, filialele „A. Mickiewicz”, „M. Lomonosov”, „Alba Iulia”, Traian – pentru contribuții originale la promovarea online a Bibliotecii Municipale (Flickr, Facebook, YouTube);
- Biblioteca Centrală, filialele „A. Mickiewicz”, „L. Ukrainka” – pentru originalitate și aspecte inovative în paradigma designului în bibliotecă;
- Filiala „Transilvania” – pentru contribuții substanțiale la organizarea și diversificarea activităților de mentorat pentru bibliotecarii din Republica Moldova
- Lidia Kulikovski – pentru contribuții substanțiale și implementarea inovațiilor la Biblioteca Municipală;
- Vlad Pohilă, Vitalie Răileanu, Elena Căldare, Elena Tamazlăcaru, Elena Dabija, Dumitru Crudu, Claudia Șatravca, Liuba Ciobanu – pentru contribuții originale

la promovarea cu pasiune și perseverență a imaginii și activității Bibliotecii Municipale în mass-media tipărită;

- Natalia Necoară, Olga Sivac – pentru activitate de aleasă dăruire cu importante rezultate, desfășurate de-a lungul anilor;
- Svetlana Javelea – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la organizarea programului *Chișinăul citește o carte*;
- Tatiana Borodatii – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la elaborarea materialelor promoționale;
- Galina Neamțu, Evelina Bocancea, Ana Chiorescu, Maria Staver – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la constituirea și redactarea catalogului electronic al Bibliotecii Municipale;
- Gabriela Bulduma, Claudia Tricolici – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la promovarea valorilor chișinăuiene;
- Valeriu Rață, Valeriu Rusnac – pentru merite deosebite și contribuții substanțiale la editarea publicațiilor Bibliotecii Municipale.

Diplome de mențiune au primit următoarele subdiviziuni și colaboratori:

- filialele „Târgoviște”, „Târgu-Mureș”, „H. Botev”, „M. Ciachir”, „A. Donici”, „L. Rebreanu”, V. Bielinski, M. Drăgan, Codru, Cornului – pentru susținerea, dezvoltarea și diversificarea serviciilor, pentru activitatea de cooperare eficientă cu comunitatea;
- Dumitru Crudu, Vitalie Răileanu – pentru contribuții la promovarea Bibliotecii Municipale în mass-media audiovizuală;
- Diana Ungureanu, Maria Gonța, Svetlana Gumeni – pentru contribuții la promovarea Bibliotecii Municipale în mass-media tipărită.

DE ZIUA BIBLIOTECARULUI

LIDIA KULIKOVSKI: „SCOPUL NOSTRU ESTE CA BIBLIOTECARII SĂ ÎNVEȚE CUM SĂ FACĂ DIN BIBLIOTECĂ CREIERUL COMUNITĂȚII”

Dragi cititori, vă propunem un interviu despre rolul și scopul bibliotecii în societatea modernă, cu Lidia Kulikovski, doctor conferențiar universitar, director al Departamentului studii și cercetări la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău, specialist inovații în biblioteci, programul Novateca.

– Sunteți mereu în mișcare, în continuă activitate, în contrasens cu imaginile-stereotip despre bibliotecarii visători și flegmatici. În ce activități mai sunteți antrenată în ultima perioadă?

– În paralel cu activitatea mea în bibliotecă, mă pot lăuda și cu o experiență de 24 de ani de predare la ciclul universitar de formare profesională. Sunt solicitată să fac anumite traininguri, dar am fost selectată și pentru postul de specialist în inovarea bibliotecilor la *Novateca*, un program de modernizare a bibliotecilor publice din Republica Moldova, susținut de Fundația „Bill și Melinda Gates”. Mă implic în instruirea bibliotecarilor mai ales din spațiul rural, pentru că mai mult de douăzeci de ani n-a existat instruire pentru bibliotecarii de la sate. În tot acest răstimp, instruirea se făcea doar cu mijloacele bibliotecii raionale, ai cărei reprezentanți veneau o dată, de două ori pe an la Chișinău și, la întoarcere, le împărtășeau colegilor ceea ce învățau aici, dar acest fel de activitate nu se încadra în conceptul instruirii continue moderne. Modernizând biblioteca sub aspect tehnologic, bibliotecarii au nevoie de instruire profesională, pentru că tehnologia este doar un instrument, iar biblioteca are

și roluri prioritare în dezvoltarea comunitară. Scopul nostru este ca bibliotecarii să învețe cum să facă din bibliotecă centrul, creierul comunității.

– Bine ar fi să se întâmple astfel, decât să aibă această funcție barul, clubul sau alte instituții de agrement.

– La club dansezi, cânti, și asta este bine, pentru că dezvoltarea talentelor trebuie stimulată. Omul trebuie încurajat să-și dezvolte talentul și abilitățile creative, dar biblioteca îți oferă cunoștințe și nu doar. Orice inițiativă a bibliotecii se referă la dezvoltarea comunitară.

– Biblioteca este și o inepuizabilă sursă de comunicare.

– Prin rolul și resursele sale și dacă mai este și un bibliotecar cu studii, tot ce face biblioteca este îndreptat spre consolida-

rea comunității. Ferice de acele sate în care mai există tineri și ar fi păcat dacă școala, biblioteca, biserica nu s-ar implica să mențină acest spirit de apartenență comunitară, fiindcă lumea și popoarele reușesc doar dacă au dezvoltat această apartenență a lor națională pentru comunitate la nivel local.

– Totuși, stereotipul că biblioteca este un depozit de cărți persistă. Și, vrem noi ori nu, la țară așa este percepută biblioteca.

– E și vina conducătorilor noștri care au lăsat biblioteca de dârvală și ea s-a transformat într-o cenușăreasă a societății. Chiar la nivel de ministere se spune că biblioteca este o adunătură de cărți vechi. Nu au existat nici finanțări ca să fie înnoite colecțiile vechi, moral și temporal depășite, de carte. Dacă am avea în biblioteci toate cărțile care se editează în condiții grafice extraordinare, cine nu ar veni în sala de lectură? De exemplu, de ce să se fiarbă gospodina în sucul ei și să întrebe la Ileana, la Jenica, cum se face salata olivier, dacă ar trebui să apeleze la o colecție de cărți de bucate?

– Și există astăzi literatură diversă în acest sens!

– Un bibliotecar bun ar putea să facă o colecție de gastronomie, organizând aceste femei de la sat, coagulându-le într-un club, și ar face o carte de bucate a satului extraordinară, ar publica-o, pentru că acum au și calculatoare, puse la dispoziție de programul *Novateca*. Posibilitățile bibliotecii sunt multiple. Cu avansarea tehnologică a lumii, pe umerii bibliotecii revin mult mai multe responsabilități. Și nu e nevoie de mari investiții, pentru că programul *Novateca* oferă, ca minimum, patru calculatoare pentru biblioteca sătească, chiar dacă cerințele pentru a utiliza sunt foarte mari și bibliotecarii, de bucurie că s-au pricopsit cu tehnică, fac imposibilul. În acest sens avem povești de succes extraordinare. Cu ani în urmă, am lucrat im-

preună cu Biblioteca Națională și cu Ministerul Culturii la o strategie de dezvoltare a culturii, deci, și a bibliotecilor, care nu a fost realizată, pentru că era nevoie de zece milioane de lei, o sumă care a părut atunci exorbitantă, dar dacă ar fi fost alocată, nu am fi ajuns la situația de acum.

– Uneori se creează impresia că anumite domenii sunt, în mod intenționat, lăsate de izbeliște, până nu mai reușim să salvăm nimic.

– În anii '90 ai secolului trecut, imediat după revenirea la alfabetul latin, am fost cu un ministru al Educației la Budapesta, la o instruire oferită de Fundația „Soros”, și mă convingea ministrul că biblioteca din satul lui este inutilă, că este un depozit de carte care ar trebui aruncată, pusă pe foc. Am stat noi o săptămână la aceeași masă și l-am convertit într-un partizan pentru binele bibliotecii. Stereotipurile, prejudecățile, nu știu cum, rămân și trec din birou în birou, chiar dacă s-a dus ministrul. Vine alt ministru cu aceeași prejudecată, chiar dacă poate el descinde dintr-o familie de intelectuali...

– În lume, în pofida tehnologizării excesive, statele nu au renunțat la biblioteci.

– În Occident, bibliotecile sunt dotate cu tehnologii avansate. Ei investesc în biblioteci și le transformă în bijuterii, în coroana comunității, ceea ce la noi nu se face. De asta mă doare sufletul. Eu lucrez în bibliotecă din 1973 și constat că sistemul sovietic știa foarte bine să utilizeze biblioteca ca suport pentru a realiza niște obiective. Am lucrat atunci și acum și m-am convins că era o formă nu chiar atât de rea.

– Era una realizată printr-o modalitate cultă – lectura.

– Nu eram noi, bibliotecarii, primii în lista nomenclatorului de profesii, dar eram implicați în viața societății cu o misiune nobilă. Și acum, dacă un primar, de exemplu, înțelege care e rolul bibliotecii și o implică

sau îi delegă anumite responsabilități, bibliotecă este acel centru care lucrează pentru imaginea comunității. Iar cei care n-au școală nici nu vor fi interesați ca alții să fie culti, că am întâlnit un primar tractorist într-un sat care mi-a spus: „N-am citit nicio carte, dar am ajuns primar!” Sunt acum multe exemplare de acest fel. Programul național de modernizare a bibliotecilor, susținut de Fundația „Bill și Melinda Gates”, prin *Novateca*, lansat la 27 martie 2014, va dura cinci ani și, din fericire, mulți primari au auzit de el și vor adevăra, sper, la acest parcurs spre o bibliotecă modernă. Unii deja pregătesc bibliotecă, deci, interesul există.

– Au existat multe previziuni despre dispariția bibliotecilor, dar uite că apar vești îmbucurătoare despre dotarea și extinderea unor mari biblioteci în lume. Dvs. sunteți o prezență activă în bibliotecă, dar și în spațiul virtual, ce credeți despre temerile părinților care consideră că odată așezat la computer, copilul o să-i dispară cheful să mai citească?

– Biblioteca are partizani, pătrași, fideli prieteni. Și e vorba de Umberto Eco, Dan Puric, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Vasile Șoimaru, Ninela Caranfil, Vlad Pohlă, partizani de elită, dar și oameni simpli, care nu schimbă cartea pe calculator. Ați văzut câte cărți am? Pe toate le citesc, dar reușesc să lucrez la computer și să fiu la curent cu tot ce se întâmplă în rețelele de socializare. Computerul este un instrument care ne ajută, ne salvează timpul, eu îl utilizez ca unealtă de promovare a instituției. Însă foarte rar caut informație pe internet. Eu utilizez blogurile bibliotecilor, ca să le încurajez, postez articole, pe Facebook postez agenda evenimentelor care mi se par relevante... În rest, sunt învățată cu cartea, că dacă am nevoie de ceva, telefonez la bibliografi și îi rog să-mi găsească trei surse la subiectul care mă interesează.

– De ce ar veni acum orășeanul la bibliotecă, dacă poate să-și cumpere cartea care-l interesează din librării?

– În toată experiența mea de muncă, am urmărit cu atenție activitatea bibliotecii, scriam rapoarte și atunci despre funcționarea bibliotecii, și acum, și vreau să spun că nici în perioada sovietică, atunci când rușii spuneau că URSS este „самая читающая страна в мире” („țara cu cei mai avizi cititori”), nu se prea citea din plăcere în sala de lectură: elevii împrumutau literatură de studiu, studenții – la fel, iar adulții, pentru că citeau mai mulți adulți, acum a scăzut acest indicator, împrumutau cartea acasă. Iar activitățile cu publicul, care în prezent sunt extraordinar de interesante, atunci se făceau ideologic, dacă era tematica pământului deștelenit sau ceva de genul acesta, se organizau conferințe, se umpleau sălile, nimeni nu citea cartea, se vorbea, se bătea din palme și plecau. Acum însă, dacă sunt o sută de tineri care vin la bibliotecă în fiecare joi și fac conferințe, scriu, recită etc., eu zic că e mult mai mare impactul decât atunci, când mergeau cu toții grămadă pe la manifestări culturale, fără scop, mânați ideologic. Sunt copii care vin de patru, cinci ori la bibliotecă. Iau *Rățușca cea urâtă*, o citesc în câteva minute și se întorc să împrumute altă carte. Vin și mulți dornici să reușească, copii, adolescenți, tineri care au înțeles că trebuie să facă și carte. Mă mir și mă bucur când ies seara și merg prin sala de lectură, nu e nicio masă fără cititor. Biblioteca are mai multe fețe, mai mult conținut, și bibliotecarii altfel sunt orientați – spre valori umane, sociale, comunitare.

– Vă mulțumesc pentru bunăvoința cu care ați acceptat această discuție și vă doresc mult succes în continuare!

Liliana POPUȘOI

(FLUX, Ediția de vineri, 28 martie 2014)

BIBLIOTECA MODERNĂ – BIBLIOTECA DE AZI, BIBLIOTECA VIITORULUI...

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

Biblioteca modernă, biblioteca modernă, biblioteca modernă... Această sintagmă e omniprezentă în domeniul biblioteconomic de când *Novateca* a venit la noi... Toți o pronunță, o repetă, au văzut-o pe undeva, pe YouTube, la Târgul inovațiilor, și-o imaginează. Mai puțini însă o abordează conceptual. Ce înseamnă, de fapt, Biblioteca Modernă?

Să ne-o imaginăm împreună... Intrăm pe ușa Bibliotecii Raionale Cahul, anul 2020. În trecut, rafturi și cărți tipărite..., acum găsim o bibliotecă adaptată mediului, care a crescut într-un hub de alimentare bidirecțională conectată la fluxurile de date digitale spre utilizatori. Cahulenii nu se mai mulțumesc cu informații statice. Ei doresc să participe la conținut, să adauge propriile contribuții.

Împrumutul tradițional a fost înlocuit cu cărți descărcabile, formate pentru tablete și cititoare electronice. S-a schimbat și conceptul a ceea ce este o carte. Nu se citește pasiv / izolat: fiecare volum este acum mai apropiat de un forum online, cu autori, experți și alți cititori disponibili pentru a discuta și a răspunde la întrebări.

Patrimoniul scris, formatat digital, oferă căutări în profunzime. Biblioteca Raională Cahul, prin instalarea de ecrane sferice high-tech și imagini holografice, permit utilizatorilor de a schimba unghiul de vizionare și a sonda piese individuale de date complexe oferind experiențe inedite. Tehnologiile de imagistică spațială au făcut posibilă căutarea planetelor, stelelor, permițând roiurilor de copii, care-

i trec pragul, să se angajeze în propriile lor călătorii în spațiu.

Tehnologia a îmbunătățit, dramatic, un element central de căutare al bibliotecii raionale. O echipă de bibliotecari experți, reală și virtuală, ajută la căutări complexe care încorporează acum nu doar cuvinte, ci și sunete, texturi, și chiar mirosuri. Aceste căutări au mai multe aplicații practice. Bucătarii cahuleni, de exemplu, sunt vizitatori frecvenți aici, utilizând instrumentele de căutare pentru a redescoperi anumite mirosuri și gusturi, fără a fi nevoie să umble cu grebla prin ingredientele fără sfârșit și prin rețete. Internetul a pus instrumente puternice în mâinile persoanelor fizice, mulți oameni lucrează și operează de la domiciliu. Pentru ei, biblioteca nu este doar refugiu, izolare de casă, le oferă, spații de birou temporar, completat cu tot ce este necesar oricărei preocupări... Biblioteca raională oferă podcast, studiouri de înregistrare, săli de conferințe și stațiuni de editare. În același timp, biblioteca s-a dezvoltat într-o zonă antreprenorială în care oamenii de afaceri din diverse medii se coagulează să lucreze împreună și apoi se dispersează în același fel ca echipele de producție de film sau de proiect.

Comunitățile de interese au devenit un lucru obișnuit la biblioteca cahuleană, adunându-se în jurul unor teme comune cum ar fi gamer, video, fonică (fotografia de discutat), tehnologie, grădinărit, meșteșuguri, apicultură, croitorie etc. În fiecare situație biblioteca răspunde nevoilor utilizatorilor, oferind servicii vitale pentru aceste grupuri de interese.

Au fost doar niște crâmpoie dintr-o bibliotecă modernă de mâine care prezintă această instituție de cultură ca pe o sumă de experiențe informaționale și umane și ne convinge că inovația aduce întotdeauna beneficii.

Odată cu apariția internetului, unii au prezis moartea bibliotecii publice. Dar capacitatea bibliotecilor să se reinventeze a răsturnat predicția. Astăzi, bibliotecile trec printr-o etapă de renaștere. De la bibliotecă / colecție evoluează la bibliotecă / laboratoare de cunoștințe apoi la centre interactive de cercetare și de petrecere a timpului liber. Totuși, această transformare este doar începutul. Biblioteca e instituția publică, comunitară care cel mai bine reflectă lumea, mișcările și schimbările ei. Tendințele de dezvoltare tehnologică și umană promit că vor influența și vor schimba mentalitatea cetățenilor, a utilizatorilor, vor afecta dezvoltarea și, de pe acum, vor evidenția apariția unei noi generații de bibliotecă.

Ca entitate publică, biblioteca a evoluat mult, și în Republica Moldova. Programul-pilot *Novateca* a schimbat centrul de greutate de la instituțiile carte-centrice la cea de avanpost electronic al comunității. Rolul bibliotecii într-o comunitate s-a schimbat. Modul în care oamenii interacționează cu biblioteca și serviciile pe care le oferă, de asemenea sunt în schimbare:

1. Bibliotecă modernă cunoaște și evaluează experiența utilizării bibliotecii,

culege idei, gânduri, percepții ca să-și dea seama cum să ajungă la centrul lucrurilor care contează cel mai mult în comunitate.

2. Bibliotecă modernă este „apostolul” noilor tehnologii informaționale în comunitate. Deoarece nicio altă organizație comunitară nu și-a asumat responsabilitatea de a ajuta publicul larg să înțeleagă, să utilizeze noua tehnologie. Biblioteca modernă este o resursă pentru alfabetizarea comunității, precum și expert în noile tehnologii pentru cetățeni și comunitate.

3. Bibliotecă modernă constituie, reconstituie, prezervă și conservă memoria propriilor comunități. Majoritatea bibliotecilor au devenit centre de istorie locală, amintirile despre comunitate sunt mult mai interesante decât documentele. Ce vehicule se deplasau pe strada principală a unei capitale în 1920? Ce fel de pâine se cocea în brutăriile comunității în 1930? Cine sunt oamenii din aceste fotografii comunitare și de ce au fost ele importante? Amintirile vin în multe forme, biblioteca nu trebuie să le lase să dispară.

4. Bibliotecă modernă este un spațiu creativ. Utilizările posibile pentru aceste spații creative includ: spații unde membrii comunității le-ar folosi pentru a învăța lucruri noi, unde își pot expune creațiile, produsele, talentele...; studiouri de artă; studiouri de înregistrare; studiouri video; camere / spații pentru imaginare.

5. **Bibliotecă modernă are nevoie de oameni cu viziune și spirit inovator** care să dezvolte **o structură demnă de încrederea comunitară** și care să croiască noi drumuri către interesele comunității. Bibliotecarii vor trece prin variate transformări de mentalitate profesională și de angajare comunitară.

6. **O bibliotecă modernă este centrul / creierul comunității!** În viziunea specialiștilor brazilieni este **managerul comunității**, este **curatorul de conținut** pentru comunitate.

În șapte minute poți doar să zgârii suprafața conceptului *bibliotecă modernă* și a schimbărilor prin care va trece biblioteca în drumul ei de modernizare / reinventare. Noi, bibliotecarii din R. Moldova, ne-am creat o poziție unică – bazată pe amintirile frumoase ale oamenilor despre instituția bibliotecară, pe prețuirea lor, pe apărarea lor și credem că avem privilegiul timpului pentru a ne reinventa. Nu-l avem. Trebuie să inventăm, reinventăm, revigorăm bibliotecile ca să nu-i dezamăgim!

Astăzi ne bucurăm de ceea ce poate aduce ziua de mâine pentru bibliotecii prin Programul *Novateca*! De călătoria spre biblioteca modernă la care ne invită Programul Național! Aceasta va fi

mai mult decât o bibliotecă... Va fi instituția delegată cu elaborarea strategiilor de dezvoltare comunitară, care deschide robinetele informaționale pentru spiritele comunității...

Novateca investește în bibliotecii tehnologie și instruire. Transformă bibliotecarii în profesioniști flexibili, deschiși, inovatori. Bibliotecarii instruiți, cu instrumentele tehnologice, pot face bibliotecile publice bijuterii în coroana comunității. Micile exemple prezentate din derularea Programului pilot confirmă această afirmație.

Ce este o bibliotecă modernă? O destinație, un vis care, cu suportul Programului *Novateca*, stă în puterile noastre să-l realizăm!

BIBLIOTECARI, GATA PENTRU A REINVENTA PROFESIA*

Mariana HARJEVSCHI,
director general, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”

Este un prilej de bucurie – pentru că iată un proiect a cărui idee acum un an a fost lansată la nivel instituțional, aici, la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, de către dna dr. Lidia Kulikovski, de a avea susținerea din partea Primăriei Municipiului Chișinău și a Direcției cultură a Primăriei Municipiului Chișinău pentru un centru numit sugestiv – **campus al competențelor**, ulterior al cunoștințelor s-a întâmplat. Deși sub un nou format – de **Centru Național de Excelență pentru Dezvoltare Profesională**, dar tot cu efort și pasiune și împreună pentru aceeași cauză.

Este un motiv de împlinire pentru că știu că întreaga comunitate bibliotecară își

dorea un centru de instruire continuă. Fiecare din noi, înțelegea că Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova trebuie să joace un rol important în evaluarea nevoilor de formare continuă a membrilor săi, să traseze strategii, programe cu privire la formarea bibliotecarilor și să le implementeze. Și astăzi au prilejul de a simți această împlinire.

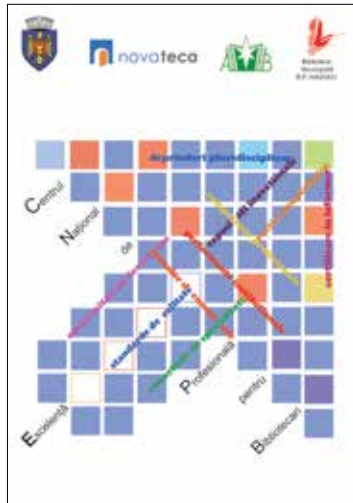

* Mesaj rostit pe 28 martie 2014, la deschiderea Centrului Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari din cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

Este o zi semnificativă pentru noi – comunitatea bibliotecară a obținut ceea ce aspira de ceva timp. Am râvnit această șansă de a avea un punct de referință pentru educația continuă, unde să beneficiem de resurse informaționale, metode și practici inovative, prin intermediul cărora să creștem. Deși inițial, probabil, exact cum moș Mihail din nuvela *Sania* de Ion Druță, îl vedem învăluit de aceeași „tulburare”, pentru că nu era în închipuirea lui o sanie, ci altceva, absolut altceva. Totuși, noi aici am reușit să obținem ce ne-am dorit, pentru că am fost dedicați muncii și pasiunii de a crea un centru. Așa cum pentru acel personaj drujian a contat chemarea interioară, care l-a făcut să fie neobosit, tot așa și pentru noi, bibliotecarii.

Și mult puteam fi în căutarea aceluia altceva, cu sau fără pasiune nu am fi reușit dacă această frumoasă sincronizare a ambiției comunității bibliotecare, a deschiderii Primăriei Municipiului Chișinău și a generozității Programului *Novateca*, *IREX* și Fundației „Bill & Melinda Gates” de a semna *Memorandumul de înțelegere pentru deschiderea Centrului Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari*.

Astăzi avem un centru remarcabil – situat în inima Chișinăului – perfect adecvată specificului locației, fostul Hotel „Suisse”, care, iată, cândva era vizitat de personalități remarcabile (Nicolae Iorga, Feodor Șaliapin, Constantin Stere, George Enescu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu și mulți

alții). Avem un centru inovator – dotat cu tehnică de ultima generație oferită de către Programul *Novateca* (calculatoare, laptopuri, tablete etc.). Avem un centru sustenabil – disponibil datorita Primăriei Municipiului Chișinău și a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” de a aplica resursele sale umane și financiare în menținerea acestui centru. Avem un centru dinamic – asigurat de formatorii ABRM și iată în curând cei instruiți de către Programul

Novateca care sunt gata de a lansa și a implementa programele de instruire în domeniul IT, biblioteci moderne, servicii noi de bibliotecă. Un centru atractiv – cu trei săli distincte, stimulative de a fi pe potriva tendințelor în domeniul biblioteconomic – Sala Cunoștințelor, Sala Inovației și Sala Creativității. Avem un centru participativ – pentru că partenerii *Memorandumului de înțelegere* sunt deschiși (Primăria Municipiului Chișinău, Programul *Novateca: The Global Libraries Program in Moldova* și Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova) pentru toată comunitatea de bibliotecari – bibliotecari publici, universitari, de colegiu, școlari – toți dornici de instruire.

Posibilitățile oferite de Centrul de Excelență Profesională pentru Bibliotecari sunt pentru a ne reinventa profesia!

Vă invit să beneficiați, să utilizați, să participați, să excelăm profesional aici, la Centrul Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari, din cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”!

O NOUĂ SUBDIVIZIUNE LA BM „B.P. HASDEU”

*Elena CEBOTARI,
director, Centrul Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari,
BM „B.P. Hasdeu”*

Inaugurarea Centrului Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” constituie un moment important în viața sistemului de biblioteci din Republica Moldova. Centrul și-a deschis larg ușile pe 28 martie 2014, în cadrul evenimentului de inaugurare, precedat de un moment festiv. La această mare sărbătoare alături ne-au fost Primăria Municipiului Chișinău, Programul *Novateca* / Consiliul pentru Cercetări și Schimburi Internaționale (IREX) și Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova, care au contribuit la inaugurarea Centrului Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari în cadrul BM. La eveniment au participat reprezentanți ai Ministerului Culturii, Primăriei Municipiului Chișinău, Direcției cultură a Primăriei Municipiului Chișinău, directorul Inițiativei Bibliotecii Globale a Fundației „Bill și Melinda Gates” Deborah Jacobs, oaspeți de onoare din cadrul Federației Internaționale a Asociației Bibliotecarilor (IFLA), Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBRP), din partea programelor de dezvoltare ale bibliotecilor publice din Ucraina și România, precum și reprezentanți ai instituțiilor partenere, bibliotecari.

În luările de cuvânt ale viceprimarului de Chișinău Nistor Grozavu, Andrei Chis-

tol, șef de secție la Ministerul Culturii, Evan Tracz, director, programul *Novateca*, conf. univ. dr. Lidia Kulikovski, șeful Departamentului studii și cercetări, ș.a. a fost menționată importanța deschiderii Centrului pentru comunitatea bibliotecară, s-au făcut aprecieri privind investițiile în modernizare și dotare.

„Pentru ca oamenii din țară să obțină informații bune, ei au nevoie de cineva, care să le transmită aceste informații într-un mod accesibil. Pentru ca bibliotecarii să fie moderni, ei au nevoie de un spațiu de instruire, să fie creativi și să transmită informația prin intermediul tehnologiei moderne”, a menționat Deborah Jacobs.

„Ce modernizăm fără bibliotecari instruiți? Centrul Național de Excelență Profesională pentru Bibliotecari va oferi un spațiu propice dezvoltării informaționale, obținerii competențelor profesionale. Ne-am propus acest centru pentru toate tipurile de biblioteci, și – mai cu seamă – pentru bibliotecile din spațiul rural, să-i instruiim și să le cultivăm cultura instruirii continue și a perfecționării”, a mai adăugat conf. univ. dr. Lidia Kulikovski.

În calitate de gazdă, directorul general al BM „B.P. Hasdeu” Mariana Harjevschi a reiterat că acest eveniment a fost posibil datorită eforturilor comune: *„Și mult puteam fi în căutarea aceluia altceva, cu sau fără pasiune, nu am fi reușit dacă această frumoasă sincronizare a ambiției comunității bibliotecare, a deschiderii Primăriei Municipiului Chișinău și a generozității Programului Novateca, IREX și Fundației „Bill & Melinda Gates” de a semna Memorandumul de înțelegere pentru a deschide Centrul Na-*

țional de Excelență Profesională pentru Bibliotecari.”

Sărbătoarea a fost întregită de expozițiile tinerilor ceramiști Adrian Triboi (ceramică neagră tradițională după tehnologia strămoșilor noștri geto-daci) și Sandu Benjenu (farfurii decorative, toate inspirate din arta Greciei și Romei antice).

Vom menționa că Centrul este un proiect național care implică și antrenarea bibliotecarilor din toate rețelele în acțiuni de instruire. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a oferit spațiu renovat și dotat cu mobilier, datorită sprijinului din partea Primăriei Municipiului Chișinău și va acoperi costurile pentru întreținere.

Echipamentul necesar derulării procesului de instruire în condiții optime – calculatoare interconectate în rețea cu acces la internet în regim full-time, laptopuri, iPad-uri, tablete, proiector video, tablă interactivă, imprimante performante (copiator, scanner, fax), camere video, fotoaparat digital – toate sunt contribuția IREX Moldova și a Programului *Novateca*.

Sălile de instruire (sala de creativitate, sala cunoștințe și sala inovație) oferă pentru cursanți stații de lucru, creează o ambianță propice muncii în echipe, schimbul de opinii în grup și lucrul individual.

Centrul dispune de o bibliotecă, ca suport didactic și informațional în activitatea de formare profesională, care oferă acces la publicații din domeniul biblioteconomiei și științelor informației (cărți, CD-uri,

DVD-uri, jocuri de societate, ediții periodice curente etc.).

ABRM va oferi programe de training și alte oportunități de dezvoltare profesională, va elabora un plan de lungă durată pentru asigurarea durabilității Centrului.

Obiectivele prioritare ale Centrului de Excelență Profesională pentru Bibliotecari de la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” sunt:

- inițierea și dezvoltarea cooperării pentru modernizarea, diversificarea activității bibliotecare prin suport formativ;
- asigurarea unei platforme de instruire, care va oferi noi oportunități de formare pentru bibliotecari în corespundere cu necesitățile de dezvoltare profesională a bibliotecarilor din RM;
- desfășurarea activităților pentru dezvoltarea și valorificarea potențialului uman din comunitatea regională și națională, în colaborare cu alte organizații interesate de performanță durabilă a specialiștilor din sfera infodocumentară;
- realizarea proceselor de educație continuă;
- reactualizarea cunoștințelor și competențelor profesionale ale specialiștilor din structurile infodocumentare;
- crearea unor parteneriate cu centre de formare continuă și instituții de specialitate.

Prin activitățile organizate, Centrul de Excelență Profesională pentru Bibliotecari va asigura: educarea culturii instruirii continue; motivarea aspirației bibliotecarului către instruire continuă și perfecțiune; un

mediu de lucru încurajator pentru cursanți să evolueze spre perfecționare; un cadru generator de posibilități de instruire și perfecționare continuă; forme nonformale și ludice de învățare, exemple reale, din viața bibliotecilor și bibliotecarilor; abordarea sistemică a instruirii; demonstrarea avantajelor formării continue; încurajarea sistemelor personale de învățare; catalizarea constituirii unei comunități de bibliotecari instruiți pentru inovare.

De asemenea, Centrul de Excelență Profesională pentru Bibliotecari, va dezvolta prin activitățile sale atitudini, instrumente, experiențe care vor face bibliotecarii capabili să conceapă noi metode de activitate, noi servicii și activități;

va influența și va genera mutații pozitive de mentalitate profesională de natură să transforme bibliotecarii în adepți ai instruirii continue, să capete măiestrie și fluență în transformarea bibliotecii în biblioteca visurilor utilizatorului, comunității.

Avem speranța că noua subdiviziune din cadrul BM „B.P. Hasdeu” va fi la înălțimea exigențelor vremii, va corespunde deplin standardelor pe care timpul le impune. Este un nou început cu noi forțe și strategii în relansarea sistemului de instruire în domeniu și activitatea Centrului, credem, va decurge sub semnul noutății, succesului și a eficienței pentru „părțile implicate”: slujitorii bibliotecii, pe de o parte, și utilizatorii, întreaga comunitate, pe de altă parte.

MAI MULTE CĂRȚI, MAI MULTE ȘANSE PENTRU UN ORAȘ INTELIGENT**

Mariana HARJEVSCHI,
director general, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”

„Citește! Numai citind mereu creierul tău va deveni un laborator nesfârșit de idei și imagini”, spunea Mihai Eminescu. Aceasta este și invitația Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” pentru chișinăuieni, deja de 11 ani, prin intermediul programului *Chișinăul citește o carte*, în vederea promovării și încurajării lecturii ca aceasta să devină un obicei, un mod firesc de a fi, de a citi din plăcere.

Este o tendință azi... că se citește tot mai puțin în sensul de a citi din plăcere. Azi mai mult vizualizăm, butonăm decât citim. Deși s-ar părea poate că citim la fel de mult, totuși aceasta, se întâmplă utilizând tabletele, telefoanele de ultimă generație, notebookuri și alte gadgeturi. Noi, cei de la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, credem încă în opinia lui Umber-

to Eco că doar cartea ținută în mâini, pe masă sau pe genunchi, ne face să recreăm, împreună cu autorul, propriile idei și gânduri, să reconstruim imagini de viață, să retrăim dorințe și speranțe, să înțelegem mai bine istoria, tradițiile.

Totul este să ne cultivăm dorința de cunoaștere prin exercițiul lecturii, ori de câte ori timpul liber ne-o permite – la bibliotecă, acasă, în parc. Iată de ce programul *Chișinăul citește o carte* are deja o

* Cuvânt rostit la lansarea programului *Chișinăul citește o carte*, pe 4 martie 2014, la Biblioteca Centrală.

continuitate de 11 ani aici, la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Povestirile, nuvelele sau romanele contemporanilor noștri, ne deschid orizonturi noi; ele ne împropătează cunoștințele și ne îmbogățesc. Unele cărți ar trebui gustate, altele devorate, însă doar câteva ar trebui mestecate și digerate pe îndelete, spunea scriitoarea Cornelia Funke. Biblioteca Municipală vă propune și vă înlesnește lecturi și întâlniri cu autorii cărților. Totodată, vă invită să „mistuim” trei cărți bune, pentru copii, adolescenți și, respectiv, pentru adulți:

- cartea *Urmele mele frumoase* de Iulian Filip are mesajul că cititul **pentru copii** stimulează creativitatea. De dragul de a citi, o activitate care nu va obosi niciodată un copil care va ține în mână această carte minunată editată de Editura „Prut Internațional”. Copiii sunt invitați să învețe alfabetul altfel, dar atât de firește și atât de muzical;
- un tânăr sau o adolescentă poate deveni mult mai deosebită în timp dacă

citește. Cei ce citesc cu regularitate, devin mai inteligenți, iar în cazul acestei cărți **pentru adolescenți** – *Voiaj de nuntă* de Mihai Ștefan Poiată – vor cunoaște și umorul, și tradițiile noastre firești;

- citind, diminuăm presiunea stresului cotidian, cărțile ne stimulează dorința de a face mișcare, de a avea o viață activă, lectura ne încurajează să izbutim în viață, iar cartea lui Vladimir Beșleagă *Zbor frânt* – pentru un cititor **matur** – va ajuta la reconstituirea identității noastre, ce a suportat consecințele mai multor ani de ideologii.

Vrem un Chișinău pasionat de lectura autohtonă, determinat să îmbunătățească nivelul spiritual al cetățenilor noștri. Sper, din toată inima, că programul poate genera interes și de a veni la bibliotecă pentru a lectura și alte cărți, la fel de bune și interesante, care pot fi găsite doar pe rafturile Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

TRENDUL LECTURII MARCA BM: PROGRAMUL CHIȘINĂUL CITEȘTE O CARTE

Diana UNGUREANU,
bibliotecar, Biblioteca Centrală

Mișcările globale ale culturii au avut dintotdeauna un ecou ce s-a răspândit seismic în țările lumii. În consecință, aceste „seisme” culturale au fost asimilate personalizat în fiecare societate, fapt care compensează masiv nesincronizările, avântând major progresele în acest domeniu.

Ne aflăm în situația de a fi prins valul tendințelor deja de un deceniu, atunci când s-a dat startul primei ediții a campaniei de lectură care a mobilizat deopotrivă copiii, tinerii și adulții. Este vorba de programul Chișinăul citește o carte (respectiv Copiii Chișinăului citesc o carte), lansat în 2004 de

către Biblioteca Municipală, drept provocare pentru generația contemporană.

Dacă vom trece prin scurta istorie a acestui program, vom afla multe lecturi bune, cu care chișinăuienii nu au ezitat să facă cunoștință și au reușit să le îndrăgească. Iurie Colesnic a fost scriitorul care a „spart gheața”, în anul 2004, cu un volum de literatură de natură etică și istorică *Mi-i dor să vă spun*. Argumentele care vin să solidifice tezele sale despre demnitate, moralitate, jertfire se împletesc cu noțiunile de corigență, eșec, vanitate, specifice pentru o generație care nu s-a realizat. A

doua ediție a acestei cărți a venit cu unele completări în același program, iar de această dată la braț cu romanul lui Nicolae Popa *Cubul de zahăr* în anul imediat următor (2005). Două modele literare: realistă și fantastică pentru două direcții de cititori. Suficient pentru a dezbate aproape aceleași probleme sociale prin două optici diametral opuse, aceste două romane se completează perfect printr-o îmbinare suplimentată, dar eficient dozată de oniric și realitate. Dacă Iurie Colesnic a optat pentru tradiționalismul scriptural, atunci Nicolae Popa a mers pe calea postmodernismului, fapt care a apreciat și contribuția Bibliotecii Municipale la propagarea valorilor contemporane.

Necesitatea de formare a cititorului de la o vârstă fragedă a sesizat importanța angajării copiilor în acest program, fapt care s-a soldat cu înaintarea unei cărți destinate anume acestei generații, cu obiective de natură educativă. Astfel, în anul 2006 au fost lansate în același program

cărțile *Copilul cu aripi de carte*, de Vasile Romanciuc și *Viața mai târziu*, de Haralambie Moraru, prima fiind adresată celor mici, iar ultima – celor mari. Titlul cărții lui Vasile Romanciuc anunța armonizarea perfectă cu țelul propus de campanie în anul respectiv, fiind un volum de referință pentru profesori, educatori și, înainte de toate, pentru părinții care au copii, pentru a face față setei de cunoaștere a acestora. Haralambie Moraru a propus publicului chișinăuian un roman încheșat din amintiri, retrairi, din emoții și dragoste, rătăcirii și regăsiri, prin care lumea interioară a scriitorului a trecut prin experiența de viață a fiecărui cititor.

Lectura anului 2007 s-a centrat pe literatura pentru copii – preșcolari și școlari mici, cărora le-au fost destinate două cărți: *Numărătoarea spiridușilor*, de Silvia Ursachi și *Amintirile pițigoiului Zbanț*, de Ion Iachim, iar cei mai mari s-au putut înfrupta dintr-un volum cu iz de cafea – *Coffee-house*, de Ghenadie Postolache. Dacă

primele două volume s-au axat pe valorificarea moralității prin prisma unor aventuri vesele, în virtutea vârstelor spre care au ținut, atunci romanului lui Ghenadie Postolache mizează pe maturitate, nu numai temporală, dar și literară, reieșind dintr-o experiență variată.

Pentru anul 2008, Biblioteca Municipală a propus cititorilor alte trei cărți de valoare estetică și educativă majoră: *Regina nopții*, de Lidia Hlib și Lică Sainciuc; *Hronicul Găinarilor*, de Aureliu Busuioc, *Note din Arca lui Noe*, de Lurie Colesnic. De această dată, primatul i-a revenit lecturii pentru tineri, în care aceștia au gustat dintr-un roman de excepție, semnat de regretatul Aureliu Busuioc și dintr-o cronică literar-publicistică inedită a lui Lurie Colesnic. Și copiii au fost invitați la o lecție de frumos artistic, dreptate și curaj, lecție expusă cu multă dăruire de sine de către cei doi autori: Lidia Hlib și Lică Sainciuc.

Anul 2009 le-a rezervat chișinăuienilor un lot de literatură de soi (post)modernist, care să-i aducă pe platforma ultimelor tendințe. Un roman dur, atât după limbaj, cât și după epoca abordată, *Măcel în Georgia* de Dumitru Crudu a lăsat o explozie de impresii în rândurile lectorilor avizați și amatori. Plasat la periferiile contrastelor, textul acestui scriitor a făcut ravagii printre cititori, fapt valabil și pentru cartea lui Nicolae Rusu *Alunel. Basm modern*, care însă a mers pe o altă cale de „ademenire” la lectură a celor mici, prin aventuri distractive raportate și adaptate la modernitate.

Cu o deosebită considerație pentru credință, dragoste și demnitate, autorii valorificați în ediția din anul 2010 a programului *Chișinăul citește o carte* au înaintat două cărți de un lirism deosebit. Romanul lui Nicolae Dabija *Tema pentru acasă* a ajuns la sufletele tuturor tinerilor care au interacționat prin lectură, atingând cele mai sensibile coarde ale sufletului, în pofida multor critici apărute la adresa aces-

tuia. De altă parte, Ion Hadârcă a luminat calea copiilor cu *Grăuncioare de lumină*, prin care le-a transmis căldura sufletească și spiritul său însoțit.

The Flower of Love / Floarea iubirii de Claudia Partole, *Cel rătăcit* de Aurelian Silvestru și *Diavolul este politic corect* de Savatie Baștovoi – aceasta a fost oferta anului 2011, an în care dominantă globalității a luat cu asalt cititorii, ieșind din stratul autohton și migrând spre cel universal, mitic. Claudia Partole s-a aventurat împreună cu picii în căutarea unei flori a iubirii, printr-o ediție bilingvă, recunoscută pentru originalitatea sa. Aurelian Silvestru a mers pe urmele adevărului, care și-a lăsat amprenta în fapte și documente mistice, ca să ajungă la descoperiri neașteptate pentru cei care au avut răbdarea să le urmărească. Ieromonahul Savatie Baștovoi și-a readus personajele pe calea dreaptă a vieții, cu riscul de a prevedea un viitor sumbru pentru societatea globală, în cazul în care aceasta tot mai mult cade în ispita tehnologiilor contemporane care le răpesc viața.

În 2012, *Povești cu Barbălungă* de Ovidiu Creangă a fost sursa de inspirație care a gădilit fantezia copiilor. Personajele acestei cărți au momit picii în dulceața lecturii și le-a colorat visele prin cele mai frumoase povești de la bătrânul Barbălungă. Romanul *Nu mă tentează* de Anatol Moraru a fost adresat adulților care au fost (culmea ironiei!) tentați să-l (re)citească și să (re)cunoască o hartă virtuală a orașului Bălți, pe drumurile căreia au putut fi întâlniți eroii acestei cărți.

Amatorii de ciocolată și aventuri au avut mare noroc în anul 2013, deoarece au avut ocazia să-l cunoască pe Onuț – marele erou al cărții lui Victor Dumbrăveanu *Vornicel la nunta badei*, care a fost promovată în campania de lectură a anului respectiv. Tot pe calea aventurilor a mers și personajul central al lui Nicolae Rusu, din romanul *Al șaptelea simț*, însă acestea au fost inspirate

din realitate și împletite cu misterul presimțirilor dictate de cel de-al șaptelea simț.

Anul curent nu a făcut excepție de la această tradiție îmbietoare a programului de lectură *Chișinăul citește o carte*, adunând multă lume bună și dornică de a fi la curent cu actualitatea literară. Cea de-a XI-a ediție a programului care a luat amploare, propunând locuitorilor capitalei trei cărți pe care să le seducă pofta (sau, de ce nu, lăcomia!) de lectură: *Urmele mele frumoase* de Iulian Filip (pentru copii), *Voiaj de nuntă în trei* de Mihai Ștefan Poiată (pentru adolescenți) și *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă (pentru adulți).

Evenimentul de lansare a programului a adus la Biblioteca Centrală personalități de vază din cultura noastră, printre care publicistul Mircea V. Ciobanu (pe post de moderator), directorul general al BM Mariana Harjevschi, criticul literar Aliona Grati, scriitorul Ianoș Țurcanu, viceprim-minis-

trul Tatiana Potâng etc., dar și autorii cărților: Iulian Filip, Vladimir Beșleagă și Mihai Ștefan Poiată, precum și jurnaliști de la televiziune, radio și ziare cu acoperire națională. Fiecare dintre vorbitori a menționat importanța acestei campanii pentru culturalizarea publică și educarea cititorului, iar dna Tatiana Potâng a remarcat că lectura este o dominantă importantă pentru societatea noastră, precizând, printre altele, că una din cărțile acestei campanii *a servit drept momeală de lectură pentru fică*.

Anul acesta se anunță a fi unul furtunos în impresii lecturale, dat fiind faptul că au fost reorganizate și reorientate politicile de promovare a acestor cărți, însă acelea urmează să fie desfășurate individualizat de fiecare filială.

În final nu pot decât să urez un singur lucru: să ne fie într-un ceas bun! Și, nu în ultimă instanță, să le urez tuturor LECTURĂ PLĂCUTĂ!

O CONFERINȚĂ DESPRE UN RĂZBOI NECUNOSCUT

Liuba CIOBANU,
director, Filiala „Ovidius”

La 2 martie a.c. s-au împlinit 22 de ani de la declanșarea conflictului armat din raioanele de est ale Republicii Moldova. În ajunul Zilei pomenirii eroilor și victimelor conflictului armat din Transnistria, la Biblioteca Publică „Ovidius” a avut loc conferința *Rolul populației locale în războiul din stânga Nistrului*, la care au participat veterani de război de la Asociația „Corjova 1992”: Valeriu Mițcu, președinte de onoare al Asociației; Valeriu Caraiman, președintele Asociației; Iurie Coțofan, cavaler al Ordinului *Ștefan cel Mare*; Ilie Coica, combatant, deputat local, activist; Vlad Grecu, combatant; Veaceslav Verlan, comandantul grupului cu destinație specială „Scor-

pionii”; ofițerul de poliție Iurie Țvignov; profesoara Neonela Popovici, mama eroului locotenent-major Anatol Popovici.

Moderatorul evenimentului, ziaristul și combatantul Ion Borș, a vorbit despre pregătirea minuțioasă a secioniștilor de această intervenție mișlească împotriva populației băștinașe. „Cu mai bine de un an în urmă veniseră la Dubăsari turme de cazaci, îmbrăcați în haine militare cu galoane și șepci de esaul. Ei se plimbau prin Dubăsari pe cai, având prinse de curele săbii și purtând bice la ciubotă. Își demonstau zorzoanele pentru a intimida populația locală. Însă, nu prea le-a mers. Autoritățile orașului intenționau să-i cazeze în satul

Corjova, însă corjovenii s-au ridicat, izgonindu-i de acolo. Și-atunci au fost încartiruiți în sectorul Balșoi Fontan al orașului, unde preponderent locuiau ucrainenii și ruși. Timp de un an, nopțile, camioane militare au cărat armament și poliția știa despre aceasta, însă autoritățile de la Chișinău n-au întreprins nimic. Iar dacă și găseau armament la populația prorusă, îl confiscau, iar infractorii, pe altă parte, se reînarmau”, și-a amintit Ion Borș. Participanții la conferință, printre care și polițistul Iurie Coțofan, cavaler al Ordinului *Ștefan cel Mare*, a povestit despre provocarea pusă la cale de gardiști și cazaci, căci în oraș se vorbea de la Anul Nou despre data de 2 martie, că va începe războiul. El a mai povestit despre trecerea detașamentului cu destinație specială peste râul Nistru, care era înghețat, despre cum localnicii din Corjova și Cocieri au luat 80 de pistoale-automat din unitatea militară. Valeriu Mițcu, președintele de

onoare al Asociației Veteranilor de Război „Corjova 1992”, împreună cu camarazii săi de arme a povestit despre mersul luptelor, și-au amintit despre operațiile de succes, când au ajuns la traseul Râbnița-Tiraspol din preajma satului Roghi, când îi puseseră pe fugă pe paramilitarii de la Dubăsari, ca mai apoi să primească de la Chișinău ordinul de retragere. Ei și astăzi consideră acel ordin o curată trădare și oricât s-au străduit să afle cine a fost responsabil de emiterea lui, n-au mai aflat. Au povestit despre participarea la lupte Valeriu Caimacan, președintele Asociației Veteranilor de Război, combatantul Ilie Coica, deputat de Corjova. Combatantul Vlad Grecu, participant la lupte, originar din Corjova, a vorbit despre atitudinea conducerii de la Chișinău față de participanți și de rezolvarea problemei transnistrene. El este autorul a două cărți despre acest război: *O viziune din focarul conflictului armat de la Dubăsari* și *Unde-*

s zii *popoarelor învinse*. Vlad Greco a citit studenților de la Academia de Poliție și elevilor Colegiului Politehnic un fragment din povestirea *Călăuza*. A mai vorbit despre scenariul unui film documentar, ignorat de cineaștii de la studioul „Moldova-film”. Nu că ar fi fost rău. Ei au pretins o sumă de trei ori mai mare, știind că autorul nu are de unde să găsească asemenea bani. Despre luptele grupului cu destinație specială „Scorpionii” a relatat comandantul acestui detașament Veaceslav Verlan. Fiind pictor, el a expus la bibliotecă galeria de portrete *Lacrimi de sânge pe obrazul țării*, amintindu-ne de eroii căzuți pe câmpul de luptă (Grigore Usinevici, Vlad Reuțchi, Ghenadie Iablocichin, Sergiu Culațchi, Tudor Nestor, Cezar Roman, Iurie Bodi, Gheorghe Coțuc, Andrei Izbaș, Mihai Arnaut, Ion Cordineanu, Sergiu Fodor, Valentin Slobozenco, Gheorghe Buzu, Valeriu Dumbravă, Boris

Dovgani, Filip Lupașcu, Anatol Popovici, Alexandru Harcenco, Victor Ursu). Ideea unei astfel de galerii i-a venit cu doi ani în urmă. Scopul acestor expoziții este ca țara să-și cunoască eroii. Portretele au fost efectuate în ulei și creion. Pentru a cunoaște eroii din portrete, biblioteca a expus informații individuale despre vârsta, locul mobilizării, data și localitatea unde a căzut în luptă.

Despre feciorul său, procuror de trei zile instituit în funcție, locotenent-major Anatol Popovici, a povestit mama eroului, profesoara Neonela Popovici. Ea și-a amintit, cu mare durere în suflet, cum și-au bătut joc de feciorul ei cazacii, lăsându-l să zacă mort în Tighina câteva zile, în căldurile verii. Publicului au fost prezentate imagini din ziar, efectuate de cazacii, astfel imputând propriile crime formațiunilor militare din Republica Moldova. Acest pro-

curor putea să nu meargă la lupte, având un fotoliu moale și un birou comod la Chișinău. El însă a procedat ca un fiu devotat Patriei. N-a luat exemplu de la mulții funcționari, care căutau să-și protejeze odraslele de înrolare în armată.

Ofițerul de poliție Iurie Țvignov, care a luptat pe platoul Coșnița, astăzi ține prelegeri la Academia de Poliție, dar când ajunge vorba de câte i s-au întâmplat în război, preferă să nu-și amintească.

Echipa Bibliotecii „Ovidius” a organizat o expoziție de ziare ale timpului – *Patria, Corjova azi, Sfatul Țării, Țara, Literatura și arta, Pacea civică, Transnistria* ș.a. – care ne amintesc despre luptele de pe platourile Cocieri și Coșnița. Bunăoară, la ziarul de război *Patria* au fost și corespondenți, și redactori, și machetatori, și poștași prin tranșee, doar două persoane – Grigore Savin, un vechi ziarist de la Grigoriopol, și tânărul și puțin experimentatul pe atunci Ion Borș, de la Dubăsari. De asemenea, a fost organizată și expoziția de carte cu genericul *Măcelul inocenților*, volume din colecțiile bibliotecii, dar și din biblioteca personală a ziaristului Ion Borș și din cea a combatantului Vlad Grecu. Aceste exponate de carte relatează documentar despre evenimentele de război, care au avut loc în stânga Nistrului în primăvara-vara anului 1992.

Biblioteca a expus pe ecran numele și fotografiile victimelor din satul Corjova, sat care a avut de pățimit cel mai mult în acest război. Pe fundalul melodiei *De-ar fi lumea de hârtie*, din repertoriul formației „Transbalcanica”, participanții la conferință au comemorat corjovenii, căzuți pe câmpul de luptă sau omorâți în casele proprii de către gardiști și cazaci. De asemenea, publicului i-a fost propus spre vizionare un fragment din filmul documentar *Durere și speranță*. După vizionarea filmului combatanții au vorbit despre lipsa educației patriotice în școli, indiferența cu care sunt tratați eroii naționali – și cei vii, și cei morți. Auditoriul a recunoscut că pentru prima dată li s-a vorbit despre evenimentele din primăvara-vara anului 1992, despre cum de fapt s-a desfășurat acest război și ce urmări a avut. Tinerii au pus numeroase întrebări, iar elevul Vasile Erhan de la Colegiul Politehnic din Chișinău le-a dedicat eroilor o poezie patriotică.

La finele activității, directorul bibliotecii a mulțumit participanților la lupte pentru jertfrea de sine în numele Patriei, dar și tineretului prezent, pentru participare la comemorare și i-a îndemnat să-și iubească Pământul natal cu aceeași îndârjire și ardoare, cum l-au iubit acești eroi martiri ai neamului, cum continuă să-l iubească veteranii de război.

PRIORITĂȚI ACUTE DE CULTURĂ: REABILITAREA CITITORULUI ACTIV

*Diana UNGUREANU,
bibliotecar, Biblioteca Centrală*

Tradițional, biblioteca este, prin esență, o instituție a lecturii, or, această ultimă coordonată este determinantă și pentru fundamentarea culturii și gradului de inteligență a societății. Dacă în trecut biblioteca era un loc unde avea acces doar un anumit contingent de oameni, astăzi biblioteca a fost „desacralizată” în favoarea

publică. De aici sunt evidente beneficiile pe care le presupune această instituție, iar biblioteca noastră și-a extins serviciile care merg în întâmpinarea tendințelor globale, respectiv, și a utilizatorilor. Înainte de toate însă lectura rămâne prioritară, chiar și în condițiile în care progresul tehnico-științific a revoluționat comunicarea. În anul

2014, Biblioteca Centrală și-a propus să reabiliteze imaginea cititorului, atât prin metodele tradiționale – lansări, expoziții și prezentări de carte, activități cu recomandări bibliografice tematice, cât și prin metode inovative, proiecte de promovare care implică imaginația creatoare. În cele ce urmează, vom prezenta primele seminte ale celor planificate, în concordanță cu modelele invocate.

Printr-o tradiție înrădăcinată de rutina experiențelor acumulate în timp, activitățile culturale organizate în cadrul bibliotecilor sunt structurate conform unor tipare prestabilite, aproape canonizate, care, cel puțin aparent, nu admit „soluționări” creative. Ei bine, tot experiența demonstrează că elementul imaginativ este fundamentul acestora.

Expozițiile de carte, atât cele tradiționale, cât și cele virtuale, sunt organizate cu o periodicitate regulată, oferind un larg spectru bibliografic tematic și de ocazie. Conceptul este, desigur, arhicunoscut, însă diferența o fac detaliile de organizare și design. Ceea ce ne-am propus în acest an este să ieșim din tiparele obișnuite și să includem elemente imprevizibile, fapt care are menirea de a conferi un plus de atractivitate lecturii. Diferențele s-au făcut perceptibile încă de la faza de experiment,

atunci când cartea nu numai a ocupat un loc pe raft, dar a luat o poziție, de ce nu, provocatoare pentru eventualii cititori. Astfel, atunci când expoziția care a marcat ziua de naștere a lui Mihai Eminescu a luat forma inițialelor de la numele poetului, cărțile au avut priză mai mare la vizitatorii bibliotecii, care nu numai că au tras cu coada ochiului, dar le-au și răsfoit cu o plăcere deosebită. Iar romanele de dragoste au sedus cititorii prin organizarea în forma simbolului dragostei. Expozițiile virtuale au fost reorganizate în pagină, deși se mai lucrează la modurile în care se poate face posibilă diversificarea în acest plan. Îmbucurător este faptul că aceste expoziții sunt consultate cu regularitate constant crescătoare, ceea ce ne motivează să lucrăm la îmbunătățirile acestora și să aplicăm principiul imaginativ.

Lansările și prezentările de carte au avut o pondere culturală și științifică bidirecțională. Pe de o parte, în cadrul celor trei lansări din prima lună a anului curent nu au lipsit personalitățile din lumea academică, pe de altă parte, modul interactiv de lucru și constructiv de desfășurare a activităților date. Lansarea colecției *Moștenire*, inițiată de Editura „Știința” (Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Scrieri în 16 volume* / ed. îngrijită de Stancu Ilin și Ionel Opreșan.

Chișinău, Ed. „Știința”), a avut loc de Ziua culturii naționale, la care au asistat viceprim-ministrul Guvernului RM Tatiana Potâng și ministrul culturii Monica Babuc. Lansarea a fost însoțită de comunicări ale oamenilor de știință, fiind condimentată de o suită de recitaluri din opera hasdeuiană. Cu ocazia aniversării lui Iulian Filip, la Biblioteca Centrală a avut loc dubla lansare a cărților semnate de scriitorul vizat: *Bufnița nu cloțește privighetori* și *Urmele mele frumoase*. La eveniment au

fost prezenți prietenii autorului – Ianoș Țurcanu, Aurelian Silvestru și Daria Radu, care l-au susținut și i-au adresat cuvinte de laudă și tradiționalul „La mulți ani”. Moderatoarea evenimentului a fost dr. Victoria Fonari, colaboratoare a BC, iar cei care au făcut activitatea mai luminoasă au fost elevii claselor a II-a, a III-a și a IV-a de la Școala de Arte „Alexei Stârcea”, învățătoarele Tatiana Bâlici, Ana Popovici și, respectiv, Ecaterina Mahu. Implicarea dinamică a acestor copii, prin recitaluri de muzică, poezie și proverbe din cărțile lansate au fost argumentul forte în favoarea lecturii. Promovarea imaginii cititorului avizat s-a remarcat în cadrul lansării cărții *Свет над светом* de Carolina Staicova, la care literați și profesori universitari și-au exprimat diverse opinii, unele cu scopul de a impulsiona personalitatea creatoare a tinerei poete.

Consecvent în favoarea lecturii „lucreează” și recitalurile de poezie, mesele rotunde și discuțiile asupra operelor scriitorilor consacrați. Și cum începutul de an marchează zilele de naștere a doi mari poeți (Mihai Eminescu și Grigore Vieru), acestea sunt de nelipsit în cadrul cluburilor și al cenaclului care activează sistematic și dinamic la bibliotecă. În afară de aceasta, dat fiind faptul că anul 2014 a fost proclamat prin decizie guvernamentală Anul Dumitru Matcovschi, în fiecare lună sunt organizate activități specifice din această categorie.

Prezentările de carte sunt mai mult decât benefice pentru cultura lecturii, ele sunt de o necesitate aproape vitală. Astfel, are loc primul contact al potențialului cititor cu cartea propriu-zisă într-o manieră individuală, iar prin aceasta se urmărește provocarea la lectură. În momentul în care opera, fie ea de natură literar-artistică, fie

științifică, a avut această minimă tangență, apare senzația simultană de familiar și de interesant și ce poate fi mai incitant decât recomandarea unei cărți bune? În acest an ne-am propus să scoatem din anonimat cât mai multe exemplare utile pentru lectură, iar arma în această „luptă” va fi tocmai prezentarea deschisă a acestora. Primele rezultate sunt surprinzătoare: prima enciclopedie română (*Enciclopedia română* în trei volume, Sibiu, editura și tiparul lui W. Krafft, 1898-1904) s-a numărat printre cele mai apreciate prezentări pe blog, de același succes s-a bucurat și volumul despre viața și opera lui Mihai Eminescu, semnat de N. Zaharia (*Zaharia N. Mihail Eminescu. Viața și opera sa*, București, 1912).

În această ordine de idei, nu putem trece cu vederea tradiționala campanie de lectură *Chișinăul citește o carte*, care a luat amploare și care în acest an a propus locuitorilor capitalei trei cărți care să le provoace pofta de lectură: *Urmele mele frumoase* de Iulian Filip (pentru copii), *Voiaj de nuntă în trei* de Mihai Ștefan Poiată (pentru adolescenți) și *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă (pentru adulți). Anul acesta se anunță a fi unul furtunos în impresii lecturale, dat fiind faptul că au fost reorganizate și reorientate politicile de promovare a acestor

cărți, însă ele urmează să fie desfășurate individualizat de fiecare filială.

În ceea ce privește *partea inovativă* a prezentărilor de carte, anul 2014 a venit cu idei năstrușnice prin adaptarea proiectului global de promovare a lecturii *Bookface*. Astfel, începând cu luna februarie, echipa Bibliotecii Centrale a experimentat promovarea cărților prin asocieri cu chipurile oamenilor, fapt care a stârnit interesul publicului. Pe de altă parte, lectura este protagonistă sau personaj complementar al unor alte proiecte cu iz inovativ pentru anturajul nostru: Clubul de lectură *Gaudeamus* (lansat la jumătatea lunii februarie a.c.), *Debate Month / Luna dezbaterilor*, *Globex-ul*, proiectul MIRT (lansat de AO „Altruism”), *Bookletta* etc.

Clubul de lectură „Gaudeamus” a pornit cu un avânt răsunător și face ravagii printre adolescenți și tineri. Se pare că acest club a creat din lectură un adevărat trend de generație, care luptă pentru cultură și intelectualitate prin lectură și dezbateri de natură critică. Nicolae Dabija, cel care a „binecuvântat” acest club la lansare, a confirmat că această inițiativă este una lăudabilă, menționând contribuția enormă în educarea inteligentă și spirituală a celor pe care se sprijină speranțele acestei societăți.

„Debate Month” constituie un proiect de dezbateri adresat tinerilor, în care este

antrenat spiritul critic și evaluarea educației și autoeducației celor implicați. Prin aceste dezbateri se realizează importanța lecturii, nu numai a celei artistice, dar și a celei cu tentă istorică, științifică, care aruncă o ancoră în realitatea contemporană, precum și conștientizarea importanței lecturii pentru comunicarea verbală corectă. Un alt grup de tineri de la AIESEC, care promovează *Globex-ul* ca oportunitate de studii și schimb de experiență, au lansat

îndemnul descoperirii unor alte țări, în primul rând, din cărți, deoarece acestea deschid căile spre atingerea scopului lor. Tot prin prisma lecturii este valorificată plăcerea de a trăi, fapt confirmat de Liuba Ceban în cadrul lecțiilor publice cu voluntarii implicați în proiectul MIRT.

„Ultimul răcnet” al modei a valorificat cartea prin intermediul genții *Bookletta*. Geanta este destinată tuturor femeilor inteligente, care nu uită că lectura devine o necesitate tot mai acută pentru noi. Acum putem spune că lectura a devenit un trend care globalizează întreaga comunitate, putem fi siguri de revalorificarea ei și de reintegrarea în sistemul valoric al umanității, de rezistența ei în fața multor alte provocări tehnico-științifice care erau privity drept pericole.

În ultimă instanță, biblioteca și-a modificat poziția istorică în societate, iar astăzi suntem în plină forță de a face față oricăror confruntări cu arma în mână – cartea. Nu suntem la ultimele inovații; surprizele urmează să... surprindă publicul larg. Reabilitarea statutului cititorilor activi este modul cel mai sigur de a atenua problemele de educație calitativă a noii generații, este șansa de a ne construi viitorul așa cum îl merităm, iar acest scop merită investițiile și eforturile pe care le facem. A început era lecturii! Urmați-i cursul!

CONFERINȚA DE SUFLET FAMILIA CREȘTINĂ ASTĂZI ÎNTR-O LUME BULVERSATĂ

(susținută de PC Părinte Nicolae Tănase
din Valea Plopului, Prahova, la Chișinău)

Elena ROȘCA,
Filiala „Alba Iulia”

Șirul de conferințe duhovnicești, organizate de către Fundația „Vasiliada” din Chișinău, cu concursul Bibliotecii „Alba Iulia”, ASCOR, Filiala Chișinău, și Pretura sectorului Buiucani continuă. De această dată, în 12 martie curent, la ora 18:00, Sala de festivități a Preturii Buiucani l-a găzduit, în calitate de conferențiar, pe părintele Nicolae Tănase, paroh al bisericii ortodoxe din satul Valea Plopului, județul Prahova. Părintele Nicolae Tănase este autorul volumului căutat și citit de către mulți tineri *Soțul ideal, soția ideală*, în care autorul abordează tema prieteniei, dragostei, căsătoriei, valorii vieții și libertății cuplului, familiei în post, precum și a postului în familie, avortului, singurătății etc. Este o carte care ne ajută să înțelegem rolul familiei în societate, pe de o parte, și, rolul femeii și al bărbatului în familie, pe de altă parte.

Părintele Nicolae Tănase este căsătorit și are șase copii ai săi. Problema familiei, a căsătoriei, a copiilor abandonați, avortați, nenorociți l-a urmărit dintotdeauna. Timp de peste 20 de ani a luptat cu mamele care avortează, convingându-le să nu-și abandoneze pruncii, cărora dânsul le poate oferi un cămin. Astfel, a adunat în casa sa mulți copii orfani condamnați a copilării pe străzi, devenind și tată al celor peste 300 de copii condamnați la pierzanie. În calitate de fondator al Asociației „Pro Vita”, împreună cu soția sa, și cu ajutorul oamenilor, a ridicat un complex în Valea Plopului

cu o bibliotecă și o bisericuță, o brutărie, o tipografie, o sală pentru festivități, case de locuit pentru cei care se află aici – copii, a căror soartă nenorocită este pecetluită chiar de către propriii părinți, de mamele care avortează tot mai frecvent.

De aceea, părintele călătorește mereu în țară și în afara ei, întâlnindu-se cu oameni de diferite vârste și categorii sociale pentru a discuta despre viitorul românilor: căsătorie, familie, divorț, dragoste, fidelitate, prietenie etc. Mesajul său este adresat, în special, tinerilor, care astăzi trăiesc într-o lume bulversată, amorală, contradictorie, cu multiple tentații și preocupări ademenitoare, dar foarte periculoase. „Este o artă să exiști într-o căsnicie...”, susține părintele Nicolae Tănase. De aceea, în cadrul întâlnirilor cu publicul, părintele vine cu sfaturi, îndemnuri, explicații în scopul creării și menținerii unei familii sănătoase. Și în cadrul conferinței noastre părintele a vorbit celor prezenți în sală, peste 250 de persoane, despre criteriile de care trebuie să țină cont tinerii în momentul în care își aleg viitorul partener de viață, despre taina căsătoriei, încrederea în prietenie și căsnicie, pericolul avortului pentru femeie și altele. Părintele consideră că tinerii trebuie să aibă o preocupare pentru ideal. „...Cu cât tinzi mai sus, cu atât ți se mărește posibilitatea să și ajungi la acest ideal. Fetele trebuie să fie foarte pretențioase cu prietenii lor. Acest lucru înseamnă a se prețui la va-

loarea exactă. Orice om are o valoare. Pe de o parte, trebuie să avem conștiința că, în fața Creatorului, suntem mici, dar suntem regi ai creației, peste care Dumnezeu ne-a pus să fim stăpâni. Dacă suntem stăpâni, trebuie să avem comportament de stăpân și nu de slugă... Astăzi întâlnim multe fete care nu se prețuiesc, nu au demnitate și își pierd din finețea pe care Dumnezeu le-a dăruit-o, decăzând moral și spiritual. Dacă își menține pretențiile morale și spirituale, fata întotdeauna va fi abordată de un băiat pe măsura pretențiilor ei... Ne punem întrebarea dacă și băiatul trebuie să fie pretențios. Și el trebuie să fie pretențios și să caute să aibă conștiința de sine, adică să știe exact ce vrea. Fiecare dintre cei care au o relație de prietenie dorește împlinirea în căsnicie. În căsătorie se lucrează împreună pentru realizarea scopului final. Scopul vieții creștine, în fine, va fi salvarea sufletelor noastre într-o fericire. Căsătoria presupune, la un moment dat, mucenicie. Ați observat că la Taina Cununiei se cântă troparul Sfinților Mucenici. Această cântă-

re reprezintă o recunoaștere a noastră că suntem conștienți de crucea pe care am luat-o. Căsătoria este indisolubilă. De aceea, trebuie să fim foarte atenți când facem pasul spre căsătorie. Când căsnicia merge, trebuie să mulțumim lui Dumnezeu, iar când nu merge, să procedăm cu înțelepciune. Dacă am recomandat ca o fată să fie pretențioasă, m-am referit la starea de dinaintea căsătoriei. Este o artă să exiști într-o căsnicie. Căsnicia nu este un contract pe care îl încadrăm și atât. Avem chemarea ca soțul să-l reprezinte pe Hristos, iar soția să reprezinte Biserica”, a explicat părintele Nicolae Tănase ascultătorilor săi, frapați de cele auzite.

Aceste conferințe de suflet și educație morală se regăsesc într-un proiect comun al Fundației „Vasiliada”, Chișinău, Biblioteca „Alba Iulia” și ASCOR, filiala Chișinău, susținut de către pretorul sectorului Buiucani, dl Valeriu Nemerenco, care încurajează activitatea noastră comună, punându-ne la dispoziție Sala de festivități a preturii pe toată durata demarării proiectului.

PIOS OMAGIU CELUI CARE A FOST DUMITRU MATCOVSCHI

*Elena CALDARE,
director, Filiala „Alba Iulia”*

Acesta a fost mesajul unei manifestări în cadrul **Săptămânii ușilor deschise**, organizată în perioada 24-30 martie curent la Filiala „Alba Iulia”. Motivată de cei 75 de ani pe care i-ar fi împlinit scriitorul în anul acesta, an declarat de către Parlamentul Republicii Moldova, la propunerea Ministerului Culturii și a Guvernului, **Anul Dumitru Matcovschi**.

Pe parcursul acestei săptămâni am organizat și am desfășurat un spectru divers de activități cu și pentru publicul chișinăuian, străduindu-ne să atragem atenția vizitatorilor noștri și a participanților la diversitatea creației și la complexitatea personalității celui care a fost scriitorul Dumitru Matcovschi. Vizionarea unor secvențe video, alături de prezentarea volumelor de poezie, discuțiile asupra creației poetului, orele de lectură cu versurile sale pentru copii, picturile inspirate din creația scriitorului, înscenările copiilor inspirate din povestioarele-basme, semnele de carte oferite vizitatorilor, prezentarea expozițiilor și altele au urmărit un singur scop: promovarea creației și mesajul lăsat celor ce-l vor urma ca un testament de dragoste față de țară, neam, limba română și demnitatea națională.

Săptămâna a fost deschisă cu inaugurarea vernisajului de pictură *Natura în poezia lui Dumitru Matcovschi*, realizat de un grup de elevi din clasele I-IV de la Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu”, ghidați de șase profesori de artă plastică. Lucrări excepționale, inspirate din poezii pentru copii ale scriitorului, care ne servesc ca un suport deosebit în organizarea celorlalte activități cu publicul copii și adulți: ore de lectură, prezentări de carte, dezbateri,

excursii... Și noi, bibliotecarii, am rămas plăcut surprinși de picturile realizate, dar și de impresiile, trăirile lor sufletești, înțelegerea mesajului poeziilor în timpul lecturii...

Medalionul literar *Dumitru Matcovschi, poet, dramaturg, prozator, publicist, patriot* a fost moderat de jurnaliștii, scriitorii și cei care l-au cunoscut foarte bine și în diferite ipostaze pe Dumitru Matcovschi – Vlad Pohilă și Elena Tamazlăcaru. Publicul în sală a fost format de elevi din clasele a X-a de la Liceul Teoretic „Liviu Deleanu” și Liceul-internat municipal sportiv, care au avut posibilitatea să asculte discursurile jurnaliștilor moderatori, cei care l-au cunoscut foarte bine pe Dumitru Matcovschi, i-au citit și i-au apreciat opera și activitatea de mare patriot român martir.

Grupuri de elevi din clasa a II-a de la Liceul Teoretic „Liviu Deleanu” au participat la lecția bibliografică *Cum căutăm informația despre Dumitru Matcovschi în colecția bibliotecii*. O lecție foarte interesantă, prezentată de Aurelia Tincu, care a ținut cont de particularitățile vârstei fragede a ascultătorilor.

Am organizat, în parteneriat cu Direcția generală educație, tineret și sport (responsabil de bibliotecile școlare din sectorul Buiucani – Liuba Arion) atelierul profesional *Oferta de lectură pentru Concursul „La izvoarele înțelepciunii”* a cărui temă este creația literară a scriitorului Dumitru Matcovschi. La atelier au participat bibliotecari școlari din sectorul Buiucani, reprezentanți de la Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”, cadre didactice, care s-au lansat în discuții aprinse

asupra mai multor aspecte ale activității de parteneriat ale bibliotecarilor școlari cu bibliotecile publice, naționale privind organizarea și pregătirea participanților la concurs. Un grup de liceeni de la Liceul „Ion și Doina Aldea-Teodorovici” din sector au prezentat un recital literar și înscenarea povestioarei pentru copii *Acasă* de Dumitru Matcovschi, astfel, convingându-ne că opera scriitorului o citesc și liceenii, cu toate că nu este inclusă, spre regretul nostru, în curriculumul școlar.

În fiecare zi a săptămânii s-au desfășurat câte două-trei activități cu diverse grupuri și categorii de vârstă.

Miercuri, de exemplu, au avut loc trei întâlniri ale elevilor și liceenilor din cartier cu poezia lui Dumitru Matcovschi: prezentarea cărții *Bună dimineața, mamă*, la care au participat elevi din clasa a IV-a de la Liceul Teoretic „Petru Rareș”, prezentarea cărții *Greierașul Puiu*, cu participarea elevilor din clasa a II-a de la același liceu, și Concursul de eseuri *Sunt patriot al acestui pământ, Dumitru Matcovschi*, la care au fost prezenți liceeni din clasele VI-XII de la Liceul-internat municipal cu profil sportiv și Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”. Au fost prezentate nouă eseuri, dintre care pa-

tru lucrări – câte două de la fiecare liceu – au fost destul de consistente și interesante. Acest fapt ne demonstrează că, chiar dacă numele scriitorului Dumitru Matcovschi nu figurează în agenda de lucru a cadrelor profesionale liceale, cei care doresc îl citesc, îl înțeleg, îi studiază creația literară. Ne-a impresionat eseu **Adrianei Papucciu**, elevă în clasa a VIII-a de la Liceul-internat municipal cu profil sportiv, intitulat *Dumitru Matcovschi în sufletele noastre*, creație proprie sub îndrumarea profesoarei de limba și literatura română **Valentina Tudos**.

Adriana și-a demonstrat și capacitățile în desen, așternând, pe o pagină din eseu, chipul casei părintești a lui Dumitru Matcovschi. Și colega Adrianei, **Tatiana Portărescu**, din clasa a XII-a, a prezentat, pe o pagină, o lucrare în care reprezintă toate repera și trăirile poetului alături de alți colegi de breaslă, printre care și regretatul Grigore Vieru. Dintre lucrările prezentate de la Liceul Teoretic „Liviu Deleanu” s-au deosebit cele ale **Mihaelei Bordea**, din clasa a VI-a, și ale **Anei Maria Roman**, dintr-a IX-a. Secvențe din aceste lucrări am publicat pe blogul bibliotecii noastre.

Ziua de **joi** a acestei săptămâni a fost dedicată copiilor de la grădinița nr. 183 din cartier și membrilor Clubului „Bartolomeu Anania”. La ora 10:30 circa o sută de copii din grupele pregătitoare de la această grădiniță, însoțiți de cinci educatori, au inundat încăperea bibliotecii. După câteva încercări de a face liniște, bibliotecarul le-a prezentat cele două cărțuții cu poezii pentru copii scrise de Dumitru Matcovschi, *Bună dimineața, mamă* și *Greierașul Puiu*, din care a citit, apoi împreună au căutat și au regăsit poeziile citite, în picturile ele-

vilor de la Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu”, care împodobesc sălile bibliotecii în aceste zile, au cântat, pentru învioreare au dansat o horă, au învățat o poezie pe de rost. Astfel, s-a desfășurat ora de lectură *Dedicații lirice din partea lui Dumitru Matcovschi mamei, păpușii Drina, lui Martinel, furnicii, melcilor*.

La ora 17:00, invitații noștri, micuții artiști de la liceele teoretice „Liviu Deleanu” și „Petru Rareș” erau prezenți în bibliotecă, o parte însoțiți de părinți, la invitația profesorului de muzică, conducătorului de cerc Ștefan Diaconu. Au venit să prezinte un recital literar-muzical patriotic la conferința *Scriitorul Dumitru Matcovschi, promotor al unității naționale*. Printre scurtele prezentări din viața și activitatea poetului, dar și despre evenimentul Unirii din 27 martie 1918, „artiștii” s-au manifestat în interpretare și lectura poeziilor lăsate nouă ca moștenire de regretatul poet, Dumitru Matcovschi. La conferință au participat și liceeni, studenți, alți tineri și adulți, membri ai Fundației „Vasiliada”, Chișinău, cititori ai bibliotecii, printre care și Veaceslav Inculeț, descendent din familia cunoscutului patriot, Ion Inculeț – membru al Sfatului Țării la 1918. Publicul din sală a privit și un film documentar, de scurt metraj, secvență preluată din emisiunea televizată *Cultura azi*, despre

baștina, despre casa-muzeu, despre trăirile, frământările poetului Dumitru Matcovschi.

Vineri, la ora 11:00, grupuri de elevi din clasele a II-a de la Liceul Teoretic „Petru Rareș” au fost prezenți la prezentarea cărții *Bună dimineața, mamă*. Și acești elevi au căutat, printre picturile din bibliotecă, poeziile citite de bibliotecară sau de unii dintre colegii lor și, găsindu-le, se bucurau enorm. La ora 13:15, în sala de la etaj, o altă prezentare de carte, *Morților, vă iubesc* de Dumitru Matcovschi, apărută la Chișinău în 2011. De această dată publicul este reprezentat de liceeni din clasa a XI-a de la Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”. Prezentarea volumului a fost completată cu vizionarea filmului documentar, despre care am amintit mai sus.

În ultima zi a săptămânii, **duminică**, în cadrul orei de lectură *Acasă la bunelul* după povestirea *Acasă* de Dumitru Matcovschi, copiii au organizat înscenări fragmentare din povestire, dar și din basmul *Fata de împărat* și din poeziile dedicate celor mici.

În cadrul Săptămânii ușilor deschise am organizat 14 activități culturale pentru copii și adulți la care au participat 428 de persoane. S-au înregistrat 41 de cititori noi, s-au împrumutat 831 de volume la tema *Dumitru Matcovschi*, dintre care 367 de vo-

lume pentru copii și 464 de volume pentru adulți. Au vizitat biblioteca în această perioadă 1578 de persoane, inclusiv 534 în cadrul celor 11 vizite colective. Rămânem în speranța că prin această activitate am trezit cel puțin interesul, publicului implicat în activități, pentru lectura creației regretatului Dumitru Matcovschi, o prezență aparte în literatura, cultura și renașterea națională a românilor basarabeni.

BOGDAN PETRICEICU HASDEU – SPIRITUL OCROTITOR AL BIBLIOTECII MUNICIPALE*Diana UNGUREANU,
bibliotecar, Biblioteca Centrală*

Informarea rarefiată despre opera literară și științifică a lui B.P. Hasdeu pe parcursul a peste 100 de ani a rezultat cu investigații mult prea puține pentru a deschide orizonturile de cunoaștere pe care le ascund aceste texte inedite. Pentru a satisface necesitatea informațională și pentru a promova lucrările hasdeene, Editura „Știința” și-a asumat extraordinara inițiativă de a scoate de sub tipar o colecție de 16 volume, care cuprinde opera integrală a acestui colos din domeniul cultural.

Colecția a fost lansată la Biblioteca Municipală, care îi poartă numele, la Sediul Central, unde de Ziua culturii naționale a culturii s-a desfășurat un eveniment de amploare. Cu ocazia lansării colecției, biblioteca a avut onoarea să întrunească oameni de cultură și de știință, scriitori și politicieni, printre care și scriitorul Arcadie Suceveanu, criticul literar acad. Mihai Cimpoi, criticul literar, prof. univ. dr. hab. Ion Ciocanu, istoricul literar Pavel Balmuș, poeta Radmila Popovici-Paraschiv, prof. univ. dr. Dumitru Apetri, Mircea V. Ciobanu, dr. Vasile Șoimaru, Iulian Filip, Ianoș Țurcanu, Leonid Bujor, Gheorghe Grău, Valeriu Matei etc. Au mai asistat un grup de profesori și bibliotecari aflați la cursurile de formare continuă de la Institutul de Științe ale Educației, precum și un grup de elevi care au valorificat opera lui Hasdeu prin recitaluri inedite. Evenimentul a avut pondere culturală și prin prezența viceprim-ministrului Tatiana Potâng și a ministrului culturii Monica Babuc, care au venit cu un cuvânt

de felicitare pentru Editura „Știința”, reprezentată de directorul acesteia, Gheorghe Prini, și îngrijitorii colecției Ionel Opreșan și Ilin Stancu.

Începând cu studiile academice de folclor, lingvistică, istorie, publicistică, politică și până la opera literară, în care se încadrează nu numai poezii, dar și proză scurtă și piese de teatru, toate textele au necesitat o selecție și o prelucrare minuțioasă, ca apoi să fie incluse într-un set de volume de valoare inestimabilă pentru cultura noastră contemporană. Ultima bijuterie literară din această colecție a fost finalizată și oferită publicului la evenimentul de redeschidere a Sediului Central, iar de la această dată până la lansarea colecției integrale (la 15 ianuarie 2014) a fost un singur pas, deopotrivă exorbitant și redus temporal, însă la fel de intens și concentrat din punctul de vedere al importanței pentru interesul academic.

La mai bine de un secol de la trecerea în neființă a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, actualitatea scrierilor sale rămâne intactă,

dacă nu în creștere. Personalitate de talie enciclopedică, el și-a asumat rolul de a sonda și de a aborda o paletă tematică universală, iar multe din studiile sale încă servesc drept piloni de referință pentru cercetările contemporane.

O analiză succintă a colecției de la Editura „Știința” urmărește evoluția cronologică în fiecare domeniu de activitate vizat. Primele trei volume includ scrierile literar-artistice: lirica, proza și dramaturgia. În acestea se oglindește vocația nestăvilită a scriitorului, care s-a remarcat nu numai prin textele consacrate – *Bradul*, *Complotul bubei*, *Frunzele*, *Luntrea* din poezii, *Micuța* (și varianta necenzurată *Duduca Mamuca*), *Ursita* din proze, *Răzvan și Vidra* și *Femeia* din dramaturgie –, dar și printr-o vastă imaginație literară marcată de istorie, traduceri strălucite și, bineînțeles, de sentimente profunde față de persoane apropiate. Sufletismul a asigurat o scriitură cu nerv, bine încheagată, iar îngrijitorii acestor ediții au avut grijă să ordoneze foarte reușit toate aceste texte, nu numai după criteriul cronologic, dar și după principiul aparițiilor lor – fie în ziare și reviste, fie în volume.

Cel de-al patrulea volum încadrează articole și studii filologice, filosofice și culturale. Profund marcate de necesitățile acute de cultură în societate, dar și strâns legate de opera sa artistică, profilul de creator literar al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu poate fi apreciat prin conjuncția tuturor celor patru volume, care formează un portret clar în acest context. Tot în această arie, dar cu distincții și rigori de ordin științific, poate fi inclus și cel de-al cincilea volum, care conține scrieri despre folclor și credințe populare specifice neamului românesc. Investigând obiceiurile, tradițiile și mitologia populară care încă mai aveau un segment extins de răspândire, este firească tentația lui B.P. Hasdeu de a realiza studii ample care vin să le explice a fost

suficient de mare. Valorificarea culturală a acestor cercetări minuțioase, dar mai ales interpretarea riguros argumentată a provocat descoperiri importante în domeniul folcloristic, cu precădere în sectorul social-istoric, juridic, lingvistic, etnopsihologic etc. Toate acestea vin să fundamenteze apartenența în egală măsură la fondul latin și la cel dacic și să definească într-un tablou complex originea și evoluția poporului român, cu toate influențele exercitate de-a lungul timpului.

Interesul istoric a fost provocat de criza identitară pe care a presimțit-o Hasdeu încă din timpurile sale. Or, istoria este o dominantă confluentă cu celelalte domenii de activitate hasdeeană, dar tocmai din acest motiv o segmentare a acestui compartiment a fost necesară și binevenită. Sectorul istoric este elucidat prin prisma religiei, culturii, literaturii, fiecare având o pondere argumentativă foarte apropiată de cea obiectivă și foarte bine calibrată. Meritul lui B.P. Hasdeu este de a fi realizat o sinteză a surselor externe deopotrivă cu cele interne, iar de aici selecția exigentă și responsabilă a materialului utilizat și diversitatea echidistantă a acestuia. Sunt trecute în revistă evenimente marcante, dar și unele momente cotidiene, care explorează în ansamblu starea lucrurilor într-o axă diacronică. Toate acestea pot fi observate în volumele 6 și 7 ale acestei colecții extraordinare. Volumul 8 se centrează pe lucrarea *Istoria critică a românilor*, care cercetează întinderea teritorială a Țărilor Române și a altor spații populate de români, nomenclatura și problemele etimologice, geografia naturală și efectul acesteia asupra populației și viceversa, importanța lui Ovidiu și a surselor preluate de la acesta, formarea limbii române și stilistica lingvistică în graiuri, substratul dacic al poporului românesc ș.a.

Problemele de limbă au servit drept liant dintre volumul precedent și cel de-

al nouălea, în care au fost incluse studiile lingvistice și filologice ale savantului. Tratatul dialectic cu teze și argumente clar formulate și abordate comparativ la scară academică a problemelor de limbă și cultură scrisă a adus în vizor importanța filologiei, influențele evolutive suferite, texte vechi care au fost aduse drept argument sau analizate minuțios, s-au făcut sinteze și s-a dat un verdict – unul care nu a putut fi supus contestării. Nu au rămas pe dinafară nici principiul estetic al scrierilor, nici aspectele gramaticale moștenite, fiecare ocupând un loc bine stabilit în cercetările vizate.

Ultimele două volume (15 și 16) au adunat materialul publicistic cu tentă politică semnat de Bogdan Petriceicu Hasdeu (uneori cu pseudonime și / sau stabilindu-se paternitatea lor prin cercetările de rigoare) pe parcursul a peste două decenii. Este de la sine înțeles că nici aici nu lipsește spiritul critic – uneori direct, alteori voalat – asupra societății sau a unor personalități anume, iar sarcasmul ia teren în favoarea unei guvernări democratice și mai puțin a celei de model conservator. În mare parte sunt luate cu asalt crizele politice acute, fiind „dezgھیocate” evenimente, subiecte dubioase și discutabile, patriotismul și libertatea, retrospectivile unor demnitari și chestiuni la zi. Complexitatea acestor articole se află la răscrucea aspectelor științifice, serioase și ironice. Volumele nu și-au știrbit din actualitate, fapt care vorbește cu precădere de o stopare în calea progresului politic.

Dacă tot ne aflăm în aria literară și politică, remarcăm opinia lui Ion Hadârcă, scriitor și om politic: „Astăzi putem admira un mare dar al literaturii. Or, într-adevăr, în afară de calificativele de literat, lingvist, publicist, istoric, Bogdan Petriceicu Hasdeu poate fi numit ctitorul culturii noastre.” Gheorghe Popa, lingvist, rectorul Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, a subliniat faptul că

„trebuie să recunoaștem că nici unei edituri nu i-a reușit să editeze opera integrală a unei personalități de asemenea calibru. Totodată, nu trebuie să privim acest fenomen ca pe ceva ieșit din comun, deoarece era firesc să se întâmple aceasta. Este o izbândă, o performanță, nu numai pentru Editura «Știința», dar și pentru întreaga noastră cultură”, a adăugat lingvistul. Estimând valoarea acestei colecții, în cadrul aceleiași lansări, scriitorul Vladimir Beșleagă a concluzionat metaforic următoarele: *„Iată că se întâmplă astăzi – 15 ianuarie 2014 – un eveniment istoric: Bogdan Petriceicu Hasdeu sfințește acest loc și alungă spiritele rele!”*

Venind cu o felicitare pentru echipa editorială, jurnalistul Constantin Tănase s-a confesat: *„Mă gândeam că, după editarea acestor 16 volume, în armata Moldovei au mai apărut 16 «tancuri» moderne pentru apărarea Patriei! Regretabil este faptul că tinerii noștri cunosc prea puțin opera lui Hasdeu.”* Eugen Lungu, critic și istoric literar, s-a „lăudat” cu un abonament la această colecție inedită: *„Am făcut în '93 acest abonament la toate volumele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, mă gândeam să-l arunc, dar ceva mă ținea... Această colecție este un act de eroism editorial”,* a încheiat criticul literar.

În final, după discursul analitic al lui Stancu Ilin, alt faimos hasdeolog, Ionel Opreșan, a conchis că *„nu e ușor să-l citim și să-l înțelegem pe Hasdeu, pentru asta trebuie să trecem bariera interdicției. Bogdan Petriceicu Hasdeu va rămâne lipit de sufletul neamului nostru!”*

Îndemnul celor care și-au susținut discursurile, și-au expus impresiile sau opiniile în fața publicului a sunat unanim în favoarea promovării operei lui B.P. Hasdeu, care prezintă un interes enorm, constant, pentru contemporanii noștri și pentru generațiile viitoare. Acum, când avem acces la această comoară literară și științifică, vă îndemnăm să o descoperiți filă cu filă!

IURIE COLESNIC DESPRE CHIȘINĂUL DIN INIMILE NOASTRE

Petru PARASCHIVU

În ultima zi a iernii, pe 28 februarie, ca să ne diminueze sentimentul de tristețe în legătură cu plecarea ei, reputatul scriitor și cercetător istoric **Iurie Colesnic**, a hătărît să ne bucure cu o nouă apariție editorială – **Chișinăul din inima noastră** –, volum apărut recent sub auspiciile BM „B.P. Hasdeu”. Cu această ocazie la Biblioteca Centrală au sosit să-l felicite pe cunoscutul descoperitor al „Basarabiei necunoscute” zeci de chișinăuieni – scriitori, istorici, jurnaliști, oameni slujitori ai diverselor arte, politicieni, profesori universitari și școlari, bibliotecari, studenți, liceeni etc.

În deschiderea evenimentului de lansare a cărții, poetul **Iulian Filip** – aflat pe post de moderator – a adus la cunoștința publicului că acest volum, care-i o adevărată „Biblie” pentru cei care doresc să cunoască cât mai multe lucruri din istoria noastră locală, este, de fapt, o continuare a unei serii despre capitala republicii noastre: primul volum se numește *Chișinăul din amintire* (apărut în 2011), al doilea – *Chișinăul și chișinăuienii* (apărut în 2012), iar al treilea – *Chișinăul din inima noastră* (apărut în 2014). Fiecare volum dezvoltă diverse teme, printre care putem numi: patrimoniul arhitectural vechi și nou, oamenii simpli și mari personalități ai culturii, științei și artei care s-au născut ori au activat în Chișinău, problemele cu care se confruntă municipali-

tatea în prezent etc. „Noua carte a lui Iurie Colesnic nu este o reeditare a cercetărilor întreprinse de-a lungul anilor, ci un volum ce cuprinde materiale prezentate în premieră pe care orice chișinăuian le va citi cu plăcere și interes. Pentru această reușită a autorului putem să-l felicităm din toată inima și să-i dorim mult succes în tipărirea următoarelor volume, care, sperăm, să fie tot atât de incitante ca și precedentele”, a spus I. Filip, amintindu-și în continuare de multe proiecte frumoase realizate împreună cu protagonistul nostru în ultimul deceniu al secolului trecut și primul deceniu din mileniul nou.

Mariana Harjevschi, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, a „binecuvîntat” prezenta manifestare și a menționat că volumul al treilea, ca și celelalte două, sînt rodul muncii a mai multor specialiști de la BM deși, desigur, în cea mai mare parte, o datorăm lui Iurie Colesnic, care s-a angajat cu tot sufletul în valorificarea trecutului, a personalităților,

în oferirea soluțiilor pentru un șir de probleme ce apar într-un oraș contemporan. Dumneaei a menționat ritmul intens de lucru ce-l caracterizează pe cercetătorul nostru și a îndemnat publicul să vină la bibliotecă și să ia cunoștință de această lucrare ce provoacă un viu interes, dar și de altele de același autor.

Acad. **Mihai Cimpoi**, critic și istoric literar, eminent eminescolog, nu s-a sfiit să spună că Iurie Colesnic este un fenomen aparte în republica noastră, și anume, fără exagerare, ca o adevărată instituție (asta s-a spus ca să nu vorbim degeaba, a concretizat savantul). Lui pe drept i se atribuie numele de **Cronicar al „Basarabiei necunoscute”**. Tot ce scrie I. Colesnic (despre personalități puțin cunoscute, despre clădiri demolate etc.) este bine documentat, căci a studiat din surse originale din arhive, inclusiv cele de la Securitate (cu toate acestea nu-l putem numi „șoarece de bibliotecă”, ci un curajos editor). Chișinăul interbelic în volumul lui I. Colesnic apare în fața noastră nu ca un oraș de provincie, ci ca unul modern, un centru de cultură, în care își au sediul numeroase redacții ale revistelor și ziarelor, se dau reprezentații teatrale, activează biserici ș.a.m.d. E lăudabil fap-

tul că s-au inclus multe fotografii inedite, ceea ce face ca volumul să fie deosebit de atractiv. M. Cimpoi a atenționat faptul că I. Colesnic este un cercetător consecvent (față de alții care cu timpul mai lasă din intensitate), este tenace, urmărește evenimentele și își atinge scopul mergând până în pânzele albe.

Poetul și omul politic **Ion Hadârcă** a venit la lansarea cărții lui I. Colesnic după o ședință la Parlamentul RM. Dumnealui nu a putut să nu ne relateze că ziua precedentă a fost o zi istorică pentru poporul nostru – o zi a europenității... În acest sens, I. Colesnic, un cercetător istoric erudit și competent, prin prezentul volumul, continuă traseul spre acasă al basarabenilor. Eseurile lui, ce apar cu o ritmicitate de invidiat, dau impresia unei mișcări concentrice. Autorul este concis în demersurile sale, merge spre scop, spre adevăr, spre speranță cu toată hotărârea. Portretistica lui este cumulativă, enciclopedică – dacă descoperă un detaliu, un amănunt, nu îl lasă la o parte: îl studiază din toate punctele de vedere. Toate acestea, făcute cu acribie, conferă orașului de azi fațete noi, poate încă neștiute (drept exemplu poate servi și sistemul de apeduct de la sfârșitul secolului al XIX-lea, descoperit recent în centrul orașului în timpul lu-

cărărilor de renovare a lui, care pare mult mai modern decât cel construit peste un secol). Nu este descris Chișinăul catacumbelor și al KGB-ului, ci al culturii noastre de veacuri. Ion Hadârcă a recitat un sonet dedicat protagonistului evenimentului cultural și și-a exprimat dorința să avem o capitală cât mai modernă, întru totul europeană.

Poetul **Arcadie Suceveanu**, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, a remarcat că I. Colesnic sapă în subteranele filoistorice, este un cercetător experimentat și foarte activ, scoate la suprafață valoroase zăcăminte, atît de necesare pentru mișcarea noastră înainte. Autorul procedează ca un adevărat arhitect: din cîteva cioburi a reconstituit imaginea interbelică a Basarabiei. Ceea ce avem ca atare, de fapt, sînt creații estetice, pe cercetătorul istoric îl ajută stilul său de scriitor (textul științific alternează cu cel beletristic). „Sper, cînd Iurie Colesnic va termina investigațiile despre Chișinău, se va apuca să scrie despre Cernăuți, în felul acesta să reabiliteze imaginea românească a vechiului oraș bucovinean”, a încheiat A. Suceveanu.

Jurnalista **Corina Fusu**, deputat în Parlamentul RM, membru al Comisiei cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, și-a exprimat uimirea: doar acum un an a avut loc o lansare de carte a lui I. Colesnic și iată că astăzi asistăm la alt eveniment de același fel și tot atît de frumos (vorbitorul și-a expus îngrijorarea – desigur, a fost o glumă – că unii cititori nu reușesc să citească volumele precedente, cînd cele noi apar unul după altul în ritm galopant). Eseurile, nu prea mari de volum, sînt niște istorii ale personalităților, care s-au născut, au activat, au creat în urbea noastră: actori, artiști plastici, muzicieni, cineaști, oameni de teatru, ziariști, teologi, dar și militari, aventurieri, călăi și victimele lor. C. Fusu s-a confesat: „Aceste scrieri de multe ori mi-au dat curaj în rezolvarea unor probleme legate de activitatea mea de deputat. Noi sîntem obligați să cunoaștem istoria locală, Neamul nostru nu trebuie lipsit de memorie, Chișinăul trăiește prin urmașii săi. Urăm distinsului compatriot să fie mereu inspirat, să scrie noi cărți și să ne uimească cu ele precum a făcut-o acum.”

Pictorul **Tudor Zbârnea**, directorul Muzeului Național de Arte, curatorul Bie-

nalei Internaționale de Pictură din Chișinău, fiind în cunoștință de cauză (a dialogat deseori cu autorul) a menționat că scrierile lui I. Colesnic sînt izvorîte din inima lui, căci muncește mult, cu pasiune și convingere. Puțini cunosc faptul că dumnealui a început să studieze istoria colectînd date prin cimitire, de pe crucile și pietrele de pe morminte. Autorul a găsit și alte repere pe care s-a bizuit în scrierea sa. T. Zbârnea a exprimat unele regrete ce îl deranjează: nu ne-am debarasat de a face murdărie pe străzile orașului, sîntem risipitori de valori materiale și morale etc. Răsfoind volumul, el a găsit, surprins, și articole despre Tudor Cataraga, Andrei Sîrbu, care au fost prietenii lui. Doleanța artistului plastic este să vadă Chișinăul un oraș frumos, plin de candoare.

Poetul și acad. **Valeriu Matei**, directorul ICR „M. Eminescu” din Chișinău, a reiterat că autorul – prin cartea *Chișinăul din inima noastră* – ne apropie tot mai mult de Europa. I. Colesnic nu face nimic cu aproximație, totul este documentat, verificat. În republică și peste hotare există la ora actuală o sumedenie de fonduri arhivistice nestudiate de nimeni, deci avem teren de lucru pentru mulți doctoranzi.

Poetul, prozatorul, publicistul și acad. **Nicolae Dabija**, redactorul-șef al săptămînalului *Literatura și arta*, a făcut o mărturisire că I. Colesnic este autorul preferat al lui și îi citește cu plăcere istoriile, iar cărțile acestuia din biblioteca personală stau pe un loc deosebit. Arhivele trebuie redescoperite și sînt redescoperite de acest cercetător harnic, care nici nu este istoric – a făcut studii la Institutul Politehnic –, dar dragostea de Neamul său românesc l-a făcut să îmbrățișeze acest domeniu încă din tinerețe și pe care nu îl lasă pînă în prezent. N. Dabija i-a urat celui care sapă adînc în straturile istorice să ajungă la volumul 100 al Basarabiei noastre „necunoscute” (material există: numai în Turcia s-au descoperit peste 15 mii

de documente inedite, nedescifrate, scrise în turca veche, zisă otomană!).

Compozitorul **Constantin Rusnac**, a îndemnat pe fiecare să învățăm a iubi. I. Colesnic, din acest punct de vedere, își îndeplinește misiunea pe deplin – drept dovadă servește faptul că unele pagini ale *Chișinăului din inima noastră* au fost citite cu lacrimi în ochi. Cu cât aflăm mai mult despre istoria noastră, cu atât simțem mai sănătoși – de aceea, statul trebuie să investească mai mulți bani în învățămînt și cultură. C. Rusnac i-a dedicat scriitorului și istoricului I. Colesnic un acrostih, pe care l-a repartizat celor prezenți în sală pe foi de hîrtie.

Dr. hab. în filologie **Vasile Bahнару**, directorul Institutului de Filologie al AȘM, e de părere că I. Colesnic are o ocupație serioasă de interpret al istoriei. Sumarul volumului pus în discuție constituie o temelie excelentă pentru o istorie desfășurată a Basarabiei. Din paginile cărții răzbate concluzia că românismul este baza existenței acestui pămînt.

Leonid Bujor, consilier pentru problemele de educație în Guvernul RM, a transmis felicitări și mulțumiri din partea prim-ministrului **Iurie Leancă** și a confirmat spusele antevorbitorilor că I. Colesnic este consecvent idealurilor sale. El este ca o enciclopedie vie pentru cei care vor să cunoască istoria în detalii. L. Bujor a expus dorința ca autorul numeroaselor cărți despre istoria noastră să devină cât mai curînd doctor în științe istorice (s-a menționat că, din păcate, avem mulți doctori departe de a merita acest titlu).

Prof. univ. **Aurel Marinciuc**, de la Universitatea Tehnică a Moldovei, un fin cunoscător al istoriei orașelor basarabene, a reiterat că I. Colesnic este un entuziast incurabil. De pe cînd făcea studii la Politehnica din Chișinău, a deprins aptitudini de cercetare. Reputatul profesor a îndemnat ca, mai ales tineretul, să meargă pe urme-

le lui I. Colesnic, adică să caute vestigiile ale trecutului și să le relateze nouă tuturor.

Măgulit de cele relatate, **Iurie Colesnic** a exprimat mulțumiri tuturor celor care au binevoit să participe la lansarea celui de-al treilea volum din seria dedicată Chișinăului, precum și BM „B.P. Hasdeu” pentru că a susținut financiar elaborarea și tipărirea lui. Dumnealui a mai spus că îl doare ceea ce se face astăzi în acest oraș: se distrug, se demolează clădirile vechi (e o mare crimă!), se construiesc anexe, apar buticuri, reclame și toate claie peste grămadă, municipalitatea nu are o concepție clară de dezvoltare a orașului pe viitor, unele probleme arzătoare nu se rezolvă cu anii – în timp ce dorim să devenim o țară europeană. Fiecare din noi poartă în inimă un oraș al său, personalitățile despre care s-a vorbit au avut un Chișinău al lor, nu ne rămîne decît să păstrăm în memorie tot ce a fost, ce este și ce se va face bun, frumos și temeinic în capitala noastră, dacă vrem să supraviețuim ca națiune.

Volumele *Chișinăul din amintire*, *Chișinăul și chișinăuienii*, *Chișinăul din inima noastră*, precum și enciclopedia *Chișinău*, sînt cărți de vizită atît pentru oaspeții care ne vizitează, cît și pentru înșiși chișinăuienii care doresc să-și aprofundeze cunoștințele despre istoria din care fac parte. Mai mult chiar, cărțile scrise de Iurie Colesnic au un specific sentimental, nu poți citi fără indiferență capitol după capitol. Se vede că autorul a fost adînc marcat de Chișinăul de altădată, l-a studiat pas cu pas și îl ține strîns în inima sa, destăinuindu-ne și nouă, cititorilor, tainele pe care le-a putut observa doar un cercetător stăruitor și persistent, precum este Iurie Colesnic, care fixează totul ce se întîmplă important și interesant în Chișinău. Acest oraș (chiar așa cum îl avem în prezent), cu siguranță, merită să fie studiat, vizitat, cunoscut și iubit de toată lumea.

GHENAR POETIC LA BIBLIOTECA „ONISIFOR GHIBU”

*Margareta CEBOTARI,
bibliotecar principal, Filiala „Onisifor Ghibu”;
Diana ȘONTEA,
șef oficiu, Filiala „Onisifor Ghibu”;
Irina ABABIL,
șef oficiu, Filiala „Onisifor Ghibu”*

Și în acest început de mileniu trei, substanța organică a *Poeziei* s-ar putea defini prin noțiunea de *sentiment-idee*, adică o chintesență în emoție gândită și structurată, la rândul ei, în aceste nobile pasiuni, despre care Hegel spunea *că fără de ele nu se poate realiza nimic grandios pe lume, pasiunile care mistuie și, în același timp, edifică*. Pasiunile autentice ale unui om din *carne și oase* – așa cum îl definește scriitorul și filozoful spaniol Miguel de Unamuno – sensibil nu numai la ceea ce este general-uman, ci, mai cu seamă, la tot ceea ce ține de orizontul concret al unui om anume; al cititorului de aici și de azi, cu o anumită tradiție intelectuală, culturală, cu un univers sufletesc propriu, *zămislit* din datina și experiența îndelungată a neamului, începând cu *cea mai veche doină*, al cărei spirit neliniștit cutreieră prin vreme aceste locuri străbune până la Omul-cititorul nostru, *angajat în conjurația adevărului*; Omul-cititorul, surprins de pasiunea cunoașterii și adevărului, astăzi mai fiind prins și în iureșul absolutului, stârnit de antagonismul *viață-moarte, bine-rău, valoare-nonvaloare, etern-zădărnice*, urmărit de spirala tăcerii implacabile a timpului.

Acestea ar fi reperele manifestării *Ghenar poetic*, organizată de Filiala „Onisifor Ghibu” a Bibliotecii „B.P. Hasdeu”.

* * *

Ne redescoperim mereu în opera eminesciană

În ziua de 15 ianuarie a.c., Biblioteca „Onisifor Ghibu” a fost gazda mai multor

manifestări culturale, dedicate aniversării a 164-a de la nașterea *Marelui Geniu* al poeziei române – Mihai Eminescu. Deoarece *în tandem* cu acest eveniment, în Republica Moldova se marchează Ziua culturii naționale, utilizatorilor bibliotecii le-au fost propuse spre atenție două expoziții de carte, din colecțiile bibliotecii noastre: *Cultura – totalitatea valorilor spirituale ale unui popor și Mihai Eminescu – geniul tutelar al culturii neamului românesc*.

Elevii claselor superioare de la Liceul Teoretic „Minerva” din capitală au fost invitați la două activități. În cadrul unei reviste bibliografice au fost prezentate ediții valoroase din colecția *eminesciană* a bibliotecii noastre. Astfel, au fost trecute în revistă cele mai reprezentative ediții de versuri, proză, opere politice și de publicistică eminesciană. Îndeosebi, s-a atras atenția asupra studiilor despre viața zbuciumată a poetului, precum și asupra edițiilor de

analiză și sinteză a operei *eminesciene*. Accentul principal a fost pus pe prezentarea unui studiu de proporții, recent intrat în colecția Bibliotecii „Onisifor Ghibu”: *Mihai Eminescu – Dicționar enciclopedic*, conceput și realizat de renumitul eminescolog, istoric și critic literar Mihai Cimpoi (apărut la Editura „Gunivas”, Chișinău, 2013).

Apoi, învățăceii de la Liceul Teoretic „Minerva”, împreună cu profesorii de limbă și literatură română, au fost participanți la **Conferința literar-științifică Universalitatea operei eminesciene**. Au conferențiat: Dumitru Apetri, doctor în filologie, cercetător superior la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei; Pavel Balmuș, cercetător și istoric literar, colaborator al Muzeului de Istorie a Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”; și Vitalie Răileanu, critic și cercetător literar, directorul Bibliotecii „Onisifor Ghibu”.

Elevii, împreună cu vorbitorii, au trecut prin timp viața, activitatea publicistică și opera literară eminesciană. Pavel Balmuș le-a enunțat despre cercetările literare referitoare la manuscrisele eminesciene, despre *rima deosebită* a versurilor „*De la Nistru pân' la Tisa / Tot românul plânsu-mi-s-a*”.

Miracolul eminescian este pururi viu! Iar aceasta se dovedește prin apariția unui șir de lucrări fundamentale dedicate lui Eminescu – bine argumentate și documentate, a susținut în luarea sa de cuvânt cerce-

tătorul Dumitru Apetri – deoarece creația marelui Eminescu întrunește și existențialismul, și romantismul, și lirismul specific operelor literare universale din diferite perioade istorice ale celor mai renumiți scriitori din lume. Dumnealui le-a recomandat elevilor și unele noi studii de proporții, cu referință la creația eminesciană, semnate de consacrații eminescologi români – Dumitru Copilu și Teodor Stefanelli.

Concursul de creații poetice proprii *Eminescu etern* i-a întrunit, în *Sala Nuci-feră* a Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, pe mulți elevi și studenți talentați, dar și pe membrii Clubului liceenilor liberali. Fiecare din participanți a adus în fața juriului și a publicului cele mai frumoase versuri, pline de dor și metafore semnificative, atât dedicate lui Eminescu, cât și scrise în *dulcele stil eminescian*. A urmat un *concurs-fulger* de creație, participanții fiind invitați să scrie câte un catren în care să se regăsească cuvintele: Eminescu, Patrie, Dragoste.

Vom menționa și aportul juriului, care a avut de selectat / de determinat mențiunile pentru premianți. Cel mai convingător a fost Ion Munteanu, elev la Liceul Teoretic „Spiru Haret”, deținător al premiului întâi, care i-a surprins pe cei prezenți atât prin conținutul poeziilor *Peisaj* și *Ora ezoterică*, cât și prin ținuta scenică excelentă. Veronica Guranda a *smuls* premiul doi, prin structura versului tentant de *ludic* și *ironic*, iar Olga Bostan a excelat printr-un lirism senzual: „*La noapte viscolește-n lună plină, / Și norii cei fugari cerșesc lumină, / Iar crivățul cel dur și nemilos / Ne-a împietrit acum până la os...*” (*Pustiul de iarnă*). Toți participanții s-au ales cu mici seturi de carte și... felicitări.

Într-adevăr, laitmotivul acestei zile a fost unul de sărbătoare la Biblioteca „Onisifor Ghibu”, deoarece un *al nostru etern Eminescu* ne face un popor fericit, demn de a scrie pagini în istoria culturii europene.

**Masa rotundă Miercurea pe la chindii
cu Iulian Filip: exprimată prin pictură,
sculptură și dor de poezie**

Miercuri, 22 ianuarie 2014, în incinta Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, în cadrul Cenaclului literar-artistic *Sic cogito*, în parteneriat cu Cenaclul *Miercurea pe la chindii* de la Liceul AȘM, a avut loc **Masa rotundă** cu genericul **Miercurea pe la chindii cu Iulian Filip: pictură, sculptură și dor de poezie**. Invitații de onoare au fost cenacliștii de la Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, precum și scriitorii Ianoș Țurcanu, pictorul și criticul de artă Tudor Braga, dar și elevi de la Liceul Academiei de Științe a Moldovei și de la liceele „Spiru Haret”, „Gaudeamus” și „Prometeu”, însoțiți de profesorii lor.

Cu un cuvânt de salut a început manifestarea directorul Filialei „Onisifor Ghibu”, cercetătorul literar Vitalie Răileanu, care a fost și pe post de moderator. Dânsul a ținut să precizeze, din capul locului, că și în anul trecut scriitorul Iulian Filip a venit în fața utilizatorilor bibliotecii noastre cu lansarea unor volume de excepție de poezie, deoarece: „Iulian Filip nu întârzie să vină spre cititorul său pentru a se confesa «*de ce mă doare inima...*», cum este intitulat și noul volum apărut la editura ieșeană „Tipografia Moldova”. Invitatul nostru este un talent aparte și un om deosebit, care dăruiește tuturor câte o *bucățică din bonomia sa*”.

Tudor Braga, directorul Centrului expozițional „C. Brâncuși”, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova, referindu-se la pânzele realizate de Iulian Filip, expuse în sala bibliotecii, a vorbit despre *cum poate pictura îmbina poezia și cum poezia îmbină pictura*, precizând că: „I. Filip trebuie înscris în cohorta oamenilor de cultură. El e talentul care a redat în pictura cărții poezia, ceea ce alții nu o pot obține”.

Elevii clasei a 11-a de la Liceul Academiei de Științe a Moldovei au prezentat în formatul PowerPoint un proiect-comu-

nicare: Iulian Filip – mentor al creației liceene, realizat în baza întâlnirilor de suflet, pe care le-au avut pe parcursul ședințelor Cenaclului *Miercurea pe la chindii*, unde au discutat despre cărțile și galeria varietăților de culori nedescoperite încă pentru mulți, în operele literare, dar și în picturile lui I. Filip. Una dintre eleve a precizat că întâlnirile cu multe personalități, din cadrul Cenaclului *Miercurea pe la chindii*, sunt sufletul liceului, deoarece astăzi știința sufletului o pot învăța numai de la maestrul Iulian Filip.

Scriitorul Ianoș Țurcanu i-a atribuit prietenului său, dar și colegului de breaslă, Iulian Filip, calificativul *Om bun*: „Avem în față un om bun și fericit, care este un altruist absolut. El este fericit când face bine, are simțul umorului, nu se supără, înțelege gluma și este bun când simte că s-a mai ales cu un prieten.”

Doi elevi, de la Liceul AȘM, Elena și Vlad, au inițiat un dialog *hipocratic*, vorbind despre scriitorul Iulian Filip, dar și despre poezia și creația acestuia, despre inspirațiile sale și prietenii care l-au susținut pe acest *maestru al cuvântului*.

Iulian Filip este unul din marii poeți români de la începutul acestui mileniu, este poetul care n-a venit în preajma cuiva să scrie poezia, el o face foarte cuminte, pentru a ajunge aproape de inimile noastre, a mai precizat criticul literar Vitalie Răileanu.

Dna prof. univ. dr. Tamara Cristei a afirmat că orele de literatură de la liceu le face altfel, mai autentice. Ea a apreciat ca fiind

foarte binevenite întâlnirile scriitorilor cu liceenii, din cadrul Cenaclului *Miercurea pe la chindii*, menționând: „Avem nevoie de aceste întâlniri, deoarece ele aduc lecturile mai aproape de elevi.”

Iulian Filip a constatat că această formulă conjugată între Cenaclul *Miercurea pe la chindii* și Cenaclul literar-artistic *Sic cogito* ia plăcut foarte mult.

Tinerii au inițiat o polemică cu scriitorul, vizavi de sursele de inspirație, motivele creației, necesitatea de a crea.

Pe final, Vitalie Răileanu a făcut o notă de referință, citându-l pe un alt bun prieten al invitatului nostru, poetul Vasile Romanciuc: „Scriitorul Iulian Filip a știut să crească mic”, precizând că este scriitorul sincer, *fântănar*, care te face să citești orice operă de-a sa.

Maria Șleahțișchi – poeta caldelor confesiuni

O carte nouă este binevenită și mult-așteptată întotdeauna de cititorii Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, a menționat directorul bibliotecii, cercetătorul literar Vitalie Răileanu, în cuvântul de deschidere a unei frumoase manifestări literare, organizată la 24 ianuarie: **lansarea volumului de versuri acum**, apărut la binecunoscuta Editură „Tipo Moldova” din Iași în anul 2013, în colecția *Opera omnia*.

Poezia a fost în capul mesei chiar din deschiderea activității, tânărul actor Ion Coșeru citind, pentru numerosul public aflat în Sala Nuciferă a Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, noi versuri din cartea lansată. Îndosebi, l-a emoționat poezia intitulată *Lut*, care i-a adus aminte de copilărie, de timpurile când mamele noastre munceau din greu pentru a face un *cuib frumos – casa părintească*.

Prezentarea autoarei, a creației sale multiple – deoarece scrie o poezie sentimentală, dar și intelectuală, reușind să intre cu succes și pe teritoriul criticii literare

– a fost prerogativa criticului literar Mircea V. Ciobanu, postfațătorul acestui volum.

În luările de cuvânt, care au urmat, colegii de breaslă, mai tineri și mai în vârstă, și-au expus punctele de vedere vizavi de creația Mariei Șleahțișchi.

Emilian Galaicu-Păun a surprins *ochiul fin* al poetei Maria Șleahțișchi, care scrie o poezie *livrescă*, dar și *existențială*. Iar poezia intitulată *Lut*, în opinia sa, este excepțională! Totul începe de la *Lut*, apoi devine ceva frumos – *casa părintească*. Autoarea ridică lutul la spiritualitate! Este necesară o mare inteligență critică ca să faci o astfel de trecere – de la concret la spiritual! Și autoarei îi reușește acest lucru. În același timp, fiind un bun *om al cuvântului*, adică îl mănuieste (pe acest cuvânt) foarte bine, Maria Șleahțișchi este și un bun critic literar.

Lansările de carte sunt acum, când și-au suspendat apariția mai multe ediții literare, un bun prilej de a se discuta despre procesele literare curente, despre noutățile editoriale – a reiterat scriitorul Anatol Moraru, profesor la Universitatea „A. Russo” din Bălți. Referindu-se la versurile Mariei Șleahțișchi, a remarcat evoluția ei continuă, o perpetuă căutare a identicului poetic, autoarea aflându-se într-o ofensivă de creație continuă.

Prin ce cucerește poezia Mariei Șleahțișchi a fost subiectul expunerii binecunoscutului scriitor Vladimir Beșleagă. Este

foarte bine că autoarea recurge la originea cuvintelor, le redă sensul adevărat, folosește cuvinte deosebite, iar în versurile ei *omul revine la sinele lui* și acest fapt este foarte valoros.

Același motiv de refugiu în sine din spațiile mari ale universului, l-a remarcat, de la volum la volum, și criticul literar Lucia Țurcanu.

Cercetătoarea literară Maria Pilchin a scos în evidență *feminitatea structurată a versurilor*, dar și faptul că Maria Șleahțișchi scrie o poezie cerebrală, inteligentă, remarcând și titlurile laconice, originale, ale volumelor editate, în special, al celui lansat astăzi.

Profesorul universitar Sergiu Pavlițencu, unul din cei mai buni hispaniști din Republica Moldova, a tradus în limba spaniolă unele versuri din proaspăta ediție, remarcând că este foarte greu să găsești echivalente lexicale care să transmită starea deosebită de spirit ale versurilor dedicate mamei, casei părintești, satului, neamului etc.

Manifestarea s-a încheiat în aceeași cheie lirică – versuri noi a citit poeta invitată, exprimând mulțumiri celor care au venit la lansare, atât colegilor scriitori, cât și elevilor de la liceele „Spiru Haret” și „Vasile Vasilache”.

Indiferența înseamnă moartea unui autor, iar dacă reușim să adunăm atâta lume în sălile bibliotecilor, este un semn

bun pentru ca un scriitor să-și continue creația, a fost concluzia, expusă de Vitalie Răileanu, la finele manifestării.

Program cultural-informațional *Ora poezilor celești*

În ultima și cea mai friguroasă zi a lunii ianuarie, dar într-o atmosferă *sufletească* călduroasă la Biblioteca „Onisifor Ghibu”, a avut loc prima ediție a programului cultural-informațional *Ora poezilor celești*, organizat în colaborare cu Centrul de Cultură „Călin Postolachi”.

Aceste manifestări le preconizăm să fie lecții de sensibilitate, de descoperire a sufletului unui poet, dar și deschiderea propriilor suflete – a menționat în debutul activității dna Veronica Postolachi, dr. în filologie, profesoară de limba și literatura română la Liceul Teoretic român-englez „Mircea Eliade”, inițiatorea acestui program de excepție.

Prima ediție a fost dedicată marelui geniu al literaturii române și universale **Mihai Eminescu**, este o tradiție sfântă, deja, la fiecare început de an, să fie comemorat de iubitorii creației sale. La **Ora Eminescu** au dorit să participe cei mai buni declamatori de la mai multe instituții preuniversitare și universitare din municipiul Chișinău.

Invitatul special al acestui eveniment a fost actorul Sandu Aristin Cupcea, care a menționat: „Eminescu este o *comoară de neprețuit* a poporului nostru, el ne învață să fim oameni demni și că demnitatea este partea componentă indispensabilă a omului, fapt pe care poetul îl demonstrează în fiecare lucrare a sa.” Actorul a recitat un fragment din renumita *Scrisoare a III-a*, lăsându-i pe cei prezenți plăcut surprinși de emotivitatea și expresivitatea lecturii pe de rost cu care a fost readus în sala bibliotecii *spiritul* marelui Eminescu. Copiii au ascultat, impresionați de stilul neobișnuit de lectură al acestui poem.

A urmat un frumos recital poetic eminescian. Cu cele mai îndrăgite versuri a surprins atenția publicului echipa declamatorilor din clasa a cincea, de la Liceul Teoretic „Mircea Eliade”. Cu multă timiditate au început ei acest recital, într-un spațiu public, dar au reușit, prin multă străduință, prin modulațiile vocilor, să exprime duioșia și frumusețea versurilor eminesciene. Alte frumoase-dulci poezii au fost recitate de elevii Liceului Teoretic „Al. I. Cuza”, dar și de la Liceul Teoretic „Petru Rareș” și de la Gimnaziul „Nicolae Costin”.

Un cuvânt aparte au avut de spus despre *Eminescu și opera eminesciană* două studente, foste eleve ale profesoarei de limba și literatura română de la Liceul „Mircea Eliade” dna Veronica Postolachi. Chiar dacă își fac studiile în domeniul informaticii și medicinei, dragostea pentru lectură au păstrat-o în inimile lor pentru totdeauna, de aceea continuă să participe, cu mare drag, la aceste activități literare. Cristina Si-

bov, studentă la Universitatea de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, a ținut să se confeseze: dacă te gândești mult la versul eminescian, vezi că avea foarte multe de spus pentru cei de atunci, dar și pentru noi, urmașii, iar foarte multe gânduri ale sale sunt acum celebre. Nemuritoarele versuri din *Ce-ți doresc eu, ție, dulce Românie...* au ajuns, credem noi, la inimile celor prezenți. Nicoleta Iliuha, studentă la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Informatică și Matematică, cu mult fior lăuntric a reușit să ne transmită dramatismul din poezia *Confesiune* de Mihai Eminescu.

Emoțiile recitatorilor, transmise prin versul eminescian, au indus o atmosferă mirifică în Sala Nuciferă a bibliotecii. Astfel, încă o dată ne convingem – creația marelui poet este iubită de la mic la mare, căci, altfel nici nu poate fi! Mihai Eminescu, prin viața și opera sa ne îndeamnă să iubim și să ne mândrim cu Limba, Istoria, Folclorul și Cultura acestui neam!

LECȚIE DE VIAȚĂ

Nina SLUTU-SOROCEANU,
scriitoare

Întâmplător sau din voia Celui de Sus, dar **cea de-a 40-a ediție a „Medalionului literar”** (aniversară, deci!) i-a fost dedicată unui scriitor de marcă – **Liviu Damian**. Dna profesoară dr. Veronica Postolachi, inițiatorea și permanenta moderatoare a manifestărilor de acest gen, întruniri care, de ani buni, se desfășoară în incinta Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, nu a recurs, cu ocazia aniversării, la niciun efect pompos, preferând, și de această dată, modelul lecției deschise. Doar că la acea lecție deschisă nu au asistat inspectori, deoarece nici scopul și nici maniera dnei V. Postolachi nu țin de controale, ci de comunicarea vie, interactivă și... atractivă. Invitații speciali ai „Medalionului...” au fost surorile poetului (Elena și Tatiana), soția Anastasia, cele două fiice (Rodica și Gabriela), fiul Florin, scriitorul Nicolae Dabija.

Elevi (de la liceele „M. Eliade”, „Gh. Asachi”, „Al. I. Cuza”) și studenți de la Colegiul Politehnic au avut ocazia să însușească nu doar file de veritabilă poezie și publicistică – domenii în care a excelat protagonistul comemorat, dar să și asiste

la o veritabilă lecție de viață, de memorie. Pentru că destinul poetului Liviu Damian n-a fost deloc ușor, avea să sublinieze sora Elena Revenco, profesoară de română (pensionată). Tăvălugul istoriei noastre zbuciumate a lovit crunt în mulți. Astfel, tatăl poetului, Ștefan Damian, director de școală sătească, a făcut ani grei de Siberie la sovietici, sub acuzația că ar fi fost spion român; a fost expulzat din învățământ, copiii lui îndurând lipsuri și greutate mari. „Uneori, nu aveam ce mânca, își amintește dna Revenco, dar se găseau oameni buni, care ne dădeau, din puținul lor, câte o cană de grăunțe... și am supraviețuit...” În atare condiții și în pofida lor, viitorul poet a manifestat nețărmurită dragoste de carte, inventând chiar și o gazetă de perete a familiei (*Ecol*). Câteva exemplare ale gazetei, păstrate ca prin miracol, au fost demonstrate celor prezenți pe un ecran instalat în bibliotecă. Stăpânindu-și cu greu emoțiile, fiica Rodica a comentat imaginile care dezvoltău și secvențe din viața poetului – la Uniunea Scriitorilor, în familie, în fața cititorilor, alături de prieteni. A răsunat și vocea poetului

citindu-și secvențe din propria operă, deoarece membrii familiei au grijă să adune și să păstreze tot ce ține de viața și opera poetului. Acest aspect l-au subliniat și ceilalți membri ai familiei: soția, fiul Florin, fiica Gabriela. Adresându-li-se elevilor din sală, mezina Gabriela le-a mărturisit că ea se mândrește de a fi fost eleva dnei V. Postolachi, de la care a învățat nu doar literatură, dar a urmat și o veritabilă școală a vieții: „Nu se poate trăi în șabloane. / Nu se poate pune obloane / între gândul ce

vine de-afară / și suflarea ce stă în cameră.
/ Prin zăpadă pe drum înghețat / gândul
vine ușor și curat / la simțirea legată în casă
/ ca un vâl tremurat, de mireasă. / El e solul
ajuns lângă prag / și săgețile gerului trag /
în a inimii sale lumină. / Dar aleasa ezită: să
vină?...”

E și acesta un ecou! (Să ne amintim că adolescentul Liviu Damian „edita”, în familie, un ziar cu acest titlu). Ecoul „Medalionului literar”, dirigit cu mult tact și pricepere de către dna prof. V. Postolachi va fi și el unul cu rezonanțe profunde, de neuitat în cugetul și inima celor prezenți la manifestare. E îmbucurător faptul că elevii dau dovadă de un viu interes pentru istoria literaturii (iar L. Damian, plecat prematur din viață în 1986, deja ține de ea...), pentru frumos. Ei au declamat poezii, au comentat opera protagonistului și... au aplaudat. Căci nu era chip să n-o aplaude pe minunata actriță Ninela Caranfil, care a ales câteva din cele mai reprezentative poezii damianiene, la fel cum nu a fost chip să nu-l aplaude pe poetul N. Dabija, care a amintit, a subliniat că L. Damian i-a susținut, la vremea debutului lor, pe mulți autori tineri, inclusiv pe el: „Câștigă-acela care scrie / retras nu în singurătate / ci în trezia ce se zbate / pe-un muc de flacăra târzie. / Mi-i cumpăna în ospetie. / Și brațele îi ard mocnit / până-n tulpina pururi vie. / Caut cuvânt de antracit – / călit de vremi și de tăceri, / de rezistență la situații, / purtat de multe generații, / venind de dincolo de ieri. / De-l voi găsi, e un noroc? / De nu-l găsesc – va fi ocară. / De-l vom găsi – vibra-vor iar – / cioban și turmă – la un loc.”

Directorul bibliotecii-gazdă, dr. Vitalie Răileanu, s-a arătat dispus să susțină manifestările de acest fel și pe viitor. Comemorarea unui autor de talia lui Liviu Damian, novator

reputabil al limbajului și stilului poetic la noi, ridică totuși și un mare semn de întrebare: de ce viața și opera acestui autor e atât de zgârcit inclusă în programa școlară, e atât de puțin promovată? E trist să constatăm că azi, la peste două decenii de la trecerea la cele veșnice a poetului și publicistului basarabean, e nevoie să le amintim unora că el, bunul prieten al lui Grigore Vieru, a scris și a editat memorabile culegeri de versuri: *Sunt verb, Dar mai întâi...*, *Un spic în inimă, Îngânduratele porți, Salcâmul din prag* ș.a., înzestrate cu profunde valori etice și estetice: „Parcă-s aici, dar sunt departe. / Nici nu știu bine unde sunt / Când văd cum nucul se desparte / de rădăcini și de pământ. / Priviți-i cum reteză nucii. / Sub nucii-aceștia prin balade / Treceau cu chiote haiducii, / Luceau sub lună ochi și spade. / Și de rușine că nu pot / Să le opresc toporu-acum / Las capu-n jos. Mă simt netot. / Și dau în gropi când merg pe drum.”

Prin „Medalionul literar” organizat la 29 noiembrie 2013, profesoara Veronica Postolachi, dar și Filiala „O. Ghibu” a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, au demonstrat că această atitudine de marginalizare a creatorilor poate și trebuie schimbată în una de prețuire și de amintire.

ZINA IZBAȘ – POETA CU FAȚA ASCUNSĂ ÎN POEME CONFESIVE

Diana ȘONTEA,
șef oficiu, Filiala „Onisifor Ghibu”

Odată cu sosirea primăverii, jurnalista și poeta Zina Izbaș a venit în fața cititorilor săi cu o nouă plachetă de versuri intitulată *Șapte în toamnă* (Editura „Pontos”, Chișinău, 2013). Este cea de-a cincea carte de poezii pe care scriitoarea Zina Izbaș o lansează în Sala Nuciferă a Bibliotecii „Onisifor Ghibu”.

La deosebita întrunire au fost invitați prietenii fideli și admiratorii de *Poezie* confesivă. Autoarea a împărtășit bucuria noii apariții editoriale cu toți cei dragi sufletului și admiratorii creației sale, care au fost alături de ea mereu.

Poemul *Șapte în toamnă*, care este și pro-titulul noii plachete de versuri a Zinei Izbaș, a fost pusă pe note muzicale de Natalia Croitoru, interpretă de muzică folk și colegă de la emisiunea *Semnal junior*, răsunând în debutul evenimentului. Au fost prezenți și numeroși prieteni ai autoarei, impresionați de faptul că realizatoarea de emisiuni de la Radio Moldova reușește să îmbine munca de jurnalistă cu poezia.

Cartea reprezintă o culegere cu mai multe poezii de dragoste. Sunt amintirile autoarei, re-trăite de cândva... „Am scris cartea noaptea, dar am avut teamă să nu mă repet în cărțile mele pentru a nu plictisi cititorii”, a afirmat poeta. Dânsa parcă rostește o rugă prin *Aș fi vrut* (p. 23): „Da, aș fi vrut ca această zi să nu fi venit, / I-am lungit cum am putut cărările, / Ca să nu mai regret cursul vieții zadarnic trăit / Și să nu aflu răspunsuri ce-mi omoară așteptările. / Da, am sperat ca un nebun de cu zori / Că vei fi cea din visul frumos de atunci,

/ Când și iarba înflorea printre florile-flori / În război de petale și pe văi, și prin lunci. / Aș fi vrut să te țin cât mai mult pe o frunză, / Roua verde să-ți fie garantul iubirii, / Însă tu ai găsit convenabila scuză, / Că așa îți încălci obiectivele firii. / Și mi-ai smuls din rezervă cuvântul dur, / Nu l-am spus niciodată, deși l-am rostit, / În acea

clipă de grație a suspinului pur, / Când striga așteptarea și tu n-ai venit.”

Cu un cuvânt de salut și cu o deosebită apreciere a venit criticul literar, directorul Filialei „Onisifor Ghibu”, dar și moderatorul programului Vitalie Răileanu: „Poeta este o foarte atentă scriitoare, o coautoare care și concentrează toate plachetele pe sinceritate, confesează pentru a citi, despre timpul prezent. Este o poetă cu *fața ascunsă*, în poeme confesive, iar în creația ei predomină sinceritatea.”

Apreciatul scriitor Ianoș Turcanu, prezent la eveniment, a fost primul dintre toți cei care au citit versurile, *reacționând* printr-o prefață la poeziile scrise de Zina Izbaș. Inspirat de fiecare poezie, de fiecare gând și capitol citit, dânsul a afirmat că „prin această carte autoarea ne-a demonstrat că este o scriitoare serioasă, care, cu acuitatea trăirilor și a re-trăirilor, s-a aventurat în lumea ei, a reușit să devină o poetă foarte bună. Deși este o fire cam *deprimantă*, aduce lumină, bunătate, dar și tristețe în poeziile sale”...

La eveniment au răsunat cântece pe versurile Zinei Izbaș. Atmosfera a fost înobilată și de creațiile vestimentare în stil etno, realizate și prezentate de studentele

Colegiului Tehnologic din capitală. Elevele au avut două prezențe de modă în stil național, iar cromaticul culorilor alb-roșu au volburat emoțiile pentru a simți primăvara.

Scriitoarea Marcela Mardare, prefatoarea volumului de versuri *Șoapte în toamnă* a Zinei Izbaș, și-a expus opinia prin *O pasăre e viața și un timp*, afirmând că „a făcut prefața pe măsura versurilor care au fost scrise într-un timp scurt, titlul este un vers din poezia autoarei. „Pasărea” este Zina Izbaș, care din orice zbor adună ceva, este *pasărea* de dor ce ne apropie prin poezie de cele sfinte, de cele care au valoare. Cartea este o realizare, un îndemn să-și continue mereu *șoaptele*”, a mai menționat M. Mardare, invitându-ne să citim atent poemul *Fulger de gând* (p. 33): „Furtuna visurilor m-a prins / Pe-un lan de romanițe. / Mă învelesc cu o ploaie de petale albe / Și le număr, și vreau să ghicesc / Demi păstrezi o floare / În agendă... printre preferințe. / Deși... normal ar fi să-ți fie dor... / (Eu nu insist, căci totu-i trecător). / Un ceva îmi încurcă rău petalele, / Iar vântul a ciufulit anapoda buchetul, / Pe care, totuși l-am cules. / Scris este într-o veche romanță parfumată: / Ce este vis – în stele își va urma efectul, / Deși... pe-această lume un cer avem / doar, unul: / Când norii îl acoperă, s-apropie furtuna / Cu fulgere de gânduri ce scapără întruna.”

În final, a adus multe laude la adresa Zinei Izbaș scriitoarea Claudia Partole: „Nu aș fi putut să nu vin la tine, apari rar, la trei-patru ani cu o carte, ești foarte exigentă. Îți

construiești poezia ca o casă, fiecare poezie a ta are inimă, ești un veșnic învățător. Și-n poezie ești foarte *adolescentină*, simți lucrurile nu ca un om plictisit de viață, până și tristețea ta e plină de optimism... Știi să aduni lumea în jurul tău magnific prin felul de a fi.”

Colega de breaslă, poeta Larisa Verdeș, reporteră la Radio Moldova 1, i-a atribuit calificativul de *izvor veșnic*: „Tu în permanență ai fost și ești ca un *izvor veșnic* pe care-l descopăr zi de zi. Tot ceea ce face Zina Izbaș este Poezie!”

Cu cuvinte de recunoștință pentru ceea ce au învățat de la Zina Izbaș și cu gânduri bune au venit tinerele de la „Ars Adolescentina” și colegele de breaslă cu care a *lucrat cot la cot* la emisiunea *Național Junior*.

În încheiere, directorul bibliotecii a rostit un îndemn pentru toți cititorii: „Poeta Zina Izbaș nu trece din carte în carte, ea își scrie Cartea singură, deci, citiți poeziile Zinei Izbaș, pentru a percepe deosebita *Lume a poemelor confesive*”, conturate enigmatic în *Amurg pe lac* (p. 87): „Flori de vișin pe canavaua norilor, / Țesute de o mână invizibilă serile, / Își schimbă formele în tactul culorilor / Roz-violet și-n toate nuanțele posibile. / Ne acoperă luna împreună cu cerul / Și stelele ce s-au scufundat în paradis, / De petale divine, savurând aromele / Unor fructe ce abia au să vină în vis. / Dar acum se-nserează, e pace și tac / Zâmbetul clipei îmi rămâne pe față: / Ascultăm o baladă despre amurgul pe lac / La o tartă de vișine și-un ceai cu dulceață.”

POETA CARE ÎȘI FACE DIN VIAȚA SA O SĂRBĂTOARE

Andrei BUTUCENEANU

În ultima zi a lunii martie, conform tradiției populare purtătorii de măștișoare le agață de crengile copacilor, semn că, după „zilele Babelor” sau „ale Dochiei”, primăvara de acum pășește mai sigur pe întregul meleag. Anume în această ultimă zi a Mărțișorului, pe 31 martie 2014, o cunoscută și apreciată poetă și activistă pe tărîm cultural și social din republica noastră – pe nume Renata Verejanu – a hotărît să-și lanseze la Filiala „Transilvania” a BM „B.P. Hasdeu” o noutate editorială: *Poetul „metaforei în flăcări” – Renata Verejanu. Biobibliografie* (ediție îngrijită de conf. univ. dr. Lidia Kulikovski, alcătuitor Ludmila Capița, redactarea bibliografică Taisia Foiu, contribuții Parascovia Onciu, Tatiana Donțu, lector Valeriu Rață, machetare și coperta Valeriu Rusnac; Chișinău, 2013).

Dna **Parascovia Onciu**, directorul Filialei „Transilvania”, care s-a prezentat și pe post de moderator al evenimentului cultural, a trecut în revistă activitatea de cercetare științifico-bibliografică a subdiviziunii BM „B.P. Hasdeu” pe care o conduce, menționînd că adunarea materialelor pentru biobibliografia dată a început acum cîțiva ani și este un succes atît al Filialei „Transilvania”, cît și al autoarei, care a susținut echipa de elaborare chiar de la începuturi. Tot dumneai a prezentat expoziția de cărți (circa 40 la număr), pe care vizitatorii au avut ocazia să le răsfoiască.

Renata Verejanu, care îmbrățișează mai multe domenii de activitate – poetă, jurnalistă, economistă, editoare, scenaristă, regizoare, producătoare de evenimente culturale naționale și internaționale, promotoare a societății civile, un adevărat ambasador popular al Republicii Moldo-

va –, este o prezență apreciabilă în sfera culturală. S-a născut într-o zi de Brumărel, în satul Verejeni din fostul județ Soroca (azi raionul Ocnița), în familia Anei și a lui Gheorghe Tcaci. Fiind elevă, Renata citește mult, participă la olimpiadele raionale de matematică și chimie. Absolvește școala cu medalie de argint. A urmat înscrierea la Facultatea de Inginerie Economică a Institutului Politehnic din Chișinău. În timpul studiilor frecventează cenaclul „Ritmuri”, îi apar primele articole în ziarul *Inginerul* al acestei instituții de învățămînt superior. După absolvire muncește la Ministerul Finanțelor și la Ministerul Ameliorărilor și Gospodăriei Apelor. Între anii 1974 și 1980 face studii la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, unde a studiat – pe lîngă literatura rusă și universală (inclusiv cea română) – scenaristica, regia și alte domenii ale artei care o vor face să cunoască oameni cu care va întreține legături de prietenie peste mulți ani. Debutează editorial în 1979 cu placheta de versuri *Pină la dragoste*, următoarea culegere de poezii va apărea zece ani mai tîrziu, în 1989, cu titlul *Ofrandă omeniei*, de fapt, o antologie din cinci manuscrise. Tot în acest an, cu cenaclul „Grai matern”, e pe linia întîii a renașterii naționale (organizează serate de creație dedicate marilor personalități ale neamului: Maria Cebotari, Vlad Ioviță, Gheorghe Malarciuc, Ion Vatamanu, Grigore Vieru, Glebus Sainciuc, Dumitru Matcovschi ș.a.). În 1990 conduce și Asociația culturală „Pro Basarabia și Bucovina”; în 1992 fondează revista pentru copii *Micul Prinț* – cu o concepție totalmente nouă, apoi Festivalul-Concurs Internațional al Talentelor Lumii „Micul Prinț”, devenit o

tradiție; în 1995 creează Organizația Mondială a Copiilor Talentați (primul ONG internațional cu cartierul general în Moldova), cu care obține statut participativ la Consiliul European, apoi Prima Conferință Europeană a Junilor Jurnaliști (în parteneriat cu Compania „Teleradio-Moldova”). În 2000 deschide primul Club al Consiliului European apoi și cluburi UNESCO, structuri noi ale societății civile cu care an de an lansează noi și noi proiecte: *Caravana Culturii Păcii*, *Eu vorbesc în limba ta – tu vorbești în limba mea*, *Asamblarea în deplasare a tinerilor*, *Copiii talentați – victime ale corupției*, în 2007 *Marșul voluntarilor pentru pace*, iar în 2008 *Marșul voluntarilor pentru drepturile omului*, *Lección deschisă „Eu am dreptul”* ș.a. Începând cu 2009 Renata Verejanu devine editoare și, pe cont propriu, tipărește cărțile: *Maxime și cugetări*, *Interviuri*, *Societatea civilă* (tustrele în colecția *În lumea Renatei Verejanu*), *Acest timp al iubirii*, *Virgula amendată*, *Drum spre adevăr*, *Provocați-mă să devin genială*, *Metafora*

nemuririi, *Generația dintre secole*, *Pledoariile Renatei Verejanu*, *Eu am știut să fac din viața mea o sărbătoare* ș.a. Cu o mare parte din aceste cărți a participat la saloane internaționale de carte, obținând diverse diplome și premii.

Despre conținutul biobibliografiei *Poetul „metaforei în flăcări”* – *Renata Verejanu* a vorbit **Ludmila Capița**, alcătuitoarea acesteia. Dumneaei a menționat că volumul cuprinde șapte capitole: *Studii introductive* (autori: Mihai Cimpoi, George Călin, Ioan Barbu, Tudor Palladi și Daniel Verejanu); *Opera și activitatea* (subcapitole: *Proiecte literare*, *Proiecte editoriale și mass-media*, *Proiecte culturale*, *Proiecte educaționale și transfrontaliere*, *Proiecte social-politice*, *Renata Verejanu online: cărți, videoclipuri*); *Referințe critice*, *opinii, aprecieri*; *Anexe*; *Indexuri auxiliare*; *File de album*. Tirajul este de 100 de exemplare, ceea ce este prea puțin pentru a satisface toți doritorii de a afla date din viața și activitatea neobositei apărătoare

a adevărului istoric și dreptății poporului său care iată mai mult de 200 de ani nu se poate debarasa de vecinul dinspre Răsărit. L. Căpiță a mai spus că a descoperit în R. Verejanu o poetă cu un stil expresiv, nuanțat metaforic, precum și o luptătoare cu un devotament nemaîntâlnit pentru cauza națiunii.

A venit cu un buchet de flori să o felicite pe R. Verejanu – cu ocazia lansării bibliografiei – **Ada Boico**, șefa Secției cultură, tineret și sport a Preturii Ciocana. „O cunosc din 1989, era aceeași fire curajoasă, plină de hotărâre ca și acum. Are putere și inspirație cum rar se întâmplă. Mai mult de 25 de ani a «curățat» grădina, acum e momentul să culeagă roadele. Mă mîndresc că o cunosc pe Renata Verejanu. Acestea nu sînt cuvinte de laudă, ci de îndemn pentru tînăra generație de a se include în proiecte necesare atît pentru chișinăuieni, cît și pentru toți oamenii doritori să vadă țara noastră mai prosperă. Vom fi alături de compatriota noastră în toate acțiunile ei, o vom susține fiindcă merită acest lucru”, a spus A. Boico.

Despre colaborarea cu poetul și omul de cultură R. Verejanu a mărturisit **Petru Hasnaș**, poet și el, vicepreședinte al cenaclului „Grai matern”. Dumnealui a recitat o dedicație în versuri protagonistei noastre, intitulată *Arborele unui neam*, pe care o prezentăm integral cititorilor revistei *BiblioPolis*: „Femeia care-și face un leagăn din poeme, / Femeia ce se-nalță istorie în veac – / Cu revărsări de sevă prin noile îndemne, / Prin licăriri de soartă cu versuri plin de leac... // Femeia ce adună un glob la „Micul Prinț”, / E maica muzei rare, metaforei cu sens: / Indemnul ei prin lume, surîde-n năzuinți / Cu șoaptele din soare al verbului imens... // Femeia ce din hău speranțele adună: / Cuvintele cu inimă – un imn frumos înalță, / Enigma-n vis mesaj-u-i și pavăză-i poeta – / Pe nume rar, Renata: pom ce-a rodit o viață...”

Cum a fost călăuzit în ale scrisului a relatat **Victor Rusu**, student în anul II, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării de la USM, autor a două plachete de versuri și membru al cenaclului „Grai matern”. Nici nu se putea altfel: a rămas surprins de caracterul puternic, plin de energie al îndrumătoarei sale, care i-a făcut o inițiere extraordinară în lumea metaforelor.

Valeriu Rață, lector al volumului pus în discuție, a vorbit despre cum s-a lucrat în echipă, adăugînd că, în opinia sa, R. Verejanu se bucură de un bun renume grație poeziilor de factură civică, social-militantă, dar și profund reflexive, în care găsim multiple valențe metaforice, iar prin asta se deosebește de ceilalți condeieri contemporani. Drept confirmare pot servi afirmațiile acad. **Mihai Cimpoi**, reputat critic și istoric literar, din studiul *Cardiograma lirică a Renatei Verejanu*: „Înțelegîndu-și astfel condiția de poet, Renata Verejanu refuză scrisul calofil, scufundat în dulceața rostirii estetizate: vorba îi este frustă, dură, plină de concretețe materială, sintaxa este supusă și ea acestei asprimi, urmînd mai degrabă o sinusoidă, decît o linie dreaptă. Spunerea «verde în ochi» e preferată spunerii dulci, liricoide. Renata Verejanu spulberă, astfel, prejudecata că o lirică a unei poete trebuie să fie în mod obligatoriu feminină și să fie transpusă în forme caracteristice acesteia [...]. Imaginarul poetic feminin este «geologic și biologic», confesiv, retoric, anticalofil, antipoetizant [...]. E o dovadă în această schimbare de registru obișnuit că Poetul nu doar operează cu replica și nu doar notează cu concretețe de jurnal, ci visează, se întoarce în mirajele copilăriei pe o undă elegiacă, transcriindu și în acorduri lirice regretul după ingenule clipe revoluate. [...] Un alt merit deosebit al Renatei Verejanu este acela de a cultiva formula poeziei de inspirație socială și națională, în spiritul Leonidei Lari sau al Anei Blandi-

ana. Ea imnifică paternii spirituali (Ștefan cel Mare și Sfînt, Eminescu), adresează ode democrației și Europei (*Tinerețea Europei adună hrană Păcii mondiale*), elogiază dorul de Spania al lui Federico García Lorca, își plînge împreună cu neamul destinul [...]. În toate poeta pune sinceritate, dorință de Precuratul adevăr, de poezie cu mesaj, ferită de experimentări sterile.”

Cei prezenți în sală – elevi de la Liceul Teoretic „Gaudeamus”, de la Liceul Teoretic „Petru Zadnipru”, îndrumați de profesoara lor de limbă și literatură română Violeta Moraru, precum și mulți alți cititori ai Bibliotecii „Transilvania” – au fost surprinși de vocea catifelată a **Dimitrianei Chircu**, studentă în anul I la Colegiul Financiar-Bancar, deținătoarea Premiului II la Festivalul internațional al talentelor lumii „Micul Prinț”, care a interpretat două cîntece: unul din repertoriul Mădălinei Manole (*Stai lângă mine, mamă*), altul din repertoriul Anastasiei Lazariuc (*Ca prima oară*). În scopul de a atrage atenția cititorilor asupra volumelor cu o lirică neobișnuit de pătrunzătoare, editate de R. Verejanu, poetul **Petru Hasnaș** a recitat poezia *Cîntec*, care a fost scrisă de autoare în depărtatul an 1970

și din care prezentăm un fragment drept exemplu de adevărată vibrație a unui suflet ce creează frumosul: „Femeia care plînge de parcă ar cînta, / Femeia care cîntă de parcă-ar săruta, / Femeia ce sărută de parcă vrea să rîdă, / Femeia care rîde cu inima ei sfîntă... // N-a săpat cu șoapta, nici lumii n-a strigat, / Dorul circular în taină a purtat, / L-a ținut ascuns ca pe un bun, furat, / lubea nespus bărbatul din alt vis adunat.”

La finalul întîlnirii, care parcă se dorea să mai urmeze, poeta Renata Verejanu a mulțumit celor care au binevoit să-i spună atîtea cuvinte de apreciere, de considerație și respect, precum și tuturor realizatorilor biobibliografiei *Poetul „metaforei în flăcări” – Renata Verejanu*, pe care o consideră că a apărut la un moment de răscruce în viața dumneaei și va fi un bun ghid de parcurgere an după an a multiplelor activități literare și sociale de care nu se lasă în rup-tul capului. Mulțumindu-i mult Domnului de destinul pe care i l-a dat, R. Verejanu a spus că peste cîțiva ani va reveni la această carte, în ediția a doua, cu rectificări și adaosuri, căci are cu ce completa un nou volum și de scris nu se oprește, precum nici de activitatea în folosul societății.

AUREL DĂNILĂ, MAI MULT DECÎT UN MEDIC

Vlad POHILĂ

Indiscutabil, Aurel Dănilă este infinit mai mult decît un medic. Și nu numai de aceea că, fiind medic (un timp a funcționat și ca șef de secție) la spitalul „Sfînta Treime” din Chișinău, mai este doctor habilitat în medicină și profesor universitar. Autor de solide și originale cercetări, studii, monografii, tratate în domeniu, A. Dănilă de mult s-a impus ca un laborios cercetător științific și ca profesor cu mare priză la audienți, la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”.

Însă nu pe aceste amănunte biografice se întemeiază viziunea mea că dl prof. univ. dr. hab. Aurel Dănilă, un terapeut celebru în capitala basarabeană, cel puțin, este, totuși, cu mult mai mult decît un medic.

Cine a avut ocazia să-i fie pacient, a văzut în acest internist de forță, mai întîi, omul: blînd, atent, galant, aducător de voie bună și optimism în saloane. Aflîndu-se printre pacienți, nu face între ei decît diferențierea de ordin strict profesional – în funcție de gravitatea maladiei, de specificul afecțiunii, de sensibilitatea celui suferind. Această atitudine a fost observată și comentată, adeseori, cu uimire, de către pacienți: ca să vezi numai, doctorul acesta e la fel de grijuliu și cu un bolnav venit din vreun sat pierdut în Codri, și cu un funcționar-șef mare, mare, dar lovit și el de durere și chin, căci maladia nu alege corpul uman pe criterii sociale.

Nimeni nu ar putea spune cu precizie cîte mii de persoane au beneficiat de îngrijirea dlui Aurel Dănilă, dar mulți ar spune-o cu certitudine că acest doctor știe foarte bine a-și împărtăși, la fel de generos, cu-

noștințele, dibăcia, căldura sufletească, alte admirabile însușiri cu toți cei care au „trecut prin mîinile” sale cu adevărat făcătoare de minuni în sfera asistenței medicale. Însă, fiind țăran de origine, medicul A. Dănilă ruga colegii să-i încredințeze saloanele în care erau internați mai ales oameni de la țară. După cum avea să mărturisească, parcă le simte mai ușor durerile, le aude mai bine vocea de oameni necăjiți. Poate și de aceea că astfel, ușurînd niște dureri și lecuind boli chinuitoare, concomitent, retrăiește anii de copilărie și de debut în munca de doctor. Poate și pentru

că i se pare că țăranii sunt mai aproape de Dumnezeu: e bine să crezi în puterea științei, a medicinei, în cazul dat, dar să nu uiți de atotputernicia Celui-de-Sus. Îl emoționează pînă la lacrimi vreo pacientă, adusă de la țară, de către rude, atunci cînd boala îi face viața un iad. Acea suferindă ascultă cuminte, cu ochii larg deschiși, fiece vorbă a medicului sau a asistentei, a infirmierei chiar, suportă stoic orice operație, apoi toate injecțiile, perfuziile; ia cu un fel de pioșenie pumnul de tablete prescrise, la fiece oră fix. După fiece procedură își face discret semnul crucii, iar seara se retrage într-un colț de salon ca să șoptească o rugăciune către Domnul.

Totodată, fiind o fire deosebit de sensibilă, cu clare predispoziții pentru perceperea sublimului, dl profesor doctor A. Dănilă a acceptat, de-a lungul anilor, „să aibă de furcă” și cu o vastă categorie de pacienți considerată, în genere, dacă nu dificilă, apoi la sigur, de o rară sensibilitate. Aceste caracteristici generează anumite probleme de comunicare între medici și suferinzii din respectiva „castă”, dar și un neafișat, neoficial, grad sporit de răspundere. Firește, e tragic dacă după externare se simte rău un om de la țară, nefiind bietul de el tratat cu grija doctoricească potrivită. Tragedia capătă însă amploare, obligatoriu și oriunde, dacă se întîmplă așa ceva cu un artist, cu un scriitor, cu un savant. Căci la oamenii cu însemne ale talentului, ale capacităților mintale de excepție mă gîndeam scriind ceva mai sus despre o „castă” mai specifică de potențiali pacienți ai dlui doctor A. Dănilă. Din fericire pentru noi, la medic, ne simțim mai egali decît în fața unor funcționari, bunăoară. Inclusiv pentru că doctorii, înainte de „a ieși în largul practicii profesionale”, depun faimosul jurămint al lui Hipocrate, pe cînd birocrății, cei mai mulți dintre ei, nu trebuie să depună niciun fel de legămint ce i-ar obliga, deontologic, să trateze identic, omenește,

pe toți cei care le trec pragul biroului. Iar dacă am atins și acest aspect – aplecarea dlui profesor pentru îngrijirea pacienților din categoria oamenilor de artă, literatură, cultură, știință – trebuie să adaug și precizarea că inițial, într-adevăr, tînărul medic A. Dănilă se simțea atras de saloanele în care erau internați suferinzi din rîndul celor care scriu, pictează, cîntă, elaborează tratate de istorie etc. – inclusiv pentru a schimba o vorbă, pentru a afla ceva neobișnuit din universul lor miraculos. Mai apoi, însă, aceștia îl căutau. Și îl mai caută. Nu numai pentru că au maximă încredere în domnul profesor doctor. Dar și pentru a schimba cu dumnealui o vorbă, a auzi de la un medic o opinie despre o carte, o piesă muzicală, un tablou; poate și niște crîmpeie de amintiri, niște reflecții, judecăți, cugetări despre viața noastră cea de toate zilele. Om de vastă cultură generală, dl profesor doctor A. Dănilă a ajuns să fie astfel caracterizat datorită faptului că este, de cînd se știe, un foarte fidel prieten al cărților, al lecturilor, al bibliotecilor. Inclusiv al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, al cărei cititor este de vreo 60 de ani și unde vine și acum cu plăcere, mai cu seamă la evenimente culturale fiind o prezență energetică. L-am auzit nu o dată reflectînd despre importanța greu estimabilă a cărții în viața omului. Un medic marcat de gustul lecturii este cu certitudine un specialist mai bun. Și un eventual pacient pasionat de carte își dezvoltă, de obicei, o atitudine mai grijulie față de sănătatea proprie și a celor din jur. Lecturile l-au ajutat pe doctorul A. Dănilă să devină un interlocutor agreabil, iar uneori și un avocat sau un polemist de forță – după cum o cere situația, subiectul și obiectul discuției.

Domnul profesor universitar doctor Aurel Dănilă are numeroși discipoli la Spitalul „Sfinta Treime”, la alte instituții ale sănătății din Chișinău, Iași, Galați, București, alte orașe din România, precum

și din multe țări străine, și la Vest, și la Est de noi. Le-a dat cunoștințe temeinice, le-a împărtășit crîmpeie edificatoare din bogata-i experiență, îndemnîndu-i să ducă un mod de viață sănătos – însuși profesorul, la cei 80 de ani împliniți astă iarnă, face cros, schiază... Le-a insuflat să fie cît mai aproape de specialitatea aleasă, totodată apropiindu-se cît mai mult de cele sfinte și de cele sublime: credința strămoșească, datinile populare, literatură, arte, cultură, adevăr istoric...

Unii învățăcei, foarte posibil, l-au depășit în anumite privințe, ceea ce îl bucură pe profesorul lor, care le și spunea, la catedră sau în cabinetul de la spital, că un discipol bun merge mai departe decît învățătorul său. Și cine nu s-ar bucura că un student sau practicant de-al tău, inteligent, harnic și ambițios, mai receptiv la progresul tehnico-științific, face în domeniul medicinei minuni la care două-trei generații mai în urmă nici măcar nu visau? Așadar, faptul că mulți discipoli își depășesc profesorul sub aspect profesional e o realitate incontestabilă. Nu știu însă cam cîți ar putea să-l întrecă pe dl profesor Aurel Dănilă într-o sferă ce ține doar tangențial de specialitatea aleasă

de dumnealui, respectiv, de numeroșii dumnealui discipoli... Cum să numesc eu acea sferă, ca să nimeresc mai exact, dar și pentru a fi mai bine înțeles? Poate, culturalizarea studenților? Poate, îmbinarea pasiunii pentru medicină și a grijii pentru pacient cu atașamentul pentru ființa națională? Poate, predarea discretă a unei discipline pe care nicio programă, în nicio universitate, nu o prevede: sensibilitatea față de existența națiunii din care te tragi, iubirea de Neam și de Țară? Cred că am fost înțeles corect ce am vrut să pun în evidență din activitatea didactică, de aproape șase decenii, a dlui profesor doctor Aurel Dănilă. Nu cred că ar conta prea mult precizia în a defini această preocupare extra-didactică. Cel mai mult contează finețea cu care a lucrat și mai lucrează cu învățăceii săi domnul profesor Aurel Dănilă. Numai pentru această fațetă a muncilor desfășurate printre viitorii medici, dar și printre unii colegi de breaslă, dar și printre unii prieteni, foști sau potențiali pacienți... numai pentru aceasta, zic, Aurel Dănilă merită dragostea și considerațiunea noastră. Și, nu mai puțin – o atenție sporită din partea autorităților.

LAURII NEÎNGENUNCHERII

Ionel CĂPIȚĂ

Octogenarului prof. univ. dr. hab. în medicină A.D.

Anii trec..., cu azi, cu mâine,
Unde, viață, te grăbești?
Ramuri noi se văd stăpâne –
Evocând glorii lumești...
Lacrima totuși rămâne.

Doare dorul re-ntregirii
Ăstui Neam rupt de tirani...
Neînvins în miezul firii
Irizează viu prin ani.
Laurii ne-ngenuncherii –
Ăștia-s doar pentru titani.

RISIPITORUL DE ÎNVĂȚĂTURI

Valeriu RAȚĂ

El, născut în Marea Românie,
Într-un sat în preajmă cu păduri,
A ajuns ca-n zi de azi să fie
Un risipitor de-nvățături.

Doctor eminent și pedagog,
Om ce se jertfește chiar pe sine,
Intră repede în dialog,
Îndârjit campania susține.

Tînăr cînd era, plecă la carte,
Poate nu era oricînd sătul,
Dar a mers în sus, tot mai departe,
Cu servicii noaptea prin cumul.

Medicina practicînd la sat,
L-am descoperit că-i cu vocații:
Ba e pediatru, ba-n halat
Intră-n sala cea de operații...

*Lui Aurel Dănilă,
dr. hab. în medicină, prof. univ.,
la aniversarea a 80-a*

A luat apoi și doctoratul...
Acceptat în post la institut,
Știm că a muncit ca nimeni altul,
Ca să aibă merit și statut.

Cercetează valvulopatii,
Datele din cîteva spitale –
Cu privire la adulți, copii –
Tipărind volumul vieții sale...

Dar de-a spune iată ce mai are:
Să sădim la noi nucari, stejari,
Că-n Unire-i unica salvare
Și să creștem fii neordinari.

Dînsul a avut întotdeauna
Dragoste de bunul Dumnezeu,
Care îi determină fortuna
Pîn'... la actualul jubileu.

ÎNVINGĂTORUL

Ioan CALINIUC

*Lui Gheorghe Ghidirim,
medic academician, la 75 de ani*

Bătut-am, frate, drumuri diferite,
În paralel mergeam spre-același țel,
Ne cunoșteam mai mult din auzite,
Ne bucuram de Alfabet și de Drapel.

În crâncena vâltoare vehementă
Ce viața ne-o oferă permanent,
Tu ești formula net inteligentă,
Ești un pilon în groaznicul torent.

Învingător în vechea trântă haiducească,
Un salvator la greu și la nevoi,
Tu viața ți-o trăiești fără de mască
Și lupți să scoatem Țara din noroi.

La cei cărunți, superbi șapte și cinci
Te-ajung și eu rapid cu șapte zero
Ce scor frumos avem acum și-aici,
Ce competiție onestă și integră!

Aș vrea să fie cursa cât mai lungă,
Doar Domnul va decide când oprim,
Sunt pregătit să întreținem fuga,
Dar simt, o să cedez – ai locul prim.

Tu vei rămâne campion pe viață,
Iar eu, smerit, mă-mpac cu locul doi
...Și doar la poarta veșnică cerească
De-acele titluri n-om avea nevoi.

PRIMA FEMEIE PROFESOR UNIVERSITAR, DOCTOR HABILITAT ÎN DREPT, ÎN BASARABIA POSTBELICĂ

*Conf. univ. dr. în drept Valentina COPTILEȚ,
Facultatea de drept a USM;
dr. în drept Mihai TAȘCĂ,
cercetător științific superior,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice, AȘM*

Profesorul universitar, doctorul habilitat în drept Elena Aramă este o personalitate care s-a remarcat printr-o bogată activitate didactică și de cercetare în domeniul juridic, de-a lungul a peste trei decenii, aceasta asigu-

rându-i un prestigiu științific recunoscut de comunitatea academică din țară și de peste hotare. Se adaugă trăsăturile morale, care atestă că în activitatea sa s-a simțit răspunzătoare nu numai profesional, ci și în relațiile cu oamenii, ceea ce dă măsura angajamentului față de sine și lumea în care trăiește, conferindu-i și o autoritate morală care-i întregeste identitatea.

În plină putere de muncă, creație, personalitatea profesoarei se conturează ca fiind definită de doi factori: împrejurările – din care a știut să descifreze oportunitățile dezvoltării proprii – și inteligența personală.

Este greu a cuprinde într-un cadru restrâns o personalitate, de aceea vom selecta doar câteva repere semnificative, ale activității sale.

* * *

Elena Aramă s-a născut la 12 martie 1949, în satul Oziornoie (înainte de 1944 – satul Mareșal Alexandru Averescu), acum raionul Ismail, regiunea Odesa, Ucraina, în familia lui Sevastian și Domnița Teleuța.

După absolvirea Școlii Pedagogice din or. Cahul și un scurt stagiul didactic, și-a continuat studiile la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, pe care a absolvit-o în 1973. În 1977 obține titlul de doctor în drept la prestigioasa Universitate „M.V. Lomonosov”, din Moscova, cu teza *Organizarea socială și de stat a Moldovei în sec. al XVII-lea*, sub îndrumarea prof. univ. dr. hab. Xenia A. Sofronenko. În același an este angajată ca lector la Catedra disciplinilor statale a Facultății de Drept a USM, urcând toate treptele ierarhiei universitare. În 1992 susține teza de doctor habilitat în drept intitulată *Evoluția instituțiilor juridice ale Moldovei medievale*, devenind astfel **prima femeie doctor habilitat în drept** din R. Moldova. În 1995 i se acordă titlul științifico-didactic de profesor universitar. Între 1993 și 2010 a exercitat funcția de șef al Catedrei teoria și istoria dreptului.

Debutul activității științifice a dnei Elena Aramă s-a produs încă în facultate, prin participarea la cercul științific studentesc (conducător dr. conf. Vladimir Lavric), prin realizarea tezelor anuale, continuând în cadrul practicii de stat la Academia de Științe, sectorul de istorie medievală, căci în calitate de temă a tezei de licență a optat pentru *Reformele administrative și fiscale ale lui Constantin Mavrocordat*.

Opțiunea era justificată din două motive: a) a avut mereu o înclinare pentru istorie și se preconiza să fie trimisă în doctoratură la această specialitate pentru a

o preda la facultate; b) nefiind membru de partid, dacă ar fi ales perioada sovietică, nu ar fi avut acces peste tot în arhive.

La Academia de Științe s-a familiarizat cu bazele teoretice și, în special, cele practice ale paleografiei slavono-române pentru a putea descifra hrisoave medievale, acte ale cancelariei domnești din Moldova medievală, beneficiind de concursul Larisei Svetlicinaia, colaborator al sectorului Istoria Evului Mediu.

În activitatea de cercetare științifică s-a axat pe studierea fenomenului statal și cel al instituțiilor juridice românești. Și-a îndreptat permanent atenția spre valorificarea trecutului juridic românesc.

După demararea procesului de democratizare, a abordat și teme din domeniul teoriei dreptului și a dreptului constituțional, la care a ajuns tot datorită cercetărilor istorico-juridice anterioare, prin perspectiva analizei diacronice a formelor de implementare și realizare a unor instituții juridice. Doar atunci pentru prima dată se deschidea posibilitatea valorificării experienței istorice în condițiile de transparență și libertate a creației științifice, în premieră a devenit posibil de a readuce în atenția opiniei publice a comunității științifice și a practicienilor practica instituțiilor democratice din epocile anterioare, ce fuseseră trecute cu vederea în timpul regimului politic vechi din motive binecunoscute astăzi.

Prin investigațiile științifice ulterioare și îndrumarea doctoranzilor au fost continuate aceste direcții de cercetare, căci edificarea statului de drept va deveni o sarcină posibilă

doar într-o societate cultă, conștientă de valorile sale, iar opera de modernizare a statului și a sistemului de drept, adoptarea unor acte normative democratice se poate realiza prin concentrarea eforturilor susținute nu numai asupra prezentului, dar și asupra trecutului, prin reevaluarea unor tradiții juridice existente în istoria noastră, prin evidențierea avantajelor și dezavantajelor introducerii lor în sistemul de drept a unor societăți în tranziție de la un regim politic la altul. Tocmai din această perspectivă s-au investigat instituția controlului de constituționalitate a legilor și instituția contenciosului administrativ.

Este conducător științific de doctorat la specialitatea 12.00.01 Teoria statului și a dreptului; Istoria statului și dreptului; Istoria doctrinelor politice și de drept; a fost președinte al Consiliului Științific Specializat, precum și al Seminarului Științific Specializat interuniversitar la aceeași specialitate.

Sub îndrumarea sa atentă și participativă 14 cercetători și-au susținut tezele de doctor în drept, de pe ambele maluri ale Prutului, inclusiv de la București, Bacău și Timișoara, alți doi doctoranzi își finalizează tezele. În calitate de membru al Consiliilor Științifice Specializate a participat la susți-

nerea a peste 60 de teze doctor în drept, iar la nouă teze de doctor în drept a fost referent oficial. A fost membru al Senatului USM și președinte al Comisiei de Experți de pe lângă Consiliul Național pentru Atestare și Acreditare. În anii 2005-2008 a fost membru al Adunării Generale a Academiei de Științe a Moldovei.

A participat la diferite conferințe științifice naționale și internaționale. Este autoare și coautoare a 14 monografii, 12 materiale didactice, peste 90 de articole științifice, vizând istoria statului și dreptului românesc, precum și la teoria dreptului. A acordat avize la un șir de acte normative, printre care Legea cu privire la arbitraj, Legea cu privire la avocatură etc. A prezentat rapoarte și comunicări la diverse simpozioane și conferințe naționale și internaționale.

Personalitatea didactică, științifică, managerială a dnei prof. dr. Elena Aramă s-a remarcat și în exercitarea funcțiilor de președinte al comisiei metodice, șef de catedră, membră a colegiilor de redacție ale publicațiilor de specialitate *Dreptul*, *Revista națională de drept*, *Revista Institutului Național al Justiției*, *Revista de studii și cercetări juridice*, al *Analelor științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Este membru al proiectului de cercetare cu Instituția Publică a AȘM „Enciclopedia Moldovei”.

Pe parcursul întregii sale activități, a demonstrat dăruire de sine, noblețe, abnegație, urmărind cu consecvență consolidarea spiritului academic în colectivul în care activează.

Îmbinând competența profesorală și tactul nativ, cu politețea și respectul față de colegi, profesorul universitar Elena Aramă a confirmat, parcă, subtila observație a lui D. Gusti cu referire la tendința firească a omului de a se impune în carieră și în viață: „Personalitatea nu se capătă, se cucerește, că munca este legea lumii moderne și că

orice personalitate se străduiește să înalțe cât mai sus cota de prestigiu a domeniului în care s-a remarcat, el însuși fiind rodul epocii și al generației căreia îi aparține, că personalitatea se ridică la un nivel de cunoaștere și valorificare a înțelepciunii colective pe care puțini îl ating.”

A urmat cursuri și stagii de perfecționare didactico-științifică, organizate de Asociația „Prodidactica”, de Universitatea „Montesquieu-4” din Bordeaux, Franța, de Universitatea „Navarra” din Pamplona, Spania.

Apreciind eforturile Elenei Aramă, Uniunea Juriștilor din Republica Moldova și Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova a organizat la 14-15 martie 2009 Conferința științifică internațională cu genericul *Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului. În onorem Elena Aramă. Profesor universitar. Doctor habilitat în drept. Om emerit*. Manifestarea a întrunit savanți și cadre științifice, parcticieni și doctoranzi, avocați și judecători etc. din patru state: Republica Moldova, România, Federația Rusă și Ucraina, numărul celor înscriși pentru comunicări fiind de 46. Studiile prezentate în cadrul conferinței au fost incluse în culegerea *Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului*, Chișinău, 2009, 448 p.

Ziarul *Timpul*, a desemnat-o pe dna Elena Aramă, în zilele când tocmai împlinea 60 de ani, *Omul săptămânii*.

Pentru contribuție substanțială la dezvoltarea științelor juridice și pregătirea specialiștilor de înaltă calificare, activitate metodică intensă profesorul universitar Elena Arama a fost decorată cu Ordinul „Gloria Muncii” (2010), cu medaliile „50 de ani ai USM” (1996) și „50 de ani ai Academiei de Științe a Moldovei”. Deține titlul onorific *Om Emerit al Republicii Moldova* (2006). Este menționată cu Diploma Guvernului (2004), Diploma de Gradul I (2009), Diploma de Recunoștință

a Academiei de Științe a Moldovei, Diploma Ministerului Învățământului, Diploma CNAA.

* * *

Este un privilegiu și un mare noroc să fii colegul și discipolul unui Mare Profesor, care prin imensă bogăție spirituală și auto-sacrificiu te ridică la starea de cultură și civilizație necesară unei societăți moderne.

În rândurile ce urmează, noi, ca discipoli ai dnei prof. E. Aramă, am dori să nuanțăm trăsăturile morale definitorii ale personalității profesorului universitar Elena Aramă.

Profesia de cadru didactic universitar are multiple valențe. Profesorul adevărat este ca „un cristal cu multe fațete, un generator de energie, un avocat al dreptății și un stâlp al moralității”, activitatea sa având consistență, eficiență și precizie. Indiscutabil, astfel de calități îi sunt proprii profesorului universitar Elena Aramă, pe care le-a valorificat și le-a dăruit fără regret la formarea generațiilor de specialiști.

Adesea ești rugat: „Spune pe cine și cu ce l-ai ajutat, ca să-ți spun cine ești.”

În lumea academică formarea unui specialist nu se reduce la ceea ce dai – cum suntem tentați și credem –, ci, mai ales, la cum și cât primește cel în cauză, ceea ce se reflectă în calitatea dialogului și a legăturii afective între profesor și discipol.

Nu există o satisfacție mai mare decât a vedea că cei cărora le insuflă setea de cunoaștere și perseverența profesională se afirmă în diferite domenii ale jurisprudenței, devenind membri utili ai societății.

Un mare pedagog afirma că „cea mai înaltă datorie etică a cuiva este să devină o personalitate”. Incontestabil, dna profesor Elena Aramă își îndeplinește cu brio această datorie, devenind un reputat specialist și o personalitate remarcabilă.

Profesoara Elena Aramă este pentru cei pe care i-a format – un exemplu, un model; în cazul dumneaei cumpăna tim-

pului se înclină nu după numărul anilor, ci după realizările obținute. Astfel, urmărindu-i treptele vieții, ajungem la concluzia că dna profesor Elena Aramă este un profesor de vocație, cercetător înzestrat și Om de omenie.

Lucrează mult, este corectă, modestă, generoasă și înțeleaptă. Principialitatea, consecvența, cumsecădenia, mărinimia și multe alte calități umane ale doamnei profesoare au fost pentru noi, discipolii Domniei Sale, o lecție de omenie, de viață, de profesionalism, pe care am învățat-o zi de zi.

Urmărind activitatea sa profesorală și de cercetare, menită să descifreze sinuozitățile gândirii juridice, ca și tainele spiritului uman, apare inevitabil o întrebare pentru cei de la catedră: cum să-i învățăm pe tinerii de azi să-și dezvolte curajul de a investiga, să treacă prin ucenicia cercetării realității, care este preludivul marilor realizări în orice domeniu, cum să-i convingem că satisfacția muncii este un secret pe care îl descoperi singur?

Fiind vorba de educație și de constanța sa preocupare pentru întărirea spiritului academic, ne reține atenția și faptul că, în acest context, dna prof. univ. dr. hab. Elena Aramă a căutat să arate, că a fi informat, a poseda cunoștințe înseamnă implicit a fi și cult, că latura morală este o dimensiune principală a caracterului, iar competența și consecvența presupun existența unei scări de valori. În sfârșit, că succesul și eșecul sunt fațete ale aceleiași realități, iar tineretul trebuie pregătit pentru ambele și nu numai pentru prima (D. Salade), că performanța este expresia unei concordanțe între o activitate și aptitudinile unui om, că întotdeauna primul pas este greu, că făcând, înveți ce să faci.

Profesorul universitar Elena Aramă și-a asumat riscul ieșirii din tiparele comune, optând pentru perspectiva optimistă de a semăna lumină celor din jur. De aceea, cre-

dem, că pentru dna profesor Elena Aramă vârsta pe care o împlinește nu este, ca pentru mulți, o cunună de spini, ci una de lauri.

Bibliografie selectivă (monografii, manuale, suporturi didactice)

ARAMĂ, Elena. *Istoria dreptului românesc*. Ch.: FEP „Tipografia Centrală”, 1995. 236 p. ISBN 5-7790-0352-1.

ARAMĂ, Elena. *Istoria dreptului românesc: manual*. Ch.: CEP USM, 2003. 202 p. ISBN 9975-932-48-7.

ARAMĂ, Elena. *Istoria statului și dreptului Republicii Moldova: programa cursului*. Ch.: CEP USM, 1992. 14 p.

ARAMĂ, Elena. *Repere metodologice pentru studierea și aplicarea dreptului*: monogr. Ch.: CEP USM, 2009. 210 p. ISBN 978-9975-70-827-2.

ARAMĂ, Elena. *Controlul constituționalității legilor: istorie și actualitate*. Ch.: Museum, 2000. 79 p. ISBN 9975-905-59-5.

ARAMĂ, Elena; COPTILEȚ, Valentina. *Evoluția dreptului public pe teritoriul dintre Prut și Nistru în I jumătate a secolului al XIX-lea: monogr.* Ch.: CEP USM, 2003. 170 p. ISBN 9975-67-380-5.

ARAMĂ, Elena; COPTILEȚ, Valentina. *Istoria dreptului românesc: tematica cursului și indicații metodice pentru studenți*. Ch.: CEP USM, 2002. 139 p. ISBN 9975-70-117-5.

ARAMĂ, Elena; SAVU, Iuliana. *Controverse teoretice și aspecte practice ale interpretării Dreptului*: monogr. Ch.: CEP USM, 2005. 170 p. ISBN 9975-70-545-6.

ARAMĂ, Elena; LAVRIC, Vladimir. *Istoria statului și dreptului popoarelor URSS: îndrumări metodice*. Ch., 1991.

ARAMĂ, Elena, alc. *Istoria statului și dreptului Republicii Moldova: material didactic*. Ch.: CEP USM, 1994. 68 p.

ARAMĂ, Elena; COPTILEȚ, Valentina; LUPAȘ-CU, Zinaida. *Istoria dreptului românesc: material*

didactic. Ch.: CEP USM, 2007. 140 p. ISBN 978-9975-70-102-0.

AVORNIC, Gheorghe; ARAMĂ, Elena; COPTILEȚ, Valentina. *Facultatea de Drept la 50 de ani*. Ch.: Ed. Tip. Centrală, 2009. 464 p. ISBN 978-9975-78-768-0.

AVORNIC, Gheorghe; ARAMĂ, Elena; NEGRU, Boris; COSTAȘ, R. *Teoria generală a dreptului*. Ch.: Cartier, 2004. 675 p. ISBN 9975-79-274-X.

ARAMĂ, Elena; TAȘCĂ, Mihai (coordonatori); SAVENCO, Mihail, *Legile locale din Basarabia și jurisprudența Imperiului Rus*, ediție îngrijită de Elena Aramă și Mihai Tașcă, Ed. Cartea Juridică, Chișinău, 2012, p. 132; ISBN 978-9975-4436-3-0.

АРАМЭ, Е.С. *Государственный строй Молдавии в XVI-XVII вв.* К.: КГУ, 1983. 60 с.

АРАМЭ, Е.С. *История государства и права МССР и задания для выполнения контрольных работ: метод. указания по изучению курса*. К.: КГУ, 1986. 35 с.

АРАМЭ, Е.С. *Общественно-политический строй и право средневековой Молдовы*: моногр. Москва: ИНИОН, 1991.

АРАМЭ, Е.С. *Эволюция государственно-правовых институтов средневековой Молдовы (XV-XVIII вв.)*: автореф. дис. док. юрид. наук (12.00.01). Одесса, 1992. 51 с.

АРАМЭ, Е.С. *Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы*: моногр. К., 1998. 322 с.

AVORNIC, Gheorghe; TAȘCĂ, Mihai et al. *Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului. Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului: In honorem ARAMĂ Elena, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Om Emerit*: materialele conf. intern. șt.-pract., 14-15 mart. 2009, USM. Ch.: Bons Offices SRL, 2009. 448 p. ISBN 978-9975-80-291-8.

PROBITATEA HISPANISTULUI SERGIU PAVLICENCU

Despre activitatea și rolul universului și cercetologului Sergiu Pavlicencu s-au rostit și se rostesc cu autoritate cei mai mulți dintre confracții de breaslă uniți prin lecturi și studii în jurul Istoriei literaturii universale, cu deosebire aceia dintre ei împreună cu și alături de care hispanistul Sergiu Pavlicencu însuși se simte că face echipă, ceea ce presupune nu numai un program comun și niște obiective precise, dar și o afinitate, o solidaritate intrastructurală a gustului și a aspirațiilor spirituale.

*Rămânând strict la ideea că Sergiu Pavlicencu este întemeietorul **Școlii naționale de studii literare comparate**, o cale pe care i-a propus-o viața de profesor universitar, dar și cea de îndrumător de teze doctorat, justifică intențiile noastre, conturând atmosfera unui aspect deosebit.*

Monografiile, manuscrisele, studiile, articolele și recenziile hispanistului Sergiu Pavlicencu alcătuiesc un corp de gene omogen.

Nu poate fi vorba, în cazul niciunui cercetător și profesor universitar, de cărți ale vocației și cărți ale aspirației. La Sergiu Pavlicencu toate fac parte din strategia jocului științifico-literar, așa cum le-a programat autorul.

Astfel, universitarul nostru nu se singularizează, ba dimpotrivă, caută mutările cele mai simple, în deplin acord cu orizontul de așteptări al studenților, masteranzilor și doctoranzilor săi, cu gustul și concursul general.

Mărturisesc că eu personal, în pofida atâtor ani de intimitate, n-am găsi decât rareori gestul și tonalitatea care să facă din mine și profesorul universitar Sergiu Pavlicencu doi prieteni.

Fără îndoială, pentru mine, dar și pentru alți foști învățăcei, el a avut și un mare farmec personal – domină cu informația lui universală și filosofică și cu verva lui fără egal, cu reacțiile sale imediate, cu fantezia lui debordantă și alte adevăruri care s-au concentrat în acest sincer și confesiv dialog.

* * *

– Știu că izvoarele vieții Dvs. se află într-o localitate de pe malul bătrânului Nistru, acolo unde pământul se rotunjește ca un ulcior, la Puhăceni. Ce a însemnat această lume a satului pentru formarea profesorului și istoricului literar de mai târziu, pentru cristalizarea personalității omului de știință Sergiu Pavlicencu?

Da, m-am născut în Puhăceni, un sat de pe malul drept al bătrânului Nistru, un sat de la o margine de țară. Și acest lucru înseamnă, poate, ceva în viața unui om, ceva ce se conștientizează mult mai târziu, iar uneori așa și nu se conștientizează niciodată, dar lasă niște urme specifice pentru cel ce le poate identifica. N-o să intru acum în aceste divagații care ar putea da naștere inclusiv unor controverse. Ai vrut să afli ce a însemnat această lume a satului pentru destinul meu, în general, nu al istoricului literar sau omului de știință Sergiu Pavlicencu, pentru că nu numai că nu mă consi-

der istoric literar, savant sau om de știință, dar nici nimeni, din câte știu, nu mă prea consideră ca atare. Am un sentiment aparte pentru cei care s-au născut și au crescut la sat. Aceasta nu înseamnă, în niciun caz, că cei născuți la oraș nu ar merita aceleași sentimente. Pur și simplu, omul născut la sat crește în contact direct cu natura, cu pământul și cunoaște lumea din jur altfel decât cel de la oraș. Omul de la țară umblă desculț, frământă glodul, simte pământul, primind, fără să vrea, o anumită energie, o anumită putere, care îi alimentează, îi întărește demnitatea și omenia pentru toată viața. Și cei șapte ani de acasă de la țară sunt altfel decât cei de la oraș, și iarăși fără niciun fel de notă de superioritate sau inferioritate față de unii și față de alții. Deși, ca să fiu sincer până la capăt, citadinii din generația mea aveau sau afișau totuși niște aere de superioritate. Cred că lasă ceva, o anumită urmă, în felul de a fi al unui om faptul că s-a născut la țară, că a mers desculț pe miriște, că a cosit și a mirosit fân, că a cunoscut ce înseamnă munca în câmp, la vie, în livadă etc.

– **Ați făcut studiile la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității de Stat „M.V. Lomonosov” din Moscova (1972), încă în secolul trecut considerată o bună școală. V-aș ruga, ca om ce ați respirat aerul metropolei de odinioară și v-ați bucurat de binefacerile învățaturii filozofice, să ne spuneți ce credeți în această privință?**

Într-adevăr, am studiat la Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov” din Moscova, numai că la Facultatea de Filologie, nu de Limbi Străine (cum au mai scris și alții), deoarece limbile străine erau în cadrul filologiei, ceea ce nu era deloc rău, dimpotrivă, toți erau, în primul rând, filologi, ceea ce cam uită uneori aici la noi cei ce studiază la facultățile de limbi străine sau moderne. E adevărat că la Chișinău m-am înscris la Facultatea de Limbi Străine, dar după ce am

fost transferat la Moscova (nu că aș fi avut neamuri „sus”, ci pentru că eram un student foarte bun) am studiat la Facultatea de Filologie în cadrul căreia erau și limbile străine. Sunt mândru că am studiat și am absolvit Universitatea din Moscova, era cea mai importantă universitate sovietică, alte posibilități, mai mari, atunci nu existau. În alte condiții studenții buni de la noi ar fi studiat la alte universități europene (asta pentru cei ce ne aduc mereu aminte că pe timpul sovieticilor am putut învăța la Moscova sau la Leningrad. În alte timpuri se studia la Roma, la Viena, la Paris). Spre deosebire de Chișinău, la Moscova am respirat puțină „democrație”, atâta câtă era posibilă în epoca respectivă. Am ascultat cursurile unor mari profesori, am avut norocul să lucrez în cele mai bune biblioteci și să citesc nestingherit ceea ce la Chișinău era aproape interzis, am cunoscut alte re-

lații dintre profesor și student. Într-un cuvânt, am făcut carte.

– Încă din acei ani v-ați simțit atras, probabil, de hispanistică în special. Ce a decis aceasta, cum s-a făcut de ați apucat pe un asemenea drum?

Am studiat și la Chișinău, și la Moscova la Secția limba și literatura spaniolă. Inițial nici nu mi-am prea dat seama ce trebuia să fiu după absolvirea universității. Dar încă din anii de școală doream să fiu profesor. Țin minte că fiind în clasa a X-a făcusem rost de o cheie de la clasa noastră și veneam după lecții la școală, mă încuiam în clasă și repetam materia pentru examenul la limba germană, explicând și scriind pe tablă fel de fel de conjugări și declinări, de parcă aș fi avut în față o clasă de elevi. La Moscova eram pe punctul de a mă face lingvist-romanist sub îndrumarea lui Ruben A. Budagov, deoarece cunoșteam toate limbile romanice. Dar exact atunci a dat de mine pe coridoarele facultății profesorul meu de literatură universală și spaniolă de la Chișinău Dimitri K. Țarik, venit la universitatea moscovită la niște cursuri de reciclare. El m-a dumerit spunându-mi că hispaniști lingviști mai erau în Moldova, dar hispaniști literați lipseau cu desăvârșire. M-a prezentat medievistului și hispanistului de la facultatea de acolo, Konstantin V. Țurinov, o adevărată enciclopedie ambulată. Și iată așa am îmbrățișat literatura spaniolă, urmând cu perseverență cursurile și seminariile de literatură spaniolă și latinoamericană, scriind teze de an și teza de licență la literatura spaniolă. Întors la Chișinău, ca specialist tânăr pregătit pentru Moldova, am descoperit că nimeni nu mă aștepta aici, la minister un funcționar, mi se pare că-i spunea Uretia, mi-a propus niște școli uitate de Dumnezeu de prin raionul Cantemir. Nu am acceptat și am fost nevoit să-mi încep activitatea de la inten-dent al blocului III al USM, apoi laborant și doar peste un an am fost acceptat la Ca-

tedra de literatură universală în calitate de lector.

– Studenții filologi, cei mai mulți, sunt fascinați de literatură și mai puțin tentați de studiul limbii, considerat mai arid, mai straniu unor porniri romantice, specifice vârstei. Dvs., dle profesor, ați fost la început chemat spre știința literaturii universale?

Parțial am și răspuns la această întrebare. Eram să mă fac lingvist, dar uite că m-am făcut literat. M-am întors de la Moscova cu gândul că voi ține cursuri de literatură universală și spaniolă și chiar dacă doar după un an am fost acceptat în catedră, am avut niște ore și atunci când am lucrat ca laborant. Acum ce să spun, că am fost chemat spre știința literară? Nu știu. Dar nu regret deloc. Dacă ar fi să o iau de la început, cred că tot așa aș proceda. Altceva este că nu am prea făcut cine știe ce mare lucru în știința literaturii universale, cum i-ai spus. Dar am predat-o.

– Spuneți-mi, vă rog, pe cine considerați dascălul Dvs.?

Din fericie, nu am un singur dascăl, ci mai mulți. M-au inițiat în studiul limbii spaniole Ion Dumbrăveanu, Nicanor Rusu, Andrei Crâjanovschi; în literatură – Dimitri Țarik și Konstantin Țurinov, iar primul doctorat l-am făcut sub îndrumarea cunoscutei hispaniste Inna Terterian de la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova. La modelarea mea ca profesor și cercetător au contribuit și mulți alții, de la toți am luat câte ceva.

– Ce v-a orientat și spre studiul *Tranziția în literatură și postmodernismul*? Este la mijloc acea curiozitate, pe care am invocat-o sau credința că fără aceasta nu se poate ajunge la esență nici în domeniile predilecte?

Volumul *Tranziția în literatură și postmodernismul*, apărut la Brașov în 2002, a fost precedat de un studiu micromonografic *Tranziția în literatură* și de mai multe

articole dedicate postmodernismului. Am fost „mânat” spre aceste două probleme de îndărătnicia mea de a explica în finalul cursului de istoria literaturii universale esența fenomenului postmodernismului în literatura contemporană, iar de aici am fost nevoit să încerc să „pipăi” fenomenul tranziției în literatură, mai ales, că ne tot bălăcim în tranziția la economia de piață. M-am gândit cum o fi cu această tranziție, cu această poziție crăcănată în literatură, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Este un volum redactat în grabă, la care ar trebui să revin poate cu vreo ocazie, dar ceea ce am scris acolo rămâne în picioare și în prezent, cel puțin în opinia mea, pe care încă nimeni nu mi-a zdruncinat-o.

– Istoria literaturii universale, cred, v-a pasionat dintotdeauna. Pentru un cercetător literar este tărâmul unde trebuie să-și poarte pașii și să-și extragă elementele de referință. S-ar putea / s-ar părea că în formarea specialiștilor de azi studierea istoriei literaturii universale nu mai are rolul însemnat din

vremea începuturilor Dvs. Cum ar trebui să stea, de fapt, lucrurile?

Disciplina *Istoria literaturii universale*, care uneori a fost substituită de disciplina *Literatura comparată*, ceea ce nu înseamnă același lucru, a fost și trebuie să rămână o disciplină fundamentală în formarea unui specialist în domeniul filologiei. Nu voi insista asupra importanței acestui curs universitar, chiar dacă în prezent studiul literaturii universale nu mai este cum era pe vremuri. Azi studenții, tinerii în general, nu mai citesc ca înaintea și e păcat. Nu-i exclus că peste un anumit timp profesorii de literatură universală vor fi tot atât de rari cum sunt cei de limba greacă veche și latină. Dar nu trebuie să disperăm. Așa ceva se întâmplă și în alte țări. În era intensificării tehnologiilor informaționale ar trebui, poate, schimbate și modalitățile de studiere a literaturii universale, a literaturii în general. Am predat literatura universală nu numai la universitate, dar și la câteva licee din Chișinău, am scris și un manual de literatură universală pentru licee. Ceea ce se observă însă este înlocuirea culturii

lecturii de o anume cultură orală și vizuală, noile generații de elevi și studenți fiind tot mai puțin pasionate de cititul cărților. M-am gândit chiar la o premieră absolută la noi în vederea înlocuirii manualului tradițional cu un alt fel de manual pe potri-va noilor tipuri de studenți umaniști, dar nu vreau să divulg deocamdată secretul pentru a nu mă trezi peste noapte cu ideea furată de alții care, având mulți bani, ar putea investi în această afacere pentru a face și mai mulți bani din realizarea acestui proiect, lăsându-l pe autor, adică pe mine, cu buza umflată.

– Interesul pentru literatura spaniolă s-a manifestat cu vigoare în activitatea Dvs. Dovadă sunt chiar unele scrieri referitoare la romancierii spanioli din secolul al XIX-lea. Ce anume vă captivează în acest domeniu?

Interesul pentru Spania, pentru limba, literatura, cultura spaniolă în ansamblu a devenit încă din anii studenției o parte a vieții mele. Chiar în familie există un anumit cult pentru Spania. Aș putea spune că Spania este a doua mea patrie, patria imaginată atâția ani, cunoscută doar din lecturi și din rarele convorbiri cu unii spanioli rătăciți pe aici. Prea târziu am avut prilejul să merg în Spania, să văd cu ochii mei ceea ce știam din cărți. De aceea, contactul pe viu, inclusiv cu literatura acestei țări, l-am compensat prin ceea ce am putut citi și scrie despre literatura spaniolă, despre receptarea ei în spațiul nostru cultural. După volumele *Romancierii spanioli din secolul al XIX-lea*, *Ca două gemene surori*, *Tentația Spaniei*, *Receptare și confluențe* ar mai fi niște idei de realizat, dar acum este mult mai greu să publici o carte sau să pătrunzi cu ea pe piață. Dar nu-mi pierd speranța.

– Păstrați undeva, în sertare ascunse, conceptul unei cărți de căpătâi, care poate fi considerată cartea unui vieții? Dacă e o carte finisată, credeți că i s-ar mai adăuga ceva?

La asemenea întrebări ar putea să răspundă doar cei pentru care scrisul reprezintă rostul vieții și pâinea cea de toate zilele. Eu rămân, în primul rând, profesor. Altceva mai bun nu a ieșit din mine, nu m-am promovat și nici nu am fost promovat în altă calitate. Dar, ca orice om, am încercat și eu marea cu degetul, am încercat și alte tipuri de activitate, inclusiv scrisul sau, mai bine zis, cercetarea literară, dar nu cred că am reușit prea mult în această direcție. Poate mai bine îmi reușește îndrumarea altora. Aceasta poate ar putea fi numită cartea mea de căpătâi și crucea pe care o duc. În sens direct, deși nu ascund încă nimic în sertar, visez la reluarea lucrului asupra tranziției în literatură. Ceea ce doar am punctat în studiul publicat cu acest titlu merită aprofundat, completat, argumentat mai convingător. Ar ieși o carte bună, dar nu una a întregii vieți. Cartea vieții mele va rămâne scrisă, poate, doar în memoria studenților.

– Chișinăul este leagănul vieții Dvs. Furtunile existenței v-au purtat departe pe diferite continente, dar trecând înțelept peste aceste încercări ale timpului, v-ați întors cu dragoste și nostalgie. Ce înseamnă orașul Chișinău pentru Dvs., stimat Profesor Sergiu Pavlicencu?

Chișinăul a devenit, cu trecerea anilor, ceea ce înseamnă pentru mine satul în care m-am născut – a doua baștină. Aici totul ți-i mai drag, totul este mai al tău, chiar dacă nu ai în el decât un apartament la care tragi și căruia nici nu-i poți spune întotdeauna casă în sensul tradițional al cuvântului. Aș vrea să văd Chișinăul măcar așa cum era în anii studenției mele: mai așezat, mai curat, mai îngrijit, mai liniștit, mai omenos.

– Vă urez numai bine, domnule profesor!

Mulțumesc pentru că ți-ai adus aminte de mine!

Pentru conformitate: Vitalie RĂILEANU

NICANOR ȚURCANU – PROFESORUL MAI MULTOR GENERAȚII

Vitalie RĂILEANU,
critic și cercetător literar

Cu aproape douăzeci de ani în urmă, am auzit prima dată cursurile profesorului universitar Nicanor Țurcanu. Rămân și astăzi captivat de claritatea gândurilor sale, rostite cu o voce potolită, uniformă în toate articulațiile vorbirii.

Îmi amintesc cum ne îndemna să citim, iar în ceea ce citeam să descoperim imagini poetice izbitoare, metafore memorabile, comparații etc. Profesorul nostru nu-și puncta niciodată ideile atât de bogate și originale prin vreo informație retorică sau artificii exterioare. Nuanțarea se produce la el printr-o logică impecabilă, printr-o captivantă arhitectonică a gândurilor, printr-o demonstrație argumentată parcă *smulsă* din folclorul nostru.

Astăzi o pot spune cu toată certitudinea, profesorul universitar Nicanor Țurcanu e unul din acei dascăli rari care-ți rămân *Profesori* și după absolvirea Facultății de Litere. Așa l-am simțit noi, cei din generația lui Emilian Galaicu-Păun, a Argentinei Ciocanu, Anei Graur, Ecaterinei Pleșca ș.a., ascultându-i prelegerile, citindu-i articolele în presa de specialitate, în revistele literare sau în ziare; așa l-am simțit și îl percepem astăzi citindu-i cărțile consacrate *Folclorului românesc*, fondului principal de literatură, problemelor didactice etc.

Nicanor Țurcanu este unul dintre acei minunați profesori universitari care ne-a insuflat pasiunea de a citi atent și select, de a descifra tainele poeziei și prozei, de a descoperi *obârșiile* îndepărtate și de a le putea utiliza în contextele noi cu potențe neobișnuite. Marele său talent include și capacitatea de a descoperi în învățaceii săi dexteritatea. Profesorul nostru n-a confundat niciodată știința cu cunoștința. N-a cultivat în noi erudiția seacă, nu ne-a *îmbâcsit* cu fapte, nu a crezut că ele sunt ultimul

fel al învățământului, ci ne-a determinat să gândim, să interpretăm faptele, în vederea unor sinteze originale. De aceea, în jurul lui se găsește astăzi o întregă pleiadă de filologi (citește: și literați!), adevărați oameni de știință și cultură, oameni ai scrisului, cu contribuții apreciabile și în domeniul predării limbii și Literaturii române, mulți a Folclorului; cultivând cu succes diferite postate ale ogorului literar.

Tocmai pentru această muncă deosebită am ținut să evoc, la cei șaiszeci și cinci de ani, ai săi, personalitatea profesorului universitar Nicanor Țurcanu, conștient că nu sunt cel mai chemat, nici prin preocupările științifice de cercetări literare, nici printr-o cunoaștere personală prea apropiată. Am simțit însă de datoria mea și a generației mele să exprim în aceste rânduri admirabila recunoștință.

ÎN LABIRINTUL PRODUCȚIILOR SCRITORICEȘTI

Valeriu RAȚĂ,
bibliotecar

Am intitulat articolul meu – despre o lansare de carte a criticului și istoricului literar Vitalie Răileanu – *Drumul lung prin labirintul creației*. Acest titlu s-ar potrivi de minune și pentru prezenta notă omagială (cu ocazia celor 55 de ani împliniți), dar modificându-l am păstrat cuvântul *labirint* (ce figurează și în titlurile a trei volume!), deoarece vreau să insist asupra faptului care demonstrează cu prisosință că neobositul promotor al nenumăratelor scrieri literare de-a adevăratelea se cufundă în procesul literar al literaturii române din Basarabia (în lectura noilor apariții editoriale) cu toată dăruirea și devotamentul ce îl caracterizează și, de fiecare dată, se descurcă de minune și iese din acest labirint cu lămuriri, limpeziri, clarificări ale situațiilor, care – pînă la un moment – erau necunoscute sau tănuite în sutele de pagini ale condeierilor noștri.

La ora actuală, Vitalie Răileanu este profesor universitar, cercetător la Institutul de Filologie al Academiei de Științe din Moldova, Sectorul literatură contemporană, și director al Filialei „Onisifor Ghibu” a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Ambele funcții sînt onorabile, ceea ce denotă că protagonistul nostru se bucură de respect, considerație și prețuire atît în sfera științifică, cît și în cea bibliotecară nu numai din capitala noastră, dar și din republică, ba chiar și dincolo de hotarele ei.

Viitorul critic și istoric literar Vitalie Răileanu s-a născut la 25 martie 1959, în satul Soloneț, r-nul Soroca, într-o familie de intelectuali. A absolvit, în 1986, Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova. În 1995, susține la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca teza de

doctor în filologie cu tema *Poezie și poietică. Analize textuale* (conducător științific: prof. dr. Mircea Borcilă). Din 2010, este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Publică eseuri, portrete literare, articole de critică literară în mass-media (*Revistă de lingvistică și știință literară, Philologia, Metaliteratura, Limba română, Literatura și arta, Făclia, Timpul, BiblioPolis, Porto-Franco, Noul literator, Plumb, Fereastra, Dacia literară, Convorbiri literare* ș.a.) și în volume colective, antologii, dicționare (*Literatura română postbelică: integrări, valorificări, reconsiderări; Orientări artistice și stilistice în literatura contemporană* ș.a.).

Editorial debutează cu volumul *Chei pentru labirint* (articole de critică literară, 2009), apoi urmează *Ludic și / sau ironic în poezia contemporană: puncte de vedere*

(2010), *...totul la prezent* (recenzii și prezentări literare, 2010), *Nicolae Esinencu. Spectacolul operei literare* (exegeze literare, 2011), *Cerc în labirint* (idei și tendințe literare, 2011), *Anatol Ciocanu și senectutea teiului* (exegeze literare, 2012), *Academicianul Mihai Cimpoi – savantul timpului prezent* (exegeze literare, 2012), *Exodul din labirint* (articole de critică literară, 2013), *Reversul ludic al (dia)criticului* (publicistică, 2014) ș.a. Trebuie să menționăm faptul că majoritatea volumelor de critică literară ale lui Vitalie Răileanu au fost menționate – în diferiți ani – cu premii ale Uniunii Scriitorilor și la Salonul Internațional de Carte din Chișinău.

De obicei, în vizorul exigentului critic literar nimeresc poeți, prozatori și dramaturgi contemporani. Recenziile „de întâmpinare” – o predilecție a lui V. Răileanu – devin instrumente utile și necesare pentru liceeni, studenți, profesori, scriitori, bibliotecari și alte categorii de cititori care se interesează de creația literaților din spațiul pruto-nistean. Textele sînt scrise cu multă grijă, strictețe și corectitudine. Au remarcat și alți specialiști din domeniu că ele, practic, se caracterizează prin lipsă de indulgență, adică ușurință de a ierta greșelile (încorectitudinile) celor vizați, fapt care îi face cinste sărbătoritului nostru și îl plasează în prim-planul cercetărilor literari.

Nu sînt primul care menționez că articolele critice ale lui V. Răileanu se încadrează perfect în procesul de cercetare literară a perioadei contemporane a literaturii române din Basarabia. Ochiul său ager și intuiția bună de persoană care se ocupă cu cercetarea scot la iveală elemente sigure, deseori personale, din specificul literaților intrați în vizorul lui. Prin motivații intrinsece, comparații și deducții argumentate apare oglinda, fața literaturii noastre, valorile (precum și nonvalorile) sînt așezate la locul lor (cel cuvenit!) pe rafturile bibliotecilor instituționale, dar și

ale celor particulare. Desigur, sumarul și arhitectonica volumelor lui V. Răileanu nu sînt atotcuprinzătoare, dar ele ne prezintă o viziune a procesului literar contemporan în permanentă schimbare, ceea ce ne face să credem că exegetul literaturii noastre va reveni la unele momente întru concretizare. Nu încapă îndoială că ceea ce ne propune autorul, disecînd creațiile literare, ne servește drept un fir al Ariadnei în labirintul producțiilor scriitoricești. Deci, V. Răileanu face o critică antrenantă, dezinvoltă, degajată, volumele lui sînt căutate, lecturate și luate ca reper atît în activitatea oamenilor de știință, cît și a maselor largi de cititori.

Ca director al Bibliotecii – ce poartă numele ilustrului profesor, pedagog și luptător pentru drepturile și unitatea poporului român, Onisifor Ghibu – Vitalie Răileanu desfășoară o activitate de renovare a acesteia. Datorită strădaniilor dumnealui a fost schimbat aspectul interior, fondîndu-se o sală nouă de lectură – Sala nuciferă (o idee nobilă și durabilă!), unde chișinăuienii au ocazia să asiste la diverse manifestări culturale din cadrul programelor aprobate de BM, precum și la un șir de sărbători ale orașului. Sub dirigenția lui V. Răileanu de curînd a fost înființat Laboratorul de cercetări literare și bibliografie, continuă să se organizeze expoziții de cărți, vernisaje etc. Tezaurul științific și cultural înmagazinat în volumele de pe rafturi, reprezintă valorile noastre seculare, de aceea biblioteca sprijină inițiative de propagare a cărții și lecturii (*Chișinăul citește o carte, Copiii Chișinăului citesc o carte, Ora poveștilor, Lecturile verii, Lecturi la terasa de vară* ș.a.), de dezvoltare creativă a chișinăuienilor (master-class-uri, cluburi). Cu un deosebit interes sînt vizitate atelierele de studiere a mitologiei, de traducere literară ș.a. Alături de cunoscuți autori ai locului, la bibliotecă sosesc periodic numeroși oaspeți din România, Franța, Italia, Ucraina, Rusia etc.

Simțim un sentiment de satisfacție că la aniversarea din primăvara curentă colegul nostru se prezintă în plină forță creatoare, este vivace, practic, cu spirit ascuțit (precum îi stă bine unui critic literar) și îi așteptăm noile analize și sinteze, noile servicii inovative la bibliotecă, în așa fel ca să sesizăm că facem împreună un lucru bun întru prosperarea culturii poporului nostru, cel dornic și iubitor de tot ce este frumos pe lume.

La mulți ani, la mai mult și la mai mare în cadrul Academiei de Științe a Moldovei, dar și al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, dragă Vitalie Răileanu! Aceasta este urarea noastră tradițională, izvorită din toată inima, ca să-ți faci dispoziția bună și să-și dea un strop de sănătate întru bucuria ta și a familiei tale.

* * *

Nota redacției BiblioPolis

Alăturându-ne acestui eseu omagial, înmulțim și noi frumoasele felicitări și urări la care vor subscrie, cu certitudine, colegii bibliotecari, autori și cititori ai publicației noastre. Și, cum Vitalie Răileanu este bine cunoscut cititorilor *BiblioPolis*-ului ca autor de eseuri, recenzii, cronici și analize literare, la aniversare am decis să deschidem o filă mai puțin cunoscută a creației sale. Vă îndemnăm să parcurgeți această filă Dvs., iubitorii de poezie, dar și pe cei care se mai feresc de magia versului. Pentru a fi acceptată, poezia trebuie împlînzită, iar cea mai sigură modalitate de împlînzire a ei este... lectura. Lectura... mereu!

așteptare pe cheiul nocturn

am datoria față de mine
să te aștept iarăși
sâmbătă sau duminică
mai mult ca oricând
pe cheiul nocturn

te voi aștepta știutor că nu vei veni
ca urmare a unor erori

te voi aștepta
vei reveni amintindu-ți de tine
de mine

am datoria să te aștept până la sfârșit
pe cheiul bătrân...

derutat

sunt confuz:
unde ești
unde dispari
ca burnița de atunci?

mai urlă furtuna
talazul încearcă să spargă pupa
catargele se frâng
cormoranii caută stâncile golașe
unde ești?

chiar sunt derutat!
să Te caut?
nu ești nici perlă neagră ruptă din salba
vieții mele
iar roba mea
de marinar
nici nu Te vrea ca însemn
sunt derutat...

pe aripa zborului îndărăt

astăzi plouă infernal
iar eu voi zbura îndărăt
ochii mei vor prinde crestele valurilor
uriaeșe

și mâinile se vor lipi de tâmple
meduzele albe se agață salbă la gât și
interesându-se
înspre amurgul zilei
despre călătoria în *Okeanos*
obosit, mă întreb: o să gust din amarul
unui cuvânt aflat pe aripa
zborului îndărăt?

frescă

trec cu bricul ce și-a desfăcut toate
pânzele pătrate și pe bompres
prin Bosforul mușcat de istorie
mă-nfig în coama vântului Marmoric
bucurându-mă
apoi observ valurile Egeei
rostogolindu-se-n extaz

când ne-am întâlnit
ape maritime?
atunci când am fost vânt și te-am pictat
în nisipurile aurii?

sau...

mă caută

simt cum mă caută
unduite valuri de mare
ornate cu crengi de corali
unde mă voi regăsi
privesc cum stelele reflectate
în marea mărilor
formează alte căi și constelații
și dacă nimeni nu mă caută aici
mă duc în *Marea cea de stele*
unde liniștea te chinuie-n extaz

privind în largul mării

de pe acest mal abrupt
privesc safirul apelor nemărginite
soarele îmi orbește cu aurul lui ochii
și încep să plutesc
să cresc din vis
în tristă amintire
mai fac curbură delfinii săritori
orizontul leagănă iar caravela cu catarge
și eu privesc în larg
căutându-te pe Tine

ce să-ți mai cânt?

poate să-ți mai cânt un *fulger nocturn*?
sau poate să te duc în *Castelul de Cleștar*
cu albi corali atolici?

dar așa
încătușat în cristalele mici și sărate
mă-nfășor în plapume moi
de iarbă de mare

și adorm
iar în vis mă gândesc:
ce să-ți mai cânt
dacă tu nici nu m-auzi?

corabia mea

în noaptea largă și umedă
a golfului Guineea
la paralela de 9° de la Ecuator
îmi rătăcesc gândurile prin monotonia
valurilor

apoi îmi caut numele și mă întreb:
unde-s norii grei oceanici
plini de fulgere?
și orașele *portuare* „cucerite” vreodată
cu poemele mele

încă nescrise
unde-s?
corabia mea nu mai parcurge
mile maritime

este aici
în adâncul golfului Guineea
împrăștiată
dar mai viguroasă

Vitalie RĂILEANU

PASIUNEA ȘI ENTUZIASMUL BIBLIOTECAREI NOASTRE

*Victoria ȘCOLNIC,
profesoară de limba și literatura română,
Liceului Teoretic „Lucian Blaga”, Chișinău*

**„Nicio sarcină nu are o valoare mai considerabilă
și nu merită mai mare cinste, decât ceea ce face în ser-
viul comunității un bibliotecar școlar.”**

(Melvil Dewey, bibliotecar și bibliograf american)

În etapa actuală de dezvoltare a societății, putem socoti că stăpîn și călăuzitor în imensul ocean informațional este bibliotecarul. Numărul de specialiști din domeniul biblioteconomiei și al științelor informației din republica noastră este destul de impunător. Printre ei, o spun cu mîndrie, se află și șefa bibliotecii școlare de la Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Chișinău dna Eugenia Bahu. Deja de 22 de ani dumneaei prin munca sa zi de zi a transformat biblioteca școlară nu numai într-un centru de informare și documentare, dar și într-un instrument eficient de muncă intelectuală.

Născută în s. Copăceni, r-nul Sîngerei, pe 12 mai 1959, absolvește în 1980 Școala republicană de luminare culturală „Elena Sîrbu” din or. Soroca, iar în 1990 – Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova, la specialitatea bibliotecar-bibliograf. De atunci pînă în prezent își aplică întregul bagaj de cunoștințe acumulate la biblioteci din raionul natal și din Chișinău. Din 1992 este șefă a bibliotecii școlare a liceului nostru. Printre altele, trebuie să menționăm că activitatea de bibliotecar școlar este specifică și nu una dintre cele ușoare. Bibliotecarul cumulează calități de pedagog și de psiholog, avînd

obligația de a cunoaște fiecare utilizator în parte.

La început dna E. Bahu s-a confruntat cu un șir de greutăți caracteristice perioadei de tranziție pe care o traversa Republica Moldova. Dar, pînă la urmă, lucrurile s-au normalizat și biblioteca școlii a devenit un loc îndrăgit de elevi și profesori, de unde aceștia sorb lumina cunoștințelor și se familiarizează cu date noi din lumea pe care o

descoperă. Aici poți savura lectura cărților îndrăgite într-o ambianță plăcută.

Cu certitudine, bibliotecara E. Bahu este un promotor al valorilor spirituale și un inițiator de relații culturale. Dumneaei mereu dă dovadă de creativitate și inițiativă în activitatea pe care o desfășoară. De exemplu, în toamna anului trecut, protagonistă ne-a delectat cu un șir de manifestări pentru a confirma gradul didactic I (cel binemeritat!) de bibliotecar și pentru a i se conferi gradul I de conducător al cercului „Cultura informațională”. Pentru a da posibilitate elevilor de a-și exprima mulțumirea și recunoștința pentru profesorii care le deschid drumul în viață, dna E. Bahu a organizat o activitate extracurriculară cu genericul *Măria Sa profesorul*, avînd ca obiectiv recitarea expresivă a poeziilor dedicate acestei profesii nobile, precum

și să preia modele demne de urmat și, nu în ultimul rând, să manifeste respect față de dascălii lor. Un fior de nostalgie, dar și de satisfacție, a trezit în inima profesorilor poezia recitată de eleva clasei a IX-a Aneta Pavlov cu titlul *De ziua ta, iubite profesor*. Au excelat în recitalul poetic și Alexandra Rusu, Elena Botnaru, Maria Samson, Victor Jacot și Sorin Bogdea, elevi din aceeași clasă, al cărei diriginte este chiar bibliotecara și profesoara Eugenia Bahu.

Au urmat încă două manifestări apreciate de administrația liceului și inspectorii DGETS ca fiind „foarte bune”. Prima a fost ora demonstrativă la obiectul cultura informațională în clasa a V-a. Elevii au fost puși în ipostaze să comenteze diverse situații în contextul subiectului abordat, să explice conceptul de informație cu referire la cea din zilele noastre, să utilizeze calculatorul etc. Elevii, care sînt la începutul ciclului gimnazial, au dat dovadă de cunoștințe aprofundate în domeniul biblioteconomiei. Și toate acestea doar datorită faptului că din clasele primare ei sînt cei mai devotați cititori ai bibliotecii.

A doua activitate a fost organizată tot cu elevii clasei a V-a în cadrul cercului „Cultura informațională”, care au explicat ce prezintă tipurile de informație, au clasificat diverse surse de informații etc. Cadrele didactice prezente la ore au rămas surprinse de cunoștințele elevilor în domeniul dat. Și toate acestea se datorează doar bibliotecarei E. Bahu, care le cultivă dragostea de carte cu un devotament de invidiat.

Pentru a stimula interesul cititorilor pentru lectură, dna E. Bahu organizează expoziții de carte nouă sau tematică, sprijină diriginții de clasă să realizeze orele de dirigiență – face recomandări în mass-media, prezintă rezumatul volumelor noi intrate în bibliotecă, invită la lansări de carte persoane binecunoscute în cultura română ș.a.

Gama activităților a fost încheiată cu o masă rotundă, la care au participat toți bibliotecarii școlari din municipiul Chișinău, desfășurată sub genericul *Bibliotecii-*

le școlare și integrarea informațională. La această întrunire cuvîntul de deschidere l-a avut dna Liuba Arion, specialist principal, metodist la DGETS, care a menționat rolul deosebit al bibliotecarilor în procesul de învățămînt preuniversitar. S. Burlacu, șef al serviciului de la UPS „Ion Creangă”, a vorbit despre elaborarea referințelor bibliografice și a regulilor de citare a resurselor de informare. Dna N. Coctiuc, de la LT „A. Cantemir”, a familiarizat publicul cu utilizarea tehnologiilor informaționale în bibliotecă. Dna Galina Jicul, directorul LT „Lucian Blaga”, a prezentat istoricul liceului pe care îl conduce, menționînd rolul și contribuția dnei Eugenia Bahu la educarea tinerei generații. Tot atunci dna E. Bahu a conferențiat la ora demonstrativă intitulată *Inițierea în cultura informațională – factor important în educația elevilor*.

Trebuie să menționăm faptul că activitatea prodigioasă a șefului de bibliotecă de la Liceul Teoretic „Lucian Blaga” nu s-a lăsat a fi văzută de instanțele ierarhic superioare, astfel, dna Eugenia Bahu, în 2011, a fost menționată de Ministerul Culturii al RM cu *Diploma pentru contribuția substanțială la realizarea programelor și proiectelor de bibliotecă*, iar în 2012, de DGETS, cu *Diploma pentru participare în cadrul concursului municipal al celui mai reușit proiect didactic*.

În contextul exploziei informaționale, cînd noile tehnologii și avalanșa de informații sînt menite să schimbe radical stilul de viață al omului contemporan, bibliotecile sînt obligate să răspundă adecvat, transformându-se din biblioteci tradiționale în biblioteci care își desfășoară activitatea prin prisma noilor tehnologii. În pofida tuturor greutăților (mai ales, financiare) în cadrul Liceului Teoretic „Lucian Blaga” activează oameni cu un suflet mare, cu viziuni creative, precum este Eugenia Bahu, bibliotecară ghidată de pasiune și un entuziasm de invidiat. Nu ne rămîne decît să luăm exemplul de la colega din preajma noastră și cu ocazia aniversării să-i urăm tradiționalul *La mulți ani!*

EMINESCU-I NEMURIRE!

Elena DABIJA,
director, CAI Eminescu

„Despre Eminescu s-au ținut mii de conferințe. Despre Eminescu s-au rostit zeci de mii de discursuri. Despre Eminescu s-au scris sute de cărți. Despre Eminescu s-a spus totul. Despre Eminescu nu s-a spus nimic.” (Nicolae Dabija)

Ziua de 15 ianuarie – ziua de naștere a lui **Mihai Eminescu** este declarată și **Ziua culturii naționale**. În toată țara au avut loc evenimente culturale dedicate acestui eveniment remarcabil.

De dimineață, admiratorii lui Mihai Eminescu au venit la Centrul Academic Internațional Eminescu pentru a demonstra că sunt setoși de a sorbi din cultura națională și de a prezenta momente din repertoriul lor. Ziua a început cu spectacolul *Din dor și dragoste de Eminescu*, invitați fiind copiii de la Grădinița nr. 40, îndrumați de educatorii Sorin Cordineanu, Eudochia Josan, Tatiana Macalici și metodista Vera Diocher.

În aceeași zi au prezentat un spectacol cu cântece și un recital de poezie eminesciană copiii de la grădinița nr. 139, împreună cu educatoarea Tatiana Ianciu. Au dorit să ne cunoască și ne-au onorat cu prezența pentru prima dată și grupa „Prichindel” de la a grădinița „Cheițele cunoașterii”, împreună cu părinții și educatoarele Elena Terlețchi și Natalia Brânză. Copiii au venit pregătiți și cu un recital de poezie, căci prin poezie, etalonul poeziei românești este veșnic viu. Au fost recitate cele mai cunoscute poezii ale lui Eminescu, precum: *Somnoroase păsărele, Ce te legeni..., Colinde, colinde, Revedere*. Copiilor le-au fost prezentate documente valoroase eminesciene, arătându-le și arborele genealogic al familiei Eminovici.

Pentru elevii din clasa a III-a a LT „Liviu Rebreanu”, împreună cu profesoara Natalia Bernaz, a urmat ora de lectură *Legenda unui geniu*, la care au aflat cum în neamul nostru s-a născut acest geniu, despre dragostea poetului față de țară, de neam și de limbă. Elevii ne-au surprins în mod plăcut cu un recital bogat de poezie. Astfel, au răsunit: *Scrisoarea a III-a, O, rămâi, Copii eram noi amândoi, De-aș avea, De câte ori, iubito, Când amintirile..., Amorul unei marmure, De-or trece anii..., Între pasări, Luceafărul, La mijloc de codru..., La steaua ș.a.* O surpriză a fost interpretarea muzicală a poeziei *Pe lângă plopii fără soț...* la acordeon. La finalul acestei întâlniri de suflet, elevii au fredonat versurile poeziei *Colinde, colinde*.

La finele zilei ca invitați i-am avut pe liceenii de la Liceul Profesional nr. 1, împreună cu pedagogul social Liliana Marinescu, pentru care am organizat masa rotundă *Eminescu – ambasador al culturii române*, în cadrul căreia doamna Maria Chirilă, le-a vorbit despre Eminescu, despre faptul că opera eminesciană este tradusă în zeci de limbi din lume, despre temele proprii creației lui Eminescu, în care meditează asupra artei, asupra vieții sociale sau asupra existenței în general, slăvind iubirea. Izvorâte din sensibilitatea excepțională a poetului, din melancolia lui structurală și, deopotrivă, din nepotolita lui sete de viață, de per-

fecțiune, de Absolut, iubirea și dragostea se îngemănează în poezia lui Eminescu, constituind o temă unitară, care-i lărgeste și-i întregeste universul liric, de o grandoare și autenticitate uimitoare și de o permanentă și inalterabilă actualitate estetică.

Dna M. Chirilă le-a amintit și de spusese lui Alexandru Vlahuță: „*Oameni ca Eminescu răsar la depărtări de veacuri în existența unui popor.*” Cu un deosebit interes au fost studiate manuscrisele poetului, corespondența inedită dintre Mihai Eminescu și Veronica Miclă *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit*, cele patru poze ale geniului, casetele multimedia, CD cu opera, filmele despre viața lui Eminescu și alte documente.

Cu o frumoasă dicție s-au recitat poeziile: *Floare albastră*, *O, mamă*, *La steaua*, *Ce suflet trist...*, *Doina*, iar versurile *Freamăt de codru* și *De ce nu-mi vii?* au fost interpretate cu o voce blândă și duioasă. O elevă din sală a dat lecturii o frumoasă creație proprie numită *Basarabia*.

Publicul de la Liceul Republican cu profil sportiv a participat la seara literar-muzicală *Eminescu-i steaua ce ne poartă*, *Eminescu-i tot ce-avem mai sfânt!* În cadrul orelor multimedia le-am făcut cunoștință cu subiectele: *Eminescu în cinematografie*, *Eminescu în interpretări celebre și evocări muzicale*.

Un eveniment deosebit cu genericul *Eminescu-i nemurire* a avut loc și în sala cu coloane a Centrului de Cultură și Istorie Militară, organizat de doamna Elena Basmat, colaboratoarea Secției cultural-artistice, la care am fost oficial invitată și la care au participat cursanți de la Academia Militară „Alexandru cel Bun” și elevi de la Liceul Teoretic „Minerva”.

Aici am avut prilejul să le vorbesc despre inaugurarea Centrului Academic Internațional Eminescu la 13 ianuarie 2000 – an declarat de UNESCO **Anul Eminescu**, despre activitatea Centrului pe parcursul a 14 ani, despre colecția de documente valoroasă, despre universalitatea lui Mihai Eminescu, despre Congresul Mondial al Eminescologilor ș.a. Am prezentat și unele din edițiile reprezentative: *Almanahul Societății Academice Social-Literare „România jună”; Eminescu – peste nemărginirea timpului: propagarea operii în 64 de limbi și literaturi; Avatarii ale manuscriselor Eminescu; Eminescu – pururi tânăr: dedicații lirice; Eminesciana plastică: 39 de reflecții plastice la operele lui Mihai Eminescu* de Ion Daghi; *Mihai Eminescu în grafica mondială de Nicolae Ioniță; Dulcea mea Doamnă, Eminul meu iubit; Mihai Eminescu în filatelia și cartofilia universală* de Constantin Ciobanu; *Medalii Eminescu în Moldova și în alte țări* de Iulius Popa; *Legenda Luceafărului, Poeme / Poèmes* ș.a.

Am dăruit directorului Centrul de Cultură și Istorie Militară, dlui colonel Vitalie Ciobanu, volumele: *Legenda Luceafărului* și *Poeme / Poèmes*, ca opera eminesciană

să fie studiată și cunoscută în rândurile oștașilor.

Participanții la eveniment s-au bucurat de prezența actriței Paulina Zavtoni de la Teatrul „Luceafărul”, Artistă a Poporului, care le-a vorbit despre dragostea sa netrecătoare față de Mihai Eminescu, despre opera genială a Poetului, și a recitat din versurile îndrăgite: *O, mamă...; Și dacă; Sonet; Sunt ani la mijloc; Mănușa* ș.a.

Cu vocea sa splendidă, Cristian Papanaga, interpret și laureat al multor concursuri naționale și internaționale, a frapat publicul interpretând piesa *Eminescu*.

Studenții de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” au evoluat cu un recital literar-artistic: Artur Dumanschi a recitat *Odă în metru antic*; Mihail Melniciuc – *Singurătate*; Cristina Untilă – *Doina*.

Conducătorul artistic și compozitorul Ștefan Diaconu a venit cu formația muzicală „Tineri chitariști”, interpretând mai multe piese pe versurile de Mihai Eminescu și Veronica Micle: *Luceafărul, O, ră-mâi, Atât de dulce, Singură*.

În sală a fost expusă o expoziție de picturi de inspirație eminesciană și a fost prezentat filmul documentar *Mihai Eminescu*.

Datorită doamnei Elena Basmat, am putut să fac cunoștință cu exponatele de la Centrul de Cultură și Istorie Militară și să conștientizez că avem o adevărată istorie a Armatei Naționale.

Ziua culturii naționale s-a încheiat lăsând în urmă recitaluri extraordinare de poezie și muzică, un omagiu adus marelui poet Mihai Eminescu.

Prin însăși misiunea sa, Centrul Academic Internațional Eminescu nu se limitează doar la ziua de naștere a poetului, dar organizează pe parcursul anului un număr impunător de activități științifico-culturale de promovare și valorificare a patrimoniului eminescian, implică comunitatea și personalitățile notorii cunoașterea zi de zi a poetului. În acest context am organizat

și Săptămâna ușilor deschise, în perioada 20-24 ianuarie, fiecare zi având un generic: *Călătorie în „natala mea vâlcioară”, Legenda Geniului, Eminescu în limbaj plastic, Eminescu în muzică, A vorbi despre Eminescu*. Am organizat vizite colective cu multe instituții de învățământ și preșcolare cu genericul *Cunoaștem pas cu pas viața și opera lui Mihai Eminescu*.

O semnificație științifică deosebită a avut-o colocviul **Eminescu – perspectivă dialogică**, prezidiul fiind format din scriitorii academicieni Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Valeriu Matei, reputatul eminescolog Theodor Codreanu, tânărul profesor universitar și critic literar Adrian Gelu-Jicu și subsemnata. În speranța că se va perpetua la nesfârșit prezența marelui Eminescu, accentul s-a pus, în special, pe creația lui și, mai ales, pe publicistica eminesciană și ideea acestuia asupra naționalismului și integrității.

Acad. **Mihai Cimpoi** a salutat audiența adresându-se într-un mod familiar și călduros cu „*dragii prieteni ai lui Eminescu*”. Domnia Sa a vorbit atât despre deschiderea europeană, cât și despre faptul că „*Eminescu accepta ideea de Ligă Europeană, idee, de altfel, transpusă în publicistica sa, în care se referea la deschiderea României spre alte popoare. Acest subiect va fi discutat și la a III-a ediție a Congresului Mondial al Eminescologilor*”.

Invitat și oaspete de onoare a fost profesorul **Theodor Codreanu**, unul dintre cei mai fini cunoscători și intransigenții apărători ai lui Eminescu, care a primit recent Premiul *Titu Maiorescu* din partea Academiei Române, distincție care înnoiește excelența sa în cercetarea literară cu privire la poetul Mihai Eminescu. Domnul Th. Codreanu redimensionează, sub semnul unei cărți complexe, conceptele *de națiune, naționalism, identitate națională*. Dumnealui a vorbit cu verva și darul polemic, cu dragoste de Basarabia și Eminescu

și s-a referit la cartea sa **Basarabia eminesciană**: „Cartea o leg de ansamblul publicisticii lui Eminescu. O arie deosebită de cuprindere istorică este în Eminescu. Niciun istoric n-a scris atât de bine despre Basarabia. Îmi sprijin cartea pe trei piloni: Mihai Eminescu, Constantin Stere și Paul Goma. Eminescu are o solidă pregătire în drept. Problema publicisticii lui Eminescu revine mai cu seamă în ultimii ani.”

Din dorința de a ni-l prezenta pe Eminescu în chipul unui formator de opinie ce va construi un discurs identitar, domnul **Adrian-Gelu Jicu** a vorbit despre volumul lui Th. Codreanu **Basarabia eminesciană**. „Din multitudinea de teme pe care le abordează Eminescu, Theodor Codreanu se oprește la articolele despre Basarabia. Basarabia, după cum afirmă Adrian Jicu, este o parte esențială în integritatea europeană. Eminescu vrea să sublinieze faptul că Basarabia este bucată din Sud, restul e Moldova lui Ștefan cel Mare. Th. Codreanu nu se oprește numai la inventarierea articolelor lui Eminescu, ci urmărește evoluția acestui subiect. Argumentele sunt obiective, pe baza unor documente concludente. Cartea **Basarabia eminesciană** merită să fie citită și tratată ca atare.”

Profesorul universitar și criticul literar **Adrian-Gelu Jicu**, invitat de acad. Mihai Cimpoi la acest colocviu, a lansat și cartea sa **Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu: context românesc și context european**. Acest volum se raportează polemic și argumentat pentru acei care nu cunosc, cunosc parțial sau foarte bine publicistica eminesciană, dar și pentru detractorii lui Eminescu sau pentru acei care s-au „folosit” de Eminescu, citând trunchiat din articolele sale și scoțând idei din context, ascunzând astfel adevăratele ideologii ale poetului. Volumul impune întoarcerea la textele eminesciene, la contextul românesc și european pe care le-a generat.

Adrian-Gelu Jicu reușește să-și plaseze cunoștințele acumulate sub voalul unei literaturi de cea mai bună calitate. Nominalizăm doar compartimentele incluse în această carte, cartea conținând foarte multe subcompartimente: prefață: *Idolul de fier cu picioarele de lut*; I. *Pentru un model semiotico-procedural al identității naționale*; II. *Sursele concepției identitare eminesciene*; III. *Componente ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu*; IV. *Apărarea identității naționale*; V. *Recalibrarea publicisticii eminesciene*; *Postscriptum. Două modele de identitate etnocentrice: Mihai Eminescu și G. Călinescu*; *Bibliografie*; *Addenda*.

Despre cartea lui **Adrian-Gelu Jicu**, domnul Th. Codreanu a spus: „Idea de național în Europa nu contravine spiritului european, aceasta este ideea pe care o pledează prin intermediul publicisticii lui Eminescu. Adrian Jicu aduce un arsenal foarte bogat de argumente. Așa cum spunea marele poet: «Suntem români și punctum!» Apreciez detașarea, echilibrul și faptul că vine cu argumente solide. Adrian Jicu e un intelectual vertical, care cunoaște cultura românească în context european.” Acad. Mihai Cimpoi a precizat că „Adrian Jicu abordează publicistica eminesciană sistematic”.

Adrian-Gelu Jicu, l-a citat pe Eminescu: „Iar deasupra tuturor va vorbi vreun mititel, / Nu slavindu-te pe tine... lustruindu-se pe el.” Ne-a mărturisit: „...ideea cărții s-a născut la Iași, în cadrul Colocviului național studentesc Mihai Eminescu, ediția a 38-a. O carte despre publicistica lui Eminescu era necesară, pornind de la ideea identității, naționalismului, acestea fiind probleme actuale. Eminescu apăra valorile românești. Mihai Eminescu este un mare constructor al identității, el n-a acceptat niciodată compromisul, rămânând vertical.” Dânsul ne-a dăruit un exemplar pentru colecție cu următorul mesaj: „Centrului Academic Internațional Eminescu și doamnei directoare Elena Da-

bija, cu bucuria întâlnirii acasă la Chișinău. Chișinău. 23.01.2014.”

Acad. Mihai Cimpoi a menționat că „Nicolae Dabija scrie publicistică în spiritul publicisticii lui Eminescu: «Noi, basarabeni, trebuie să-l apărăm pe Eminescu, căci el ne-a apărut pe noi. Trebuie să-i fim recunoscători, datorită lui am reconstituit limba română. Basarabeni au un cult – Eminescu, căci Eminescu a eminescianizat Basarabia. Prin intermediul lui Eminescu am supraviețuit. Putem învăța dragostea de țară și de neam de la Eminescu.»”

Este o tradiție ca în ziua de naștere a lui Mihai Eminescu să apară un volum-miniatură dedicat marelui poet. În acest an, la Editura „Vicovia” s-a editat: **Mihai Eminescu, un poet de mâine. Asasinarea lui Eminescu** de Nicolae Dabija. Propunem fragmente din acest volum, care-l puteți lectura la CAI Eminescu și care deține autograful autorului („Centrul Academic Eminescu o fereastră către Geniul eminescian. Cu drag, Nicolae Dabija. 23 ianuarie 2014”):

„Despre autorul Luceafărului am putea spune că e cel mai cunoscut și cel mai necunoscut poet al nostru.

Au trecut cinci sferturi de secol de când Eminescu nu mai adună cuvintele pe filă. Omul Eminescu a murit, dar pana lui parcă mai scrie și astăzi. Ici-colo apar în periodice, în culegeri, în volume – poeme eminesciene, cu specificarea: «inedită». Parcă manuscrisele lui ar fi completate în continuare. Parcă și de acolo, din ceruri, ar mai adăuga noi pagini la cea mai importantă Carte a neamului românesc.

Voievodul Cuvintelor a fost comparat adeseori cu Ștefan cel Mare. Câteodată îmi vine să cred că însuși spiritul lui Ștefan cel Mare s-a reîncarnat în Eminescu. Și ceea ce n-a mai reușit să facă Ștefan cu sabia a făcut Eminescu cu cuvântul.

Un popor care îl are pe Eminescu nu poate fi sărac.

Eminescu ne-a făcut bogați prin nașterea. Bogați prin faptul că-i aparținem. Bogați prin faptul că ne aparține.

După 1940 nouă, basarabenilor, ni se furase aproape totul. Spre deosebire de consăngenii noștri de peste Prut, cărora li se furase o bucată de țară, nouă ni s-a furat Țara însăși. Iar odată cu ea ne-au mai fost răpite: Limba, Alfabetul, Credința, Istoria, Trecutul, Prezentul și – în măsura în care copiii nu aveau acces la valorile neamului – Viitorul. Și cu toate acestea, am avut un dram de noroc: dintr-o „eroare” a celor care s-au lățit peste noi, ne-a fost lăsat Eminescu. Și cu ajutorul lui Eminescu am putut reconstitui, pe rând, Istoria Națională, Limba Română, Alfabetul, Trecutul, adevărata Literatură Românească etc. Și ne simțeam bogați. Am fost mult mai săraci dacă ne era lăsat totul și ni s-ar fi răpit Eminescu.

Într-o poezie spusesem despre Eminescu: «Când mă gândesc cât de mult ne iubise izvoarele, / și codrii, și doinele ce au fost a-l cunoaște – / îmi vine să cred că poezii mari își aleg popoarele / în mijlocul cărora au a se naște.»

Eminescu ne-a ajutat să supraviețuim. Să rezistăm. Pentru noi e mai mult decât un poet. El este un simbol. Ca și Ștefan cel Mare. Și dacă Ștefan cel Mare a vegheat integritatea teritorială a țării, Eminescu a vegheat integritatea limbii românești în toate teritoriile locuite de români.

Eminescu a fost acel liant care ne-a ținut împreună, pe noi cei de-o parte a Prutului cu noi cei de altă parte a Prutului, pe nepoți – de străbunei, pe emigranți sau înstrăinați – de Țară. Poetul a corectat mereu, sincronizându-ne, limba română a celor din Transnistria, spre exemplu, cu a celor din Banatul Sârbesc, a celor din Bucovina cu a românilor din Maramureș...

Am putea spune despre el: Eminescu – unificatorul. Unificatorul de grai, de țară, de suflet...”

Acad. Nicolae Dabija a vorbit despre volumul-miniatură dedicat marelui poet

Mihai Eminescu, menționând și următoarele: „...cea din urmă «Asasinare a lui Eminescu» se datorează lui Theodor Codreanu.” A mai ținut să precizeze faptul că „... acad. Mihai Cimpoi a realizat un Dicționar enciclopedic – o operă fundamentală, de referință, care ne introduce în universul eminescian spre descifrarea multor enigme de care a avut parte în viață și care încă îi mai înconjoară opera, provocând orgolii și contestații fără teme!”.

Acad. **Valeriu Matei**, director al Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu”, a vorbit despre Unirea Principatelor Române de la 24 ianuarie 1859. Dânsul susține ideea de cunoaștere adecvată a culturii și a istoriei naționale. Despre cartea domnului Th. Codreanu nu a putut să spună decât că *problemele cu care s-a confruntat Eminescu, ne confruntăm și noi, căci, din păcate, nu și-au găsit rezolvare în timp. Theodor Codreanu a făcut o analiză în profunzime a publicisticii eminesciene. Eminescu face o filosofie a istoriei. Naționalismul a construit Europa modernă. Națiunea este un organism vital, viu ce nu poate să dispară. Cultura trebuie s-o cunoaști, nu s-o clasifici!*

Poeta **Renata Verejanu**, prezentă la această întâlnire, a precizat: „*Eminescu ni l-a dat pe Mihai Cimpoi*” și a vorbit despre contribuția acad. Mihai Cimpoi la cercetarea, editarea și promovarea Lucefărului poporului român pe meridianele lumii. Scriitoarea și-a prezentat noua carte **Ofranda omeniei** (reținută de cenzura sovietică un deceniu și editată la Chișinău abia în 1989, cu grafie chirilică), care a văzut lumina tiparului recent, la Editura „Tîpo Moldova” din Iași, în colecția *Opera omnia. Poeți contemporani*, dăruind câte un exemplar oaspeților din țară și, bineînțeles, CAI Eminescu, cu dedicația: „*Pentru cititorii de elită de la Centrul Academic Internațional Eminescu – cartea care a fost reținută decenii – ca în alt veac, în alt mileniu, să treacă Prutul, la Editura «Tîpo Moldova».* Cu drag,

Renata Verejanu.” Dumneaei i-a oferit lui Nicolae Dabija o *Diplomă de onoare* cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la fondarea Cenaclului „Grai matern”.

A fost prezent la colocviu și doctorandul Dan Verejanu, care a prezentat publicului rodul muncii sale ca redactor, selecție și postfață și respectul față de acad. Mihai Cimpoi, și anume cartea sa **Eminescu ni l-a dat pe Mihai Cimpoi: Mihai Cimpoi – în viziunea contemporanilor săi**, apărută în cadrul proiectului *Personalitățile dintre secole* cu suportul financiar al Academiei Europene a Societății Civile. Cartea cuprinde discursuri omagiale la adresa eminescologului Mihai Cimpoi din partea domnilor: Gheorghe Duca, Eugen Simion, Cornel Munteanu, Vasile Burlui, Constantin Marinescu, Dumitru Apetri; Theodor Codreanu, George Călin, Lidia Codreanca, Victor Crăciun, Daniel Corbu, Ion Cuzuioac, Nicolae Dabija, Viorel Dinescu, Iulian Filip, Nina Josu, Tudor Nedelcea, Vasile Nanea, Nae-Simion Pleșca, Veronica Popa, Alexe Rău, Iov Rusnac, Aurelian Silvestru, Elena Tamazlăcaru, Vasile Tărățeanu, Mihai Sultan Vicol, Renata Verejanu, Valeriu Matei, Ion Hadârcă, Aliona Grati. Exemplarul dăruit conține autograful: „*Doamnei Elena Dabija, directorul Centrului Academic Internațional Eminescu și tuturor cititorilor acestui lăcaș, o carte dedicată celui mai mare eminescolog, Mihai Cimpoi. Cu deosebită plăcere – Dan Verejanu.*”

Un moment de mare priză la public a fost apariția compozitoarei, interpretei, dirijorului de cor, profesoarei **Daria Radu**, care a reușit să ne sensibilizeze pe toți cu interpretarea de excepție la pian a piesei: *Dragostea poetului* – piesă despre dragostea lui Eminescu pentru Veronica Micle, precum și piesa *Limba maternă* de Dumitru Matcovschi, care în acest an este declarat **Anul Dumitru Matcovschi**.

Fidelul cititor **Naitan Negară**, elev în clasa a III-a a LT „Liviu Rebreanu”, ne-a de-

lectat cu o recitare impecabilă a poeziei *Amorul unei marmure* de Mihai Eminescu. **Natalia Țurcan**, talentata noastră cititoare, a venit cu un omagiu-eseu, apreciind opera poetului, a interpretat la pian poezia *Numai poetul* de Mihai Eminescu, muzica aparținându-i, și o feerie literară, apoi a recitat un fragment din *Scrisoarea a III-a*. Și pentru că CAI Eminescu nu duce lipsă de cititori talentați, **Constantin-Eduard Oxenti**, elev al LT „Onisifor Ghibu”, a recitat un fragment din poemul *Călin*, frapând publicul cu dicția sa.

O surpriză a fost și participarea Ansamblului folcloric *Băcițele*, care au interpretat romanțele *Pe lângă plopii fără soț* și *De ce nu-mi vii?* Și pentru că a fost vorba de dragoste de neam, de țară, de poet, de artă, de carte, au mai interpretat piesa *Spală-mă în râul dragostei*. Ansamblul a fost recompensat cu o diplomă pentru promovarea operei eminesciene și culturii naționale.

Sala a fost arhiplină de personalități și admiratori dornici să păstreze vie amintirea vieții și operei poetului. Opera lui Mihai Eminescu este îndrăgită din generație în generație, pentru că este profundă prin conținut! Poeziile sunt melodioase și feerice prin metaforă și ușor de memorat, fiind un bun remediu pentru suflet. Eminescu este un izvor nesecat, așa se explică de ce oricât de mult s-a scris și se va scrie despre el, niciodată nu-i vom cunoaște toate „fețele”.

Organizarea colocviului *Eminescu – perspectivă dialogică* a fost și un prilej pentru decernarea tradiționalului **Premiu în do-**

meniul eminescologiei pe anul 2013 din partea Centrului Academic Internațional Eminescu. Premiile bănești și diplomele cu următorul conținut: **„Diplomă de excelență în domeniul eminescologie pe anul 2013 se acordă domnului profesor Theodor Codreanu pentru volumul Basarabia eminesciană”** și, respectiv: **„Diplomă de excelență în domeniul eminescologie pe anul 2013 se acordă domnului profesor Adrian-Gelu Jicu pentru volumul Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu: context românesc și context european.”** Diplomele au fost oficial oferite de acad. Mihai Cimpoi, director onorific al CAI Eminescu.

În aceste zile ale lunii ianuarie colecția Centrului Academic Internațional Eminescu s-a completat cu documente valoroase, oferite de diferite personalități: cărți cu autografe, seriale, insigne ș.a. Prezintă interes, la acest capitol, și manuscrisul-traducere, scris și oferit de acad. Mihai Cimpoi, care conține textul unui omagiu: *În spasmul lui Eminescu*, scris de **Radomir Andrić** (născut la 3 martie 1944) – cunoscut scriitor, poet, eseist, critic literar

sârb. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din Belgrad. A lucrat ca redactor la Radio Belgrad și la mai multe publicații literare. Este autor a zeci de volume de poezie: *Sunce u vodenici, Večernji krčag, Šumska crkva, Pohvala smehu, Vučica na prtini* ș.a. Poemele sale sunt traduse în mai multe limbi: italiană, spaniolă, franceză, engleză, rusă, română, macedoneană și slovenă.

Radomir Andrić este laureat a mai multor premii literare de prestigiu: *Rade Drainać, Isidora Sekulić, Neven, Diploma orașului Kruševac, Premiul Societății Scriitorilor din Serbia*; deține diferite distincții acordate de Primăria or. Belgrad. În prezent, este președinte al Uniunii Scriitorilor din Serbia.

Propunem atenției Dvs. poemul **În spasmul lui Eminescu**: „*Stea cumplită,-n al tău licăr / în curând voi fi doar humă /*

de ce sunt un simplu tremur / ca și cum nu mi-ai fi mumă. // Nimeni nu-i în mai durere / în mucenie și în hău / nimeni nu-i mai armonie / a umbrei din chipul tău. // Și lucești tu în orbire / în somnul ce calea-i curmă / și-ți slujesc, tu, amăgire – // de ce strâncerea din urmă / și fugind din strânsoare / ca și cum nu mi-ai fi mumă” (Traducere în română de **Ioan Flora**).

Opera lui Mihai Eminescu este mult prea complexă pentru a fi limitată la acest eveniment, de aceea, noi, echipa CAI Eminescu, așteptăm iubitorii de carte, de Eminescu, de artă și de frumos, să ne viziteze, să cunoască și să promoveze opera eminesciană!

Ne-am îndepărtat în timp și ne-am apropiat în prezent de Mihai Eminescu. Ca niciodată acum avem nevoie de Eminescu și toți trebuie să ne apropiem de Mihai Eminescu – **vârful culturii naționale!**

PATRONUL NOSTRU SPIRITUAL

ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE, LUCRARE FUNDAMENTALĂ A ÎNVĂȚATULUI B.P. HASDEU (I)

Dr. ing. Radu MOȚOC

B. P. HASDEU
1838-1907

Se împlinesc anul acesta 175 ani de la nașterea celui care va deveni un scriitor savant, istoric, lingvist și filolog, publicist, poet, prozator și dramaturg, critic și istoric literar. Avea toate calitățile unui spirit enciclopedic.

Bogdan Petriceicu Hasdeu se naște la 26 februarie 1838, la Cristinești, județul Hotin, fiind descendentul unei vechi familii de boieri moldoveni, cu origini ce coboară până în secolul al XVI-lea. Studiile universitare în drept, efectuate la Harkov, sunt completate cu audierea cursurilor de filologie și de istorie. Autodidact, se remarcă prin cunoașterea limbilor clasice, precum și a limbilor: germană, engleză,

franceză, slavonă, polonă, rusă, albaneză, sanscrită, italiană și spaniolă.

Într-un studiu despre B.P. Hasdeu, la scurt timp după decesul survenit în 1907, Iuliu Dragomirescu avea să-l caracterizeze ca fiind „un chip uriaș care va rămâne ca un voievod al cugetării și al științei”¹.

Stabilit în Moldova din dreapta Prutului, în anul 1856, după cum mărturisește lui N. Iorga într-o scrisoare adresată la 11 octombrie 1893², are o ascensiune științifică spectaculoasă:

- susține un curs de filologie comparată (indo-europeană) la Universitatea din București (1875);
- este director al Arhivelor Statului (1876-1900);
- în 1877 devine membru al Academiei Române, secția filologică;
- predă un curs de *Elemente dacice în limba română* (1896-1900);
- a condus mai multe publicații: satirice (*Aghiuță*, 1863-1864; *Satyru*, 1866), istorice (*Columna lui Traian*, 1870-1873; *Arhiva istorică a României*, 1864-1867), literar-culturale (*Revista nouă*, 1887-1895)³.

¹ DRAGOMIRESCU, Iuliu. *B.P. Hasdeu*. – În: *Revista idealistă*. Anul V, martie 1907, București, 266.

² TOROUȚIU, I.E. *Studii și documente literare*. Vol. X. București : Ed. Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1940, p. 334.

³ *Scriitori români*. București : Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 246.

Dicționarele vechi sau noi, la unison, îl consideră pe B.P. Hasdeu ca fiind „întemeietor al lingvisticii, filologiei și lexicografiei științifice românești. Primul lingvist român care a folosit larg metoda comparativ-istorică și care a atras atenția asupra substratului dacic (*Perit-au dacii?*). A formulat, pentru întâia oară, în mod argumentat, teoria circulației cuvintelor”⁴.

Dar a fost și unul din fondatorii folcloristici comparate în România, a studiat geneza motivelor în lucrarea *Cuvente den bătrâni*, vol. II. Este fondatorul unei școli folcloristice moderne de prestigiu, din care fac parte G. Dem. Teodorescu, Lazăr Șăineanu și S. Fl. Marian.

În lucrarea *Principii de lingvistică* realizează prima sinteză românească a acestei discipline, inițiază și primele anchete dialectale în România și editează texte vechi originale redactate în românește (diferite zapise oficiale și acte private), pe care le comentează filologic și istoric, în *Cuvente den bătrâni*, vol. I.

Beneficiind de o cultură vastă și cunoașterea a numeroase limbi străine, toate cercetările lui sunt extinse în foarte multe domenii. Un bun exemplu îl constituie lucrarea, poate cea mai reprezentativă pentru acest geniu enciclopedic, *Etymologicum Magnum Romaniae*, care era proiectată a fi doar un dicționar academic al limbii române.

I. De ce a fost nominalizat B.P. Hasdeu să redacteze dicționarul *Etymologicum Magnum Romaniae*?

Pentru a descifra motivele acestei nominalizări, credem că este important să vedem

care erau dicționarele existente până la momentul acela.

– **Dicționar etimologic științific al limbii române** (1870-1879), redactat de **Alexandru Cihac** (1825-1887), lingvist român, născut la Iași, membru de onoare al Academiei Române (1872), fiu adoptiv al medicului german Iacob Stanislau Cihac (1800-1888), stabilit la Iași și care a editat primul manual de istorie naturală în limba română (1837); membru al Academiei Române în același an cu fiul său, 1872⁵.

– **Dicționarul limbii române**, redactat de **August Treboniu Laurian** (1810-1881) și **Ioan C. Massim** (1825-1877), desemnați de Societatea Academică Română, academicieni filologi, cunoscuți pentru excesele latinești practicate. Lucrarea a apărut în două volume, la *Noua tipografie a laboratorului român* din București. Primul volum, cu 1332 pagini, în 1871, iar volumul II, cu 1622 pagini, în 1876. Un **Glosar** a fost editat în același an cu primul volum. Această lucrare a fost finanțată de Evanghelie Zappa (1800-1865)⁶, cel care a oferit fonduri financiare pentru înființarea Academiei Române și a reinviat Jocurile Olimpice moderne.

– **Dicționaraș de cuvinte tehnice**⁷, al lui **Teodor Stamati** (1812-1852), publicat la Iași în 1851.

⁵ *Dicționarul enciclopedic*. Vol. I. București : Ed. Enciclopedică, 1993, p. 387.

⁶ LAURIAN, A.T.; MASSIM J.C. *Dicționarul limbii române*. Vol. I. București, p. IV. După pagina de titlu există inscripția următoare: Memoriei FERICITULUI EVANGELIU ZAPPA, din al cui fond se lucrea și se tipărește, se dedică acest opus.

⁷ Paharnicul Teodor Stamati. *Dicționaraș românesc de cuvinte tehnice și alte greu de înțeles*. Iași. 30 noiembrie 1851, Tip. Buciumului Român, 310 p.

⁴ *Dicționar enciclopedic*. Vol. III. București : Ed. Enciclopedică, 1999, p. 35.

– **Dicționarul de la Budapesta**, redactat de Petru Maior în anul 1825, primul dicționar etimologic al limbii române⁸.

Care au fost reproșurile aduse acestor dicționare?

Pentru a înțelege deficiențele dicționarului Laurian – Massim, trebuie să-l încadrăm în epoca când a fost elaborat. În condițiile când „Dieta Ardealului” respinge cererile episcopului Inochentie Micu, pentru acordarea de drepturi românilor, motivând că „românii sunt niște pribegi”, este firesc ca „Școala Ardeleană”, în care intrau figuri de cărturari precum Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, să se lupte pentru a demonstra originea romană a poporului român din Transilvania. Așa se explică faptul că Laurian și Massim au introdus numeroase cuvinte pe care le-au luat direct din dicționarele latine, cuvinte care nu s-au putut încetățeni în limba română. Lazăr Șăineanu, referindu-se la acest dicționar, afirma în 1894: „Autorii, care luaseră asupra-și această uriașă întreprindere, erau negreșit, departe de a presimți că, împingând subiectivismul până la ultima sa limită, vor aduce, mai mult decât toate combaterile adversarilor lor, prăbușirea întregului edificiu la a cărui înălțare munceau de aproape o sută de ani atâția bărbați vrednici de laudă... Rătăcirea seculară care cuprinse mințile cele mai harnice ale învățaților ardeleni a căzut copleșită sub povara propriei sale exagerațiuni.”⁹

Un bun exemplu de cum a fost conceput acest dicționar îl putem găsi chiar în prefața lui: „*Asia dero un dicționar român, demn de acest nume, caută se coprenda tote cuvintele, tote formele și constructionile de cuvinte curatu romanice, care vre una dată s-au scrissu si cate mai allestu se audu in*

gur-a poporului român d-in tote partile, pre unde sortea a arruncatu pre Români: verce vorba, verce forma curatu romanica, aflese ea in verce ânghiu, in gur-a unui cîtu de margenitu numeru de Români, are dreptulu necontestatu de a trece in gur-a totoru Româniloru, si prin urmare dreptulu de asemenea necontestatu de a capetă unu locu in dictionariulu limbei române. Sengurulu criteriu, care cauta se conduca pre lessicografulu român, este si nu pote fi de câtu romanitatea cuventeloru in forma ca si in materia; abbaterea de la acestu criteriu duce de neapperatu la neintellegeru, si prin acest-a la periclu, la scissione intre fratii de acellu-asi sange, peno astadi asia de strinsu uniti prin legamentele limbei.”¹⁰

Totuși trebuie să amintim faptul că Petru Maior, când a redactat *Dicționarul de la Budapesta*, „nu s-a gândit să elimine din lucrarea sa cuvintele care nu erau latine, în timp ce Laurian și Massim nu au trecut în dicționarul lor decât formele românești de origine latină, inclusiv cele create de ei pentru a îmbogăți, după o concepție proprie, limba. Cuvintele împrumutate din slavă, greacă, turcă sau de origine necunoscută, ei le-au strâns într-un glosar aparte, care, socoteau ei, urma să arate elementele ce trebuiau excluse din limba română. A fost o triere ciudată și una din lucrările cele mai bizare ce s-au cunoscut vreodată”, avea să spună Ovid Densusianu¹¹.

Hasdeu considera Școala Ardeleană „o direcțiune unilaterală în sens latin, pe care o justificau împrejurările nașterii sale și latinitatea reală a limbii române, dar a căzut datorită exceselor”. Referindu-se la Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, spune cu eleganță: „Măreția lor trebuie măsurată nu prin aceea ce ei au făcut, ci prin ceea ce voiau să facă; a deștepta naționalitatea română, a o deștepta cu orice preț.”¹²

⁸ DENSUSIANU, Ovidiu. *Istoria limbii române*. Vol. I. București : Ed. Științifică, 1961, p. 9.

⁹ ȘĂINEANU, Lazăr. *Istoria filologiei române*. Ed. a II-a. București, 1894, p. 171.

¹⁰ LAURIAN, A.T.; MASSIM J.C., op. cit., p. VII.

¹¹ DENSUSIANU, Ovidiu, op. cit., p. 10.

¹² HASDEU, B.P. *Cuvinte den bătrâni*. Tom III. București, 1881, p. IX.

Referindu-se la *Dicționarul* lui Cihac, tot Ovid Densusianu susține următoarea analiză critică: „Cu totul altul a fost drumul urmat de Cihac în lucrările de lexicografie. Cunoștințele sale erau mai întinse și mai variate; și, în general, el a văzut lucrurile mai corect decât mulți alții care au lucrat în aceeași direcție. Totuși nici el n-a putut evita unele exagerări. Deoarece partizanii teoriilor latiniste nu voiau să recunoască influența limbii slave asupra limbii române, Cihac s-a străduit să dovedească falsitatea acestui mod de a vedea lucrurile. Iar pentru a-și susține mai bine teza, el s-a apucat să descopere în limba română un număr cât se poate de mare de elemente slave și să le semnaleze celor care le contestau sau se prefăceau că nu le cunosc. Acest lucru l-a făcut să susțină că influența slavă asupra limbii române s-a exercitat într-o măsură mult mai mare decât s-ar fi putut crede.”¹³

Tot referitor la acest *Dicționar* redactat de Cihac, criticul literar Gabriel Drăgan avea să consemneze pentru elevi și studenți următoarea constatare în *Istoria literaturii române*: „O altă eroare a fost săvârșită de un lexicograf român, Al. Cihac, într-o numărătoare a cuvintelor în prefața dicționarului alcătuit de el în 1879¹⁴: în limba română s-ar afla 2/5 elemente slavone, 1/5 turcisme, 1/5 din diferite alte limbi și numai 1/5 elemente latine, ceea ce era cu totul greșit, după cum s-a dovedit mai târziu de către distinși filologi și profesori, precum: Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Al. Philippide, N. Iorga, Ilie Bărbulescu și alții.”¹⁵

Hasdeu a semnalat și el această clasificare a cuvintelor provenite din diferite limbi, după statistica făcută de Cihac, dar mult mai nuanțată decât G. Drăgan. În *Prefața* primului volum din *Etymologicum*

Magnum Romaniae, Hasdeu analizează această latură a dicționarului, afirmând în 1886: „Dicționarele, așa cum s-au făcut până astăzi, nu ne dau circulațiunea limbii; și tocmai acesta este punctul cel esențial. Această eroare a comis-o Cihac în privința limbii române asigurându-ne că elementul latin în limba română nu reprezintă astăzi decât o cincime din vocabularul său, în timp ce elementul slav reprezintă 2/5 și chiar mai mult”¹⁶.

Pentru a combate „aritmetica” lui Cihac, alege un exemplu din Dobrogea, care a fost expusă poate cel mai mult la influența slavonă și turcă, fiind locuită sau influențată timp de secole de bulgari și otomani. Hasdeu alege o doină românească dobrogeană, culeasă de Teodor Burada:

„Vara vine, iarna trece,
N-am cu cine mai petrece;
Și cu cine am avut,
Vai de mine, l-am pierdut!
L-a mâncat negrul pământ,
La biserică-n mormânt!”

Concluzia exprimată de Hasdeu este foarte fermă: „Câte cuvinte, atâtea latinisme, fără niciun amestec străin, absolut niciunul! Ar fi putut oare Cihac să ne găsească tot așa un cântec românesc pe jumătate mai scurt sau măcar să compună el însuși în proză o frază românească de cinci șiruri, în care toate cuvintele să fie numai slavonă sau numai turcă, sau numai slavonă și turcă, de vreme ce, după el, elementul turc în limba română este egal la număr cu cel latin, iar elementul slavon este dublu? Negreșit, slavismele în limba română și chiar turcismele, nu sunt puține; în circulație însă, adică în activitatea cea vitală a graiului românesc, în mișcarea cea organică, ele se pierd aproape cu desăvârșire față de latinisme.”¹⁷

¹³ Ibidem, p. 10.

¹⁴ CIHAC, Alexandru. *Dicționar etimologic daco-roman*. Tom II. București, pp. VII, XII.

¹⁵ DRĂGAN, Gabriel. *Istoria literaturii române*. Ed. a III-a. – București : Ed. Vatra, 1943, p. 19.

¹⁶ Petriceicu-Hasdeu, B. *Etymologicum Magnum Romaniae*. Tom. I. București : Ed. Stabilimentul grafic Socec & Teclu, 1886, p. L.

¹⁷ Ibidem, p. LI.

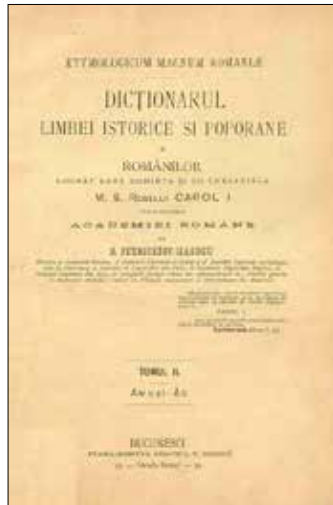
II. Condițiile în care a fost nominalizat B.P. Hasdeu de a redacta un *Dicționar etimologic al limbii române*

Academia Română, la numai trei ani de la înființare, a dorit în 1869 să alcătuiască un *Dicționar al limbii române*, însărcinând pe membrii săi: I. Eliade-Rădulescu, A.T. Laurian și I.C. Massim cu elaborarea unui asemenea proiect. Cei nominalizați, fiind ajutați ulterior și de I. Hodoș și G. Barițiu, au finalizat *Dicționarul limbii române* (vol. I în 1871 și vol. II în 1876) și un *Glosar* (1871) care cuprindea „vorbe din limba română străine prin origine sau forma lor, cum și cele de origine îndoielnică”¹⁸.

Am văzut modul de abordare greșit al acestor iluștri savanți, care au reușit totuși să-l finalizeze într-un timp de numai șapte ani, ceea ce reprezintă o performanță pentru elaborarea unei asemenea lucrări enciclopedice. Criticat pe bună dreptate în cadrul Academiei Române și nu numai, pentru faptul că *Dicționarul* nu corespundea cerințelor științifice din acea perioadă, motiv pentru care apărea necesitatea urgentă de a se elabora un nou dicționar.

Misiunea generoasă de a solicita și a susține financiar Academia Română pentru redactarea unui nou dicționar i-a revenit **Regelui Carol I**, care prin discursul susținut în Academie, la 23 martie 1884, a motivat foarte convingător această necesitate:

„Având onorul de a fi membri ai acestei adunări, Regina și Eu venim totdeauna cu bucurie în mijlocul D-voastre, spre a asculta

discuțiile voastre științifice, pe care le urmărim cu un mare interes. Însă cum poate să fie altfel, când lucrările de căpetenie ale Academiei sunt istoria și limba, temelile existenței noastre naționale? Țara datorează astăzi Academiei un șir de documente istorice, ascunse până acum și care au fost scoase din întuneric prin ostenele neobosite ale membrilor ei, răspândind nouă lumină asupra trecutului neamului românesc. Nu mai puțin însă trebuie să ne ocupăm și de viitor... de limba noastră, care s-a păstrat neatinsă în câmpiile roditoare ale Dunărei, în plaiurile mărețe ale Carpaților, aceste ținuturi încântătoare, descrise cu măiestrie și într-o limbă așa de curată de poetul nostru popular **V. Alecsandri**. Ce sarcină mai dulce poate avea Academia decât a lua sub paza sa această limbă veche, pe care poporul o înțelege și o iubește?

Ce limbă are norocul de a dispune de patru cuvinte pentru o însușire, care trebuie să fie mândria fiecărui popor, care trebuie să fie scrisă pe steagul fiecărei armate: **voinicie, vitejie, bravură, eroism**? Să ne ferim însă de o îmbelșugare de expresii moderne, care, neputând-o stăvili la timp, va înstrăina poporului limba sa.

Am fost îndemnat a rosti aceste cuvinte prin dragostea pe care o am pentru frumoasa și bogata limbă română și fiind încredințat că dorința mea – îndrăznesc a zice și a Academiei – nu va rămâne un «**pium desiderium**».

Supun dar la chibzuirea D-voastră, dacă nu ar fi folositor de a face un fel se «**Etymologicum Magnum Romaniae**» conținând toate cuvintele vechi, care altminteala vor fi pierdute pentru generațiunile viitoare: **Verba volant, scripta manent**.

¹⁸ Academia Română. *Dicționarul limbii române*. Întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății Sale Regelui Carol I. Tom. I, I. București : Ed. Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913, p. I.

Spre a sprijini această întreprindere, pentru care patru, cinci, șase ani vor fi trebuincioși, pun în fiecare an modesta sumă de șase mii lei la dispoziția Academiei.

Într-adevăr, lucrarea aceasta este foarte întinsă, poate că nemărginită; să ne amintim însă de cuvântul lui Horațiu: ***Est modus in rebus, sunt certi denique fines*** și sunt convins că opera Academiei, care își va ridica sie-și un monument nepieritor, va fi încoronată de o izbândă fericită.¹⁹

Este interesant să facem o comparație a cuvântării Regelui Carol I, cu textul semnalat în prefața *Dicționarului* Laurian – Massim, la o diferență de numai opt ani, pentru a constata câtă dreptate avea Regele Carol I, când solicita de urgență elaborarea unui nou dicționar. Ca răspuns la acest îndemn, **Academia Română** a încredințat redactarea acestui dicționar, celui mai renumit savant lingvist pe care îl avea România în acea perioadă, **B.P. Hasdeu**. Cu energia și capacitatea științifică de care dispunea, Hasdeu a elaborat un plan foarte riguros și amplu pentru strategia pe care o va urmări la redactarea acestui dicționar, finanțat mulți ani la rând de regele Carol I, care a și sugerat denumirea lui.

III. Strategia adoptată de Hasdeu la elaborarea *Dicționarului Etymologicum Magnum Romaniae*

Încă de la început, Hasdeu va preciza faptul că lucrarea „nu va avea în vedere anume limba română literară de astăzi, ci mai ales cea veche și graiul actual al poporului cu divergențele sale dialectale”. Din acest motiv va evidenția pentru limba veche o strategie și pentru limba vorbită o altă strategie privind sursele la care va apela.

„Pentru limba cea veche vom servi ca fântână (surse, *n.a.*):

1. Texte vechi românești, tipărite și manuscrise.

2. Cuvinte sau locuțiuni române de prin vechile documente scrise slavonește sau în altă limbă străină.

3. Acte vechi, publicate sau inedite, scrise în românește.

4. Vechile dicționare și glosare române manuscrite.²⁰

„Pentru graiul actual al poporului cu diferitele sale dialecte vom servi ca fântână:

1. Scriitorii moderni foarte populari, precum Vasile Alecsandri, Costachi Negruzzi, Anton Pann etc. și unii scriitori de pe la începutul secolului.

2. Dicționarele și vocabularele române, mai ales acelea din prima jumătate a secolului, dar toate cernute prin excluderea neologismelor.

3. Poeziile populare, basme, ghicitori, locuțiuni proverbiale, publicate sau inedite.

4. Arhaismele și provincialismele adunate de-a dreptul din gura poporului, întrucât graiul viu conservă până astăzi elemente dispărute din limba literară.

5. Terminologia tehnică vulgară din istoria naturală și din viața industrială.²¹

Acum intervine o concepție care definește geniul lui Hasdeu, privind îmbogățirea surselor care privesc punctele 4 și 5. El inițiază o consultare a învățătorilor și preoților din satele aflate în toate provinciile locuite de români, cărora le va adresa un **Chestionar** ad-hoc, pe care îl va tipări într-un număr mare de exemplare (zece mii). *Chestionarul* va purta un titlu care va oferi o mare credibilitate la care solicitanții nu vor ezita să răspundă: **Donațiunea Carol I. Programă pentru adunarea datelor private la limba română.**

Aceste întrebări au fost expediate prin intermediul revizorilor școlari și a protopopilor care au răspândit în țară aceste chestionare încă din anul 1884, anul în care a fost nominalizat să redacteze dicționarul.

¹⁹ Ibidem, p. III.

²⁰ Ibidem, p. VI.

²¹ Ibidem, p. VII.

Necesitatea acestui *Chestionar* este justificată de Hasdeu prin două puncte de vedere esențiale care vizau cunoașterea stării în care se afla limba:

– fonetica poporană care stătea la baza dialectologiei;

– credințele cele intime ale poporului, obiceiurile și apucăturile sale, suspinele și bucuriile, tot ce se numește folclor.

Hasdeu mărturisește că dorea „să cunoască pe român așa cum este dânsul în toate ale lui, așa cum l-a plăsmuit o dezvoltare treptată de optsprezece veacuri, așa cum s-a strecurat el prin mii și mii de înrâuriri etnice, topice și culturale”²². Aprecierile făcute de beneficiar au fost pe măsura răspunsurilor: „Câteva adevărat prețioase, unele foarte bune, multe bunicele, aproape nici unul din care să nu se poată trage o brumă de folos.” Din acest motiv, Hasdeu avea să indice în paranteză numele corespondentului și localitatea, pentru a justifica cum au fost utilizate acele răspunsuri.

Chestionarul cuprinde 206 întrebări, din care selectăm câteva pentru a ilustra semnificația științifică abordată de Hasdeu:

„17. Ce particularități străine limbii noastre literare de astăzi se observă în privința vocalelor în graiul poporului de acolo?

26. În ce cuvinte preface poporul de acolo pe **v** în **h**, de ex. **hulpe** pentru **vulpe**, **răhnire** pentru **răvnire** etc.?

50. Care sunt cuvintele, puțin întrebunțate sau necunoscute, privitoare la climă, adică la iarnă, primăvară, vară, toamnă, zăpadă, gheață, polei, arșiță?

124. Ce fel de jurăminte întrebunțează poporul acolo?

164. Ce obiceiuri sunt pe acolo în privința vrăjilor?

206. Ce crede poporul despre *Vremea d-apoi*?²³

²² HASDEU, B.P. *Etymologicum Magnum Romaniae*, op. cit., p. XVIII.

²³ *Dicționarul limbii române*, op. cit., p. VIII-XVII.

Răspunsurile la acest *Chestionar*, conceput de Hasdeu, au sosit în perioada 1884-1887, cu precizarea faptului că marea lor majoritate au fost primite în anul 1885, ceea ce constituie o performanță pentru Hasdeu și o ținută patriotică pentru cei care au răspuns atât de repede la întrebări, de multe ori dificile. După ce Hasdeu le-a consultat și le-a utilizat, toate cele 613 răspunsuri au fost grupate în XVI-II volume, pe județe, și predate în original arhivelor Academiei Române²⁴.

Din cele 613 de răspunsuri la *Chestionar*, 149 au constituit răspunsuri elaborare de preoți, inegal repartizate pe regiuni. Semnificativ ca pondere în răspunsurile primite, au fost cele de la preoții din județele Neamț cu 29 răspunsuri și Iași cu 28 de răspunsuri.

În concluzie, în prefața scrisă în 15 mai 1885, Hasdeu avea să definească menirea acestei lucrări: „Dicționarul unei limbi trebuie să fie pentru un popor o enciclopedie a traiului său întreg, trecut și prezent. În limbă o națiune se privește pe sine însăși într-o lungă galerie de portrete din epocă în epocă, unele ceva mai șterse de vechime sau de împrejurări, dar în care totuși ea își regăsește pe deplin individualitatea: cum a fost din leagăn, cum a crescut, cum a mers înainte și iarăși înainte, cum a ajuns acolo unde este. Grație *Chestionarului* meu, cele mai învechite din acele portre-

²⁴ Ibidem, p. LV-LXVI. Chestionarele au fost grupate în ordine alfabetică pe următoarele județe: vol. I. Argeș, Botoșani, Brăila; vol. II. Buzău, Constanța; vol. III. Covurlui; vol. IV. Dâmbovița; vol. V. Dolj; vol. VI. Dorohoi, Fălciu, Gorj; vol. VII. Ialomița; vol. VIII (1 și 2) Iași; vol. IX. Mehedinți, Muscel; vol. X. Neamț; vol. XI. Olt, Prahova, Putna; vol. XII. Râmnicul Sărat, Romanați, Suceava; vol. XIII. Tecuci; vol. XIV. Teleorman, Tulcea; vol. XV. Tutova; vol. XVI. Vâlcea, Vaslui, localități fără indicații precise; vol. XVII – Ardeal; vol. XVIII. Banat și Ungaria. La aceste răspunsuri trebuie adăugate și cele 15 comunicări ale unor personalități cu precădere din Brașov, Oravița, Cernăuți, Viena, Caran-Sebeș.

te vor căpăta un colorit de viață; cele mai noi, vor putea chiar să vorbească, fiecare cu timbrul său propriu.²⁵

Autorul își propune în prefața la primul volum „să traducă fiecare cuvânt în limba latină sau în franceză, să trateze următoarele rubrici: *Forma cea mai răspândită și formele dialectale vechi și noi; Diferitele forme cu citarea exemplurilor din fântânelile indicate mai sus; Filiațiunile istorico-etimologice.*”²⁶

Dar, conștient de munca imensă care îl așteaptă, Hasdeu recunoaște necesitatea ca cel puțin trei tineri să lucreze sub îndrumarea lui, fiind retribuiți cu o sumă modestă, care să fie suportată de guvern, la solicitarea Academiei Române. Întreaga lucrare, Hasdeu spera să o poată finaliza în șase ani. În același timp se obliga să prezinte în fiecare an, Academiei, partea din lucrare terminată și un raport privind mersul lucrării. Tipărirea definitivă o preconiza pentru prima parte ca fiind posibilă în 1885, după ce Academia va fi luat cunoștință de textul prezentat²⁷. În parte, Hasdeu respectă această primă promisiune de a prezenta Academiei prima parte din lucrare, care a fost publicată cu o întârziere de un an, în 1886.

IV. În loc de introducere la volumul I, Hasdeu avea să prezinte un solid studiu teoretic...

Se pare că lingvistica românească, cel puțin lexicografia – știința dicționarilor – nu cunoscuse o lucrare similară. Specialiștii în materie evidențiază cu deosebire virtuozitatea cu care Hasdeu a reușit să definească ce este etimologia, cum se amestecă limbile și în ce constă fizionomia unei limbi?

IVa. Ce este etimologia?

Să vedem care sunt explicațiile oferite de Hasdeu pentru a defini noțiunea de **etimologie**. Trebuie spus de la început că

autorul acestui studiu complex are o privire de ansamblu a tot ce s-a scris până la el despre aceste noțiuni, dovedind acest lucru prin citarea a nu mai puțin de 37 de autori pe care i-a studiat²⁸.

Etimologia a fost definită de Hasdeu ca fiind „o derivație a unei vorbe”. Lingvistul, afirmă autorul, nu se mulțumește să înregistreze un fapt, ci caută să stabilească raportul între o cauză și un efect, fie pe terenul sonorității, fie al formelor gramaticale, al sintaxei, al semnificațiilor, al cuvintelor. În general cauzele și efectele se împletesc pe toate aceste terenuri, uneori abătându-se chiar peste sfera lingvisticii, care întregesc noțiunea de etimologie²⁹.

Etimologia actuală, cea adevărat științifică, avea să o caracterizeze Hasdeu astfel: „Etimologia trebuie să tindă a fi **reconstructivă**, adică de a găsi, pentru fiecare fenomen, câte un prototip comun.” **Reconstrucția ideologică**, pe care încearcă Hasdeu să o explice, se confruntă permanent în graiuri sau chiar în aceeași limbă cu o vorbă sau mai multe semnificații diverse, fiind dator a le reduce la un punct de plecare comun, de unde se desfășoară treptat divergențele. **Reconstrucția lexicală** care nu se poate despărți de cea morfologică, cuprinde în sine pe cea fonetică și implicit pe cea ideologică³⁰. O **reconstrucție etimologică** corectă, întemeiată pe un material suficient, nu constituie o ipoteză,

²⁵ HASDEU, B.P. *Etymologicum Magnum Romaniae*, op. cit., p. XVIII.

²⁶ Ibidem, p. VII.

²⁷ Ibidem, p. VII.

²⁸ Sunt citați următorii specialiști cu trimiteri la lucrare și pagină: Quinctin, Turgot, Weil, Littré, Curtius, Pott, Ménage, Hovelacque, Humboldt, Diez, Brugmann, De Saussure, Chavée, Ascoli, Naville, Schleicher, Fick, Bopp, Delbrück, Meyer, Sayce, Haase, J. Cresswell Clough, M. Müller, Earle, Marsh, Steinthal, Adam, Benloew, Skarbek, Rau, Thommerel, Caix, Förstemann, Bergaine, Heyse, Brandes.

²⁹ HASDEU, B.P. *Etymologicum Magnum Romaniae*, op. cit., p. XXII.

³⁰ Ibidem, p. XXIV-XXV.

dar nu e nicio axiomă, rămâne întotdeauna aproximativă. Etimologia, în opera sa de a reconstrui prototipuri, „ajunge la un grad de aproximare cu atât mai înalt, cu cât comparația metodică se exercită asupra unui număr cât mai mare de fenomene înrudite”³¹.

Cuvântul **reconstrucție**, cu sens lingvistic, Hasdeu nu-l consideră prea fericit ales, din care motiv face o incursiune în paleontologie pentru a înțelege mai bine incompatibilitatea acestui termen în lingvistică. „Această noțiune s-a luat din paleontologie, ca și cum lingvistul ar reconstrui ființe antice. Între reconstrucția etimologică și cea paleontologică nu se află nicio asemănare. Paleontologului i se dau câteva fragmente de oase pe care le îmbină într-un schelet neterminat, după care studiind locurile necompletate, reconstruiește *mastodontul*. Lingvistul nu potrivește un singur corp lipit bucată cu bucată într-o ordine oarecare determinată, după cum face paleontologul, ci extrage prin analiză din întreaga serie un termen-mediu, prin care o caracteriză în totalitate și de care se apropie orice membru al ei în parte, deși niciunul poate să nu coincidă exact cu acea expresie generală aproximativă.”³²

Totuși, autorul studiului, în final, este realist atunci când îl citează pe Turgot care afirmă: „Ce este mai important în *etimologie*, este să știi când trebuie să te oprești.”³³ Interesant este și citatul dat din filologul Curtius care spune că „scopul științei nu este de a satisface curiozitatea sau de a găsi loc pentru jocul unor presupuneri mai mult sau mai puțin ingenioase, ci de a mări sfera adevărului și de a restrânge cercul erorii.”

Concluziile finale exprimate de Hasdeu referitoare la **etimologie** sunt grupate în trei puncte:

– prin **etimologie** se înțelege în lingvistică orice derivație, fie fonetică, morfologică, lexică, sintactică sau ideologică;

– **etimologia**, în generalitatea opțiunilor sale, tinde a servi, mai cu seamă, de reconstrucția unui prototip pentru fiecare grup omogen de fenomene, întrucât condițiile particulare ale fenomenelor nu o silesc a recurge la alte procedee;

– sunt multe cazuri rebele nu numai la reconstrucții, chiar la etimologia în general, lingvistul mărginindu-se deocamdată a descifra faptul așa cum este³⁴.

IVb. Cum se amestecă limbile?

Hasdeu, înainte de a se pronunța asupra acestui fenomen mult dezbătut de specialiști, trece în revistă părerile a nu mai puțin de unsprezece specialiști în acest domeniu. Fiecare cu teoria și argumentele lui pe care el le exemplifică și le combate acolo unde nu este de acord cu ele. Cel care susține posibilitatea existenței unei limbi amestecate este englezul Cresswel Clough, care exemplifică această teorie a limbii amestecate prin limba română: „Românii au trei stiluri: stilul purist sau latin, stilul tânăr românesc sau francez și stilul vechi românesc sau conservator. Creștinii români, făcând adesea cauză comună cu grecii contra turcilor, mai multe vorbe neogrecești s-au introdus în limba română.”

La capătul opus se află Max Müller care susține că „limbile nu sunt niciodată amestecate”³⁵. Primul lingvist care elaborează un studiu mai amplu despre această problemă, sub denumirea de *Principii*, publicat în 1874 la Londra, este Sayse. Acesta admite faptul că „vecinătatea a două limbi face ca o parte din populație să fie bilingvă; și dacă aceasta are o întindere însemnată, atunci se întâmplă adesea un schimb de idiotisme între ambele dialecte și astfel se deschide o ușă pentru introducerea noi-

³¹ Ibidem, p. XXVIII.

³² Ibidem, p. XXXI.

³³ Ibidem, p. XXXIII.

³⁴ Ibidem, p. XXXIV.

³⁵ Ibidem, p. XXXV.

lor forme gramaticale³⁶. Alți lingviști, fără a dezbate această temă, admit posibilitatea amestecului gramatical al limbilor, ca ceva care nu a fost contestat niciodată. Această abordare este exemplificată de Hasdeu, prin Miklosich care în studiile sale abordează problema expansiunii țiganilor în Rusia și Peninsula Balcanică. Ascoli din Torino publică în 1877 un studiu critic privind rezistența limbii cucerite contra celei cuceritoare³⁷.

Este acum momentul ca Hasdeu să teoretizeze amestecul între limbi după ce trece în revistă practic tot ce s-a scris până în acel moment. Amestecul între limbi, fie gramatical, fie de altă natură, afirmă Hasdeu, „poate fi de două feluri: *primar* și *secundar*. Numim *amestecul primar*, acela căruia i se datorează nașterea unei noi limbi din două graiuri diferite; numim *amestecul secundar* împrumuturile posterioare, pe care le face o limbă, fără ca fenomenul să fi fost însoțit de contopirea popoarelor. Numai *amestecul primar*, în linie verticală, este de o însemnătate genealogică, clădind continuitatea dialectică neîntreruptă. În timp ce *amestecul secundar* este ca o modă pe care un popor o îmbrățișează sau o părăsește cu multă ușurință³⁸.

Un exemplu, care pare cel puțin comic, ales de Hasdeu, pentru a extinde această abordare, este cel al francezului Lucien Adam. Se știe de mult că în insulele Antille, bărbații și femeile vorbesc două graiuri diferite, constituind o adevărată ciudățenie. O prezentare cu detalii este abordată științific de savantul francez citat, care publică acest studiu în *Revue de linguistique* în 1879³⁹.

IVc. În ce constă fizionomia unei limbi?

Noțiunea de fizionomie a unei limbi este asociată de Hasdeu cu cea de *circulație*. Precum în economie moneda constituie un mijloc universal al circulației bunurilor,

tot așa lingvistica unui grai este mijlocul universal al circulației ideilor și impresiilor. Pentru a înțelege această calitate a circulației, autorul semnalează un studiu despre fuziunea limbii franco-normande cu limba anglo-saxonă care scoate în evidență faptul că din cele 40 000 de cuvinte din *Dicționarul* englez al lui Robertson, rezultă 13 330 cuvinte germanice și 29 854 cuvinte romane. O muncă inutilă, pentru că important nu este numărul cuvintelor de un fel, cât mișcarea acestora, utilitatea lor. Aici credem că a fost locul potrivit în care Hasdeu a combătut teoria lui Cihac privind contorizarea cuvintelor provenite din latină, slavonă, turcă etc., în limba română.

În lingvistică principiul *circulației* este considerat de Hasdeu „ca o piatră unghiulară a edificiului. Dar fizionomia unei limbi nu este altceva decât rezultatul circulației. Fizionomia totală a unei limbi se compune din fizionomiile sale parțiale: fonetică, morfologică, sintactică, lexică, ideologică, rezultând fiecare dintr-o circulație deosebită, precum fizionomia fonetică sau lexică să nu fie de aceeași natură cu cea sintactică, dar toate la un loc concură într-o singură fizionomie generală. A dezvălui adevărata fizionomie a graiului românesc: ceea ce circulă în el și ceea ce nu circulă sau abia circulă, aceasta este ținta, pe care și-o propune *Etymologicum Magnum Romaniae*”, avea să încheie Hasdeu acest studiu introductiv⁴⁰.

V. Strat și substrat. Genealogia popoarelor balcanice

Conform unei obicei, la fiecare volum finalizat din *Dicționar*, Hasdeu publică un studiu. La volumul III studiul se intitulează *Strat și substrat. Genealogia popoarelor balcanice*, care conține 37 de pagini și cinci planșe. În încheierea acestui studiu, autorul avea să mărturisească: „Rezultatul definitiv al muncii mele nu împinge la dezbinare, ci îndeamnă la înfrățire. Toate

³⁶ Ibidem, p. XXXVI.

³⁷ Ibidem, p. XXXVII.

³⁸ Ibidem, p. XXXIX.

³⁹ Ibidem, p. XLI.

⁴⁰ Ibidem, p. LVIII-LIX.

popoarele balcanice, românii, grecii, albanezii, sârbii și bulgarii ne apar acum ca o singură familie strâns înrudită, ca frați, veri și cumnați.⁴¹ Studiul începe cu patru întrebări, la care Hasdeu încearcă să răspundă:

„– Cine sunt grecii de astăzi?

– De unde vin albanezii?

– Bulgarii și sârbii sunt ei oare înrudiți mai de aproape cu rușii decât cu ceilalți slavi?

– Românii din Carpați venit-au ei de peste Dunăre în veacul de mijloc, după cum ne asigură unii? Și dacă n-au venit de acolo, atunci care anume să fie legăturile lor de neam cu macedo-românii și cu istro-românii? În fine, grecii, albanezii, sârbii, bulgarii și românii, grămădiți toți pe aceeași Peninsulă Balcanică, sunt ei oare în realitate niște naționalități deosebite, străine una de alta, după cum s-ar părea a fi la prima vedere?”

Acestea sunt problemele pe care le ridică Hasdeu și pe care încerca să le limpezească în acest studiu, „probleme pe care de mult timp le-ar fi dezlegat știința, dacă întruna, pe fel de fel de căi piezișe, nu s-ar fi silit să le tot încurce politica. Negreșit, politica unui stat poate și chiar trebuie să se folosească de istorie la așezarea instituțiilor interne și a raporturilor externe ale națiunii, tot așa precum profită de astronomie pentru marină sau de geometrie pentru cadastru; dar o politică uneltind falsificarea adevărului istoric este ca și când ar cere să dispară din spațiul planetei Marte sau să se schimbe proprietățile triunghiului.

Eu unul, dacă aș ști că românii sunt țigani sau că ungurii au descoperit America, mi-ar pare rău, foarte rău, din punct de vedere al simpatiilor și antipatiilor mele personale; totuși nu m-aș sfii o singură clipă de a spune adevărul în fața tuturor⁴².

⁴¹ HASDEU, B.P. *Etymologicum Magnum Romaniae*, Tom. III. București : Stabilimentul Grafic I.V. Socec, 1893, p. XXXVII.

⁴² Ibidem, p. VI.

În Peninsula Balcanică sunt două straturi etnice învecinate: ginta greacă și ginta tracă, ambele suprapuse unui substrat comun pelasgic. Această constatare făcută de Hasdeu continuă cu delimitarea acestui substrat care au fost pelasgii. Autohoni între Marea Neagră și Marea Adriatică, sunt presărați în Italia, poate și în Spania, dar autorul pune întrebarea dacă îi mai găsim în perioada lui Herodot. La această întrebare se pare că este mult mai dificil de răspuns decât originea bascilor⁴³.

Stratificarea este în continuare analizată de Hasdeu, prin două etape:

– peste stratul tracic, devenit la rândul lui substrat, se așează latinii, care dau naștere naționalității traco-latine a românilor;

– peste cea mai mare parte a stratului român, devenit la rândul lui substrat, se instalează slavii, dând naștere naționalității româno-slavice a sârbilor și naționalității româno-slavice a bulgarilor.

Din această amestecătură de latinizare a tracilor se sustrage numai neamul albanez, care constituie unicul supraviețuitor nemijlocit al stratului antelatin și datorită căruia se poate cunoaște ce fel de gintă a fost cea tracă. Din slavizarea latinilor s-au sustras numai românii din Dacia. Acum vine o precizare interesantă pe care Hasdeu o subliniază: „Macedo-românii, istro-românii, aromânii din Pind și rumerii din Dalmația nu se trag din latini, ei se trag din cetele daco-române din Carpați, care au trecut peste Dunăre în secolul al X-lea.”⁴⁴

Pe greci, din cauza unei înalte culturi literare în fața căreia se închinău Scipionii și Cezarii, romanii nu au putut și poate nici nu au dorit să-i latinizeze. Cu toată scăderea morală și intelectuală, grecii totuși au păstrat străvechea lor naționalitate și o vor păstra în continuare. Amestecul medieval cu slavii, albanezii chiar și cu românii nu a reușit să le schimbe structura etnică. Grecii

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem, p. VII.

reprezintă o continuitate directă a vechilor elini, tot așa cum graiul koptilor, fără de care nu s-ar fi putut descifra hieroglifile, reprezintă o continuitate directă a vechilor egipteni. Hasdeu merse mai departe: „Numai legionarii romani ar fi fost în stare să îi desnaționalizeze pe greci, dar ei nu au făcut-o.” Autorul îl citează pe Mommsen când afirmă că: „În Grecia se învață mai puțin latinește decât se învață grecește în Roma cea cuceritoare. Romanii îngăduie de bună voie grecilor să grecezeze întreaga parte meridională a Peninsulei Balcanice, în care procesul de grecizare începeu încă sub Filip și Alexandru cel Mare. În Tracia propriuzisă, devenită provincie romană cu un secol înainte de cucerirea Daciei, inscripțiile până la Traian, sub Traian și după Traian, sunt aproape toate scrise în grecește.”⁴⁵

Meritul acestui eminent cercetător, care a fost Hasdeu, este legată de descoperirea originii primului cuvânt românesc: „E comic și totuși foarte adevărat, că cel mai vechi *monument* al limbii române... se datorează unui catâr, despre care vorbesc pe larg doi scriitori bizantini din secolul al VI-lea: Theophanes și Theophylactus Simocatta. Începând de la Thunmann (filolog, profesor la Universitatea din Halle, 1774) și până la Cipariu (1805-1887), de la Cipariu și până la mine (Hasdeu), toți pe rând sunt nevoiți a încăleca pe acest năzdravan de catâr, fără de care nu am fi în stare astăzi (1893) a dovedi printr-un text fără îndoială vechea latinizare a Traciei între Balcani și Dunăre. Era pe la anul 580.”⁴⁶

Povestea este doar la început și devine din ce în ce mai interesantă: „Doi hatmani romani, Comențiol și Martin, ascunși în codrii Balcanilor, au năvălit de acolo pe neașteptate asupra barbarilor. Izbânda era sigură dacă nu se întâmpla ca un catâr să fi purtat o povară. Povara căzând de pe catâr, fără s-o bage de seamă stăpânul dobi-

tocului, un alt ostaș strigă cât îl ține gura să se întoarcă ca s-o ridice: „*Torna, torna, fratre!*” Așa zice Teofane și povestește Teofilact. Aceste cuvinte erau în limba țării, adică în graiul locuitorilor din regiunea Balcanilor. Pentru întreaga oaste a lui Comențiol și a lui Martin, fiind compusă din români, țipătul *Torna, torna, fratre!* a produs în sânul armatei o spaimă, pentru că această expresie însemna retragere: înturnare sau reînturnare. Românii cu siguranță au fugit înapoi, dar expresia *Torna, torna, fratre* ne-a rămas, încât istoricul trebuie să binecuvânteze acea fugă, datorită unui catâr⁴⁷. Acest episod se întâmpla în a doua jumătate a secolului al VI-lea.

În locul numeroaselor dialecte tracice de altădată, după cuceririle romane, s-au format trei mari dialecte traco-latine: daco-latin în Carpați, meso-latin în Balcani și iliro-latin spre Adriatică. Aceste trei dialecte alcătuiau o prelungire organică a grupului dialectelor italiene. În secolele VI și VII, apare un nou strat, cel slav, „care sporadic, fără să rămână pe loc, năvălind și prădând, învărtindu-se și apoi întorcându-se, acești slavi au făcut cunoștință cu Peninsula Balcanică cu mult timp înainte, fiind amestecați cu goții, hunii și avarii”⁴⁸. Savanții slaviști sunt combătuți cu multe argumente de către Hasdeu în privința teoriei acestora, care încearcă să dovedească existența unor locuințe compacte slave în Dacia. El afirmă în concluzie faptul că nu există nicio dovadă serioasă despre așezarea slavilor în Peninsula Balcanică înainte de secolul al VII-lea⁴⁹.

Autorul acestui studiu ne propune să comparăm cele trei dialecte: daco-român al *românilor* propriu-ziși, macedo-român al *aromânilor* și cu cel istriano-român al *rumerilor*. Din această analiză se poate constata:

⁴⁷ Ibidem, p. X.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem, p. XI.

⁴⁵ Ibidem, p. VIII.

⁴⁶ Ibidem, p. IX.

– aceste trei dialecte diferă între ele mai puțin decât dialectele provinciale din Italia și din Franța;

– dialectul daco-român prezintă o dezvoltare liniștită, fără zguduiri, așa cum a fost la macedo-români și cu atât mai mult la istriano-români, care a suferit din cauza colindărilor (peregrinărilor, bejeniei) lor. Dialectul daco-român a rămas nestrămutat în aceleași condiții teritoriale, climatice și etnice.

Teoria lui Rösler este combătută de Hasdeu cu argumente plauzibile, considerând-o antilingvistică și antiistorică. Antiistorică pentru că Rösler uită că popoarele din veacul de mijloc se împingeau de la nord spre sud, nici o dată de la sud spre nord. Uită de asemenea că românii erau atunci ciobani, iar migrațiunile ciobanilor sunt întotdeauna de la nord spre sud⁵⁰.

În acest mod, avea să concluzioneze Hasdeu, s-a produs formarea după secolul al X-lea a daco-latinilor rămași în Carpați, care au păstrat numele de *români*, care au avut două *odrasle* ale lor peste Dunăre: *armânii* la sud de Balcani și *rumerii* lângă Trieste.

Acest studiu se încheie cu o declarație de rămas bun: „Lucrarea de față, o scurtă sinteză a lucrării *Perit-au dacii?*, este ultimul meu cuvânt asupra unor mărețe nedumeriri, care m-au zdruncinat peste un pătrar de secol. Căutând totdeauna adevărul numai pentru adevăr, fără niciun folos egoist și fără nicio tentație șovinistă, sunt fericit de a constata că nu m-am contrazis niciodată în traseul fundamental, deși mi-a plăcut a mă completa și uneori a mă rectifica eu însumi în amănunte. Dar fericirea mea cea mai mare este că rezultatul definitiv al muncii mele nu împinge la dezbinare, ci îndeamnă la înfrățire. Toate popoarele balcanice, Românii, Albanezii, Serbii și Bulgarii, ne apar acum ca o singură familie strâns înrudită, ca veri și cumnați.”⁵¹

⁵⁰ Ibidem, p. XXXV.

⁵¹ Ibidem, p. XXXVII.

VI. Cum a analizat Hasdeu cuvintele în dicționar?

Litera **A** constituie un bun motiv pentru Hasdeu de a prezenta un studiu care se întinde peste 50 de coloane. Această literă este analizată din punct de vedere:

– *grafic, începând cu alfabetul fenician trecând prin cel sanscrit, latin, chirilic;*

– *fonetic, sub raport fiziologic, istoric, al statistice fonetice.*

Un bun exemplu îl constituie analiza exclamării *Aaoleo!* Este explicat ca o interjecție care se pronunță trisilabic: aa-o-leo. Urmează exemplul oferit de D. Mihăilescu din Brăila, comuna Ceacăru, ca răspuns la chestionar. „*Aaoleo*, exclamă femeile, când își aduc ceva aminte. Bună oară: «*Aaoleo!* Bine zici; despre nenea Ion este vorba?»” Explicarea continuă cu următoarea precizare: „Este o interesantă nuanță a interjecției de părere de rău *aoleo*, în care prin lungirea lui **a**, a crescut expresia surprinderii, scăzând în același timp noțiunea mâhnirii.”

Nuanțele rafinate cu care explică Hasdeu în anul de grație 1886 sunt o desfășurare pentru cel care citește aceste explicații atât de diversificate. „Aici este locul de a indica, în genere, extrema bogăție a sferei interjecțiilor din graiul poporului român. O vom constata adesea în cursul acestei opere. Pe lângă mulțimea interjecțiilor deosebite, apoi fiecare din ele se mai diferențiază în câte două, trei și mai multe forme pentru a exprima câte o fină adumbrire a emoției fundamentale. Fenomenul este cu atât mai instructiv, cu cât e străin limbii latine. Vechii romani erau de tot săraci în interjecții și-și cârpeau acest neajuns împrumutând de la greci pe: *euge, io, iu, evoe, papae* etc. Grecii, din contra, tot atât de vioi pe cât de magistrali erau românii, puteau să-și exprime fiecare mișcare de simțământ printr-o altă interjecție. Nu mai puțin avuți, decât grecii și românii, sunt în această privință albanezii.”⁵²

⁵² HASDEU, B.P. *Etymologicum Magnum Romaniae*. Tom. I, op. cit., pp. 57-58.

Dar Hasdeu se bucură când descoperă un arhaism, pentru că cercetările făcute de el devin pasionante. Un asemenea exemplu de arhaism este **adăvășesc**, despre care încă de la început autorul afirmă că este unul dintre cele mai interesante, pe care ne invită să-l urmărim mai întâi în vechile scrieri:

– Un text din mitropolitul Varlaam (Moțoc), 1643. „Strânsă tot feciorul cel mai mic, și se duse într-o latură departe și acolo adăvăși avuția sa...”

– În Noul Testament din 1648, *adăvăși-re* este înlocuit prin *risipire* și *cheltuire*.

– Cu sens de *prăpădit* și *prădat* îl găsim la Dosoftei.

Analizând graiul viu, Hasdeu alege trei regiuni diferite pentru a explica sensul acestui arhaism:

– În Transilvania, tocmai în munții Abrudului, adjectivul *dăvășit* este sinonim cu *prădat*.

– În Oltenia, județul Vâlcea, com. Nisipeni, verbul *dăvășesc* înseamnă *cheltuiesc mult*. Ex: „S-a *dăvășit* toată averea.” La ambele zone s-a pierdut prin „tocire” litera de la început **a**.

– În Moldova, județul Vaslui, găsim din nou forma inițială și anume *adeveșesc* cu sensul de *tocmesc*.

Din compararea celor două surse – din graiul viu și texte vechi, autorul trage concluzia că singurul sens fundamental pentru *adăvășesc* este *tocmesc* sau *cheltuiesc*, *pierd*, *slăbesc*, *mă despoaie*. Hasdeu afirmă că originea lui *adăvășesc* este adverbul *adversum*. Din analiza paralelă făcută pentru o filiațiune logică a lui *adăvășesc* rezultă următoarea concluzie: *adăvășesc* cu sensul de *cheltuiesc* provine din media latinelor – *advesatio* (dare fiscală, tribut) și *adversio* (mită) și chiar, *adversatus* (un om ce și-a pierdut mințile)⁵³.

Tomul III începe cu litera **B** și se termină la cuvântul **bărbat**, pe o incursiune de 1029 coloane, ne oferă o strălucită analiză enciclopedică, din care am selectat câteva cuvinte pentru a ilustra genialitatea acestui savant.

1. **Babac, babacă**, sinonim cu tată, se aude numai în Moldova printre orășeni. Originea acestui cuvânt provine din turcul *babá* cu același sufux dezmiardător ca și în cazul *duducă* din turcul *dudu*, ambele din epoca fanarioșilor. Tot în Moldova se aude și forma *babae* cu diminutivul *băbăiță*, asemănător cu *dudue* și *duduiță* și cu *duducu-ță*⁵⁴.

2. **Bade**, se utilizează în familie atunci când te adresezi unui frate sau văr mai în vârstă. Dar se utilizează și atunci când te adresezi unui om mai în vârstă pe care dorești să-l onorezi. Este utilizat și ca nume de bottez. În Banat se utilizează forma *bace* sub influența foneticii sârbe. Din *bade* derivă o mulțime de diminutive: *bădiță* cu scurtatul *biță*, *bădică* cu scurtatul *bică*, *bădiucă*, *băducă*, *bădicuță*, *bădilă*. Se folosește rar la oraș și foarte des la țară. Tatăl meu, care cu toate că s-a născut la Iași, avea rădăcinile din Brusturi, aproape de Târgul Neamț, îl auzeam foarte des alintând-o pe mama mea cu adresarea *biță*. Se poate spune, și Hasdeu confirmă faptul că *bade* cu toate nuanțele lui, la români exprimă o nuanță de iubire, pe care nu o are nici *frate* și nici *nene*.

În Transilvania numele propriu *bade* a fost foarte utilizat printre români. Autorul îl citează pe Densusianu, care afirmă că din acest *bade* s-au format numele a două familii boierești din Făgăraș: Prima era Biță sau Bădiță din Veneția de Jos și a doua Bica sau Bădica din Voevodeni Mari. La slavi, onomasticul *Bade* nu există deloc⁵⁵.

⁵⁴ HASDEU, B.P. *Etymologicum Magnum Romaniae*. Tom. III, op. cit., p. 2258.

⁵⁵ Ibidem, p. 2301-2309.

⁵³ Ibidem, pp. 290-292.

3. **Balș**, veche familie din Moldova, constituie un bun prilej pentru Hasdeu să facă o incursiune în genealogia acestei celebre familii⁵⁶.

4. **Ban** este, în primul rând, tratat pe larg cu semnificația lui de boierie în Moldova, dar mai ales în Oltenia. Acest studiu este dezvoltat pe nu mai puțin de 21 de coloane cu toate nuanțele și foarte detaliat exemplificat.

Dar cuvântul **ban** cu semnificația lui monetară constituie un studiu care cuprinde 41 de coloane la care se mai adaugă trei planșe cu exemplificări de monede litografiate cu o deosebită acuratețe de G. Voneberg din București. Sunt descrise 40 de monezi, față-verso din Moldova, începând cu domnia lui Bogdan (1348-1365) și terminând cu cele bătute de Eustratie Dabija (1662-1666). O mențiune specială merită a fi evidențiată referitor la cele imprimate de Despot (1561-1563), care au o imprimare cu influențe occidentale. Din Muntenia sunt prezentate numai 18 monede începând cu cele din perioada de domnie a lui Vladislav (1360-1375) și terminând cu cele bătute de Radu Mihnea (1658-1659).

Importanța acestui studiu îl scoate în evidență Hasdeu atunci când afirmă următoarele: „Banii moldovenști și muntenști sunt dintre mărturiile cele mai pipăite a trecutului vieții noastre naționale și au o importanță cu atât mai mare, cu cât șirul lor începe din perioada fondării Principatelor. În perioada anilor 1348-1551 au domnit în Moldova 28 de principii dintre care 14 au bătut monede. În Muntenia, în perioada 1272-1552, au domnit 32 de principii dintre care 12 au bătut monede.”⁵⁷

În anul în care redacta Hasdeu acest studiu (1893), Academia Română avea deja în colecții peste 2000 de monede moldovenști și peste 400 monede mun-

tenești, provenite evident din donații. Hasdeu se întreabă, privind inscripțiile de pe monede, care erau fie latinești, fie slavone: „De ce sigiliile și documentele sunt în limba slavonă, pe când banii sunt imprimați în limba latină?” Cât privește șirul domnitorilor și anii lor de domnie, autorul are anumite rezerve, afirmând că această problemă rămâne deschisă⁵⁸. Cu multă eleganță, autorul nominalizează sursa acestor informații numismatice, ca fiind Dimitrie Sturdza, care constituie un obicei generalizat la Hasdeu, atunci când este vorba de surse.

6. **Bandrăburcă**, una din numeroasele denumiri românești provinciale ale cartofului. Variante întâlnite: *barabule*, *baraboi*, *picoci*, *crumpenă*⁵⁹.

7. **Basarabă**, este considerat de Hasdeu, cuvântul cel mai important din întreaga limbă istorică a românilor. A fost o preocupare constantă pentru autor de a clarifica cine au fost Basarabii, de unde și de când au apărut în istoria românilor. Din acest motiv subiectul va fi analizat pe 52 de rubrici, împărțit în IX capitole cu toate dedesubturile și nuanțele posibile în acea perioadă, 1893:

– *Basarabii nu au fost o familie, ci o castă*. Autorul susține că o ramură a Basarabilor era așezată în Transilvania, în țara Hațegului, confirmată prin documentele rămase de la Kemeny din 1592.

– *Basarabă* este compus din titlul *Ban* și din numele de familie *Sarabă*. Din punct de vedere sintactic și fonetic, *Basarabă* este *Ban Sarabă*. Marea castă oltenească în secolul al X-lea, din care a izvorât dinastia Basarabilor, se numea: *Sarabă*.

– *Sarabi* este numele castei nobiliare la Daci. Printr-o logică succesivă, Hasdeu descoperă că nobilimea dacică și sarcerdotală, purta pe cap *zarabi*, de unde se presupune că *saraba* înseamnă *cap* și în

⁵⁶ Ibidem, p. 2392-2395.

⁵⁷ Ibidem, p. 2428.

⁵⁸ Ibidem, p. 2432.

⁵⁹ Ibidem, p. 2462.

continuare se face legătura precum *Sarabi* ar însemna „căpetenii”.

– O urmă a dacicului *Saraba* în graiul românesc de astăzi (1893).

– Împăratul roman Liciniu a fost dac din casta Sarabilor.

Concluzia lui Hasdeu se bazează pe studiul istoriei de o mie de ani a Basarabilor, fie sub numele lor primitiv de *Sarabi*, fie după alipirea cu acel titlu de Ban. Basarabii nu au părăsit niciodată Oltenia și Hațegul, după secolul al XII-lea.

8. **Basarabia**, provincie între Prut și Nistru. Înainte de 1812 era partea de sud-est a Moldovei învecinată cu gurile Dunării și Marea Neagră. Înainte de secolul al XV-lea era în cadrul Moldovei. Basarabia era sinonimă cu Bugeac, care aparținea tătarilor, în afară de orașele Ismail, Chilia și Akkerman, pe care le stăpâneau turcii. În prima jumătate a secolului al XV-lea domnul muntean Basarab stăpânea teritoriul de pe ambele maluri ale Dunării până la Marea Neagră. Hasdeu preciza faptul că românii din Basarabia nu se intitulau basarabeni, ci numai moldoveni⁶⁰.

9. **Bâc**, râu remarcabil sub raport arheologic, pe care Hasdeu îl va trata cu mare atenție în 22 de coloane. Localizarea acestui râuleț, așa cum îl clasifică autorul începe din partea muntoasă de nord al Basarabiei, trece pe lângă Chișinău și se varsă în Nistru lângă satul Gura Bâcului. Originea acestui nume îl va preocupa pe autor afirmând că „din fericire, există un mijloc metodic de a găsi etimologia Bâcului. Cea mai veche mențiune despre acest râu, pe care o cunosc eu, ne întâmpină în hrisovul lui Alexandru cel Bun din 1420, publicat de Venelin, unde de două ori acest râu este numit Bâcoveț. Originea acestui cuvânt vine din slavă care înseamnă *tau*”⁶¹.

Acest nume trebuia să fi avut din capul locului o legendă a sa, pe care Hasdeu

începe să o descopere atunci când afirmă că Bâcul are o importanță istorică datorită unui *monument* dintr-o perioadă cu multe secole înainte de apariția slavilor pe acele meleaguri. Acel *monument* se cheamă în popor Cheile Bâcului. Un text din Dimitrie Cantemir este citat de autor ca punct de plecare în acest studiu: „Chișinău, lângă râul Bâc, este un târgușor fără însemnătate. Nu departe de el se vede un șir de pietroaie foarte mari, așezate în linie dreaptă, ca și când le-ar fi pus acolo meșteșugul omenesc... Unele din acele pietroaie sunt niște pătrate de trei sau patru coți și șirul lor, trecând peste Nistru, merge până la Crâm.”⁶² Regretul autorului este că în descrierea lui D. Cantemir nu se precizează „de unde începe șirul de pietroaie”. Hasdeu trece în revistă mai mulți autori care au scris despre acest „monument” printre care amintim pe: Sulzer (1781); colonelul rus Meier (1794); grecul Dimitrie Philippides; Stürmer (1838), dar în final se limitează la două surse mai credibile și anume: poetul Constantin Stamati și căpitanul Zașciuk.

Constantin Stamati, care locuia la Chișinău, într-o notiță scrisă la 1850, în rusește, despre antichitățile Basarabiei, spunea: „Ca la trei verste mai jos de Chișinău se vede un șir în linie dreaptă de lespezi foarte mari, îngropate până la jumătate în pământ, pe care locuitorii le numesc cheile râului Bâc. Acest șir de pietre începe de la Prut, construit în chip de perete, trece prin codrii Căprianei și taie în lat întreaga Basarabie. Locuitorii însă, din timp în timp, dezgroapă acele pietre, astfel că vechiul zid se distruge.”⁶³

Cea mai bună descriere statistico-geografică a Basarabiei în acea perioadă (1862) era considerată de Hasdeu, lucrarea căpitanului Zașciuk (ofițer rus de stat-major) care, din însărcinarea guvernului

⁶⁰ Ibidem, pp. 2592-2594.

⁶¹ Ibidem, p. 2790.

⁶² Ibidem, p. 2793.

⁶³ Ibidem, p. 2795.

rus, avea să scrie: „De la actualul Chișinău în direcția către Prut prin codrii Căprianei se întinde un șir de lespezi pe jumătate îngropate în pământ. Acele lespezi s-au mai conservat încă în unele locuri, iar despre altele mai povestesc țărani, le-au luat rânduri-rânduri pentru trebuința lor. Nu cred că cineva se va apuca a dovedi că acele pietre formau oarecând un zid compact, din dosul căruia vechii locuitori se vor fi apărat contra invaziilor răpitorilor vecini. Acele pietre mergeau fără întrerupere prin păduri, prin bălți și prin râpe. După toate probabilitățile, ele serveau, ca și șanțurile de pământ, drept semne de hotar... În delimitările posterioare ale unor moșii mănăstirești din Basarabia, mai ales ale celor din zona cea păduroasă a districtelor Chișinău, Orhei și Iași, se menționează în acte șiruri de pietre sau lespezi, împlântate în pământ și rămase din timpuri vechi.”⁶⁴

După o notiță manuscris de la tatăl lui Hasdeu, autorul consemnează o mărturie autentică: „Blocuri de piatră înfipite în pământ, aproape de Chișinău, pe moșiile Petricani și Ghidighiș.”⁶⁵ Această mărturie constituie o indicație precisă topografică, dar este încă foarte departe de a clarifica cine a construit aceste „monumente”. Argumentele istorice, consemnate cu o selecție logică, încercând să demonstreze existența unui triunghi de apărare, l-au determinat pe Hasdeu să emită următoarea ipoteză privind originea acestor pietre: „Sunt anterioare erei creștine, se datorează naționalității celtice a Bastarnilor, care au format din Basarabia sudică o formidabilă cetate, înconjurată din trei părți de Prut, Nistru, gurile Dunării și Marea Neagră, iar din partea a patra apărată de o zidărie gigantică, din care – după o durată de două mii de ani – secolul viitor nu va mai găsi nicio urmă.”⁶⁶

⁶⁴ Ibidem, p. 2796.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem, pp. 2809-1810.

10. **Bălți** este explicat de Hasdeu ca fiind un oraș din Basarabia. Numele acestei localități nu este altul decât pluralul românesc de la *baltă*. Este poziționat între două râulețe mocirloase (Răut și Răuțel), care-l prefăc toamna și primăvara într-un cuib de friguri. Pentru a ilustra acest nume, autorul citează un vers din Alecsandri:

„Maica s-a luat prin țară
Să ne strângă grămăgioară
Să ne deie-n **Bălți** la școală,
Mai bine-am muri de boală;
Moscălesce să-nvățăm
Și la școală să intrăm...”

„Sat până în 1818, Bălți a fost vizitat în trecere de împăratul Alexandru I, care aici a primit de la fratele său Nicolae știrea despre nașterea marelui duce Alexandru, devenit în urmă Alexandru II. De bucurie, plecând din Bălți, țarul a poruncit ca acest sat să fie pe viitor oraș.”⁶⁷

11. **Bănat**. Ne interesează acest cuvânt, pentru că Hasdeu, în analiza făcută pe nu mai puțin de 97 coloane, pomenește de un anumit dicționar mai puțin cunoscut.

Într-o scrisoare expedită din Pesta la 1 august 1871, publicată în revista *Columna lui Traian*, Hasdeu mărturisește următorul episod interesant: „Școlile fiind în vacanță, Biblioteca Universității din Pesta era închisă. Mulțumită amabilității d-lui Dr. Francisc Toldy, profesor, bibliotecar și unul dintre învățații cei mai renumiți ai Ungariei, ea mi se deschise pentru trei ore. Acest interval, mai mult decât scurt, mi-a procurat totuși ocazia de a face două descoperiri foarte prețioase, mai cu seamă din punct de vedere al lingvisticii române. Cea dintâi, este un manuscris cu totul necunoscut, intitulat: *Dictionarium Valachico-Latinum...*”⁶⁸

Pentru că în acel moment Hasdeu nu a putut să-l studieze în profunzime, după doisprezece ani, autorul avea să mărturi-

⁶⁷ Ibidem, pp. 3089-3090.

⁶⁸ Ibidem, p. 3106.

sească următoarea etapă legată de acest manuscris: „În vara din 1883, eu mă opriam în Pesta mai multe zile pentru a trage o copie de pe o bună parte a manuscrisului. De aici, întorcându-mă în țară, el mi s-a trimis (manuscrisul, *n.a.*) chiar la București, grație extremei amabilități a capilor Bibliotecii Universitare din Pesta, dr. Szilagy și dr. Szadeczky. În acest mod am putut să-mi întregesc lucrarea și s-o mai revăd, având originalul înaintea ochilor.”

Descrierea acestui document, atât de prețuit de Hasdeu, a fost făcută cu multe detalii, care îl caracteriza pe fostul director al Arhivelor din România: „Înainte de 1742, *Dictionarium Valachico-Latinum* forma un volum nelegat de 172 de pagini, aruncat undeva cu neîngrijire, așa că ultimele șase foi, începând de la pagina 161, mucegăiseră de umezeală. Ajuns în această jalnică stare, manuscrisul a fost dat ca să se lege în piele la un loc cu 92 de foi de hârtie albă. Legătorul însă era atât de nedibaci, încât din unele foi au fost tăiate câte un rând scris sau cel puțin o parte din litere. După ce s-a legat bine-rău, posesorii succesivi au început a scrie câte ceva pe foile cele albe, dintre care unul: «*Itinerarium, An. 1742... Cibinium.*»⁶⁹

Studiul efectuat de Hasdeu pe acest manuscris relevă și alte aspecte pe care le considerăm interesante, fiind vorba de primul dicționar românesc.

Hasdeu ne prezintă în continuare intervențiile efectuate pe acest manuscris cu detalii interesante: „Scris de autorul său cu o cerneală aproape galbenă și cu o ortografie mai mult sau mai puțin rațională, a fost completat din când în când cu câte un cuvânt scris la margine de altcineva, ba chiar de alți doi și trei, cu o cerneală neagră, cu ortografie curat unguerească și cu o învederată nepricepere a foneticii române... Cel mai vechi dintre cei care au adă-

ugat texte este cel care a scris două pagini întregi, 171 și 172. Un altul s-a și semnat cu numele *Lancsa Josika* pe pagina 20. Mai sunt vre-o câteva adaosuri scrise de mâna posesorului din 1742, care tot el, pe primele patru pagini a încercat a da sinonimica ungară a cuvintelor române, de ex.: Abure, Vapor.”⁷⁰

Din analiza comparativă a textelor scrise de diferite persoane, Hasdeu avea să remarce faptul că cei care au făcut adăugirile, nu știau bine românește, pe când autorul inițial poseda limba română la perfecție cu dialectul său provincial. A rămas ca Hasdeu să găsească argumentele necesare pentru a preciza anul când a fost redactat acest dicționar. Dintre multiplele argumente prezentate de autor, semnalăm pe cele mai importante:

- manuscrisul a fost legat nu mai târziu de anul 1742, probabil în acel an;
- până a fost legat, el trecuse prin „doi sau trei stăpâni” care au făcut adăugiri;
- sub raportul hârtiei, primele 172 de pagini se deosebesc de cele 92 de file adăugate la legarea dicționarului. Aceste ultime file sunt cu hârtie groasă fără niciun semn de fabrică. Cele 172 de pagini sunt scrise pe o hârtie fină, având ca semn de fabrică: de o parte, două chei încrucișate; de alta, acele trei gloanțe și două litere, care apar figurate și pe documentele românești de la începutul secolului al XVII-lea și chiar de pe la începutul secolului al XVI-lea, cum ar fi, de exemplu, actele de la 1596, 1605 și 1636 publicate în *Cuvente den bătrâni*;
- singurul oraș din Moldova menționat în dicționar, este Suceava. Acest lucru îl determină pe Hasdeu să facă presupunerea că documentul poate să fi fost scris înainte de 1600, pentru că după această dată Suceava își pierde însemnătatea în fața Iașului;

⁶⁹Ibidem, p. 3107.

⁷⁰Ibidem, p. 3108.

– un criteriu interesant în aparență este sesizat de Hasdeu atunci când afirmă faptul că autorul manuscrisului cunoștea porumbul sub denumirea de *kukurudz*, pe care îl are consemnat în lista plantelor de la sfârșitul manuscrisului. În România, porumbul moldovenesc, păpușoiul, s-a introdus, afirmă Hasdeu, cam pe la începutul secolului al XVIII-lea, dar informația nu constituie un argument serios pentru a descifra vechimea manuscrisului. Are totuși o relevanță în multitudinea argumentelor cu care Hasdeu „jongla” în dorința lui savantă de a descoperi vechimea acestui manuscris;

– dacă nu s-a putut preciza cu certitudine data când a fost scris dicționarul, acum vine locul argumentelor legate de locul unde a fost scris și indirect dialectul utilizat la scrierea lui. Din Moldova autorul manuscrisului cunoaște numai Suceava; din Țara Românească sunt menționate trei localități istorice: Argish, Bukureshty și Kraiova; din Transilvania menționează: Belgradul Ardaluluj (Alba Iulia), Deva, Haczeg, Koloshvar, Sibiny; din Banat sunt nominalizate: Kricsova, Logosh, Macsova, Marga, Marmure, Strem, Teiuș, Timish, Timishan, Timishore, Krish. Din această înșirare de denumiri, Hasdeu trage concluzia că autorul dicționarului era bănățean din regiunea Lugojului pentru că cele mai multe localități menționate sunt din apropierea Lugojului. Adăugăm și remarcă referitoare la faptul că în perioada 1640-1700, românii din Lugoj aveau o mișcare literară omogenă, remarcabil scrisă cu litere latine. În această analiză sunt remarcați trei scriitori: Ștefan Fogarași, Mihai Haliciu și Ion Viski, la care Hasdeu mai adaugă pe cel care a scris acel **Dicționarium Valachico-Latinum** și pe care îl numește: **Anonymus Lugoshien-sis**. Un punct comun al acestor patru scriitori este faptul că toți scriu românește cu litere latine, dar cu ortografie ungurească.

– în concluzie, Hasdeu avea să afirme: „*Dictionarium Valachico-Latinum* este cel

mai vechi vocabular al limbii române, adică traducând din românește într-o limbă străină, iar nu viceversa. Și ce vocabular! Peste cinci mii de cuvinte.”⁷¹

Ultimul cuvânt tratat în dicționar de Hasdeu a fost **BĂRBAT**. Înșușirea de a avea sau de a putea purta barbă, a dat un sens acestui cuvânt. O remarcă interesantă pe care o face Hasdeu în legătură cu cine poartă barbă: „În timpul colonizării Daciei, după cum se poate constata pe basoreliefurile *Columnei lui Traian*, toți legionarii romani erau rași și numai cei din cetele auxiliare, compuse din barbari, se văd oameni bărboși; dacii însă toți purtau barbă.”⁷²

Cele două *Addende* poziționate la sfârșitul volumelor scot în evidență recunoștința autorului față de cei care i-au semnalat anumite lipsuri:

– „Pentru indicarea primei erate suntem recunoscători d-lui H. Tiktin⁷³ din Iași, care a binevoit a o semna. Vom profita și pe viitor cu grațitudine de orice îndreptări analoge din partea lui.”⁷⁴

– „Cu steluțe în cap sunt comunicările din partea d-lui Aureliu Candrea⁷⁵.⁷⁶ Aurel Candrea, atunci când a comunicat observațiile sale lui Hasdeu, avea doar 21 de ani.

(*Va urma*)

⁷¹ Ibidem, pp. 3109-3113.

⁷² Ibidem, p. 3250.

⁷³ Tiktin, Heiman (Hariton) 1850-1936, lingvist român. Originar din Germania, a trăit mult timp la Iași, apoi din 1912 s-a stabilit la Berlin, unde a ținut cursuri de limba română. Membru de onoare al Academiei. A publicat: *Studii de filologie românească*; *Gramatica română*; *Dicționar româno-german*. *Mic dicționar enciclopedic*. București : Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 1766.

⁷⁴ HASDEU, B.P. Tom. I, op. cit., *Addenda*, p. IV.

⁷⁵ Candrea, Aurel (1872-1950), lingvist și filolog român. Autor, împreună cu O. Densusianu, al *Dicționarului etimologic al limbii române. Elementele latine* (1914) și, cu Gh. Adamescu, al *Dicționarului enciclopedic ilustrat* (1931).

⁷⁶ HASDEU, B.P. Tom. III, op. cit., *Addenda*, p. XVIII.

PĂSTRAREA MEMORIEI ȘI A VALORILOR POPORULUI ROMÂN REPREZINTĂ UN GEST DE JUSTIȚIE ISTORICĂ

Valentina CIOBANU,
șefa bibliotecii Liceului Teoretic „Dante Alighieri”

„Ostași ce-ați căzut pentru țară,
Viteji ai credinței, soldați,
Oriunde-n morminte voi stați,
Vă fie țărâna ușoară!”

(Mircea Dem. Rădulescu)

Comunicarea în societatea autohtonă este alimentată în permanență de cunoștințele pe care le posedă fiecare dintre noi despre un eveniment sau altul. Însă cel mai bun instrument capabil să cultive o poziție civică activă și verticală este ADEVĂRUL. Cartea, despre care s-a vorbit la evenimentul din luna decembrie 2013 la Liceului Teoretic „Dante Alighieri” – *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare* –, nu este doar o carte, o localitate din Rusia sau un câmp de luptă. Cotul Donului este un fenomen fără precedent care a zguduit destinul poporului român.

Cotul Donului 1942 este un volum necesar pentru recuperarea adevărului. Lecturarea și analiza cărții s-a încununat în accepțiunea elevilor clasei a 9-a „B” cu un moment inedit prin care aceștia au relatat despre propriile lor descoperiri. Elevii au remarcat că din cei 700 000 de ostași români decedați pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, peste 200 000 au pierit la Cotul Donului. În momentul culminant, în care războiul cuprinsese 61 de state ale lumii.

Vasile Șoimaru este primul român care în cei 70 de ani de după infernala bătălie de la Cotul Donului a vizitat acele locuri și, lăsând în urma sa o cruce și un tricolor, este, deocamdată, unica dovadă că acolo zac confrății noștri, care și-au dat viața pentru eliberarea Basarabiei în luptele din 1942-1943. Doctorul în economie Vasile Șoimaru a spart gheața prin editarea cărții *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare*, astfel deschizând o pagină a istoriei practice dată uitării. Eroii acelei lupte, printre care erau și basarabeni, sunt demni de cea mai înaltă apreciere și un exemplu de luptă pentru Unirea Neamului.

La această prezentare, domnul Vasile Șoimaru a declarat că organizarea unui eveniment declarat acestei cărți este un pas foarte curajos. În bătălia de la Cotul Donului s-au stins din viață 150 000 de ostași români care au trecut Prutul pentru a-i dezrobi pe basarabeni, însă ei nu se puteau opri la Nistru pentru că armata sovietică ar fi ripostat imediat și a doua zi ar fi revenit la Prut. De aceea, ei au mers până la capăt. Doar că nici comandamen-

tul german și nici cei de la București nu au reușit măcar să le aducă haine de iarnă, ostașii nu aveau ce îmbrăca, nu aveau provizii și nu puteau ține piept unei forțe care era de 7-11 ori mai pregătită cu tehnică și cu îmbrăcămintă, astea sunt condițiile faptului că acolo, la Cotul Donului, au căzut atâția ostași sărmani. Și nu este familie în România care să aibă pe cineva căzut acolo, un tată, un bunel, un unchi, un frate. Această denumire este un simbol al marii tragedii a Armatei Române. Armata nu a suferit niciodată o astfel de înfrângere. Dar catastrofa nu a fost numai atunci, este și acum. Au trecut 70 de ani de la luptele la Cotul Donului și nu este niciun cimitir al ostașilor români căzuți. Germanii au obținut acordul administrației rusești și au amenajat un cimitir pentru că la aceeași bătălie de la Stalingrad au decedat și 240 000 de germani.

Părintele Viorel Cojocaru, preot al Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” și preot paroh al „Bisericii Inimii Tăcute”, ambele din Chișinău, în toamna anului 2013 a devenit unicul preot basarabean care a mers la Cotul Donului și a binecuvîntat acele locuri, oficiind și un mic parastas pentru cei căzuți. Părintele Viorel a declarat că ostașii români au parcurs un drum anevoios, locurile acelea gemeau de suflare românească. Ostașii flămânzi și înghețați cu o jertfă

dublă au luptat pentru țară și au murit pentru ea. Acesta a remarcat că „chiar dacă nu am câștigat bătălia, oricum avem memoria. Martirii de la Cotul Donului au nevoie de rugăciunile noastre, iar manifestarea organizată este încă o mică piatră adusă la construcția memorialului ostașilor români”. Andrei Covrig, colonel în rezervă, președinte al Asociației de Drept Umanitar din R. Moldova și al Asociației absolvenților moldoveni al Centrului European „George C. Marshall” a făcut o prezentare a mormintelor ostașilor români de pe teritoriul R. Moldova.

În cadrul aceluiași eveniment, poetul, publicistul și redactorul Ionel Căpiță a venit cu o lecție vie de patriotism și dedicare valorilor fundamentale umane și celor românești. Într-o relatare a sa, Nicolae Dabija spunea că domnul Ionel Căpiță se identifică cu lucrurile frumoase, eterne: țara cu toate ale ei de la pământ și pînă la stele, omul cu durerile și bucuriile sale. Se vrea a fi un luptător, cîntă Neamul românesc, limba, strămoșii, părinții, dorul, pământul, Carpații.

Elevii clasei a 9-a „A”, sub egida profesoarei E. Ghedea, au făcut o prezentare a lucrărilor poetului Ștefan Sofronovici, poezia căruia demonstrează mândria pe care o poartă acesta pentru originile sale rurale și datoria pe care o face acesta din a resuscita dominantele satului basarabean.

Versurile sale, asemeni unor valuri care vorbesc, readuc în conștiința contemporanilor istoria zbuciumată a neamului nostru care, în unele cazuri, pare a fi părăsită și de către Dumnezeu.

Toate acestea au determinat ca la finele evenimentului, directoarea liceu-

lui, Galina Carauș, să vină cu inițiativa de a formula din partea liceenilor de a adresa un *Apel* oficialilor români pentru inaugurarea la Cotul Donului a unui Memorial de onoare al eroilor români căzuți la datorie pe Frontul de Est în cel de-al Doilea Război Mondial.

**Apel către membrii Senatului și Președintele României,
reprezentanții Oficiului Național pentru Cultul Eroilor din România,
atașatul militar al Ambasadei României la Chișinău,
liceenii români de pretutindeni**

Istoria reprezintă un subiect adesea discutat pe parcursul istoriei statului independent Republica Moldova. Multe fapte sunt puse la îndoială dar sunt și lucruri foarte clare și care necesită tratarea cu maximă atenție și consecvență. O asemenea realitate reprezintă moartea a sute de mii de ostași români în cadrul celui de-al Doilea Război Mondial. România dispune de baza legală pentru inițierea unor proiecte, din moment ce este parte la Convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la apărarea victimelor de război și protocoalele adiționale la ele din 1967. Atitudinea autorităților române față de cimitirele străine de pe propriul teritoriu este una plină de respect, tocmai de aceea se presupune că și ceilalți actori internaționali vor fi dispuși să contribuie la îngrijirea și amenajarea cimitirelor și mormintelor militare. Poporul român poate să se alieze la popoarele europene și să urmeze exemplul acestora (Germania, Italia, Ungaria și altele) care, după 1989, au inaugurat pe teritoriul Rusiei adevărate complexe ale eroilor lor în locurile de maximă tragism pentru armatele lor.

O cugetare militară spune: „Războiul se termină atunci când este înmormântat ultimul soldat.”

Noua generație solicită înfăptuirea unui gest de justiție istorică în raport cu memoria și valorile poporului român. În cadrul ultimei prezentări a primei ediții a cărții *Cotul Donului 1942* la Liceul Teoretic „Dante Alighieri” din Chișinău, **noi, liceenii, am inițiat prezentul Apel către conducerea României pentru inaugurarea la Cotul Donului (Rusia) a unui Memorial de onoare al eroilor români căzuți la datorie pe Frontul de Est în cel de-al Doilea Război Mondial.**

E timpul ca toți românii de-o singură suflare să se unească într-un îndemn, într-o speranță, de a avea posibilitatea să aprindă o lumânare în locurile grelelele bătălii din 1942-1943 de la Cotul Donului (Rusia).

Îndemnăm la solidarizarea societății civile în dezbateră publică a chestiunii în cauză. Doar printr-un front comun, vom fi auziți de autorități și vom determina anumite acțiuni concrete. E o metodă probată de colegii noștri din multe țări ale lumii, inclusiv colectarea de semnături ale liceenilor români de pretutindeni.

20 februarie 2014

**Semnat: elevii, părinții și corpul didactic
al Liceului Teoretic „Dante Alighieri” din Chișinău**

INVITAȚIE LA DEZBATERE

ÎN SUS PE SCARA CE DUCE-N JOS SAU BIBLIOTECA – MELESTEUL ÎNCĂPĂȚĂNĂRII NOASTRE

Alexandru-Horațiu FRIȘCU,
scriitor, director, Filiala Cornului

În copilărie aveam o mare satisfacție ca, în lipsa tatei, să mășteresc ceva în tâmplărie. Făceam diferite obiecte care de care mai deocheate. Îndeosebi, pentru a surprinde și a liniști (când era cazul) surorile mai mici, confecționam jucării și cărucioare. Într-o zi, nu mai țin minte ce mășteream, dar tare doream ca acel obiect să fie original și frumos și, tot șlefuiindu-l, l-am stricat de tot. Seara, văzându-mă cam necăjit, tata m-a întrebat ce-i la mijloc. Auzind de stângăcia mea, mi-a spus zâmbind: „Tu ai pățit ca și omul cela care a pornit să facă un stâlp la poartă și i-a ieșit un melesteu!” Era vorba de un om care, din exces de zel, a tot cioplit stâlpul până l-a făcut mic de tot, dar care nu s-a lamentat și a terminat în a-l face... melesteu. Teamă mi-e că ceea ce facem astăzi cu Biblioteca seamănă cu această poveste. Atât de mult și insistent asudăm la modernizarea ei, încât, nu-i exclus, ca într-un viitor nu tocmai îndepărtat să nu se aleagă nimic din ea. Tot căznindu-ne să o schimbăm la față, să nu-i periclităm esența...

Am pledat mereu pentru o bibliotecă în sensul clasic al cuvântului și nu-mi convine când alte invenții vin peste ea. Evident, toate născocirile omenirii au dreptul la viață, dar eu sunt contra amestecării lor, fie și cu mici beneficii de moment. Deseori se întâmplă ca mai multe invenții / idei amestecate, care aparent se îmbină armonios, sfârșesc în a se exclude reciproc. Dacă nu vom lua urgent măsuri radicale,

cartea va pierde în scurt timp competiția cu tehnica computerizată și va ieși din ecuația lumii civilizate. Dacă nu chiar definitiv, atunci într-o proporție foarte mare.

De viitorul cărții este preocupată astăzi din ce în ce mai multă lume. Problema cardinală care se pune este: va fi sau nu cartea tipărită înlocuită de cartea electronică? Robert Sole, într-un articol publicat recent în revista franceză *Le monde des livres*, constată alarmat: „De-a lungul istoriei, multe biblioteci au fost transformate în scrum, victime ale unor catastrofe naturale sau ale unor ruguri aprinse de mâna omului. Astăzi, cărțile nu mai par amenințate atât de foc cât de *zânele informaticii*. Și totuși! Ca să citești, de exemplu, un roman, cartea tipărită rămâne suportul cel mai practic. Cartea este ca roata, o perfecțiune imposibil de depășit...

Nimic nu e mai efemer decât suporturile nou-create. Instrumentele noastre de stocare se demodează rapid. Deja nu mai avem tehnică adecvată ca să citim dischetele anilor '80 din secolul trecut. Cartea tipărită face față mai bine ravagiilor timpului... Descoperirea tiparului a permis stocarea în cărți a unei bune părți din memoria umanității. Internetul, la rândul lui, ne rezumă la detalii și ne îneacă în informații, de cele mai multe ori nerelevante și inexacte. Vom fi capabili să încredințăm mașinilor sarcina unor cunoștințe pentru reînnoire și să ne consacram noi înșine cu-

noașterii? Împreună cu soarta cărții este în joc și viitorul celor care o citesc”.

Umberto Eco face o afirmație și mai șocantă: „Odată cu internetul revenim în era alfabetului.” Îngrijorat de viitorul cărții este și ilustrul autor de cărți de anticipație Ray Bradbury: „Am scris cândva o poveste groaznică despre soarta cărții și ea, cu părere de rău, devine realitate. Am impresia că moare cartea. Cartea pe suport electronic – nu e carte.”

Cunoscutul psihiatru Florin Tudose la întrebarea *Criticii internetului identifică în el multe elemente de dezumanizare. Este întemeiată această îngrijorare?*, adresată de un reporter, răspunde: „Și încă cum! Dumnezeu a pus suflet numai în oameni, n-a pus și în computere sau în rețeaua internet. Or, dacă nu-ți oferă suflet, că n-are de unde, internetul îți stă la dispoziție doar ca mimarea sufletului, în cel mai bun caz. De regulă, dacă ești încă tânăr necopt, te paște pericolul căderii în «cazanul cu smoolă», unde dezumanizarea ia forme extreme. Trei liceene din România – eleve chiar la un liceu pedagogic, deci viitoare educatoare – au lovit, apoi au ars cu țigara pe față și au umilit o colegă mult mai mică, cu scopul de a înregistra toată oroarea pe camera video a telefonului și a o posta pe internet. Fapte asemănătoare se întâmplă peste tot în lume... Internetul este un univers mirific, dar și malefic. El face de zece ori mai rele lucrurile rele și de zece ori mai bune lucrurile bune. Marea problemă este accesul liber al minților necoapte, incapabile de a face o alegere. În Japonia au fost cazuri în care tinerii și-au înjunghiat părinții, când aceștia au încercat să-i desprindă de la calculator... Unde o să ajungem? La un nou Turn Babel. La jocul acesta numit «second life», unde îți poți cumpăra «pe lumea cealaltă», ceea ce n-ai putut avea pe «lumea asta»: vile și mașini scumpe, vacanțe în locuri exotice, bani. Dar numai în mod virtual. Virtualul ia locul realității. Ni se spune că prin internet trăim

o «nouă viață», o «altă viață»... Și viața noastră unde este?”

Și filozoful Gabriel Liiceanu are unele rezerve vizavi de această tehnologizare a lecturii: „Gândiți-vă o clipă la e-mail. Ce eficace e! Dar ne răpește amprenta spirituală vie care este scrisul celuiilalt. Cum să-mi imaginez o scrisoare de la Cioran primită pe laptop? Când scot astăzi din plic o scrisoare a lui Cioran din anii '80, am senzația că țin între degete aurul ființei lui... Nu suntem, prin globalizarea neapărată, mai imbecili, cum zic unii, dar în mod sigur, mai sumar omenește!... Blogul plătește spontaneitatea și viteza comunicării cu un grad mai mare de efemer. Cartea se deschide, ce-i drept, mai greu, dar, odată gestul deschiderii făcut, ea realizează un grad de complicitate cu cititorul pe care blogul nu-l poate obține.”

Și ca tacâmul să fie plin, la toate aceste „merite” ale internetului trebuie neapărat să mai adăugăm unul – **nocivitatea**. Este demonstrat științific, că undele electromagnetice care pătrund adânc în celulele noastre pot modifica temperatura anumitor țesuturi, ceea ce conduce la serioase dereglări de sănătate. Oare ce preț va trebui să plătim în viitor pentru aceste inovații tehnologice, care acum ni se par o mană cerească? Nimeni nu știe încă, dar efectele lor le vom simți, cu siguranță, într-o bună zi. Nu există câștig în stare pură. Niciodată când câștigi nu știi ce pierzi. Important este ca prețul plătit pentru pierdere să nu fie mai mare decât cel plătit pentru câștig. Or, tocmai aici e toată buba...

Și, paradoxal, necătând la toată această zestre bogată de proprietăți nocive ale internetului, Bibliotecile continuă cu obstinație, în fel și chip, să atragă tineretul la utilizarea lui, **promovând** totodată **sedentarismul, lipsa comunicării directe, izolarea și interiorizarea individului**, care, în cele din urmă, ne fac mai „sumar omenește”. Unde mai pui că și școlile astăzi investesc milioane la acest capitol, fără a fi

preocupate, cât de cât, de efectul final. În multe țări deja, fiecare elev are tabletă și comunică cu profesorul exclusiv prin mijloace tehnice. În noile școli nu va exista orar strict, planuri de lecții, profesori la catedră, note, zile stabilite pentru cursuri și vacanțe, stilouri, caiete, cărți... Și aici se afirmă cu emfază, ca și în cazul bibliotecarilor, că „viitorul vă aparține celor care vor descoperi și explora noile oportunități tehnologice”.

...Mă miră repeziciunea cu care suntem gata de a sări cu capul în jos în hău. Și o facem fără nicio frică, motivând că toți procedează așa. Nici prin cap nu ne trece că și acei „toți” pot greși, și învingători vor ieși doar o gașcă de indivizi, proprietari de mari concerne de tehnologii avansate și spiritele malefice care au pus gând rău omenirii. Ajuns aici, nu pot să nu citez câteva alineate din cartea *Texte care au zguduit lumea* (Iași, 1995), „idei” care chiar te zguduie: „Pentru aceasta (a pune stăpânire pe opinia publică – n.n.) vom mai împinge spiritele să nascocască tot felul de tehnologii și teorii fantastice noi și așa-zise progresiste; căci noi am întors capul acestor imbecili de creștini cu deplin succes, cu ajutorul acestui cuvânt «progres» și nu este între ei un singur spirit care să-și dea seama că sub acest cuvânt se ascunde o eroare, în toate cazurile unde nu este vorba de invenții materiale, pentru că adevărul este unul și nu ar putea să progreseze. Progresul, ca o idee falsă, servește să întunece adevărul, pentru ca nimeni, să nu-l cunoască, afară de noi, aleșii lui Dumnezeu, păzitorii săi” (p. 63). Sau alt alineat, că tot vorbeam de școală: „Sistemul de reprizare a gândirii este pe de acum în vigoare, în sistemul numit învățătura prin imagini, care trebuie să-i transforme pe creștini în animale supuse care nu gândesc, care așteaptă înfățișarea lucrurilor în imagini pentru a le înțelege” (p. 79). Nu în zadar Lenin miza atât de mult pe imagine, pe arta în imagini. Știa el ce știa! Și alineatele ce urmează trebuie să ne pună pe gânduri: „Pentru a pune

mâna pe opinia publică, trebuie să o punem în încurcătură exprimând diferite părți și mai mult timp atâtea opinii contradictorii încât creștinii vor sfârși prin a se pierde în labirintul lor și prin a înțelege că e mult mai bine să nu ai nicio opinie...” (p. 34). „Pentru ca să nu ajungă la nimic prin gândire, îi vom abate de la gândire prin petreceri, prin jocuri, prin distracții [...], prin diferite concursuri în artă, în sport, de toate felurile; aceste interese le vor abate definitiv spiritele de la chestiunile în care ar trebui să luptăm cu ei. Oamenii, dezobișnuindu-se din ce în ce mai mult să gândească prin ei înșiși, vor sfârși prin a vorbi la unison despre ideile noastre” (p. 63). „Prin toate mijloacele de care dispunem, cu ajutorul aurului, care se află în întregime în mâinile noastre, noi vom crea o criză economică generală, vom arunca în stradă mulțimi întregi de lucrători, în mod simultan, în toate țările Europei” (p. 27).

Oare actualele discuții și talkshow-urile de la radio și TV, lungi și sforăitoare, cu păreri și idei diferite, contradictorii, adeseori vulgare, impuse până la ostilități verbale; oare prezentatorii de emisiuni, așa-numite distractive, care râd tot timpul de parcă-s vechi pacienți ai caselor de sănătate, care în loc să ne creeze o bună dispoziție mai tare ne-o strică; oare paginile întregi de ziare și reviste cu pornografie și cu vedete cu comportament excentric de la Hollywood, cu divorțuri și omoruri; oare criza economică, declanșată simultan în toată Europa, nu au scopul de a deruta opinia publică, diluând valoarea cu nonvaloare și nu cadrează oare cu „învățămintele” înțelepților expuse mai sus? Dacă ținem cont de postulatul că nimic în viață nu e întâmplător, mă tem că da. Nouă ni se îngrădește intenționat tendința firească de implicare în profunzime și ni se oferă „plăcerea” de a „surfa” pe suprafața vieții, vorba lui Matei Vișniec. Cu părere de rău, lumea noastră modernă în mare parte a căzut pradă unor mișcări bine gândite și

bine regizate, întocmite prin lojile masonice, pentru a lovi subtil în valorile străine, mai cu seamă, în valorile creștine. Încă de aproape cinci secole înainte de Hristos, s-a elaborat un traseu profetic, numit *Traseul reptilei*, care nu e altceva decât niște parafraze satanice la profețiile biblice. Cu o și mai mare intensitate ele s-au impus în perioada creștină. Unele dintre efectele acestor profeții s-au regăsit în revoluția franceză din 1789-1794, prin instalarea dictaturii iacobine și, mai cu seamă, în puciul bolșevic din 1917, prin impunerea comuniștilor. A urmat nazismul în anii 1933-1945. Ce ne mai așteaptă, numai unul Dumnezeu știe...

Vreau să fiu înțeles corect: nu sunt antirus, antisemit sau antigerman, eu doar doresc, în baza unor documente incontestabile, să aduc în atenția cititorului niște malformații teziste din țesutul istoriei universale...

Am insistat pe aceste exemple pentru a demonstra încă o dată că nu e bine să preluăm cu ochii închiși tot ce e străin, fie și cu tentă progresistă, fără a pune mîntea în mișcare. Cât de utilă ne-ar fi astăzi spusa unui înțelept: „Poți avea minte și mai puțină dar **a ta** să fie.” Trebuie s-o spunem direct, că niciun regim din lume, fie comunist, fie monarhist sau democrat, n-au dorit niciodată, cu adevărat, ca să crească coeficientul de inteligență al poporului condus de el. Un popor anchilozat mental e mult mai ușor de dirijat. Imperiul sovietic a dorit să-i facă pe toți să gândească la fel, să-i robotizeze, iar cel american – să nu gândească deloc. Și unii, și alții ne dădeau otravă frumoasă învelită în hârtie de ciocolată. Și atunci, și acum noi le-am consumat / le consumăm cu plăcere.... Poate a venit timpul, cât încă nu-i târziu, s-o lăsăm mai moale cu tehnologizarea excesivă a bibliotecilor și să ne întoarcem cu fața spre carte? Numai cartea, conform spuselor ilustrului scriitor Matei Vișniec, poate atenua spălarea pe creier produsă de societatea de consum, de

mode, de industria de divertisment. Numai cartea mai poate salva azi omul contemporan, devenit, fără voia lui, un mutant genetic al societății tehnologizate...

Cu șumuiagul de bani folosit pentru a „dezumaniza” tineretul cu internetul, mai bine am achiziționa mai multă carte, care, în mod cert, contribuie la umanizarea lui. Unde mai pui că internetul nici nu se utilizează permanent în scopul scontat, adică în ajutorul lecturii. Un studiu efectuat în anul trecut, la nivelul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, privind utilizarea internetului în scopul lecturii, ne-a arătat clar că doar 5% dintre utilizatori folosesc această rețea de informație conform destinației. Cum zicea Euclid, *qout erat demonstradum*... Eu însumi, aflându-mă într-o bibliotecă, din curiozitate, am dorit să văd cu ce se ocupă cele cinci persoane care accesau acolo calculatorul. Ei bine, una culegea un text, alta privea niște fotografii, iar celelalte trei se jucau în diferite jocuri. Vorba ceea, cu pielea și dubala, se potrivește aici de minune...

Am asemănat întotdeauna cartea cu roata. Ambele au întruchipat în sine un geniu uman și ambele există de milenii. Nici roata (inventată în Mesopotamia cu peste 400 de ani până la Hristos), și nici cartea (cu o istorie și mai veche – sub diverse forme, evident), nu au nevoie de (re)inventare, (re)tehnologizare și alte „re”-uri inutile. În general, după cum am văzut mai sus, se pare că omenirea merge sigur pe o concepție identitară greșită, care implică și o degradare lentă a valorilor spirituale. Marii producători de tehnologie modernă fac tot posibilul, în goană după profit, să înlocuiască până și sufletul cu mecanisme avansate. Și asta nu-i tot. În același scop, când piața devine saturată (dar se întâmplă aceasta cam la fiecare 20-25 de ani) ei au grijă să producă o nouă generație de tehnologii, pretinse modernizate și mai performante, pentru a reintra din nou în forță pe aceeași piață, tehnologia

căreia s-a „învechit” între timp. Mai corect, s-a „învechit” intenționat. Totul se face nu de dragul evoluției sau a bunăstării oamenilor ci, exclusiv, de dragul banului. Această trebuie să o știe fiecare.

De multe ori produsele noi sunt net inferioare produselor vechi. Dar asta mai puțin contează, contează profitul, conjugat cu naivitatea consumatorului. Mă întreb și vă întreb, unde sunt astăzi aparatele care până mai ieri citeau discurile de ebonită? Mă refer la gramofon, patefon, picup... Miliardele de discuri, cu voci nemuritoare, au devenit peste noapte inutile. Sau unde mai sunt aparatele care reproduc imprimările de pe dischete? Aceeași soartă le așteaptă și pe CD-uri și pe toate celelalte drăcovenii tehnice de astăzi. E o chestie doar de timp. Trecând astăzi milioane de cărți pe suport electronic, trebuie să nu uităm un lucru esențial – că această aventură nu e de durată! Mai devreme sau mai târziu această epopee va fi luată de la capăt. Despre muncă, timp pierdut în zadar și bani aruncați în vânt nici nu face să vorbim. Banul e ochiul dracului, adevărat, dar și chintesența prosperității. Cu părere de rău, rațiunea este lucrul cel mai puțin acceptat în această formulă.

Încă Martin Heidegger (1889-1976) ne avertiza că „**tehnica**, desăvârșind metafizica în sensul împlinirii – fiindcă transformă tot ce există în lucruri, **condamnă omul la rătăcire**”. Ce mare adevăr! Astăzi vedem că tot mai multe suflete se transformă în lucruri. Un filozof francez, contemporan de-al nostru, este și mai categoric: „**Gândirea modernității este** prin excelență, până la caricatură **o gândire a sfârșitului și a morții**: sfârșitul artei, sfârșitul istoriei... moartea lui Dumnezeu.” Și continuă: „Dintre toate apocalipsele care ar putea distruge umanitatea, cea mai catastrofală este apocalipsa tehnică, fiindcă ea, în comparație cu celelalte, nu lasă loc revenirii. Ea distruge în totalitate: atât fizic cât și mo-

ral... Rezultatul acestei calamități tehnologice, umanitatea îl va realiza cu siguranță, însă atunci va fi prea târziu pentru a mai redresa ceva.” Cu părere de rău, așa este...

Biblioteca nu e locul unde te poți juca la calculator sau naviga pe internet (acțiuni ce se tolerează de dragul frecvenței – un indice de „performanță”), ci locul unde se citește carte. Cât timp nu vom înțelege acest deziderat, drumul Bibliotecii va duce în... nicăieri! Și încă ceva foarte important. Intenționat se ascunde de publicul larg gradul de nocivitate și de primejduire a tehnologiilor avansate. N-o să găsiți nicăieri prin mass-media studii serioase privind volumul de radiație emise de telefoanele mobile, cuptoarele cu microunde, calculatoare, televizoare... pentru că acestea ar putea fi mai puțin utilizate și, prin urmare, ar pierde din venit atât producătorul, cât și prestatorul de servicii. Banul e mai important decât sănătatea omului. Un pilot care a pilotat diverse tipuri de avioane – de la cele primitive (sovietice) la Airbus-uri moderne, mi-a mărturisit un lucru care chiar te poate pune pe gânduri. E știut faptul că la fiecare catastrofă aviatică se face o comisie guvernamentală pentru a elucida cauzele. Ei bine, nicio comisie din lume, cică, nu-l găsește vinovat pe constructor sau exploatare. E strict interzis. „De vină” sunt doar condițiile climaterice sau erorile de pilotaj, deoarece în joc sunt miliarde de bani. Iar miliardele de euro sau de dolari sunt mai importante decât miile de vieți omenești. Am notat asta așa, pentru cultura noastră generală...

Dar să lăsăm tehnologizarea în plata Domnului, că avem subiecte și mai deocheate și mai dăunătoare pentru activitatea unei biblioteci. Este vorba de stupidul, învechitul, dar nemuritorul „plan”, în numele căruia se face atâta fosăială și atâta risipă intelectuală. Și materială, evident. Dar haideți s-o luăm încetșor. Noi suntem moștenitorii unei biblioteci, ai unei con-

ceptii de bibliotecă, mai bine zic, croită și însăilată după chipul și asemănarea comunistilor, atât ai celor de rit vechi, cât și ai celor din zilele noastre. Biblioteca, la fel ca și toate celelalte instituții din țară, inclusiv cimitirele, era inclusă într-un sistem planificat, a cărui îndeplinire era unicul criteriu de salarizare. Instituțiile de cultură aveau misiunea de a ține sub control creierul individului, atrăgând prin diverse metode propagandistice toată lumea spre bibliotecă, case de cultură, cluburi... – toate ideologizate până la ridicol – nu dintr-o mare grijă a partidului unic de a crea o societate mai elevată, mai citită, ci de a o „potcovi ideologic”, cum ei înșiși se exprimau. Nivelul general de cultură a populației avea pentru comunisti cam aceeași relevanță cât are pentru mine gradul de inteligență al maimuțelor din zonele tropicale. Lectura era dirijată și sistematic analizată, ca nu cumva, Doamne ferește, omul să iasă din bibliotecă fără vreo carte de-a lui Lenin sau a altor granguri bolșevici. Așa era timpul, vorba dlui Petru Lucinschi, de parcă timpul ar fi de vină, și nu cozile de topor care au asudat la înroșirea lui! Mai mult, regret că noi astăzi, la început de mileniu trei, care trăim în altă lume, în alți parametri spirituali, în loc să extirpăm această „tumoare” din Bibliotecă, redându-i astfel vigoare și eliberare de grotesc, noi căutăm prin diverse forme a o menține în viață, tratând-o cu tot felul de pastile demagogice ieftine.

Când zic „tumoare” mă refer la nemuritorii „indici de performanță” – cititori, împrumut, vizite. Tot din această bolfă cancerigenă mai face parte lucrul cu cititorii, evidența a tot felul de nimicuri, absolut inutile pentru o societate civilizată. Bibliotecarul trebuie să stea toată ziua cu pixul în mână și să noteze tot ce mișcă în Bibliotecă: utilizatori înscriși total, utilizatori activi, documente împrumutate (cărți, ediții seriale, muzică tipărită, fotocopii, cō-

pii scanate, documente audiovizuale, documente electronice, documente grafice, hărți...) și toate repartizate după conținut în douăzeci de compartimente. De asemenea, împrumutul este repartizat după limba publicației și – obligatoriu – trebuie să notăm unde a fost împrumutată cartea: în sala de lectură sau la domiciliu. Mai trebuie numărate consultațiile bibliografice, informațiile (prin telefon, convorbiri directe...) prestate cititorilor, listele bibliografice, mapele tematice și câte și mai câte nimicuri. Fiecare vizită se ia strict la „karandaș” și dacă omul a venit să citească sau a venit la vreo activitate culturală. Cititorul înscris este clasat conform multor criterii învechite: statut social, vârstă, naționalitate, sex... Orice serviciu trebuie fixat pe hârtie: referințe bibliografice (tematice, factografice de precizare, de adresă...), lecții / ore de instruire (bibliografice, informaționale, tehnice...), servicii electronice, expoziții de carte (câte cărți expuse și câte împrumutate), programe culturale (câte persoane au asistat, câte au vorbit, câți au tăcut...), vizite colective (câte persoane, câte au împrumutat cărți...). Mai trebuie puse pe hârtie: numărul cărților recuperate de la restanțieri, numărul cărților reparate, numărul cărților copertate, numărul cererilor neonorate, numărul zilelor sanitare... De asemenea, trebuie să notăm la câte „zile de dezvoltare” am asistat, la câte conferințe, seminare, ateliere, duplexe profesionale am căscat gura. Mă rog, posteritatea trebuie să știe cu ce m-am ocupat eu în bibliotecă... Toată această îndeletnicire inutilă e cam tot aceea cum ai impune șoferii de autocare să numere stâlpii de telegraf pe drum, iar numărul să-l introducă regulat într-un caiet special. Și în fiecare an stâlpii trebuie să fie obligatoriu tot mai mulți...

Ai râde dacă n-ar fi de plâns. Acest corp bolnav de multe decenii, numit „Bibliotecă” – de croială comunistă, repet, trebuie

urgent tratat și nu lustruit și cosmetizat cu tot felul de sulimeneală adusă de pe aiurea. Toată această tehnologie performantă, toate aceste inovații, servicii noi, programe revoluționare... se potrivesc Bibliotecii noastre cu activitatea planificată, precum bretelele burgheze la pantalonii proletari... Am mai scris pe acest subiect și, recunosc, nu-mi face nicio plăcere să revin. Pe de altă parte, atâta timp cât nimica nu se schimbă, repetarea își are rostul ei. Ba mai mult – e necesară.

Concluzionând, trebuie să recunosc că eu nu mă tem atât de planul pus pe capul nostru, cât de planul din capul nostru. Și aceasta n-o spun de flori de cuc. Nouă ce ne intră în cap, ne intră pe mult timp. Mai ales cele cu substanță ideologică... La urma urmei, eu aș mai închide un ochi (doi, nu pot) la acest plan rudimentar pe cititori, dacă el n-ar atrage după sine, ca bulgărele de zăpadă, o sumedenie de lucruri lovite de aceeași nulitate. Fiindcă, odată adus la Bibliotecă (în cele mai multe cazuri, anume adus), eu trebuie să am „grijă” ca acest cititor să citească *ceea ce trebuie*, nu ceea ce dorește el, deoarece, la sfârșit de an, eu trebuie să fac analiza lecturii, unde sunt obligat să motivez de ce, de exemplu, literatura din compartimentul *Medicină* e citită mai puțin decât cea, să zicem, din compartimentul *Artă* și cum se prezintă acest împrumut comparativ cu anul trecut. Procentual. Totul trebuie să fie, obligatoriu, în creștere, că doar moldoveanul nostru citește nu se joacă. Gusturile lui de lectură pot numai crește, nicidecum scădea. Dacă aceste cifre nu sunt așa cum trebuie, adică „nie pliașut” (rus. „nu dansează”, „nu joacă”; acest „termen” încă mult timp ne va suna în cap), înseamnă că eu slab propag literatura respectivă și, în consecință, prost / slab lucrez cu cititorii. Eu mai trebuie tot timpul să veghez ca fiecărei vizite la Bibliotecă să-i revină câte trei documente împrumutate. Și dacă, să

zicem, zece persoane au luat numai câte o carte, eu trebuie să-l fac pe dracu-n patru, ca următorii zece cititori să consulte câte cinci documente, că doar n-o să mă abat de la actele normative. Eu trebuie să am grijă ca această scumpete de cititor să vină la bibliotecă regulat, nu când vrea el, adică de trei-patru ori pe lună că, de altfel, el îmi poate strica (Doamne ferește) indicele din rubrica *vizite*: vizite per capita, vizite directe – per utilizator, per zi, per oră, per bibliotecar... În sens contrar, eu iarăși prost lucrez.

Dar ca să lucrez bine și să fiu lăudat, eu trebuie să născocesc diferite șiretlicuri de a aduce cititorul în bibliotecă. Cele mai eficiente și mai des utilizate sunt *activitățile culturale*. După multe plocoane pe la școli se aduc una-două clase de elevi, cu mașele goale (ei pot veni doar după ore) și impuși să asculte câteva ceasuri diferite materii sofisticate, care se lipesc de capul lor obosit exact ca nuca de perete. Pe noi asta însă mai puțin ne interesează, important este faptul că noi am bifat o „meropriatie” (activitate, manifestare) și am câștigat 30-40 de vizite. Nu contează nici ceea ce se pune în discuție. Astăzi am ajuns să lăsăm absolut totul, indiferent dacă are sau nu valoare: versuri slabe, proze cu conținut vulgar... Subiect de discuție poate fi un număr de revistă, de ziar, o foaie tipărită, un articol, un poster, un pliant, un prospect... Nu contează ce, lansare să se numească și să aducă vizite. Astăzi din această porăială s-a făcut un fel de competiție. Cu vreo câțiva ani în urmă, la o ședință lunară de totalizare, a directorilor de bibliotecă, numită impropriu *zi de dezvoltare*, un director de bibliotecă a spus sus și tare că, în prima jumătate a anului respectiv Biblioteca sa a organizat 400 de activități culturale, la care au asistat 40 000 de persoane. Și ce-i interesant, nimeni nu s-a mirat. Atunci mi-am amintit de Aristotel, care zicea că minciuna repetată de mii de ori sfârșește în a deveni ade-

văr. Prinzând la curaj, acest director, pentru anul următor și-a programat (țineți-vă bine) 1820 (una mie opt sute douăzeci!) de manifestări cu public și iarăși nimeni nu s-a mirat. Dacă facem un simplu calcul reiese că în fiecare zi cu program (cam 300 în an) Biblioteca respectivă urma să organizeze cam șase activități. Dar dacă excludem lunile de vară, când toată lumea e în vacanță, cifra crește până aproape de nouă. Cred că bibliotecarii din Paris sau Tokio mor de invidie văzând isprava noastră. Ei în vecii vecilor nu vor ajunge la astfel de indici de performanță. Iată așa, le-am șters și noi nasul la ceva... Acuma, vorbind serios, stau și mă gândesc care e valoarea acestor activități și ce impact au ele în societate. Zero, evident. În afară de o creștere artificială a cifrei „vizite” toată această îndeletnicire nu are nicio relevanță. Se răscumpără oare cheltuiala morală și materială investită? Cu părere de rău, nu...

Totuși, trebuie să recunoaștem că sunt multe activități adevărate, cu invitați adevărați, cu public adevărat și cu impact scontat. Majoritatea însă sunt făcute de mântuială și seamănă una cu alta de parcă-s trase la indigo. Scenariul e destul de simplu și banal: câteva personalități invitate, elevi (obligatoriu!) plus directori de bibliotecă care vin după principiul de cumetrie – mă duc la tine ca să vii și tu la mine. Dar totuși cea mai scumpă verigă din acest lanț sunt clasele. Eternele și salvatoarele clase. Fără ele, totul moare... Un singur exemplu. Într-o iarnă am fost invitat din timp, cu un recital de poezie satirică, la Zilele unei biblioteci. Cu vreo două zile înainte de data stabilită sunt anunțat că manifestările dedicate Bibliotecii respective se amână, fiindcă elevii au plecat într-o vacanță neprevăzută (din cauza gerului sau a gripei, nu mai țin minte) și evident, nu-i cu cine umple sala... Toată această poveste cu goana după activități culturale are la bază (ce credeți?) tot o poveste.

Și aici trecem încet-încet la o altă latură perimată a activității noastre, preluată și ea de la regimul sovietic, și anume la cititul... poveștilor. Astăzi Basarabia este zona cu cele mai multe povești citite pe cap de locuitor. Numai „pe cap”, că în cap te-ai mira de intră ceva. Atât de mult și insistent se exploatează acest șiretlic de a face vizite, încât unele biblioteci ajung până la aceea că își detașează câte un bibliotecar de la serviciul de bază și îl trimite zilnic prin școli și grădinițe cu cititul poveștilor. Astăzi bibliotecarii umblă țințoși cu cartea de povești subsuoară precum umblau pe timpuri cu călimara în brâu fanarioșii...

Eu aș mai închide un ochi și aici, dacă totul ar fi atât de simplu precum pare. În primul rând, nu fiecare persoană poate să apară în fața copiilor. Pentru a lucra cu copiii, fie și numai la citit povești, e nevoie de o pregătire oarecare. Copiii sunt extrem de sensibili și orice abateri de la tiparele formate în capetele lor, sunt taxate. În fața copiilor trebuie să apari într-o ținută decentă, să vorbești o limbă frumoasă, cu dicție curată și voce caldă; fără bâlbâială, fără ticuri lingvistice... În caz contrar, nu se va alege nimic din povestea ta. Așa că, fără supărare, nu oricine poate citi povești copiilor. Cu părere de rău, noi nu prea ținem cont de aceasta. Ba dimpotrivă, trimitem de cele mai multe ori „la povești” pe cel mai slab cotat bibliotecar. Cunosc o bibliotecară, mare umblătoare „la povești”, căreia această îndeletnicire i se potrivește cam tot atât cât mie patinajul artistic. Și încă ceva. Poveștile fac bine copiilor atunci când încă sunt mici, când trăiesc într-o lume a visurilor – ireală, fantastică, neînțeleasă, atunci când ei înșiși fac parte din poveste. Mai apoi, când cresc, când se duc la școală, când iau contact cu lumea reală, când sunt nevoiți să delimiteze lucrurile reale de cele imaginare, poveștile mai mult încurcă decât ajută. Numai pedagogia sovietică se baza pe povești, fiind-

că prin poveste se putea mai ușor trece la minciună...

Să revenim însă la cititorul nostru care ne creează atâtea probleme. Pe lângă faptul că îi supraveghezi („monitorizezi” lectura, repet, ca să citească ceea ce trebuie nu ceea ce vrea el, eu trebuie să-l mai port după mine (că doar n-o să-l las din capul lui) prin diverse programe, discuții, conferințe, lecturi de tot soiul... la fel de inutile. Cu atât mai mult cu cât bunătatea de această avem îndeajuns. Să enumerăm doar câteva: Zilele Bibliotecii, aniversări ale bibliotecilor, Decada „Orașul meu”, manifestări gen *Cartierul citește o carte*, *Chișinăul citește o carte*, *Copiii Chișinăului citesc o carte*, *Copiii Moldovei citesc o carte*, *Lecturile verii*, *Lecturile nopții*, *Tabăra de vară*, *Ora poveștilor*, *Ceaiul de la ora patru* (cred că-i vorba de ora șaisprezece), *Biblioteca de la 1 la 10 ani*, *Bibliodădaca*... Acuma aștept ca cei care „muncesc” neobosit pentru o bibliotecă „performantă” să mai născocască ceva, gen *Durleștiul citește o carte*, *Raionul Orhei citește o carte*, *Lecturile toamnei*, *Lecturile iernii*, *Lecturile primăverii*, *Lecturile dimineții*, *Lecturile amiezii*, *Lecturile serii*, *Copii în fașă citesc o carte*... Câte nu inventează omul de teamă să nu stea degeaba! Dacă unor programe le mai pot înțelege rostul, deși cam greu, pe altele nu le pot pricepe nici în ruptul capului, parcă sunt create în bătaie de joc față de Bibliotecă. Mă refer la *Biblioteca de la 1 la 10 ani* și, mai cu seamă, la bezmetica *Bibliodădacă*. Câtă imaginație bolnavă trebuie să ai ca să faci din bibliotecă creșă... Dacă toate acestea se fac în numele utilizatorului pentru a-i crea mai bune condiții de „citiți”, ușor ne putem da seama cât de comod se va simți un cititor din sala de lectură, unde alături câțiva inși se odihnesc cu picioarele pe masă, iar în imediată apropiere își desfășoară activitatea *Tabăra de vară* (cu zgomote și gălăgie) și *Bibliodădaca* (cu plânsete și făcutul

pe olițe). Mai puneți aici și diverse jocuri (șah, dame, tenis de masă...), care și ele se regăsesc în „meniul” de oferte al bibliotecii „moderne”. Pe noi însă asta mai puțin ne interesează, pentru noi contează numărul vizitelor, contează îndeplinirea planului. Că doar noi lucrăm nu pentru cititor, ci pentru plan. De dragul acestui plan noi suntem gata a ne supune oricărei umilințe.

În lumea oamenilor de știință circula expresia „**a bate cuie cu microscopul**”, adică, vorbind mai sociologic, a te ocupa pe lucruri net inferioare calificării tale. Pentru ce statul a cheltuit bani oferindu-i bibliotecarului studii superioare, ca el ulterior să stea în bibliotecă doar cu pixul în mână și să fie nevoit a nota zi de zi tot felul de nimicuri? Chiar să nu existe în bibliotecă o ocupație mai serioasă pentru o persoană cu studii superioare? Pentru a bate cuie este ciocan, microscopul are altă destinație... La noi există o teamă patologică, născută în capelele bolșevicilor agramați, că bibliotecarul stă degeaba. Astfel, a apărut ideea „genială” ca bibliotecarul să nu stea fără lucru, dar mai bine să lucreze în zadar. Atât de mult și insistent s-a mers pe această optică diformă, încât banalitatea a devenit un criteriu definitoriu în activitatea noastră. Repet, e mai bine pentru sănătatea bibliotecii ca bibliotecarul să stea degeaba, decât să lucreze degeaba. A nu face nimic e rușinos, a te ocupa cu nimicuri e degradant...

În toată lumea și în toate timpurile persoanele angajate în serviciul public, se întâmplă să aibă și „ochiuri” libere, adică niște goluri în program neacoperite cu vizite, pentru că omul vine când vrea el, nu când dorește angajatul. Și toți stau la locul lor de muncă, așteptând clientul, deoarece noi suntem în slujba lui nu el în serviciul nostru. Și în aceste „ochiuri” fiecare face ce consideră că trebuie să facă: medicul se documentează în privința unor preparate noi, notarul consultă legislația... și nimănui nu-i trece prin cap ideea „statului

degeaba". Acest „degeaba” face parte din programul lui. De ce atunci se face atâta tapaj doar în privința bibliotecarilor? Din cauza planului, evident. Dacă totuși apar momente libere în activitate, bibliotecarul trebuie să facă tocmai ceea ce trebuie să facă un om de cultură – să citească. Da, da, să citească! Afirm aceasta cu toată certitudinea și cu toată răspunderea, chiar dacă unii vor strâmba din nas. Chiar și vechii comuniști, așa cum erau ei grei de cap, dădeau zilnic bibliotecarului o oră pentru lectură. Fiindcă, în ultimă instanță, dacă tot acest zbuțum pentru plan se încununează cu câțiva cititori în plus, bibliotecarul erudit îi menține.

Nu-i nimic mai deplorabil decât o persoană neinstruită între cărți. Ați întâlnit vreodată un farmacist care să nu știe ce medicamente are și cum se folosesc sau un notar care nu cunoaște legislația în vigoare? Nu, desigur. Sunt bibliotecari însă, cu studii superioare, care habar n-au pe ce lume trăiesc. Cu mare părere de rău, dar trebuie să vă mărturisesc două cazuri cu elemente și de comic, și de tragic. Cu ceva ani în urmă fusesem la o lansare de carte la Sediul Central al Bibliotecii Municipale. A doua zi, o colegă, mă întrebă ce personalități au fost la lansarea din ajun. Eu am început a-i enumera: Dabija, Cărare, Cimpoi, Esinencu, Ureche (era pe vremea când maestrul Eugen Ureche era în viață)... La auzul ultimului nume colega brusc mă întrerupe: „Da ce, Grigore Ureche nu-i mort?” După o pauză necesară ca să-mi revin puțin din șoc, i-am răspuns: „După cum vezi, nu.” Ce era să-i răspund? Să-i spun că marele cronicar murise cu peste 300 de ani în urmă? Alt caz. Era anul 2007, sfârșit de februarie. Murise poetul Gheorghe Vodă și eu mă duceam la Uniunea Scriitorilor pentru a-mi lua un ultim rămas bun de la părintele lui Moș Pasăre. O colegă, care-mi ieșise în cale, mă întrebă unde mă duc cu flori. I-am răspuns că a decedat Gheorghe

Vodă și merg să-l petrec pe ultimul drum, la care bibliotecara, cu studii superioare, mă face să mă crucesc: „Da cine mai este și aista?...” Cu regret, astfel de exemple pot aduce multe (în cei aproape 40 de ani de activitate bibliotecară am auzit și am văzut destule), dar spiritul deontologic nu-mi permite s-o fac. Iată la ce duce cititul excesiv al poveștilor și mereu „aflatul în treabă” în numele unui plan bezmetic. Unde există plan nu poate fi vorba de calitate – nici materială, nici intelectuală. Dacă ar fi după mine, în „indicii de performanță”, aș introduce, obligatoriu, și criteriile de stabilirea erudiției bibliotecarului, capacitatea lui de a se orienta în lumea cărților și mediul intelectual. Atestarea angajatului ar trebui să înceapă cu întrebarea: „Câte cărți ai citit în ultimul timp?” Asta ar însemna pentru mine cam ceea ce înseamnă pentru medic analiza sângelui – evoluarea sănătății întregului organism.

Am mai spus-o și repet: Biblioteca în niciun caz nu trebuie să fie „performantă”, ci utilă, fiindcă ea nu-i club sportiv și nici fabrică de calculatoare. În mod normal performanță ar trebui să însemne calitate, nu număr. Aceasta include în sine un fond bogat de carte, accesibilitate, aspect plăcut (interior și exterior), program convenabil, bibliotecari inteligenți, dar mai cu seamă erudiți. Bibliotecile, precum și alte instituții de cultură, trebuie să fie atâtea pe câte le poate suporta financiar statul. Și să aibă atâția utilizatori pe cât îi poate avea, adică, atâția câți vin singuri, de capul lor, nesiliți de nimeni. Și să lăsăm demagogia. Biblioteca este o instituție prea serioasă ca să o ridiculizăm. Practica mondială indică cam patru-cinci biblioteci la 100 000 de locuitori. Din acest punct de vedere Chișinăul se înscrie perfect în această medie... Într-o bibliotecă utilă, că tot vorbeam de ea mai sus, locul bibliotecarului e în bibliotecă și nu umblând aiurea prin alte părți cu povești, flesh-mob-uri, fluturași și tot felul

de alte flecuștețe, care aduc tot atât folos societății, cât frecția unui picior de lemn.

Încă Montesquieu ne avertiza că alergând după spirit poți prinde prostia. Cu vreo câțiva ani în urmă, un șefuleț de la noi ne îndemna, destul de serios, să nu stăm prin biblioteci, ci să ieșim cu toții „pe teren” și unde vom vedea copii jucându-se (prin curți, prin parcuri, prin stații de troleibuz), să-i luăm și să-i aducem în bibliotecă. Iată așa! Vedeți și Dvs., cât e spirit aici și cât e prostie...

Biblioteca astăzi tot mai mult seamănă cu un supermarket, în care poți găsi de toate pentru toți. Cică această îngrămadire de obiecte și servicii inutile se numește **hibridizare** și ni se prezintă ca pe o mare găselniță. Dacă această hibridizare va fi dusă totuși până la un sfârșit (alogic), atunci nu-i exclus, peste câțiva ani, să avem în bibliotecă de toate, în afară de carte. Pentru a-i crea scumpului utilizator cât mai multe condiții, de ce n-am aduce în bibliotecă, de exemplu, și paturi de dormit, cabine de duș, case de bilete; de ce n-am deschide frizerii, ateliere de reparații, bufete... Închipuți-vă, în atare condiții, cât de bine se va simți „cititorul” nostru care, venind la bibliotecă după o carte, ar împușca mai mulți iepuri deodată: se poate tunde, își poate repara ceasul, își poate procura bilete, poate face un duș și, în plus, mai poate „arde” și câteva păhărele de tărie. Asta da Bibliotecă! Aceste da, serviciul! Numai că în realitate, nu e bibliotecă, e bătaie de joc de memoria și înțelepciunea colectivă a omenirii, stocată în paginile colecțiilor de carte...

Nu întâmplător am pomenit mai sus de paturi. Cu vreo câțiva ani în urmă ne-a vizitat Biblioteca Municipală doamna Hermina Anghelescu, mare bibliolog din SUA, care ne-a povestit câte ceva despre activitatea bibliotecarilor de acolo. Printre altele, ne-a spus că în Statele Unite nu-i nicio problemă, de exemplu, dacă cineva

doarme / se odihnește în bibliotecă cu picioarele pe masă. Nimeni nu-l deranjează, deoarece (fii atenți!) și el e contribuabil. Biblioteca funcționează și pe banii lui pe care îi plătește drept impozit... Dacă așa trebuie să arate toleranța democratică, atunci eu prefer o dictatură. Mergând pe această logică, atunci și eu pot să mă întind pe o bancă din biserică, pentru a dormi / a mă odihni, în timpul serviciului divin, fiindcă (până la urmă) Biserica activează și pe banii mei, pe care-i jertfesc din când în când pentru necesitățile ei. Haideți să nu încurcăm democrația cu bătăranismul...

Cu riscul de a vă plictisi, să revenim, încă o dată, la **plan**, la acest cuvânt pe care mai mult îl cântăm decât îl rostim, vorba lui Ion Druță, să mai demonstrăm o dată inutilitatea lui. Haideți să stăm strâmb și să judecăm drept, fiindcă stând drept și judecând strâmb am făcut-o decenii la rând. Ce câștigă un simplu cetățean, contribuabilul, când biblioteca din localitatea lui îndeplinește planul și ce pierde în cazul când nu-l îndeplinește? Nimic. Nici în primul, nici în al doilea caz. Ba nu, în al doilea caz chiar câștigă. Neîndeplinirea planului, oricât de paradoxal ar părea pentru unii, e mai benefică pentru moș Gheorghe, decât îndeplinirea lui! Doar se știe că fiecare cititor și vizită la bibliotecă – costă bani. De ce atunci pentru acest „nimic” se face atâta risipă – intelectuală și financiară? Sau poate cineva mai crede și astăzi că, aducând cât mai mulți gură-cască în bibliotecă, vom contribui astfel la ridicarea nivelului cultural al cetățenilor? Nimic mai fals. Carte nu se face cu de-a sila. Aceasta a demonstrat pregnant fosta URSS, care din „*samaia citaiușceia strana v mire*” („țara cu cei mai avizi cititori din lume”) a ajuns a fi astăzi un CSI cu cel mai scăzut coeficient de inteligență (IQ) per individ. Japonia, de exemplu, unde bibliotecile n-au câte opt activități culturale pe zi, unde nu există plan, unde „indicii de performanță” sunt net inferiori celor din bibliotecile noastre, unde

se poate citi bine-mersi și fără programe gen *Japonia citește o carte, Insula Hokkaido citește o carte, Gheișa-Bibliodădaca...*, deține recordul la cel mai mare de IQ determinat la scara internațională (115), iar 10 % din populație are coeficientul de peste 130. Ca să vă dați mai bine seama ce înseamnă aceste cifre, să amintim doar că fostul președinte al SUA, J.F. Kennedy, a fost cotate cu 119.

Prin urmare, a-i pune omului cartea în mână contra voinței lui, nu înseamnă că el va deveni, neapărat, un intelectual sau „măcar” inteligent. Și dacă acest principal argument cade, atunci în numele la ce se transpiră atât de mult? Și dacă suntem la capitolul întrebărilor, să mai punem câteva. Pe cine prostim noi totuși, până la urmă, cu acest plan? Pe lumea din exterior, ca să rămână cu gura căscată la performanțele uimitoare ale moldovenilor în materie de citit, demolând astfel afirmația lui D. Cantemir conform căreia moldoveanul nu se trage la carte? Pe contribuabil, pentru a justifica cumva cheltuiala făcută din banii publici, la care a cotizat și el? Pe sus-pușii noștri troglodiți pentru a le demonstra că noi suntem cuminți și că le respectăm toate ineptiile lor? Cred că, în primul rând, noi ne prostim pe noi înșine. Repet și eu după Nehliudov al lui Lev Tolstoi: „Să fiu eu prost că nu înțeleg ceea ce fac alții sau proști sunt cei care fac ceea ce nu înțeleg eu.”

Din păcate, cu îndeplinirea planului nu se termină belelele noastre, fiindcă urmează o sintetizare a rezultatelor într-un raport, care trebuie să fie și el pe măsura planului, adică burdușit cu tot felul de nimicuri. De la câteva pagini pe care le prezentăm în primii ani de independență, am ajuns astăzi la rapoarte de 100-120 de pagini. Și tendința e de creștere. Astfel, nu-i exclus, ca peste câțiva ani rapoartele noastre să fie mai voluminoase decât Biblia, fiindcă mai avem încă multe rezerve în activitatea noastră. De exemplu: de

câte ori cititorul a strănutat, de câte ori a tușit, de câte ori s-a scărpinat (și unde)... Cifrele trebuie repartizate după vârstă, naționalitate, sex, statut social... și prezentate comparativ cu anul trecut, obligatoriu însă să fie mai mari. Că doar n-o să prezint că cititorii din sala de lectură, de exemplu, s-au scobit în nas în 2013 de mai puține ori decât în 2012. Asta ar însemna că eu iarăși lucrez prost cu cititorii... Pe lângă multele lucruri legate de bibliotecă pe care nu le înțeleg rostul, mai este unul: de ce filialele prezintă rapoarte atât de voluminoase dacă Biblioteca Municipală nu le ia în calcul, din moment ce raportul ei este doar de 20 de pagini? Pentru ce au trebuit cerute de la cele 30 de filiale și de la cele vreo zece departamente cam 5000 de pagini de informație dacă ele nu-s reflectate în raportul general? Care este rostul lor? Le-am întrebat pe doamnele dintr-un departament de ce au nevoie de atâta informație și cine le cere? Răspunsul a fost unanim și năucitor: „Nu ne cere nimeni, dar așa trebuie.”

Nu întâmplător vorbeam mai sus că mă tem mai mult de planul din capul nostru decât de planul pus pe capul nostru. Toate bibliotecile din lumea civilizată prezintă doar rapoarte statistice, fiindcă au înțeles de mult că desfășuratul evenimentelor nu interesează pe nimeni. Câți au asistat, câți au vorbit, câți au tăcut ș.a.m.d. poate interesa, în cel mai bun caz, doar biblioteca în cauză, organizatoarea evenimentului, și nicidecum întreaga rețea de biblioteci. De mult e timpul să ne decidem de acest primitivism sovietic, de această întrecere socialistă care, sub diferite forme, mai persistă și astăzi... Dacă s-ar fi luat după capul nostru Biblioteca Congresului din SUA, cea mai mare, cea mai bogată și cea mai importantă bibliotecă din lume, ar trebui să prezinte anual rapoarte, cel puțin pe 20 000 de pagini și nu pe două pagini cât prezintă ea acum. Cum se vede,

unchiului Sam îi e în cot de performanța noastră... Fiindcă tot am ajuns la americani trebuie să spunem că chestia asta cu hibridizarea bibliotecii, cu născocirea a fel de fel de momeli de a atrage persoana în bibliotecă, dar care n-au nicio tangență cu cititul, noi am preluat-o cu ochii închiși de la ei. Zic de la ei, fiindcă ei conduc lumea. Și acolo se duc lupte pentru cititor (utilizator), mai complet din alte considerente, mai puțin de dragul instruirii. Scopul este mai subtil. Biblioteca este un mijloc ideal de a motoriza și de a supraveghea populația. Aici, aparent nevinovat, ești înregistrat, fotografiat... cu toate datele personale stocate în calculator. Ei fac aceasta din rațiuni de securitate națională (americani tot umbând prin lume cu arma în mână și-au făcut, evident, mulți dușmani) și-i pot înțelege. Din ce rațiuni asudăm noi atât de mult, e greu de spus.

În încheiere (e și timpul deja), vreau să recunosc că prin aceste constatări nu încerc să învinuiesc pe nimeni, eu doar atest niște fenomene. **„Misiunea scriitorului este de a spune «nu» atunci când toți împrejur spun un «da» categoric”**, zice Thomas Mann. Ba dimpotrivă, vreau sincer să mulțumesc frumosului și harnicului colectiv al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, pentru că a reușit să transforme o bibliotecă depășită valoric și ideologizată până la ridicol într-o Bibliotecă modernă cu valențe europene. Am toată admirația pentru lucrătorii de bibliotecă care au preferat să facă și altceva decât să numere cititorii și vizitele și tot felul de cai verzi pe pereți, contribuind astfel la crearea adevăraților indici de performanță. Mă refer aici la distinselor doamne Lidia Kulikovski, Mariana Harjevschi, Elena Butucel, Tatiana Coșeriu, Geneveva Scobioală, Elena Roșca și la multe altele, la oamenii de cultură Pavel Balmuș, Vlad Pohilă, Iurie Colesnic, Vitalie Raileanu, Dumitru Crudu... care au scris articole

științifice și teze de doctorat, au elaborat manuale și bibliografii, au făcut cercetări literare și bibliografice... Însă biblioteca, cu părere de rău, e ca și omul. E îmbrăcat frumos și e rumen la față, dar nimeni nu știe că e mâncat încet de o tumoare la un organ vital și că numai extirparea ei îi poate reda vigoare și prospețime întregului organism. Înlăturarea acestui balast ar aduce calitate și naturalețe. Indicii „de performanță” n-ar mai fi un scop în sine, ci niște fuscei obișnuite ai unei scări care duce într-adevăr în sus. Alegoric spus, eu nu am nimica cu nimeni – nici cu medicul, nici cu pacientul – eu am ce am cu boala. Dacă totuși are cineva vreo vină în această problemă, atunci vina o purtăm noi toți, pentru că n-am făcut tot posibilul și nu ne-am depus toate eforturile în a-i convinge pe cei cu capetele pătrate de prin ministere, care mai trăiesc încă în trecut, că timpurile s-au schimbat și că Biblioteca publică e încadrată astăzi în circuitul altor valori. O poziție fermă și autoritară în această privință trebuie să adopte și Asociația Bibliotecarilor din R. Moldova. Numai toți împreună îi vom putea obliga pe factorii de decizie să se adapteze la cerințele lumii moderne.

De ce am ținut să spun toate aceste lucruri, pe alocuri incomode, tocmai acum când poate era potrivit să spun altceva? Am făcut-o din două motive. În primul rând, vreau din tot sufletul ca Biblioteca să-și păstreze esența și statutul său inițial, ferind-o, pe cât este posibil, de multe invenții năstrușnice ale omului modern, care nu întotdeauna fac bine cărții și lecturii. În al doilea rând, doresc o însănătoșire grabnică Bibliotecii, înlăturând din conținutul ei, cum zic sculptorii... tot ce nu-i față. Sau, mai simplu spus, tot ce nu-i face față... Dacă tot ne vom încăpățina că doar tehnologic se poate urca spre culmele civilizației, să nu ne mire faptul când ne vom trezi jos, în fața colibeii.

MATEI VIȘNIEC: „NU TREBUIE RATAȚI TOURNIER, LE CLÉZIO ȘI HOUELLEBECQ”

Matei Vișniec.
Foto: Marian Iliescu

Unul dintre cei mai cunoscuți dramaturgi români din străinătate, Matei Vișniec, care locuiește la Paris din 1987, spune că în societatea contemporană apăsăm pe butonul „fast-forward”, uităm să trăim „cu răbdare” și să punem preț pe adevăratele valori. Scriitorul afirmă că am devenit niște „mutanți genetici”.

Dramaturgul Matei Vișniec, care a împlinit pe 29 ianuarie 58 de ani, crede și astăzi că teatrul, poezia și romanul pot atenua spălarea pe creier produsă de societatea de consum, de mode, de industria de divertisment și de noile tehnologii. Toate acestea ne însingurează și mai mult, susține scriitorul în cel mai recent roman al său, *Negustorul de începuturi de roman*, editat de „Cartea Românească”.

„Observ evoluția unui nou tip de drog social: dependența de iluzia începutului. Scriu, într-o lume în care doar începuturile sunt tentante, un roman format numai din

începuturi”, spune dramaturgul, care figurează pe afișele teatrale din peste 30 de țări. Jurnalist la Radio France Internationale, Matei Vișniec a revenit în România prin piesele sale de teatru, jucate pe toate scenele din țară, și prin cărțile sale (teatru, roman, poezie).

* * *

„Camus merită citit la orice vârstă”

– Dacă ar fi să recomandați unui cititor român trei autori contemporani francezi, ce nume ați alege?

– Aș spune că în niciun caz nu trebuie ratați Michel Tournier, Le Clézio și Patrick Modiano. Aș recomanda însă și un fenomen literar, cel reprezentat de Michel Houellebecq. Iar dintre cărțile sale aș recomanda cu prioritate *Particulele elementare*. Iar dacă ar fi să recomand un autor francez „la modă”, aș spune automat Amélie Nothomb.

– Care este autorul francez care v-a marcat cel mai mult în perioada formării ca scriitor?

– Albert Camus. Cred că de la vârsta de 16 ani mă urmăresc romanele sale *Străinul*, *Ciuma*, precum și eseurile sale dintr-un volum intitulat *Exilul și împărăția*. Se spune despre Camus că este un autor pe care îl iubesc în special elevii de liceu, deci tranșa de vârstă cuprinsă între 14 și 18 ani. Camus merită citit la orice vârstă. Anul trecut s-au împlinit o sută de ani de la nașterea sa, iar în Franța el a fost amplu omagiat. Acest autor rămâne și un exemplu de exigență

morală, el a rămas toată viața sa departe de toate fascinațiile ideologice.

– Dacă ar fi să recomandați un autor francez atipic, „o perlă rară”, care ar fi acesta?

– Imediat îmi vin în minte numele lui Philippe Delerm și cartea sa *La première gorgée de bière et autres plaisirs minuscules / Prima înghițitură de bere și alte plăceri minuscule*. Dar mă gândesc și la un autor care nu are limite în reinventarea limbii franceze, Valère Novarina, un poet total în tot ceea ce face, un artist care topește frontierele dintre genurile literare și-i face pe francezi să-și redescopere limba și potențialitățile ei nebanuite. Iată ce spune Valère Novarina într-un eseu (citez din memorie): „Trebuie să scriem ca și cum am urla, ca și cum am scuipa, ca și cum am vomita.”

– Urmăriți literatura filosofică, destul de abundentă, din Franța?

– În acest domeniu aș pronunța numele unui filosof care m-a făcut să tresar deseori în ultimii ani, este vorba de Michel Onfray. Cred că una dintre cărțile sale, un tratat de „ateologie”, *Traité d’athéologie*, ar trebui studiată în toate liceele din România și din lume. El a mai publicat însă o monumentală lucrare despre Freud, în care îl demitizează total pe părintele psihanalizei și nu se teme să pună în lumină imensa dimensiune comercială a acestei „metode” care, pentru Michel Onfray, nu are nimic științific.

– Citiți romanele recompensate cu celebrul Premiu Goncourt?

– Pe unele le-am citit din scoarță în scoarță, pe altele le-am răsfoit doar și mi-am dat seama imediat că nu mă interesează, fiind mai degrabă comerciale și adresate publicului larg care vrea să cumpere un „cadou cultural” de Crăciun. Dar mi-a plăcut mult, acum câțiva ani, *Le soleil des Scorta / Soarele familiei Scorta* de Laurent Gaudé.

Anna Gavalda

scrie povești de suflet

– Ce scriitoare-femei sunt foarte cunoscute în Franța, în afară de Amélie Nothomb, care publică un roman pe an?

– Două autoare îmi vin imediat în minte, surprinzătoare și interesante: Marie Darrieussecq și Anna Gavalda. Romanul lui Marie Darrieussecq, *Truismes*, este o capodoperă-miniatură: povestea unei tinere femei care se transformă treptat în... scoafă. Iar din cartea Annei Gavalda intitulată *Je voudrais que quelqu’un m’attende quelque part / Aș vrea să mă aștepte cineva undeva* emană o infinită tandrețe, este o proză sensibilă fără să fie sentimentală, cu povești de suflet, dar evitând dulcegăria.

– Cum s-a văzut Târgul de carte Gaudeamus de la București, la care ați participat toamna trecută, prin ochiul scriitorului obișnuit cu saloanele de carte din Franța?

– Am venit deseori în România pentru a participa la Salonul de carte Gaudeamus. Pentru mine acest târg de carte a devenit chiar un fel de pelerinaj anual: am ocazia, în doar două sau trei zile, să revăd enorm de mulți prieteni și să întâlnesc practic întreaga lume literară. Dar cel mai important lucru este că în România oamenii citesc cărți și cumpără cărți, în ciuda crizei. Am simțit de fiecare dată la Gaudeamus o vibrație pozitivă, o energie bună, o foame de dialog și de dezbateri. Ca să nu mai spun că scriitorii atrag în continuare publicul, ei rămân oarecum niște personaje adulate, poate chiar misterioase. Cine scrie sute de mii de cuvinte din pasiune interioară înseamnă că are, poate, ceva de spus. Iar publicul este avid să audă acest mesaj.

Un roman despre „un nou tip de drog social”

Volumul *Negustorul de începuturi de roman* a fost publicat la Editura „Cartea

Românească”. „La Hollywood, la fiecare 45 de secunde intervine o nouă descărcare de adrenalină, întreaga narațiune este o succesiune de începuturi nervoase. Iată punctul de plecare al romanului meu în care încerc să observ evoluția unui nou tip de drog social: dependența de iluzia începutului. Și de ce să nu scriu, într-o lume în care doar începuturile sunt tentante, un roman format numai din începuturi? ”

Romanul rămâne genul literar major prin excelență. Cu mulți ani în urmă mă irita o afirmație a lui Nicolae Breban care spunea că o cultură se impune în lume, în primul rând, prin roman și nicidecum prin alte genuri literare – poezie, teatru, eseu. Pe vremea aceea consideram că poezia generației mele, generația '80, era atât de puternică și interesantă încât mi se părea nedrept să nu fie tradusă de urgență în toate limbile pământului. Viața în Franța mi-a deschis însă alte orizonturi. Editurile se interesează, în primul rând, de roman. Marile vânzări, marile succese, tentațiile cinematografice sunt legate de roman. Eu însumi am scris cinci romane, fascinat de „lupta” cu acest gen care îți impune o anume disciplină, dar care te și înarmează cu instrumente extrem de sensibile pentru captarea contradicțiilor umane și ale societății.

Pe scurt, despre Matei Vișniec

Născut pe 29 ianuarie 1956, la Rădăuți.

1972 – debut în poezie în revista *Lu-ceafărul* și apoi în culegerea *La noapte vaninge* (Editura „Albatros”). Membru fondator al *Cenaclului de Luni*.

1977 – absolvă Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea din București.

1987 – cere și obține azil politic în Franța.

1988-1989 – jurnalist BBC, secția în limba română.

1989-1991 – revine în Franța cu o bur-să doctorală.

1992 – primul spectacol în Franța, *Caii la fereastră*, Teatrul „Les Celestins des Lyon”.

1992 – prezent: jurnalist la Radio France Internationale.

A scris piese de teatru jucate în peste 20 de țări, la mari teatre din Europa: Teatrul „Rond-Point” din Paris, Teatrul „Regal” din Stockholm, Teatrul „Stary” din Cracovia, Teatrul „Piccolo” din Milano, Teatrul Național din Istanbul. Printre cele mai montate piese se numără: *Femeia ca un câmp de luptă sau Despre sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia și Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal*.

(După adevarul.ro)

CELE MAI ÎNDRĂGITE ANOTIMPURI ALE LITUANIEI

Vlad POHILĂ

În folclorul lituanian, motivul soarelui (numit *saule*, cu o mulțime de forme diminutivale), este unul extrem de frecvent. O preferință întru totul explicabilă, doar soarele aduce nu numai căldura jinduită după lunile geroase, dar mai dă o viață nouă florei și faunei, înviorând și existența oamenilor. Trecând în revistă, oricât de sumar, creația genialului pictor și compozitor Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911), vom observa cu ușurință predilecția

lui pentru soare, căldură, respectiv, pentru primăvară și vară. Ne-o demonstrează chiar și titlurile unor tablouri-sonate: *Sonata Soarelui. Scherzo, Sonata verii. Andante, Sonata verii. Scherzo, Sonata primăverii. Finale etc.*, create în 1907-1908. Emană căldură și lumină și poemele sale simfonice *În pădure* (1900-1901) sau *Marea* (1903-1907), cantata pentru cor și orchestră simfonică *De profundis* (1899), mai multe preludii, variațiuni, „peisaje” pentru cvartete de coarde și

orgă. Tocmai aceste emanații ale tablourilor și pieselor muzicale create de Čiurlionis au trezit încântarea lui Romain Rolland, Thomas Mann, Maxim Gorki, a atâtor alte personalități ce au putut cunoaște talentul ieșit din comun al artistului lituanian.

Putem însă deduce, din cele relatate mai sus, că vara ar fi anotimpul cel mai drag al lituanienilor? Nu, căci același Čiurlionis a pictat și admirabile tablouri consacrate iernii (ciclul intitulat *Iarna*, tripticul *Poveste* ș.a.), ca și o serie de lucrări de tip simfonic, prelucrări pentru cor, preludii pentru pian etc. în care se face simțit suflul anotimpului rece. Dar, la drept vorbind, nici nu ne-am propus să relevăm preferințele lituanienilor pentru un anotimp sau altul. Scopul nostru este de a evoca, în rândurile ce urmează, personalitatea și opera unui mare scriitor lituanian, fondatorul literaturii naționale, a cărui scriere principală se numește *Anotimpurile*, și în care autorul își împarte dragostea în patru părți – exact câte anotimpuri se perindă în 12 luni calendaristice. Percept de la start ca o creație de certă valoare artistică, etnografică și lingvistică, poemul epic *Anotimpurile* de Kristijonas Donelaitis (1714-1780) continuă a fi prezent în toate bibliotecile din

Lituania, fie acestea de stat, fie obștești, fie particulare. Însuși numele lui K. Donelaitis constituie obiectul unei îndreptățite mândrii naționale a lituanienilor.

S-a născut la 1 ianuarie 1714, într-o familie de țărani liberi, în satul Lazdinėliai (în germană Lasdinehlen) – astăzi, inexistent, dispărut în sec. XIX, dar ale cărui moșii se află în perimetrul localității numite cândva Gumbine (germ. Gumbinnen, polon. Gażyn), după al Doilea Război Mondial rușii spunându-i Gusev. În sec. XVII aceste pământuri se aflau în Prusia Orientală, populată până în Evul Mediu târziu de pruși, dar și de numeroși lituanieni, care și astăzi numesc respectivul teritoriu Mažoji Lietuva („Lituania Mică”). A decedat Donelaitis la 18 februarie 1780, în localitatea Tolminke- mis (germ. Tolmingen), în prezent or. Cistăe Prudi, regiunea Kaliningrad din Federația Rusă. Creațiile literare și le semna cu o formă latinizată a numelui: *Christianus Donalitius*.

Din 1731 urmează o școală parohială, pe lângă catedrala din Königsberg (care în lituaniană se numește Karaliaučiai), iar din 1736 face studii la Facultatea de Teologie a Universității din același oraș. Învață temeinic diferite discipline teologice, precum și filozofia, retorica, muzica, limbile clasice (latina, elena, ebraica) și moderne (germana, franceza). Concomitent, frecventează și un seminar de limbă lituaniană, unde-l are profesor pe învățatul F. Schulz, care i-a predat ulterior și lui Immanuel Kant, lingvistica. (De altfel, renumitul filozof german cunoștea foarte bine limba, folclorul, mitologia și istoria lituanienilor.)

După absolvirea facultății, Donelaitis lucrează ca psalt (cantor), învățător de muzică, fiind și conducător al unui cor bisericesc; peste un timp devine „rector” (director de studii) al acestei școli. Din 1743 și până la moarte a fost preot paroh (pastor) al bisericii luterane din Tolminke- mis (Tolmingen). Aici a zidit, în locul vechii biserici din lemn, una nouă, din cărămidă, care și-a păstrat, în

linii mari, până astăzi, aspectul inițial, din 1756. În timpul liber, pastorul Donelaitis compunea versuri și muzică, confecționa instrumente muzicale, barometre și aparate optice; se îndeletnicea și cu grădinăritul. Versuri de-ale sale erau răspândite în manuscris, fiind solicitate de unii enoriași, cărora autorul le citea în timpul discuțiilor libere de după oficierea serviciului divin.

Primele texte scrise de K. Donelaitis, cunoscute urmașilor, au fost niște fabule. Se consideră că ar fi scris câteva zeci de fabule, s-au păstrat însă numai șase, unele având ca sursă de inspirație creația lui Esop. În anii 1765-1775 a scris poemul epic *Metai* („Anotimpurile”), apreciat drept capodopera sa. Lucrarea este formată din patru părți – câte anotimpuri are anul – și conține în total 2968 de versuri, în hexametri. Autorul abordează, în această scriere, profunde și subtile probleme metafizice, în forma unor reflecții despre virtuțile și viciile umane. Poemul *Metai* este remarcabil prin măiestria cu care Donelaitis descrie derularea schimbărilor în natură, iar concomitent – și ciclul muncilor agricole, alte aspecte specifice ale vieții țăranilor lituanieni. Astfel, lucrarea capătă și valoare etnologică. Grație acestui poem, lui Donelaitis i s-a atribuit calificativul de „părinte al literaturii lituaniene”. E de menționat că anterior poeziei și învățații lituanieni scriau în alte limbi: în latină, în slavonă, apoi în germană, în polonă.

Poemul epic *Metai* a văzut lumina tiparului post-mortem, în 1818, datorită eforturilor lui Liudvikas Reza (1776-1840), mare cărturar lituanian din Königsberg, cel care a găsit și a îngrijit manuscrisul lui Donelaitis. După cel de-al Doilea Război Mondial sovieticii au devastat arhiva or. Königsberg, printre documentele ce riscau să fie aruncate la gunoi sau arse aflându-se și manuscrisul *Metai*, precum și o parte din corespondența preotului poet, scrisă preponderent în germană. În prezent, ma-

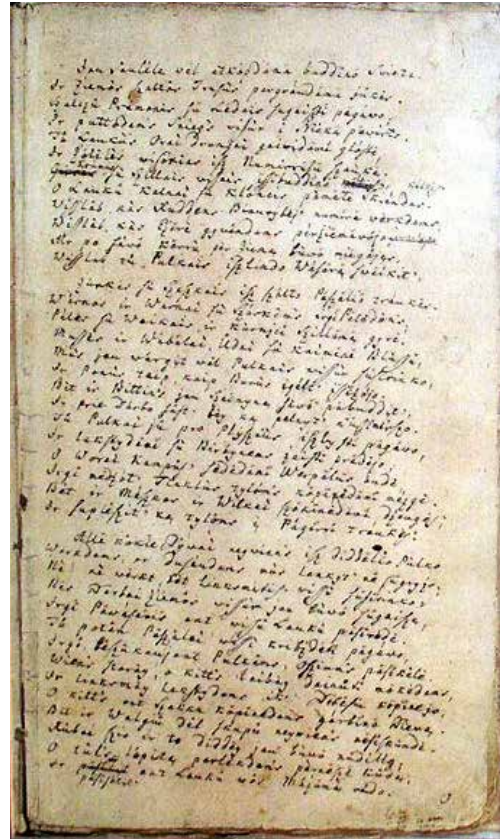
nuscritele se păstrează la Biblioteca Institutului de literatură și folclor al Academiei Lituaniene, din Vilnius.

După apariția cărții și traducerea textului în germană (aproape concomitent, au fost făcute trei versiuni în această limbă!), apoi în rusă și în polonă, au manifestat interes față de *Anotimpurile* lui Donelaitis și le-au elogiat personalități ca: lingvistul german A. Schleicher, poezii J.W. von Goethe și Adam Mickiewicz ș.a. Un mare istoric, folclorist, scriitor și fruntaș al mișcării naționaliste din Lituania, Simonas Daukantas (1793-1864) l-a comparat pe Donelaitis cu Homer și cu Vergiliu, evident, la scară națională. Alți critici și istorici literari găsesc similitudini între *Anotimpurile* lituaniene și opera lui Hesiod. Generații de lituanieni, de-a lungul a două secole, studiază în școli, licee și facultăți opera lui Donelaitis.

Structura cărții lui Donelaitis este axată pe trecerea naturală a anotimpurilor, pentru fiecare compartiment / anotimp autorul găsind calificative grăitoare: „Pavasario linksmybės” (*Bucuriile primăverii*); „Vasaros darbai” (*Muncile de vară*); „Rudenio gėrybės” (*Bunurile [roadele, bogățiile] toamnei*); „Žiemos rūpesčiai” (*Griji de iarnă*). Maniera bucolică, descriptiv-peisagistică Donelaitis o îmbină reușit cu spiritul reflexiv-filozofic, această abordare conferind *Anotimpurilor* valențele unei scrieri destinate cititorilor cu diferite sensibilități. Reține atenția generală un șir de îndemnuri, sugestii sau sfaturi de viață, supranumite de unii critici „**poruncile lui Donelaitis**”, cu o vădită trimitere la cele zece porunci biblice. Sintetizate, aceste „porunci” ale poetului lituanian sună astfel: **a)** Muncește și te bucură; **b)** Fii tu însuși; **c)** Nu bea ca să te îmbeți; **d)** Învață de la natură; **e)** Frânează-ți dorințele (poftele) exagerate. Cine ar pune la îndoială actualitatea, valoarea neperimată a acestor precepte morale?

Merită un cuvânt aparte stilul lucrării lui Donelaitis, perceput de cititorii con-

temporani ca unul cam greoi; oricum, lipsit de suplețea scrierilor create mai târziu, la începutul sec. XX, de către poeții neoromantici, simbolști ori expresioniști, de la Vilnius și Kaunas, care se bucură constant de o mare priză la lituanieni. Limbajul *Anotimpurilor* (scrise, repetăm, pe la mijlocul sec. XVIII) pare acum arhaic, ciudat, neobișnuit, cu mult mai neobișnuit decât ne par nouă cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin sau Mihail Moxa, ori textul canonic al Bibliei de la București, realizate în Țările Române, după cum știm, în a doua jumătate a sec. XVII. Vorba e că Donelaitis și-a scris opera într-un grai lituanian îndepărtat de cel în care avea să se cristalizeze în sec. XIX-XX limba literară lituaniană – graiul aukštaitian de sud-vest, din provincia istorică Suvalkia. Totodată, însă, graiul lituanian înveșnicit în *Anotimpuri* era apropiat de limba pruşilor – limbă soră cu lituaniana și letona, ai cărei vorbitori însă (pruşii) au dispărut de pe arena istoriei odată cu apusul Evului Mediu. În plus, pentru a reda anumite stări și fenomene, relativ noi pentru epoca sa, Donelaitis a utilizat destul de multe germanisme și unele polonisme, care ulterior nu s-au menținut în limba literară lituaniană. Aceste împrejurări conferă creației lui Donelaitis o certă aromă de arhaic, dar, concomitent, complică perceperea cu ușurință și exactă a anumitor subtilități ale mesajului. Este semnificativ faptul că în anul 2004, Editura „Vaga” („Brazda”) din Vilnius a pus la dispoziția elevilor, a tinerei generații de cititori în ansamblu, o versiune în limba lituaniană modernă a *Anotimpurilor*. Ceva similar s-a întâmplat și în Marea Britanie, cu opere de scriitori dinaintea sau din epoca lui Shakespeare; s-au făcut traduceri moderne – astfel nu ar fi înțelese de contemporani – și din eposul ruso-ucrainean *Cântec despre oastea lui Igor* etc. Așa ceva este de neconceput pentru textul *Coranului* (redactat în sec. VII), pentru catrenele poezilor persani

din epoca lui Omar Khayyam (sec. XI) sau pentru poemul epic georgian *Viteazul în piele de tigr*, din sec. XII – arabii, perșii, respectiv, georgienii din zilele noastre înțeleg fără dificultăți mesajul sus-amintitelor scrieri, în pofida trecerii nemiloase a timpului și la ei, exact ca și la națiunile europene.

De altfel, *Anotimpurile* lui Kristijonas Donelaitis au fost traduse în circa 20 de limbi străine, iar fragmentar – în și mai multe. În rusă au apărut peste 10 ediții ale acestei opere; există diferite versiuni și în germană, polonă, letonă, bielorusă, engleză, franceză, suedeză, cehă, maghiară, georgiană, japoneză, esperanto ș.a.

În 1977, din inițiativa UNESCO, poemul lui K. Donelaitis *Metai – Anotimpurile* a fost inclus în lista celor mai inspirate creații lite-

rare din Europa, listă în care au intrat 250 de creații de diferiți autori, de la cei antici și până în anul de grație 1940. O Societate istorico-culturală „Donelaitis”, cu statut de organizație mondială, desfășoară o amplă activitate de popularizare a operei clasicului lituanian atât în patrie, cât și dincolo de hotarele ei. Numele lui Donelaitis îl poartă licee, străzi, biblioteci, cămine culturale etc. în diferite așezări din Lituania, iar în localitatea unde a fost înmormântat poetul – ulterior, or. Cistâe Prudî, regiunea Kaliningrad din Rusia –, în 1979, după ce meșteri din Kaunas au restaurat fosta biserică „a lui Donelaitis”, lângă cavoul cu moaștele preotului scriitor, a fost inaugurat un muzeu comemorativ, care funcționează și astăzi.

Aniversarea de trei secole de la nașterea lui K. Donelaitis a fost inclusă în Calendarul UNESCO al datelor aniversare de importanță deosebită. În Lituania, anul 2014 este declarat oficial „Anul Donelaitis”, de-a lungul celor patru anotimpuri preconizându-se diverse evenimente comemorative de anvergură. La unele din aceste manifestări și-a anunțat implicarea și administrația regiunii Kaliningrad din Rusia, precum

și societăți cultural-științifice din Germania, Polonia, Letonia, Estonia. În anumite privințe, aniversarea de trei secole de la venirea pe lume a celui mai mare poet lituanian a fost anticipată, prin diferite manifestări culturale, încă din 2013. Astfel, în luna mai a anului trecut, în actuala regiune Kaliningrad și lângă orașul Palanga, de pe litoralul lituanian, au avut loc ateliere de plein-air cu subiectul *Lumea din jurul lui Kristijonas Donelaitis*, la care au participat artiști plastici din Lituania, Rusia, Germania, Polonia, Bielorusia, Letonia. O serie din tablourile create aici au fost expuse în Sala de gală a Seimului (Parlamentului) Lituaniei din Vilnius, precum și la muzeul comemorativ din Cistâe Prudî.

În primele zile de ianuarie curent, în catedralele din Vilnius, Kaunas, Klaipeda (Lituania), precum și în biserica luterană de lângă Königsberg, unde a slujit și unde este înmormântat Donelaitis (acum or. Cistîe Prudî), au fost aprinse, la aceeași oră, câte 300 de lumânări, astfel marcându-se simbolic trei sute de ani de la nașterea preotului cu har poetic, animator al vieții spirituale a poporului său.

Universitatea din Königsberg

REMEMBER

DUMITRU MATCOVSCHI – SCRIITORUL, OMUL, PATRIOTUL...

*Liuba-Drăgostița BUJOR,
scriitoare, muziciană*

Scriitorul Dumitru Matcovschi, cioplit din durerea neamului, a știut până la ultima suflare să țină aprinsă flacăra demnității, a omeniei, a calității pentru care a avut de pătit. În primul rând, fiindu-i interzis, sechestrat din biblioteci și dat la topit volumul de poeme *Descânțece în alb și negru*; apoi concediat din postul de redactor-șef adjunct al faimoasei pe atunci revistei *Cultura*; mai târziu, în 1987, i-a fost interzis cântecul *Basarabia*...

Probabil, tot mai puțini își mai aduc aminte încercarea de asasinat de la 17 mai 1989, când poetul a devenit victima unui accident pus la cale de dușmanii neamului nostru, care s-au ridicat împotriva limbii române, a istoriei noastre adevărate, a independenței de URSS. Aceștia se instalaseră în țara noastră ca la ei acasă și dictau cum să ne organizăm viața și destinul de mai departe. Toți acei care sosiseră din

Rusia nu mai voiau să plece înapoi, considerând Moldova „Raiul pe pământ” și impunându-ne nu numai limba, dar și istoria, și aspirațiile lor, care nu aveau nimic în comun ființei noastre naționale.

Pe atunci nu îndrăzneau aproape nici unul dintre noi că ne ridicăm împotriva celor care ne umileau. Dumitru Matcovschi, ulterior academician, Scriitor al Poporului, cavaler al Ordinului Republicii, laureat al Premiului Național, pe când era „doar” un mare și iubit scriitor împreună cu alți câțiva colegi de breaslă, au trezit neamul prin luări de cuvânt, prin poeziile lor patriotice, l-au ridicat la luptă pentru dreptate și libertate.

Dar să revenim la accidentul pus la cale în 1989 de kaghebiști. Aproape nimeni nu credea că Dumitru Matcovschi va învinge moartea. Eram pe atunci printre cei care veneau în fiecare zi la spital și încercam, prin prezența noastră, să-l susținem pe poet, să-l mobilizăm pentru a nu se lăsa învins. Aprindeam lumânări și ne rugam sub cerul liber Bunului Dumnezeu să facă minunea și să-l aducă printre noi pe marele patriot și martir Dumitru Matcovschi. Stăteam seară de seară sub ferestra salonului și ne rugam, uneori interpretam cântece patriotice. Scrisesem pe atunci cântecul *Imnul eroilor*, și-l cântam deseori sub ferestrele spitalului, susținut de cei prezenți.

Acum, când poetul și-a luat zborul către ceruri, mă rog în continuare, ca și atunci, pentru El – omul dreptății, al demnității și adevărului. Mă rog către Domnul

să-l păzească și să-l așeze la locul binemeritat.

Mă gândesc, cu regret, că, deși au trecut atâția ani de atunci, printre noi sunt încă mulți oameni fără coloana vertebrală, care-și vând sufletele și conștiința pentru bani.

Dumitru Matcovschi a fost un exemplu de verticalitate. A fost și va rămâne un adevărat luptător pentru dreptate și adevăr. Fără Dumitru Matcovschi am rămas mai săraci și, cu părere de rău, dezbinați. Durerea aceasta nu poate fi acoperită cu nimic. Lumea de bună-credință va înțelege că omul, poetul, dramaturgul și romanțierul Dumitru Matcovschi lumina din interior pentru neam și țară.

M-am bucurat atunci, de fapt, ne-am bucurat cu toții, că medicii au reușit minunea și l-au întors printre noi. M-am bucurat și mai mult când am citit primele cicluri de poeme scrise după accident. Dumitru Matcovschi își revenise și reintra în câmpul creației. Dumnezeu m-a învrednicit atunci și am compus cântecul *Mamă, iartă-mă, mamă, ceartă-mă* pe versurile sale. Am îndrăznit să i-l cânt la telefon. Era în acea melodie expresia sufletului meu, emoționat până la maximum, ea exprimând nu numai sentimentele mele, ci a întregii societăți.

Mi-a zis atunci la telefon: „Doamnă Bujor, puteți interpreta acest cântec oriunde, la orice întâlnire, fiindcă nu are nevoie de orchestră. Vocea dumneavoastră se armonizează perfect cu melodia și cuvintele.” Era o apreciere deosebită pentru mine. Pe parcurs de ani am studiat întreaga creație a scriitorului. Începusem și eu să fac rime, unii colegi de la redacția revistei *Glasul Națiunii*, unde lucram, îmi apreciau poeziile. Pentru mine însă creația lui Dumitru Matcovschi devenise un reper. Învățam de la poezia lui. Mai mult decât atât. Luam lecții de compoziție, de filozofie, dar mai ales de sentiment, de trăire spirituală, poezia

lui, întreaga-i creație impunându-mi un anume nivel estetic și îndemnându-mă să detectez din viață momentele de vârf care constituie elementul de seamă într-o creație literară.

Astăzi, îi recitesc poemele din altă optică, încerc să intuiesc în ele chipul și sufletul autorului dispărut dintre noi. Și mă bucur descoperindu-i simplitatea expresiei, profunzimea gândului, armoniile interioare atât de caracteristice doinelor și baladelor noastre, atașamentul față de patrie și de neam. Nu întâmplător criticul literar Mihail Dolgan nota într-un eseu că „Dumitru Matcovschi este, înainte de toate, un poet al **Dorului**, al dorului înțeles ca un sentiment profund complex și profund românesc, al dorului confundat cu marile aspirații ale omului din spațiul mioritic: dor de viață și patrie, dor de neam și grai, dor de casa părintească și de strămoși, dor de femeie și natură, dor de adevăr și dreptate”. Descoperi acest **Dor** în toate volumele sale de poeme, de eseuri, de piese, fiindcă poetul s-a fixat chiar de la primul său volum de poeme *Maci în rouă* (1963) pe unda „valorilor perene ale neamului”. Aceste valori l-au inspirat și l-au mobilizat să invoce în opera sa momente, fapte, personalități de seamă din trecutul nostru. În tot ce a scris: poezie, proză, dramaturgie, eseu, autorul a imprimat o notă particulară, inconfundabilă, urmând cele mai bune tradiții cultural-artistice ale predecesorilor. Nu a jinduit niciodată glorie, nu a cântat ditirambi sus-pușilor, nu și-a trădat sau discreditat colegii, cum au făcut-o și o mai fac unii. Dimpotrivă, a susținut condeierii mai tineri, îndemnându-i să nu uite că au menirea de a apăra adevărul.

Poetul basarabean a urmat cu sinceritate preceptele înaintașului său ardelean Octavian Goga, care nota în *Fragmente autobiografice*: „Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un des-

chizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trâmbiță de alarmă. Am văzut în scriitor un semănător de credință și un semănător de biruință". Dumitru Matcovschi a fost, pe rând, și luptător pentru adevăr și dreptate, și deschizător de drumuri, și mare pedagog al neamului.

Acum, când notez aceste gânduri, am în față volumele: *Morților, vă iubesc; Imne și blesteme; Teatru* (cu cele zece piese); *Să mă iubești; Amarele confesiuni; Crucea* și ultima sa carte – prima după grăbita-i dispariție – *Eterna Carte*. Deschid volumul *Crucea*, o carte din care respiră dorul de libertate și citesc la pagina 25 poemul *Basarabia*: „La margine de lume, venit din vremi bătrâne, / un plai cu dulce nume înălțător rămâne, / Aici o vatră sfântă la sânul ei ne strânge / și doina când se cântă o lume toată plânge. // Ne încălzește lutul, ne-adună două ape. / Pătimitor, trecutul într-un oftat încape. / O iarbă-nrourată ascunde veche rană / Ni-i soarta zbcuciumată, oricând basarabeană. // Avem un nuc și-i verde, și-n pragul casei crește. / Cu nucul nu ne pierdem, de moarte ne păzește / La prunci suntem cu gândul și nu dorim războaie. / Noi semănăm pământul și așteptăm o ploaie. // Basarabia, Basarabia... / Frate și soră, mamă și tată... / Basarabia, Basarabia... / Scumpă icoană în inimi purtată. // Trecută prin foc și prin sabie, / furată, trădată mereu, / ești floare de dor, Basarabie, / ești lacrima neamului meu.”

Pus pe note de compozitorul Mihai Dolgan, cântecul este interzis de cerberii de la conducerea de vârf. Era anul 1987. Ansamblul „Noroc” interpretează cântecul în cadrul unui concert de Ziua tineretului, pe Stadionul republican. Asistența, alcătuită în majoritate de tineri și studenți, coboară din tribune pe gazon și îngenunchează... A fost nu numai un act de mare cinste și recunoștință adusă po-

etului și compozitorului, dar și de trezire a conștiinței naționale...

Volumul *Amarele confesiuni* este alcătuit, în mare parte, din texte puse pe note de compozitorii Anatol Chiriac, Ion Aldea-Teodorovici, Gheorghe Mustea, Ion Enache, Mircea Oțel, Dinu Matievici, Mihai Dolgan, Victor Buruiană, Daria Radu, Constantin Baranovschi, Valentin Doni, Constantin Rusnac, Anatol Bivol, Marian Stârcea, Radu Dolgan, Mihai Toderașcu, Anatol Rudei, Boris Polin, Valentin Dânga, Tereza Sobolevsca, Petre Teodorovici, Marian Nistor ș.a. De fapt, amintim că Dumitru Matcovschi este al doilea, după Grigore Vieru, dintre poeții cei mai cântați la noi. Multe din cântecele sale au devenit șlagăre: *Sărut, femeie, mâna ta, Inimă de mamă, Bucurați-vă, Basarabia, Cu numele tău*, încă multe altele. Tot așa cum repertoriul teatrelor noastre nu poate exista fără dramaturgia autorului. Mai port și acum în memorie momente esențiale din spectacolele *Cântec de leagăn pentru bunici, Tata, Abece-darul, Pomul vieții, Troița* și altele, în care dramaturgul a adus în scenă realitatea, istoria noastră pentru a le face cunoscute spectatorilor, prin aceasta demonstrând marea lui dragoste de oameni, de adevăr, de istorie, de frumos. Aceeași pasiune pentru adevăr, pentru omenie, pentru cinstirea omului conțin și romanele sale: *Duda, Bătuta, Toamna porumbeilor albi, Focul din vatră, Piesă pentru un teatru provincial*.

Scria în poemul *Altar* (imn pentru Melpomene): „Altarul meu, locșorul sfânt, cu zi și noapte, / Aici eu plâng, aici eu cânt cu toți ai mei. / Veniți! Cu roua țarinei răscoapte. / Veniți! Cu primii, albi ca neaua, ghiociei. // Aici îndur, nădăjduiesc, mă zbat, mă bucur, / Aici iubesc. Și nu iubesc. Mă țin de glii, / Îmbobocesc aici, pe creangă, primii muguri. / Seara târziu aici s-aprind luceferii. // Lumina crește din icoane vechi, blajine. / Picură steaua dimineții. Blând, Albastră. / Aici nicicând n-am fost învins de nimeni. /

Aici eu cred în nemurirea noastră..." Poetul este de neînvins în lupta cu răul social, cu neadevărul, cu impostura, cu antiliteratura, anticultura, chiar dacă uneori i se pare că este un Don Quijote care luptă cu morile de vânt.

"Poeții adevărați, zice D. Matcovschi, scriu dureri." Durerile Neamului se răsfrâng asupra vieții și destinului său. Impostorii însă pun toate relele pe seama poezilor: „Tu, numai tu, poete, ești vinovat de toate: / Ești vinovat că spicul nu dă înalte roade, / Ești vinovat că mărul e viermănos și pică, / Ești vinovat că vita, vai, nu se mai ridică; / Ești vinovat că ploaie cu ploaie dușmănoasă, / Ești vinovat minciuna că stă în cap de masă..." Dumitru Matcovschi își încheie poemul pe un ton moralizator-didactic: „În hău de cabinete, urând nebun poezii, / Mai stau, ah, din păcate și azi analfabeții. / Tu nu-i lua în seamă, tu spune adevărul, / Cu versuri plângi, cum plânge cu mere coapte mărul..."; scria în 1986 poetul. Desigur, impostorilor nu le-a fost pe plac acest poem. Au căutat prilejul să-l atace. Și asta s-a întâmplat peste un an, pe 17 mai 1987...

Dar n-au reușit să-l îngenuncheze. Marea lui putere de voință, dorul și dragostea nemărginită pentru neam, pentru

țară, pentru strămoși, pentru limba română, pentru adevăr, i-au dat forțe să reziste, să învingă moartea. Poetul trăiește. Și va trăi. Prin cărțile sale. Prin nemurirea limbii noastre, pe care a cinstit-o. Prin adevărul pe care l-a apărat. Prin amintirea celor care l-au cunoscut, l-au iubit, l-au venerat..

Pentru Dumitru Matcovschi a început deja postumitatea. A apărut prima carte de după dispariția prematură a marelui scriitor. Este vorba de volumul *Eterna Carte*, care se deschide cu poezia *Atotînceput*, semnată cu data de 3 februarie 2013: „Cu vântul, de când pământul, / atotînceput: / ne apără, scut, cuvântul / neabătut..."; și se încheie cu poemul *Întâi Decembrie*: „Ce-ți doresc eu ție, maică Românie, / dorul și nădejdea sufletului meu? / Să rămâi aceeași vechea ctitorie, / unde face slujbă însuși Dumnezeu. / Fiii tăi să vină la bătrâni acasă, / pe nepusă masă, puii mamei, pui. / Să le spui că lumea-i mare și frumoasă, / dar ca România, sfânta noastră, nu-i..."

De-a dreptul tulburător și, totodată, înălțător sentiment de iubire și demnitate...

27 septembrie 2013
De Ziua Înălțării Sfintei Cruci

DUMNEZEU NE VREA MEREU ÎMPREUNĂ

Viorel COJOCARU,
preot paroh al Bisericii „Inimii Tăcute”, Chișinău

„Credința adevărată, recunosc cu pietate, mi-a cuprins întreaga ființă mult mai târziu, căci ea prinde muguri în om când sufletul lui e deschis către credință... Credința nu se moștenește...” (Titus Jucov)

De multe ori în viață lucrurile iau întorsături fără a se ține cont de așteptările noastre. Dumnezeu le aranjează pe toate după planul Lui. Un obiectiv principal al creștinului ar fi ca voința noastră să coincidă cu voința lui Dumnezeu. Creștinul de azi este tentat să-și manifeste demnitatea nu numai în Biserică sau în familie, ci și la

serviciu, în stradă, în magazin etc. Maica Siluana Vlad amintea creștinului că astăzi duce lipsă de bucurie. Este un mare adevăr acest lucru, dar nouă ne mai lipsește și jertfa în serviciul pe care-l ocupăm. Multe din activitățile noastre cotidiene le facem a lehamite. Ne dorim să creștem specialiști în diferite domenii care să-și manifeste in-

teresul față de serviciul lor cu dragoste și dăruire. Or, dăruirea se naște din dragostea față de semenii noștri. Iar dragostea se naște din relația noastră cu Dumnezeu și se materializează prin relațiile interumane.

Astăzi se vorbește tot mai mult despre relațiile intersociale care urmăresc un beneficiu personal. Societatea se rezumă doar la relații strict necesare pentru rezolvarea mai multor probleme personale. Suntem într-o adevărată criză de continuitate a relațiilor interumane. Foarte rar întâlnim relații de familie moștenite de la părinți care au durat două sau chiar trei generații.

Aceste adevăruri le-am auzit prima dată de la regizorul **Titus Jucov**, atunci când ne-am cunoscut, în anul 1999. Familia Jucov era arhicunoscută familiei noastre, și nu numai nouă, ci tuturor celor care, în perioada comunistă, au frecventat bise-

rica din satul Ciuciulea, r-nul Glodeni. Tatăl regretatului regizor Titus Jucov, protoiereul Dionisie Jucov, a fost preot la Ciuciulea în cea mai grea perioadă – comunistă, în anii 1955-1985. Trebuie să menționez că părintele D. Jucov a fost un etalon pentru toți viitorii preoți care-i va naște satul Ciuciulea. Chiar dacă au trecut zeci de ani din momentul despărțirii preotului Dionisie de ciuculeni, comunitatea până azi îl așteaptă să vină să-i consoleze, să le aline durerile sufletești. În acea perioadă tatăl meu, Pavel Cojocar, a fost dascăl și cel mai apropiat prieten al familiei Jucov. Prietenia lor a fost una de ordin spiritual, ambii au împărțit povara prigoanei comunismului și s-au jertfit pentru ca biserica cu hramul „Sf. Mr. Mc. Gheorghe” din sat să nu fie închisă niciodată în perioada de grea restriște. Ambii au plâns în aceeași batisă, în batista mărturisirii credinței, chiar cu propria viață. Subiectul acestei mărturisiri poate constitui o adevărată pagină de sinaxar pentru creștinul de azi.

Doresc să vorbesc despre continuitatea prieteniei între cele două familii de suferință – Jucov și Cojocar. Când am plecat să studiez la Chișinău, am primit o misiune de la tatăl meu: să-l caut pe Titus Jucov la Teatrul de păpuși „Licurici” să mi-l accept ca pe un frate mai mare după ce mi-a povestit despre frumoasa relație de prietenie duhovnicească între cele două familii. Tatăl meu, chiar dacă și-a continuat munca la biserica din sat, duhovnic îi rămânea totuși prot. Dionisie Jucov, cleric deja la Biserica „Sf. Mr. Mc. Teodor Tiron” (Ciuflea) din Chișinău. În fiecare post părinții își croiau drum spre capitală pentru a-și spăla păcatele sub epitrafirul bunului lor prieten. După ce se întorceau în sat, câteva zile la rând vorbeau despre sfaturile duhovnițești pe care le-au învățat de la duhovnic.

Întâlnindu-mă cu Titus Jucov, cel mai mare copil al familiei preotului Jucov, ne-am regăsit în frumoasele amintiri prete-

cute în satul Ciuciulea. De fiecare dată mă întreba ce mai face biserica boierească din sat (zidită de boierul Gh. Leondari în anul 1831), ce mai face școala cu cadrele ei didactice eminente, cine din învățătorii și profesorii înaintați în vârstă s-au mutat din viața aceasta. Se bucura nespus de mult auzind că îmi continui studiile la teologie și cu regret vorbea că pe tatăl lor nu l-a moștenit nimeni pe această linie, cei doi feciori, Titus și Vitalie, devenind actori. La una

din întâlnirile noastre, când eram deja preot, cu lacrimi în ochi, mi-a zis că părintele Dionisie se bucură în cer, că unul din copiii lui de suflet i-a urmat calea. M-a susținut cu bucurie de a fi numit „fiu de suflet al părintelui Jucov”. Cred că oricare fiu de ciuciulean pornit pe calea preoției și-ar fi dorit să câștige bucuria de a fi numit „fiu de suflet al părintelui Dionisie Jucov”.

La fiecare întâlnire fratele meu, Titus, îmi vorbea despre necesitatea mărturisirii de credință. Îmi povestea câte unul sau mai multe cazuri în care părintele Dionisie Jucov era chinuit și huiduit de organele racionale de atunci pentru a ceda biserica. Dar el a ținut și s-a jertfit atât Domnului, cât și credincioșilor din sat. Amintirile noastre se perindau pe cele mai înalte culmi ale duhovniciei jucoviene. Îmi povestea despre micile mele năzdrăvănii, atunci când încă nici nu aveam șase ani. A fost și o perioadă din viața mea când și-a oferit aportul material pentru a-mi continua studiile. Relațiile noastre se conturau, se întăreau tot mai mult. Încercam să dezvoltăm o „Ciuciulea chișinăuiană”, să mutăm amintirile noastre din Ciuciulea la Chișinău. De fiecare dată

îmi spunea că noi, tânăra generație de ciuciuleni, trebuie să ne întâlnim mai des, să ne întâlnim într-o zi anumită din an, să fie „ziua Ciuciului din Chișinău”. Am gândit împreună multe proiecte frumoase pentru satul nostru. Nu am reușit împreună... A plecat și Titus devreme dintre noi. A plecat la Dumnezeu și la părinții lui: părintele Dionisie și preoteasa Lidia Jucov. Sufletul lui a fost ca o păpușă în mâna lui Dumnezeu. Oare câte inimi de copii suferinzi a bucurat mâna maestrului Jucov? Oare câți studenți și-au croit drumul în viață pe suportul moral al maestrului? Aceste lucruri frumoase se petrec doar sub omoforul Domnului.

Dumnezeu nu ne ia fără să finisăm lucrul. Dorința de a ne întâlni cât mai des cu dragii noștri ciuciuleni rămâne pe povara noastră. Relația familiei Jucov și a familiei Cojocarului merge mai departe. După plecarea la Domnul a maestrului Titus Jucov s-au coagulat și relațiile cu celălalt fecior al părintelui Jucov, Vitalie, și fiica lor Zinaida. Împreună ne-am luat misiunea de a continua această frumoasă relație de prietenie începută de părinții noștri și continuată de copiii copiilor noștri.

BIBLIOLOGI, BIBLIOFILI ȘI COLECȚIONARI**BIBLIOFIL, EDITOR, SCRITOR
ȘI ISTORIC DE REFERINȚĂ**

*Iurie COLESNIC,
scriitor, Maestru al Literaturii*

Pentru întâia oară numele lui Nicolae Popovschi mi-a atras cu adevărat atenția abia după ce am zărit pe o fasciculă din revista *Luminătorul* (se păstrează în fondurile Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan” a Academiei de Științe din Moldova) o dedicație semnată de Al. Mateevici.

Într-una din zilele de început de vară a anului 1993 pe la Editura „Universitas”, unde eram director, a trecut scriitorul Nicolae Romanenco, care mi-a repovestit scurte subiecte din viața basarabeană de odinioară, legate într-un fel de Nicolae Popovschi, lăsându-mi pentru arhivă și două pagini de însemnări. Și cum acele însemnări provin de la un venerabil veteran al scrisului, minunat memorialist, am găsit de cuviință să le păstrez în forma lor originală, prefăcându-le în documente de epocă:

„[...] În ziarul *Sfatul Țării* din decembrie 1992 (nr. 220-222) s-a publicat, pe pagina 17, un articol despre istoricul basarabean Nicolae Popovschi (1875-1948), pe care l-am cunoscut personal în anii 1926-1948. Am învățat în anii 1923-1928 cu fiul său Boris la Institutul Politehnic din Timișoara și am frecventat deseori casa lor din Chișinău de pe strada Kiev nr. 96, alături de actualul sediu al Uniunii Scriitorilor. Am discutat cu el diferite probleme sociale și politice. El era de părere că în așa țară de înapoiată ca Uniunea Sovietică, din punct de vedere economic, construcția socialistă nu poate să reușească...

În septembrie 1940, după ce Basarabia a fost ocupată de trupele sovietice,

Popovschi se refugiază la București. Aici se întâlnește cu fratele meu Anatolie. Îi înmânează cheia de la casa sa de pe strada Kiev. Fratele meu vine în curând la Chișinău și locuiește în casa lui Popovschi până la începutul războiului.

Iurie Colesnic (autorul articolului – *n.n.*) citează mărturisirea lui Nicolae Popovschi privind nimicirea unor «scrisori și manuscrise» ale lui, înaintea plecării din Chișinău. Dar Nicolae Popovschi a avut și o bogată bibliotecă, pe care fratele meu a găsit-o intactă și a citit mult din ea, mai

ales, cărți în limba română. Într-o zi, la fratele meu a venit o comisie cu decizia oficială de confiscare a acestei biblioteci.

M-am revăzut cu Nicolae Popovschi în anul 1945, când am venit la București ca ofițer al Armatei Sovietice. L-am vizitat de mai multe ori. Păstrez chiar câteva fotografii din acea vreme ale întregii lui familii...”

Nicolae Popovschi s-a născut la 5 decembrie 1875 la Visterniceni, pe atunci o suburbie a Chișinăului. A ținut în mod deosebit la satul de baștină – pseudonimul lui literar a fost N. Visterniceanu.

Copilăria și-a petrecut-o în curtea bisericii Râșcanu, unde paroh era Alexandru Popovschi, tatăl viitorului scriitor și om de știință.

Cum era și firesc, după cele două clase primare a fost admis în clasa pregătitoare a școlii duhovnicești. De aici încolo toate vor porni pe un făgaș cunoscut – clasa pregătitoare a școlii spirituale și patru ani de studii, Seminarul Teologic, Academia Teologică din Kiev.

Dar, de la o vreme, tânărul a început să fie cuprins de îndoieli în privința profesiei alese. Face câteva încercări nereușite de a se transfera la universitate. Avea de gând să devină pedagog. În fine, absolvind niște cursuri la Harkov, este trimis în orașelul Ostrogojsk în calitate de profesor de limba maternă, adică de limba rusă. Și, minunea minunilor, într-o bancă a liceului din numita localitate stătea un băiețel care, mai târziu, a ajuns să fie cunoscut de o lume întregă: Samuil Marșak.

În volumul patru al operelor sale alese S. Marșak evocă chipul fostului său învățător: „Apariția în gimnaziul nostru a profesorului de limba și literatura rusă – Nicolae Alexandrovici Popovschi – a fost ca un simbol al vremurilor noi...”

Și-a făcut apariția într-o superbă dimineață fără să prevină pe cineva. Vesel și sigur de sine, s-a urcat la catedră – tânăr, bine făcut, înalt, cu un cap mai sus decât

predecesorul său care, de altfel, nu era nici el josuț, dar se gheboșase prea devreme.

Tânărul profesor era originar de unde de la sud, se citea aceasta pe fața lui smolită, pe părul lui negru lucitor și pe bărbuță, pe ochii căprui întunecați care priveau siguri și îndrăzneți de sub sprâncenele curbate și stufoase...

Clasa I-a primit pe noul profesor cu interese, cu o anumită doză de curiozitate. Și aveai de ce să te miri. Popovschi nu se asemana aproape defel cu predecesorul său și nici cu alți colegi de catedră. Era foarte amabil cu elevii, la toți se adresa cu «dumneata». Chiar după prima lucrare scrisă, imediat a întors caietele fără să pună nicio notă.

În locul unde, cu cerneală roșie, de obicei, se pune nota, colegii mei de clasă au găsit câteva scurte observații ale lui Popovschi. În caietul lui Kolea Iastrebtov, care era unul dintre cei mai buni elevi ai noștri, era scris: «Totul e corect, nu e nicio greșeală, dar limba este săracă, lipsită de culoare. Trebuie să citești mai mult. N.P.»

A stat la Ostrogojsk timp de patru ani. Dar nu se putea împăca cu aflarea printre străini la o așa depărtare de baștină. „Toate vacanțele, scrie N. Popovschi în memoriile sale, le petreceam în Basarabia. Când vedeam meleagurile, unde îmi petrecusem copilăria, când auzeam graiul părinților mei și mă aflam printre moldovenii mei, cu care am trăit cei mai buni ani din viață, atunci uitam toate frumusețile nordului, toate prietenii străine. Și n-am avut în viață zile mai triste decât acelea, când se termina vacanța și eu trebuia iar să apuc drumul pribegiei...” (*Viața Basarabiei*, nr. 11-12, p. 679).

Tot în această perioadă în viața lui Nicolae Popovschi se produce un eveniment remarcabil. În prima lui vacanță, întors de la Ostrogojsk, la Chișinău face cunoștință cu sora unui prieten de seminar, cu Nătălița Hartia. Peste un an, în a doua lui vacan-

ță, revenit la Chișinău, se căsătorește cu ea, ducându-și tânăra soție la Ostrogojsk ca aceasta să-i mai îndulcească viața printre străini.

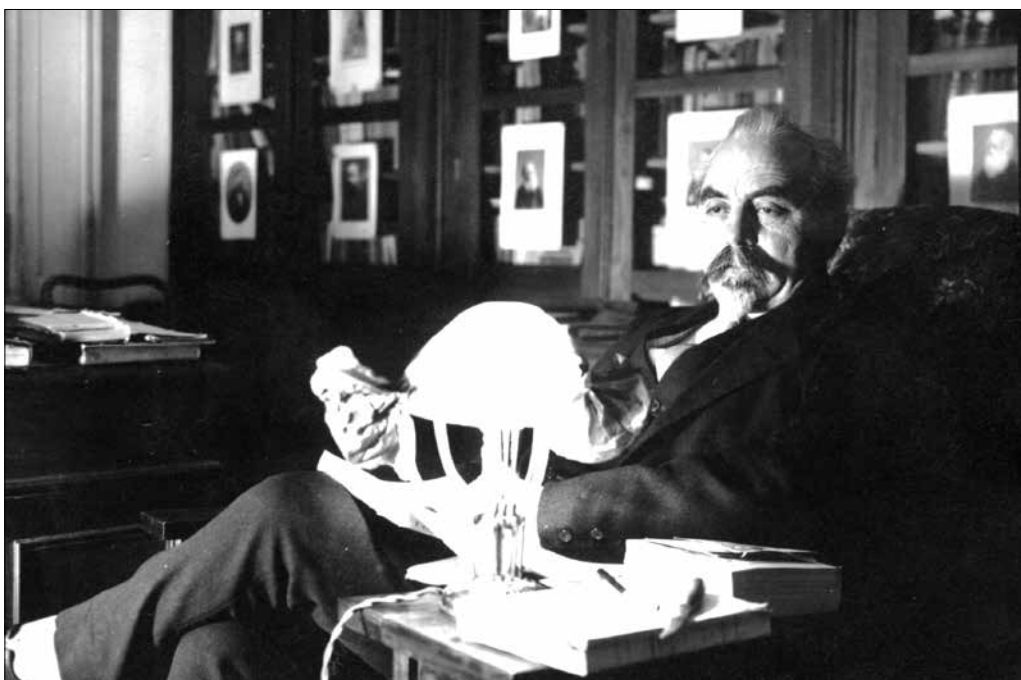
Gândul de a se transfera în Basarabia nu-l părăsește și, în 1904, făcând cunoștință cu A.I. Scorodinschi, care cu un an mai înainte înființase la Chișinău un liceu comercial particular, obține o catedră la acest liceu.

Peste un an, la invitația lui Ion Pelivan, Nicolae Popovschi se află printre tinerii intelectuali basarabeni care pun la cale și realizează publicarea primului ziar românesc la Chișinău. În însemnările lui Nicolae Popovschi, descoperite postum, se găsește un interesant portret literar, intitulat *Ion Inculeț*. Cu obiectivitatea-i caracteristică, Popovschi schițează trăsături, evenimente, rocade politice, croșetând din mai multe fire un chip viu, interesant. Aerul epocii este proaspăt în această împletire a amintirii cu sentimentul. După acest aer al istoriei vom reconstitui o cicatrice aproape ștearsă a timpului:

„Anul 1906, dacă nu mă înșel. Un comitet din cinci inși, înființat la Chișinău sub îndemnul și cu mijloacele aduse de Constantin Stere, a început să scoată întâiul ziar românesc, *Basarabia*. Printre colaboratori era și Ion Inculeț, pe atunci elev al Seminarului Teologic, nu știu din ce clasă. Primea 20 sau 25 ruble pe lună. Semna Ion Gându. Parcă-l văd, seara, într-o cameră din clădirea redacției de pe str. Armenească colț cu Brătianu (Podolskaia), cu paltonul aruncat pe spate, cu gulerul ridicat, aplecăt deasupra mesei. Eu eram membru în Comitet. Cu Inculeț n-am schimbat atunci nicio vorbă.”

Multe informații prețioase autorul le lasă conștient să „rătăcească” printre rânduri. La o adică, ar fi putut să se mândrească că a fost coleg, la începuturi, cu Ion Inculeț, ajuns ministru și academician, mare figură politică a vremii. Popovschi n-o face, el are scara lui de valori.

Altul ar fi căutat dividende politice dintr-un trecut atât de glorios, altul, dar nu Popovschi, care are curajul să părăsească

Comitetul atunci când nu este de acord cu politica promovată de acesta. Așa cum, mai târziu, a avut curajul să părăsească Partidul Național-Tărănist, când liderii acestuia au ajuns să manevreze fuziuni dubioase cu liberalii. Sau, să zicem, în 1937 tipărește un foarte frumos eseu despre Pușkin, adică în anii unei politici de mari rezerve față de tot ce amintea de Rusia. Nicolae Popovschi îi făcea pe unii politicieni miopi să vadă deosebirea între cultura rusă și periculosul agresiunii și agitației bolșevice. El a fost nu numai un om echilibrat, ci a avut o atitudine critică, bine chibzuită, de om de cultură cu sufletul crescut în lumina unei pedagogii fine.

A fost un democrat veritabil. Pe timpul țarismului a luptat conștient împotriva absolutismului și șovinismului rus. Când puterea a fost preluată de administrația românească, a protestat împotriva oricăror tendințe naționaliste. Mai presus de orice, el punea demnitatea umană.

De aceea, fiind în fruntea școlilor basarabene, nu și-a început activitatea cu persecutarea celor care nu cunoșteau limba română, ci a tipărit un voluminos dicționar în ajutorul celor care doreau să cunoască limba. Această poziție a apărut-o, exemplificând-o cu propria-i viață. N-a ținut la posturi, la fotolii moi, a ținut, în primul rând, la demnitatea sa și la drepturi egale pentru toți oamenii.

Revenind în Basarabia, se încadrează imediat în prima echipă de editori ai ziarului *Basarabia* unde, bănuim, a făcut cunoștință cu Al. Mateevici. Când ziarul a încetat să mai apară, N. Popovschi ajută să culturalizeze poporul prin alte forme și mijloace. După cât se pare, pe tărâm editorial a debutat ca redactor al volumului *Rasskazî grafa Lva Nikolaevicî Tolstogo dlea moldavskoi derevni*, tipărit cu mijloacele moșierului V.V. Ianovschi de la Vadul lui Vodă, care în acel moment se afla în penitenciarul din Chișinău, fiind închis pentru că ade-

rase la mișcarea de la Vâborg. Generosul sponsor (i-am zice astăzi), din închisoare, a dat dispoziție să fie eliberată suma necesară și cartea a apărut, deși pe atunci Lev Tolstoi se afla în opoziție față de autorități și apariția cărții era, de fapt, un risc pe care și-l asuma echipa de editori.

Academicianul Ștefan Ciobanu consemna în 1923 în volumul său *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*: „Cartea este foarte bine editată, pe 108 pag., cu portretul lui Tolstoi. Într-o precuvântare scurtă editorul (V.V. Ianovschi – I.C.) arată scopul ediției, care are în vedere a-i face părtași în sărbarea culturală a lumii întregi pe locuitorii moldoveni de prin satele Basarabiei, carii n-au puțință în original să citească scrierile lui Lev Nicolaevici.” Editorul exprimă „recunoștința sa lui N. Visterniceanu, D. Volfensohn, Teodor Inculeț, F. Zaharov, N. Moghileanschi, Pan Halippa și lui V. Hartia, care au împărtășit greutatea ediției acesteia.”

Autor permanent al revistei *Viața românească*, iar mai apoi al revistei *Viața Basarabiei*, Nicolae Popovschi, pe lângă studiile, recenziile, comentariile sale profunde, a propus cititorului și unele încercări în proză. Acele *Icoane basarabene*, tipărite în numerele 9-10, din 1939, în *Viața Basarabiei*, dovedesc dorința lui de a reconstitui o viață de odinioară, în spiritul literaturii clasice ruse pe care o prețuia în mod deosebit.

Se prea poate că anume acest tărâm a înlesnit apropierea lui de grupul de redactori ai revistei *Viața Românească*, care erau, grație influenței lui C. Stere, mari și fideli admiratori ai clasicilor ruși.

Colaborarea lui N. Popovschi la revista *Viața Basarabiei* la prima vedere nu pare atât de voluminoasă, pe când realitatea ne prezintă un cu totul alt tablou. Aici el a debutat ca prozator. Tot acolo a publicat în fascicule memoriile sale și chiar în ultimul număr al revistei, din 1944, număr care

n-a apărut, în șpalturi erau paginile lui de amintiri.

Bibliografia acestei colaborări impresionează și astăzi: *Rolul religiei în viața poporului român din Basarabia* (1941, nr. 11-12); *Pușkin* (însemnări fugitive) (1937, nr. 1-2); *Cucoana Zoița* (1934, nr. 2); *Trei vieri: icoane basarabene* (1939, nr. 9-10); *În pribegie* (1941, nr. 5); *Din negura trecutului: crâmpie de amintiri* (1940, nr. 1; nr. 2-3; nr. 4); *Din negura trecutului: crâmpie de amintiri*. Partea a II-a: Școala (1942, nr. 2-3; nr. 4; nr. 5-6; nr. 7; nr. 8-9; nr. 10-11; nr.12); *Din negura trecutului: crâmpie de amintiri*. Partea a III-a: *Calea vieții* (1943, nr. 3-4; nr. 5; nr. 6; nr. 7-8; nr. 9-10; nr. 11-12; 1944, nr. 1-2; nr. 3-4; nr. 5-7); *Un vrednic și cinstit român* (1943, nr. 1).

De pe masa lui de lucru au pornit în lume mai multe lucrări valoroase pe care le putem cita fără nicio jenă și astăzi, actualitatea lor fiind evidentă: *Statisticeskie svedenia* (Chișinău, 1917), *Dicționar ro-*

mân-rus (Chișinău, 1920), *Descentralizarea învățământului* (Chișinău, 1920), *Abecedar* (1921), *Românismul în Basarabia și Unirea* (Iași, 1922), *Mișcarea de la Balta sau ino-chentismul în Basarabia* (Chișinău, 1926), o serie de portrete literar-artistice risipite prin diferite publicații: *Iosif Mihailovici Parhomovici* (în limba rusă), *Constantin Stere și Basarabia* ș.a.

Ani în șir a trudit la elaborarea unei lucrări fundamentale: *Istoria Bisericii din Basarabia, 1812-1918, subț ruși*, care a apărut în 1931, la Chișinău. Istoria cuprinde multe dintre temele schițate pentru cercetare încă de Al. Mateevici. Această operă, unică în felul ei în spațiul basarabean, vine ca o noutate absolută în istoria clerului de aici, obișnuit să-și citească istoria doar în rușește și scrisă numai de ruși. Bogat documentată, lucrarea este scrisă într-o limbă cursivă, de un autor provenit dintr-o familie ai cărei descendenți, din tată-n fiu, au făcut parte din tagma preotească. El a tre-

cut prin toate școlile eparhiale și a absolvit Academia Teologică, pregătindu-se parcă special pentru această temă complexă.

Oricât s-ar mai scrie pe tema dată, ori-câte adaosuri s-ar face, opera lăsată de N. Popovschi rămâne „stâlpul” de bază, lucrarea sa păstrându-și intacte valoarea și importanța.

Nicolae Popovschi a așternut pe hârtie și unele din schițele sale de memorii. O bună parte din aceste amintiri au văzut lumina tiparului în 1940, la Chișinău, în volumul *Din negura trecutului*, carte la care am apelat de atâtea ori, recunoscători, în aceste modeste file ale noastre. O bună parte din cartea a doua (*Din negura trecutului*) a fost tipărită în revista *Viața Basarabiei*, în faza ei bucureșteană.

În *Însemnările autobiografice*, scrise la 11 octombrie 1940, Nicolae Popovschi face un bilanț tragic pentru un autor și poate foarte tragic pentru noi, cititorii lui, care am fost lipsiți de șansa de a cunoaște mai multe lucrări de mare valoare:

„La 27 iunie a.c. (1940 – l.c.) rușii au intrat în Basarabia, retrocedată lor de sub stăpânirea românească. La 17 septembrie, după două luni și jumătate de viață sub autoritățile rusești, eu cu Nătălița am plecat din Basarabia spre București. La plecare ni s-a spus că nu e voie să duci peste frontieră niciun fel de manuscrise: tot e confiscat de autoritățile fie rusești, fie românești. În vederea acestor împrejurări înainte de plecare, am ars acasă mobile de scrisori și manuscrise, și între altele: a) *Istoria Catedralei din Chișinău* – lucrare gata pentru tipar, de vreo 500 de pagini, scrise pe temeiul unui material de arhive, din comanda Consiliului eparhial din Chișinău – o lucrare rămasă nepublicată din cauza lipsei de mijloace și în urma destituirii mitropolitului Gurie Grosu; b) *Istoria Basarabiei în v. al XIX, sub ruși*, un manuscris de vreo 150 de pagini, conținând un început de lucrare, în care intenționam să urmăresc influența rușilor

(a literaturii lor, a conviețuirii cu ei) asupra mentalității moldovenilor din Basarabia; c) *O spiță genealogică* – o lucrare gata pentru tipar, de vreo 50 de pagini, conținând informațiuni amănunțite, scoase din arhivele locale, cu privire la străbunii mei; d) *Amintirile unui licențiat în teologie (Akademiceskie vospominania kandidata bogoslovstva)* – un manuscris de vreo 150 de pagini, conținând o lucrare neterminată, scrisă în limba rusă, cu privire la viața studentească în Academia Teologică de la Kiev; e) două caiete mari, de vreo două sute de pagini fiecare, cu bogat material istoric, scos din arhivele locale, cu indicația precisă a izvoarelor (dosarelor) în mare parte cu privire la străbunii mei, material pe baza căruia a fost scrisă lucrarea *O spiță genealogică*; f) un caiet mare de vreo două sute de pagini, conținând diferite însemnări de ale mele, referitoare la diferite probleme și fapte – caiete sub titlul *Idei și fapte*; g) alte trei caiete mai mici, c-un variat material istoric, cu multe indicații (date precise) de material istoric din arhivele locale, din marile *Colecții complete de legi din Imperiul rusesc (Polnoie sobranie zakonov Rossiiskoi Imperii – pervoie i vtoroie)*, precum și din alte izvoare etc.”

Se pomenește mai puțin despre proza lui Nicolae Popovschi. De vină este, probabil, stilul memorialistic al lucrărilor. Povestirea, scrisă de la persoana întâi, este trecută cu ușurință în categoria amintirilor, dar se cere nuanțat caracterul psihologic al scrierii, conturarea precisă a personajelor și plasarea exactă în cadrul istoric. Procedeu ce amintește de stilul lui Dimitrie Moruzi.

Trei vieri, povestire tipărită în 1939 (*Viața Basarabiei*, nr. 9-10), este una din reușitele autorului. De fapt, pentru scrierile sale istorice, dar mai ales pentru cele artistice în curs de apariție, a fost înscris în rândurile Societății Scriitorilor și Publiciștilor Români din Basarabia. Pe una din

fotografiile executate la 24 martie 1940, în mijlocul unui grup de scriitori care au participat la fondarea Asociației Scriitorilor Români din Basarabia, poate fi zărit chipul lui Popovschi.

Intransigent cu sine și foarte dur chiar cu oamenii cei mai apropiați, era adept, în primul rând, al adevărului. Mărturia deosebită a acestei atitudini o descoperim în recenziile publicate în *Viața românească*. El nu se sfiește să analizeze foarte atent lucrarea academicianului Ștefan Ciobanu *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă* (Chișinău, 1923), făcându-i autorului cărții multe și prețioase observații. Dar mai presus de aceasta, N. Popovschi pune delicatetea, inteligența cu care se face descoperirea greșelii și mijloacele ei de înlăturare. Pentru mulți critici contemporani școala lui este de neînlocuit. Ar fi putut să se limiteze la complimente gratuite – pe atunci Șt. Ciobanu era șeful lui direct. Nicolae Popovschi exercita funcția de director la Departamentul învățământului din Basarabia. Apropo, lui îi aparține în mare parte meritul organizării cursurilor pentru învățători în vara anului 1917. El a fost o piesă-cheie în organizarea școlii românești în Basarabia, unul dintre modeștii, dar foarte bunii diriguitori ai sistemului pedagogic de la noi.

Istoricul cel mai profund al istoriei bisericii basarabene; Nicolae Popovschi a mers pe două linii paralele: activitatea literară propriu-zisă, comunicarea cu mediile de creație și cercetarea istorică de arhivă pe care el o îmbina foarte reușit cu calitatea lui de profesor de liceu.

Contemporanii l-au memorizat nu numai ca pe un erudit, dar și ca pe un om cu mare deschidere intelectuală.

Mulți elevi de la Liceul „Alexandru Doinici”, au fost salvați de exmatriculare tocmai de bunătațea, de profunda înțelegere a firii omenești de care dă dovadă Nicolae Popovschi. Lui în 1936 i-a dăruit Lewis Milestone (Leova Miștein din Chișinău – *n.n.*) o sută de dolari în semn de profundă recunoștință că l-a ajutat și l-a înțeles cât de greu e să fii licean. Și, mai ales, că fuga lui în America i-a adus acestui tânăr evreu basarabean două premii Oscar și el era convins că la această glorie o contribuție de neprețuit a avut-o și Nicolae Popovschi care l-a contaminat de literatura veritabilă, de istorie veritabilă, de dorința de-a deveni o personalitate în ciuda tuturor circumstanțelor.

Nicolae Popovschi a încetat din viață la București, la 11 iulie 1948, și, precum i-a fost dorința, corpul lui a trecut prin crematoriu, prefăcându-se în cenușă.

Ca și în cazul altor basarabeni, urmașii lui Nicolae Popovschi s-au împrăștiat prin lumea mare, ajungând până în depărtata Canadă. Fiul Victorian (1901-1920) a fost înmormântat în preajma bisericii Râșcanu. Ruinându-se cimitirul acestei biserici, mormântul lui a fost strămutat, păstrându-se numai piatra funerară. Alți doi fii, Boris și Vsevolod, au locuit în România. Cu una dinte nepoate, Natalia, numită astfel în memoria bunicii, am avut câteva întâlniri frumoase la București, ea punându-mi la dispoziție materiale nespuse de prețioase.

Biblioteca lui Nicolae Popovschi, probabil, a avut o soartă mult prea asemănătoare cu cea a proprietarului ei, dar, oricum ar fi, în Biblioteca Academiei de Științe a Moldovei puteți întâlni cărți ce poartă semnătura lui sau cărți care au fost dăruite ilustrului profesor.

PAȘI SPRE CUNOAȘTERE, PAȘI SPRE REÎNTÂLNIRI (Note de lectură)

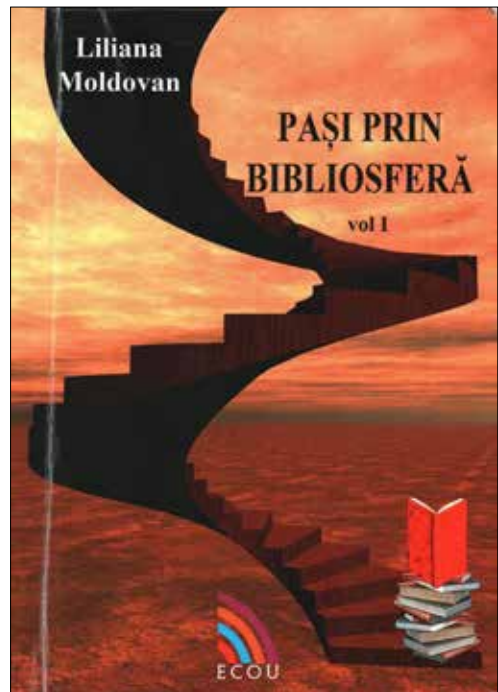
Noul volum al Lilianei Moldovan *Pași prin bibliosferă** a ajuns pe masa mea prin bunăvoința Monicăi Avram, directorul Bibliotecii Județene Mureș. Am citit-o din scoarță în scoarță, fără să fac vreo pauză. A fost cea mai captivantă, dar și cea mai dragă inimii mele, lectură profesională din ultimele șase luni.

Am cunoscut-o pe Liliana Moldovanu pe vremea când era director interimar al Bibliotecii Județene Mureș. Am citit și celelalte volume ale dumneai *Indiscreții în bibliotecă* (2009), *Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă* (2011), *Punerea pe gânduri: interviuri* (2012), pe care le-am și citat în articolele de biblioteconomie publicate. Acesta a fost primul motiv pentru care am citit fără răsufare *Pași prin bibliosferă*.

Volumul *Pași prin bibliosferă* este despre bibliotecari, ei vorbesc despre ei, foarte rafinat descuși de Liliana Moldovan, care nu e la prima carte de interviuri. A intervievat 17 directori de bibliotecă care și-au împărtășit viața profesională, succesele, temerile și speranțele în legătură cu prezentul și viitorul instituției bibliotecare. Acesta-i alt motiv care m-a atras și mi-a plăcut. E, cred, pentru prima oară când cineva a adunat într-un volum directorii bibliotecilor publice (cu mici excepții). Al treilea aspect care mi-a plăcut este că volumul a apărut în colecția *Biblioteconomie* a Editurii „Ecou Transilvan”, fapt ce mă face

să cred că voi mai avea de citit cărți din domeniul biblioteconomic... În final, încă un motiv pentru care mi-e dragă cartea este că îi cunosc aproape pe toți intervi-evații, cu mulți dintre ei am colaborat, cu alții colaborez și în prezent, pe unii i-am cunoscut la diverse evenimente profesionale organizate de biblioteci din țară sau din Republica Moldova. Lectura mi-a lăsat sentimentul că am fost la ei pe ospete, că am vorbit cu ei ca între noi, directorii, despre bibliotecă...

Prefața volumului e semnată de dr. Teodor Ardelean (director, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare), pe care l-am cunoscut în 1991, la deschiderea Bibliotecii „Transilvania” din Chișinău, rămâ-

* MOLDOVAN, Liliana. *Pași prin bibliosferă*. Vol. I / Liliana Moldovan; pref.: Teodor Ardelean. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2013. 233 p. ISBN 978-973-8099-09-8. Vol. I. ISBN 978-973-8099-05-0.

nând până în prezent cel mai mare / mai generos donator al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, și am ctitorit împreună Biblioteca „Maramureș” de la Chișinău. Prefațatorul evidențiază valoarea volumului ca fiind: (1) „...dovadă că «virtuțile dialogului» se păstrează și astăzi...”, Liliana Moldovan le-a aplicat în domeniul biblioteconomic; (2) „...dovadă vie că în rândul instituțiilor cunoașterii... se petrec cele mai dinamice procese de modelare, în funcție de creșterea conținuturilor gnoseologice și de imperatiile momentului”; (3) volumul „... constituie, totodată, și o tribună a ideilor în activitățile de bibliotecă”.

Liliana Moldovan, ca un adevărat bibliotecar, a optat pentru ordonare alfabetică a interviurilor. Astfel, nu există ierarhii, poziții, ranguri – fiecare stă la locul lui alfabetic. Și totuși, cartea se deschide cu dr. Hermina Anghelescu, profesor de biblioteconomie și știința informării la Wayne State University, SUA, efortul căreia, de a inspira, de a orienta, de a instrui și de a ajuta bibliotecile din România să găsească drumul spre viitor, l-au simțit aproape toți ceilalți intervieuați, inclusiv subsemnata. O face dezinteresat, atât în România, cât și în R. Moldova, o face „din plăcere și din dorința de a ajuta aceste țări să progreseze la capitolul bibliotecă”. Întrebată despre viitorul bibliotecilor românești, H. Anghelescu a precizat că „...bibliotecile trebuie să se reinventeze, să se reorienteze în funcție de necesitățile noilor utilizatori [...], ar trebui să digitizeze mai mult, să devină creatoare de conținut”.

Aceste biblioteci nu au fost pe traseul meu profesional și am fost intrigată de Liliana Moldovan să le cunosc activitatea. În continuare mă voi opri asupra interviurilor oferite de oameni dragi mie, de oameni cu care am colaborat ani buni sau doar în unele proiecte. Cu deosebit interes și bucurie am citit interviul dr. Gabriel Cărăbuș, directorul Bibliotecii Județene „I.G. Sbiera”,

Suceava. Nu fusesem niciodată la Suceava, dar cunoșteam și apreciam activitatea, prodigioasă, de cercetare bibliografică și editorială, a bibliotecii „I.G. Sbiera” care ajung prin bunăvoința bibliotecarilor suceveni la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Vara trecută am vizitat, cu un grup de bibliotecari din Drochia, din R. Moldova, biblioteca pe care o conduce. L-am întâlnit împovărat de problemele bibliotecii (restricții de angajare, finanțare, strategii de viitor), suprasolicitat de preocupările de îmbunătățire a condițiilor, de diversificare a serviciilor, dar și mândru de rezultatele pe care le-a înregistrat – serviciile inovative, serviciile nonconvenționale pentru bibliotecă, apărute în bibliotecă odată cu venirea *Biblionet*-ului Suceava. Succesul, în viziunea tânărului director, înseamnă „...să obții îmbunătățirea vizibilității și imaginii bibliotecii...”, să observi creșterea numărului de utilizatori și creșterea frecvenței zilnice a publicului la bibliotecă”.

Pe Florica Pop, managerul Bibliotecii Județene „I.S. Bădescu”, Sălaj, am cunoscut-o de când cu *Biblionet*-ul, ca vedetă a acestui program. A fost la Chișinău în perioada programului-pilot *Novateca* să-și împărtășească experiența sălăjeană a *Biblionet*-ului. Ne-a fost de mare ajutor prin entuziasmul cu care ne-a contaminat..., prin sfaturile, îndemnul și încurajarea de a fi parte a *Global Library*, fapt pentru care îi mulțumim.

Interviul „răsfățatului de soartă”, așa-l numește autoarea pe Ion Onuc Nemeș, ex-director al Bibliotecii Județene ASTRA, Sibiu, „...pentru că a avut privilegiul să petreacă o bună parte a vieții în bibliotecă”, îl categorisesc ca pe o revedere. Am vizitat noua bibliotecă sibiană, prin concursul Doinei Popa, președinta ANBPR și director la Biblioteca Județeană „O. Goga”, Cluj. Atunci l-am cunoscut pe O. Nemeș, care m-a impresionat cu istoria bibliotecii, cu istoricul construcției noii biblioteci,

cu câtă dragoste vorbea despre bibliotecă, cum ne prezenta biblioteca și colegii de muncă. Chiar dacă a lucrat doar șapte ani (cifra creștinătății), aceștia au fost „ani grași, biblici”. „Cred însă, recunoaște protagonistul, că nu numărul anilor contează, cât intensitatea trăirii acestora.” Au fost într-adevăr plini, intenși – a construit și a lăsat Sibiului o mare bibliotecă.

Sergiu-Marian Gabureac..., dar cine nu-l știe pe Sergiu Gabureac? Nu mai țin minte unde l-am întâlnit prima dată... la Piatra Neamț, la BJ „G.T. Kirileanu” sau la București, la Metropolitană? Nici nu mai contează. De atunci, când o fi fost, îl urmez citind ce scrie, ce postează în rețele de socializare pentru că îmi sunt aproape gândurile, filosofările, supărările sau bucuriile pe care le împărtășește. Mă gândeam odată că dacă domeniul bibliotecar românesc nu l-ar fi avut pe Sergiu Gabureac ar fi trebuit să-l cumpere, să-l inventeze sau să-l cloneze. El, asemeni unui clopot, sună când ceva nu-i în regulă, are atitudine și curaj să spună lucrurilor pe nume. Și de data asta am rămas cu o mare mulțumire de la răspunsurile pe care i le-a oferit Lilianei Moldovan. Vorbind despre un subiect, S. Gabureac mai întâi face ordine în subiect, precizând, lămurind, comparând și concluzionând. Nu este omul care răspunde cu *da* sau *nu* sau, în cel mai bun caz, cu trecere în revistă, ca dintr-un manual, a realizărilor, cum fac, de regulă, mulți intervievați. O plăcere să citești despre inovații, programe, servicii, imaginea bibliotecii, marketing, portretul bibliotecarului sau despre carte...

Mă bucur, de fiecare dată, de întâlnirea cu directoarea Bibliotecii Județene „Duiliu Zamfirescu”, Focșani. De data aceasta, nu la Chișinău, nici la Focșani, ci într-o carte. E bibliotecara elegantă, lirică, romantică a domeniului biblioteconomic din România și din R. Moldova. Aceste calități / virtuți / caracteristici fac activitatea bibliotecii mai

plină de semnificații, mai atractivă, mai inteligentă. Colaborăm și ctitorim împreună Biblioteca „Ștefan cel Mare” din Chișinău (despre acest proiect vezi la p. 115) și m-a mirat de la prima vizită la Focșani cât de creativă, de originală era biblioteca în abordarea relației cu utilizatorul, a expoziționisticii, a formelor de animație cu publicul... Dr. Teodora Fîntînaru recunoaște că anume „...serviciile culturale, bazate pe sincretism tematic – care poartă întotdeauna marca bibliotecii: originalitate, simț estetic, teme inedite, interactivitate – au atras și au implicat... noi categorii de utilizatori, care devin vectori de imagine ai bibliotecii” (p. 116). Un director de succes conduce o bibliotecă de succes. Știe că „succesul întreține fervoarea și vitalitatea organizațională și, desigur, ar trebui să fie repetitiv”. Îmi place absolut tot ce scrie dr. T. Fîntînaru – despre management, despre succese sau eșecuri, despre *Biblionet* sau programele culturale – de aceea mă despart cu greu de acest interviu.

Alt om drag mie, directorul Bibliotecii Județene „Octavian Goga”, Cluj, Sorina Stanca. Mi-i dragă ardeleanca Sorina Stanca, mi-i dragă pentru proiectizarea continuă a activității, pentru deschiderea cu care colaborează cu noi, pentru generozitatea cu care împărtășește tot ce știe, tot ce face, pentru ușurința cu care acceptă noul, călătoriile dacă sunt în avantajul bibliotecii. Îmi mai este dragă pentru că conduce o bibliotecă pe care am cunoscut-o pe vremea lui Traian Brad, bun prieten, bun ctitor, bun sfătuitor, un ajutor inestimabil în primii ani după declararea Independenței Republicii Moldova. Sorina, angajată de Traian Brad, îmi amintește întotdeauna de el, de contribuția lui la dezvoltarea mea personală și la dezvoltarea instituțională. Apoi îmi amintește de Doina Popa, directorul bibliotecii după 2002, care cu Traian Brad au venit în 1991 pentru prima dată la Chișinău și, altfel, a început

colaborarea noastră. Mi-i dragă Sorina că duce mai departe biblioteca așa cum și-au închipuit-o directorii anteriori. Mai mult! A terminat construcția, dotarea bibliotecii și modernizează, inovează pe bandă rulantă. Știu în amănunt activitatea, problemele, succesele și eșecurile Bibliotecii Județene „Octavian Goga”. Puteam nici să nu citesc interviul..., dar m-am bucurat nespus de mult că e prezentă în acest volum, deopotrivă cu colegii ei de la bibliotecile publice din România. Nu putea să lipsească după câte a făcut pentru județul Cluj și pentru țară (domeniul bibliotecar economic) Sorina Stanca, cu bibliotecarii ei.

Deși interviurile ordonate alfabetic, eu, bibliotecarul, nu am corectat ordinea, am citit aleatoriu acest superb volum. Primul a fost profesorul, ex-directorul Bibliotecii Județene Mureș, Dimitrie Poptămaș. Și nu pentru că este decanul de vârstă al acestui volum. Pentru că îmi era dor de el, pentru că de prea mult timp ne cunoaștem și pentru că îl respect enorm – este pentru mine întruchiparea bibliotecarului model pentru toate timpurile. Format de nume notorii literare și bibliologice ca Z.N. Pop, Emil Manu, Atanasie Lupu, Dan Simonescu, Mihai Păpurică, pe care bibliotecarii de azi îi cunosc doar din cărți. Cu o experiență de 50 de ani de slujire bibliotecară își deapănă amintirile frumos și nu te mai sature să citești acest destin.

Cu Dimitrie Poptămaș ne cunoaștem din august 1991. A venit cu Traian Brad, Teodor Ardelean, Ioan Hentea, la deschiderea Bibliotecii „Transilvania”, la care, ca și ceilalți amintiți, a contribuit cu donații de carte. Venea an de an, și odată am pus noi la cale să deschidem Filiala „Târgu-Mureș”, lucru ce s-a întâmplat... La pagina 196-197 își expune experiența legată de acest proiect comun – de a ctitori, împreună cu subsemnata, o bibliotecă. E un monument al lui Dimitrie Poptămaș, pe care îl îngrijim, îl menținem cu toată dragostea noastră.

Ne-a învățat cum se face bibliografie locală, de ce trebuie să investim timp, efort intelectual și profesional în acest travaliu. A fost un mentor bun – astăzi Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a editat cele mai multe bibliografii tematice, biobibliografii ale personalităților chișinăuene, care au adus numeroase premii de excelență la diverse concursuri, saloane ale cărții din țară și străinătate.

Tradiționalist „terminat” fiind (ni se părea și nu puteai umbla în jurul cu tehnologiilor informaționale...), m-a bucurat confesiunea la care l-a provocat Liliana Moldovan: „Până nu de mult am considerat că biblioteca tradițională nu poate fi înlocuită cu nimic. Computerizarea informației ne convinge tot mai mult că știința progresează în această direcție. Nu numai tineretul, ci și noi cei mai în vârstă, care ne petrecem timpul cu activități intelectuale ori culturale, apelăm tot mai mult la binefacerile internetului.” Dar ține să precizeze totuși: „Cu toate acestea, bibliotecile tradiționale nu vor dispărea... Informația de carte rămâne pertinentă și exactă atunci când lectorul se orientează în fluxul informațional.”

Acum îmi dau seama după ce criteriu mi-am organizat lectura volumului *Pași prin bibliosferă*: după cât de mult cunosc oamenii prezenți pe paginile cărții. Și cam în aceeași succesiune mi-am organizat notele.

Care or fi fost criteriile de selecție a personalităților incluse în acest volum, le știe doar Liliana Moldovanu. Dar am citit trei interviuri excelente ale unor oameni care de curând au aderat la domeniul biblioteconomic sau marginal se intersectează cu acest domeniu. E vorba de Ioana Crihană, director executiv al ANBPR (Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România); de prof. univ. dr. ing. Nicolae-George Drăgulănescu, Universitatea Politehnică din București,

și de Vlad Pohilă, redactor-șef la revista de biblioteconomie și științe ale informării *BiblioPolis*, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, Chișinău.

Ioana Crihană, jurnalist, specialist în comunicare, expert în publicitate și manager, a venit la ANBPR, odată cu programul național *Biblionet – lumea în biblioteca mea*. A venit, recunoaște Ioana Crihană, răspunzându-i Lilianei Moldovan șa întrebarea „De ce ANBPR, de un ONG?”, „...într-o arie de activitate mai degrabă apropiată de arte și de social decât de ceea ce experimentasem eu până atunci. Aici intră în scenă pregătirea mea de filolog și afinitatea mea cu apriorica pentru cultură, în toate formele ei. Am simțit că din filmul carierei mele nu putea să lipsească această piesă rară și prețioasă – Biblioteca, poate cea mai prețioasă «haltă» de plăcere a oricărui intelectual veritabil. Am fost realmente cucerită de orizontul care mi se deschidea: să fac management cu oameni de calitate, cu resurse financiare generoase, cu parteneri reductabili și, mai ales, într-un climat de armonie și colaborare” (p. 61-62). O caracteristică la care domeniul bibliotecar visa, iar bibliotecarii, în viziunea protagonistei „...sunt oameni cultivați, cu un profil intelectual aparte, care îi face cuceritori în orice expunere publică. Entuziasmul lor contagios și plăcerea de a lucra cu oamenii, naturalețea cu care se deschid ca interlocutori și vivacitatea spiritului sunt un melanj pe care l-am găsit la mulți bibliotecari, indiferent de vârstă sau de vechimea în profesie. Astfel de oameni au reușit să țină în viață biblioteca publică, în condițiile în care cultura nu reprezenta nici pe departe o prioritate” (p. 63). Rămân la aceste citate din Ioana Crihană, dintr-un interviu destul de amplu, pentru că sunt atât de aproape de inima mea de bibliotecar... deși a mai vorbit de membrii asociației, de proiecte, de obiectivele

unui director executiv, despre mentalitatea „veche” vis-à-vis de instituția și profesiunea de bibliotecar și de rolul femeii în societate. Recunosc că, atunci când citesc ceva, semnez ce-mi place cel mai mult și pentru cine ar mai fi benefic textul prin postituri colorate. Imediat ce am citit interviul l-am trimis Mariane Harjevschi, președinta ABRM (Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova).

Nicolae-George Drăgulănescu, cunoscut, în R. Moldova prin lucrările publicate, mai ales cele cu subiectul calității serviciilor, sistemul de management al calității. Citisem câteva titluri ale distinsului profesor, l-am citat în unele lucrări ale mele, dar m-a impresionat să aflu că tatăl lui, Dimitrie Drăgulănescu (1903-1983), „a fost un «pionier» al documentării științifice în România, datorită lui realizându-se și publicându-se, în 1938, prima ediție românească a *Clasificării Zecimale Universale*, după reprezentarea României la FID – Federația Internațională de Documentare. Tot tatăl meu a fost cel care, între anii 1938 și 1945 a animat, în calitate de secretar general, Centrul Român de Documentare – prima organizație românească în domeniul documentării științifice” (p. 105). M-a impresionat să aflu că l-a cunoscut pe inventatorul român Henry Coandă, pe „liderul mondial al calității” dr. Joseph Moses Juran. A contribuit la limpezirea noțională a sintagmei „Information Science” care, susține prof. N.-G. Drăgulănescu „... trebuie să se traducă în limba română, în mod corect și complet (ținând cont de definiția americană actuală a conceptului), prin «Știința informării și a informației», «informarea» fiind procesul din care rezultă produsul «informație». Dar, întrucât acest termen tradus este ciudat, neuzual și mult prea lung, am propus – în carte [Drăgulănescu, Nicolae-George. *Știința și tehnologia informației – geneză și evoluție*. București, Ed. AGIR, 2003] și ulterior, prin articole trimise asoci-

ațiunilor bibliotecarilor – să reținem doar traducerea «Știința informației» (având în vedere constatarea că orice produs provine dintr-un proces – în cazul «Științei informației», dar nu orice proces generează un produs – în cazul «Științei informării»), acoperind astfel ambele aspecte incluse în definiție... Dar bibliotecarii români au respins propunerea mea considerând că doar traducerea «Știința informării» este acceptabilă în domeniul lor” (p. 106-107). Am insistat să dau citatul integral, ținând cont de economia spațiului acestor note de lectură, dar bibliotecarii trebuia să știe (pentru că nu toți au citit cartea prof. N.-G. Drăgulănescu și nici articolele lui) care-varianta corectă și de ce...

O altă bijuterie în coroana acestui volum este interviul lui Vl. Pohlă. Nu pentru că este redactor-șef la revista *BiblioPolis*, pe care am fondat-o și la care am fost aproape 12 ani director; nu pentru că lucrează la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, nu pentru că eu l-am recrutat și convertit să vină și să se identifice cu Biblioteca Municipală, ci pentru că vorbește de limba română, care ne unește, limba română pe care o slujim prin tot ce facem în biblioteci. Așa cum profesorul Nicolae-George Drăgulănescu se îngrijește de „Știința informării și a informației”, Vlad Pohlă se îngrijește de limba română, visând ca toți conaționali să meargă luminați de razele dătătoare de viață ale românismului. E un efort de aproape 40 de ani de promovare, prin articole, emisiuni, prelegeri, de lecții publicate, după 1989, de scriere corectă în limba română pentru basarabeni, de atitudine românească demonstrată tot atâția ani. Poate că niciodată nu s-a gândit că în traseul său profesional, la un moment dat, va fi și biblioteca! Zice că a găsit la bibliotecă condiții propice pentru activitatea sa publicistică... Noi, bibliotecarii, spunem că am câștigat de la venirea lui Vl. Pohlă la noi. Vlad este Omul Generos, care împăr-

tășește, dăruiește tuturor ce știe, ce scrie, iar unul din visele lui este să scrie o carte – *Oameni dragi, de ieri și de azi...* Știu că are de vreo două volume eseuri despre oameni dragi... Cunoscând mai multe limbi, călătorind prin multe țări este și un cunoscător profund al altor culturi și se gândește ca în viitor să publice un volum *Popoare, destine, culturi*. Și „deoarece limba română este o permanentă vie și beneficiază a existenței mele ca ziarist, ca intelectual, ca român «de la margini», își dorește un volum cu titlul *Mereu, limba română*. Asta pentru că „limba română este un miracol, care a salvat pe basarabeni adeseori, dacă nu mereu, de la pieire, ca entitate”.

Mi-a plăcut să aflu cu ce se ocupă și alte biblioteci publice pe care nu le-am cunoscut niciodată... Interviul cu Florin Alexandru Didilescu, managerul Bibliotecii Județene „A.D. Xenopol”, Arad, m-a surprins prin proiectele culturale inedite, proiecte comunitare și de modernizare a activității. Succesul lor se bazează pe colaborarea cu partenerii locali și internaționali, pe impresionanta colecție de carte rară, pe abordarea muncii bibliotecarilor ca teatru. Florin Alexandru Didilescu, care e și conducător a unei trupe de teatru, e convins că teatrul poate schimba biblioteca: „...preocuparea mea, spune dl director, este de a schimba percepția pe care concitadinii mei o aveau despre bibliotecă ca fiind o instituție «anostă», «ternă», «liniștită», «timidă»... Mi-am propus și cred că mi-a reușit să-mi conving colegii că pot să facă din cel mai mic gest profesional cotidian un «ceva» care să iasă în evidență, un «ceva» care să se adreseze ochiului și, prin aceasta, minții și sufletului celor care ne trec pragul. De la zâmbetul și tonul amabil cu care își întâmpină cititorii, de la expozițiile curente de pe holurile bibliotecii, de la dezbaterile, conferințele, concursurile, de la lansările de carte și editarea lucrărilor bibliotecii,

de la carte rară și simpoziioanele internaționale, toate trebuie să atragă atenția ochiului și implicit să stârnească interesul publicului larg” (p. 84). Completări la activitatea Bibliotecii Județene „A.D. Xenopol” din Arad oferă în interviul său responsabila PR Lucia Bibarț. Protagonista și-a autoasumat angajamentul să aducă „o nouă imagine instituției”, caracteristicile innăscute ajutând-o în acest, plăcut, travaliu. Este convinsă că miezul activității cu publicul este nonconformismul pentru că în coordonarea, medierea programelor culturale ai nevoie de a improviza, de a crea, pentru ca rezultatul să seducă. Iată dovada – a reușit dl director să convingă colegii că teatrul e necesar, aș spune indispensabil muncii bibliotecarilor.

Pe dr. Daniel Nazare, managerul Bibliotecii Județene „G. Barițiu”, Brașov, l-am cunoscut la activitățile organizate de *Bibliothet* și Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România. Liliana Moldovan mi-a mai oferit o ocazie să citesc despre el și despre cum își conduce biblioteca, campioană de proiecte *Bibliothet* și nu numai. Tinde spre un model american de bibliotecă și se îndreaptă cu pași mici și schimbări permanente spre acest vis. Practică un management modern – susține orice idee nouă a angajaților, motivează, modernizează, digitalizează, conduce oferind încredere și reușește în pofida crizei economice și politice. Este convins că anii de directorie „...vor rămâne poate singurii în care mi-am depășit egoismul acumulării informaționale și scrisului doar pentru mine”. Reușește să țină Biblioteca „G. Barițiu” în fruntea bibliotecilor publice din România pentru că nu-și pierde entuziasmul. Iar entuziasmul este hrănit de cei care-i trec zilnic pragul „fizic sau virtual”, după cum se exprimă el însuși. Datorită Lilianei Moldovan am cunoscut un director dedicat, pasionat de ceea ce face.

În aceeași cheie l-am intervievat autoarea și pe dr. Lucian Dindirică, manager la Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Dolj. Lucian Dindirică vrea ca biblioteca să fie un „...vector activ al schimbării și dezvoltării prin promovarea ideilor și informațiilor noi”, încercând să înscrie activitățile derulate în circuitul valorilor comunitare. Va reuși, împreună cu echipa, pentru că le pasă de craioveni, de interesele, de problemele lor. La fel, în căutarea unor metode noi, inovative de atragere a utilizatorilor, de implementare a programelor comunitare, parteneriatelor este și managerul Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai”, Bihor, Ligia-Antonia Mirișan. Complementează preocupările pentru nou și inovant Biblioteca Județeană „Ștefan Bănulescu”, Ialomița. Managerul bibliotecii ing. Mihaela Racovițeanu afirmă că biblioteca ialomițeană este un centru cultural comunitar cu tot ce presupune acesta – servicii, facilități, proiecte comunitare locale etc. – este o instituție de prestigiu.

Am aflat care-i sunt prioritățile Bibliotecii Județene „Ovidiu Densusianu”, Hunedoara, de la managerul ei Ioan Sebastian Bara care-i vede viitorul „extrem de luminos și benefic societății”. Am cunoscut, prin prof. Augustina Sanda Constantinescu, managerul Bibliotecii Județene „Antim Ivireanu”, Vâlcea, activitatea acestei instituții – programe specializate, proiecte cvasipermanente, parteneriat și finanțare externă, perfecționarea continuă a bibliotecarilor sunt preocupările protagonistei, orientate spre transformarea bibliotecii vâlcene în „spațiu de convivialitate și coeziune socială, asigurând confortul estetic și funcțional atât al angajaților, cât și al utilizatorilor. Acum știu ce face Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai”, Bihor, de la managerul general al instituției prof. Ligia-Antonia Mirișan. Am cunoscut o bibliotecă angrenată în proiecte, parteneriate, programe, preocupată de educația perma-

mentă, de utilizatori, de imaginea instituțională. Prin inginerul Mihaela Racovițeanu, managerul Bibliotecii „Ștefan Bănulescu”, lalomița, am mai cunoscut o bibliotecă cu o serie de programe și proiecte cultural-educative pentru utilizatorii dornici de nou, de tehnologii informaționale, pentru grupuri cu necesități speciale ca nevăzătorii, seniorii și cei cu dizabilități.

Volumul Lilianeii Moldovan mai include doi directori de bibliotecă universitare – conf. univ. dr. Mireille Rădoi, directorul general al Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” București, și prof. univ. dr. Doru Radosav, director general al BCU „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca. Cunosc și urmăresc activitatea acestor biblioteci de la începutul anilor '90 ai secolului trecut, cu directorul pe atunci Ioan Hentea la Cluj și profesorul nostru drag Ion Stoica de la BCU din București, achiziționez publicațiile de specialitate pe care le editează, publicațiile periodice în care am publicat sau au publicat despre noi.

Liliana Moldovan se descurcă foarte bine în această formă puternică de discurs precum este dialogul. Practică arta dialogului / interviului de câțiva ani buni..., este o interogație neobosită și sistematică, așa zice, e la al treilea volum... Dar câte au fost publicate în *Vatra veche*, în alte reviste, ziare, publicații electronice?!...

Oamenii răspunzând la un interviu, implicându-se într-un dialog își creează o oglindă în care își văd rezultatul gândurilor sale despre muncă, domeniu, colegi... rezultând într-o conștientizare a propriei persoane. Oameni atât de diferiți – ca formare, experiență, atitudine, capacități – au conturat o schiță de portret real a domeniului biblioteconomic românesc.

Volumul, cu buna știință a autoarei sau întâmplător, a creat o comunitate de interese, de sentimente, de pasiuni biblioteconomice sub titulatura gândiniană de

Pași prin bibliosferă. A condus un dialog la care au participat 21 de figuri proeminente sau pasionate și a scos la rampă un domeniu, care, cum spunea undeva profesorul Ion Stoica, nu prea a fost răsădit cu vorbitul de bine... Ai impresia că aceste personalități formează un cerc, de pasionați de biblioteconomie... Atât de iscusit i-a provocat Liliana Moldovan să-și etaleze rezultatele, inovațiile, să-și evalueze contribuția de manager a instituției publice – biblioteca –, atât de sensibilă să ceară de la acești manageri să definească noțiunile de „succes” și „fericire”, de „viitor”... Cred că Liliana Moldovan, de altfel, o persoană foarte sensibilă, și cu experiență în ale bibliotecii, devine de mare ajutor... nouă, cititorilor să ajungem la adevăr, la realitățile domeniului... Amintesc în context o veche axiomă: „Ne învârtim în cerc și facem presupuneri, în timp ce Adevărul stă în centru și știe.” Adevărul din centru îl găsim citind acest volum și care ne dă temei să credem că bibliotecile își respectă rolul, promisiunile, își asumă altele, multe noi, inedite, convergente, că biblioteca este mai mult decât o bibliotecă, că biblioteca are viitor în România! E de bine, e de bucurie...

Mulțumesc, Liliana Moldovan, pentru șansa de a-mi revedea, da, da, a revedea prietenii, oamenii dragi din România, pe care-i știu de ani de zile; pentru frumoasa ocazie de a cunoaște și alte biblioteci publice, pe care le știam doar din auzite. Nu m-am limitat doar la ceea ce am citit. Curiozitatea mă trimitea la site-ul bibliotecii despre care citeam, la bloguri și aflam mai multe. Făceam colegilor mei trimitere la ce mi se părea că este interesant celor de la serviciile marketing, bibliografic sau relații publice, animație cu publicul. Astfel, lectura volumului *Pași prin bibliosferă* s-a transformat într-o lectură colectivă.

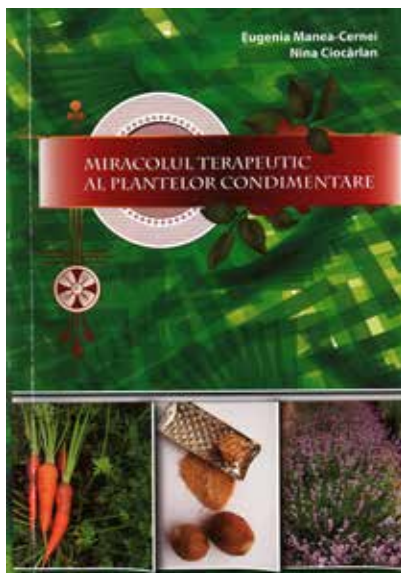
Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

ȘTIINȚĂ, MIRODENII, PLANTE MEDICINALE, CONDIMENTE ȘI GASTRONOMIE...

...și toate acestea într-o carte... Volumul, apărut sub auspiciile Academiei de Științe a Moldovei și ale Grădinii Botanice (Institut) a AȘ a Moldovei, cu titlul *Miracolul terapeutic al plantelor condimentare*, semnat de dr. Eugenia Manea-Cernei și dr. Nina Ciocârlan, îmbină armonios toate componentele titlului nostru de mai sus*.

Cartea cucerește din prima pagină prin conceptul prezentării informațiilor, principiul ordinii fiind de bază. Pe versoul paginii de titlu autorii prezintă un rezumat / o sinteză cifrică ce conturează cantitativ produsul muncii, cercetării lor: 48 de specii de plante condimentate; 892 de rețete terapeutice și cosmetice; 160 de rețete culinare; 44 de fotografii color; 58 de titluri bibliografice. Volumul este postfațat de dr. hab în biologie Vasile Florea, cunoscut tuturor prin volumele sale *Plante medicinale* (1982) și *Cultura plantelor medicinale* (2006). Dânsul remarcă acest aspect și trece în revistă calitatea volumului subliniind: „...Înscrierea perfectă pe linia conștientizării valorilor medicale de origine vegetală, servind

* *Miracolul terapeutic al plantelor condimentare* / Eugenia Manea-Cernei, Nina Ciocârlan ; red. șt.: Vasile Florea ; Academia de Științe a Moldovei, Grădina Botanică (Institut) a AȘM. Ch. : S.n., 2013 (FE-P, „Tipografia Centrală”). 252 p. ISBN 978-9975-53-241-9.

drept suport complementar medicinei clasice [...], în categoria cognitiv-informativă abordând la un nivel înalt o problemă destul de actuală [...], exigența prezentării materialului, limbajului literar-științific [...], minuțiozitatea descrierii rețetelor..., o lucrare temerară, bine chibzuită [...], o lucrare distinctă”.

Autoarele adresează volumul specialiștilor în domeniu, tuturor persoanelor interesate să-și păstreze sănătatea și frumusețea cu mijloace naturale, simple și necostisitoare. Aș adăuga ca grup-țintă, cum se spune acum, și domeniul alimentar, cel al artei culinare, bucătăriei, viitorii bucătari. Dar și domeniul biblioteconomic, bibliotecarii, responsabili pentru comunicarea științei.

În prefața *Ce sunt mirodeniile, condimentele?* autoarele ne comunică: „[...] religiile precreștine cunoșteau foarte bine plantele aromatice și posibil că chiar ele au fost acelea asupra cărora omul și-a îndreptat privirea, considerându-le pline de mister, de esență divină, ca mai apoi să le aducă ofrandă Divinității, considerând că parfumul lor suav ar putea face conexiunea între Cer și Pământ. Incursiunea temporală, profundă, în istoria umană sub aspectul elucidării istoriei utilizării plantelor condimentare în viața epocilor trecute, scoate în evidență practicile religioase în

creștinism și în alte religii." Autoarele insistă în a afirma că se poate „vorbi chiar despre o adevărată fitoterapie cultă care a mers în paralel cu cea populară". Citând din *Cartea cărților*, cercetătoarele aduc exemple documentate de utilizare a mirodeniilor și condimentelor în religia creștină, în ritualurile, mai precis spus, ale religiei creștine. De exemplu, ritualul și ceremonia pregătirii *Tainei ungerii cu sfântul mir* E. Manea-Cernei și Nina Ciocârlan le descriu amănunțit, ca niște componente de ingrediente.

În lucrare se face o delimitare lingvistică a termenilor *condimente*, *mirodenii*, *ingrediente*, binevenită pentru cititori, cunoscându-se că acești termeni sunt deseori confundați și utilizați cu același sens. Luând în ajutor DEX-ul, dar și afirmațiile profesorului universitar din România Dumitru Beceanu, care susține că există o mică diferență, experiența cercetării subiectului și documentarea întreprinsă, autoarele clarifică „ușoara diferență". În accepțiunea lor denumirea de *mirodenie* se atribuie plantelor exotice (din arii geografice tropicale), pentru „plante aromatice din alte zone geografice este administrat termenul de *plante condimentare*, iar părțile lor utilizate – *condiment*".

Compartimentul *Scurt istoric* conține date despre mirodenii și plante condimentare (macul) încă din Paleolit – cu 6000 de ani în urmă era cunoscut chimenul, ceapa, de peste 5000 de ani se folosește usturoiul; de peste 4000 de ani se cultivă morcovul, *scorțișorul* (atenție, noi îi spunem *scorțișoară*); de peste 3000 de ani se cunoaște și se utilizează cuișorul, hameiul, coriandrul, izma bună (menta)... Autoarele urmăresc istoria, comerțul și utilizarea mirodeniilor și a condimentelor în medicina populară, în gastronomie etc., subliniind că „cele mai fascinante competiții din istorie" au fost cele legate de comerțul cu mirodenii.

Un compartiment aparte – *Plantele condimentate în arealul românesc* – oferă

informații prețioase printr-o sinteză a literaturii publicate la subiectul nostru. Prima carte despre plantele medicinale și utilizarea lor în arealul românesc a fost publicată la Cluj în anul 1578. Date despre utilizarea scorțișorului, isopului se regăsesc în *Psaltirea Scheiană* – repere de tezaur scris care atestă că românii au păstrat „cu mare sfințenie atât tradițiile strămoșești, cât și valoroasele cunoștințe și chiar practici din domeniul utilizării plantelor condimentare, ca plante medicinale". Secolul trecut rămâne în istoria plantelor condimentare prin autorii I.I. Russu (1967), Coloman Vaczy (1972), V. Butură (1979), Leon S. Muntean (1990), care aduc date importante din lucrarea *Despre materia medicală* a botanistului grec Pedanios Dioscorides (77-78 î. Chr.), în care se regăsesc printre denumirile grecești, latine și peste 40 de plante cu denumiri dacice. Un compartiment în care se conjugă armonios informația științifică cu sentimentul de mândrie pentru strămoșii noștri traco-geto-daci, evidențiind semnificația unor plante în istoria noastră. Cred că la aceste aspecte se referă dr. hab. Vasile Florea când afirmă că este un text științific... pe alocuri artistic.

Cuprinsul volumului mai include o succintă *Clasificare a condimentelor după gust*; un capitol despre *Păstrarea mirodeniilor*, lucruri importante și practici bazate pe rezultate și cercetări științifice. Un compartiment mai larg – *Metode și modalități privind utilizarea plantelor medicinale* – conține informații pertinente despre prepararea plantelor condimentare și cele mai uzuale modalități de administrare a plantelor condimentare în scopuri medicinale. Trebuie să menționăm și avertismentul autoarelor că plantele preparate incorect devin toxice. Metodele de preparare a plantelor sunt: infuzia, decoctul, tinctura, măceratul, siropul, uleiul medicinal, oțetul aromatic, vinul medicinal, diverse unguente și alifii. „Ele pot fi folosite în diverse terapii, la prepararea bu-

catelor și în cosmetică”, se menționează în carte. Metodologia pregătirii preparatelor amintite mai sus este redată foarte detaliat.

Alte modalități de administrare a plantelor condimentare în scopuri cosmetico-medicale sunt: băile cu plante; cataplasmele, inhalările, gargara, compresele, pasta de plante, pernele de plante, aromoterapia.

Partea a doua a volumului cuprinde corpusul de referință – plantele condimentare – prezentate în ordinea alfabetică. Cercetătoarele au optat pentru un design foarte clar de ordonare a informației și respectat ca standard de prezentare a fiecărei plante. Exemplu: **Anasonul**: (1) titlul în limba română (Anasonul); (2) titlul în limba latină (*Pimpinella anisum* L.); (3) familia (Apiceae); (4) originea și răspândirea; (5) succintă caracteristică botanică; (6) conținutul chimic; (7) proprietăți terapeutice (dacă planta are contraindicații, se evidențiază, la sfârșit, prin avertismentul *Atenție!*, după care urmează în ce cazuri și pentru ce nu se administrează); (8) rețete; (9) utilizări culinare; (10) rețete culinare; (11) alte utilizări. Din cele 48 de plante condimentare, doar cardamonul, hasmațuchiul, ienubaharul, levănțica, macul de grădină, mărarul și susanul nu au contraindicații.

Dr. Eugenia Manea-Cernei și dr. Nina Ciocârlan prezintă informații științifice foarte detaliate referitor la caracteristicile, conținutul chimic, proprietățile terapeutice și utilizările plantelor condimentare, fapt ce înscrie cartea în categoria lucrărilor escapiste, astfel devenind o referință inestimabilă când e vorba de utilizarea terapeutică sau cosmetică a plantelor condimentare. În genere, avem la dispoziție o lucrare binevenită, foarte utilă și așteptată într-o lume bulversată de explozia informațiilor necontrolate (oricine publică orice..., iar lumea neinformată crede) și dezamăgită de medicațiile sintetice. Tot mai multă lume se orientează în menținerea sănătății spre

plantele medicinale, iar volumul le pune la dispoziție atât datele necesare, sigure, documentate, cât și cele metodologice.

Prin oferirea definițiilor, a istoriei, a istoricului local al plantelor, al condimentelor și mirodeniilor acest volum are și un rol de promovare a limbii române corecte: cititorii / cititoarele nu vor mai spune (sper, împreună cu autorii) *ghimbir* sau *gimbir*, sau *gingirată* (băutură de ghimber la „Andi’s Pizza”), ci *ghimber*, cum e corect (doar un exemplu).

Are cartea vreo carență? Da! E prea prețioasă ca să fie editată înghesuit: corpul de literă 10, ca în enciclopedii, și spațierea de 1,0 dau impresia că s-a optat pentru economia resurselor materiale și financiare. Volumul de 236 de pagini ar fi ajuns la 300 de pagini mai „aerisite” și mai ușor lecturabile și asimilabile. Îmi apar punctul de vedere, ca cititor și comunicator al rezultatelor științifice (bibliotecar). Autoarele abordează pentru prima dată în perimetrul basarabean tematica mirodeniilor, condimentelor și merita un volum mai fastuos. Însă, designul tipografic, asigurat de editorul Grigore Barac, lectorul Eleonora Lazarenco, tehnoredactorul Mihaela Barac și designerul Ala Stăvilă, merită aplauze. Designul paginii, coperta 1 și 4, foaia de titlu te face să treci peste dificultățile textului înghesuit. Chiar și la caietul iconic au păstrat paginația cu petale de izmă...

Felicitări autoarelor Eugenia-Manea Cernei și Nina Ciocârlan pentru frumoasa carte și utilul instrument de cunoaștere a unui domeniu nu chiar răsfățat cu cercetări și publicații în Basarabia.

Bibliotecarele vor ști cum s-o valorifice, s-o promoveze prin viu grai, prin rețelele de socializare, prin organizarea concursurilor, prin lecturi, prin cercuri de interese gastronomice, prin prezentări de carte, prin reviste bibliografice, prin întâlniri cu autoarele.

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI

REGALITATEA UNUI „ROMAN” ÎNTRE DRAMĂ ȘI ELEGIE...

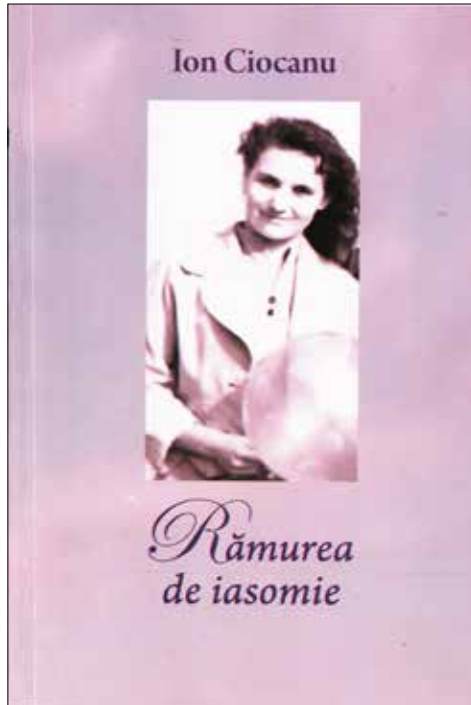
*„Sunt nu numai critic, dar și un necruțător autocritic.”
„Casa noastră a fost întotdeauna o arenă de discuții
despre corectitudinea și destinul limbii.”*

(Ion Ciocanu)

O conștiință întotdeauna „luptătoare”, înaintemergătoare, ca Ion Ciocanu, poet al inimii / al sentimentului și prozator al conștiinței timpului interior, critic erudit și istoric literar reductabil, savant și promotor distins al corectitudinii lingvistice, pedagog justițiar notoriu, mai rar în peisajul nostru socio-cultural și artistic.

Produs pe parcursul unei activități febrile de peste cinci decenii (secular-milenare) într-un domeniu sau altul dintr-o necesitate in-

terioară și făuritoare, Domnia Sa a plătit, putem spune, cele mai grele vămi cuvântului scris, rostit și rostuit, dacă am face o ochire retrospectivă de la hotarul dintre secole și milenii. Este opera unei vieți trăite dezinteresat și inspirat în cuvânt la propriu și la figurat. Ion Ciocanu este indubitabil literatul chemat și personalitatea distinctă care a „educat” și a analizat detaliat ca nimeni altul o pleiadă de scriitori contemporani, din mai toate generațiile, necertați cu „bunul-simț” din perspectivă etico-civică și estetică. În ultimii ani a editat și câteva volume pe cont propriu. De

remarcat din capul locului verticalitatea și sinceritatea, principialitatea și responsabilitatea exegezelor lui Ion Ciocanu care au impus o formulă proprie, constructivă, subiectiv-obiectivă, esențialmente eseistică, gnostică și euristică, a eustilului. Fapt despre care au glosat în mare V. Coroban și M. Cimpoi, V. Nastasiu și A. Hropotinschi, M. Dolgan și I. Melniciuc, A. Bantoș și E. Lungu, V. Zbârciog și S. Ilin, A. Țurcanu și Al. Burlacu, T. Roșca și D. Vicol, P. Balmuș și I. Pârnău, Maria Cotic și Ion

Roșca, Iulia Mihăileanu etc., etc. Cel mai laborios critic și istoric literar, cea mai inopinată și devotată „mașină națională de citit și de scris” (vorba unor colegi de breaslă) din spațiul nostru moldovenesc al limbii române, este făurarul capricornic pentru care nu există crize de creație sau repaus. Mai mult, probabil el n-are nici zile de odihnă aidoma unui Grădinar. Și cum s-ar putea altfel, dacă este Omul / Personajul scrisului continuu? Cea mai bună odihnă sufletească pentru Domnia Sa este în adevăr munca inspirată la masa de scris.

Ion Ciocanu este creatorul charismatic fără popas, care urcă mereu de pe o treaptă pe alta, care poate crea paralel și poezie, și proză, și critică, și istorie literară, și discursuri fulminante, și inspirate eseuri sociolingvistice și de cultivare a limbii etc. El este unicul care i-a citit pe toți de dragul literaturii. Dacă și alții l-ar citi pe El cum El i-a citit pe dâșii, posibil că multe lucruri și-ar schimba aspectul ca și cum de la sine în relațiile dintre scriitori. Dar acestea e natura dialectică a lucrurilor: mutațiile se întâmplă atunci când... și acolo unde... urmau carecumva să se producă de sus și de jos, vorba vine.

Scrisul maestrului Ion Ciocanu a fost și este unul pe potriva căutărilor și realizărilor interne „alimentate” îndelung de „efortul” nostru „salvator” și al rădăcinilor servind întregul dinspre parte. Nu face excepție într-o atare ordine de idei nici volumul extraordinar de „memorii și meditații” *Rămurea de iasomie** (2013), axat pe dezvăluirea contribuției literare și nu numai a ziaristei și traducătoarei, a prietenei de viață și a consilierului său de taină nedeclarat Raisa Ciocanu și pe relevarea sobră a atmosferei intime din cercul familiei. Rar vreunul dintre colegii de breaslă s-ar fi încumetat să ne spună atâtea prin a ne mărturisi doar câte ceva... însă de neuitat, superesențial... E destul a frunzări numai zilele care l-au pus la grele încercări peste care mulți dacă ar fi putut trece atât de ușor și fără repercusiuni și remușcări... Deși unii și-ar fi dorit a comite „o greșală” din cele făcute de Ion Ciocanu întru a se acoperi de gloria lui... Destinul însă e destin. Nu tuturora le este dat să se „bucure” de ce se bucură unii, inclusiv această emblematică (și enigmatică la prima vedere) „rămurea de iasomie”, care funciamente

simbolizează poezia și drama unui destin de „con-soartă” împletit cu un complicat destin de scriitor împlinit prin vocație și revelație.

Un alt condrumet vizionar și de o viață ca Raisa Ciocanu (n. Coșcodan) să cauți cu lumânarea și nu vei găsi niciodată siguramente. Ea îi va oferi întotdeauna „la nivel de întrebări și răspunsuri” tocmai ceea de ce avea nevoie scriitorul și omul aflat la răscruce de trăiri de clipe și de gânduri, de sentimente, apăsător de problemele vieții și ale creației prin care i-a fost dat să treacă. De relevant că va purta un dialog diplomatic cu doamnele consoarte ale scriitorilor cu care Ion Ciocanu întreținea relații strânse de prietenie și nu numai, ajutându-l pe alesul ei și în acest mod de a nu se abate din făgașul adevărului, oricare ar fi fost și ar fi privit acesta (omul sau activitatea literară). Și Dumnealui i-a prețuit de fiecare dată participarea direct-indirectă de clarificare a unui sau altui caz din viața de toate zilele privind relațiile interumane dintre scriitori. Comparația metaforică și identificarea simbolică și deloc întâmplătoare cu o „rămurea de iasomie” mai comportă și o altă conotație nedeclarată: ideatică, sugestiv-meditativă și anume de ceva nou / primăvărat / înnoitor, argintiu, frumos și nu numai pur asociativ-vegetală, provizoriu-efemeră, de himeră, iluzorie (maya...). Ea a fost mereu aceea care-l ocrotea într-un fel propriu de săgețile nedorite și neașteptate care puteau să-i pricinuiască neplăceri dureroase. A le enumera pur și simplu este puțin, deoarece ele își au rostul doar în locul / contextul lor de neclintit, dictat de circumstanțele create. Nu mai pomenim de obligațiile Dumneaei de mamă și de amfitrioană pe care și le îndeplinea cu multă dăruire, evlavie și căldură, dintr-un sentiment profund uman și plin de admirație din partea oricui din cei care au cunoscut-o.

* CIOCANU, Ion. *Rămurea de iasomie* : memorii și meditații despre jurnalista și traducătoarea Raisa Ciocanu și despre familia ei. Ch. : Pontos, 2013. 372 p. ISBN 978-9975-51-484-2.

Lectura cărții se transformă treptat într-un captivant „dialog continuu” cu necunoscutul unei galerii de personaje, drumurile cărora se întretaie de mai multe ori cu cele ale protagoniștilor (Raisa și Ion Ciocanu). Mulțimea detaliilor și complexitatea subiectelor care se suprapun de la capitol la capitol constituie într-adevăr o rețea epică vitală și densă care se pretează neîndoios, prin structură și substanță, la una de ținută romanescă. Dincolo de portretele literare și morale rotunde ale celor două destine sculptate în piatra amintirilor respiră monumental însăși atmosfera socioumană de ieri și de azi. Viața scriitoricească, individuală, proiectată proeminent pe un fundal sociouman și de familie vast, ca roman, de cinci decenii, și romanul ca „memorii și meditații” îi prilejuiesc autorului tot dreptul de a absorbi în albia narațiunii evenimente de răsunet din viața sa și a societății moldave de odinioară, cum ar fi cele legate de recenția / eseul *Ion Druță: „Povara bunătații noastre”* (23 iunie 1970), de discursurile celebre rostite la bicentenarul Gheorghe Asachi (18 martie 1988) și la monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt (31 August 1999), de referatul *Nu! – tiraniei limbii ruse* ținut la Congresul I al filologilor din Republica Moldova (20 august 2001).

Compozițional romanul vieții scriitorului Ion Ciocanu, pornind de la Tabanii Bricenilor, trece prin Condița Ialovenilor și se statornicește în Chișinău, unde își dezvăluie pe deplin talentul de acasă de poet și prozator, de critic și istoric literar, de eseist și de savant literat-lingvist, de ostaș-luptător în toate și oricând dezinteresat și dezinvolt. Cât face doar expulzarea lui forțată și ideologică din învățământul superior de către diriguitorii politici ai regimului totalitar, pansovietic, dogmatic și antiuman în fond, dacă nu dictatorial.

Nu mai puțin ofensatoare s-a dovedit și hărțuirea neconținută a lui Ion Ciocanu

în cadrul Editurii „Literatura Artistică”, pe timpul directoratului lui D. Tampei. Să ne amintim de același caz arhicunoscut legat de poezia *Patria, etern cuvânt*, tănuind acrostihul *ROMÂNIA*, în urma cărui fapt a avut desigur de suferit distinsul literat, învinuit fiind de neglijență, de „nepotcovire” politică, precum ziceau „urmăritorii” și denigratorii mascați care urmăreau, de fapt, lichidarea cu orice preț a cadrelor naționale „incomode” și incoruptibile / inasimilabile (gen Nicolae Testemițanu, Anatol Corobceanu, Leonid Cemortan, Vasile Vâșcu etc.).

A repovesti subiectul cărții este imposibil și nu e în firea noastră. Nu știu dacă ar face așa ceva același eminent critic literar celebrul V. Coroban sau alt exeget de mai încoace. Un fapt care nu ne scapă este că acestora le-ar face o deosebită plăcere să zâmbească încurajator nu atât față de acele strâmbătăți, cât față de situația paradoxal-anecdotică a vieții de scriitor luptând cu morile de vânt, mereu schimbându-și locul și ademenindu-ne / încercându-ne norocul... În schimb ar triumfa oricine, dacă ar înțelege, până la capăt desigur, rostul depersonalizării stagnant-totalitariste, realist-socialiste, panbolșevice și demonice...

Hotarul care desparte nebunia de cumsecădenie și iluzia – de sfințenie este, pesemne, hotarul pe care trebuie să-l treacă, să-l vadă și să-l talmăcească în termenii accesibili unui om sănătos la minte, deoa-rece „lumea” de acolo, din socialismul dezvoltat până la... putrefacție, era divizată în comuniști / bolșevici și inamici / „dușmani ai poporului”, vorba diriguitorilor înșiși care și-au săpat groapa cu mâinile lor. Istoria le-a dat ce-au căutat. Nu poți construi o „lume nouă” fără Dumnezeu.

Trebuie să fii nebun ca să speri la un trai mai bun fără voia Celui de Sus. Tovarășii și-au dat în petic. Au văzut cu ochii lor căderea / apusul stelei cremlinofone! Ro-

manul e și despre aceasta, ca și despre toate ce au făcut traiul amar al scriitorilor de odinioară din hotarele URSS-ului cu stea în frunte. De aceea, credem că e cu mult mai bine a citi romanul cu răbdarea respectivă pentru a pătrunde în ritmul frazei, în ritmul inimii celui ce a suferit, a trăit, a respirat aerul nociv al sovietizării și deștăării graiului nostru alungat din capul mesei, rebotezat și șantistizat pe încetul.

Scriș cu nerv și cu mâna pe inimă, romanul documentar *Rămurea de iasomie* de Ion Ciocanu este nu numai o immortalizare, o ridicare la rang de icoană a aceleia care a fost pentru el personal și pentru familia și neamul său Raisa Ciocanu (Coșcodan), dar și o cinstire a ideii și numelui de „con-soartă”, de condrumeață, de pereche în viitorul necunoscut al vieții și al creației. Apoi, capitolele 3. *Rememorarea succintă a publicisticii Raisei Ciocanu*; 4. *Activitatea Raisei Ciocanu în domeniul traducerii*; 5. *Corectoare de ziare, de cărți, de oameni...*; 6. *Raisa Ciocanu – cititoare de excepție...* reflectă cum nu se poate mai bine cele patru dimensiuni proeminente ale omniprezenței Raisei Ciocanu – ziarista și traducătoarea, corectoarea și cititoarea, mama și cetățeană, compatriota noastră și con-soarta scriitorului Ion Ciocanu. Împărțășirea francă a ideilor și opiniilor privind o problemă sau alta vitală, literară, discutarea deschisă în definitiv a unei atitudini umane sau a alteia... scot în vileag rolul și noima adevărului, primordialitatea lui în viața de toate zilele a omului și a creatorului, a ființei menite a „rămâne în arenă”, vorbind în propriii tropi auctoriali. Dialogul direct-indirect al „dilogiei” (paralele: *I. Raisa Ciocanu... și II. Ion Ciocanu...*) este unul punctat revelator pe întreg traseul existențial de jumătate de secol, întrețesut de evenimente de importanță vital-epocală și națională pe fundalul unor mutații socioumane și literare de rezonanță (cum ar fi cele lega-

te de creația originală a lui Ion Druță sau a lui Vasile Vasilache, sau de alte momente ce țin de polemica esopică a poezilor V. Teleucă și Gr. Vieru, L. Damian și N. Țurcanu, P. Cărare și D. Matcovschi, I. Vatamanu și M.I. Ciubotaru etc. cu puterea, cu ideologia „luptei de clasă” a acestora care în afară de „dușmani” nu dorea să vadă altceva nimic, de vreme ce-i stătea în gât dragostea lor „afișată” față de graiul matern și de ethosul nostru de origine.

Impresionanta *Rămurea de iasomie* se impune întâi de toate prin conceptul ei sociouman și prin profunzimea trăirilor psihologice inenarabile, de natură esopică și nu numai etico-civică sau estetică, din epoca „înfloritoare” privind ideea de om și de scriitor, de creație de pe poziția luptei de clasă a „fratelui mai mare”, de dictatura ideologică sovietică. Polemica din orice racursiu, albia „documentară” a romanului de destin devine realmente o saga autohtonă autentică a adevărului reflectat dintr-un număr mare de personaje-oglinzi și viceversa, focusate asupra lucrurilor / momentelor de netăcut, privite prin prisma interioară a unui personaj (identificat cu autorul) de nedezmințit. Expresia de sine a „dilogiei” este una fundamentată, demonstrând „negru pe alb”, negruzian metaforizând, că minciuna are picioare scurte și pseudocultura stalinist-leninistă de cazarmă de la Răsărit a fost una nocivă, formală și goală de suflet și de Dumnezeu. Omul, scriitorul, după ideologia sovietică, putea să uite de Cel de Sus, de suferințele umane, de aproapele său, dar „nu trebuia să uite că-i membru de partid”. Iată toată morala acelei societăți conduse de PCUS. Adevărul de noi și de neam nu costa niciun ban, considerat de diriguitori drept o manifestare de „naționalism”.

Talentul de prozator / narator se manifestă plenar în „dilogia” *sui generis* a lui Ion Ciocanu care indirect constituie un

adevărat monument înălțat calvarului său scriitoricesc de o viață, „drumul pătimirilor” sale dovedindu-se realmente o sumă de angoase interminabile. De ce-l citea oare S. Rîbac atât de mult, căutându-i tot felul de „purici” naționaliști, antisovietici, antipartinici?... Credem că nu de flori de cuc...

Evident, dilogia vieții lui Ion Ciocanu este una dintre cele mai complexe lucrări ale autorului, una care constituie o împlinire măiestrită a vieții de familie și literare din perspectiva „Unului” sau a două destine. Protagonistii romanului, puși în situația de a-și trăi din plin veacul, luptă fiecare în modul său și dimpreună împotriva a tot felul de bariere și capcane văzute și nebănuite, întru a învinge inerțiile traiului cotidian și ale universului literar din care făceau parte cu trup și suflet. Odată ce opera s-a scris cum s-a scris, este desul de interesant a parcurge drumul ce-a făcut-o să ajungă la noi. Cele două inimi care au bătut la unison întru a trece peste toate intemperiiile s-au luptat cu nopțile de nesomn și cu noianul de griji, cu șirul de întorsături neașteptate și deloc ușor de învins din mers.

Modul lejer și firesc de a nara și de a rememora al autorului de la persoana întâi și de a ilumina din interior atmosfera vieții de familie îl fac de la bun început să-i consacre alesei inimii sale câteva capitole (patru), prin care pana sa inspirată ne dă / ne oferă un portret de toată frumusețea: lapidar și unitar, moral și original prin polivalența lor ideatică (de ziaristă și de traducătoare, de corectoare și de redactor neoficial, nedeclarat și dezinteresat...) și totodată emblematică, persuasiv revendicativă și opțional-meditativă. Este un pas făcut cu dreptul, care legitimează „saga” lui Ion Ciocanu ce pretinde *volens-nolens* la titlul de scriere romanescă *sui generis*. Ipostazele protagonistei scot în evidență întreaga și complexa ei activi-

tate pe care și-o îndeplinește cu brio și în deplin acord cu modul ei de a fi. Este vorba nu numai de rememorarea succintă a publicisticii Raisei Ciocanu (*Cine și cum tirajează (fixează tirajele) cartea?, Implicațiile fluctuației, Când pomii nu dau roadă*), dar și de activitatea ei în domeniul traducerii (ne referim la cărțile *Jenny Marx* de Polina Vinogradskaia, *Asemenea oamenilor* de Klifford Simak, *Sfârșitul Veșniciei* de Isaac Asimov, *Viața lui Tolstoi* de Romain Rolland, *Mărgăritare fermecate* de Vladimir Drozd, nuvelele *De la „Kon-Tiki” la „Ra”* de Thor Heyerdahl, *Stejarul înzăpezit* de Iuri Naghibin etc.), care denotă un nivel de cultură, deși, vorba autorului, niciodată „n-a scos cel puțin o vorbă despre o eventuală prezentare a cărților traduse la vreo comisie în vederea intrării în Uniunea Scriitorilor”. Personal ne bucurăm dimpreună cu Dumnealui că scumpa și neuitata sa „con-soartă” Raisa Ciocanu, „fiind o soție exemplară, o gospodină talentată, o mămică iubitoare și înțeleaptă, a găsit timp și putere intelectuală și pentru alte acțiuni care i-au completat de minune profilul de femeie cu orizont de cultură larg, poate chiar de invidiat!” Altfel, nici că se putea, de vreme ce „Casa noastră, după cum menționează Ion Ciocanu în capitolul 5. *Corectoare de ziare, de cărți, de oameni...*, a fost întotdeauna o arenă de discuții despre corectitudinea și destinul limbii”. De învățătură pentru toți atât acest capitol, cât și următoarele, în care autorul relatează o seamă de cazuri curioase despre profesorii lor erudiți și verticali (V. Coroban, N. Corlăteanu, A. Ciobanu, B. Chiroșcă, I. Osadcenco) sau despre colegii de serviciu ai Raisei Ciocanu de la *Cultura și Învățământul public*.

Remarcabil e și capitolul 6. *Raisa Ciocanu – cititoare de excepție*. „Ce ar rămâne să mai spun despre modul sau metoda de a citi (a corecta) textele nimerite în aria de vedere a Raisei Ciocanu?”, se întreabă au-

torul și continuă pe același ton mucalit și mărturisitor: „a fost o cititoare de excepție nu doar în cazul *Istoriei României*, exemplar păstrat cu sfințenie de fiica Argentina, ca și în cazul multor alte manuscrise și cărți, bunăoară – în cazul majorității manuscriselor mele. Eu o consider – și ea a știut acest adevăr când el a fost consemnat negru pe alb în unele cărți ale mele, ca *Noi și cuvintele noastre și Cărțile din noi*, ambele din 2011, – Raia a fost un cititor / corector / redactor / sfătuitor excelent pe parcursul întregii vieți în comun, deci, de peste cinci decenii, adică de la chiar cartea mea de debut, *Fereastră deschisă*, din 1965”.

Astfel, cartea *Rămurea de iasomie* ne „cucerește” capitol după capitol prin deschiderile ei în subsidiarul unor universuri, stări, probleme, situații, cazuri complexe care au o logică a lor legică și o anume dialectică dictată de circumstanțe și de dispoziția interioară a personajelor antrenate în subiectul „fără țărături” al scrierii „cu sine” și cu „alții” (inombrabile...) dinspre „ea” și „el / eu”, suprapuși peste atâtea personalități și cunoscuți, evenimente și întâmplări etc. din care se compune viața cotidiană cu toate ale ei.

Poate că ne-am opri aici, dacă n-ar urma, peste mai multe capitole, unul destul de incitant: 15. *Familia Ciocanu în Piața Marii Adunări Naționale* („O altă dovadă concretă a adevărului că Raisa Ciocanu a fost nu numai o soție iubitoare, o mamă bună, o gospodină pricepută la toate și o vecină înțelegătoare, dar și o persoană cu un acut simț civic, o participantă la bucuriile și durerile comunității, este încadrarea ei – alături de mine și de copiii noștri – în majoritatea manifestărilor publice de la începutul secolului. Zile, săptămâni, luni și ani la rând putea fi văzută în Piața Marii Adunări Naționale, la nenumăratele mitinguri de protest, organizate cu diverse ocazii de diferiți lideri

politici ai timpului, dar sub unul și același steag – al ideilor și idealurilor noastre naționale”).

Invocarea Raisei Ciocanu o găsim într-o formă sau alta și în alte capitole, ea depășind limitele propriu-zise ale amintirilor pe care le derulează insular pe întregul cuprins al deceniilor trăite de protagoniști împreună. Grație parfumului de iasomie datorat la o adică, dacă nu mai cu seamă, elanului primăvărat al firii și al inimii umane în răvna lui odiseică de a-și rosti și rostui cuvintele limbii materne cu conștiința datoriei împlinite, inclusiv sau mai ales, în mediul rural, cum e la Condrița. Paginile ce reflectă încadrarea atât a doamnei Raisa, cât și a domnului profesor și scriitor în atmosfera vieții rurale, modul lor firesc și etico-cetățenesc de a dialoga cu oamenii / conaționali de la pământ, de la brazdă, de a-i corecta în vorbire și de a-i îndruma să-și cinstească deschis graiul, de a face să simtă necesitatea interioară a corectitudinii lingvistice în rostire devine pentru dânsii o normă și o datorie. Or, lecția umană oricând e binevenită. Omul învață toată viața. Deprinderea de a vorbi incorect este una destul de frecventă. Ca pedagogi și scriitori, cuplul Ion și Raisa Ciocanu devine pentru vecinii condrițeni un model de comportament superior, responsabil și ademenitor pentru oricine de a se îngriji de propria-i vorbire, esențialmente de dezrădăcinare a vocabularului macaronic, înțesat cu rusisme și barbarisme insuportabile finalmente. Lectura secvențelor respective care iau forma unor tablete literar-lingvistice sau „nuvelete”, cum le mai numea altădată savantul filolog S. Berejan (într-o referință la cartea lui Ion Ciocanu *Realitatea în cuvânt și cuvântul în realitate*), este mai mult decât relevantă și instructiv-meditativă, reflexiv-ironică și sardonică. Om al echilibrului și al bunului-simț în toate, în critică și în dialog cu oponenții sau cu colegii de

breaslă, cu studenții și cu profesorii, cu sătenii și cu oricare dintre conaționali săi, Ion Ciocanu și-a păstrat oricând și oriunde verticalitatea de cetățean și de savant, de pedagog și de român (inclusiv în cazurile unor relații neplăcute cu P. Rabei și Em. Codău...), înzestrat fiind, precum ne spune și numele său mic – Ion (ceea ce în talmăcire biblică înseamnă „Darul Domnului”); tot de aici și unul din titlurile cărților lui *Darul lui Dumnezeu*). Savantul, literatul-lingvist Ion Ciocanu, de fapt, e unul care excelează în cultivarea tabletelor, nuveletelor lingvistice, amintindu-ne adesea local de ironia caragialiană a dialogurilor și monologurilor marelui clasic construite cu un sarcasm molipsitor, unic în sensul său novator și reformator din cap până-n picioare. De fapt, aceasta-i menirea unui mare artist (a se vedea bunăoară „nuveleta” *Gheorghe Urschi și noi*, p. 216-218). În acest sens este relevantă și remarca acad. M. Cimpoi care îl consideră pe Ion Ciocanu „un George Pruteanu al Basarabiei”.

„Dialogurile” purtate la Condrîța sau în transport de soții Raisa și Ion Ciocanu denotă faptul că ei erau tot timpul într-o activitate vie cu toți purtătorii / subiecții graiului nostru pentru care manifestau dragoste și interes și căutau întotdeauna să-i corecteze. Nu mai puțin incitante se dovedesc și alte capitole, între care și ultimul *Surprize vechi... și noi*, inserând eseul lui Alexandru Donos *Raisa Ciocanu – perseverentă și iubitoare de adevăr* (scris în martie 2013). Dumnealui relevă deschis din ce cauză autoritățile instituției i-au propus autoarei să demisioneze „din proprie inițiativă” în urma publicării în ziarul *Moldova socialistă* din 6 iulie 1966 a articolului *Cine tirajează cartea?* Învinuirile aduse publicistei „atunci au fost destul de grave”, subliniază Alexandru Donos. Condeierul se referă și la alt material al autoarei, articolul *Implicațiile fluctuației*, pe care Raisa

Ciocanu l-a publicat în săptămânalul *Cultura* din 21 octombrie 1967. Investigând destul de amănunțit „situația precară cu privire la cadrele didactice din instituțiile de învățământ preuniversitar ale raionului Cahul”, ea „a punctat și a comentat cauzele care au generat lipsa profesorilor din aceste sate”, totodată „arătând cum pot fi soluționate respectivele probleme”. De unde și concluzia lui Al. Donos că „prin bogăția de exemple concrete și bine analizate, pe care autoarea le-a cules din mai multe localități, prin limba aleasă cu care și-a expus modalitățile privind rezolvarea chestiunilor la zi, Raisa Ciocanu dovedește că era un ziarist format, ...de calitate”. Ea știa să se manifeste, avea „dibăcia folosirii din plin a argumentelor probante la scrierea unui articol de ziar în scopul de a scoate în evidență adevărul”. Este, de fapt, o caracteristică deplină care o dezvăluie din interior pe protagonista scrierii *Rămurea de iasomie*, ca, de altfel, și pe celălalt protagonist al dilogiei nedeclarate. Adevărul, slujirea lui cu dăruire totală i-a unit, le-a împletit destinele încă din anii de studii. Relația om-familie-societate devine una hotărâtoare pentru ambele „personaje” ale „romanului”, suprapusă pe cea de cultură și artă etc. Dragostea față de una și de alta le-a fost cultivată de aceiași excelenți profesori universitari, pe care autorul „dilogiei” i-a cinstit în felul său în pagini memorabile din mai multe capitole. Este vorba atât de „*Amintiri despre folcloristul Boris Chiroșcă, despre fratele Vasile Ciocanu și despre alți scriitori culegători de folclor*”, cât și de „*un profesor erudit și talentat: Anatol Ciobanu*”, de „*inimitabilul profesor și prieten Ion Osadenco*”, de „*profesorul nostru Vasile Coroban – personalitate marcantă*” și de „*Nicolae Corlăteanu – lingvistul care ne-a marcat pentru toată viața*” – capitole care spun și tac / ascund atâtea lucruri numai prin numirile / titlurile lor. Fiecare din ele reprezintă un anume mod de cunoaș-

tere a omului / personalității / profesorului dinspre cultură și omenie, dinspre adevăr și destin.

Scrise cu multă căldură și în deplină cunoștință de cauză, capitolele date se citește și ca eseuri independente, ele demonstrând nu numai perfecțiunea / deplinătatea cunoașterii directe și indirecte a ființei umane, dar și o artă a regiei poziționale pe care criticul și prozatorul Ion Ciocanu o stăpânește din interior. Mai mult, autorul recurge la întreg arsenalul cognitiv și informativ, pune în funcțiune și alte momente cu deschideri în biografia profesoral-didactică a înaintașilor, care au educat generații întregi de intelectuali, de filologi, ziariști etc. Prin narațiune și varietate de limbă și stil, de atitudine și opțiuni, ele dobândesc evident și calitatea de portret sociouman: când evocator, când parodist-ironic, dar întotdeauna păstrând acel echilibru interior ce ține vie flacăra amintirii și îngăduie mișcarea pe spirală a rezonerului critic în limitele bunului-simț.

Capitolele următoare – *Pe urmele recenziei despre Ion Druță, Foști studenți despre profesorul lor Ion Ciocanu* – deschid alte trepte în evoluția în timp și spațiu a scriitorului, a destinului său creator. Adept și admirator deschis al adevărului de sine și de noi, de lume și de artă, el, în pofida tuturor vicisitudinilor sorții necruțătoare și forțelor diriguitoare și împotrivoare cunoașterii adevărate a fenomenelor istorice și cultural-artistice de către intelectuali, a căutat pe diferite căi nu numai să-și creeze o concepție atitudinal-științifică și metodologic-construcțivă, dar a continuat și după expulzarea forțat-ideologică de la universitate, din învățământul național superior, din cauza susținerii acordată firesc lui Ion Druță, care ne „întorcea” indirect cu fața la neam, la ethosul nostru, la tradițiile noastre populare, la specificul național călcat în picioare de „civilizatorii” sovietici. Criticul

trece prin mai multe încercări grele de moment și de etapă, angajându-se totuși până la urmă redactor la Editura „Cartea Moldovenească” (desigur ajutat de cei săritori la nevoie...), dar cât mai departe de tineretul studios într-o nu-l influența cu ideile lui „naționaliste”...

Capitolul legat de „discipolii” maestrului care marchează prezența ideii de profesor și de scriitor, de cercetător literar și de ucenici / „urmași” / continuatori în arta scrisului și a pedagogiei la propriu și la figurat este unul dintre cele mai complexe și elocvente, deoarece dezvăluie în mod absolut că Ion Ciocanu a fost un pedagog-scriitor de vocație, că scrierile savantului inspirau teamă regimului care-l urmărea insistent pentru a-l putea învinui de toate relele pe motiv că avea „discipoli” care-i împărtășeau convingerile și-i urmau exemplul în scris. Ne referim nu numai la Pavel Balmuș, Ion Pârâu și Vasile Nastasiu, Timotei Roșca și Alexandru Burlacu, Leonida Lari și Elena Țau, la Andrei Țurcanu, la Valeriu Nazar și Mihai Papuc, la Alexei Palii și Serafim Belicov, la Pavel Proca și Ion Proca, la Mihai Morăraș și Mihai Lescu etc., etc., care au devenit scriitori, dar și la mulți alții care au îmbrățișat cariera pedagogică dintr-o chemare lăuntrică și cărora maestrul le cerea cu mâna pe inimă „să judece profund despre cele citite. Nu la nivelul persiflărilor, ci la acela al explicațiilor docte”. „Dacă Ion Ciocanu, admitem, a greșit ceva, sublinia dânsul, într-o conversație cu studenții, căutați greșeala, găsiți rădăcina acesteia, spuneți-vă părerea în mod argumentat, mai ales că Ion Ciocanu, continua savantul, încurajează opinia proprie a discipolului, chiar dacă părerea studentului, *gândirea creatoare* a acestuia, vine în contradicție cu cea a profesorului...” Pentru a ne convinge de viața adevărului și de adevărul vieții, merită să fie citite aceste „spicui” din arhiva vremii, din paginile deceniilor trecute. Concludente sub raportul

dat sunt referințele lui Vasile Nastasiu din articolul său *Unele probleme de estetică*, și cele ale lui Andrei Țurcanu din *Viziune asupra romanului „rural”*, ale lui Alexandru Burlacu din *Ion Ciocanu: orizonturile prozei „rurale”*, ale lui Serafim Belicov din *Sacrele adevăruri și din Munca fără intermitențe și până la istov*, ale Galinei Furdui din *Exceptând parabola sofisticată*, ale lui Timotei Roșca din *Proeminența și polivalența vocației*, ale lui Ion Pârâu din *Maestru al analizei literare*, ale Mariei Cotic din *Semințe de miracol care cu toată certitudinea ne îndreptățesc să-l considerăm*, precum mărturisește Vlad Zbârciog, „o conștiință critică lucidă”.

Departate de a epuiza informația extrasă și dezghiocată sau decelată în capitolele pomenite ale cărții *Rămurea de iasomie* de Ion Ciocanu, precizăm că am citit-o nu numai din curiozitate, dar și dintr-o legitimă obligativitate de „discipol” neafișată față de maestrul care ne-a susținut în toate și oricând și pe care, la rândul-ne, l-am admirat întotdeauna, inclusiv în ceea ce privește poezia, proza și publicistica lingvistică nonconcrential-originală pentru moment și nu doar.

Pătrunzătoare în toate, partea de „dilogie” aparținându-i / revenindu-i celui de-al doilea protagonist demonstrează cu prisosință că ideea de om al creației și de operă / scriere sunt pentru Domnia Sa dominante, fără a abandona însă tărâmul sociouman al cotidianului unde fiecăre relație scriitor-societate este una pe măsură să influențeze într-un fel sau altul derularea nevăzută a evenimentelor la unison sau în deplin dezacord ideologic (mai ales, atunci când unele ediții conțineau un așa-zis element „subversiv”, ca în cazul cărților lui P. Cărare *Săgeți*, ale lui D. Matcovschi *Descântece de alb și negru*, ale lui M.I. Ciubotaru *Temerea de obișnuință*, ale lui Gh. Cutasevici *Hora luminii*, cea cu buclușul poem-acrostih *Patria, etern*

cuvânt, care – citit pe verticală – inițialele dezvăluiau ideea-mină pe care o conținea: ROMÂNIA, etc.). Toate momentele constructiv și obiectiv selectate dintr-un domeniu sau altul au în paginile capitolelor și ale „romanului” o funcție a lor interioară și necesară întru închegarea / cristalizarea întregului dinspre om / personaj / subiect și realitate. Comunicarea dintre ele este una principială, dozată cu acel grad nevăzut al armoniei etico-civice și ideatice care constituie fermentul nedeclarat și relevant al trăirii de sine în cuvânt dinspre parte și întreg. De aceea, lecturându-le, nu vom regreta niciodată că am contemplat asupra unor sau altor pagini din viața unui scriitor real și original dedat artei adevărului și adevărului artei dinspre noi și lume.

Într-un atare context, „dilogia” ori saga *Rămurea de iasomie* provine tropic și ideatic dintr-un departe aproape al inimii dictat de desfășurarea caleidoscopică și karmică a unei biografii de creație de etapă. Metafora poetică de cândva („Rămurea de iasomie / Ce te speli cu stropi de rouă, / Mi-ai deschis aseară mie / Ușa într-o viață nouă”) comunică în subsidiar cu cea epică, socioculturală și artistică. Experiența lirică și cea nuvelistică și-au spus cuvântul lor indirect la locul și la timpul potrivit. Mai mult, dialogul lor monologic este unul legic și esopic prin segmentele critic și memorialistic, totodată imnic și pedagogic în latura momentului psihologic și dialectic. Or, fiind discipolul unor asemenea somități lingvistice și literare, care l-au marcat și, în același rând, ulterior, l-au apreciat respectiv la justa lui valoare de „literat și lingvist pasionat” (A. Ciobanu); de critic literar care „și-a elaborat o metodă proprie de analiză literară”, de exeget care, „pe drept cuvânt, insistă mult asupra necesității cultivării sistematice a gustului artistic”, odată ce „criticii literare îi revine datoria de a dezvălui cititorului atent și inteligent comorile artisti-

ce" (V. Coroban) ori de cetățean, de model de luptător adevărat, care „a fost și rămâne... fidel culturii și științei strămoșești, pe care le apără cu toate forțele intelectuale de care dispune, aplicând principiul formulat de el însuși: „Azi serbăm fără să jubilăm, ci angajându-ne și luptând” și, mai mult, „a devenit cu timpul un bun profesor, educator de generații, mai ales, un energic publicist și bun polemist” (N. Corlăteanu) etc., e de neînchipuit care ar fi fost evoluția tânărului savant și scriitor, dacă el se abătea din calea adevărului. Doar astfel, a fost posibilă conștientizarea faptului că profesorii Domniei Sale au fost niște „jertfe” ale regimului pansovietic, precum a devenit până la urmă și el însuși, cu deosebirea că a fost expulzat demonstrativ și umilitor din profesoratul universitar, fără drept de a mai reveni vreodată la aceste „unelte” pedagogice din motive ideologice invocate de adepții dogmatismului vulgarizator și ai șovinismului neîngăduitor, dictator, primitiv.

Drept că odată cu venirea democrației pe meleagurile noastre, lucrurile iau altă întorsătură / înfățișare, și „naționaliștii” inventați de regimul sovietic de cazarmă, după ani lungi de meditații, se gândesc să intenteze regimului comunist un proces judiciar întru a fi reabilitați. Un atare proces intentează și literatul nostru. Capitolul respectiv (nr. 14) cuprinde într-adevăr *Cererea* despre constatarea faptului cu valoare juridică, din 3 august 2006, depusă la Judecătoria sect. Buiucani de către petiționarul Ion Ciocanu supus represaliilor în perioada anilor '70-'90 ai secolului trecut. După cum remarcă Domnia Sa, „prin ordinul Ministrului Științei și Învățământului Nicolae Mățaș, din 28 februarie 1991, s-a decis reabilitarea cadrelor didactice, inclusiv a mea, precum și reexaminarea motivelor eliberării din funcție, însă până acum eu n-am apelat la instanța de judecată”. Motivul acestei acțiuni „este necesar pen-

tru reabilitarea numelui meu în calitate de cetățean, colaborator științific și scriitor”, subliniază maestrul.

În afară de ordinul ministrului *Cu privire la reabilitarea persoanelor ce au activat în domeniul științei și învățământului ori au studiat în instituțiile subordonate ministerului*, aici găsim *Declarația* acad. Mihai Cimpoi, președintele de atunci al Uniunii Scriitorilor, *Mărturia* în instanță de judecată aparținându-i lui Nicanor Babără, doctor habilitat în filologie engleză, profesor universitar, *Mărturia colectivă* semnată de A. Ciobanu, V. Marin, M. Purice, I. Melniciuc, Gh. Dodiță din 18 mai 2006, *Confirmarea* fostului director al Editurii „Literatura Artistică” D. Tampei din 26 mai 2006, *Depoziția de martor...* a acad. I. Borșevici din 26 mai 2006, *Depoziția...* dată de N. Lupașcu, locotenent-colonel al Securității Naționale în perioada 1970-1992. Instanța a hotărât admiterea integrală a acțiunii lui Ion Ciocanu și a constatat faptul represiunii politice a lui Ion Ciocanu în perioada anilor 1970-1990.

„Ce-ar mai fi de spus? se întreabă autorul. Să reproduc recenzia publicată de mine la 23 iunie 1970?” Vom reaminti întru acest scop doar „aspectul patosului lui principal” care „il constituie glorificarea valorilor naționale ale poporului nostru”. Or, „obiceiurile, sentimentul de venerație pentru părinți (strămoși), destinul limbii materne”, după opinia criticului, „il preocupă îndeosebi” pe Ion Druță. În finalul acelei recenzii exegetul accentua: „Multe alte aspecte ale vieții moldovenilor de-a lungul anilor și-au găsit zugrăvirea cinstită și inspirată în dialogia lui I. Druță. Eroii cărții devin simboluri ale Omului în cele mai variate ipostaze. Rezonanța lor general-umană, universală își are sorgintea anume în explorarea psihologiei naționale.”

În tot ce scrie autorul întrezărim întotdeauna o linie principală spirituală, linie pe care caută direct și indirect s-o dezvăluie

și-n scrisul altora. Cazul lui Ion Druță și, mai ales, al dilogiei acestuia nu putea trece neobservat pentru Ion Ciocanu – manifestă o deschidere aparte față de creația druțiană la care apela oricând avea nevoie de un exemplu edificator la ore. Remarcabil e și altceva: Ion Ciocanu are ca exeget o atracție deosebită față de scrierile polemice și inspirate, izbucnite din interior. Se întâmplă să-l obsedeze uneori o imagine, un gând revelator pe care îl dezvăluie numaidecât cu promptitudinea-i caracteristică, ceea ce rar dacă întâlnim la colegii săi de breaslă. Toate acestea țin deopotrivă de „metoda lui proprie”, corobanilor vorbind, de modul lui de analiză, de autentic și de tot ce-i autohton. Prin aceasta, ca și-n cazul lui V. Coroban, exegezele lui Ion Ciocanu tălmăcesc mai cu seamă rigoarea prozei „rustice” și poezia vieții „rustice” și spirituale finalmente dintr-o perspectivă estetică.

Critica și proza, inclusiv cea memorialistică (gen cea din *Rămurea de iasomie*), sunt viguroase, sfidând opiniile elogioase, argumentul lor fiind rigoarea trăirii sufletești profunde, etico-civice verticale în coordonatele psihologiei naționale, vieții de acasă și pentru casă sau, vorba poetului, „pe-acest pământ pentru acest pământ”. Strădaniile lui de câteva decenii bune de-a citi cu creionul în mână creația mai multor generații (proza, poezia, dramaturgia, critica, publicistica etc.) într-o se edifică de „tăria” acesteia n-au fost deloc zadarnice, ele au trezit atât curiozitatea cititorului care le caută și le găsește utile, necesare într-o creștere și într-o căutarea unui ideal literar în context autohton sau național, oricum, original-originar. De aici și pasiunea pentru stilul polemic, meditativ-liric, reflexiv-ironic sau parodic, esopic funciarmente. Tot de aici și refuzul miniaturismului sau lirismului siropos ori a stilului cețos (nu și „facețios”, pe care îl admira, bunăoară, distinsul exeget literar V. Coroban),

găunos sau chiar „porcos”, indecent și non-fervent (atât în poezie, cât și în proză).

Capitolul 18. *Scriitori în casa familiei Ciocanu* relevă cât se poate de bine și dinlăuntru, prin zicerile și scrierile lor privind atât relațiile om-om, scriitor-scriitor etc., cât și comentariile unuia despre altul, inclusiv despre scrierile criticului și scriitorului, autorului cărții de memorialistică autentică precum este *Rămurea de iasomie*. Aici vom vedea că autorul „este și cu Suceveanu, și cu Cimpoi”, că pledează în fond pentru activismul scriitoricesc, pentru conștiința de sine a acestuia, pentru ideea de combativitate și verticalitate, și nu de comediant. Faptul de a susține pe cineva și de a fi susținut, la rândul tău, de altcineva este unul realmente agreabil în orice raporturi socioumane, mai ales, „în cazuri aparte”, când reciprocitatea „se verifică prin opiniile colegilor de breaslă”. Meditând asupra contribuției lui Ion Ciocanu, „cel cunoscut și recunoscut de toată lumea”, Ion Melniciuc în articolul *Cărțile lui Ciocanu* remarca un lucru deloc neglijabil: acestea sunt „cărți care poartă însemnul unui talent autentic, singular, inimitabil”, subliniind că „talentul nu poate fi imitat, cu atât mai mult – plagiat!”. În cazul lui Ion Ciocanu, prof. Ion Melniciuc evidențiază că este vorba de un „filolog total”, iar „forța magnetică ce ne atrage spre scriitorul / vorbitorul Ion Ciocanu rezidă nu atât în *noutatea informației*, cât în *felul de a o interpreta*. Anume prin aceasta este original Ion Ciocanu”. De relevat și alte gânduri asupra cărora insistă Ion Melniciuc: „Cu-vântul rostit și rostuit de Ion Ciocanu este pe de-a-ntregul molipsitor” sau: „Domnia Sa a rămas neclintit în felul său de a fi. De dragul adevărului renunță la orice favoruri: titluri, posturi, distincții, privilegii etc. Dintre toate virtuțile omenești o preferă pe cea de *ostaș-luptător*. Este angajat într-o luptă continuă cu cei ce nu respectă legile limbii, deși sunt obligați s-o facă.”

Cea de-a „două” parte a clepsidrei „dilogiei” (care, de fapt, se verifică indirect prin cea dintâi) evident este cea mai indicată a scoate în relief fenomenul spiritual, cultural-artistic Ion Ciocanu care a contribuit la revoluționarea criticii și istoriei literare în perspectivă estetică prin întreaga sa activitate de pedagog și de scriitor, de lingvist, de cetățean vertical, de publicist exigent și de polemist fervent. E destul să ne referim la opiniile exegeților ce și-au găsit locul și rolul lor în universul „dilogiei” (V. Coroban sau M. Cimpoi, Gh. Chira sau V. Nastasiu, A. Țurcanu sau Al. Burlacu, T. Roșca sau A. Hropotinschi, E. Lungu sau Gr. Grigorescu sau la cele ale scriitorilor și savanților lingviști M.I. Ciubotaru, N. Corlăteanu, A. Ciobanu, Gr. Cincilei, I. Melniciuc etc.), urmate de cele ale altor prețuitori ai prozei lui (I. Druță, R. Suveică, Vl. Beșleagă etc.), precum și ai poeziei (I. Mihăileanu, V. Bâtcă etc.) întru a vedea aieva complexitatea abordărilor literare și lingvistice din aria preocupărilor multidimensional-originale și vertical-originare a individualității unice a maestrului care a făcut epocă în cultura noastră în cea de-a doua jumătate a sec. XX, slujind dezinteresat ideea de Neam și de Țară, de creație și revelație, de tradiție și inovație dinspre necesar și ideal, dinspre dor și izvor, dinspre ethos și frumos, dinspre son și autohton, dinspre permanență și chintesență, dinspre principialitate și demnitate.

Raportată la ideea de viață și de Univers, de Om și de Dumnezeu, saga *Rămurea de iasomie* constituie pentru dl Ion Ciocanu un examen dintre cele mai severe, deoarece relevă în fața publicului cititor o parte dintre cele mai intime trăiri din epocile sale de referință pedagogice și scriitoricești, de familie și de activitate pe tărâmul literar.

Exeget virtuos și merituos, prin toate creațiile sale de un gen sau altul cărora le-a dat imbold din propria-i suflare, se apleacă firesc și asupra ideii de spiritualitate pe care o desprinde din cartea preotului paroh mitrofor Ioan Ciuntu *De la Tine vin și la Tine Mă duc, Doamne*, apreciată „în noul context psihologic și... ezoteric”: „Nu în zadar Dumnezeu a creat omul pereche – bărbat și femeie – pentru ca în urcușul lor spre desăvârșire ei să se poată sprijini, să se ajute reciproc. Dată fiind orientarea lui spre comuniune, omul nu-și poate fi singur de ajuns. Și i s-au dat copii – tinere vârstare care, crescând, vor sprijini copacul uscat, secătuit de vlagă, pentru ca el să nu se prăvălească la cea mai mică adiere de vânt...”

„Maestru al analizei” (I. Pârnuș) și „un apostol al limbii române” (A. Moraru), autorul revelatoarei și verticalei „dilogii” subliniază că „multe de toate cele trebuincioase găsim în cartea lui Ioan Ciuntu *De la Tine vin și la Tine mă duc, Doamne*, „cugetând totodată, vorba Domniei Sale, la unele clipe ale vieții noastre”, ca în final să se întrebe deschis: „Le-am împletit bine, frumos, cu folos, ori...?” (Gândul de pe urmă este nu numai al unui Om înzestrat cu „simț civic”, dar și cu cel „autocritic”, „necruțător”). Lectura „romanului” ne convinge pe de-a-ntregul că despărțirea dramatică de „rămurea de iasomie” elegiacă a destinului a condiționat în fond regalitatea autentică a „dilogiei” dinspre inimă și minte, dinspre condiția general-umană a vocației și dinspre conștiința luptătoare a scriitorului chemat care și-a cucerit finalmente un loc al său, al „permanenței”, sub steaua destinului capricornic în racursiu etico-civic și estetic eminamente.

Tudor PALLADI

DISCURSUL LIRIC ÎN RONDELURILE DE DRAGOSTE ALE STELIANEI GRAMA

Ultimele apariții editoriale ale admirabilei mînuitoare de condei Steliana Grama, care, în mod subit, ne-a părăsit în anul 2006, pe deplin le datorăm mamei sale Claudia Slutu-Grama, bibliolog, dr. în filologie, poetă, care în decurs de mai mulți ani adună, din arhiva personală a „Steluței” și din edițiile periodice ce au tipărit scrierile acesteia, vers cu vers, rînd cu rînd, pagină cu pagină, ca să scoată la lumina tiparului orice scîlpire a talentului celei care a fost „o stea în constelația copiilor-minune”, după cum s-a exprimat cu semnificație vădită scriitoarea Claudia Partole. Nu face excepție în această privință nici volumul antologic *Opere. Rondeluri de dragoste*^{*}, apărut la Iași, la Editura „TipoMoldova”, în prima jumătate a anului 2013. Volumul, de fapt, ne prezintă într-o haină nouă rondelurile apărute în anul fatidic – 2006 – în alte două volume: *Perfuzie de vise și Surogat de iluzii*. Primul dintre acestea e cuprins între paginile 3 și 176, iar al doilea – între paginile 177 și 378. De la pagina 379 urmează referințele cu privire la creația poetică a Stelianeii Grama, iar la final este inclus un *Itinerar biografic* al protagoniștelor.*

Trebuie să pecizăm din capul locului că forma fixă a poeziilor a obsedat-o pe autoarea noastră întotdeauna și a fost în-sușită strălucit de către tînăra poetă, fapt demonstrat prin cele 371 de mostre incluse în cartea de față. După spusele mamei sale, Steliana „de mică a înțeles că poezia

este armonie, că există o taină, o mare taină a creației” și tot din vîrsta fragedă „o interesa teoria versificației sau prozodia, metalimbajul, nivelurile (straturile) structurii poetice, mai ales primul strat, cel sonor, intonațional-ritmic, ce include procedeele de fonetică poetică, procedeele de versificație, intonațiile, instrumentele de realizare ale acestora”.

În rondeluri Steliana Grama cîntă dragostea, acest sublim sentiment general-uman, cu toate bucuriile și necazurile caracteristice. Poeta se lasă antrenată pe undele deliberărilor cu tentă filozofică, ne prezintă meditații despre metamorfozele vieții cotidiene: ba se bucură, ba se întristează de lipsa de conveniență sau de necuviință, iar concluziile la care ajunge ne par că, în mare parte, sînt luate chiar din viața ei sau a noastră, cei care o admirăm de la distanță. E de necrezut, dar *filozofia* ei nu lasă la o parte nici trădarea, nici înșelăciunea, nici moartea... Ea plînge în pumni că nu o observă nimeni, că nu este înțeleasă, că suportă amărăciune și deziluzii, mereu căutînd unde este adevărul, mereu simțînd necesitatea de a iubi.

Atragem atenție: cugetările Stelianeii Grama despre dragoste sînt neobișnuite, dar, în același timp, fiind o fire curajoasă și profund feminină, versurile ei născute în împărăția lui Eros sînt firești. Personajele din unele narațiuni poetice parcă nici nu s-au văzut niciodată sau viceversa – s-au cunoscut și sînt atît de apropiate că nu ne putem imagina despărțirea lor. Radiografierea dragostei a devenit o pasiune pentru toată viața scurtă a poetei. Avem impresia că Steliana și după ce a plecat Sus – printre

* GRAMA, Steliana. *Opere. Rondeluri de dragoste*. Iași : Ed. TipoMoldova, 2013. 436 p. (Col. *Opera omnia*.) ISBN: 978-606-676-210-6.

stele – continuă să caute răspunsul greu de definit al existenței dragostei.

lata la ce concluzii ajunge autoarea rondelurilor definind Dragostea / Iubirea, cea care îi răzvrătește sufletul ei tineresc: „Iubirea e mereu un semn de carte / În paginile sorții unui om / Și-abia ajunși pe patul cel de moarte, / Noi răsfoim al vieții noastre tom”; „Iubirea e ca o purificare / În urma îndelungii suferinți, / Când ți se pare că-ai să-ți ieși din minți / De-atîta boală și însingurare...”; „E Dragostea o erezie / Și noi –eretici și frumoși – / Ne ascundem în sihăstria / Din codrii cei întunecoși...”; „Nu te-ntreba: Iubirea ce e / Și care-s veșnicile-i legi? / Tu, cu instinctul de femeie, / Ar trebui s-o înțelegi”; „Te binecuvîntez cu un sărut / Și te îndemn să crezi cu disperare / În Dragostea cît soarele de mare, / Ce n-are nici sfîrșit, nici început”; „Culpabilă de-a te iubi prea mult, / Eu Dragostea mi-o port ca pe o cruce / Și cît în spate voi putea-o duce, / Doar de instinctul meu am să ascult”; „Povară prea veche, prea grea / E Dragostea-aceasta barbară, / Ce parcă să moară ar vrea / Și parcă nici n-ar vrea să moară”; „Iubirea e ca o mitologie / C-un panteon de zeițăși uitate, / Ce-n orele prelungi de insomnie / Îți bat la geamul disperării, toate”; „Și nimenea nu are știre / Din ce ni se trage Iubirea, / Ce molimă umblă prin lume, / Asemeni arhaiciei ciume?” ș.a.m.d. pînă la sfîrșitul antologiei putem selecta scipiri de mărgăritare poetice.

Analizînd textele din culegerea de rondeluri, observăm că poeta pune semne de egalitate între Dragoste și Iubire, pe de o parte, și ceea ce i se pare că sînt acestea, pe de altă parte. Astfel, pe lângă paritățile menționate mai sus, Steliana Grama ne încredințează, ne insuflează părerea că Dragostea / Iubirea nu este altceva decît: „iluzie”, „șansa vieții”, „legendă trăită”, „ultima dorință”, „a sîngelui sălbătăcită goană”, „patimă nebună”, „agonie”, „vechi izvor de apă vie”, „nou izvor de apă moartă”, „o mitologie”, „o fantomă veșnică”, „cea mai mare suferință”, „ciudată legătură dintre noi”, „strămoașa

de Cro-Magnon”, „un nevăzător ce merge singur-singurel pe stradă”, „soră dreaptă cu dezastrul”, „o eroare”, „un atu”, „totem vechi de cînd lumea”, „mai-mult-ca-perfectul”, „semn de recunoaștere”, „o indolență”, „vinul de Cahors”, „un bilet de loterie” ș.a.

Tot atît de variate sînt și definițiile pentru cei doi îndrăgostiți. Autoarea, poeta, iubita, adică *Ea*, nu este altceva decît: „o statuie cioplită-n lemn pe insula Bali”, „regina mea”, „adolescenta cu vise nebunești”, „copilă”, „cea mai intangibilă vestală”, „fecioară cu sîngele barbar”, „fîntînă arteziană”, „unica sabină”, „Subiectul care, disperat, își caută, în noapte, Predicat”, „actor de planul doi”, „fermecătoare oreadă”, „aurora boreală”, „insula Ada-Kaleh”; iar iubitul, adică *El*, poate fi doar: „calif pentru vecie sau pe-o zi”, „înălțătorul efeb”, „pribeag din iubire-n iubire”, „lupul singuratic și flămînd de-un suflet ce i-ar oferi căldură”, „gardă de corp”, „abisul meu și Chomolungma”, „Paradisul cel pămîntesc”, „ultima redută ce vreau s-o cuceresc”, „o ființă ireală”, „cel mai cocîrjat dintre satiri”, „un voievod”, „Bonaparte”; pe cînd amîndoi se aseamănă cu: „Romeo și Julieta”, „două cărți de poezie”, „vase comunicante”, „biblicii eroi” ș.a. Rămînînd la acest capitol, menționăm și parfumul deosebit al solilocurilor inserate. Iată că în fața noastră se perindă personaje ale miturilor și operelor literare din Antichitate pînă în epoca contemporană: Orfeu, Euridice, Heracles, Paris, Elena, Odiseu, Penelopa, Medeea, Iason, Iocasta, Oedip, Antigona, Clitemnestra, Agamemnon, Ariadna, Teseu, Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana, Cenușăreasa, Sultanul, Șeherezada, Ofelia, Hamlet, Don Quijote, Dulcinea, Don Juan, Quasimodo, Esmeralda, Ana, Manole, Marin Miroiu ș.a.

Am selectat și exemple de epitete și comparații, care, pe drept cuvînt, sînt numai bune de a fi incluse în dicționarele speciale în dreptul acelorăși cuvinte – *Dragoste* și *Iubire*: „imposibilă”, „pribeagă”, „cît soarele de mare”, „blagoslovită”, „păcătoasă”, „barbară”, „provincială”, „ca un cîntec din vechime”, „cătrănită”, „magică”, „mai dulce, mai

nevinovată", „întîrziată", „carnală", „mai plină de noroc", „făr' de pereche", „fierbinte", „de restrîște", „cea mai frumoasă", „înflorată", „ca lotușii în noapte", „de bonton", „sprintară", „de la seral", „amară", „care pleacă", „supremă", „infinită", „sublimă", „nepieritoare", „în veci de veci nomadă", „mitică" ș.a.

Ca să fim mai concludenți în afirmația că Steliana Grama a trăit în Dragoste și iubire, pînă în ultima ei clipă, propunem deliciului cititorilor și un buchet de verbe și locuțiuni verbale plasate foarte reușit în vecinătatea cuvintelor-cheie pe parcursul întregului volum de rondeluri: „de iubire nici nu bănuiam", „altă Dragoste n-ar fi știut", „eu m-am îndrăgostit de Tine", „prizez iubirea ca pe-un drog", „deplîng lubirile din piept", „coagulez într-o iubire", „întîlnesc iubirea", „lubiri ce se-nfiripă", „lubiri ce se destramă", „ne iartă, Dragoste", „zace-o Dragoste", „bocesc iubirea ca pe-un mort", „stau la priveghi iubirii", „mă ascundeam de Dragoste", „iubire de n-ar exista", „să-ți faci iluzii mari despre iubire", „de ai muri, iubire", „din ce ni se trage iubirea", „vreau Dragoste anu-mprejur", „descîntă-mă, iubire", „în pățimașă-mi Dragoste să crezi", „a ne refugia într-o iubire", „mai propovăduiești iubirea", „iubirea mi-e pe plac", „cu Dragostea ce n-o cunoști", „m-ai osîndit la Dragoste", „de tine o iubire mă desparte", „nu-mi defrișați lubirile", „în Dragoste-s eternul ucenic", „de-a crede în iubire", „iubirea mă strigă pe nume", „iubirea se strecoară către tine", „iubirea poate fi doar la plural", „Dragostea e oarbă", „plîngînd iubirea de odinioară", „ne risipim în Dragoste", „nu-i reproșa iubirii", „pentru iubire doar am fost născuți", „atîta Dragoste am risipit", „în fața Dragostei sîntem egali", „lubirile de azi nu-s ca-nainte" ș.a.

Tot atît de largă este și gama de îmbinare, de legare a cuvintelor *a se îndrăgosti* și *a iubi* în propoziții și fraze: „că te iubesc, e-un simplu amănunt", „nu crezi că pot să te iubesc platonice", „ne-am mai iubi, dar băncile-s stricate", „îndrădostită-am fost peste urechi", „să ne iubim ca-n vechile poezii", „te iubesc amarnic de profund" ș.a.

Deci, contemplînd exemplele de mai sus, putem să remarcăm faptul că S. Grama își creează propriul univers al Dragostei, al iubirii, care este un tărîm al sfințeniei ome-nești. Sentimentele fundamentale prezente în volum sînt strigătul unei ființe înamorate, care poartă în inima sa afecțiuni cutremurătoare. Efortul ei este unul de conștiință, de aceea prin rondelurile de dragoste avem ocazia să privim în interiorul spiritului propriu al poetei. În general, pasiunile ei sînt descrise în categorii pozitive, iar accentele profund personale, cugetările sale, aproape zilnice, asupra rostului ființei îndrăgostite, poartă un veșmînt poetic de *croială* modernistă. Credem că cele mai frumoase și mai impresionante metafore și imagini poetice din creația S. Grama sînt anume acelea care au fost dedicate Dragostei și iubirii.

Nu în zadar criticul și cercetătorul literar Tudor Palladi menționează că protagonistă noastră este „un talent unic și extraordinar, dăruit cu trup și suflet marilor pasiuni de revindicare și de recreare a sufletului omenesc, a rîvnei lui dezinteresate spre sublim și frumos, spre divin și oneros, spre tot ce-i modern și etern". Și tot dumnealui, vorbind despre poezia sentimentală a S. Grama, afirmă: „La nivel de vocabulă, de stil și de limbă, rondelul gramian [...] atinge cote neînchipuite pentru poezia spațiului și a timpului ei, unice prin sonoritate și suplețe ideatică, prin meditația elevată, avansată, care devansează totalmente scrisul din perimetrul dat de acasă și din altă parte, intrînd în marea clipă a numaiviitorului. [...] Oracular și original, universul ei poetic este dominat de un frămînt interior personal de la un capăt la altul, făcînd să tresalte, la fiecare sunet de vocabulă, sufletul uman, întins precum coardele harpei în atingerea razelor vorbitoare de imnul luminii, de cuminecăturile vespereale sau matinale ale inimii suferinde de sine și de noi, de dor și de iubire sub raportul oportunității sufletești și a celei celeste a gîndului sacru, plin de frăgezimi ascensionale și dimensional-atitudinale."

Este esențial să spunem că prin volumul *Rondeluri de dragoste* este continuată o tradiție spirituală și literară în scrisul românesc, cu referire specială la lirica feminină. Totodată, după pășeștea pe alți creatori de rondeluri prin profunzimea viziunii artistice și modalitatea aparte de redare a trăirilor sufletești. Ne surprinde uneori naivitatea, închipuirile bizare, fantasmagoria, dar toate sînt demne de apreciat. Autoarea, aspirînd permanent la mai mult, ne oferă, în fine, o imagine luminoasă a Dragostei, izvorită din propria experiență, trecută prin sita sufletului ei plătînd. Sugerîndu-ne numeroase aluzii, ea nu este indiferentă față de epopeea lirică a eroilor / personajelor (de cele mai dese ori, „El” și „Ea”), pe care le scaldă în toate culorile curcubeu-

lui. Visele lor nu întotdeauna sînt realizate după dorință, iar uneori – în cadrul relației de dragoste – se transformă în tragedii. Și totuși, ajungînd cu lectura la ultimul rondel, parcă ai vrea să fie o continuare. Cu regret, poeta nu a apucat să spună totul despre Dragoste și iubire...

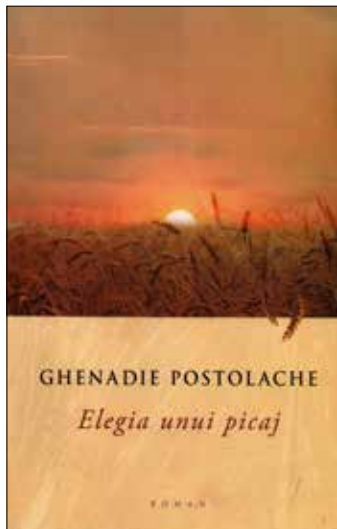
De aceea, cunoscutul poet, publicist și cineast Gheorghe Vodă a surprins cu maximă precizie o fațetă de seamă a profesionalismului **Rondeliei** (căci așa era supranumită Steliana de prieteni și colegi): „Poezia scrisă cu formele fixe nu va putea să se împrăstie în van, atunci cînd creatorul este cel cu talent autentic, așa cum ne convinge poeta Steliana Grama.”

Valeriu RAȚĂ,
bibliotecar

PICAJUL ÎNĂLȚĂRII

Noua narațiune a lui Ghenadie Postolache *Elegia unui picaj** (Chișinău, 2013) e un ghem incitant și provocator de subiecte și personaje, unul bine încâlcit, dar pe care într-un mod iscusit și ingenios, în ultimă instanță, îl descâlcește la fel de bine același autor. Precum confirmă și Em. Galaicu-Păun în nota sa de pe coperta a patra a cărții, în literatura română din Basarabia se reprofilează tot mai accentuat și mai tenace un „prozator solid, cu aptitudini de arhitect urbanizat și viziuni de poet metafizic, format la școala de gândire a marilor mistici ruși”.

Deși face parte din cohorta autorilor care s-au afirmat pe valul postmodernist al finalului de secol XX, Ghenadie Postolache

lache a evitat apanajul teribilist și categoricist care-i caracterizează pe aceștia, o bună parte din ei mai suferind încă de acest sindrom, el însă rămânând în proza sa devotat propriului stil – sobru, meticolos, perseverent – respectând cele mai bune tradiții ale esteticii și literaturii clasice.

Unul din subiectele de temelie ale recentului roman este cel erotico-sentimental, aspect important în radiografierea până-n cele mai tănuite cotloane ale sufletului și cele mai nebănuite

fațete ale caracterului personajului-axă ale lucrării Ion Zografschi.

Paradoxal la prima vedere, cu nuanțe oximoronice, titlul cărții prinde a-și dezvălui enigmaticul subtext abia în momentul în care Dorina, amanta lui Ion, după ce „abia se descleștară din cea de-a treia

* POSTOLACHE, Ghenadie. *Elegia unui picaj* : roman. Ch., 2013. 160 p. ISBN 978-9975-77-199-3.

tornadă vâjâitoare, suspinătoare, dezagregantă”, se ridicase goală din pat și, savurând o țigară, turuia gingaș la telefon cu soțul ei. Și asta după ce Ion își înmormântase tatăl, făcând abstracție de preceptele bisericești referitor la perioada de 40 de zile de doliu și abținere. În același timp el descoperă și în soția sa, Cornelia, mai mult decât un trup de femeie, „mai mult decât împreunarea, atingerea, pătrunderea ei, inhalarea pedantă a esențelor ei psihotrope, obscure, concentrația infamă asupra unor farmece...” [p. 14]. Aceste „descoperiri” erotico-senzuale, în clipa în care Dorina vorbește la telefon cu soțul ei, îl fac pe Ion să se dumerească ce e cu viața sa, ea arătându-i-se ca o „nacelă supra-saturată cu heliu, (care) atingea norii, din când în când însă trebuia să arunce câte ceva din coșul mare împletit, jos, pentru a nu pierde din altitudini” [p. 43]. Aici autorul nu spune direct, ci doar sugerează, că de dragul păstrării aparenței de cotă maximă a altitudinii (în sensul de a-și trăi viața la cota cea mai înaltă), personajul, în ultimă instanță nu mai are nimic de aruncat și atunci nu are altă soluție decât să se arunce singur în gol. De fapt, asta e și substanța epică a întregii narațiuni – tânguitoarea și dramatica elegie a căderii omului, acțiune care, poate fi interpretată și ca un picaj. Ce e cu viața lui Ion Zografschi – cădere sau picaj? Autorul nu dă un răspuns direct, finalul lăsat a fi descifrat de cititor, deși în aparență apetența personajului său pentru o viață în desfrâu pare să ducă la ideea de cădere.

Ion este un bărbat „brunet, înalt, cu ochi căprui înrouați, unde însă nu poposise vreodată cinismul”, motiv pentru care „este mereu prilej de poticnire pentru tot felul de gagici”. În pofida faptului că o iubeste pe soția sa, Cornelia („un stupefiant amestec de senzualitate decantantă, lucidă aproape, de pragmatism și maternitate”), el se lasă atras și de Dorina („o specimenă rasată, cu pielea suflată cu polenul brun al Mediteranei, ochi verzi, surză-

tori”), care „cu moliciunea incertă, învăluitoare a mișcărilor, proprie blondelor, se desfăcea simțurilor ca un buchet perfect asortat de stăpânită aroganță, stihinică răbufnire, exploziva abnegație și un piano-piano pasional...” [p. 42]. În plus, Ion se aventurează și într-o relație cu Delia („o bijuterie parfumată care strălucea subțire, răscolitor”), jună de 19 ani „cu privirea caldă a ochilor de un nesperat, liniștitor cenușiu, cu vraja esențelor sale feminine abil retrasă la adăpostul unei prestații grațios-oficioase...” [p. 74].

Ion încearcă să-și justifice comportamentul său sub aspect amoros, găsind și o explicație, a sa, a relațiilor dintre un bărbat și o femeie: „Ce ți-e și cu sărutul acesta! Ce era sexul, împreunarea propriu-zisă, fără fuziunea păgân-sacramentală a gurilor! [...] În sărut stă concentrată întreaga, nepătrunsa vrajă a lumii acesteia [...]. Un sărut totul ar putea sfârși, dacă nu ar fi încifrată nouă această sete furibundă pentru finalități, dejucată iar și iar de irezistibila magie a începuturilor...” [p. 43].

De unde și de ce această sete și neosită dorință de altceva, de altcineva? Ion e convins că atât belșugul de dragoste, cât și cel de suferință îl schimbă pe om și doar sentimentul de sacrificiu îi face să-și ierte unul altuia totul, în special, în relațiile dintre un bărbat și o femeie. În ultimă instanță, înțelegând că este capabil de acest sentiment al sacrificiului, el recunoaște: „De aceea și fug, mânat de frică la alta” [p. 13]. Picajul său, complimentat de această frică de sacrificiu, mai este alimentat și de insașietatea de voluptăți senzuale care-l domină de fiecare dată când întâlnește o femeie receptivă la pornirile sale amoroase. Semnificativ în acest sens e momentul când o cunoaște pe Dorina, cea care își cere scuze, șoptit, pentru deranj, apoi între ei urmează un dialog doar din priviri: „Pe ea o scuza. Ar fi scuzat-o mai multe ori la rând. «Fugi de aici, îi zise din priviri, te vreau goală, linșată, ți-aș arăta eu câmpiile elisee – raiul străvechi.»” „Tu nu știi ce-i aia,

femeie, băiatule, păreau să răspundă ochii ei. «Până-ncerci o dată, iubito...nu te mai saturi, te prăpădești...» [p. 25].

În plus, acest personaj e deosebit de original, el perceptându-și olfactiv femeile sale: Cornelia, de exemplu, se asociază cu mirosul de mosc și iarbă cosită, Dorina miroase a lapte acru și a căpșune, iar tânăra Delia, secretara liderului de partid Cernăuțeanu, a pelin și alune, a salcâm și caș proaspăt, a țuică de migdale și lucernă strivită între palme. În picajul său de împlinire letală, Ion se simte precum „oceanul care nu va fi niciodată nor, ușor, grațios, purtat de zefirul matinal, deși mereu a fost nor [...], dar nu ține minte” [p. 79].

Aceste relații erotic-amoroase ale lui Ion se intersectează și cu cele, la fel de semnificative, dintre el și rudele sale. Pe tatăl său, Timofei Zografschi, el îl descoperă cu adevărat doar atunci când îl vede la morgă „pe targa sinistră de metal”. Pentru Ion tatăl său fusese un om „autoritar, de o masculinitate inhibitoare, gurmând al vieții”, unul care „muncește mult, pe rupe, nu-i cruțase nici pe ai săi”. Știa că trăsesse foame în anii de după cel de-al Doilea Război Mondial, zgârcit la timp și măcinat de diabet, acum el îl vedea „ca în palmă, gol, vulnerabil și totuși... de negăsit. Uluitoare, pulverizantă voluptate în a-ți vedea astfel părintele, pe unul care-ți place sau nu – stătuse între tine și Creator...” [p. 9].

Deloc simple și relațiile cu fratele Val, care se încurcase cu „o pipiță frumoasă foc, foarte tânără încă, cu o ținută de marchitană...”, aceasta dovedindu-se ulterior a fi nepoata de frate a unui bandit cu greutate, cunoscut cu porecla de „Grunt”. Interlopul îl condiționase pe Val – „ori e jugănit, ori plătește despăgubiri până ce respectiva față nu se mărită” și frate-său, „ca unul câștigat la cărți, le căra bani de unde avea și nu” [p. 63]. Despre acest bandit („un individ chel, burduhănos, de un cinism cras”), Ion știa că, împreună cu cinci alții săi, dona bani Bisericii și aceștia chiar „inițiaseră construcția unui locaș al lor, ai

foștilor interlopi, unde urma, după toate, să officieze un preot de buzunar, care nu ar fi umblat cu canoane drastice [...] și ar fi „aranjat” treaba cu Atotțiitorul, pentru a nu urma reveria morbidă, profund nostalgică a bandiților, vizavi de ce au izbutit în această viață...” [p. 64].

Încurcat rău în aceste relații de tot soiul și încercând să-și diminueze cumva picajul accelerat, Ion ajunge chiar la niște acte de caritate, aparent neașteptate, cum ar fi, de exemplu, gestul său de a dona sânge pentru un copil, despre care se informase întâmplător de pe un panou publicitar.

Căutând însă și alte soluții pentru a ieși din picaj, Ion alege să se implice și în niște relații politice, crezând că această variantă e unica și cea mai sigură cale de a se salva. Din cu totul alte motive, el apelează la serviciile unui amic de-al tatălui său, un fost securist „prin ambăț și vocație” și colonel „cu părul des, cărunt, pieptănat spre spate, privirea vie, ușor inflamată, capul și mâinile mari în raport cu trupul” [p. 28]. Tipul e unul dintre cei care, făcând legământ „cu destinul abscons, sangvinar, omnipotent și ubicuu al Liubiankăi, [...] nu se pensionau” nici măcar aieva.

La prima lor întâlnire, când apăruseră niște probleme cu testamentul, referitor la moștenirea averii tatălui său, colonelul îl previne pe Ion: „Vezi, ai grijă [...], lumea s-a schimbat mult, e dornică de trufanda, de sânge proaspăt. Acesta-i obiceiul vremii [...], cei buni, cei luminați vor fi prinși în horă [...], am cunoscut, e-adevărat, și oameni de calitate care nu s-au... dar... Vezi...” [p. 31], vorbe ale căror semnificații el nu le-a sesizat. La indicația colonelului, fostul student de la istorie, coleg cu Ion și actualmente locotenent-colonel Sâmboteanu, îi aduce rezultatele expertizei după semnăturile de pe actul notarial și tot acesta îl plasează, invitându-l la un pescuit pe malul lacului din Costești, în lumea relațiilor politice și în cercul celor de la putere. Aici Ion se convinge încă o dată că „speculația cu lozinci și doctrine era unul din

sporturile naționale îndrăgite” ale elitei politice basarabene și că pentru ea „statalitatea nu conta decât în postură de factor ceremonial, de vâl instituțional, protector și stimulator al afacerilor private” [p. 69]. Reușește să intre în grațiile unui lider de partid centrist, replămădit pe matricea veche a unei formațiuni răsuflete, Mihail Cernăuțeanu („domn înalt, grizonat, cu ținută de grant spaniol, altă dată ambasador la Bruxelles [...], mâncător de inimi...”), care îi propune funcția de referent și ideolog. În acest moment lui Ion i se năzare că, în sfârșit, anihilarea picajului său îi este asigurată și el acceptă imediat, văzându-se deja în calitatea sa de reprezentant solid al puterii, „ușor încruntat, cu sala vibrând de respect și pietate la aparițiile sale atât de așteptate”.

Vorbitor a câtorva limbi străine, „dobă de carte, mai puțin de cele de teorie politică și economică”, Ion urmează să asigure acoperirea teoretică, organizarea campaniilor electorale, selectarea echipei, relațiile cu mass-media, să-l reprezinte pe Cernăuțeanu la diverse întruniri, simpozioane, dezbateri, conferințe... Pe el însă nu-l pune în gardă cinismul adânc asumat al celui imaginea căruia urma s-o lustruiască, mai ales că în echipă îl găsi și pe un fost coleg de facultate, Teodor Amoășei, cunoscut ca un reductabil turnător. Devenind piesa centrală în sanctuarul partidului, el se pomenește în cele din urmă ținta unui atentat nocturn care putea să-i devină fatal, dacă nu ar fi intervenit cineva, inopinat, la fel de misterios, precum fusese și atacul. De altfel, într-o discuție ulterioară cu Sâmboteanu, cu cel care, i-o va „șterge” pe soția sa Cornelia, Ion află că anume el, securistul, fusese salvatorul său și că atentatul fusese comandat unor bandiți de către soțul Dornei, informația fiindu-i furnizată securistului de unul dintre cei care-și ridicau soldă la instituția lor.

Oricum, Ion devine la scurtă vreme o mascotă a partidului, dezbătând ușor, elegant, la diverse posturi de radio și tele-

viziune, în fața unor politologi de carieră chestiuni și subiecte la zi. În cele din urmă, în iureșul picajului său îl găsește ideea de a-l succeda la conducerea partidului pe Cernăuțeanu, deși își dă bine seama că „într-o lume unde spațiul se comprimase hilar și confortabil [...], ieșiri totalitare pasagere, alianțe politice provizorii, la mica oculta înțelegere, abateri comportamentale [...], totul devenea posibil contra cronometru...” [p. 108].

Surprins, Ion mai află de la același Sâmboteanu, că așa-zisa „lege a lustrației” este promovată chiar de „băieții cu ochi albaștri” și că lor le este cunoscut orice pas al său, chiar și relațiile sale „mai speciale” cu Delia, dudua care, între timp, ajunge logodnica lui Mihăiță, fiul lui Cernăuțeanu. Într-o discuție confidențială, șeful său de partid îl informează pe un ton „îngrijorător de pașnic”, că „în centrul Moldovei, acolo unde miza electorală a centristilor era decisivă, se iscase un curent, o mișcare bizară”, care dăduse peste cap eforturile perfect echilibrate ale echipei lor. Sute și mii de oameni îl aclamau pe un tip ciudat, dotat însă cu o carismă zdrebitoare, care profesa ideea veche, precum lumea, de „agonisire a puterii de pocăință” [p. 121]. Iar când îi dă de înțeles că tipul, dacă nu va accepta oferta partidului, urmează să fie lichidat, Ion decide pe loc să fie atent, circumspect, șmecher, necruțător și, astfel, fără să conștientizeze, picajul său devine și mai abrupt anume pentru că „la mijloc era puterea. Lupta pentru putere. Pentru un rost. Rost ales, distinct, capital” [p. 123]. Și atunci când urma să se despartă definitiv de tânăra sa amantă, Delia, dar vrând să și-o mai păstreze, el nu-i spune nimic din ce-i încolțise demult în suflet, gândind în sine sa: „Nu acum. Devin cine trebuie, ș-apoi vedem noi, chiar dacă te măriți cu Cernăuțeanu-junior” [p. 125].

Deznodământul acestui picaj letal se produce în clipa în care Cernăuțeanu îl investeste pe Ion cu misiunea de a-l acosta pe liderul mișcării populare când acesta

urma să predice în fața mulțimii adunate pe malul lacului de acumulare Costești-Stânca. Predicatorul nu era altul decât fiul lui Teodor Amoășei, iar între timp la această mare mișcare a maselor aderară și se convertiră în noua credință tot mai mulți oameni cu nume în societate. Sarcina de partid pusă pe umerii săi consta în anihilarea celor doi din clanul Amoășei – tatăl și fiul – înmânându-le acestora câte un plic cu o scrisoare otrăvită, după lectura căreia „destinatarul mai trăia cel mult două-trei zile” [p. 156]. Cu cele două plicuri în mână, Ion se îndreaptă spre furnicarul de oameni adunat pe malul lacului, avându-l în spate pe securistul Sâmboteanu, acesta fiind însărcinat să vegheze realizarea impecabilă a operațiunii. În această clipă, ca o străluminare a destinului său, Ion își vede etapa finală a picajului său ca pe „un strop lung care cade de undeva de sus, cu luciu metalic, cum îl străbate ușor, până-n miezul jelatinos al tainicilor adâncuri, cum

se face una cu masa imensă de apă și cum rămâne... totuși netopit, nediluat, stârbind, apoi, când abia de mai aștepți ceva, furtuni, potop, și... curcubeu” [p. 157]. După această viziune transcendentă el sloboade mapa cu cele două plicuri în apele cenușii ale lacului și, desfăcându-și larg brațele, de parcă-și vede fratele drag, regăsit după amar de vreme, se îndreaptă spre Sâmboteanu, cu care câteva minute în urmă, în pornirea sa nestăpânită de a se răzbuna pentru Cornelia, se încăierase și se bătuse crunt. Principiul său de conviețuire, devenit aproape general într-o societate confuză și care-l convinsese, că totul e pentru om, toate sunt pentru poftele lui, într-un mod miraculos, aproape mistic, se convertește în altceva – totul e pentru oameni, toate-s pentru izbăvirea lor.

Picaj care se transformă în curcubeu, dramă care se transformă în elegie.

Nicolae RUSU

PROVOCĂRILE CULTURII AUDIOVIZUALE

Un valoros studiu intitulat *Cultura audiovizuală: provocări și tendințe** – autor și coordonator Violeta Tipa – a văzut lumina tiparului la Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural, în 2011.

Cum se menționează și în scurta prezentare, semnată de Larisa Cuznețov, doctor habilitat, psiholog, evident, că nu suntem părtașii interzicerilor, inclusiv, a emisiunilor TV, dar nici „nu trebuie să tolerăm la nesfârșit promovarea vio-

lenței, a exagerărilor amurale, a perversiunilor de tot tipul”.

Acest studiu e un semnal de alarmă, că lucrurile nu merg tocmai bine în societatea modernă, că lumea a luat-o într-o direcție greșită, promovând pe toate căile distrugerea stilului, mentalității, valorilor, clădite de-a lungul secolelor, lucruri de care s-a ghidat omul pentru a se perfecționa. Astăzi asistăm la o degradare a speciei umane. Cu o ferocitate de neimaginat se fac presiuni enorme asupra mentalității omului și, mai ales, a copilului. De fapt, trebuie să recunoaștem, ne aflăm în plin război informațional, audiovizual și nu știm cum să opunem rezistență.

* TIPA, Violeta. *Cultura audiovizuală: provocări și tendințe* = Современный экран: тенденции и вызовы времени. Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural. Ch.: Elan Inc. SRL, 2011. 440 p. ISBN 978-9975-66-242-0.

Despre acest cataclism ne vorbește, argumentat, autoarea Violeta Tipa în studiul *Cultura audiovizuală: provocări și tendințe*. Pentru prima dată în Republica Moldova, la un nivel științific argumentat și bine analizat, se abordează un fenomen care trezește neliniște și îngrijorare. Ne-am dorit să fim liberi, să ne exprimăm liber, dar n-am avut instrumentele necesare și nici pregătirea adecvată pentru această realitate, care s-a deschis în fața noastră. Ne-am dorit să aderăm la spațiul cultural românesc, dar această aderare a fost o iluzie, fiindcă, în special, audiovizualul, televiziunea română au fost supuse unor procese ale globalizării, din care, cum spunea autoarea Brândușa Armeanca în studiul *Dictatura imaginii*, au dispărut bunicii noștri. Dintr-o sursă de informare și educație, televiziunea s-a transformat într-un divertisment. Cunoaștem această stare de dezamăgire, deși audiovizualul românesc a opus și rezistență, totuși emisiunile de „trei parale” au împânzit spațiul, dominându-l.

Ce să mai spunem despre Republica Moldova, unde s-a dorit o distrugere totală a tot ceea ce a fost creat în perioada sovietică și înlocuirea cu... cu ce? Se credea că înlocuirea cu tot felul de filme, în special, de sorginte americană, foarte violente, cu încercări naive de divertisment, mai ales, în emisiunile pentru copii, cu posturi rusești sau canale întregi, cum ar fi *Nickelodeon*, deci, se credea că anume acestea sunt valorile democratice, că aceasta este adevărata libertate în mass-media: spunem ce vrem, facem ce vrem, existența noastră începe de la '91 încoace, că tot ce s-a creat în trecut trebuie ascuns de ochiul lumii, în special, al copiilor (filme de animație cu personajul Guguță, de exemplu, sau filme de animație după poveștile lui Ion Creangă).

Glumele de prost gust, expresiile licențioase, imagini hidoase au luat locul

ursuleților și șoriceilor nevinovați din filmele noastre de animație. Locul filmelor de proveniență sovietică l-au luat seriile mexicane siropase, cu amorezi, cu amnezii, cu răpiri, în fond, niște nimicuri, dar ușor de digerat, pe de o parte, și cu seriale americane pline de violență și cruzime, pe de altă parte. Ce-i drept, foarte curînd încep a apărea și filme rusești, mai ales seriale, în care violența, cruzimea, sălbăticia ș.a. sunt prezentate la fel sau și mai oribil decât în peliculele americane.

Cei mai vulnerabili, desigur, au fost copiii și adolescenții, care au avut și au acces liber la toate canalele TV și la toate mijloacele de comunicare, părinții întrecându-se între ei prin a oferi odraslelor tot ce-și doresc aceștia. Autoarea scrie cu lux de amănunte despre aceste fenomene, fiind foarte bine documentată și informată.

Desigur, nici adulții nu au fost „scutiți” de acest cataclism. Manipulările de tot felul la care au fost supuși, și-au lăsat amprenta asupra mentalității, felului de a fi al contemporanului nostru. În loc să opunem cât de cât rezistență, să ocolim aceste hățisuri, noi preluăm aceste modele și le răspândim.

Cartea-studiu a Violetei Tipa trebuie citită cu creionușul în mână de jurnaliști, de telejurnaliști, cinești, critici de artă, dar și simpli consumatori ai culturii audiovizuale. Pentru a ști ce se întâmplă, care este realitatea în care trăim. Este utilă părinților (mi-a plăcut faptul că autoarea recomandă părinților să vadă ce jocuri de calculator preferă odraslele lor, ce filme privesc la televizor, dar întrebarea e, ce se va întâmpla, când copiii de azi, care s-au format în spiritul jocurilor pe calculator, al altor mijloace audiovizuale vor deveni, la rândul lor, părinți?).

Se pare că nu există ieșire din această situație... Studiul nu vine cu vești bune. Dar... Din oricare tunel este o ieșire. Citișem undeva, că în Anglia elevilor le este

predată o nouă disciplină, legată de faptul că filmul nu este o realitate, ci o ficțiune. Copiii trebuie să înțeleagă acest lucru și să nu ia în serios sau să nu creadă că e adevărat ceea ce se prezintă pe ecran.

Autoarea propune, ca o soluție, necesitatea unui curs de istorie și estetică a filmului de animație în școala primară și a

unor prelegeri de estetică a artelor audiovizuale pentru clasele superioare, care ar „forma la copii o cultură de recepționare a imaginii, a specificului artei virtuale și a realității”. E o soluție, poate, unica. Deocamdată.

Larisa UNGUREANU

LEUL BOEM ȘI ARCUL EDITORIAL

*Coama leului pe pernă** constituie o colecție de texte incluse în antologia de proză cehă contemporană, carte ce a apărut cu susținerea financiară a Ambasadei Republicii Cehe în Republica Moldova, în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din Moldova. Traducerea și selecția textelor au fost realizate de Helliana Ianculescu și Lidia Nașincovă. Dar stilul riguros de constatare nu poate să țină piept amintirilor privind descoperirea Pragăi din textele cehilor și din semnele arhitectonice ale acestui

oraș cu conglomeratul de oameni, în care am fost prinsă. Și timpul meu s-a oprit între pietrele cu ocrotitorii sfinți și monștri, între turla cu vagabonzi, ce au câini îngrijit îmbrăcați, între gust și grabă, între firesc cu ascensorul interzis și conceptul de invers sau pe dos, absurdul care suspendă realitatea. Toate, adunate, devin voci sincopate

¹ *Coama leului pe pernă* : antologie de proză cehă contemporană. Sel. și trad. Helliana Ianculescu, Lidia Nașincovă. Ch. : ARC, 2013. 240 p. ISBN 978-9975-61-759-8.

a mai multor stiluri, ce supraviețuiesc, concurend un pic în mister și sarcasm determinat de diferite diafragme ale contemporaneității. În această interpretare mă ghidează date concrete, situații, textul artistic.

Antologia de proză cehă contemporană *Coama leului pe pernă* (Editura ARC, Chișinău, 2013) mi-a parvenit la 17 octombrie anul trecut. Aș fi spus că era o toamnă ca oricare alta. Dar cărțile, asemenea oricărui întâlniri nu sunt întâmplătoare. Sigla Editurii ARC împingea săgeata în afara

cărții. Suntem obișnuiți să găsim mesajul în pagini, dar uneori paginile interacționează cu cititorii provocând cele mai neașteptate momente. Astfel, și săgeata invizibilă care era direcționată de neobositul săgetător, în pătratul lui Malevici se sforța să concureze cu ceasul astronomic din Praga. Dar și sigla zodiacală, și arcurile orologiului, toate erau îndreptate în aceeași direcție, de parcă au făcut un complot cu titlul calm de pe coperta volumului *Coama leului pe pernă*.

Nu am fost tentată să încep cartea exact cu povestirea dată. Predilecția a fost una consecutivă, având toată încrederea în gustul celor care au realizat selecția și traducerea – Helliana Ianculescu și Lidia Nașincová. Astfel, textele celor paisprezece autori, de vârste diferite, cu stiluri variate, cu specificul ironico-tragic parafat în dilemele vieții cotidiene, s-au prezentat cititorilor de limbă română. Biografia succintă trasează interesele scriitorilor Emil Hakl, Markéta Hejkalová, Magdalena Wagnerová, Jiří Hájíček, care activează la posturi de radio, de televiziune, la teatru, în presă. Titlurile cărților, revelația de rudenie, peregrinările fie la studii, fie de refugiu, constituie o apropiere dintre autori și cititori. Creația lor nu apare ca o literatură de boulevard, citită rapid și uitată undeva prin metrou. Biografia e selectată abil pentru a apropia oamenii spațial, conceptual, temporal. Or, în unele evenimente se întrevăd și cititorii din Republica Moldova, care mai țin minte epoca restricțiilor, a cenzurii, a interdicției, a revoltelor și a aspirațiilor spre libertate.

E uimitor, dar pare-mi-se că această carte a apărut în viața mea exact în anul când am fost invitată de Libuše Valentová, Facultatea de Litere, Universitatea Carolină, Praga, la Colocviul Internațional de Studii Românești din Cehia și Slovacia *Ficțiune și nonficțiune în literatură* (23 octombrie 2013). Praga mi s-a deschis și grație acestor autori. Miloš Urban intensifică contradicțiile acestui oraș prin valorificarea a două optici: scriitorul T. și cititoarea J.: „Și eu sunt o observatoare, la fel ca tine. Diferit este numai modul în care privim orașul – și ce vedem – ce vrem să vedem și ce nu. Iubesc Praga și atunci ce pot să fac? Chiar dacă este respingătoare. Pur și simplu, văd frumusețea ei la fel ca tine, doar că tu nu vrei să o vezi. Îți alegi doar aspectele urâte” (Miloš Urban, *Pruncul Isus din Praga*, p. 200). Sigur că

Praga nu e Chișinău, dar aceste cuvinte le-am acceptat de parcă erau despre orașul meu. Nici vorbă, nu pot fi comparate aceste două orașe, dar emoția pe care mi-a transmis-o cu atâta măiestrie autorul, mediată de Helliana Ianculescu, m-a apropiat mult emotiv. Sentimentul are argumente și misterul poate fi reflectat. Și atunci am trăit confortul disconfort al faptului cum e receptat orașul meu de străini și de locuitori.

Mi s-a întâmplat și mie să gust din misterele acestui oraș. Fiind ghidată printre grădinile ascunse ale Pragăi de energica Lidia Nașincová, între orele 14.00-15.00 ne-am pomenit în fața Bisericii „Panny Marie Sněžné” / „Sfintei Maria a Zăpezilor”). Fiind obosită, am rugat-o să intrăm. Prin legende am urcat scările și am trecut de porțile grave ale edificiului primitor. Spunând că mi-ar plăcea să aud cum cântă orga, dar înțelegând că nu e ora potrivită, brusc, spre mirarea tuturor au sunat acordurile acestui instrument. În genere, îmi pare că Praga e un oraș cu adevărat foarte sensibil. Și cine știe dacă nu suferă de posesivitate. Altfel, nu știu cum să explic faptul de ce însoțitoarea mea, atentă, cu... aici lipsește ceva!, minuțioasă, de fiecare dată bine dispusă, a reușit să-și frângă mâna la Chișinău. Tocmai în momentul bucuriei editoriale de apariție a cărții. Consider că Praga nu își dorea să o vadă fericită decât în spațiul ei.

Scriitorii din antologie simt Praga ca un spirit atotcunoscător, personajele nu știu decât segmente din biografia sa. Astfel, apare Praga în viziunea lui Roman Ráz, Jiří Kratochvíl și Vratislav Maňák. În aceste proze cititorul este invitat ca un părtaș al secretelor personajelor. Vizualizarea străzilor din *Faust moare de două ori* (autor: Roman Ráz), fuga, concursul inițiat, vagabondul inițiat din *Puțin înainte și mult înapoi* (autor: Jiří Kratochvíl) toate pot provoca un interes similar cu *Regele rufăriei*

înflorate (autor: Vratislav Maňák). Autorii provoacă în cititori un spirit de detectiv, de a continua imaginația scriitorului, de a colabora în construcțiile anterioare.

Textele nu oglindesc doar străzi, cartiere, râul Vltava, ele sunt și un retrovizor al celor care pășesc ocazional pământul Pragăi: „Trecu de câteva grupuri mici de italieni zgomotoși, nemți chercheliți și ruși grosolani. Pe ruși îi agreea cel mai puțin, fiindcă niciodată nu se dădeau la o parte să-i facă loc să treacă. Își croi drum prin mulțime și ajunse în mijlocul unui grup de englezi care căutau disperăți un bordel. Se prefăcu că nu aude întrebările lor, iuți pasul și ocoli un grup de spanioli care consola o femeie căreia i se furase poșeta. Poate să fi fost un hoț de buzunare din Bulgaria. Sau niște hoațe din România. Sau țigani din Cehia de Nord. Praghezul știe să îi evite, dar turistul se lasă ușor păcălit” (Miloš Urban, *Pruncul Isus din Praga*, p. 203). Inițial se creează impresia că e un Turn Babel, dar corespondențele diferențiază străinii. Și atunci fiecare grup începe să primească conotațiile legendei sadoveniene cu care își începe romanul *Baltagul*.

O intersecție a timpurilor, tăiată cu foarfeca amintirilor, e revelată de Nataša Reimanová prin melodia ce se aude de sub clapele *Bösendorfer & Weinbach*. Datorită acestor simboluri, valorificate concentrat de autoare, care și prin intermediul traducerii Lidiei Našincová, fiindu-i extrem de recunoscătoare pentru selectarea acestui text, am trăit tragismul eroinelor. Literale au început să cânte pe partiturile paginilor în proză, lacrimile de suferință de a alege între artă și necesitatea machiavelică: „Datoriile creșteau, bărbatul meu nu se mai uita strâmb la *Weinbach*, ci îl pipăia pur și simplu, cum face țopârlanul cu vitele la târg. Mi-am sugerat că trebuie să accept vânzarea și am zis «da» cu ochii închiși” (p. 49). Atmosfera tragică între două instrumente muzicale, între studiul fiicei

și plăcerea bunicii, între înălțarea mierlei și amplexarea spațiului, între amintire și moarte, clapele de pian și clapele de tapat apasă în dialogul generațiilor, prin repetiții de situații, prin ecurile timpurilor.

Proza selectată balansează de la magie spre desacralizare. Filonul ales e propriu mai multor scriitori. Aspectul misterios e determinat de doleanțele personajului, dar împrejurările materializează dorința într-un mod neadekvat, provocând situații în care apar perspective ironice, sarcastice: „De Crăciun copiii ar trebui să stea cât mai departe de adulți. Deși vorbesc de fapte bune, dar vorbesc, iar dacă îi credeți, dacă faceți o faptă bună, atunci nu o apreciază și până la urmă tot voi rămâneți părăsiți și fără un sfanț. Așa că uneori n-aveți încotro decât să vă luați după regulile lumii interlope din simplul motiv că trebuie să supraviețuiți, deși, în fond, sunteți exact ceea ce păreți – adică o fetiță atât de cuminte, că alta la fel ar trebui să căutați cu lumânarea” (Petr Šabach, *Poveste de Crăciun*, p. 63).

Labirinturile interioare în convențiile de a nu întreba, de a aștepta ceva din afară, din a inventa lumea, nu sunt subestimate în secolul globalizării. Ambiguitatea uneori e proprie reacției sociale, politice, economice.

Orașul Vechi, Praga veche se constituie, mai ales, din arcurile circulare ale străzilor. Printre perlele arhitecturale una semiotică este orologiul, pe care mi s-a părut oferită de autorul copertei Mihai Bacinschi ca un simbol al Pragăi într-o suplimentare a problemei timpului care persistă și în spațiul limbii române.

Oprindu-mă în fața orologiului am încercat să savurez segmentele proprii biografiei inserate în semnele zodiacale din rama ceasornicului. Și brusc, ora exactă, începe un spectacol vizual și sonor. A doua zi dna Lidia Našincová mi-a povestit legenda arhitectului-ceasornicar, ilustrului meșter care a fost „răsplătit” prin orbire.

Maestrul nu a rămas dator. A lăsat orășenii pentru 80 de ani fără această dinamică până a apărut un alt ceasornicar care a putut repara dispozitivul. Referințele mele se împletesc și cu imaginile care apar în proza lui Jáchym Topol: „Printre mulțimile de oameni veniți din toată lumea, care se plimbă pe străzile de aici și se înghesuie în micile piețe, se mai târăsc ici și acolo ultimii locuitori bătrâni din Malá Strana. Acești disidenți murdari din lumea lui Huxley, ai sărăciei și bătrâneții, sunt îmbrăcați îngrozitor. Este de mirare că unii dintre ei sunt încă în viață. Și turiștii îi fotografiază, la fel cum fotografiază statueta care reprezintă moartea de la Orologiul Staré Město” (Jáchym Topol, *Coama leului pe pernă*, p. 163). Corespondența dintre edificii și locuitori reliefează problema de comercializare a istoriei, doleanța care insistă la diminuarea spațiului locativ al celor cărora, de fapt, Praga le aparține. Contextul cehului în asamblarea turistică se impune în mai multe texte.

De la revenirea mea din Praga sunt câteva luni. Dar mai păstrez în buzunarul paltonului o coroană, monedă care luminează prin figura leului semeț, ridicat în două picioare. *Coama leului pe pernă* vine într-o antiteză cum emblema de pe monedă. Moneda e o siglă, depășește timpul, imaginea nu poate îmbătrâni, spre deosebire de personajul lui Jáchym Topol: „Trupul care a reușit să supraviețuiască printre ruinele înghețate și ascunzătorile din pădure zace acum ghemuit sub pături. Unde are mâinile? Aha, este legat. Acum a mai rămas din el doar un cap mare pe pernă. Un cap cu o coamă de leu, cu fire de păr cărunte și murdare” (Jáchym Topol, *Coama leului pe pernă*, p. 165). Îmbătrânirea leului inserează schimbarea conceptelor, neacceptarea adaptării, concomitent sugerează și tronarea altui leu.

Boemul valorificat în spațiul praghez determină armonie, conviețuire a diferitor

concepte estetice. Esteticul e valorificat din perspectiva alegerii pe care i-o oferă Jiří Kratochvíl personajului narator: „Și tânărul s-a așezat la calculator. «Deocamdată, apartamentul este amenajat în acest fel. Se numește categoria întâi clasică. Mobilă modernă combinată cu antichități. Am ținut mult la această combinație, totul este perfect compatibil. Și așa ar arăta categoria doi postmodernă.» În timp ce tânărul plimba mouse-ul pe ecran, în fața ochilor mei s-au succedat o serie de camere și de spații dotate cu mobilier exclusivist, în care un fotoliu nu se deosebea de mașina de spălat vase.

– Am putea să ne întoarcem la categoria întâi clasică” (Jiří Kratochvíl, *Puțin înainte și mult înapoi*, p. 34).

Esteticul, la Michal Ajvaz, este într-o simbioză de concentrare filosofică cu nimicul: „Formele care se nasc din nimic sunt deocamdată neclare, instabile și poate niciodată nu vom reuși să le folosim, dar ele provoacă bucurie doar prin simplul fapt că există. S-ar înșela cel care ar considera că lumea ascunsă în nimic este un turn de fildeș separat de lumea noastră; este mai degrabă chiar lumea noastră aflată în stadiu de naștere, o lume în care până acum există forțele lizibile ce o alcătuiesc, este realitatea în cel mai puternic sens al cuvântului, în pofida caracterului ei fantastic. Vom învăța să înțelegem limba ei tăcută” (Michal Ajvaz, *Nimic*, p. 56). Este starea de a aprecia nimicul în raport cu excesul. Nimicul emite undele pure ale sufletului, nealterat de competițiile părerilor. Nimicul generează libertatea filosofică de a se atinge de absolut. Mi-aș permite o paralelă. Și noi avem un filosof al nimicului – este Victor Teleucă, cel care valorifică nimicul în spectrul niciodată, nicăieri, niciunde, nimeni. Sunt curioasă să descopăr și alte eseuri filosofice ale lui Michal Ajvaz. Prin acest text distingem predilecția scriitorului de a descoperi ceremonial laboratorul

său artistic, fiind în antiteză cu ideile comune, predispușe standardizat originale.

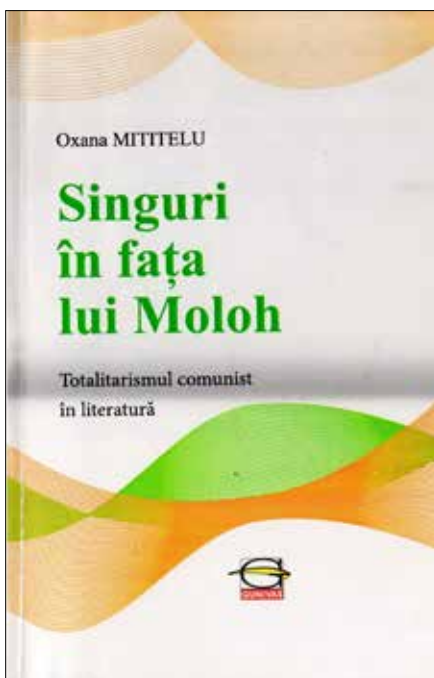
Un „compendium” de jurnal artistic este *Europeana. O istorie succintă a secolului al douăzecilea* cu vagoanele de tramvai la care se „înhamă” prozatorul Patrik Ouředník. Într-o cheie sarcastică, cu note succinte de revistă, cu recuzita titlurilor fixate lateral, sunt sincopate doctrine politice, artistice, psihologice, economice etc. – e un joc al percepției. Cititorul nu are decât să savureze colajul ingenios care în

rațiunea ironică înlătură masca grupurilor și scoate în evidență o identitate curioasă a secolului al XX-lea. Și atunci, din mistere rămân doar intrigi. E un fragment, dar și în acest *pars pro toto* cititorii simt ratingul epocii, încearcă să completeze, fără obsesii, viziunile timpului nostru în raport cu cel precedent.

Conf. dr. Victoria FONARI,
Universitatea de Stat din Moldova

STUDIU MONOGRAFIC DE O STRINGENTA ACTUALITATE

La finele anului trecut, la Editura „Gunitivas” din Chișinău a apărut un studiu monografic de o stringență actualitate, intitulat *Singuri în fața lui Moloh. Totalitarismul în literatură**, autor – Oxana Mititelu, profesoară de limba și literatura română la Universitatea din Comrat. Prefațatorul cărții, profesorul universitar Alexandru Burlacu semnalează că această cercetare literară se impune ca un imperativ, întrucât totalitarismul comunist a avut consecințe catastrofale în viața românilor de la est de Prut și că un atare dezastru ar putea să recidiveze. Conștienți de acest pericol, scriitorii din R. Moldova au publicat, în ultimul sfert de veac, mai multe opere literare, în ale căror

pagini dezvăluie o istorie doldora de calamități sociale, culturale și morale, provocate de flagelul nominalizat – comunismul de cazarmă.

Chiar din start vom constata că e foarte bine gândit titlul lucrării. Moloh este simbolul regelui atotputernic care obține de la cei pe care-i guvernează supunere absolută. În timpurile moderne, se precizează în *Dicționarul de simboluri*, întocmit de J. Chevalier și A. Gheerbrandt (București, 1993), Moloh a devenit **simbolul statului tiranic și devorator**.

Arsenalul literar discutat îl constituie cele patru romane create de eminentul scriitor Aureliu Busuioc: *Pactizând cu diavolul*, *Spune-mi Gionyl!*, *Hronicul Găinarilor*, și *a fost noapte...*, precum și pânzele prozastice *Din calidor*, *Iepurii nu mor*, *Sex & Perestroika*, *Vin chinezii*, *Copil la ruși*, *Înainte să moară Brejnev*, *Născut în URSS* și *Temă pentru acasă*

* MITITELU, Oxana. *Singuri în fața lui Moloh. Totalitarismul în literatură*. Ch. : Gunitivas, 2013. 198 p. ISBN 978-9975-4467-2-3.

aparținând, respectiv, scriitorilor P. Goma, Șt. Baștovoii, C. Cheianu, N. Esinencu, Leo Butnaru, I. Ciocan, V. Ernu și N. Dabija.

Autoarea, pe tot parcursul noii apariții editoriale, face dovada unei buni cunoașteri a textelor artistice, a comentariului critic asupra acestora și a exegezelor teoretice la temă. O. Mititelu a demonstrat că are capacitate de cercetare, mai întâi, când a urmărit cu atenție și discernământ diegeza scrierilor epice, evidențiind esența și semnificația evenimentelor oglindite în paginile lor, dar și atunci când a manifestat atitudine critică față de cele constatate de unii critici și istorici literari cu privire la lucrările beletristice nominalizate. Faptul că scrierilor lui A. Busuioc li se dă prioritate ca valoare artistică printre celelalte lucrări ale autorilor basarabeni vine să susțină constatările noastre.

Cercetătoarea s-a străduit să definească și locul scrierilor beletristice în cadrul procesului social reflectat: romanul lui P. Goma *Din calidor* „surprinde începutul realizării pe teritoriul Basarabiei a unui proiect politic antiuman” (p. 186), *Iepurii nu mor* de Șt. Baștovoii scoate în vileag „monstruozitatea sistemului totalitar, efectul devastator al minciunii generalizate” (p. 189), *Hronicul Găinarilor* al lui A. Busuioc ne oferă „o perspectivă de sfârșit, procesul încheiat de sovietizare a conștiințelor” (p. 186), romanul lui N. Dabija *Temă pentru acasă* ne demonstrează că „dragostea poate învinge infernul” (p. 188).

Când cineva dintre critici a dedus valoarea romanului *Spune-mi Gioni!* din mesajul scrierii și din cutezanța de a aborda o atare temă, autoarea a insistat pe ideea că textul cucerește cititorul prin ceva mai important – prin „modalitatea de spovedanie a unui monstru exemplar, un monstru învins (de istorie), dar care nu vrea nici în ruptul capului să-și recunoască eșecul” (p. 65). Merită a fi apreciate aparte obiecțiile critice, pertinente, la adresa scrierilor lui Vasile Ernu.

Se cuvine apreciată și structura lucrării, care a asigurat o consecutivitate meticuloasă a procesului de examinare a fenomenelor. În primul capitol totalitarismul comunist e tratat în ipostazele de gulag și dogmă, capitolul al doilea reprezintă o descifrare succintă a violenței totalitare: controlul trecutului, confiscarea spațiului privat, infernul concentrațional, zombarea indivizilor și, cu toate aceste năpăstui, sunt relevate câteva momente de victorie a sentimentului de dragoste asupra întunericii și oprimării. Capitolul trei ia în dezbatere retrospectivile postmoderniste ale totalitarismului comunist: arheologia nostalgico-ironică, reflexele literare ale copilăriei în comunism și viziunea comico-burlescă a „ultimului” comunism.

În afară de materia de ordin istorico- și teoretico-literar, studiul pune la dispoziția cititorului o bibliografie bogată, alcătuită din circa 140 de surse. A propoz de lista bibliografică: credem că s-ar fi convenit ca scrierile beletristice să fie prezentate aparte de sursele critico-literare și electronice. Încă două sugestii: lucrarea ar fi avut o priză mai largă la o anumită categorie de cititori dacă materialul ilustrativ extras din lucrările lui Louis Aragon și Eugen Ionescu ar fi fost prezentat în traducere românească. Prezența unui indice de nume ar fi adăugat valoare studiului. E regretabil că mai apar acum, în deceniul al doilea al sec. XXI, monografii în care lipsește acest instrument absolut util pentru orientarea cititorului. Fără îndoială, e o recidivă a trecutului nostru sovietic, dar ea trebuie neapărat depășită, în special de tinerii ce elaborează lucrări serioase.

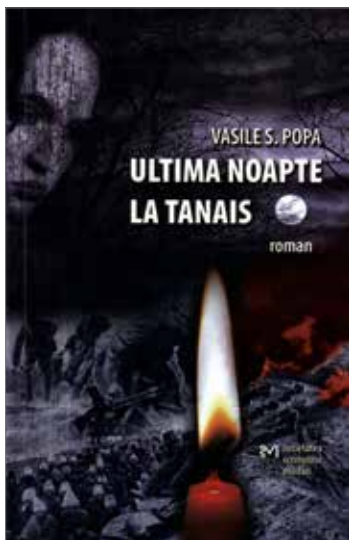
În concluzie: sugestiile ce le-am expus nu diminuează substanța generală a cercetării de față, întrucât ea reprezintă o sinteză valoroasă și actuală atât prin temele abordate, cât și prin problematica luată în dezbatere.

*Conf. univ. dr. Dumitru APETRI,
Institutul de Filologie al AȘM*

LA TANAIS – PE URMELE CELOR CARE NU MAI SÎNT

În noiembrie 2012, pentru a comemora soldații români, care și-au găsit sfârșitul tragic, în iarna anilor 1942-1943, în înfrîngerea (a se citi: catastrofa) trupelor românești (aflate în alianță cu cele germane, italiene, maghiare etc.) pe Frontul de Est, la Cotul Donului și pe Cîmpia Calmucă, în luptele de la Stalingrad din cadrul celui de-al Doilea Război Mondial, precum și pentru a marca cei 70 de ani de la fatidicul eveniment, la Chișinău, a avut loc un parastas, dar și o lansare de carte, neobișnuită prin conținutul său, cu titlul *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare* – o culegere de materiale, selectate de dr. în economie Vasile Șoimaru, conf. univ. la ASEM, dar și publicist, maestru fotograf. Volumul a cuprins o înmănunchere de materiale – un pios omagiu adus celor 250 de mii de soldați români (după calculele specialiștilor în domeniu: circa 150 de mii din Armata Română și circa 100 de mii din armata maghiară), căzuți pe cîmpul de luptă pentru idealul sfînt de întregire a Patriei lor – printre care un interviu cu Iosif Niculescu, veteran de război, de la București, alte scurte dialoguri cu foști combatanți din județul Iași, precum și pagini din creația unor scriitori despre cel de-al Doilea Război Mondial, numeroase imagini. Anul trecut, prin străduința marelui iubitor de Neam care este V. Șoimaru, volumul a apărut în a doua ediție – substanțial îmbunătățită și adăugită cu materiale noi.

Pe timpul guvernării comuniste, dar și pînă nu de mult, această temă pentru

istorici, jurnaliști, scriitori și întreaga societate (și din Republica Moldova, și din România) a fost un domeniu tabuizat. Doar accidental evenimentul se amintea în unele articole sau studii istoriografice. Și mai rar în cele beletristice. Cu toate acestea, în timpul din urmă ne-am îmbogățit cu un roman, apărut în anul de tristețe comemorare 2012, care se numește *Cireșe pentru Mareșal*, autor – scriitorul basarabean Ion Iachim. E un roman îndrăzneț și emoționant despre evenimen-

tele ce au avut loc într-un timp nu atât de îndepărtat, care practic sparge gheața tăcerii, cel puțin aici, pe teritoriul dintre Prut și Nistru. Este surprinzătoare întâmplarea că un alt scriitor (de la București), pe nume Vasile S. Popa, exact în același timp, trimite la tipar romanul său, intitulat *Ultima noapte la Tanais**, ce narează tot despre urgiile și tragediile României din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, coincidență frapantă despre care ne mărturisește însuși prozatorul în numărul precedent al revistei noastre: „**Am avut prilejul să fac o constatare uimitoare: fără să știm unul de altul, scriam și publicam, în același an, unul în stînga, altul în dreapta râului care încă ne desparte, acordați pe aceeași lungime de undă, despre nefericita sincopă a istoriei noastre**, despre Stalingrad, Grupul generalului Lascăr și erorile strategice ale războiului, despre Mareșal, *Rusoaica* lui Gib Mihăescu, sfârșitul nemeritat al unei elite militare ce s-a

distins prin profesionalism, patriotism și onoare, pe imensitatea câmpurilor de luptă ale reîntregirii (asemenea eminentului general basarabean Victor Siminel, un poliglot, amintit în carte, de la care au ajuns la mine, în anii '80, când se dărîma cartierul Uranus din București, toate publicațiile ce apăreau în Capitală în ziua când a fost decorat drapelul de luptă al Regimentului 4 Roșiori «Regina Maria», pe care acesta îl comanda). De asemenea, menționez, în context, și acest exemplu de acribie: faptul că amândoi am consultat sute și sute de surse, înainte de a compune, în fraze și capitole, el – *Cireșe pentru Mareșal*, eu – *Ultima noapte la Tanais*, romanul meu despre încercuirea de la Cotul Donului” (a se vedea: *BiblioPolis*, 2013, nr. 4, vol. 50, p. 255).

Tocmai această informație m-a făcut să-mi înșir impresiile despre lectura romanului *Ultima noapte la Tanais*, adus din România și dăruit redacției revistei *BiblioPolis* de Vasile Șoimaru – generosul prieten al bibliotecii și publicației noastre – la începutul anului curent. Cu atât mai mult cu cât, în 2012, Liga Scriitorilor Români – o organizație profesională democratică, care nu ține cont de simpatiile politice ale autorilor – i-a acordat lui V.S. Popa pentru *Ultima noapte la Tanais* Premiul anului 2012 la categoria roman. Trebuie să subliniem și faptul că nominalizările au fost propuse de o comisie din care au făcut parte scriitori cu experiență din conducere și unii președinți de filiale.

Dar mai întâi – câteva cuvinte despre autor, adică despre scriitorul Vasile S. Popa. Din adnotarea de pe coperta a patra a volumului amintit mai sus, aflăm că Vasile S. Popa (născut la 21 septembrie 1948, în satul Bahnari, jud. Vaslui) este scriitor, ziarist militar și cercetător în domeniul strategiei de securitate. Face studii la Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui (1962-1964), Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Cîmpulung Moldovenesc (1964-1966), Școala militară de ofițeri activi de artilerie, rachete antiaeriene și radiolocație din Bra-

șov, Facultatea de Ziaristică din București, Facultatea de Comandă și Stat-Major din Academia de Înalte Studii Militare și urmează cursuri postuniversitare. A fost redactor-șef al ziarului *Observatorul militar* și șeful Grupului de presă al Armatei, apoi redactor-șef al revistei *Impact strategic* a Centrului de studii strategice de apărare și securitate. A publicat volume de proză, poezie, reportaje, consemnări, studii, analize, prognoze pe teme de securitate, este prezent în trei antologii de epigrame și o antologie a jurnaliștilor militari. Este membru al Ligii Scriitorilor Români, al Societății Scriitorilor Militari și al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România.

Romanul începe cu o avertizare a autorului: „Nu trebuie să inventăm nimic: războiul le-a inventat pe toate. De exemplu, obiceiul de a ne învîrți în cerc și a număra firele de iarbă, ca să știm cât de mari ne-au fost pierderile.” După acest aforism atât de instructiv urmează motto-ul volumului: „Pe orișice mîntuitor ți-l răstignești? / Nefericit, de mii de ori nefericit popor!” – două versuri din creația poetică a lui Ștefan O. Iosif. Ambele citate sînt în consens cu evenimentele ce se vor derula pe parcursul celor 450 de pagini ale scrierii artistico-documentare despre anii grei ai celei de-a doua conflagrații mondiale pe teritoriul României, dar și pe teritorii străine, din est, pînă la... Tanais, care este numele vechi al râului Don. Tanaisul a fost menționat în *Geografia* lui Strabon, în *Istoriile* lui Herodot și de Pliniu cel Bătrîn.

Trebuie, din capul locului, să subliniem faptul că scriitorul cunoaște în detalii istoria contemporană a românilor, mai ales cea din perioada interbelică, a anilor de război și imediat următoare. Dovadă ne stau descrierile unor întâmplări importante, evenimente de mare însemnătate pentru destinul ulterior al României, care se încadraseră în luptă pe viață și pe moarte cu vecinul ei de la răsărit – URSS, stat ce i-a răpit din trupul ei ceva mai înainte frumoasa Basarabie, Nordul Bucovinei și

ținutul Herța. Putem spune că romanul *Ultima noapte la Tanais* este un elogiu iubirii, devotamentului, dar, în același rînd, și o palmă trasă celor care au trădat interesele țării într-un moment crucial în care se afla România la mijlocul secolului trecut.

Autorul vorbește despre diverse ordine, rapoarte, scrisori, convorbiri din perioada dată pentru a ne familiariza fără tendențiozitate cît mai amănunțit cu mersul adevărat al faptelor istorice: cum, în ce condiții s-au desfășurat ele acum peste mai mult de o jumătate de secol. Se vorbește și despre ciocnirile, încăierările de pe cîmpurile de luptă departe de granițele meleagului natal, despre soarta soldaților și ofițerilor care au căzut ca eroi, în numele întregirii și prosperării Patriei și a Neamului românesc. Romanul este încă un document, pe lîngă atîtea altele, care dezvăluie cauzele pierderilor omenești și materiale ale României la Cotul Donului, în Stepa Calmucă, lîngă Stalingrad, și nu numai, evidențînd veridic eroismul, curajul, rezistența soldaților români, care au fost lăsați în plină iarnă (foarte geroasă!) în voia soartei, fără echipament special, fără armament și muniții, lucruri care în Armata Roșie erau în cantități suficiente, și care, în fine, au determinat succesul raportat de aceasta din urmă.

Ultima noapte la Tanais este un roman despre dîrzenia fără seamăn a ostașilor români, despre jertfa lor pe altarul Patriei, despre credința ortodoxă care le-a întreținut încrederea că vor învinge și se vor întoarce la casele lor părăsite, lăsate undeva departe pe seama femeilor, bătrînilor și copiilor. Visul de a-și vedea Patria întregită și înfloritoare nu i-a părăsit niciodată, ei au făcut totul ce era în puterea unui simplu ostaș (cetățean), a unui înflăcărat patriot și apărător al țării. Ceea ce nu se poate spune despre persoanele din vîrfurile piramidei, adică de la conducerea statului, care au schimbat interesele majore ale țării (a se citi: au vîndut țara) pe o viață fără griji în brațele ocupanților de la Răsărit, cîștigători ai războiului. Astfel, s-a perpetuat calvarul româ-

nilor încă pe cîteva decenii, prin înrobirea țării, aruncarea în închisori, deportarea în gulaguri, sovietizarea și comunizarea pînă la nu se mai poate a populației.

Fără îndoială, V.S. Popa a studiat numeroase documente, privitoare la istoria României din perioada mijlocului secolului XX, în arhivele statului (inclusiv cele sovietice), care i-au dat posibilitate să ne prezinte într-o versiune artistică dezastrul ce a avut loc începînd cu luna noiembrie 1942 pînă în ianuarie 1943, precum și după această tragedie – pînă la sfîrșitul războiului. Analizînd la rece actele, ce divulgă acțiunile tuturor părților intrate în luptă, autorul nu se situează nici de partea celor care au dus tot greul războiului și au fost pulverizați, distruși (cu toate că au rezistat eroic în fața unui inamic mai numeros și mai bine echipat, dîndu-și viața eroic pe cîmpul de luptă sau fiind luați prizonieri), nici de partea celor care s-au prezentat într-o măsură nu chiar avantajoasă, inclusiv pînă la cele mai înalte funcții din Armata Română și din stat. Se vorbește și despre comandanții germani care au ascultat și au executat orbește indicațiile și ordinele fîhrerului – un dictator și un tiran lipsit de scrupule. Deci, autorul ne prezintă situațiile, iar cititorul urmează să mediteze asupra lor și să tragă concluziile cuvenite privitor la toate deciziile luate în momentele cruciale ale istoriei noastre.

În roman acțiunile se desfășoară pe cîteva planuri – dovada stilului destul de măiestrit al autorului. Deopotrivă cu personajele reale sînt introduse și personaje imaginare, întîmplări bazate pe ficțiune. La fel, destul de reușit, sînt incluse citate din documentele vremii, după care urmează descrieri narative ale unor evenimente reale sau închipuite, adică născute prin fantezia prozatorului.

Personajul principal – generalul Andrei Naparu –, după părerea unor critici literari, poate fi ușor luat drept autorul narațiunii. Viața personală a lui se întretaie cu cea de la un ziar militar al armatei în timpul

regimului comunist, dar și de cercetător al istoriei: „Patru destine îl obsedaseră, ca ziarist, dar mai ales ca istoric militar... Napoleon, Stalin, Hitler și Antonescu, despre care scrisese cărți, articole, studii. Ca să le descrie integral opțiunile și moravurile, judecățile corecte sau erorile, cutureierase neîncetat arhivele și bibliotecile, anticariatele și librăriile, citise mii de documente, le analizase gesturile și deciziile, urcușurile și coborâșurile. Cvadrupla aceasta a războiului – un melanj de virtuți și defecte, de măreție și decădere, victorii și înfrângeri – reunea, în arcul preocupărilor sale, cele mai hotărâte, mai conflictuale și mai controversate personaje ale planetei.”

O mare însemnătate autorul acordă „Grupului Lascăr”, care se zbate din răzputeri în încercuirea realizată victorios de ruși. Ostașii-eroi români sînt prezentați pe întreg parcursul romanului cu o mare simpatie și compătimire că au nimerit într-o situație ce nu conducea spre izbîndă. Ne uimește imprezibilitatea deciziilor luate de comandanții români, dar și de cei ai aliaților, o realitate ce a creat situații tensionate în rîndul militarilor de orice rang. Toți sperau că vor primi întăriri, că vor veni ajutoare din spatele frontului, dar de fapt nu s-a întîmplat chiar așa. Generalul de divizie Mihail Lascăr este cel mai bine conturat în aceste situații, „fusese generalul român cel mai onorat de germani: aceștia îi acordaseră, pe rînd, toate cele patru grade ale Ordinului *Crucea de Fier*”. Sufletul lui este frămîntat mereu de ceea ce se întîmplă pe linia frontului român, în toate cazurile propune soluțiile sale de ieșire din impas. Mareșalul Ion Antonescu era să spună despre acest erou neînficat al Patriei: „Generalul Lascăr a fost un brav, luînd exemplul de la el, Divizia 6 Infanterie a cules pe cîmpurile cele mai grele de luptă laurii eroismului mai mult decît oricare alta. Fie ca exemplul lui să servească tuturor! Ca orice om stăpîn pe sine și bine pregătit, a organizat în perfecte condiții de luptă defensivă diviziei sale, dîndu-i putința să lupte cum a luptat.

Să servească și aceasta tuturor comandanților! Astăzi, cînd am mărturia unui martor străin, care a trăit zi cu zi, ceas cu ceas drama acestei mari unități, am ajuns la concluzia definitivă în privința ei și a comandanților. Cinste lor și Neamului!”

Înfrîngerea Armatei Române la circa 2000 de kilometri de la granițele statului român va rămîne o rană mereu deschisă și sîngerîndă, căci este una inimaginabil de mare și nu poate fi vindecată în curîndă vreme. Naparu, eroul central al romanului, specialist consacrat în istoria marilor bătălii ale lumii, „de cînd studiază sistematic istoria militară, se visează în împrejurimile Stalingradului aceluși noiembrie însingurat. În asemenea secvențe onirice, este cuprins de obsesia soldaților-războinici. Se închipuie undeva, în estul continentului, pășind ca Moise, de-a lungul apelor unui fluviu leneș, pe o cărare albă, de spumă, care separă, printr-o fantă temporală, întinderile lichide: jumătatea ce spală malul stîng reprezintă vechiul fluviu, Tanais, iar cea din dreapta, Donul liniștit din cartea primită în liceu ca premiu sau din volumele împrumutate de la bibliotecă ori de la doamna învățătoare Olga Gramaticu.”

În paralel cu activitatea de ziarist și de cercetător este redată cu multe amănunte viața privată a generalului Naparu („amestecată cu viscolul zilelor de război și de pace ale amicilor săi veterani, cu iubirile lui pierdute definitiv sau temporar și recîștigate, cu intrările și ieșirile subite din moarte...”). Astfel, cititorul ia cunoștință cu Milena (doctoriță) – prima soție a generalului, cu Lilia (violonistă la un teatru muzical) – a doua soție, cu copiii acestuia – Dani și Oana, cu nora Nana și nepoțelul Luca. Generalul e mereu în tumultul vieții social-politice și științifice din România. E tot atît de frămîntat să afle adevărul evenimentelor favorabile și nefavorabile din istoria țării sale ca și de viitorul ei deloc ușor în comunitatea europeană: „Oare dacă ne-am fi oprit la Nistru, în limitele misiunilor stabilite de acel prim Ordin general de lup-

tă nr. 28, pe ce fantă a istoriei am fi intrat?... Desigur, n-am fi pierdut atâtea zeci și zeci de mii de oameni, în luptele ulterioare, în marea încercuire și după aceea, n-am fi condamnat atîția ostași la captivitatea sovietică. Aceasta doar din cauza concesiilor, mici la început, apoi din ce în ce mai mari, pe care Mareșalul i le-a făcut lui Hitler. Dar cine știe! Istoria nu se judecă după intenții, ci după fapte."

Conlocutorii generalului Naparu sînt: Profesorul, generalii Tudor Enoiu, Florian Pamfile, Ion Trestian, Aurel Dîrzu, prietenii Radu Anton Roman, Dumea, tînărul ziarist Val Băhnăreanu ș.a. O deosebită atenție autorul acordă descrierii caracteristicilor și acțiunilor Mareșalului Ion Antonescu, generalilor Mihail Lascăr, Ilie Steflea, Petre Dumitrescu, Ioan Sion, Constantin Pantazi, precum și ale unor conducători din armatele aliate ale germanilor ș.a. Cititorul va afla chiar și istoria lui Subutai, un excepțional strateg al mongolilor, prim-locțiitor al lui Genghis Han, generalul care a cucerit 32 de nații, cîștigînd 65 de mari bătălii, care a învins iarna rusească la 1237 și a supus cnezatele rusești.

Un procedeu frecvent de caracterizare a personajelor literare în romanul pus în discuție este portretul fizic și moral. Prezentăm doar cîteva exemple: generalul Naparu era un bărbat cu „părul bogat, sîrmos, care-l făcea să semene cu un leu”; Profesorul „fusesse liantul ce-i ținuse legați cu fire nevăzute în cercul său colocvial militaro-strategic”; generalul Lascăr era „un bărbat atrăgător, rezistent, de statură înaltă, cu chipul semănînd atît de izbitor cu cel al binecunoscutului artist Nicolae Leonard, fața masivă, capul alungit, nasul drept, mare, buzele ferme, sprîncenele negre, stufoase, părul albit în război, rămas des pînă-n ultimii ani de viață, fruntea înaltă și ochii mici, negri, pătrunzători”; Milena, frumoasa doctoriță, „era ca o completare necesară, prețioasă, la existența lui cotidiană cu teme, obiective și scopuri de instrucție, soldați în ofensivă și în apăra-

re, inspecții, trageri și alarme de noapte, cartușe de război și sunet de trompetă. Femeia perfectă și interlocutoarea perfectă – amîndouă la un loc. Cel mai frecvent se plimbau și discutau lucruri grave, nu referitoare la medicină sau armată, cum te-ai fi așteptat, ci la viața complicată, austeră de fiecare zi, iar, ca o abstragere din cotidian, la istorie, literatură, pictură, muzică, și, adesea, la gogorițele politice și ideologice ce le erau transmise la cursurile de economie și de istorie a PCUS, corvoada care îi echipa forțat cu teoria nimicului, a sărăciei egalitariste în etape judicios prestabilite". Despre Lilia aflăm că era „un amestec minunat între iubită și mamă, gata să preschimbe fiecare clipă trăită în familie într-un moment de taină, echilibru și magie” sau „fină, ingenuă, plină de farmec, etalînd o frumusețe în devenire, un profil suav, și o aleasă delicatețe în gesturi și în cuvinte, în comportamentul timid”, iar Dani era „înalț, distins, cu o asprime fină înscrisă pe chip și trăsături regulate, bărbătești, hașurate ușor în luciarea opacă a luminii” etc. Autorul recurge și la alte „ornamente” pentru a-și individualiza stilul ca să-l facă, pînă la urmă, inconfundabil.

Limbajul romanului *Ultima noapte la Tanais* este vioi, asigură ușurință în procesul lecturii, fapt care, credem, va atrage interesul celor pasionați de istoria noastră, deoarece contează să cunoaștem personalitățile, faptele lor eroice, care ne definesc ca neam. Recomand cu căldură această scriere panoramică și de un interes deosebit a lui Vasile S. Popa mai ales tinerilor, celor care abia pornesc pe calea vieții plină de zigzaguri și care au nevoie – ca de aer – să aibă în față exemple demne de urmat. Totodată, adresez cuvinte de respect, prețuire și grațitudine autorului pentru curajul de a fi abordat această temă spinoasă din istoria popoului român, discuțiile în jurul căreia, din păcate, abia încep.

Valeriu RAȚĂ,
bibliotecar

O EXEGEZĂ LITERARĂ BINEVENITĂ

Scriitorul Liviu Damian (1935-1986), autor a peste douăzeci de cărți reprezentative de poezie și eseistică, s-a bucurat, pe parcursul nu prea multilor ani, ce i-a dat Domnul, de numeroase articole și eseuri care au apărut în presă, cărți de autor, volume colective, tratate de istorie literară, enciclopedii... Totuși, până în prezent, activitatea sa de artist al cuvântului nu s-a învrednicit de o scriere monografică. Acest gol este actualmente suplinat de recenta apariție editorială *Alchimia verbului*. *Introducere în universul poeziei lui Liviu Damian** (Ed. „Guniyas”, Chișinău, 2013), semnată de Natalia Cuțitaru, profesoară de limba și literatura română, șefa Catedrei filologie română de la Universitatea din Comrat.

Sarcina pe care și-a propus-o cercetătoarea (să reconstituie traseul unui destin artistic) este una dificilă, dar dragostea față de creația acestui scriitor și acribia de care dânsa a dat dovadă s-au încununat de succes. În precuvântul cărții intitulat *Un studiu despre „alchimia” și tribulațiile verbului*, semnată profesorul universitar dr. hab. în filologie Alexandru Burlacu, se menționează că „nimic din ceea ce este esențial în activitatea literară a acestui autor nu scapă atenției Nataliei Cuțitaru, totul fiind pus într-un sistem de analiză coerent și convingător” (p. 5-6).

Autoarea își pornește discursul critic cu un citat edificator din Grigore Vieru: „Verbul lui Damian e rădăcinos ca stejarul. Limpede ca izvorul. Greu ca bulgărele de țărână. Tremurător ca frunza. Îngândurat ca dealul” (p. 7). Prin acest generic suntem atenționați că materia supusă investigației este multilaterală și complexă. În continu-

are, se subliniază în mod expres că opera lui L. Damian face o notă aparte în peisajul literaturii române din Basarabia, că el este un „poet al esențelor” care a reușit „să rupă” tiparele exterioare ale poeziei. Perioada de timp în care Liviu Damian și-a făurit opera literară a fost una extrem de complicată: tirania stalinistă, voluntarismul hrușciovian și, ulterior, marasmul brejnevist. Așadar, totalitarismul comunist nu a putut să nu lase anumite amprente nedorite asupra creației scriitorului basarabean studiat.

Ghidată de înțelegerea acestei situații, a și pornit investigația autoarea studiului nominalizat. Diversitatea de opinii critice asupra creației lui Liviu Damian n-a intimidat-o și nici n-a derutat-o. Intenția fermă de a-și argumenta poziția proprie cât mai convingător a călăuzit-o

* CUȚITARU, Natalia. *Alchimia verbului. Introducere în universul poeziei lui Liviu Damian*. Ch. : Guniyas, 2013. 176 p. ISBN 978-9975-4467-1-6.

pretutindeni. Și în primul capitol, în care este luată în dezbateră viziunea criticii literare asupra creației lui Liviu Damian, și în următorul capitol, în care este urmărită calea parcursă de poet de la sinceritatea juvenilă și tradiția retoricii totalitariste la eul problematizat și modernitatea verbului. De câte ori critica s-a abătut în mod vădit de la esența textelor poetice sau a lunecat în comentarii înflăcărâte, ori s-a pomenit în ipostază de „ceartă între vecini”, sau a adoptat o grilă investigativă neadecvată pentru fenomene complexe, ori a insistat prea mult asupra filiațiilor cu creația unor autori străini (vezi p. 19), de atâtea ori a fost vizată de cercetătoare.

Concluzia care a fost trasă este una judicioasă: lirica poetului nu este unitară nici ca viziune, nici ca formulă, nici ca valoare (p. 21). Când unii condeieri au cutezat să constate că Liviu Damian din poeme este superior poetului din *Sânt verb*, autoarea a rămas la părerea că această aserțiune „valoric nu se confirmă” (p. 23).

În capitolul doi, primele două cărți ale poetului sunt văzute ca texte pătrunse de o sensibilitate explozivă de îndrăgostit, pe când volumul *Sânt verb* e cel care denotă o înțelegere orfică a creației, din planul onticului poezia trece în cel al imaginarului și al ontologicului, deci, au fost găsite „alte forme de expresie”. *Dar mai întâi* este analizat aparte, în paralel cu *Numele tău* de Grigore Vieru, și calificat ca poem al exilului. E condiția tragică a exilului și a exilatului, e drama omului de cultură din Basarabia. Ca să fie mai convingătoare în constatări, autoarea apelează la lucrarea lui G. Liiceanu *Despre limită*, la o poezie a lui F. Villon, la operele altor creatori de valori artistice din România și din străinătate.

Capitolul III – și ultimul – e intitulat *Foamea de real. Modernitate, tradiție, ideologie*. Aici poezia cotidiană e văzută oscilând mereu între modernitatea structurii lirice și comandamentele ideologice. Poeziile care au ca temă foamea de real (real înțeles unilateral – realitatea sovietică) au fost elogiote din plin de către criticii din republică, dar autoarea studiului n-a aderat la astfel de aprecieri, ci a căutat să le demonstreze inconsistența. *Proza vieții* a fost „fardată copios și scăldată în patetica unui eroism contrafăcut”, limbajul viciat, poezia căpătând un sens îngust și precis de propagandă (p. 138-139). Împărtășim opinia că e vorba de niște „descumpăniri de poeta vates” (p. 117). Astfel de devieri s-au produs în poemele *Elenograma*, *Cavaleria de Lăpușna* și în alte câteva scrieri. Lipsa fiorului liric în atare texte e percepută de autoare ca o lacună dintre cele mai grave care nu poate fi nicidecum acceptată.

Cu toate devierile regretabile ale poetului, concluziile finale ale autoarei sunt cele meritate de opera investigată: poetica lui Liviu Damian reprezintă o parte a literaturii române basarabene care nu poate fi ignorată, în ale sale „arte poetice” regăsim un poet modern, măcinat de contradicții și de probleme interioare de creație” (p. 169).

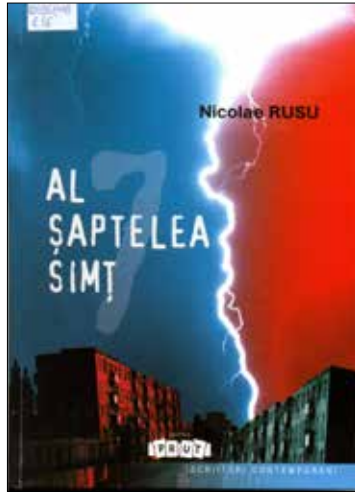
Iată și câteva obiecții privind acest studiu monografic. În două-trei locuri din capitolul III comentariul autoarei ni s-a părut puțin exagerat. Lista bibliografică nu este sistematizată la modul cuvenit, se face simțită lipsa indicelui de nume. Însă, aceste scăderi nu pot diminua valoarea indiscutabilă a studiului.

*Conf. univ. dr. Dumitru APETRI,
Institutul de Filologie al AȘM*

UN BALANS ÎNTRE FICȚIUNE ȘI REALITATE (SAU) AL ȘAPTELEA SIMȚ, ROMANUL UNUI POVESTITOR AL TIMPULUI SĂU

Scriitorul basarabean Nicolae Rusu e unul dintre cei șapte maeștri ai cuvântului din stânga Prutului, pe care, ca un privilegiu, i-am privit față la față (cel puțin o dată) și cărora implicit le-am gustat darul, de fapt, harul de a fi ziditori de Carte. Toți sunt membri ai Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, condeieri de diferite specii literare și / sau publicistică. Trei dintre acești distinși scriitori m-au onorat și cu alesele dumnealor cuvinte, drept referințe la volumul meu *O punte peste Prut*, proiect editorial al dlui dr. conf. univ. și scriitor Vasile Șoimaru, cel mai apropiat mie dintre cei șapte magnici la care am făcut referire mai sus.

Nicolae Rusu m-a onorat, destul de recent, și cu atenția sa copleșitoare, participând la lansarea volumului amintit chiar la baștina mea. Desigur, generosul prozator și-a rupt din timpul său creator, destinat unor cauze mai înalte (cu același sacrificiu au făcut-o și alți doi scriitori dragi mie, Vlad Pohilă și Vasile Șoimaru), spre a participa, ce-i drept, la un eveniment ce avea o semnificație mai largă (un deceniu de onorante și hrănitoare legături ale comunității mirosloveștene cu distinși oameni de cultură de la Chișinău), lansarea de carte fiind doar contextualizată acestui eveniment. Și de data aceasta, ca de fiecare dată când a venit la Miroslovești, ne-a donat cărțile sale. Cu prilejul amintit, ne-a dăruit cea mai recentă carte a sa, abia ieșită de la tipar, *Geniosfera* (o „Opera omnia”), Editura „Tipo Moldova”,

2013. Cu doar câteva luni în urmă, prin neprețuitul prieten al comunității noastre, dr. Vasile Șoimaru, primisem de la Chișinău un alt volum al său, romanul *Al șaptelea simț* (Editura „Prut Internațional”, 2013).

Nu știu dacă trebuia să-l conving în vreun fel pe domnul Nicolae Rusu că i-am citit toate cărțile sale dăruite mie și / sau Bibliotecii din Miroslovești, șapte la număr. Presupun că dumnealui a dedus că musai așa

și trebuie să fie. Eu totuși i-am mărturisit că s-a întâmplat întocmai, crezând că, aflând asta, l-aș face fericit pentru bunul său raport cu cititorul care îi sunt. Desigur, am făcut-o ca să scap și de o temere, anume de gândul că aș putea fi privit de generosul prozator drept un snob care își adună cărțile în bibliotecă doar ca să le dovedească musafirilor lui statura sa de „intelectual”.

Iată însă că, referitor la romanul *Al șaptelea simț*, am să plusez, recurgând și la un gest foarte riscant, anume să încropesc o impresie de lectură, în speranța că exercițiul meu de cititor zelos va ajunge și sub ochii scriitorului. Evident că îmi doresc să fie asta și un modest serviciu adus autorului, anume să atenționez și să îndemn potențialul cititor la lectura romanului său.

Cartea aceasta a fost citită de mine odată cu chișinăuienii înscriși în programul Bibliotecii Municipale Chișinău citește o car-

* RUSU, Nicolae. *Al șaptelea simț*: roman. Ch.: Ed. Prut Internațional, 2013. 220 p. (Col. *Scriitori contemporani*) ISBN 978-9975-54-007-3.

te, aflat la a zecea ediție. Desigur, eu, fiind „concurrentul” din afară, am făcut gestul ca vrându-l o expresie a unui ecou frățesc din dreapta Prutului. Mai participasem o dată la acest act planificat, când în programul BM „B.P. Hasdeu” era romanul *Tema pentru acasă* al scriitorului acad. Nicolae Dabija.

Așadar, deși cu un ritm necaracteristic cititorului disciplinat, am citit romanul *Al șaptelea simț* în frânturi de timp care au acoperit vreo două săptămâni. Soția mea l-a citit doar pe parcursul a două zile, ea însă fiind scutită de unii factori perturbatori pentru cititorul care locuiește „la țară”. În plus, eficiența ei e datorată (a mi se scuza atitudinea pârâcioasă) și faptului că urmează în lectură mai mult firul epic, eliminând „detaliile”. Eu însă mă situez în antinomie cu ea, pe mine preocupându-mă și zona colaterală „poveștii”, anume contextul, detaliile, care adesea sunt hrană proteică pentru cititorul sănguincios. Asemenea gen de folos am avut, categoric, și din lectura romanului *Al șaptelea simț*.

Ațiunea romanului începe în 1986 și se încheie în 2009. Întinderii temporale, limitată la un interval de 23 de ani, îi corespunde unui spațiu imens, de mii de kilometri părți, din fosta Uniune Sovietică, dar cu nucleeele principale ale acțiunii la Chișinău. Un loc important în acest sens îl deține și Moscova, cu preponderență Institutul de Literatură „Maxim Gorki”. Timpul acțiunii este unul cu încărcătură istorică, căci se suprapune perioadei gorbacioviste, destrămării Uniunii Sovietice, Independenței Republicii Moldova și unei perioade de tranziție post-Independență.

Firul epic al romanului, îmbrăcat („strategic”) în structura unei plăsmuiri SF, îi furnizează cititorului, încă de la primele pagini, combustia motivațională specifică acestui gen tematic de proză literară. Dar ceea ce a vrut autorul să ne transmită în eposul cărții, sigur, nu e nici pe departe o poveste fantastică.

Un inginer din Chișinău, Valentin Raru, specializat în energetică, este contactat la Erevan, unde se afla la o conferință științifică, de un armean excentric, pe nume Urar (un necunoscut pentru el), spre a-i propune să-i devină comisionar ocazional, conspirativ însă, pentru un destinatar din România. Obiectul acestei propuneri, o invenție avangardistă, trebuia să ajungă în această țară carpatină, explică Urar, fiindcă aici deschiderea pentru nou și dezghețul ideologic facilitau implementarea dispozitivului inedit.

Obiectul ce trebuia predat unui intermediar de la Chișinău a fost însă interceptat de kaghebiști și făcut dispărut. „Corpus delict” era un dispozitiv novator, conceput să descompună apa pentru utilizarea oxigenului drept carburant. Desigur, această invenție i-ar fi atins serios în interese pe monopolistii petrolului, așa că ea, invenția, nu putea fi ignorată de către securitatea bolșevică.

Dar ce-i cu acest personaj cu preocupări futuristice? Individul care îi contraria pe cei din Erevan, prin ciudățenia comportamentului său de diletant năstrușnic, nu prea era luat în seamă de oficialitățile armenesti, ci privit ca un individ atins de paranoia. Acesta e un profesor de geografie zelos care, într-o zi, în timp ce își procura, direct din natură, materialul didactic pentru o lecție legată de structura geomorfologică a Pământului, trăi o experiență ce ține de paranormal. În timp ce săpa după roci îl prinse o ploaie, iar un fulger, atras de târnăcopul său, îl trimise pentru câteva ore bune într-un univers paralel. Locul în care fusese fulgerat era punctul de „contopire” a „curenților temporali”, loc din care aceștia se „distribuie în lumile paralele”. Cu acest gen de „vehicul” miraculos, profesorul dedicat excesiv metodei didactice aplicative călătorește în universuri paralele, căpătând însușiri paranormale. Deveni, urmare a acestei experiențe accidentale, un intermediar între prezentul și viitorul semenilor săi.

Urar căpătase (cum altfel?) și capacitatea de a prognostica evenimente de amploare ce aveau să marcheze viitorul apropiat. De exemplu, a intuit iminența destrămării Uniunii Sovietice, implicit independența R. Moldova și conflictul armat din Transnistria; asta pe termen scurt, căci pe termen mai lung (totuși alarmant pentru prezent) anunță topirea ghețarilor, conflictul intergalactic, Apocalipsa (peste 18 secole) etc. Iar personajul insolit nu era unic în arealul spațiului comunist din Răsărit, căci el însuși, dând dovadă de *fair play* competițional, îi recunoaște bulgăroaicei Vanga capacitățile identice cu ale lui.

Între timp, previziunile geopolitice ale lui Urar se adevăresc, iar el își continuă misiunea de vizionar, de călător în timp, mai ales pe domeniul tehnologic și științific. Îl contactează din nou pe Valentin, pe care îl alege drept colaborator fără a avea un criteriu serios de selecție, ci doar urmarea unei coincidențe: numele unuia era inversul celui altuia. A doua oară îl solicită pe Valentin pentru a pune în funcțiune un nou dispozitiv secret, adus din viitor, un stimulator al intuiției umane, cel de-al șaptelea șișimț (conform dicționarului *Larousse*, ne informează romancierul), sau capacitatea de a „vedea la distanță”, în timp și spațiu (după expertul american Lyn Buchanan, angajat spre a aduce servicii de „spionaj mental” Armatei SUA).

Pentru a funcționa, acest aparat important de dincolo de hotarul timpului nostru trebuia să acumuleze, prin atingere, energia umană a cât mai multor persoane. Așa a ajuns Urar, împreună cu mai „pamânteantul” Valentin, la soluția descompunerii mașinării în șapte componente, fiecare având dimensiunea unei cutii de chibrituri – șase dintre ele fiind unitățile de angrenaj, iar a șaptea, panoul de comandă (ecranul cu tastatură). Componentele trebuiau distribuite de moldovean, aflat din nou student, de data asta la Institutul de Literatură de la

Moscova, colegilor aparținând naționalităților din fosta Uniune Sovietică, care tocmai se întorceau în țările lor după absolvirea studiilor moscovite. Valentin urma să le reprimească, în urma trecerii lor prin mâinile altor numeroase persoane din sistemul birocratic al poștei din țările posesorilor de componente, urmând apoi ca inginerul-poet să le asambleze la primire.

Dar să nu lungesc vorba pe această filieră SF a romanului, căci, în forța lui majoră, scenariul cărții este cât se poate de ancorat în real. Din cât cunosc eu din surse jurnalistice, e rupt din istoria Moldovei independente în intervalul de timp deja invocat. Ba, mai mult, sunt tentat să cred că multe personaje sunt chiar eroi reali, disimulați în personaje fictive spre a le respecta dreptul la confidențialitate. Iar din câte îl cunosc, tangențial, în contextul privilegiatei mele relații cu „povestitorul” (etichetă atribuită de distinsul critic și istoric literar Theodor Codreanu), sub masca personajelor sale (pozitive, cum altfel?) se numără și autorul, chiar dacă transpus doar parțial.

Și dacă nu ai apucat a te informa din surse strict documentaristice despre mersul politic, socioeconomic, despre evoluția conștiinței naționale și a mentalității populației basarabene, legat de începuturile tinerei republici moldovenesti și de perioada premergătoare Independenței, despre frământările legate de re-Unire, risc (nu prea mult) să afirm că punerea la curent prin intermediul romanului înseamnă, în fond, chiar însușirea istoriei propriu-zise. O istorie însă prezentată în canon literar, motiv de a fi privită ca verosimilă de unii și cu circumspecție, de alții, că așa-i în... literatură.

Până ce Valentin Raru, personajul principal, recuperează componentele miraculosului dispozitiv, cititorul are ocazia să cunoască, într-o alternanță dibace, care pe parcurs mută ponderea de pe ficțional, pe real, o lume în toată manifestarea ei lumeas-

că, anume lumea în / prin care s-a destrămat un imperiu, atât cât istoria a reușit să demonteze acel superorganism statal numit URSS. În economia romanului se întâmplă toate timp de patru ani înaintea datei culminante a acestei diluări și timp de nouă ani după, pe teritoriul Moldovei, dar și pe eșantioane de spațiu din alte țări ale aceluia creuzet de popoare, folosit pentru un experiment statal-ideologic de ampoare, fără precedent și echivalent în istoria umanității.

Prin episoadele de viață ale unor personaje (diverse, și ca pondere, și ca structuri psihosociale) hotărât zugrăvite și strâns legat de contextul mediului în care acestea se exprimă, romanul capătă un pitoresc acaparator. Întâlnim în roman oameni simpli, cu problemele lor de viață curentă, contrariați, confuzionați, reticenți la schimbările de sistem și la trezirea cu privire la propria origine: moldovan sau român, cotropitori sau eliberatori, limba „moldovenească” sau limba română. O viață socială cu angoasele ei, induse de imoralitate (tâlharii, violuri, omoruri). Oportuniști isteți, oploșiți în politică, gata să treacă dintr-o barcă în alta, vorba Taliei, „nici tu bob, nici tu fasolă”. Aceștia își trimit nevestele la facultăți și doctorate la București, pentru orice eventualitate, și le aranjează slujbe călduțe la Chișinău.

Întâlnim în roman, prin apartenența politică a protagoniștilor, un autentic nomenclator al partidelor din R. Moldova, aflate în evoluția și involuția lor, cu Frontul Popular în frunte, cât a fost pe val, apoi în coadă, urmare a impregnării cu aluviunile din aval și, implicit, atomizării. Sub masca stângii democrate, comuniștii se infiltrau peste tot. Lupte intestinale, trădări, jocuri incorecte în alcătuirea listelor electorale. Cezar Mazăre, de exemplu, se trezește coborât mult pe lista comuniștilor, în favoarea unor jucători incorecți. Îl întâlnim când membru fervent al partidului comunist, când gata să-și asume postura de cal tro-

ian în interiorul partidului, evident, mânat de dorința de a-l sabota. Inamicițiile politice dereglau și relațiile de familie. Cezar, candidat agrarian (la un alt scrutin), ajunge să se certe cu vară-sa, Talia, din cauza adversității politice cu soțul ei, Valentin, candidat pe lista Frontului Popular.

Valentin Raru, personajul central, cu trăsături contrastante în raport cu însușirile morale ale pleiadei ce formează lumea precară a romanului, ne introduce și în atmosfera literaturii spațiului și timpului său. Contextul e fie zona universitară de la Moscova, în cercul studenților moldoveni care se formau în domenii diferite, preponderența deținând-o fie cei de la Institutul de Literatură, fie cei de la cenaclul „Mateevici” din Chișinău. Lui Valentin i se adaugă, ca personaje reprezentative pentru această temă, Cezar Mazăre și Rică Ilieș. Personaj „orgolios până la paroxism”, cu pondere în structura romanului, presupun, chiar substitutul unui politician notoriu, poate cel mai controversat, de la Chișinău, Rică e, pe acest segment tematic, student la istorie și etnografie, la Universitatea „Lomonosov”, unde era „exilat” (s-ar părea că e un privilegiu, și nu o sancțiune) pentru naționalismul manifestat la Facultatea de Filologie de la Chișinău. Acesta știa pe de rost un mare număr de poezii ale autorilor români, preferându-i, mai ales, pe Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Cezar Mazăre, vărul Taliei (soția lui Valentin), un individ pitoresc, cu diverse tentative de a absolvi o facultate, indiferent de profil și de aptitudini, era (la Moscova) deținătorul publicisticii lui Eminescu, într-un volum ținut în mare secret, și epata pe seama acestui atu de bibliofil (aici sunt tentat din nou să fac referire la romanul *Tema pentru acasă* a scriitorului Nicolae Dabija, căci și acolo apare prezența simbolică pe teritoriul marii Rusii, în condiții clandestine, a poetului nostru național, ca expresie a rezistenței la deznaționalizare). Deși nu studia literatura,

Mazăre era un mare consumator de literatură, privilegiat fiind și de pasiunea sa pentru poezie, dar și de dotarea cu o memorie deosebită, căci era, la Chișinău, centrul de atracție al cenaclului „Mateevici”. Era însă acest iubitor de poezie anatemitat, pe nedrept, ca mancurt, căci la ședințele cenaclului recita, mai ales, din rușii Esenin, Ţvetaeva, Blok, Pasternak, Lermontov. Nu-l plăcea pe Blaga, nici pe Stănescu, dar îl plăcea pe Coșbuc, pe care-l considera ca „descendentul direct al Poetului Anonim”. Pe prozatorii ruși îi prefera în detrimentul lui Sadoveanu și Rebreanu. Despre starea literaturii acelei perioade susțineau că, în condițiile unor mișcări politico-sociale, cu declanșări de erupții ale vieții spirituale, procesul literar nu poate fi unul normal.

În rândul studenților basarabeni de la Moscova începuse să se trezească spiritul național și să se manifeste militantismul în acest sens. Dar colaboraționismul printre colegi devenise un sindrom. Asociația studenților moldoveni era condusă, conspirativ, de Rică Ilieș. Acestuia, la un interogatoriu i s-a imputat că a cântat, în timpul unei sindrofii studențești, cântecul *Vine trenul din Ardeal*. E amuzant și retoric prin care, mizând pe ignoranța anchetatorului, a încercat să-l păcălească pe kaghebișt, invocând că, de fapt, versul era „Vine trenul din... Bender”. Anchetatul, nu chiar încuiat, i-a cerut să reproducă și versul următor. Într-o inspirație spontană Rică încropește stihul salvator: „Vine trenul din Bender / Plin cu minereu de fier...”

Întâlnim în roman și exemple de manifestare a demnității naționale în modul hătru, tipic basarabeanului simplu. De exemplu, în satul de origine al lui Valentin, milițianul, un rus bețiv cu ifose de individ superior doar pentru originea lui de produs al Rusiei, îi umilea agravant pe săteni. Unchiul lui Valentin și fiu-său, profitând de un somn alcoolic al oficialului, îl târără într-o râpă, îi trag o mamă de bătaie, îl tăvălesc prin mo-

cirlă și prin urzici și îl deposează de pistol. După ce milițianul-victimă făcu ochi, e silit să suporte și un șantaj, intermediindu-i unuia dintre ei un privilegiu într-un proces, pentru a-și putea recupera arma. Milițianul își pierde, în urma celor întâmplare, și titlatura postului de miliție din sat.

Contextualizat experimentului politico-ideologic în care a fost inclusă și Basarabia, iată și un exemplu individual de manifestare a demnității umane, la modul tragic. Un element al dispozitivului lui Urar, cel de la Tbilisi, apăru la Chișinău abia după trei ani, din cauza războiului din Caucaz. Din scrisoarea care îl însoțea, Valentin află că prietenul său, Nodar, murise printr-un sacrificiu de înalt umanism. Se întâmplase că propriii săi conaționali, fanatizați de conflictul etnic (un sindrom generalizat, indus de interesele oculte ale Rusiei), îl descoperiseră pe vecinul acestuia ca fiind de origine abhază. În timpul linșajului, Nodar încercase să-i oprească pe civilii dezlănțuiți, alipindu-se de trupul vecinului său, în speranța că fanaticii nu vor risca să-l omoare și pe el, conaționalul lor. Au fost însă împușcați cu sânge rece amândoi.

Promiscuitatea în care trăiau moldovenii plecați la muncă, în perioada post-Independență, e colorat zugrăvită în roman, pornind de la descrierea atmosferei dintr-un bar moscovit, de unde erau procurate prostituțiile. Moscova, un megapolis, cu vraja „cântecului de sirenă”, atrăgea moldovenii dornici de a câștiga mai bine decât acasă. Milițienii erau mereu puși pe vânătoria celor fără permis de ședere în metropolă, iar în gara centrală se aflau instalate cuști, ca pentru animalele exotice, în care cei prinși fără permise în regulă erau închiși provizoriu, spre stupoarea călătorilor. Femeile angajate pe șantierele Moscovei, nevoite să se cazeze și câte cinci într-o cameră închiriată, erau supuse la locul de muncă exploatarea sexuală. Unui Casanova caucazian, Rustam, îi cădeau victime toate femeile

din subordinea sa. Ioana scăpă de inevitabilul abuz al bestiei numai printr-un gest solidar al consăteanului său, Dan, acesta simulând calitatea de soț al Ioanei, minciună în păcatul căreia căzu până la urmă. Ca un paradox, acasă, într-o simetrie perfectă, nevasta-sa săvârșea adulterul cu soțul Ioanei.

Dezordinea indusă de ritmul alert al schimbărilor determină și accidente care țin de viața instituțiilor ce nu „combat” politic. Iată un episod tragic-comic, intermediat de birocrăția dintr-un spital chișinăuian, prin care autorul pune în evidență felul cum se raportează uneori omul la destinul personal, atunci când acesta i se dezvăluie în tragedia sa. Cezar Mazăre, om cu stare, deci în bună relație cu viața de huzur, deși bobii unei țigănci îi preziseseră o viață lungă de 92 de ani, află cu stupeoare de la doctori, în urma unei banale indispoziții de sănătate, că are cancer în fază critică. Omul se resemnează mioritic, dar decide să-și trăiască intens restul lunilor de viață, sărbătorindu-și ziua de naștere lunar, ținând cont doar de cifra zilei. Pe parcurs constată că evoluția bolii nu se manifestă deloc în rău, ceea ce îl determină să reia analizele. Și uite-așa, bolnavul află că iminenta lui moarte era cauzată doar de o încurcătură de acte medicale, determinată de numele său identic cu al nefericitului propriu-zis. Dar Cezar păstrează încă o vreme atmosfera de coșmar în familie, ca să poată beneficia de programul aniversărilor sale lunare. Asta, până ce nevasta-sa, aflând adevărul, își varsă asupra lui toată furia rezultată din eliberarea de sub tensiunea indusă de ireversibila tragedie familială.

Despre gama largă de situații și personaje care dau farmec romanului *Al șaptelea simț*, cititorul, în care mă identific, e tentat să povestească nonstop, ignorând disciplina legată de dimensiunea unui demers publicistic însemnând marginalii pe seama unei cărți. De aceea, încerc să mă cenzurez asupra cantității. Cel care citește

aceste modeste însemnări pe seama operei unui prozator ilustru e musai să accepte și că secvențele prelucrate aici cu mijloacele cititorului comun e posibil să nu fie cele mai reprezentative pentru ceea ce implică un astfel de întreprindere. Prin urmare, numai lecturând personal romanul s-ar putea produce relevanța efectului deosebit de confortabil și de hrănitor asupra celui care doarește asta.

Deși constat că am recurs deja la o formulă de încheiere a demersului meu, îmi dau seama că am lăsat în suspensie povestea fantezistă care se îmbină în roman cu partea realistă. N-ar trebui să-i dezvălui finalul, știind că eu însumi nu-mi doresc, atunci când mi se oferă rezumatul unei cărți pe care intenționez să o citesc, să aflu și deznodământul. Am s-o fac totuși, dar foarte sumar. Valentin Raru primește, în sfârșit, și cele mai întârziate două elemente ale miraculosului dispozitiv, dar asamblarea nu-și mai are rostul. De ce? Fiindcă invenția, de fapt, nu ținea de vreo dimensiune extraterestră. Dispozitivul era doar expresia luptei pentru imagine, prin manipulare, a supraputerii statale (încă supraputere, cu toate ajustările teritoriale suportate) din care a făcut parte (și sub „duhul” căreia încă mai există) și Basarabia.

Cât despre Urar, armeanul supus experimentului extrasenzorial, acesta s-a dovedit a fi cobaiul unui pseudoexperiment, sfârșind prin a împărtăși soarta necuvântătoarelor de laborator care-i intermediază omului evoluția, cu cele două fațete ale ei, aici – numai cu o față, nicidecum o față umană.

P.S. – Cartea îndrăgितului prieten al comunității mele a fost citită ceva mai de mult. Am întârziat însă, cu intenție (deși asta sigur a diluat puterea de a o face într-o mai bună rânduială), acest modest gest al meu, ca astfel osârdia mea să fie timidul dar de cititor oferit autorului în preajma zilei de 26 februarie, corespondentul unei date identice din anul 1948, când în satul

Risipeni, județul Bălți (acum, r-nul Fălești), se năștea un copil căruia destinul i-a hărăzit să ajungă ceea ce e azi: un redutabil povestitor în domeniul prozei, dramaturgiei și eseisticii, „un prozator extrem de viu, cu un stil alert și captivant” (Theodor Codreanu).

Așadar, distinse și dragă domnule Nicolae Rusu, autorul acestei întreprinderi

intermediate de palidu-i cuvânt (comparativ cu acelea din care s-a hrănit), asociat în simțire cu primarul comunei, dl Ionuț Gospodaru, și cu mirosloveștenii cărora le-ați dăruit cărțile vă urăm La mulți ani, întru deplină sănătate și putere de creație prin forța propriului cuvânt!

Gheorghe PĂRLEA

IEȘIREA LA MARE

Cu acest volum, *imun la naupatie...*^{*}, Vitalie Răileanu inițiază un capitol nou în literatura română: poezia marinistă. Dacă există (în culturile lumii) o pictură marinistă, de ce să nu existe și o poezie.

Valoarea acestei poezii nu constă doar în tema (cu variațiuni) abordată plener, după principiul „niciun poem fără însemnele mărilor și oceanelor”. Este vorba

de etalarea unei singurătăți și a unui lamento acumulat, pe care talazurile înfuriate doar le pun într-o evidență originală (în climatul nostru arid și secetos), este vorba de efuziunile lirice ale unui lup singur. Eroul liric, privind în urmă, în timp, peste întinderile pustii și neprietenoase, traversate într-o tinerețe privilegiată, este Ahab înțeleștat cu Moby Dick. Uneori trăirea proaspătă răzbate, iar cele două axe temporale, de atunci și de acum, se intersectează ca marile căi navigabile: „astăzi plouă infernal / iar eu pot zbura îndărăt / ochii mei vor prinde crestele valurilor uriașe / și mâinile se vor lipi de tâmpile / meduzele albe se agață salbă la gât și / interesându-se / înspre amurgul zilei / despre călătoria în Okeanos / obosit, mă întreb: o să gust din

amarul unui cuvânt aflat pe aripa zborului îndărăt?” (pe aripa zborului îndărăt). Deci, locul de întâlnire e cuvântul, încăpător și generos, capabil să te ducă oriunde ai vrea.

Doar uneori, rar de tot, se reflectă în poezia sa cioburile unei biografii actualizate, terestre, care ia aspectul de acuzații, invidii, bârfe. O actualitate sub forma de ecouri implacabile,

care încearcă să șifoneze ușor miturile (maritime) ale trecutului. Poezia e, în primul rând, mit, iar facerea poemului (poietica) e construcția de mituri (maritime).

Sentimentele și percepțiile, deși reduse, estompate, înăbușite, sunt vii și acute, grave și puternice. Li se transmite și lor din energia valurilor lovind în surdină stânca sau bordul navei.

Și mai e ceva în această poezie inedită pentru peisajul nostru cultural, ținând seama că românitatea nu prea strălucește de tradiții marine / maritime. A mai cochetat pe ici-colea Minulescu și cam atât. Vitalie Răileanu face uz, conștient, controlat și justificat, de o terminologie de specialitate, inclusiv de numeroase referințe geografice cu funcție poetică. Senzația creată e de prezență, de călătorie (poetică) veritabilă între cele patru puncte cardinale, printre insule, golfuri și fiorduri, printre realități și sirene. Poezia lui e ca și ecoul produs de

* RĂILEANU, Vitalie. *Imun la naupatie...* Iași: Tipo Moldova, 2014. 92 p. (Col. Opera omnia. Poezie contemporană) ISBN 978-606-676-431-5.

bătaia de valuri sau de dâra unui vapor înaintând în larg. Ca dovadă de asonanță cu ritmurile apei infinite sunt și retorismele, și interjecțiile, și suspensiile.

Poezia lui Vitalie Răileanu nu e o plutire în derivă, căci există și un far luminos, semnalat discret, în acord cu poezia sa, printre valurile neogoite. Este vorba de chipul femeii precum Capul Bunei Speranțe. Femeia

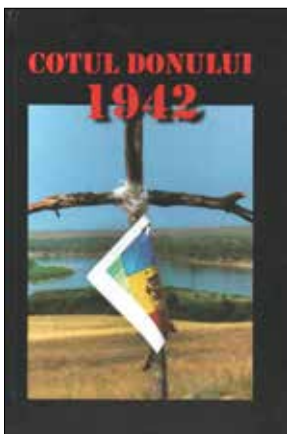
e „o străină statuie de sare”, în acord mai larg cu tradiția poetică, o imagine rămasă undeva pe uscat, spre care orgoliosul și temerarul timonier se îndreaptă și nu va ajunge niciodată. Poezia sa e o saga, atât de îndrăgită de poet, saga aparent invariabilă, aparent monotonă și aparent simplă, ca tema Mării.

Grigore CHIPER

UN GEST PENTRU ISTORIE

A trebuit să-l facă un basarabean, prof. univ. dr. Vasile Șoimaru, care și-a îndurerat cugetul cu un triplu pelerinaj pe drumul de jertfă al Oștirii Române: în Caucaz, la Stalingrad (Volgograd) și la Cotul Donului, acolo unde brăzdarele plugurilor scot din pământ oasele eroilor noștri, urgisiți de ticăloasă uitare, nealinați în cimitire, neizbăviți de cucernica cruce așezată la căpătâi.

Admirabil reporter și foto-reporter purtând în cuget drama României, sfâșiată mișește prin pactul Ribbentrop-Molotov, tragedia Basarabiei natale, acest economist prin profesie, patriot intratabil prin vocație, cărturar prin setea de cunoaștere, plecând din Chișinău în largul necuprins al Stepei Calmuce ca într-o expediție sondă în memoria Neamului, ne-a dăruit volumul **Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare*** (ediția a 2-a; 2013), cutremurător mesaj, muștrător și acuzator mesaj al zecilor de mii de oșteni căzuți la Don, unul contra șaptezeci, pe o iarnă cumplită, ucigătoarea iarnă rusească. Și dacă bătălia fatidică se oglindește rece și savant în planșele din tratatele de istorie

militară, *Cotul Donului 1942* al basarabeanului Vasile Șoimaru reînvie cu mijloacele reportajului, fotoreportajului, fotoarhivelor și mărturisirile pușinilor supraviețuitori găsiți de autor, reînvie, zic, momentul cel mai dur din întregul nostru demers militar pentru întregirea țării.

La Cotul Donului țările care au participat la coaliția antibolșevică: Germania, Italia, Ungaria, suferind acolo dezastrul militar din iarna anilor 1942-

1943, prin înțelegere cu statul rus au ridicat superbe memoriale, dăruindu-le oștenilor lor veșnică odihnă și veșnică pomenire. Numai România se ticăloșește în uitare de sine și de propria istorie. În replica uriașelor memoriale de granit ale aliaților de atunci, Vasile Șoimaru, în prima lui călătorie-remember, a încropit o sărmană cruce din două crăci uscate, fixate cu scotch, pe care a prins un tricolor rupt dintr-o carte a sa.

Sunt contemporan cu bătălia de la Cotul Donului. Citindu-i cartea, m-a copleșit o rușine ucigătoare. Sunt unul din complicii la uitarea celor două sute de mii de oșteni martiri căzuți acolo. Mesajul cărții lui Vasile Șoimaru este limpede și fără echivoc:

– Treziți-vă și uniți-vă, români!

Ianuarie 2014

Radu THEODORU,
Grădiștea, jud. Giurgiu

* *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare*. Vasile Șoimaru (alcăt.), Iosif Niculescu, Gheorghe Pârlea, Roxana Iorgulescu-Bandrăbur. Ch. : Balacron, 2013. 200 p. ISBN 978-9975-100-95-3.

PROCESUL LITERAR CONTEMPORAN

UN PANORAMIC AL APARIȚIILOR EDITORIALE (I)

Argument

Acest titlu nu este plagiat de undeva, el mi-a venit în gând imediat după ce mulți dintre scriitorii noștri, din acest spațiu cultural românesc, s-au bucurat văzându-și publicate unele manuscrise la o foarte generoasă editură ieșeană – „Tipo Moldova”. În fond, această editură este un laborator de creație, gestionat, cu mare dăruire de sine, de poetul și publicistul Aurel Ștefanache, cunoscut de publicul cititor prin cuprinsul volumelor: *Credință și frig*, *Amintirile verbului*, *Camera cu magnolia*, *În România concretă* (2 volume) ș.a.

Astăzi această editură este pentru unii scriitori români basarabeni unica ce le acceptă editarea cărților, necerându-le sume fabuloase pentru aceasta. L-am auzit pe Aurel Ștefanache afirmând: „*A edita înseamnă a crea!*” și este justificat să spună așa, conștientizând că, de fapt, creatorul este scriitorul, multora le place să zică că este vorba despre o artă. Chiar dacă editorul are o misiune mai diferă, mai prozaică – e, cu certitudine, una nobilă. Misiunea editorului este și de a face o selecție bună, actuală, astfel cititorul s-ar fi sufocat în texte mai puțin bune. Editorul este un rău necesar între cititor și creator, îmi spunea, într-un interviu acordat, bunul meu coleg de facultate Emilian Galaicu-Păun. Știu că și lui Gheorghe Erizanu îi place să spună că el face parte din lumea veche, autoritară, cea verticală a relațiilor, fiind pe post de editor.

Se pare că astăzi este foarte important ca editorul să iubească neabătut *Cartea* și, aș mai adăuga, să-i iubească și pe scriitori.

În cazul Editurii „Tipo Moldova” din Iași și al lui Aurel Ștefanache personal, nu pu-

tem vorbi despre o generozitate editorială, deoarece un editor funcționează după regulile pieței. Vreau să le spun cititorilor noștri că Aurel Ștefanache știe bine să facă distincție între *risc* și *aventură*. Riscul este conștient și poate aduce și beneficii și pierderi. Pe când aventura...

Așadar, ceea ce face astăzi Editura „Tipo Moldova” înseamnă un bun exemplu pentru alți colegi de breaslă de a selecta autori și titluri de carte pentru cele patru colecții *Opera omnia: Romanul de azi*, *Poezie contemporană*, *Proză scurtă contemporană* și *Publicistică și eseu contemporan*. Aurel Ștefanache mi s-a confesat că se muncește și la elaborarea colecției *Literatura pentru copii*.

Noi considerăm că Editura „Tipo Moldova” din Iași a găsit linia de mijloc între cărțile bune și cele pe care le consideră publicul cititor – bune. Varianta fericită e atunci când solicitările lectorului fidel cărților bune și interesele editurii coincid.

Iată de unde și deosebita responsabilitate a editorului Aurel Ștefanache, iar efortul său de a apropia Măria sa Cititorul de valorile pe care el (editorul) le consideră binevenite este salutabilă în Moldova de Est.

Vă mai relatăm că Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și-a propus să achiziționeze un număr impunător de titluri de carte de la Editura „Tipo Moldova”, acestea, în marea lor măsură vor fi ale autorilor noștri, iar noi ne-am propus, ca în fiecare număr al revistei noastre să vă prezentăm recenzii la unele volume cu destin fericit de a veni pe masa Dumneavoastră. Un lucru e cert – satisfacția cea mare a editorului nu poate fi alta decât aceea de a fi *iubit complice* la cât mai multe cărți de valoare!

Poeticul făurar – un alt nume al scriitorului Iulian Filip

Acum, în plină iarnă, un singur *fruct* explică bucuria omului – miraculosul proces al istoriei vegetale, de la ivirea mugurilor până la împlinirea geometrică și la promisiunea înveșnicitelor *semințe* ale Poeziei – reproducând, la scara unui an, cercurile largi ale împlinirii. Spre aceste gânduri ne invită Omul de Artă Iulian Filip care este un fericit. El este privit ca un semn inteligibil imprimat în *castihul* artelor – pictură, sculptură, muzică și Poezie! – aici a spus foarte multe, dar nu e totul. Și pretenția unora că încă n-a descoperit semne și formule cu totul originale, e o copilărie. Bunul nostru poet, așa cum îi șade bine unui *fântânar* de prin părțile Sofiei drochiene, mai sapă adânc reușind să descopere izvoare cu apă de cleștar, potolind de minune setea multor admiratori ai creației sale.

Am mai observat că el, Omul Iulian Filip, este asemănător *piersicului* din pânzele sale, expuse în *Sala Nuciferă* a Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, adică este încărcat de fructe superbe și se mândrește că *le-a produs* din proprie inițiativă, absolut legat de darurile / harurile primite de la străbunii și părinții săi, prin iscusința omului veghetor de *frumos* și însetat de adevăr (Acasă, p. 19): „Acasă / mamele / ne privesc îndelung în față / și ne scutură de fire nevăzute / hainele. / Tații / ne observă călcâiele / roase / într-o parte sau alta / și ne-nvață să călcăm / pe toată talpa” (aici și în continuare vom cita versuri din volumul *De ce mă doare inima* de Iulian Filip*, apărut în colecția *Opera omnia* la Ed. „Tipo Moldova”, Iași, 2012).

Stabilitatea descendenței, paternității, influenței sunt operațiuni pe cât de utile, pe atât de delicate în laboratorul de creație al scriitorului. Sub unghiul ce ne interesează, Iulian Filip ne oferă niște concluzii prover-

biale, iar poemele sale concentrând într-un tablou de o densitate impresionantă – de altfel tipic argezeană – reprezintă cea mai însemnată parte a semnificațiilor esențiale ale simbolului *Cântecului* – de dor și speranțe, de vise și de taine adânci (*O să mai vin, o să vă vin, p. 98*): „Am strigat, nu mi-ați răspuns. / V-am venit, voi v-ați ascuns. / Am bătut în poarta grea și nu mi-ați deschis. / Dar veneam nu să vă cer – / aduceam un colț de cer / pe-o aripă de cântec și vis. / Mi-ați răspuns când n-auzeam. / M-ați chemat când nu eram. / Mi-ați deschis și n-am intrat – nu v-am venit. / Vă visam din depărtări, / când treceam prin încercări / cu-o aripă de cântec rănit. / O să mai vin, o să vă vin / să mai cântăm odată / de cer senin, de cerul plin, / de viața ce ni-i dată. / O să mai cânt, o să vă cânt, o să vă bat la poartă / cât mai visați și cât mai sânt / și-avem aceeași soartă. / Am crezut că v-ați ascuns – / de sub ierburi mi-ați răspuns. / V-am bătut în crucea grea și ați tăcut. / Oameni dragi am pe pământ, / oameni dragi – și în mormânt, / despărțiți doar de ierburi și lut. / Mi-ați răspuns când n-auzeam. / M-ați chemat când nu eram. / Mi-ați deschis și n-am intrat – nu v-am venit. / Vă visam din depărtări, / când treceam prin încercări / cu-o aripă de cântec rănit. / O

* FILIP, Iulian. *De ce mă doare inima*. Iași : Ed. Tipo Moldova, 2012. 438 p. (Col. *Opera omnia*). ISBN 978-605-676-084-7.

să mai vin, o să vă vin / să mai cântăm o dată / de cer senin, de cerul plin, / de viața ce ni-i dată. / O să mai cânt, o să vă cânt, o să vă bat la poartă / cât mai visați și cât mai sânt / și-avem aceeași soartă.”

Astfel ne descifrează paternitatea poetul Iulian Filip, acolo unde, în realitate, este vorba și despre sacra înrudire, filiația o credem rezumată la mai multe generații, dar se știe că anume caractere se închid neștiut, ca să apară peste zeci și sute de ani – prin tatăl unui om de artă de azi. Poetul nostru este împovărat / înobilat de o largă omenire, cu mulțimea ideilor ei, ce *încapă în programul câtorva semințe*, iar el (poetul) fiind fiul discret al unui *artist* ce a trăit pe când se îngemănau **colinele sofene** cântă poemul (*La Sofia*, p. 20): „*Apa lângă pâine, / pâinea lângă sare – / dacă sunt pe masă, / masa față are. / Mama lângă tată, / pruncușori – în brață, / dacă sunt acestea, / casa are față. / Poarta cu fântână, / casă cu livadă – / dacă sunt acestea, casa-i cu ogradă. / Poartă lângă poartă, / salbă de izvoare, / frunză lângă frunză – / satul față are. / Satul are față, / Satul are nume – / zestre pentru cine / a purces în lume. / Zestre-nlăcrimată / pentru-ndepărtați – / ploaie către mamă, / ploaie către frați. / Baștini lângă baștini, / doruri lângă dor – / dacă sunt acestea, / țara-i cu izvor.*” Aceste minunate versuri confirmă constatarea noastră că Iulian Filip este cel mai sincer poet din Țara de Sus.

Și se impune din nou a fi remarcată, ca o a doua concluzie a constatărilor noastre – perspectiva nouă, adecvată în esența concepției generale, etice și estetice, a zilelor noastre, din care este receptat și valorificat *Poeticul Făurar* – un alt nume al scriitorului Iulian Filip, din care este receptat și valorificat proteicul Om de Artă, simbolic motiv exprimat prin – Poezie, pictură, sculptură și muzică...

Această solidă cultură a Artistului nostru – livrescă – uneori s-a format în *atingere* cu idei și sensibilități, meditații și trăiri,

demersuri și succese de *Făur* de acum... mai mulți ani.

Fiecare om adevărat de cultură posedă un *Far Alexandrin* al său, de la a cărui înălțime, îndreptându-și privirile spre zărilor apuse, vede numai stelele în stare să-i umple lungimea de undă a *Luminii*... și să-i formeze o constelație perfect ilizibilă și o lume anexă posibilă. În privința zărilor în plină lumină, vreau să zic actuale, scriitorul Iulian Filip își *aruncă mereu ochii în zare*, descoperind încontinuu această lumină, fie aici, în acest spațiu cultural românesc, fie peste trei continente, în contemporanii săi, iar ei sunt, nu altcineva decât admiratorii Creației sale spre care el, Omul de creație Iulian Filip, vine mereu cu (*Întrebări neroade*, p. 243): „*Mai știți unde vă e casa? / Mai știți că aveți părinți? / Vă mai place-acasă masa? / Vă e sete? Flămânziți / Mai știți jocul să-l jucați? / Mai știți lumea s-o citiți? / Vă e poftă să cântați? / Vă e poftă să trăiți? / Hramul știți că-i de trei zile? / Fumul vetrei voastre-l știți? / Vă îneacă dorurile? / Pe la noi când mai veniți? / Ce frumos că vă grăbiți!*”

Să le găsim răspunsurile...

Poetul *dorului* – pentru femeia iubită

Niciodată citirea și recitirea poeziei lui Ianoș Țurcanu nu ne vor lumina îndeajuns cât de mult datorăm acestui inegalabil poet cantabil, acestui prea puțin, totuși, studiat autor.

Asemenea altor scriitori înzestrați cu suava poetică *nichitană*, Ianoș Țurcanu alcătuiește, prin cuprinsul volumului *Casă pentru femeia iubită*² (Ed. „Tipo Moldova”, Iași, 2012) un alt deosebit *inventar* de poezie confesivă, alegându-și ca punct de observație și contemplare – *Femeia (Casă pentru femeia iubită*, p. 21): „Singur pe

²ȚURCANU, Ianoș. *Casă pentru femeia iubită*. Iași : Ed. Tipo Moldova, 2012, 202 p. (Col. Opera omnia. Poezie contemporană). ISBN 978-973-168-747-6.

malul mării, / cioplesc chipul tău în piatra iubirii. / Veni o pasăre și zise / că sunt un agramat, / că nu cunosc limba în care cioplesc [...]. / Și vântul se opri: «Dinspre trecut începe / cea mai sigură cale spre viitor. / Fiindcă este timpul absurdului posibil, / ridică-o casă, o casă pentru femeia ta iubită, / cu ferestre deschise pe mare, / cu vise și rouă pe flori, / să încapă în ea durerea și visul...» [...] / Zboară o pasăre. / Bate vântul pe țărnul rece. / Pescarul cu tălpile goale, / Prin fumul de pește prăjit, / toarnă tărie-n pahare. / În spărtura albastră a mării / tremură tufele de oleandru. / Norii, / plăpând pe un zefir de seară, / trimit câte o rază / spre-adâncurile mării. / N-am mai văzut în viața mea / atâta frumusețe, / de parcă moartea mă leagănă / s-adorm. / Măine voi aduna iluziile toate, / voi aduna temerile fragile, / trădările, singurătatea, versul, / și voi înălța în dreptul / bătrânelor catarge / o carte pentru speranțe și lumină”, zice autorul.

Această scumpă taină a existenței poetului, este învinsă de dragul *femeii* – credincioasă menirii ei, se dovedește astfel fidelă și față de sine însăși, de propriile ei aspirații, cărora n-a pregetat niciodată să

le sacrifice tot ceea ce poate constitui, în mod obișnuit, fericirea unei femei, îndeajuns de *înarmate*, pentru a se putea realiza și altfel în viață. Atunci poetul o invită să mediteze (*Dacă nu mai știi...* p. 67): „Dacă nu mai știi nimic despre mine, / dacă nu-ți scriu și nu-ți telefonez, dacă n-ai citit vreo nouă plachetă de versuri / de dragoste ce poartă numele meu, / dacă nu m-a văzut nimeni de Paștile Blajinilor / la mormântul părinților, dacă nu apar la vreun post TV / sau nu citești nimic despre mine în ziare, / pune-ți o basma mai întunecată, / ia un buchet de *flori de liliac* / și caută-mă într-un vis omorât / unde m-am îngropat în mine însumi, / ca într-un mormânt.”

Astfel, poetul Ianoș Țurcanu divulgă cititorilor temperamentul său contemplativ, deschis universului dintotdeauna al poeziei *de dragoste și dor* de Femeie, dar totodată disciplinat, uneori până la extaz... sau exces, sub imperiul rațiunii înregistrând impresii prilejuite și de frumoase confesiuni (*Femeile iubite odinioară*, p. 31): „Femeile iubite odinioară / Se transformă treptat-treptat / În imagini însorite de vară, / Cu-n farmec de neuitat. / Femeile iubite odinioară, / Explozii solare lasă în noi / Lângă o graniță imaginară, / sub nesfârșite ploii. / E în ele atâta înseninare / Că, la un moment dat, / Durerea tăioasă dispare / Și totul e vindecat / Din zilele, răvășite de așteptare, / Doar amintiri au rămas / Și vine o vreme în care / Trecutul deja este ars.” *Sau în și mai semnificative versuri*: „Eu ți-am adus din țări îndepărtate / (De prin Haiti, Fiji, Mozambic) / Cadouri scumpe, haine elegante – / La toate te-ai uitat numai un pic. / Eu ți-am adus din multe capitale / (Din Roma, Londra, Washington, Paris) / Bijuterii, cosmetică, sandale – Le-ai studiat senină, ai surăs. / Eu vinuri ți-am adus încântătoare / (De prin Champagne, Sevilla, Cotnari, / De la prieteni care mai de care) / Și iarăși n-am văzut să faci ochi mari. / Azi, ți-am adus, tăcut, ca prima dată, / O floare simplă, fără

de parfum, / Și ai rămas atâta de-n cântă-tă!... / Cum să-nțelegi femeia, Doamne, cum?!..."

Autorul modulează gânduri, nostalgice senine sau stenice, după cum îi dictează fluxul neextenuat al amintirilor ori zâmbetul *purificat de tristețe* al prezentului (*Și tu erai...*, p. 56): „Îți amintești / De ultimul gând dinaintea plecării / De pe țărnel gol ca o nălucire, / Când pe scena fierbin-te a mării / Mai rămăsese atâta iubire? / Îți amintești / De pocalul spart în cioburi mărunte / În sclipățul usturător al dimineții, / Când credeam că acele minute / Pot schimba mersul grăbit al vieții? / Îți amintești?... / Un pescăruș se opri pe pietrele sărate. / Furtuna de vară dansa pe terasă. / Despărțirea părea departe, departe / Și tu erai cea mai frumoasă”, afirmă poetul.

Motivul amintirilor nostalgice constituie una din coordonatele acestui cuprins *metamorfozat* în frumoase *metafore din zodia liniștii fără sfârșit* și ale *polenului amețitor din sărutări* (*Izgonirea din Eden*, p. 103): „Pentru că noaptea noastră / nu s-a sfârșit încă, / hai să urmărim cum dorința, / ca o panteră tânără, / își linge botul sub oglinda cerului, / hai să ne facem puterile / cu roadele pomului / din mijlocul raiului / și să ne clătim gura / cu polenul amețitor din sărutări. / Acum, / când picior cu picior se-mpreună, / trezind focul sângelui / și al macilor prinși / în părul tău despletit, / tocmai acum ne inundă râsul / și, urmând sfatul șarpelui ce se strecoară încet / printre măslinii închiși în uleiuri, / rostim cu zeflema: / «Lasă-te, Doamne, de glume, / Nu vezi că se mai poate!... / Mai dă-ne nițel timp.» / Ca într-un acvariu, / noaptea se izbește / de pereții sticloși ai dimineții / și ne îngroapă viața / tot mai adânc în dulcele păcat. / «Lasă-te, Doamne, de canoane / și nu permite soarelui / să inunde atât de rapid / grădina Edenului! / Ne poți izgoni către prânz...».” Universul imagistic al poetului, cadențele specifice versului de

dragoste îl domină pe Ianoș Țurcanu, substituindu-se adesea modului său personal de receptare a sentimentelor interioare, a gândurilor și limbajului său propriu.

Aceste comuniuni intime ale scriitorului *casei pentru femeia iubită* cu poezia, desprinde autenticitatea versului acestui ciclu, asigurându-i poetului dreptul de a-și afla un loc aparte, în contextul literaturii române din Moldova de Est. În acest sens, nu ne putem refuza tentației de a cita integral poemul *Ca să nu ne îndoim*: „Ca să nu ne îndoim niciodată / de dragoste, / apăru gelozia. / Ca să nu ne îndoim de gelozie, / se ivi singurătatea, / veni tristețea. / Ca să nu ne îndoim de tristețe, / apăru poezia / plină de / dragoste, / gelozie / singurătate / tristețe / lumină / și niscaiva fragmente / de eternitate.”

Această senzație acută de a dialoga cu un prieten, știutor al *fiorurilor interioare* ale fiecărui din noi, ne încântă rațiunea și ne încălzește inimile, înlăturând unele exagerări, dar și măruntele neînțelegeri..., transformându-ne în *Omul mării*: „Omul mării... Ca altădată, / Din nisipuri coboară spre sud / Un profil de amiază ciudată, / Tăinu-ită de valuri, la fund. / Discul soarelui stă să cuprindă / Țărnel gol și o umbră de zid, / Când tăcerea, ca în oglindă, / Se răsfrânge pe ape plutind. / Străjuite de crabi și de ore, / Bărți întoarse cu botul la nori / Și corăbii cu steaguri la prore, / Nu râvnesc odisei sau comori. / Nu există decât unduire, / Grea și fără niciun răgaz, / Între dragoste și amintire, / La hotarul de vis și talaz.”

Deci, poetul Ianoș Țurcanu este printre rarismii scriitori care se exprimă suficient de amabil, pledând astfel pentru un anume echilibru între *exercițiul de inteligență rafinată* și *sensibilitatea afectivă* a creaturii.

Fire cu vocația orientată spre meditație, confesiuni și reverie, dar înzestrat și cu o emotivitate *asupra* unui permanent control al lucidității, autorul poemelor din

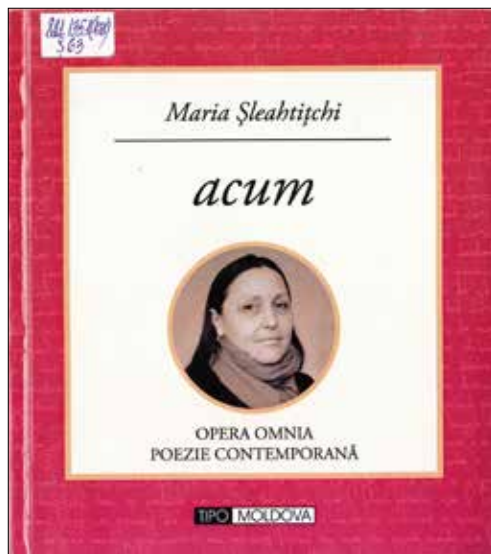
Casă pentru femeia iubită scăldate în *Lumini ce-nfiripă...* ne spune tuturor: „Cum să nu iubești un astfel de poet? Cum să nu dorești să-i citești volumele?...” Iată textul: „Lumini se-nfiripă pe crestele zării. / E ora de contrabandă, / Când scoicile blânde și apele mării / Nimic nu-s în stare să vadă. / Miresme de alge și nemurire / Doinesc cu putere, stăpâne, / Când iar ne-aruncăm într-o dulce-amăgire, / Din care nimic nu rămâne. / Lumini se-nfiripă în pânza de ceață, / De parcă imagini pictate / Ascund după ele iubire și viață / Și nu avem timp pentru moarte.” Ianoș Țurcanu nu-și dez-minte niciodată cititorul fidel și tocmai de aceea nu-și ascunde satisfacția ori de câte ori îl întâlnește.

Repercutarea reflexivă a poemelor... *acum*

Să fiu sincer, pe mine mă frământă de mult un gând, cum reușește poeta Maria Șlehtițchi să le comunice cititorilor săi unele sentimente și idei în metafore sau expresii atât de descifrabile, încât interiorizarea lor, îndelung, te *învăluie* ca nopțile de vară, ca marea în *alin de briză* sau ca *farmecele produse* de sclipiri în linii unduioase, aburi ai coloratelor volute și grațioase destinderi ritmate, într-un cuvânt – în poeme ce reușesc să afunde aparențele în cea mai adâncă taină (*Curriculum*, p. 49): „deși nu sunt decât femeie / sunt / sunt / nu sunt / (aceasta-i întrebarea?) / sunt totuși / sunt altfel / sunt nu știu cum / sunt totuși altfel nu știu cum.”

Neîntârziat, ca să nu vă derutez cu acest început, vom răsfoi împreună cuprinsul recentului volum de poezie, intitulat imperativic – *Acum*³, scos de autoarea noastră la Editura „Tipo Moldova” (Iași, 2013). Grațioasa carte de poeme seamănă

³ ȘLEAHTIȚCHI, Maria. *Acum*. Iași : Ed. Tipo Moldova, 2013. 162 p. (Col. Opera omnia. Poezie contemporană). ISBN 978-606-676-175-8.

mai mult cu o reeditare, deși epuizarea edițiilor anterioare constituie cea mai elocventă dovadă că Maria Șlehtițchi este o poetă aflată mereu la *timpul lecturilor acum*, creatoarea unui destin, conștiință, elegantă, iar *adolescentivitatea sa Boemă* (constarea lui Em. G.-P.) ne propune să plonjăm în confesiunile autoarei (*Acum*, p. 9): „acum locuiesc / ocnițele poemului / nescris / sunt brazda mov / ce-și înalță culoarea pe / vârtejul de aer zvelt / sunt fluviul de miere / de tei și de salcâm / ce se revarsă lin / peste ochiul nesomnului / sunt gândul reîntors / în lăcașul cu aură / de smoolă grizonată.”

Așadar, odată ajunși în *largul* poemelor din cuprinsul dat, cititorii se raliază acestui firesc îndemn de evadare în alte lumi poetice, erotice, intelectuale, concepute de scriitoarea noastră (*Viața mea în semicerc*, p. 14): „viața mea în semicerc / așteptarea mea este altfel / în octombrie păpușesc / foi căzute de arțar / în noiembrie îmi sprijin vâzul / de scheletele gri ale arborilor / în decembrie mă retrag în umbră / lăsându-ți lumina orfană / ianuarie februarie martie / în martie încep să te iubesc / cu toate celelalte luni / ale anului.” Sau în enigmaticele strofe din poemul *Tă-*

cere (p. 30): „renunț să pătrund / în esența primară / a cuvintelor / această procedură / etimologică / mă plictisește / adun cuvintele mele / pe unele mi le împrumută alții / să fac din ele culcuș tăcerii.”

Cei mai atenți vor descoperi că Maria Șlehtițchi este o poetă care picură în multe din poemele sale deosebite oscilații inerente ale rusticului, unde ea, autoarea, caută clipe de liniște, de atmosferă idilic patriarhală (*Pastorală*, I, p. 15): „în nopțile cu lună plină / stau la umbra unei monstere / cu frunze mai late decât palma / de om mă ghemuiesc în cerga / de lână de oi de departe / simțindu-le mirosul și / căldura ca în copilărie / când mama ne dădea de scărmanat / lână împărțind-o în două / să nu ne batem eu și soră-mea / behăitul lor blând se apropie lin / le văd lingându-și mieii / aud țâjăitul laptelui în strungă / sorb izul dulce de urdă și zer / de pe muchie de stâncă / tălângi singuratică – corul meu antic – / îngână un cântec de leagăn / pentru insomnia adunată la / poalele unei monstere.”

O impresionantă reculegere a poetei este pictată și în liniștea tainică a satului, rechemându-ne să redescoperim adevăratele valențe (*Lut*, p. 138): „**I. lut cu paie** / două perechi de cai / goniți de zor cu biciușca / bagă-o gireadă de paie / într-o grămadă de lut / stropită cu apă / frământată din greu / călcătura acoperită cu paie / asemenea unei dospeli cu făină / se lasă pe noapte / se odihnește lutul / se-mlădiază paiele / pentru claca de-a doua zi / **II. lut cu pleavă** / căldură de iulie dogoare / în câmpul de după uscătorii / se treieră grâul / pe sub paiele-adunate grămadă / găsim movilițe de pleavă / curată uscată / bună de uns cu lutul de-al doilea / **III. lut cu balegă** / fățuim / ungem cu lut cu balegă / pereții din casa cea mare / și podul / care drept și fără corzi / pare imens / cărauși de lighene cu lut / eu și sora privim de jos / cum mama urcă pe-o schele / unge / ușor

de parc-ar întinde pe-o bucată de pâine / unt untură magiun / unge boldește apoi iarăși unge / muind lopățița într-o căldare cu apă / se frăsuiește / c-o doare capul și gâtul / și mâinile din umeri îi cad / bate bine ungherele / face cu-atenție muchiile / la uși și ferestre / nu trage nimeni-n tot satul deschisuri mai frumoase ca mama / casa noastră e nouă / miroase bine / a var proaspăt / supt voluptuos de lutul / cu paie cu pleavă cu balegă.”

Revenirile multora în peisajul natal, capătă semnificația unui mit, a cărui muzică gravă și tainică poeta Maria Șlehtițchi a deprins s-o perceapă încă din anii copilăriei. Și confesiunea continuă în termeni fără echivoc (*Dincolo*, p. 134): „(- Mamă, unde-i mătura de stof, / Cea cu coada-nvelită-n-ciorap-de-capron, / De la nana Vera? / la vezi, nu-i dincolo...) / dincolo de prag și dincolo de poartă / de dealul orizontului / crestat cu pături / dincolo de aer de stele de lună / «Păi să știi că asta-i bună, / Pân' la stele, pân' la lună. / A zburat în bolt-albăstră / O fetiță de a noastră. / Valea, Valea, Valentina / Una-mi este ea, hăi! / Valea, Valea, Valentina, / Prima rândunea.» / dincolo de pâstaia salcâmului / ce-o sună vântul a ger / de coaja scrijelită de vreme / a celor doi arțari de lângă gârlici / dincolo de gustul de miez de nucă verde / despătată cu cuțitul / de floarea zarzărului / sub care mi-am îngropat primele jucării / dincolo de azi și de mâine / dincolo de eternul ieri / cu mâinile calde ale mamei / și șapca tatei săltată pe frunte / dincolo de-aici și de-acum / «Cu mâinile zilele-ți adaogi, / Cu ieri viața ta o scazi.» / dincolo de mine dincolo de eu / dincolo de tastatură, de litere / e și ea ștearsă pe jumătate / de șuieratul ascuțit al unei curele de transmisie / dincolo de geamul întredeschis / dincolo de gând și de vis / de cuvinte și propoziții și texte / dincolo de fire dincolo din cale-afară / dincolo de tot și de toate / dincolo de dincolo / (- la vezi, caută... / Ai găsit-o? / Este?...))”

Cât lirism congenital în acest poem al autoarei!

Însă notația lirică a acestui volum dezvăluie și deosebite sensuri ale creației Mariei Șleahțiu. Sentimentul erotic e *spovedit* fără clamări și artificii spectaculoase. Iubirea este pentru poetă – care, în fond, e una sentimentală – prilej de adorație statornică, chiar și atunci când i se refuză (*Târziu*, p. 17): „târziu / de tot târziu / pașii tăi / monolog nocturn / rostit caligrafic / când timpul își bate / acul pe loc / vor găsi așteptarea mea / despre care-ți spuneam că / e altfel în chip de felină-mblânzită / ea va sălta de pe o urmă / pe alta adulmecând / cu nările-i fierbinți / mesaje sonore / vibrațiile aerului / păturit al / odihnei.” Sau și mai semnificativ în *Renunț generos* (p. 19): „o urâsc pe-această femeie / separ globulele sângelui / pe cele roșii mi le iau mie / în puna de iriși întunecați / streacor smoala părului / moale și drept / renunț generos / la riduri și fire cărunte / îmi iau alunițele manichiura / silueta / picioarele lungi / da! femururi zvelte / să nu le uit! mirosul pielii să iau / spune-mi dacă tot o mai iubești?” Poeta gustă din plin intimitatea clipelor... și acceptă, cu zâmbetul resemnat al madonelor și cuvintelor grave de reproș pe care ar vrea să le strige iubitelui bănuț de infidelitate (*Tu n-ai văzut niciodată marea*, p. 111): „priveam cu ochii tăi marea / mă regăseam în albastrul ei / ca în privirea maternă / cu adâncurile ei tulburi nedeslușite / zbuciumul valorilor îmi amintea / setea ta fără comparații și epitete / zăcând sfârșită lângă picătura de apă / marea cât marea și sărată cât ea / de pe litoral verdele uscat / mă privea cu ochii paterni / înțelepți și triști / tu n-ai văzut niciodată / nisipul umed vântul / valurile cerul norii / tu n-ai văzut niciodată marea / singură pe mal / am același dor / după tine mă iau / spre tine alerg / marea mea / albastră și neagră și verde / și galbenă.”

Reținem din această *caracterizare* mai cu seamă ideea regretului. Trebuie să recunoaștem că poeta reușește să domine și să depășească recuzita tradiționalistă, printr-o realizare de modernizare evidentă și esențială a poeziei feminine.

Lectura versurilor din volumul *Acum* de Maria Șleahțiu, la care ar fi de adăugat și altele, confirmă ideea că ipostazele stilistice în care mai dăinuie *impulsurile cu rădăcinile îndepărtate* de tradiționalism mai sunt încă convingătoare în poezia actuală și capătă, uneori, aspecte din cele mai neașteptate, iar autoarea noastră, chiar dacă renunță la orice model de narativitate, în poezia sa, ca în realitate, rămâne a fi destul de originală.

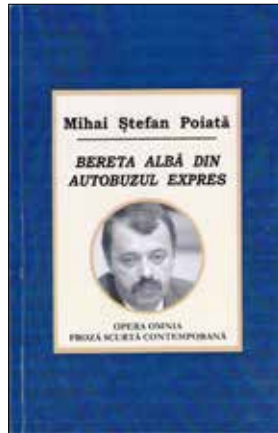
Proza ce te îmbie la lectură

Cineastul și dramaturgul Mihai Ștefan Poiată este mereu completat de prozatorul confesiv. Fenomenul neobișnuit în literatura noastră (literatura română basarabeană), unde incidența gustului public și a gustului critic se produce rar, a adus prozei scurte, nuvelei și schiței mai curând prejudicii. Și iată că Mihai Ștefan Poiată vine în fața cititorului, dar și în lectura atentă a criticilor literari, cu volumul *Bereta albă din autobuzul expres*⁴ (Ed. „Tipo Moldova”, Iași, 2013).

Cuprinsul volumului poartă structura unui anumit model pe placul tuturor, deoarece autorul se dovedește a fi un prototip creator obiectiv de personaje. Aceste proze sunt deosebite pentru câte obiective urmărește deliberat și care fac parte, așa spune, din programul autorului, dar și pentru o seamă de caracteristici, atribuite ale neprevenirii, ale unui fel de a fi ce-și imprimă modelajul, cu sau fără știința ori

⁴ POIATĂ, Mihai Ștefan. *Bereta albă din autobuzul expres*. Iași : Ed. Tipo Moldova, 2013. 358 p. (Col. Opera omnia, Proză scurtă contemporană). ISBN 978-606-676-272-4.

vrerea prozatorului. Nu vom discuta încă dacă în toate cazurile se ajunge la *rezultate* artistice neîndoielnice, deoarece cum menționa neconformistul scriitor Serafim Saka: „Mihai Ștefan nu vrea să ne frapeze cu subiecte din cale afară de tari, nu vrea să se încaiere cu ceea ce socotește că nu-i de încăierat, nu vrea să se prefacă că știe ceea ce nu are de unde ști, nu vrea să trăiască realități pe care nu le-a trăit.”

Dar chiar admitând (o alternativă mai dezavantajoasă, dar mult mai realistă) că eșecul nu-l înconjură, ba face parte constitutivă de efortul său de înaintare, sigur că Mihai Ștefan Poiată și-a câștigat de mult dreptul, iar ultimele sale cărți (precum este *Rock-ul, „Noroc”-ul & noi*, Ed. ARC, Chișinău, 2013, 272 p.), i l-au consolidat, de a putea fi perceput de cititor și de critica literară ca o *natură*, prin ea însăși demnă de interes, un mod aparte de afirmare, reprezentând o spiritualitate și un tipar psihosomatic mai rar întâlnit la structuri similare (cel puțin în acest spațiu estic al literaturii române), în același grad de relevanță.

În acest început de mileniu trei pe cititorul atent îl interesează scriitorul în aceeași măsură cu omul, deoarece în cazul său prozatorul nu e nici pe departe experimentatorul spilkuit și detașat și nici problematizantul camuflat în spatele deosebitei sale mașini de citit și de cernut (citește – *însce-nate!*) gânduri, ci angajează de fiecare dată niște inerții foarte concrete, asemenea unor *lutișuri albe* care trebuie împinse, urnite, și chiar urnirea aceasta, cu prilejul prozelor, în actul elaborării, devine un element intens definitoriu. Cu alte cuvinte, cineastul, dramaturgul Mihai Ștefan Poiată, implicat tot mai mult în aventura scrierilor din urma – prozei și... confesiunii –, nu ne este cătuși de puțin indiferent, iar dacă *artisticește*

destule pagini ne conving, ne intrigă sau chiar nemulțumesc (pe unii!), ele nu-și pierd prin aceasta calitatea de a favoriza cunoașterea și definirea *descoperitorului*: „Ai sentimentul că orice îi nimerește sub ochi este imediat supus vivisechției, demontajului – curat că actul compunerii și „componării” se face sub ochii tăi. Aș zice, acesta e harul lui Mihai Ștefan? Sub privirile tale de cititor să reușească a-ți demonstra meșteșugul de a crea, mai bine zis, de a săvârși actul creației” (Vasile Vasilache).

Majoritatea textelor din volumul *Bereta albă din autobuzul expres*, de Mihai Ștefan Poiată, ar putea fi încadrate, de fapt, și într-o zonă limitrofă, eventual între povestirea și nuvela de tip memorialistic. Multe din întâmplările, *innădite* după principiul povestirii (adică mai puțin selectiv și, în special, mai puțin structurat ca în schiță sau nuvelă), îi sunt comunicate cititorului în stilul relatării epice directe, caracteristice îndeosebi prozei de confesiune.

Căutând proza în orice lectură, cum spune un critic aparte de la *România literară*, cititorul are tendința să treacă mai repede peste anumite fragmente sau chiar să eludeze părți sau aspecte care nu țin de acțiune. Alt chip de deformare, mai subtil, este acela de a epiciza lectura, de a construi epicități inexistente în text. Mihai Ștefan Poiată îl supune pe cititorul de epicități unor *veritabile torturi*, cerându-i, – ba nu! – obligându-l să citească încet, pe așezate, filă cu filă și rând cu rând, *ca pe vremea narghilelei și a ceaiului de după amiază...* În strategia textului oferit de autorul nostru este un joc cochet – ludic și ironic – de amintiri, amânări și refuzuri, promisiuni și decepții și, din când în când, de satisfacții fugitive, echivoce. În cuprinsul volumului *Bereta albă din autobuzul expres* Mihai Ște-

fan Poiată lasă, ca din neatenție, doi nasturi descheiați la toate prozele sale, atât cât cititorul să poată întrezări farmecul promis al *acțiunii confesive*.

Dar dacă imprudent ca un curtezan grăbit cititorul dă să apuce cu mâna firul acțiunii, *povestea* se deșiră, se destramă: iluzia dispăre. Ironia din povestirile lui Mihai Ștefan Poiată definește statutul ambiguu al unei narațiuni ce-și denunță, la tot pasul, caracterul iluzoriu.

Nu voi da exemple, și o fac destul de conștient, astfel invitându-te, dragă cititorule, să citești și să recitești aceste deosebite texte, deoarece: „Cu această proză intrăm de-odată în alt mediu. Nu știi dacă e vorba despre probleme mici, cum afirmă unii. Mihai Ștefan are harul de a naște caractere. Și aceasta e esențialul” (Aureliu Busuioc). Iar *Bătrânul Poet* nu arunca vorbe-n vânt.

Acribia „pragurilor critice” în extensor

Maria Pilchin este o tânără cercetătoare literară, care-și consacră nopțile albe cuvântului scris alături de alți colegi de la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, dar acțiunile ei – cronicile literare, publicistica, eseurile – nu pot fi plasate atât la nivelul simplei înregistrări și comentări a faptului literar din acest spațiu cultural (și literar) românesc, cât, mai ales, în direcția influențării lui directe, nemijlocite.

Cuprinsul volumului *Praguri critice*⁵ (Tipo Moldova, Iași, 2013) urmărește un

⁵ PILCHIN, Maria. *Praguri critice*. Iași : Ed. Tipo Moldova, 2013. 318 p. (Col. Opera omnia. Publicistică și eseu contemporan). – ISBN 978-606-676-244-1.

scop anume: schimbarea paradigmatelor judecării de valoare!

Autoarea este foarte străină afirmației că unii critici literari scriu, în primul rând, pentru sine, concomitent e sigură pe capacitatea de sesizare și în sensibilitatea receptivă, scrisul tinerei noastre cercetătoare are rezistența unui castel de epocă. Pot greși, dar există limite pe care le simt și altele le intuiesc. Însă, fără ferma convingere că operele literare trebuie trecute prin *hârtia de turnesol*, pentru a se expune în structura lor intimă și în conținutul exact al importanței lor, actul critic e zadarnic. De unde și argumentul forte prin care Maria Pilchin își *coagulează* intențiile argumentat într-un cuvânt din partea autoarei: „Arta analizei literare e infidelă, iată de ce și apar zone textuale refractare la orice analiză literară. În fața paginii alterității scripturale, a unui *Alter (L)ego*, înțelegi că un text poate fi criticat, dar niciodată egalat. Astfel, am fost nevarencooți să ne adaptăm permanent la natura textelor lecturate, la firea heterogenă a lui *Homo literarius*, de aici și varietatea celor expuse. Nu putem invoca un patetic zel literar în paginile ce urmează. Textele de mai jos nu sunt nimic

altceva decât mărturia pusă în pagină a unui stil de viață, o viață textual-lecturală. Cartea invită la lectura lecturilor, o formă contemporană a trăirii livrescului. În cadrul timpului creat de lectură ne simțim recreați aidoma unui Golem din Cabala. Experiența personală în ale cititului, dresată în lecturi succesive, depășește însă acel orgoliu primar al inteligenței și înclină totuși spre un dialog cultural prin intermediul textelor.”

Modul selectat de autoarea *Pragurilor* de a înșirui eseurile sale conform acestui

cuprins, a dorit în chip vizibil să ofere un tablou veridic al procesului literar contemporan din Moldova de Est aflat într-o deosebită interferență cu cel din Țară, iar dacă *partizanii modernității* ar fi primit replica din imediata apropiere a contestărilor lor, impresia ar fi fost și mai... *dialectică*. Dar cercetătoarea a procedat corect, hotărând să fie imparțială, din respectul pentru o minimă sistematizare. Ar mai fi fost o soluție, ocolită desigur pentru simplitatea ei, dar nu fără avantajul unei alte ordini, nici ea mai puțin semnificativă; gruparea tuturor textelor, inclusiv a publicisticii, pe autori ce se asociază prin centrul de greutate al poziției pe care o adoptă, dincolo de orice diferențe de nuanțe.

Maria Pilchin nu scrie niciodată pentru autori, ci despre ei, unii se pot extazia sau..., sau se pot indispune de cronicile care le sunt dedicate. E problema lor! – cum îi place autoarei să zică. În cazul când criticul e onest, vina (în ordinea estetică!) se află în altă parte. Aceste variații de umoare arată până la urmă tocmai importanța activității critice, și *vai de capul* cronicarilor literari ale căror opinii nu provoacă nicio reacție!

Spre deosebire de oamenii care preferă să se îmbete cu apă rece, autoarea noastră, de pe poziția unui critic literar, poate vedea ponderea reală într-o oglindă curată, fiind lucidă că poate trage anumite învățăminte din unele obiecții care-i sunt aduse, conturând alte și noi opinii din rezervele (argumentate!) pe care cărțile ei le provoacă, uneori și ludic, ca în *De mână cu*

Marele Joker. Eseuri literare, carte apărută recent la Editura „Prut Internațional”.

Așadar, cronicarul, criticul de întâmpinare și cercetătorul literar are nu numai o funcție de acarisaj cultural, ci și una de orientare în imponderabilele operei literare. E deopotrivă un arbitru și un ghid de încredere. Fără el toate cărțile ar fi excepționale, ceea ce înseamnă că n-ar mai exista, în fapt, cărți excepționale...

Maria Pilchin este autoarea care scrie despre cărți, autori, curente literare etc. exact așa cum crede și simte. Fiind conștientă că, bunăoară, relația cu tradiția sa, cu sinteza necesară a pozițiilor ce se opun, dar nu se exclud, eventuala substituție a termenului periodizării, irelevant din punct de vedere estetic, așa cum este postmodernismul, prin acela de manierism, în sensul lui Curtius și Hocke, în fine, alte paradigme complicate, vor fi reluate de tânăra cercetătoare și atent analizate, fapte care în lumea discuțiilor literare le găsim potrivit a le numi – *inflație hermeneutică*.

Exprimăm autoarei cea mai aleasă mulțumire și recunoștință intelectuală. Roadele muncii sale se vor vedea mai bine abia de acum înainte.

Salutabil e și faptul că din acest volum nu lipsește nicio necesară doză de pasiune intelectuală și de dăruire dezinteresată în serviciul unui simplu, dar dificil și intransigent, ideal științific.

Vitalie RĂILEANU,
critic literar

O REVISTĂ A SPOVEDANIILOR CURATE

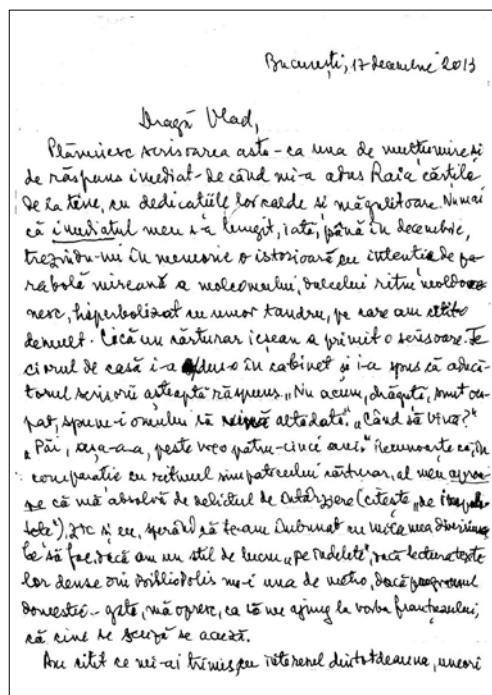
[...] Dragă Vlad, plănuiesc scrisoarea asta – ca una de mulțumire și de răspuns imediat – de când am primit cărțile și revistele de la tine, cu dedicații calde și măgulitoare. Numai că **imediatul** meu s-a lungit, iată, până în decembrie [...]. Totuși, în comparație cu ritmul unui legendar cărturar, al meu aproape că mă absolvă de delictul de întârziere (citește „impolitețe”), zic și eu, sperând că te-am îmbunat cu mica mea „diversiune”. Ce să fac, dacă am un stil de lucru „pe îndelete”, dacă lectura textelor dense din *BiblioPolis* nu-i una de motto, dacă programul domestic... – gata, mă opresc, ca să nu ajung la vorba franțuzului, că cine se scuză se acuză.

Am citit ce mi-ai trimis cu interesul dintotdeauna, uneori și cu un nod în gât: volumul omagial al Leonidei Lari, revistele pe care le-am luat în ordinea cronologică a apariției lor, de la care nu mă abat, din nevoia de continuitate și de evitare a riscului de a nu mai reveni la exemplarul sărit.

BiblioPolisul cu numărul 2 a fost un șoc pentru mine! Nu înțeleg cum, în atâta timp, în care cred că ne-am și văzut, n-am primit un semn, o aluzie, un cât de mic apropo la condiția ta biologică de „șai-zecist”! Ce pot să adaug, la atâtea cuvinte frumoase, ce ți-au fost spuse și scrise? Mă rog la Atotputernicul, având-o alături, în urări și în afecțiunea și prețuirea pentru tine, pe Alina, nepoata mea din Canada, să te țină sănătos, să te ferească de rele, să-ți ocrotească puterea minții, căldura inimii, rectitudinea caracterului, generozitatea cu care te dăruiești și te risipești în alții, ținându-le spatele, ca un contrafort de autoritate intelectuală, de dragul și în apărarea limbii române. Și mai am o ura-

re, specială, pentru tine: să nu lași să ți se împruțineze bunătatea, modestia, discreția, delicatețea – știi, știi, calități cu totul nepractice, neavantajoase în societatea lui *homo homini lupus* – însă ți-ai câștigat un loc, în primul rând de scaune al vieții culturale, atât de solid, încât îți poți îngădui luxul și riscul de a ți le păstra întregi.

Înainte de a merge mai departe, vreau să-ți mulțumesc pentru ce spui și ce scrii despre mine. Și pentru că ai înțeles ceva, din alcătuirea mea, la care țin mult: anume că interesul personal înainte de orice, vanitățile, ambițiile, veleitarismul, încrâncenarea de a ieși în față nu-mi stau în fire. Dacă nu m-au încercat ele atunci, când ar fi fost în avantajul meu, ce să caute acum, când vârsta mă așază dincolo de bine și de

rău, mă ține deoparte de la larva cacofonică a lumii înconjurătoare și îmi dă libertatea de a-mi alege oamenii de proximitate sufletească după unicul criteriu, că mi se potrivește...

Revin la subiect și, ca o consoră de breaslă ce-ți sunt, vreau să-ți spun următoarele: ați făcut din *BiblioPolis* o revistă „beton”, un îndrumător de largă cuprindere – biblioteconomie, idee națională, cultură, viață literară, viață artistică, viață pur și simplu – și ai amprentat-o puternic [...]. Nu-i nici o (dețest sudura *nicio!*) noutate, ai mai auzit-o, de la mine, de la alții. În plus, pentru mine, *BiblioPolis*, prin felul cum panoramează oameni, locuri, evenimente, subiecte, fapte de viață (și de moarte) și fapte de carte etc., etc., prin felul cum anulează pe aici și pe acolo, pune umărul la facerea universului acelaia prim, scump, neuitat, etern (pentru trecătoarea de mine) al României Mari, în care sufletul meu a rămas definitiv. Amplul reportaj despre pelerinajul cu lansarea cărții *Cotul Donului...* este un bun exemplu, totodată o demonstrație de virtute găzetărească, în afară de faptul că a fost un tur de forță! Să găsești, pentru același subiect – dar ce subiect, e drept – atâtea nuanțe, atâtea particularități definitorii, atâtea reacții omești distincte, și să le unești în cuget și în simțire! Și încă: să-mi faci și mie loc frumos în rândurile lui, vestind lumii cititoare că am lansat ideea cu „Școala Basarabeană”!... Mă mândresc cu asta și visez la ziua când conceptul va intra în istoria și conștiința națională. Dacă ce spun aduce a laudă, apelez la Teodor Mazilu, marele, regretatul satiric, și la celebra sa „cugetare”: „Înțeleg să fiu modest, dar să se știe!” **Înțeleg și eu că trebuie să fiu modest, dar să se știe că ideea cu „Școala Basarabeană” îmi aparține!** Sincer, m-a mirat și m-a necăjit, în excelentul articol al dlui prof. Ion Coja, opțiunea lui de a mă ține în anonim, deși ar fi avut pe cine să întrebe cum mă chea-

mă, acordându-mi, în compensație, gradul de profesoară universitară! (Te pomenești că nici măcar nu mă avea în vedere pe mine!) Că mi-a găsit o coautoare, de care n-am știință, fiindcă n-a vorbit în seara lansării, așa cum scrie Ion Coja, cu atât mai bine, **important este să triumfe ideea, să fie susținută de cât mai mulți! Să devină larg populară – asta este principalul! – și atunci sunt gata să renunț la paternitatea ei.** Cât despre noi, „profesoarele universitare”, nu facem decât să adevărim o altă cunoscută zicere franceză: „Marele spirite se întâlnesc!”

Ce surpriză, întâlnirea ta cu **Nicu Ceaușescu!** Eu l-am socotit victimă a veleităților dinastice ale părinților săi, cred că în alt mediu ar fi fost un om de treabă. Mă gândesc cu silă la cei care au profitat cât au putut de pe urma lui, când era călare pe cai mari, pentru ca, în focul lui decembrie '89, să-i aplice (televizat) „lovitura de măgar”, ca în fabula cu leul (căzut) și măgarul (oportunist). Aștept cu interes să citesc discuția ta de taină cu N.C., ne-ai promis-o!

Declarația ta de dragoste față de **Maria Tănase**, făcută „ca într-o spovedanie curată” (fragment de vers dintr-o poezie veche a lui N. Dabija, închinată lui Al. Mateevici) este cel mai frumos omagiu adus Măiestrei, în acest an, triplu al ei, 2013. L-au citit cu încântare și copiii mei din Canada.

Mi-ai răscolit încercata sensibilitate cu cele scrise despre **Valeriu Gafencu** (am un tricou imprimat cu chipul său mucenicesc); despre profesorul **Gheorghe Buzatu**, pe care l-am cunoscut bine și i-am admirat statornicia crezului, a convingerilor, plătită greu; despre **Dumitru Ciobanu** care, prin diminutivarea numelui tău, te-a ridicat la rang înalt: *Vlădică ești, Vlad Pohilă!*

Un cuvânt special despre rubrica pe care o consacrați celor plecați, mărturii de petrecere pe drumul din urmă, ca niște mici, sfâșietoare capitole de istorie literară.

Un bob zăbavă (pitorească expresie folosită cândva de ghicitoare!) pentru două nume (pe lângă altele, pentru care îți mulțumesc) revelate, recent, mie, de *BiblioPolis*.

Steliana Grama, copila care a îndoliat literatura română prin plecarea ei în 2006 (am dedus), când s-a repetat tragedia uman-literară din 1956, an marcat dureros de moartea lui Nicolae Labiș. Câți ani avea, când i-a venit ideea unui titlu extraordinar, ca *Memoria sugativei?* O vorbă de alinare, doamnei Claudia Slutu-Grama, în veghea ei neostoită întru menținerea memoriei vii a Steluței noastre.

În altă tonalitate: **Ionel Căpiță**, domnul cel neînfricat, ca un erou de capă și spadă (în rostirea adevărului) pe care o mânuiește cu eleganță și necruțare. Aferim, domnule Ionel Căpiță!

Pour la bonne bouche, îl felicit, îl îmbrățșez pe bravul nostru Vasile Șoimaru pentru studiul despre Rosia Montana. Este un manifest puternic spre salvarea aceluia foarte scump – în toate sensurile – patrimoniu al nostru românesc. Sărbători ferice te lui V. Șoimaru! Sărbători ferice Doamnei Lidia Kulikovski! Și altor, dacă mă mai știe cineva, la voi, în redacție ori pe lângă ea, la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”!

Sper să nu se supere doamnele autoare de studii teoretice – am putut observa

doar că sunt scrise consistent, într-o frumoasă limbă românească. Cât privește conținutul lor – repet, indiscutabil, solid și important pentru publicația unei mari Biblioteci –, pur și simplu nu pot să mă exprim. Chiar dacă nu e defel nouă, din păcate, știința bibliologiei e ceva care mă depășește...

Înainte de a pune punct scrisorii, te felicit pentru Premiul „Biblos”. Așa pățești dacă stăpânești arta de a pasiona pe cititori! Apoi, repet declarația că ești o achiziție dragă și prețioasă pentru mine. La fine îți urez: Sărbători ferice! Să petreci frumos Crăciunul! În 2014 și în mulți ani înainte, să fii sănătos, împlinit, să menții revista *BiblioPolis* în raftul cultural-publicistic privilegiat, în care ai așezat-o!

Afecțiunea Iuliei SCUTARU

P.S. Scuză-mi scrisul și hârția. Mi-a fost drag caietul de dictando, cum se numea, pe vremea mea și până când s-au schimbat vremurile, caietul cu paginile liniate orizontal. Totuși, oricât m-aș scuza, nu pot să nu recunosc că am fost prea neprotocolară în formă, neonorând cum se cuvine genul epistolar, de a cărui dispariție rămân neconsolată. Și încă una... Cu prima ocazie, te rog să-mi aduci o plăcintă de la doamna Ala Glavan!

[Iulia] S[SCUTARU] (hai și) C[RISTEA]

BIBLIOPOLIS, PLIN DE ÎNVĂȚĂTURI

Aș vrea să fiu înțeles clar și corect că, în punctul de plecare al acestui material – revista *BiblioPolis* (nr. 3 / 2013; director Lidia Kulikovski, redactor-șef Vlad Pohilă), pe care am citit-o fugar și selectiv –, nu voi face și nici nu voi mima vreo analiză critico-literară inovatoare, pentru că nu-s competent, nu încerc să-mi proiectez o autoafirmare publică-vizibilă, prin care să atrag o șchioapă de respect mai mare, ci, pur și simplu, îmi folosesc dreptul la

exprimare liberă a opiniei, sub o formă scrisă.

Cred că revista vizează în prim-plan bibliotecarul, ca om zidit între cărți, și biblioteca, acea instituție publică unde se păstrează și se depozitează istoria gândirii umane, care însă nu-i înlătură de la lectură și documentare pe simplii diletanți, așa ca mine.

Rămân ancorat în câteva articole, care întregesc pentru mine scopul acestei revis-

te de a mă face să gândesc. În acest sens, la p. 153, criticul Andrei Țurcanu afirmă și, în același timp, detestă că suntem niște „frac-turați”: „jumătate români – jumătate moldoveni, jumătate sovietici – jumătate europeni, jumătate punct – jumătate virgulă, jumătate gravizi de ideea unei istorii mari, jumătate – avortați de o istorie ingrată”.

Acum, stau și reflectez. Eu sunt cetățean al Republicii Moldova. După buletin și pașaport. Nu locuiesc de mult aici – de numai 24 de ani. Limba nativă – cea română. De balada *Miorița*, cu oile ei buclăi și stâna cu tizic, nu mi-e dor. Îmi plac oare deputații demagogi din vârful piramidei? Dar poporul fanatizat într-un moldovenism incurabil? Nu, dimpotrivă, îmi suscită o emoție repugnabilă. Deci, eu nu-s moldovean. Mai mult, sunt moldofob!...

Continui pe aceeași undă de idei, electrizată de identitate, din perspectiva lingvisticii, pe care o abordează și Ionel Căpiță în *Inima neamului – limba*. O realitate biologică cu profund impact psihologic, trecut abraziv prin râșnița antiromânească și care este o dilemă mai veche și dramatică, căreia eu, unul, nu pot să-i trasez niște granițe tranșante precum sunt cele din geografia politică. Și de cât timp mai avem nevoie pentru a ne lepăda de o mentalitate obedientă și pasivă, care permite unui grup etnic să-și creeze o regiune autonomă, cu limbă aparte, cu statut special și să ne arate pumnul? Înclin să cred că acest popor este acoperit de o melancolie bibli-

că, deoarece în Basarabia, așa cum spunea și regretatul Grigore Vieru, „revoluția s-a făcut cu poezie și cântec, cu icoane și cu făclii aprinse” [p. 121].

Ies din această ecuație și mă intercalez în alta, mai picantă: arta plăcintăriei [p. 164-171]. După ce am citit acest interviu, m-am gândit, fără a ezita, că Republica Moldova este o rezervație naturală, în care cea mai mare parte din oameni se hrănesc cu plăcinte umplute cu iluzii, beau lapte cu miere, merg la festivaluri dedicate mărunțului, cartofului, vinului ș.a.m.d., iar serile se lungesc pe saltele *Dormeo*...

Ultimul popas îl fac la textul doamnei conf. univ. dr. Lidia Kulikovski despre *Studentii de nota 10* [p. 23-34]. Raportez subiectul la propria persoană și răspund negativ și net că nu sunt un student de nota „zece” și nici nu râvnesc o asemenea marcă pe care tre’ s-o justfici, nu?, prin niște calități; or, eu mă pot lăuda doar cu neajunsurile mele. Nu intenționez să fiu un deștept ca superboy-i care își îmbracă chiloșii peste pantaloni, ci, pur și simplu, să devin un cetățean cumsecade, ce își cultivă simțul datoriei și răspunderii, încercând să le facă față într-un mod onorabil.

Victor HADÂRCĂ,
student, anul I, Jurnalism, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți

(După *Sintagmele*, revistă elaborată de Ghenadie Nicu, la US „Alec Russo”, Bălți, decembrie 2013)

EUGENIU GREBENICOV A REVINIT ACASĂ... PENTRU TOTDEAUNA

A încetat să bată inima celui care a fost Eugeniu Grebenicov – savant notoriu de talie internațională, român de origine basarabeană, patriot al plaiului nostru, cu care se mândrea enorm Republica Moldova, România, comunitatea internațională a matematicienilor, a astronomilor etc. Așa s-a întâmplat că destinul l-a dus departe de meleagul natal – în metropola rusă, la Moscova, unde a studiat, și-a făcut doctoratul și a activat întreaga sa viață în știință, devenind un nume de referință printre savanții ruși și nu numai.

De unde a pornit în lume Eugeniu Grebenicov, care glie mănoasă l-a alimentat cu seva sa, cu energie și talent, ca să devină la un moment al vieții sale Asteroidul „Eugeniu Grebenicov” în sistemul solar?! S-a născut la 20 ianuarie 1932 în s. Slobozia Mare, județul Ismail, azi raionul Cahul. Tatăl său fiind preot, iar mama (născută la Galați) – învățătoare, i-au cultivat de mic copil dragostea față de oameni și de carte, pe care le-a păstrat toată viața. În 1938 părinții sunt transferați cu serviciul la Cahul și aici, în 1949, absolveste școala medie nr. 2. În același an, Eugeniu a fost admis la Facultatea Mecanică și Matematică a Universității „M.V. Lomonosov” din Moscova. Încă din perioada studenției, enigma universului l-a atras atât de mult pe viitorul cercetător, încât dânsul și-a legat destinul de matematică și cosmos. Ca un promiță-

Eugeniu Grebenicov
(20.01.1932 – 29.12.2013)

tor tânăr cercetător a fost recomandat să-și continue studiile la doctoranтура aceleiași prestigioase instituții de învățământ superior din URSS.

Teoria ecuațiilor diferențiale și mecanica neliniară, în particular, dinamica cosmică au devenit preocupările esențiale de cercetare ale tânărului savant: la 25 de ani devine doctor, iar la 35 de ani – doctor habilitat în științe

fizico-matematice. Rezultatele sale științifice s-au materializat în 30 de monografii și circa 400 de publicații. Eugeniu Grebenicov a lucrat alături de mari matematicieni sovietici, care au asigurat realizarea zborurilor cosmice. Unul dintre remarcabilele sale rezultate a condus la revoluționalizarea metodei de calcul a orbitelor navelor spațiale. O contribuție deosebită a adus savantul moldovean și la dezvoltarea tehnicii de calcul performante.

Profesorul E. Grebenicov a creat o veștitabilă școală matematică – a crescut și a educat peste 40 de doctori în științe, care astăzi lucrează în mai multe state ale lumii. Este mare numărul studenților și al tinerilor cercetători din Republica Moldova, pe care compatriotul nostru i-a îndrumat, i-a încurajat și i-a susținut cu toată ardoarea sufletului său. Acum trei ani semnalasem în mass-media despre sosirea lui la Chișinău, în calitate de referent oficial, pentru a participa la susținerea unei teze de doctor în științe fizico-matematice în cadrul Con-

Eugeniu Grebenicov tête-à-tête cu matematicienii și conducerea AȘM la ceremonia de înmânare a Premiului „Constantin Sibirschi”, 17 februarie 2011.

Foto: Vladimir Colos

siliului științific de profil al Universității de Stat din Moldova. Competitoarea Galina Rusu urma să prezinte în fața specialiștilor din domeniu lucrarea sa științifică cu tema *Probleme singular perturbate de tip hiperbolic-parabolic* – examen semnificativ în viața ei, pe care l-a susținut cu brio în prezența celebrului nostru pământean. Atunci, în cadrul acelei vizite de lucru, breasla matematicienilor din Moldova i-a acordat Premiul „Academicianul Constantin Sibirschi”, fiind apreciate, astfel, realizările sale de excepție în cercetare, la pregătirea cadrelor științifice de înaltă calificare, inclusiv pentru republica noastră. La acea întâlnire memorabilă a participat și un grup de consăteni de la Slobozia Mare.

Pentru rezultatele excelente, înregistrate de-a lungul vieții în știință și aplicațiile ei, profesorul Eugeniu Grebenicov a fost distins cu Premiul de Stat al URSS în 1973, Premiul Guvernului URSS – în 1983, Premiul „Nikolai Krilov” al Academiei de Științe a Ucrainei – în 1999. A fost ales membru al Uniunii Internaționale de Astronomie în 1968. În semn de recunoaștere și omagiu pentru contribuțiile savantului matemati-

cian în știință, Comitetul Internațional de Astronomie i-a dat unei planete mici din sistemul solar numele „Eugeniu Grebenicov”. Doar 12 români celebri, printre care Mihai Eminescu, George Enescu, Constantin Brâncuși, au numele eternizate pe bolta cerească. Printre ei și doi basarabeni: academicienii Nicolae Donici (1874-1956 – Asteroidul nr. 9494) și Eugeniu Grebenicov (1930-2013, Asteroidul nr. 4268).

Acasă, în Republica Moldova, savantul, de asemenea, a fost ales membru de onoare al AȘM (1992). Patru universități de la Chișinău și din alte orașe ale Ro-

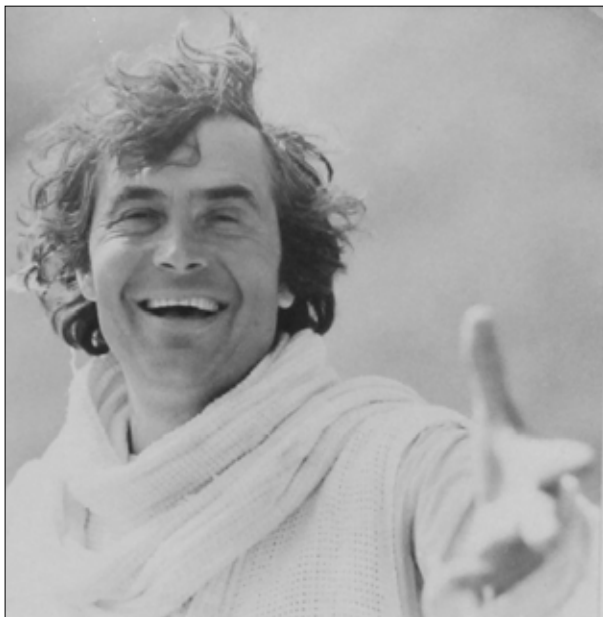
mâniei i-au acordat titlul de Doctor Honoris Causa: Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1993), Universitatea Tehnică a Moldovei (2003), Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău (2011) și Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași (2011).

Pe 29 decembrie 2013 Eugeniu Grebenicov ne-a părăsit. Rămășițele lui pământeste – urna cu cenușă – au fost înhumate în satul lui de baștină, Slobozia Mare, de unde a pornit în lume cu speranțe frumoase și vise pentru aștrii cerești, lumea cosmosului, ca să revină acasă pentru vecie, după 65 de ani de pribegie pe meleaguri străine. Ultima sa dorință a fost să se reunească pentru totdeauna cu glia strămoșească.

De Eugen Grebenicov ne va aminti mereu Slobozia Mare de lângă Vulcănești, opera sa științifică de mare valoare, românismul său nobil, dar și lumina asteroidului „Eugeniu Grebenicov”, care poate fi observat în sistemul nostru solar.

*Tatiana ROTARU,
Consiliul Național pentru Acreditare și
Atestare, AȘM*

ULTIMUL DRUM AL LUI DUMITRU FUSU

Dumitru Fusu (29.III.1938 – 14.I.2014)

În ajunul înmormântării artistului, pe 13 și 14 ianuarie, Teatrul „Luceafărul” din capitală a fost arhiplin: mulțimi de oameni au venit să-și ia rămas bun de la actorul, regizorul și scenaristul Dumitru Fusu.

Cu o zi înainte, sicriul cu trupul neînsuflețit al regretatului actor a fost depus la Biserica „Sfânta Teodora de la Sihla”, unde a stat toată noaptea. Colegi de breaslă, dar și familia îndurerată, au stat de veghe până dimineață. Apoi, cortegiul funerar a pornit spre Teatrul „Luceafărul”, acolo unde maestrul și-a consacrat o bună parte din viață, jucând sau montând numeroase spectacole. Cei care au venit să-și ia rămas bun au avut ocazia să revadă scene din filmele și piesele lui Dumitru Fusu, precum *Troița* sau *Omul merge după soare*.

Dumitru Fusu s-a născut la 29 martie 1938 în satul Parcova, județul Bălți. Face studii la Școala Teatrală „Boris Șciukin” din Moscova (1955-1960), unde obține diplo-

ma de actor de teatru și film; în anii 1977-1979 urmează Cursurile Superioare de Regie și Scenaristică din Moscova, Rusia; specialitatea regizor de film. În anii 1960-1970, cu unele întreruperi, este actor la Teatrul „Luceafărul” din Chișinău. În 1968 fondează Teatrul unui Actor. În perioada 1979-1984 – regizor la Studioul „Moldova-film”, din 1999 – organizator la Chișinău al Festivalului Internațional de Teatru „One Man Show”.

Dumitru Fusu face parte din „generația de aur” a teatrului din Republica Moldova, alături de Ion Ungureanu, Ilie Todorov, Dumitru Caraciobanu, Sandri Ion Șcurea, Ecaterina Malcoci, Valentina Izbeșciuc ș.a. Un actor de vocație și un mare animator al genului monospectacolului în Republica Mol-

dova și în Europa. În cinematografie a debutat ca actor în anul 1961, în filmul *Omul merge după soare* (regizor Mihail Kalik). A interpretat roluri de înaltă respirație artistică, îmbinând în mod reușit arta scenică și jocul inspirat în fața camerei de luat vederi. A fost membru al Uniunii Cineaștilor, din 1976.

S-a mai produs în peliculele *Călătoria în april* (1962); *Când pleacă cocorii* (1964); *Gustul pâinii* (1966); *Nuntă la palat* (1969); *Zece ierni pe-o vară* (1969); *Dimitrie Cantemir* (1973); *Centaurii* (Studioul „Mosfilm”; 1978); *Ar fi avut o altă soartă* (1983); *Luceafărul* (1986) etc. Cinefilii au reținut și câteva filme al căror regizor a fost D. Fusu. Cu regret, cariera sa artistică a fost tragic întreruptă acum nouă ani, când actorul a suferit un atac cerebral ce l-a ținut tot atâția ani la patul suferinței.

Despărțirea de actorul, scenaristul și regizorul Dumitru Fusu a lăsat un gol

imens în sufletele celor care l-au cunoscut și i-au apreciat talentul. Colegii de teatru, unde a lucrat ani la rând pentru a aduce frumosul și adevărul în sufletele spectatorilor, spun că actorul va rămâne în amin-

tirea lor pentru totdeauna. La ieșirea din teatru, spectatorii l-au aplaudat pentru ultima oară și i-au presărat drumul cu flori. Dumitru Fusu a fost înmormântat la Cimitirul Central din strada Armenească.

S-A STINS RENUMITA ACTRIȚĂ ȘI INTERPRETĂ MARICA BĂLAN

Marica Bălan (1.IV.1936 – 22.II.2014)

Artistă de o neobișnuită sensibilitate, îi plăcea să amintească, adesea, că s-a născut la 1 aprilie 1936, în comuna Dumitrești, județul Ismail din România Mare.

A făcut studii la Școala Teatrală „B. Șciukin” de la Moscova, absolvind-o în 1960. Debutază la Teatrul muzical-dramatic țigănesc „Romen”, unde activează cu succes până în anul 1970. Marica Bălan avea o voce frumoasă, așa încât adesea în cadrul spectacolelor interpreta și cântece, romanțe în special. Aflându-se la Mosco-

va, a înregistrat, acompaniată de orchestra maestrului Vasile Goia, un disc cu cântecele Mariei Tănase în interpretarea sa.

În cinematografie debutează în anul 1966, în rolul Vasiluței din filmul *Gustul pâinii*, regizat de V. Gagiu la Studioul „Moldova-film”. Urmează alte opt filme, printre care *Nuntă la palat*, *Podurile*, *Ultimul haiduc*, *Durata zilei*, *Care pe care*, *Agentul serviciilor secrete*, *Aveți o telegramă* etc.

Pe parcursul anilor 1970-1976 este actriță la Teatrul „Sovremennik” de la Moscova. Se reîntoarce la Chișinău, după ce soțul ei emigrează. Pe parcursul anilor 1977-1981 activează ca actriță la Teatrul actorului, creat pe lângă studioul „Moldova-film”. În perioada 1985-1990 este actriță la Teatrul „Luceafărul”. Creează, în anul 1990, Teatrul unui singur actor – „Mono”. Realizează aici mai multe spectacole de neuitat, printre care *Meșterul Manole*. La sfârșitul anilor '90 se retrage din scenă.

A ars în viață și în creație, dar la un moment dat, cu regret, a fost uitată de lume și a rămas singură în fața problemelor. A ajuns la azilul de bătrâni din Cocieri, apoi la cel din Chișinău. Unul din momentele mai fericite pentru actriță, în această perioadă grea, a fost documentarul *Marica Bălan*, realizat de Mircea Surdu, de la TV Moldova-1, în 2011. Artista a fost prezentă la premieră și s-a bucurat că oamenii și-au amintit de ea. Au urmat însă alte zile în singurătate, uitare și suferință, care s-au încheiat, iată, pe 22 februarie...

NE VOM ÎNTOARCE ÎNTR-O ZI

Radu GYR

Ne vom întoarce într-o zi,
Ne vom întoarce neapărat.
Vor fi apusuri aurii,
Cum au mai fost când am plecat.

Ne vom întoarce neapărat,
Cum apele se-ntorc din nori,
Sau cum se-ntoarce, tremurat,
Pierdutul cântec, pe viori.

Ne vom întoarce într-o zi...
Și cei de azi cu pașii grei
Nu ne-or vedea, nu ne-or simți,
Cum vom intra încet în ei.

Ne vom întoarce ca un fum,
Ușori, ținându-ne de mâini,
Toți cei de ieri în cei de-acum,
Cum trec fântânile-n fântâni.

Cei vechi ne-om strecura, tiptil,
În toate dragostele noi
Și-n cântecul pe care și-l
Vor spune alții, după noi.

În zâmbetul ce va miji,
Și-n orice geamăt viitor,
Tot noi vom sta, tot noi vom fi,
Ca o sămânță-n taina lor.

Noi cei pierduți, re-ntorși din zări,
Cu vechiul nostru duh fecund,
Ne 'napoiem și-n disperări,
Și-n răni ce-n piepturi se ascund.

Și-n lacrimi ori în mângâieri,
Tot noi vom curge zi de zi.
În tot ce mâine, ca și ieri,
Va sângera sau va iubi...

EXTRAS DIN GHIDUL DE TEHNOREDACTARE A MANUSCRISELOR

Autorii, la elaborarea manuscriselor, se vor ghida de următoarele exigențe:

- Procesorul: Microsoft Word.
- Extensia: *doc*. sau *docx*.
- Textul: tipărit pe o singură față a foii de hârtie, fără spații duble sau multiple dintre litere.
- Formatul foii: A4.
- Margini: stînga – 2,5 cm, dreapta – 1,5 cm, sus – 1,5 cm, jos – 1,5 cm.
- Spațiul între rînduri: 1,5 linii.
- Fontul: textul de bază – Times New Roman (corpul literelor – 12 puncte); notele, trimiterile, referințele bibliografice – același (corpul literelor – 10 puncte).
- Numerotarea paginilor: jos, în partea dreaptă, cu cifre arabe.
- Titlul: cu litere majuscule, centrat.
- Gradul didactic, urmat de cel științific, prenumele (prima literă majusculă, celelalte – litere mici) și numele (toate literele majuscule) autorului / autorilor: la un rînd liber de la titlu, în partea dreaptă a foii, cu litere italice.
- Funcția: în rîndul următor, precedată de virgulă, cu litere mici italice.
- Imaginile nu vor fi introduse în manuscris, ci se vor expedia prin poșta electronică sau vor fi predate fizic pentru a fi scanate (în formatul *.jpg*); în text, se va marca locul unde va fi inserată imaginea.
- Tabelele, graficele, schemele, diagramele, executate în formatul *.doc*, se vor plasa la locul convenit în text, iar cele executate în alte formate (*.xls*, *.ppt* etc.) se vor expedia în original.

Nota redacției:

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate aparține intergral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

